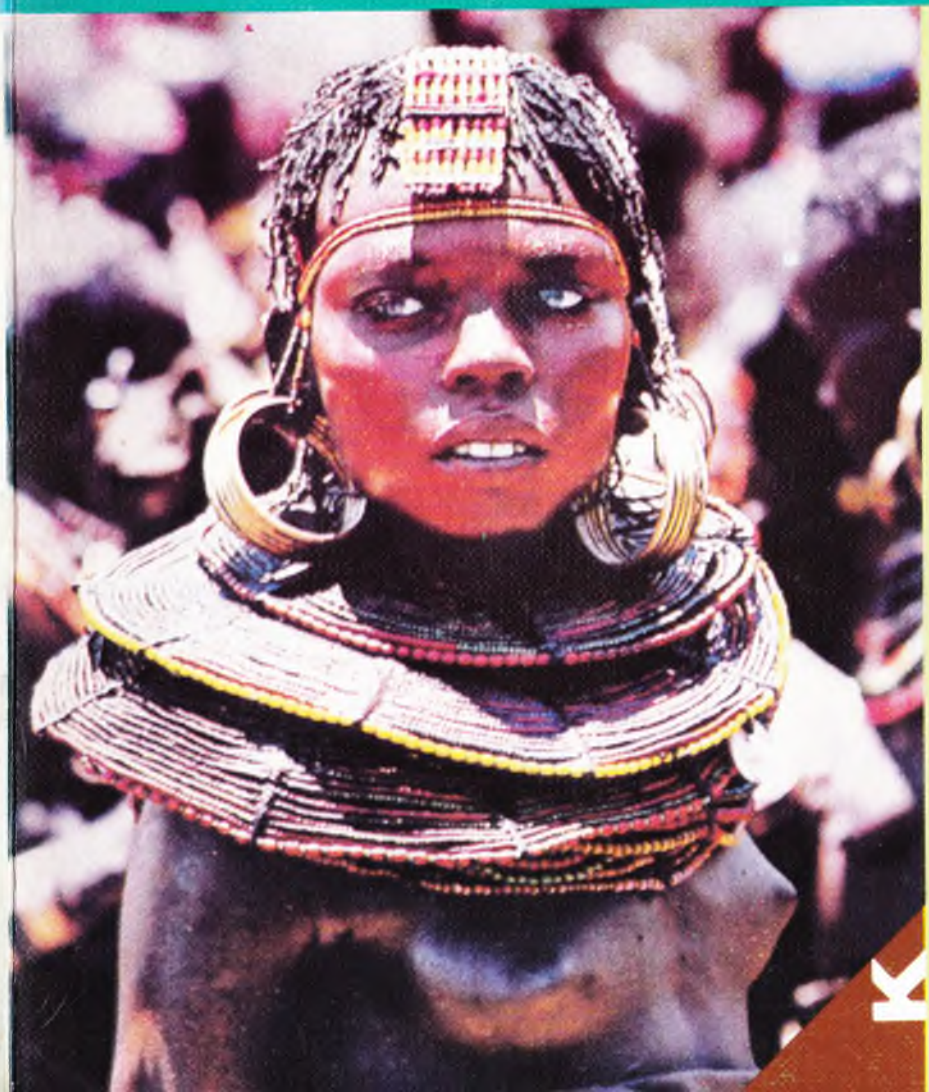
B. MALİNOWSKİ

VAHŞİLERİN CİNSEL YAŞAMI

Çeviren: Saadet Özkal

KABALCI

B. MALİNOWSKİ
11
VAHŞİLERİN CİNSEL YAŞAMI

KABALCI YAYINEVİ

KABALCI YAYINLARI : 11
Bilim Kitapları 3

Türkçe Birinci Basım: Ocak 1992

❑

Kapak Düzeni: Ebru Grafik

❑

Kapak Filmleri: Ebru Grafik

❑

Kapak Baskısı: Çetin Ofset

❑

Dizgi: Hil

❑

Baskı: Yaylacık Matbaası

❑

Cilt: Temuçin Mücellithanesi

Başmusahip Sok. Talas Han 16/5 Cağaloğlu-İSTANBUL Tel: 522 63 05

B. MALİNOWSKİ

Kuzeybatı Melanezya'da VAHŞİLERİN CİNSEL YAŞAMI

Çeviren:
SAADET ÖZKAL

KABALCI YAYINEVİ

İstanbul

Yazarı: Bronislaw Malinowski

❑

Yapıtın özgün adı: Das Geschlechtsleben
der Wilden in Nordwest-Melanesien

YAZAR HAKKINDA

Bronislaw Malinowski, 1884'de Krakau'da doğdu. 1908'de oradaki üniversiteden felsefe doktoru ünvanını aldı. Araştırmalarına Leipzig ve Londra'da devam etti. 1914-1920 arasında Yeni Gine, Kuzeybatı Melanezya ve Avustralya'da alan-araştırmaları yaptı. 1920'de Londra Üniversitesi'nde antropoloji dersleri vermeye başladı; 1927'den sonra Amerikan Rockefeller Vakfı'nın çağrısı üzerine Kızılderililer arasında, Meksika ve Afrika'da araştırmalar yaptı. 1939'de Yale Üniversitesi'ne konuk profesör oldu. Aynı yıl New Haven'de öldü.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
Giriş 13
Kabile Yaşamında Cinslerin İlişkileri 19
Yerlilerin Toplumsal Yaşamında Kadının Yeri 39
Evlilik Öncesi Cinsel İlişki 57
Evliliğe Giden Yol 75
Evlilik 99
Boşanma ve Evliliğin Ölümle Sona Ermesi 121
Kabilenin İnanç ve Töresinde Üreme ve Gebelik 137
Gebelik ve Doğum 169
Özgür Aşk Bağlanmalarının Klasik Biçimleri 187
Aşk Yaşamı ve Cinselliğin Psikolojisi 219
Aşk ve Güzellik Büyüleri 263
Erotik Düşler ve Fanteziler 293
Ahlâk ve Yaşam Tarzı 333
Vahşilerin Bir Ensest Miti 403

Havelock Ellis

ÖNSÖZ

Vahşilerin cinsel yaşamı uzun zaman tarihçisini beklemek zorunda kaldı. Cinsel tabu kültür insanının beynine de en az vahşinin beynine yaptığı baskıyı yaptığından, bu konu hep karanlıkta, gizlerle örtülü kaldı. Gizde, vahşiye karşı o anki tutuma göre, çekici-büyüleyici ya da korkunç-tehditkâr bir şey vardı. Onsekizinci yüzyılda çekici ve büyüleyiciydi. O zamanlar, özellikle de Fransızlar, yanlış bir biçimde "ilkel insan" denen insanı keşfettiler, bunun en iyi örnekleri de Amerika ve Okyanusya'nın yeni cennet dünyasında bulundu. Bu Fransız dünya gezginleri ve misyonerler (aralarında öne çıkmış, ama soğuk fikirli birkaç İngilizle diğer milliyetlerden denizciler de vardı) kendilerini onların şaşkın bakışlarına sunan bu tuhaf, çoğu kez de hoş ve fantastik örf ve âdetlere hayran kalmış, mest olmuşlardı. Bunların özünü anlamadılar, nitekim üst yüzeyin altına inmek için zamanları da yoktu. Ama onların coşkulu, namuslu haberleri, dağlar kadar farklı, yapay ve tutucu yaşam biçimlerine hapsolmuş Paris dünyası için bir vahyi ilahiydi. "Soylu" vahşi görüşü o zamanlar doğdu, daha önce de Tacitus bunun Cermanya'nın el değmemiş ormanlarında "doğal durumda" dolaştığını görmüştü. Ondokuzuncu yüzyıl bazı şeyleri aşağılamayı öğrendi, Rousseau'nun doğal insanla ilgili yüzeysel, düş

ürünü fikirleri dedi bunlara. Oysa Rousseau, yazılarından açıkça görüldüğü gibi, zamanının araştırma notlarını titizlikle okumuştu. Vargıları, daha sonraki bir kuşağın başka bir uca giden ve yer yer hâlâ geçerliliğini koruyan çıkarımlarından daha abartılı değildi. Diderot da yurttaşlarına Tahitilinin cinsel-etik konulardaki üstün mantıklılığını anlatmak için ünlü *Supplément au Voyage de Bougainville*'ini yazdığında büyük Fransız denizcilerinin anlatılarında bulunan kuşku götürmez çeşitli olguları verdi; kuşkusuz, Diderot'nun anlattıkları bir ölçüde yanılgıya yol açmak zorundaydı, çünkü bunların ait olduğu sosyal dokuya ilişkin hiçbir şey bilmiyordu.

Ondokuzuncu yüzyılda korkunç-tehditkâr yaklaşımı egemendi. Araştırmacılar, şimdi en çok da İngilizler, yolculuğa çıkarken Anglosakson püritenliklerini yanlarına aldılar, dolayısıyla buna, alışılmamış bütün cinsel âdetler çirkin ya da iğrenç göründü. Hiçbir sözcük "müstehcen" sözcüğü kadar çok kullanılmadı, okuyucunun düşgücü bunun ne anlama geldiğini canlandırabilirdi. Vahşilerin cinsel davranışı çoğu durumda sözcüklerle aktarılamayacak bir şey olarak görülüyordu. Bazı Avustralya kabilelerindeki olağan sidik yolu operasyonu gizemli bir tavırla "korkunç âdet" diye adlandırıldı. Burunda, kulakta veya üstte altta daha başka herhangi bir parçacıkta yapılan benzeri bir sakatlamaya kimse "korkunç" demezdi; ama tam bu noktada olunca utangaç bir dehşet uyandırıyordu.

Yirminci yüzyılda zamanla daha sakin bir tutuma ulaştık. Yavaş yavaş, kendi cinsel tabularımıza daha az trajik yaklaşmayı öğrendik. Ayrıca artık, bizim uygarlığımızın yoluna henüz tam anlamıyla girmemiş olan pek az sayıdaki halkın incelenmesi söz konusu olunca, gitgide artan biçimde gerçek bilimsel ruhla çalışıyoruz; bunlar artık yüceltilecek ya da hor görülecek insanlar olarak görünmüyor bize, tam tersine, ortak insan doğamızın sıradışı yanları için bize değerli tanıklar oluyorlar. Bilimsel biçimde eğitilmiş gözlemcileriyle Torres Straits'e Cambridge keşif gezisi ve bu gezinin sonucu olarak Rivers ve Seligman gibi mükemmel araştırmacıların daha sonra diğer kıtalardaki çalışmalarında başardıkları her şey, kesin bilimsel olaylar olarak görülmelidir. Yine de, bozulmamış bir halkın cinsel yaşamına ilişkin toplu bir resmi boşuna aradık. Queensland'daki Roth gibi birkaç araştırmacıya cinsel yaşama ilişkin bazı sağlam bilgiler borçluyuz, kısa

süre önce de Felix Bryk *Neger-Eros*'uyla Ekvator Afrika'sındaki cinsel yaşam üzerine değerli bir çalışma sundu, ama gerçekten kapsamlı toplu bir anlatı ancak şimdi geldi.

Böyle bir görev hiç kuşkusuz yeteneklerin alışılmamış bir biçimde bir araya gelmesini gerektirir. Bilimsel donanım yeterli olmaz, ayrıca antropolojinin çalışma alanında kısa süre önce ortaya çıkmış olan ve henüz her yerde bilimsel sayılmayan yeni, verimli düşüncelerle de yakın bir tanışıklık gerekir; araştırılan insanlarla ve dilleriyle uzun ve derine inen bir tanışıklık gerekir, çünkü cinselliğin utançla gizlenmesi yalnız kültür ülkelerine özgü değildir; her şeyden önce de araştırmacının —bu ne kadar saygıdeğer bir şey olursa olsun— Anglosakson püritenliğinden kendini kurtarması gerekir; ama bu geleneğe karşı gelmek adına hiç de seyrek gelişmeyen ve hemen hemen aynı derecede uğursuz olan muhalefet ruhundan da kurtulmalıdır.

Sayılan bütün bu yetenekleri Dr. Malinowski'de alışılmamış derecede birleşmiş buluyoruz: bilimsel donanım, ince kavrayış, gözlemde sabır, duygudaş anlayış. Kendisi ilkel kültür sosyolojisi üzerine sayısız monografisiyle tanınıyor; çalışmaları büyük bölümüyle Yeni Gine'nin doğu kıyısı yakınındaki Trobriand Adalarının sakinleri arasındaki araştırmalarına dayanıyor, burada iki yıl boyu yerlilerle yakın temas halinde yaşadı. *Argonauten des westlichen Pazifik* adlı eseri —Trobriandlıların *kula* denen ilginç takas sistemlerinin özgün, derine inen bir çözümlemesi— parlak bir etnografik araştırma başarısı olarak kabul edildi. Gerçekte o salt etnografik çalışmadan daha fazla bir şey; çünkü, Sir James Frazer'in önsözde belirttiği gibi, kitap Dr. Malinowski'yi, onun insan doğasının karmaşık çok-katlılığını hiçbir zaman gözden uzak tutmadığını anlatıyor. İlk bakışta saf ekonomik gibi görünebilen bir kurum, onun hassas elleri altında gerçek yüzünü ortaya koyuyor, yalnız ticari değil, büyüyle iç içe girmiş bir kurum olarak, katılımcıların duygusal ve estetik ihtiyaçlarının doyum aracı olarak ortaya çıkıyor.

Cinsel yaşam alanında gerçek araştırma söylediğimiz gibi ancak günümüzde mümkün oldu. Bu da yalnız cinsel tabularımız katılığının bir bölümünü yitirdiği için değil. Bacon'a göre yarı bilmek demek olan doğru sorgulama olanağına ancak bugün kavuşuyoruz. Çeyrek yüzyıl önce cinselliğin araştırılması erotizmin ilginç sapmalarının in-

celenmesinden başka bir şey değildi, dolayısıyla duygusal coşkudan başka bir şey ifade etmiyordu. Şimdi bu çalışma —ona hangi taraftan yaklaşıldığına göre— ya geleneksel araştırma biçimleriyle doğa bilimlerinin bir alanı oldu, ya da psikolojik dinamik alanı; burada etkiyen enerjiler çoğu kez üst yüzeyin altında derinlemesine izlenebiliyor, bunlar ilginç biçimler alıyor ve hatta cinsellik alanının tamamen dışında gibi görünen davranış biçimlerini bile etkiliyor. Burada Freud'un dehası —bazılarının inancına göre abartılı bir biçimde— cinsel dürtünün ve bunun vahşilerin efsane ve törelerindeki olası dışavurum biçimlerinin araştırılmasına neden oldu. Dr. Malinowski bu gelişim çizgisine tamamen vakıftır. Hatta onu bir hayli haklı olarak "İşte şimdi freudçu" diye niteleyebileceğimiz bir dönem bile oldu. Bugün Dr. Malinowski ne freudçudur, ne de anti-freudçu; Freud tarzı düşüncenin verimli gücünü kabul ediyor ve incelenen olguları aydınlatabileceklerine emin olduğu takdirde bunları kullanıyor. Bu olguları karakteristik bir uzgörüyle değerlendiriyor; aşk sanatının Trobriandlılardaki daha ayrıntılı tekniğini ihmal etmeksizin, estetik, duygusal, ailevi ve toplumsal anlamıyla tüm cinsel yaşamlarını inceliyor. O artık yolu gösterdi, hiç kuşkusuz onu başka araştırmacılar izleyecek. Ama bu alanda çağrılı olanların hepsi seçme değil. Gerekli özel yetenek bileşimi çok seyrek bulunuyor, bu arada çalışma olanakları da yıldan yıla daralıyor. Hiç korkmadan şunu söyleyebiliriz: "Kuzey Batı Melanezya'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı" bir gün klasik bir yapıt sayılacak ve değeri zaman içinde yalnızca artacak.

Buraya kadar bu kitabın yalnız bilimsel yanını vurguladım, oysa inanıyorum ki onun anlamı bunun çok daha ötesine uzanıyor. Bu kitap yalnız kökenle ve sosyal yaşamın tuhaf, "egzotik" denen yanlarıyla uğraşmayı seven insanları değil, bugünle, gelecekle ve bizim kendi ülkemizdeki sosyal yaşamla meşgul olan herkesi de ilgilendirecektir.

Bizler ne yapalım ki kuşku götürmez bir olguyu, gelişmenin ölçüsünün ve yüksekliğinin her noktada eşit olmadığını sık sık gözden kaçırırız. Zenciyi insan gelişiminin tepesine koymayız, oysa o bazı açılardan beyazlara göre fiziksel olarak daha çok gelişmiştir. Ya da daha geniş bir alanı alalım: Atın ön toynağının, başka bakımlardan gelişme merdiveninde çok daha yüksekte bulunan diğer hayvanların ön ayaklarından daha yüksek bir gelişme aşamasına eriştiği uzun za-

mandır bilinmektedir. Böylece bizler zihinsel alanda da klasik antik kültürüne bazı açılardan kendimizinkinden daha yüksek değer biçmeye alışmışızdır, oysa bizimki başka bağlamda çok daha fazla ilerlemiştir.

Cinsellikte, baştan itibaren insanın ateşli dikkatini çeken bir dürtüyle uğraşıyoruz. Şöyle söylenebilir: Belli halklar, kültür düzeyleri diğer bakımlardan birçok önemli noktada hiç de yüksek olmadığı zaman bile, cinselliğin etkili olduğu alanı uygarlaştırmayı başarabilirler. Hatta şunu bile ileri sürebiliriz: Yalnızca diğer kültür alanlarıyla uğraşmak cinsel kültüre gerçekten yıkıcı bir etki yapıyor; şunu biliyoruz: mekanik sanatların mucizevi yayılışı ve entellektüel alandaki yüksek başarı, gelenekten ve gündelik alışkanlıktan daha çoğunu bilmeyen bir cinsel kültürle yan yana varolabiliyor. Ve o zaman cinsellik tartışılamıyor bile. Bir insanın yüksek insan sanatlarına karşı canlı bir duyarlığı olabilir, ama aynı zamanda özde kaba ve hödük kalabilir. Ama tam karşıtı bir gelişme de mümkündür.

Bu nedenle Dr. Malinowski'nin anlattıkları yalnız bilimsel araştırma için özgün bir katkı anlamına gelmeyecek, bunlar belki kültür yaşamı için ve sosyal reform çabalarımız için de bir dürtü olacak. Trobriand Adalılar sınırlı alanda küçük toplum olarak yaşıyorlar, gerçekten tipik bir örnek olsalar da vahşi halkların varoluş biçimleri için sadece bir örnek oluşturuyorlar. Daha yakından tanıyınca, bu alanda vahşinin kültür insanına kesinlikle benzediğini, başka biçimlerde de olsa aynı kötü huyları, aynı erdemleri gösterdiğini görüyoruz; hatta belki vahşinin bu alanda belli açılardan kültür insanına göre daha güzel bir kültür oluşturmuş olduğunu farkediyoruz. Böylece karşılaştırmalar yapmak mümkün oluyor ve bize kendi sosyal yaşamımızı eleştirel bir biçimde incelemek için itki veriyor.

H. E.

GİRİŞ

Bu kitap için en yalın, yani en gerçekçi başlığı seçtim; bu kısmen, sık sık kötüye kullanılan zorunlu "cinsel yaşam" ifadesinin itibarını iade etmeye katkıda bulunmak içindi, ama öte yandan da okuyucunun en açık sözlü bölümlerden ne bekleyebileceğini açıkça dile getirmek içindi. Cinsellik, Güney Denizi adalarının sakinleri için, salt fizyolojik sürecin bizdeki kadar az yer tuttuğu, aşkı ve aşk yaşamını da içeren bir şeydir; evlilik ve aile gibi ötedenberi saygıdeğer olmuş kurumların çekirdeğini oluşturur; sanat ondan etkilenmiştir, kendi tılsım formülleri ve kendi büyüsü vardır. Gerçekte kültürün hemen her tezahürünü etkiler. Geniş anlamda cinsel yaşam —böylece bu kitabın başlığını kastetmiş oldum— iki birey arasındaki salt bedensel ilişkiden çok, sosyolojik ve kültürel bir güçtür. Ama açık ki konunun bilimsel ele alınışı biyolojik öze de canlı bir ilgi gerektirir. Bu nedenle antropolog, Okyanusya'da sevgililer arasında yaygın olan haliyle yakınlaşma biçimlerini, geleneklerinin biçimlendirmiş olduğu, belli yasaları izleyen ve kabilenin törelerine uygun olan tarzları anlatmak zorundadır.

Antropolojide yaşamın temel olgularının yalın ve ayrıntılı bir biçimde anlatılması gerekir, ama elbette bilimsel bir dille; böyle yalın bir anlatım en hassas ya da en önyargılı okuyucuda bile aslında kızgınlık uyandırmaz; pornografi bekleyenler de kendilerini düşkırıklığına uğramış bulacaklardır, böyle bir anlatım gençliğin olgunlaşma-

mış ilgilerini en az kışkırtacak şeydir. Çünkü şehevi gıcıklanmalar gizli gündüz düşleriyle doyurulur, yalın, açık seçik saptamalarla değil. Okuyucu cinselliğin yerliler için son çözümlemede yalnız bir haz kaynağı değil, gerçekten çok ciddi, hatta kutsal bir şey olduğunu çıkaracaktır. Cinselliğin kaba bedensel süreçleri harikulade ruhsal deneyimlere dönüştüren ve cinsel tekniğin üzerine romantik bir aşk ışıltısı yayan gücü yerlilerin âdetleri ve görüşleriyle de hiçbir zaman devre dışı bırakılmaz. Hayvani ihtirasın yaşam boyu aşk biçiminde olgunlaşması, kişisel eğilimle iç içe girmesi, beraberinde çocuk getiren çok-katlı bağlar ve bağlanmalarla, iki taraflı kaygı ve umutlarla, aile yaşamının ortak amaçları ve çıkarlarıyla sağlamlaşması, Trobriand toplum yaşamının düzenlemeleriyle çok iyi uyuşur.

Burada çıplak şehvetle romantizmin kaynaşması, her şeyden önce son derece kişisel olan bir deneyimden çok büyük ve önemli sosyolojik sonuçların doğması: aşkı filozof için böyle gizemli, şair için böyle çekici ve antropolog için böyle ilginç yapan tam da onun bu genişliği ve çok-katlılığı herhalde. Aşkın bu çok-yanlılığını Trobriandlılar da bizim kadar iyi bilirler, hatta bize, ilk bakışta kaba ve istikrarsız görünebilecek yaşam biçimleri tanıtırlar.

Bu sonuncu yanı atlamak, aşkın maddi temelini tartışmaktan kaçınmak, bilimsel bir çalışmada bütün sonuçlara şüphe düşürmek olurdu. Böyle temel bir sorudan kaçmak bağışlanamaz bir suçun altına girmek olurdu. Cinsellikle uğraşmak istemeyenler bu kitabı hiç satın almayabilir, okumayabilirler; okumaya bilimdışı bir ruhla yaklaşanları da baştan uyaralım: Aşağıdaki bölümlerde tahrik edici şeyler, ince anıştırmalar bulamayacaklar.

Bir şeyi açıkça dile getirmek isterim; Trobriand'daki ve Avrupa'daki durumlar arasında arada bir yapılan, özellikle de son bölümlere serpiştirilmiş olan karşılaştırmalar sosyolojik paralellikler olarak kullanılmamalı, bunun için fazla yüzeysel kalıyorlar. Bunlar bizim zayıflıklarımıza bir suçlama ya da erdemlerimize bir övgü de değil. Bunları yalnız bir nedenle, bilinmeyeni açıklayabilmek için iyi bilinen olgulara dayanmak gerektiği için getirdik. Antropolog yerlileri kendi psikolojisinin yardımıyla anlamak zorundadır, yabancı bir kültürün resmini kendi kültürünün ve teoriden ve pratikten bildiği diğer kültürlerin unsurlarıyla oluşturmak zorundadır. Alan araştırmasının bütün

zorluğu ve bütün hüneri, yabancı bir kültürün insana tanıdık gelen unsurlarından yola çıkıp, sonra yavaş yavaş, yabancı ve alışılmadık unsurları anlaşılır bir tüm resme işlemekte yatar. Bu noktada yabancı bir kültürü öğrenmek yabancı bir dili öğrenmek gibidir: Önce sadece uyum sağlama ve kaba çeviri, sonra ilk dilin dünyasından tam bir kopuş ve yeniye gerçekten egemen olma. Ve iyi bir etnografik betimleme alan araştırmasının zaman içinde ağır ağır gidilen eziyetli yolunu minyatür boyutlarda aktarmak zorunda olduğundan, tanıdık durumlar, Avrupa ve Trobriand Adaları arasındaki paralellikler anlatının da çıkış noktası olacaktır.

Okuyucuya yaklaşmak istiyorsam eninde sonunda onun bizim toplumumuzda biriktirmiş olduğu kişisel deneyimlerine dayanmalıyım. İngilizce yazmam ve yerlilerin sözcük ya da cümlelerini İngilizceye çevirmem gerektiği kadar, Melanezya ilişkilerini de kendimizinkilere çevirmem gerekiyor. Bu sırada hatalar olacakmış; bunlar kaçınılmazdır. Bir antropolog *traduttore-traditore*'nin belki bilincindedir, ama bunu değiştiremez; birkaç sabırlı okuyucusunu birkaç yıllığına Güney Denizi'ndeki mercan atollerine sürüp oradaki yaşamı onlara bizzat yaşatamaz; hayır, antropolog elbette ki vahşileri üzerine kitaplar yazacak, konferanslar verecektir!

Anlatım biçimi üzerine bir şey daha. Bilimsel çalışan her titiz gözlemcinin yalnız bildiklerini ve tüm öğrendiklerini anlatması değil, bilgisindeki bilincine vardığı boşlukları, alan araştırmasının başarısızlık ve eksiklerini de göstermesi gerekir. Başka bir yerde (*Argonauten des westlichen Pazifik*, Bölüm I) kendimi belgeleyip adalarda bulunduğum süreyi ve dil bilgimi belirtmiş, belge ve ifade toplama yöntemlerimi anlatmıştım. Burada bütün bunları yinelemek istemiyorum; yerlilerin özel yaşamını araştırırken çıkan güçlüklere ilişkin birkaç zorunlu tamamlayıcı notu okuyucu doğrudan kitabın içinde bulacak (Bölüm IX,9; Bölüm X, giriş; Bölüm XII ve XIII'ün giriş bölümleri).

Yetkili, deneyimli etnolog ve antropolog —ki hassaslığın derecesiyle, kanıtlama metodolojisiyle ve bilgilerdeki boşluklarla yalnız böyle biri ilgilenir— serilen malzemeden, belgelenmiş kanıtların nerede yetersiz, nerede yeterli olduğunu kolaylıkla çıkaracaktır. Kişisel gözleme ya da başka olgulara dayandırmadan doğrudan ve basitçe bir

ifadeyi veriyorsam, bu, kendimi ilk elde bilgi vericilerimin verdiği bilgilere bıraktığım anlamına gelir. Bu da doğal olarak malzememin en az güvenilir bölümüdür.

Her şeyden önce, doğurtma ve kadının gebeliğe ve doğuma karşı tutumu üzerine edinebildiğim bilgilerin oldukça yetersiz olduğunun farkındayım. Doğum döneminde babanın davranışı ve erkeğin bu olay karşısındaki ruhsal tutumu da istediğim kadar iyi araştırılmış değil. Daha az önemli pek çok nokta uzmana yalnız bilgilerin eksik olduğunu değil, boşlukları doldurmak için daha ileri araştırmaların gerekli olduğunu da açıklıyor. Çoğu temel noktada kökenine kadar inileceğinden eminim.

Çok yerinilecek, ama pek çaresi olmayan bir boşluk da aşk yaşamını doğrudan betimleyen resimlerin sayıca az olması. Ama bu —hem gerçek, hem mecazi anlamda— koyu karanlıkta cereyan ettiğinden, fotoğraflar uydurma, ya da en iyi durumda göstermelik olurdu; düzmece tutku ya da göstermelik duygu ise değersizdir.

Alan araştırmamın akışı içinde yüklendiğim birçok minnet borcunu başka bir yerde saymıştım (*Argonauten des westlichen Pazifik*). Ama burada, Trobriand Adalarındaki tüccar ve inci alıcısı dostum Billy Hancock'a kendimi ne kadar borçlu hissettiğimi özel olarak belirtmek isterim; ben bu kitabı yazdığım sırada onu gizemli bir ölüm buldu. Hastaydı ve Doğu Yeni Gine'deki Avrupa kolonisi Samarai'de güneye gidecek şilebi bekliyordu. Bir akşam kayboldu, o günden sonra onu ne gören oldu, ne de hakkında bir şey işitildi. Yalnız mükemmel bir bilgi verici ve gönüllü bir yardımcı değil, gerçek bir dosttu, bir hayli yorucu ve zor bir yaşamda onun varlığı ve yardımı insana fiziksel rahatlık ve ruhsal destek verirdi.

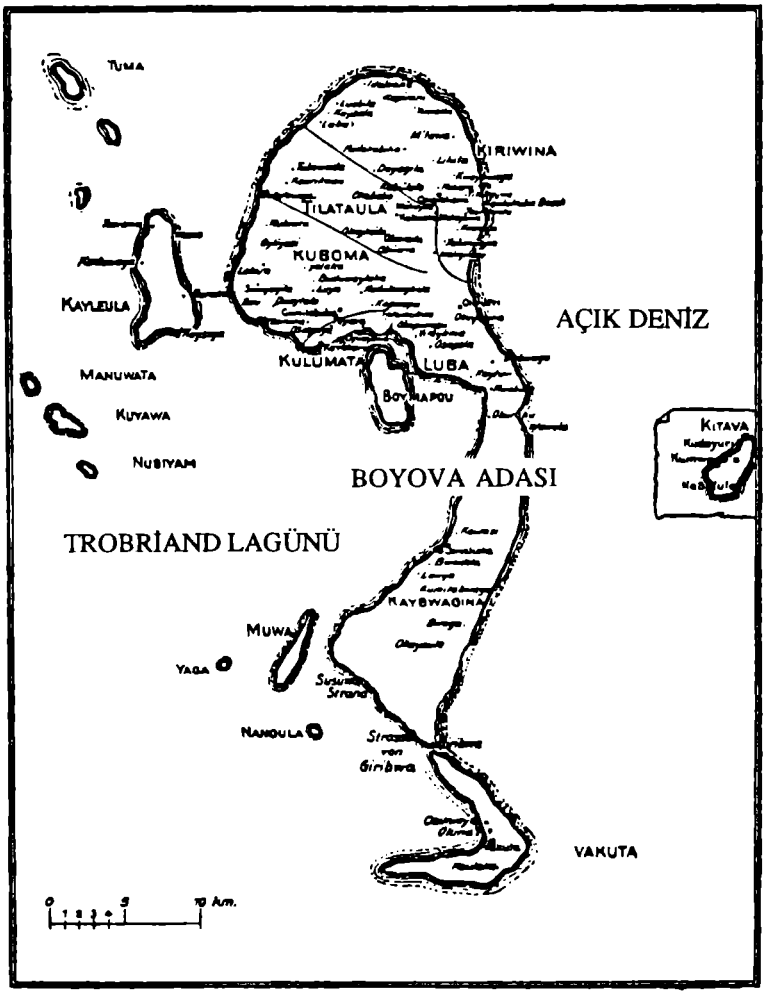
Bu kitabın yazılmasında Bay Havelock Ellis'in ilgisi benim için çok teşvik edici oldu; onun namuslu düşünme ve özgür çalışma yolunda çığır açıcı örnek çalışmasına her zaman hayran oldum, saygı duydum. Önsözü bu kitap için başlıbaşına bir zenginlik demektir.

Son yıllarda *London School of Economics*'te araştırma ve inceleme yapan dostlarım, öğrencilerim ve meslektaşlarım, düşüncelerimin netleşmesinde ve malzememin ortaya konmasında bana son derece yardımcı oldular, özellikle de aile yaşamına, akrabalık örgütlenişine ve evlilik yasalarına ilişkin konularda. Ne zaman bu kitabın daha zor,

sosyolojik bölümlerini düşünsem onların adlarını minnetle anacağım: Mrs. Robert Aitken (Miss Barbara Freire - Fas), Dr. R.W. Firth (şimdi Salamon Adalarında), Mr. E.E. Evans-Pritchard (şu anda Azandelerin yanında, Miss Camilla Wedgwood (şu anda Avustralya'da), Dr. Gordon Brown (şu anda Tanganika'da), Dr. Hortense Powdermaker (şu anda Papua yolunda), Mr. I. Schapera (yakınlarda Güney Afrika'daydı), Mr. T.J.A. Yates (kısa süre önce Mısır'daydı), Miss Audrey Richards (şu anda Orta Afrika yolunda).

Yazdıklarımın çoğu için olduğu gibi bu kitap için de en derin teşekkürü eşim hak ediyor. Onun önerileri ve pratik işbirliği *Argonauten des westlichen Pazifik*'in ve bu kitabın yazılışını güç bir çalışma yerine hoş bir çalışma haline getirdi. Eğer bu kitapların benim için kişisel bir değeri ve yararı olmuşsa, bunu onun ortak çalışmaya katkısına borçluyum.

B.M.
Londra, Ocak 1929

Tuma
Kiriwina
Tilataula
Kuboma
Kayleula
AÇIK DENİZ
Manuwata
Kulumata
Luba
Kuyawa
Nusiyam
Kitava
BOYOVA ADASI
TROBRİAND LAGÜNÜ
Kaybwagina
Muwa
Yaga
Nandula
Vakuta
0 1 2 3 4 5 10 Km.

Bölüm I

KABİLE YAŞAMINDA CİNSLERİN İLİŞKİLERİ

Trobriand Adalarında erkek ve kadın; ikisinin aşktaki, evlilikteki ve kabile yaşamındaki ilişkileri: bu defaki incelemenizin konusu bunlar olacak.

Kadınla erkek arasındaki ilişkinin en olaylı ve en gerilimli uğrağı, yani âşık oldukları, sevişikleri ve çocuk ürettikleri evre, cinsel yaşamla ilgili her incelemede baskın yeri almalıdır. Karşı cinsin çekimi ve bundan doğan ihtiraslı ve duygusal deneyimler, her toplum tipinde bulduğumuz ortalama normal insan için varoluşunun en önemli yanlarıdır; iç mutluluğuyla, yüksek heyecanlarla ve yaşamın anlamıyla derinden bağı olan deneyimlerdir bunlar. Bu nedenle, belirli bir toplum tipini inceleyen sosyolog için, bireyin aşk yaşamıyla ilgili olan ve bunu düzenleyen gelenek, düşünce ve kurumlar birincil önemde olmalıdır; çünkü konusuna uyum sağlamak, ona doğal ve doğru bir açıdan yaklaşmak istiyorsa araştırmasında tek insanın değerlerini ve amaçlarını izlemek zorundadır. Birey için en büyük mutluluk anlamına gelen şey, insan toplumunun bilimsel incelenmesi için temel bir faktör oluşturur.

Ancak aşk evresi, en önemlisi de olsa, cinsler arasındaki birçok ilişkiden yalnızca *bir* tanesidir. İzole edilerek ele alınamaz, ancak ka-

dının ve erkeğin hukuksal statüsüyle, ikisinin ailedeki ilişkileriyle, ekonomik işlevlerinin dağılımıyla sıkı bütünlüğü içinde incelenebilir. Belli bir toplumdaki eş seçimi, aşk ve birleşme, cinslerin kamusal ve özel yaşamda birbirlerine göre durumlarından, kadının ve erkeğin kabilenin yasa ve töresindeki yerlerinden, oyunlara, eğlencelere katılımlarından ve her birinin günlük işlerdeki paylarından en ince ayrıntısına kadar etkilenir.

Bir halkın aşk yaşamının öyküsü zorunlu olarak gençlerin ve çocukların cinselliğiyle başlamalıdır; sonra kendiliğinden kalıcı birlikteliklere ve evliliğe yönelir. Fakat bu noktada anlatı bitip bilim kurgudan önceliği alamaz. Erkeklerle kadınların kendi ortak yaşamlarını ve çocuklarının yaşamını düzenleyiş biçimlerinin aşk yaşamları üzerinde tekrar etkileri olur; bir diğerini bilmeden bir evreyi tam olarak anlamak olanaksızdır.

Bu kitap, Yeni Gine'nin kuzeydoğusunda bir mercan takımadası olan Trobriand Adalarındaki yerlilerin cinselliğini ele alıyor. Trobriandlılar Papua-Melanezya ırkından geliyorlar, dış görünüşlerinde, zihinsel donanımlarında ve toplumsal örgütlenmelerinde, baskın Okyanus karakteri ana ada Yeni Gine'nin daha az gelişmiş Papuan halkının bazı özellikleriyle bir arada bulunuyor.[1]

1. *Ana Hukukunun İlkeleri*

Trobriand Adalarında anaya dayalı bir toplum düzeni buluyoruz; soy oluş, akrabalık ve bütün toplumsal ilişkiler hukuksal olarak yalnızca anaya göre belirleniyor; kadınların kabilenin toplumsal yaşamında önemli bir payları var, bu o dereceye varıyor ki ekonomik, törensel ve büyüsel etkinliklerde bile yönetici bir rol oynayabiliyorlar: böylece gerek aşk örf ve âdetleri, gerekse evlilik biçimi köklü bir biçimde etkileniyor. Bu nedenle öncelikle en geniş anlamıyla cins iliş-

1 Kuzey Massimler üzerine daha ayrıntılı bir bilgi —ki Trobriandlılar da bu gruptandır— Prof. C.G. Seligman'ın klasik yapıtı *Melanesians of British New Guinea*'da (Cambridge 1910) bulunmaktadır, orada Trobriandlıların Yeni Gine'nin diğer ırkları ve kültürleriyle olan ilişkileri de işlenmektedir. Trobriand kültürü üzerine kısa bir bilgi de benim *Argonauten des westlichen Pazifik* adlı kitabımda var.

kilerini incelemek yerinde olacak. Önce törenin ve kabilenin yasasının ana hukukuna temel oluşturan önemli özellikleri ele alınmalı, tabii bunu açıklamaya yardımcı olacak çeşitli görüş ve düşünceler de işlenmeli. Sonra toplum yaşamının başlıca alanlarının —aile, ekonomi, hukuk, ayinler ve büyü— kısaca özetlenmesi gerekiyor; buradan uygun işlerin erkeklere ve kadınlara nasıl dağıldığını göreceğiz.

Trobriandlıların hukuk sisteminde en önemli faktör, çocuğa tek başına annenin hayat verdiği, çocuğun oluşumuna babanın hiçbir katkıda bulunmadığı düşüncesidir. Üreme sürecine ilişkin düşünceleri, belli mitolojik ve animist inançlarla da birleşerek, her tür kuşkudan uzak ve kayıtsız şartsız, çocuğun annesiyle aynı özden olduğu, babayla çocuk arasında en ufak bir bedensel bağ bulunmadığı savına varır (Bölüm VII ile karşılaştırınız).

Yeni varlığa her şeyini onu doğuran anne verir. Bu, yerlilerin sarsılmaz inancıdır ve bunu önemle dile getirirler: "Anne çocuğu karnında besler. Daha sonra çocuk dışarı çıktığında da sütüyle besler." "Anne çocuğu kendi kanından yapar." "Erkek ve kız kardeşler aynı ettendirler, çünkü aynı anneden gelirler." Böyle ve benzeri sözler akrabalık sistemlerinin bu en önemli ilkesine karşı yerlilerin tutumunu ortaya koyuyor.

Bu görüş daha da net biçimde, rütbedeki, reislik payesindeki, mirasla geçen mevkideki ve büyüdeki kökene, veraset silsilesine ve halefliğe ilişkin kurallarda cisimleniyor, kısacası mal ve payelerin akrabaya geçişinin düzenlendiği her yerde. Toplumsal konum ana hattında erkekten kız kardeşinin çocuklarına geçer; bu saf anasoyu akrabalık anlayışı, evlilik kısıtlama ve kurallarında, bir de cinsel ilişkideki tabularda büyük önem taşır. Bu akrabalık kavramının nasıl işlediği son derece etkili ve dramatik bir biçimde ölüm olaylarında ortaya çıkar. Çünkü gömüyle, ağıt ve yasla ilgili bütün hükümler, ayrıca yiyecek maddelerinin bölüşüldüğü çok karmaşık bazı ayinler, anne tarafından akraba olan insanların birbirlerine sıkıca bağlı bir grup oluşturdukları ilkesine dayanır; bunlar, duyguların, çıkarların ve kanın aynı olması nedeniyle bir arada tutulurlar. Bunlara evlilik bağıyla ya da baba-çocuk ilişkisiyle bağlanmış olan bütün diğer kişiler bu grubun kesinkes dışındadır; acı veren kayıptan bunların alacağı hiçbir pay yoktur (Bölüm VI, 2-4 ile karşılaştırınız). Yerlilerde evlilik

kurumu iyi kurulmuştur, fakat çocukların meydana gelişinde babanın katkısından tamamen habersizdirler. Burada "baba" sözcüğünün Trobriandlılar için çok belirli, fakat salt sosyal bir anlamı vardır: bu sözcük, anneyle evli olan, onunla aynı evde yaşayan ve eve ait olan erkeği anlatır. Akrabalığı konu alan bütün konuşmalarda baba bana çok kesin biçimde bir *tomakava* olarak tarif edildi, yani bir "yabancı", daha doğrusu "topluluk dışından biri" olarak. Yerliler bu deyişi herhangi bir miras sorunu ortaya çıktığında da sık sık kullanıyorlar, belli bir tutumu açıklamak ya da bir anlaşmazlıkta babanın yerini küçültmek istedikleri zaman.

Şu halde okuyucu için şurası açık: "Baba" sözcüğü bize anlattığı hukuksal, ahlaki ve biyolojik anlamıyla değil, burada ilgilendiğimiz toplum düzenindeki çok özel anlamıyla kavranmalı. Yanlış anlamaları önlemek için bizim "baba" sözcüğümüzü hiç kullanmamak belki daha iyi olurdu, baba yerine yerlilerin sözcüğü olan *tama*'yı kullanabilir, "babalık" yerine de "*tama*'lık" diyebilirdik, fakat bu çok sorunlu olurdu. Yine de okuyucu bu sayfalarda "baba" sözcüğünü gördüğünde hep şunu düşünmeli: bu, Türkçe sözlükteki anlamına göre değil, yalnızca Trobriandlıların dünyasındaki anlamıyla tanımlıyor. Esasen bu kural özel bir sosyolojik anlamı olan bütün terimler için de geçerli; dolayısıyla "evlilik", "boşanma", "nişanlanma", "aşk", "talip olma" ve benzeri gibi insan ilişkilerini anlatan bütün sözler ve sözcükler için de.

"*Tama*" (baba) sözcüğü yerliler için ne ifade ediyor? "Annemin kocası": Aklı başında bir bilgi vericinin ilk vereceği cevap bu olacaktır. Ardından *tama*'nın, çocukluğunu onun sevgili yuvasında geçirdiği adam olduğunu söyleyecektir. Çünkü Trobriand Adalarında evlilik patrilokaldir, yani kadın kocasının köyüne gider ve onun evinde yaşar; böylece baba çocuklarının en yakın insanı olur. Küçüklerin bakımında aktif görev üstlenir; her zaman onlara şefkatli bir sevgi besler ve bunu gösterir, daha sonraları da eğitimlerine yardımcı olur. Yani "*tama*" sözcüğü duygusal anlamında bir dizi çocukluk anısını saklıyor ve bir çocukla aynı evin yetişkin, sevgi dolu bir erkeği arasında varolan tipik duyguyu dile getiriyor, öte yandan sosyal açıdan da anneyle yakın ilişkisi olan ve evin reisi olan erkeği anlatıyor.

Buraya kadar "*tama*"nın bizim "*baba*"dan pek köklü bir farkı yoktur. Fakat çocuk büyüyüp de bir yandan aile işleri, diğer yandan kendi

dolaysız ihtiyaçları konusunda bilgi sahibi olunca belli güçlükler ortaya çıkar; şimdi çocuk için *tama*'nın anlamı değişmiştir. Öğrenir ki kendisi *tama*'sıyla aynı klandan değildir, kendi totemi başkadır ve bu, annesinin totemiyle çakışmaktadır. Çocuk aynı zamanda her tür yükümlülüğü yerine getirmek, sınırlamalara uymak, kişisel gururu gözetmek gerektiğini de öğrenir, bunların hepsi çocuğu anneye bağlayıp babadan uzaklaştıran şeylerdir. Başka bir erkek ortaya çıkar, çocuk buna "*kadagu*" der (annemin erkek kardeşi, dayım). Bu adam onunla aynı yerde oturuyor olabildiği gibi başka bir köyde oturuyor da olabilir. Ayrıca çocuk şunu da öğrenmiştir: *Kada*'sının (dayısının) oturduğu yer aynı zamanda onun da, yani çocuğun da "kendi köyü"dür, orada mülkü ve diğer yurttaşlık hakları vardır, gelecekteki yaşamı oradadır, doğal bağlaşıklarını ve yoldaşlarını orada bulur. Hatta belki doğduğu yerde "dışardan biri" (*tomakava*) diye küçümsenir, oysa "kendi" köyünde, yani annesinin erkek kardeşlerinin oturduğu yerde babası yabancıdır, kendisi ise doğal yurttaştır. Çocuk büyüdükçe dayılarının gitgide daha fazla otorite iddiasında bulunduklarını, kendisinden hizmet beklediklerini, bazı konularda kendisine yardımcı olduklarını, belli konularda ona izin verdiklerini ya da istediği izni reddettiklerini de görür, öte yandan baba otoritesi ve sözü gitgide önemsizleşmiştir.

Böylece Trobriandlının yaşamı iki etki arasında geçer; hiç de yüzeyde kalmayan bir çelişki durumudur bu. Her bireyin yaşamını derinden etkiler, kendine özgü karmaşıklığı olan törelere neden olur, sık sık gerilimler, sorunlar yaratır ve istikrarlı toplum yaşamında hiç de seyrek rastlanmayan şiddetli kesintilere yol açar. Çünkü baba sevgisiyle anasoyu ilkelerinin yerlilerin bütün kurumlarını, sosyal kavramlarını ve duygularını kesen bu çelişkili etkisi, sonuçları bakımından gerçekten pek dengelenmiş değildir.[2]

Trobriandlının babasıyla, annesiyle ve dayısıyla olan ilişkisine daha yakından girmek gerekliydi, çünkü yerlilerin tüm sosyal yaşamında egemen olan karmaşık ana hukuku ya da anasoyu sisteminin özü buradadır. Ayrıca bu sorun kitabımızın ana temasıyla da sıkı sıkıya bağlantılı; aşk yaşamı, evlilik ve akrabalık aynı konunun üç yanıdır, sosyolojik analiz bekleyen üç yüzü.

2 *Crime and Custom in Savage Society* adlı kitabımla karşılaştırınız.

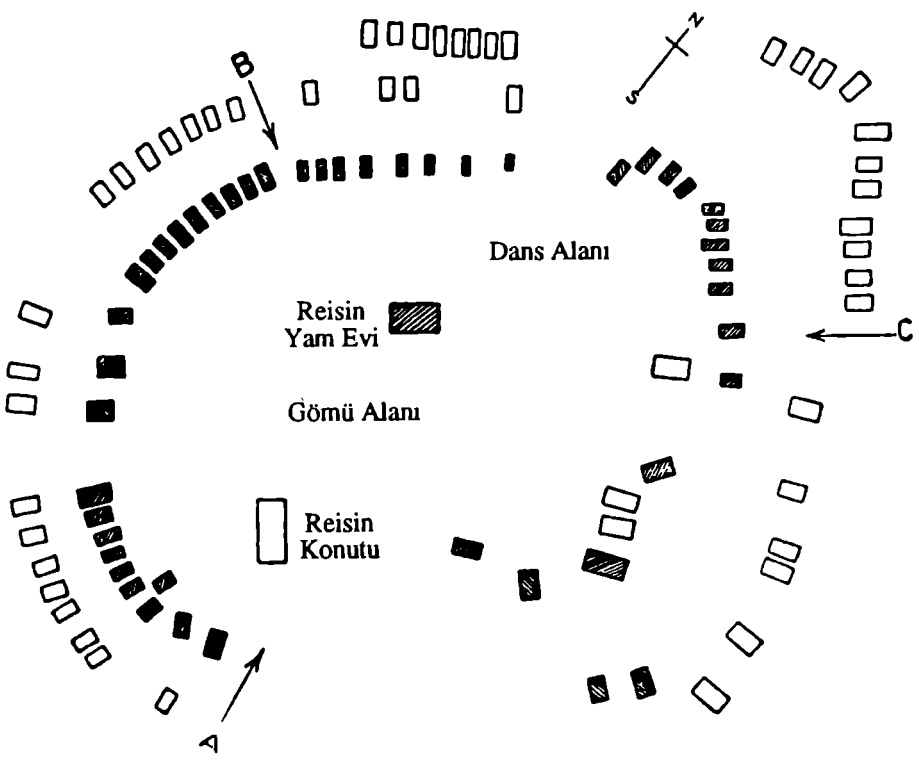
2. *Bir Trobriand Köyü*

Babalığa, dayıyla ilişkiye ve anneyle çocuk arasındaki bağa hangi sosyolojik anlamların düştüğünü artık biliyoruz. Anneyle çocuk arasındaki bağ, biyolojik gebelik olgusuna ve buradan kaynaklanan sıkı ruhsal bağlılığa dayanıyor. Bu soyut saptamayı kanıtlamanın en iyi yolu, Trobriand Adalarının gerçek bir köyünde üç farklı ilişkinin iç içe girişini göstermek olabilir. Böylelikle salt soyutlamalarda dolaşmak yerine gerçek yaşama geliyoruz; bu arada daha sonra tekrar karşılaşacağımız bazı kişileri de hemen tanıştırabiliriz.

Omarakana köyü, adaların en önemli bölgesi olan Kirivina'nın başkenti gibidir. En önemli reisin oturduğu yerdir, Omarakana reisinin adı, ünü ve saygınlığı, yetkisi Kirivina'nın dışına taşmadığı halde takımadanın her yanında bilinir.[3] Köy, büyük, engebesiz mercan adası Boyova'nın kuzey bölümündeki verimli bir ovada bulunur (haritaya bakınız). Batı kıyının gemilerin yanaşabildiği lagünlerinden köye doğru yürürsek, engebesiz yol, alçak çalılıklarla örtülü tekdüze arazilerden geçer, yer yer tabu bir koruyla, ya da sarılgan bitkilerin uzun sırıklara dolanarak uzatıldığı, böylece iyi gelişmiş bitkilerin verimli şerbetçiotu tarlaları gibi göründüğü büyük bir bahçeyle kesilir. Yolumuzun üstüne birçok köy çıkar; uzun bir sıra halinde batı kıyısını kuşatan ve adanın iç ovalarını açık denizden ayıran dik mercan kayalıklarına yaklaştıkça toprak gitgide daha verimli olur, yerleşim sıklaşır.

Uzaklarda büyük bir ağaç grubu görünür: meyve ağaçları, palmiyeler ve Omarakana köyünü çevreleyen el değmemiş bir orman parçası. Koruyu geçer ve kendimizi büyük bir açıklık alanın çevresinde iki ring halinde inşa edilmiş iki sıra evin arasında buluruz (bakınız Şekil 1 ve Resim 1). Dış ve iç ringlerin arasında çember biçimli bir yol köyün tüm çevresini dolaşır, bu yolda yürümeye devam ettiğimizde çeşitli insan gruplarının kulübelerinin önünde oturmakta olduklarını görürüz (bakınız Resim 2). Dış ring konutlardan, iç ringse yiyecek depolarından oluşur, bu depolarda bir hasattan bir sonrakine kadar *tay-*

3 Bu seçkin kişilik ve mevkii hakkında daha fazla bilgi için bakınız C.G. Seligman, Bölüm 49 ve 51; ayrıca B. Malinowski, *Argonauten des westlichen Pazifik* ve *Baloma, Spirits of the Dead.*

Şekil 1. Omarakana Köyünün Planı (Bölüm I, 2)

tu'lar saklanır, *taytu* bir çeşit yam köküdür ve yerlilerin ana besin kaynağıdır. Yam evlerinin konutlardan daha iyi, daha özenli inşa edilmiş ve daha zengin süslenmiş olması dikkat çekicidir (bakınız Resim 31). Geniş ana meydandan baktığımızda yiyecek depolarının oluşturduğu çember biçimli diziye hayran kalırız; çünkü gerek bunların gerekse evlerin ön cephesi her zaman meydana dönüktür. Omarakana'da boş alanın ortasında reise ait bir yam evi bulunur. Ringe biraz daha yakın bir yerde, ama hâlâ meydanın oldukça ortasında ikinci bir büyük yapı yükselir: reisin kulübesi (bakınız Resim 1 ve 3).

Köyün bu ilginç simetrik düzeninin bir anlamı vardır, çünkü belli bir sosyolojik plana uymaktadır. İç kısımdaki boş mekân törensel ve şenliksel yaşamın gösteri alanıdır. Köy meydanını çevreleyen yapılar, yani yiyecek depolarından oluşan iç ring, bir miktar tabuyla çevrili olduğundan meydanın kendisi gibi bir ölçüde kutsaldır. Ev yaşamı ve günlük olaylar iki sıra yapının arasındaki yolda geçer (bakınız Resim 2 ve 43). Bazı kayıtlarla ana meydanın erkeklerin köyü, yolun da kadınların köyü olduğu söylenebilir.

Şimdi Omarakana'nın birkaç önemli sakiniyle tanışalım, özellikle de şu anki reis To'uluva'yla (bakınız Resim 3 ve 39). O ve ailesi köy topluluğunun en ileri gelen üyeleri olmakla kalmazlar, aynı zamanda köyün yarısından fazlasını da işgal ederler. İlerde göreceğimiz gibi (Bölüm V,4) reisler Trobriand Adalarında çok-karılılık ayrıcalığına sahiptirler. Köyün ortasındaki en büyük evde oturan To'uluva'nın birçok karısı vardır ve bunlar bir dizi kulübeyi işgal ederler (Şekil 1'deki planda A-B hattı). Reisin ana tarafından akrabası olan ve onun ailesinden, onun altkları Tabalu'dan gelen kişiler de köyün belli bir bölümünü kendilerine ayırmışlardır (A-C hattı). Üçüncü bölümde (B-C hattı) reisin ne akrabası ne de çocuğu konumunda olmayan sıradan yurttaşlar oturur.

Şu halde köy topluluğu üçe ayrılıyor: Birincisi, reisten ve onun ana tarafından akrabaları olan Tabalulardan oluşur, bunlar köyü kendi mülkleri olarak görür ve kendilerini toprağın sahibi sayarlar, buna uygun çeşitli ayrıcalıklarla donanmışlardır. İkinci bölüm sıradan yurttaşlardan oluşur, bunlar da tekrar iki gruba ayrılırlar; bir grup mitolojik düşüncelere dayanarak yurttaşlık hakkı iddia eder, ancak bu hak iddiaları reisin altklarının haklarının altında kalır ve bunun taşıyıcı-

ları köyde yalnızca reisin uyrukları ya da hizmetlileri olarak yaşarlar; diğerleri reisin yanında mirasla geçen bir hizmette bulunan yabancılardır ve bir titr sayesinde köyde oturma hakkı elde ederler. Üçüncü bölümse reisin karılarından ve bunların çocuklarından oluşur.

Bu kadınlar patrilokal evlilik kuralları gereğince kocalarının köyüne yerleşmek zorundadırlar ve doğal olarak küçük çocukları da yanlarında kalır. Fakat büyümüş oğullar yalnızca babalarının kişisel nüfuzu sayesinde köyde kalabilirler. Bu nüfuz, her erkeğin kendi köyünde, yani annesinin köyünde kalması gerektiğini söyleyen kabile yasasından daha güçlüdür. Reis çocuklarını her zaman ana tarafından akrabalarından daha çok sever, onları daha üstün tutar ve her tipik Trobriandlı baba gibi bir anlaşmazlıkta en azından duygusal olarak onların yanında yer alır; ve her zaman oğullarına olabildiğince çok hak ve ayrıcalık vermek ister. Bu durum doğaldır ki reisin yasal mirasçılarınca, yani ana tarafından akrabalarınca hoş karşılanmaz ve bundan sık sık büyük gerilimler, şiddetli sürtüşmeler doğar.

Böyle gergin bir durum bir süre önce köyde şiddetli bir patlamaya yol açtı ve Omarakana'nın sakin yaşantısını şiddetle sarsarak iç uyumunu yıllarca altüst etti.[4]

Reisin gözde oğlu Namvana Guya'u ile, yeğeni ve aynı zamanda iktidarın üçüncü adayı olan Mitakata arasında eski bir anlaşmazlık vardı (bakınız Resim 4). Namvana Guya'u babasından sonra köyün en nüfuzlu erkeğiydi; To'uluva onu hareketlerinde oldukça özgür bırakmış ve ona, uygun düşenden çok fazla mal ve ayrıcalık vermişti.

Bir gün, aşağı yukarı benim Omarakana'ya gelişimden altı ay sonra, anlaşmazlık kesin bir krizle doruk noktasına vardı. Reisin oğlu Namvana Guya'u düşmanı Mitakata'yı karısıyla zina yapmakla suçladı; onu beyaz yargıçların önüne çıkardı ve Mitakata yaklaşık bir ay hapis cezası aldı. Tutuklanma haberi birkaç mil ötedeki yönetim yerinden gün batarken köye ulaştığında büyük bir şok yarattı. Reis, kabilenin yasasını ve duygularını böyle kötü bir biçimde yaralamış olan sevgili oğlu adına derin bir kaygı duyarak kendini kulübesine kapattı. Reislik payesinin tutuklu mirasçısının akrabaları öfkeden kuduruyor-

4 Aşağıdaki bilgi daha önce *Crime and Custom*'da da verilmişti (S. 110ff). İlk notlarımın hemen hemen aynen tekrarı söz konusu olduğundan, sadece ufak tefek değişikliklerle öyküyü bir kez daha aktarıyorum.

lardı. Akşam olunca üzgün köy sakinleri yemeklerinin başına oturdular, herkes kendi yemeğinin başına. Köy meydanında tek insan kalmamıştı. Namvana Guya'u ortalarda görünmüyordu, reis To'uluva tek başına evinde oturuyor, karılarının ve çocuklarının çoğu da kulübelerinden dışarı çıkmıyorlardı. Birden köyde gür bir ses yankılandı. Reislik payesinin ilk adayı ve tutuklunun ağabeyi Bagido'u, kulübesinin önünde durmuş, yüksek sesle ailesinin küçük düşürülüşünü anlatıyordu:

"Namvana Guya'u, sen bize uğursuzluk getirdin. Biz Omarakana'nın Tabaluları senin burada kalmana, bizimle oturmana izin verdik. Bol yiyeceğin oldu. Bizim yemeğimizi yedin. Haraç olarak aldığımız domuzlardan, etimizden pay aldın. Kanolarımıza bindin. Toprağımıza ev kurdun. Şimdi de bize kötülük yaptın. Yalanlar uydurdun. Mitakata hapse atıldı. Artık burada kalmanı istemiyoruz. Burası bizim köyümüz! Sen bir yabancısın burada. Git! Seni kovuyoruz! Seni Omarakana'da istemiyoruz!"

Sözcükleri şiddetli heyecandan titreyen, yüksek, kulak tırmalayan bir sesle patlıyordu, her cümlesini bir sessizlik izliyordu; her bir cümle boş köy meydanını geçerek, ardında Namvana Guya'u'nun kederle kuruntularına gömüldüğü kulübeye çarpıyordu. Daha sonra Mitakata'nın küçük kız kardeşi de dışarı çıktı, ondan sonra da genç bir erkek, kardeşlerin ana tarafından bir kuzenleri. Her ikisi de Bagido'u'nun söylediklerine benzer şeyler söylediler; konuşmaların özü kovma formülüydü: *yoba*. Bu konuşmalar derin bir sessizlikte dinlendi. Köyde tek kıpırtı yoktu. Fakat daha gece sona ermeden Namvana Guya'u Omarakana'yı temelli terketmişti. Gitmiş, birkaç mil ötedeki Osapola'ya yerleşmişti, yani "kendi" asıl köyüne, annesinin memleketine. Annesi ve kız kardeşleri bir ölüye ağıt yakar gibi arkasından haftalarca ağladılar. Reis üç gün kulübesinde kaldı; dışarı çıktığında yaşlanmış ve üzgün görünüyordu. Bütün kişisel sempatisi ve sevgisiyle sevgili oğlunun yanında yer aldı, ama onu savunmak için hiçbir şey yapamadı. Akrabaları haklarını kullanmışlardı ve reisin bunları tanımaması olanaksızdı. Kovma sözünü hiçbir güç değiştiremezdi. "Git - *bukala*", "Seni kovuyoruz - *kayabaim*" sözleri bir kez söylendi mi adam gitmek zorundaydı. Ciddi olarak pek seyrek sarfedilen bu sözlerin, eğer bir yurttaş bunları köyde oturan bir yabancıya söyle-

mişse bağlayıcı bir gücü, âdeta törensel bir etkisi vardı. Bir adam bu korkunç aşağılamaya uğrar, buna rağmen köyde kalmaya devam ederse ilelebet şerefsiz sayılırdı. Törenin talep ettiği şeye hemen boyun eğme dışında bir davranış bir Trobriandlı için düşünülemeyecek bir şeydir.

Reisin akrabalarına beslediği kin derin ve kalıcı oldu. Önceleri onlarla konuşmak bile istemedi. Hepsinin onunla birlikte deniz yolculuklarına katılma hakkı olduğu halde bir yıl boyunca hiçbiri ondan bu ayrıcalığı istemeye cesaret edemedi. İki yıl sonra, 1917'de yeniden Trobriand Adalarına geldiğimde Namvana Guya'u hâlâ öteki köyde oturuyor ve babasına yardımcı olmak için sık sık Omarakana'ya geldiği halde —özellikle de To'uluva'nın büyük yolculuklara çıktığı zamanlarda— babasının akrabalarından uzak duruyordu. Annesi ölmüştü, hem de oğlunun kovulmasının üzerinden bir yıl bile geçmeden. Yerlilerin anlattıklarına göre "kadın ağlamış, ağlamış, yemeyi içmeyi reddetmiş ve ölmüştü." İki düşman taraf arasında ilişkiler tamamen kopmuştu; hapse atılan genç reis Mitakata, Namvana Guya'u ile aynı alıklandan olan karısını kovmuştu. Derin bir uçurum Kirivina'da tüm sosyal yaşamı parçalamıştı.

Bu, Trobriand Adalarında yaşadığım en dramatik olaylardan biriydi. Bu nedenle böyle ayrıntılı anlattım, çünkü ana hukukunun özüne, kabile yasasının gücüne ışık tutuyor ve hukuka ve yasaya rağmen şiddetle kaynayan tutkuları açığa çıkarıyor. Bu olayda ayrıca babanın çocuklarına ne kadar derin bir sevgi duyduğu da görülüyor, kişisel nüfuzunu kullanarak onlara köyde sağlam bir yer sağlamaya ne kadar önem verdiği, bunun ona nasıl ana tarafından akrabalarının düşmanlığını getirdiği, bunun sonucunda da nasıl gerginlik ve ayrılıkların doğduğu açığa çıkıyor. Normal koşullarda, düşman güçlerin daha sınırlı, daha önemsiz olduğu daha küçük bir köy topluluğunda böyle bir gerilim bir tek anlama gelirdi: çocuklar, babanın ölümünden sonra, babalarının sağlığında almış oldukları hemen hemen bütün maddi bağışları onun ana tarafından akrabalarına geri verirlerdi. Yine de her durumda baba sevgisiyle anasoyu otoritesinin bu iki yanlı etkisinden epey bir hoşnutsuzluk, uyumsuzluk ve ikamet sorunları doğuyor: Reisin kendi oğluyla kız kardeşinin oğlu ezeli düşmanlardır.

Bu tema anlatımızın akışı içinde tekrar tekrar karşımıza çıkacak.

Evliliğin onaylanmasını ele aldığımızda baba otoritesinin önemiyle anasoyu rejiminin işlevlerini göreceğiz. *Cross-cousin* evliliği âdeti (yani farklı cinsten kardeşlerin çocukları arasındaki evlilik), iki karşıt ilkenin geleneksel dengelenişidir. Cinsel tabuları ve ensest yasağını da burada anılan ilkeleri açık seçik kavramadan anlamak mümkün değildir.

Buraya kadar To'uluva'yı, köy trajedisi sonucu olan gözde karısı Kadamvasila'yı, ikisinin oğlu Namvana Guya'u ile onun düşmanı Mitakata'yı, yani reisin kız kardeşinin oğlunu tanımış olduk; onlarla ilerde tekrar karşılaşacağız, çünkü hepsi de benim en iyi bilgi kaynaklarımdı. Reisle gözde karısının diğer oğullarını da tanıyacağız, ayrıca ana tarafından kimi akrabalarını da. Bunların gönül işleriyle, evlilik öyküleriyle ilgilenmemiz, aile skandallarını deşmeye çalışmamız, özel yaşamlarının gizliliğine girmemiz gerekecek. Çünkü hepsi uzun süre etnografik gözlem altında kaldılar ve ben malzememin büyük bölümünü onların güvenilir tanıklıklarına, öncelikle de dedikodularına borçluyum.

Ayrıca başka köy topluluklarından da bazı örnekler vermemiz gerekiyor; batı kıyısındaki lagün köylerini, adanın güneyindeki bazı yerleşim yerlerini ve takımadanın birkaç komşu küçük adasını da ziyaret edeceğiz. Bütün bu topluluklarda daha istikrarlı, daha demokratik bir durum sürmektedir; bu nedenle cinsel yaşam tarzlarında belli farklılıklar ortaya çıkıyor.

3. *Aile Yaşamı*

Köye girdiğimizde iki sıra halinde yoğunlaşmış evlerin arasından yürümek zorunda kalmıştık.[5] Köy topluluğunun günlük yaşamı burada geçer; külübelerin önündeki gruplara daha yakından bakmak istiyorsak buradan geri dönmemiz gerekiyor (bakınız Resim 2). Genel olarak her grup bir aileden oluşur: erkek, kadın ve çocuk; bunlar ya orada öyle tembel tembel otururlar, ya da günün farklı saatlerine göre de-

5 Sokağın daha iyi bir şekli Resim 12'de görülebilir; ortadaki iki yam evinin arkasından sağda ve solda iki konut görünüyor.

ğişen bir ev işiyle uğraşırlar. Güzel bir sabah onları yoksul bir kahvaltıyı aceleyle tüketirken görürüz; sonra kadınla erkek daha büyükçe çocukların yardımıyla aletlerini günlük çalışma için düzene sokarlar, bu arada meme çocuğu yan tarafta bir şiltenin üzerine yatırılır. Sonra her aile serin sabah saatlerinde çalışmaya gider ve köy bomboş kalır. Erkek ihtimal diğer erkeklerle birlikte balığa ya da ava çıkar, ya da bir kano yapımıyla uğraşır, veya çevrede yapı ağacı arar. Kadın da herhalde midye ya da yabani meyve toplamaya gider. Ya da ikisi de bahçede çalışırlar, veya bir ziyaret yaparlar. Erkek çoğu zaman kadına göre daha ağır işler görür, ama ikisi sıcak öğle saatlerinde geri geldiklerinde erkek dinlenirken kadın ev işine koyulur. Akşama doğru, alçalan güneş daha uzun, daha serin gölgeler atarken köyün hareketli yaşamı başlar. Bu saatlerde aile gruplarımızı kulübelerinin önünde görürüz, kadın yemeği hazırlar, çocuklar oynar, erkek de büyük olasılıkla bebekle ilgilenir. Komşuların birbirlerini ziyaret ettikleri saattir bu; çoğu zaman grup grup sohbetler de olur.

İlişkilerin rahat, dostça havası, açıkça hissedilen eşitlik duygusu, babanın bütün ev işlerine, özellikle de çocukların bakımına yardıma hazır olması her dikkatli gözlemcinin hemen gözüne çarpacak şeylerdir. Kadın konuşmalara ve şakalara canlı bir biçimde katılır; işini özgürce ve bağımsız yapar; bir köle ya da hizmetçi gibi değil, kendisine düşen işin hakkıyla üstesinden gelen bir insan gibi. Yardıma ihtiyacı olunca kocasını işe koşar. Gün boyunca dikkatli bir gözlem bu ilk izlenimi doğrular. Tipik Trobriand evi eşitlik ve işbölümü ilkesine dayanır; erkek evin reisi sayılır, çünkü kendi köyünde bulunmaktadır, ev ona aittir; ama başka açılardan da kadının büyük nüfuzu vardır. O ve ailesi evin yiyeceğinin sağlanmasına önemli katkılarda bulunurlar; evdeki belirli eşyalar onundur; ve kadın —erkek kardeşinden sonra— ailenin yasal başıdır.

Evdeki işbölümü bazı bölgelerde çok katı uygulanır; yemeği kadın pişirmek zorundadır, büyük hazırlıklar gerektirmeyen basit bir iştir bu. Ana yemek güneş batarken yenir ve yamdan, *taro*'dan, ya da diğer yumru meyvelerden oluşur, bunlar açık ocakta közlenir ya da daha seyrek olmak üzere küçük bir tencere içinde pişirilip toprak içinde fırınlanır; yemekte arada sırada balık veya et de bulunur. Artan yemekler ertesi sabah soğuk olarak tüketilir; bazen, ama düzenli değil, öğleyin meyve, midye ya da başka hafif yiyecekler atıştırılır.

Bazı koşullarda erkekler de yemek hazırlayıp pişirebilirler: dolaşırken, deniz üstündeyken, balık avında veya av seferlerinde yanlarında kadın olmadığı zamanlarda ve diğer belli durumlarda; mesela *taro* ve *sago* hamurları büyük toprak tencerelerde pişirileceği zaman gelenek erkeklerin karılarına yardım etmelerini emreder (bakınız Resim 5). Fakat köy içinde ve normal gündelik yaşamda erkek asla yemek pişirmez, bu onun için onur kırıcı sayılır. Diğerleri "Aşçısın sen", (*tokakabvagsi yoku*) diye alay edebilirler. Böyle bir söz işitme ya da alaya alınıp aşağılanma korkusu (*kakayuva*) son derece büyüktür. Bu korku, vahşiler için karakteristik olan, uygunsuz bir şey yapma utanç ve çekingenliğinden ileri gelir, daha da kötüsü, diğer cinse ya da başka bir sosyal sınıfa ait olan bir işi yapmaktır (Bölüm XIII, 1-4 ile karşılaştırınız).

Kabile töresi tarafından yalnızca *bir* cinse verilmiş bir miktar iş vardır. Yük taşıma tarzları dikkat çekici bir örnektir. Kadınlar kendi cinslerine özel kabı, çan biçimli sepeti ve diğer yükleri başlarının üstünde taşırlar, erkekler yalnızca sırtlarında yük taşıyabilirler (Resim 6, 7 ve 28). Bir yükü *diğer* cinse uygun tarzda taşımak her bireyi gerçek bir dehşet ve derin bir utanç içinde bırakabilir: hiçbir şey, sadece eğlenmek için bile olsa, bir erkeğe başının üstünde bir yük taşıttıramaz.

Salt kadınlara özgü bir çalışma alanı da su teminidir. Kadın evin su kaplarını koruması altında bulundurur; bunlar olgun bir hindistancevizinin odunsu kabuğundan yapılmışlar ve bükülmüş palmiye yaprağından bir tapayla donatılmışlardır. Sabah ya da gün batımına doğru kadın çoğu zaman hemen hemen bir kilometre uzaktaki su kaynağına gider; kadınlar burada toplanır, dinlenir, gevezelik ederler, bu sırada sırayla kaplarını doldurur, temizler, sepetlere veya yassı ağaç tepsilere dizer, sonunda yola düzülmeden az önce de gerçekten taze ve imrendirici görünsün diye tümünün üstüne su dökerler. Kaynak kadınların kulübü, dedikodu merkezidir; ve bu çok önemlidir, çünkü bir Trobriand köyünde kesin bir kadın kamuoyu ve bir kadın bakış açısı vardır, kadınların erkeklere karşı sırları vardır, tabii tersi de.

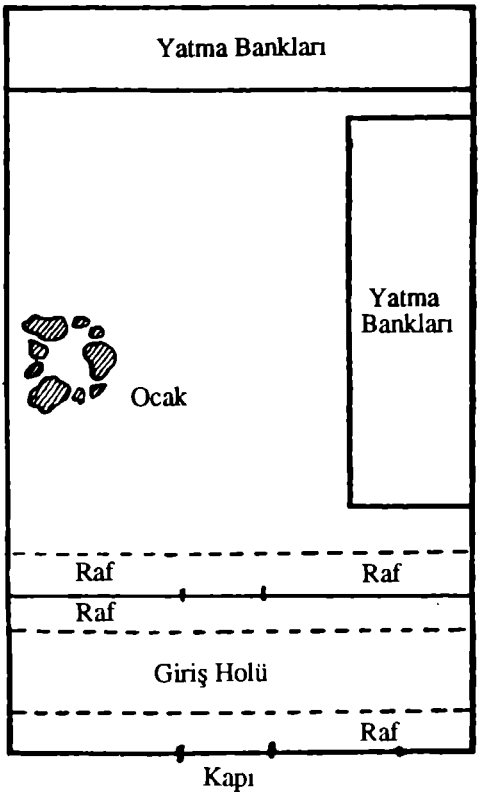
Gördük ki kocanın çocukların bakımında tam bir katkısı var. Bebeği oyalar, pişpişler, çevrede dolaştırır, altını temizler, yıkar ve

ezilmiş, bitkisel bir mamayla besler; çocuk bunu hemen hemen doğumdan itibaren anne sütüne ek olarak alır. Bebeği kucakta taşımak ya da dizler üstünde tutmak (*kopo'i*) gerçekten de babanın (*tama*'nın) özel görevi ve yükümlülüğüdür. Evlenmemiş bir kadının "*tama*'sız (yani anneleri kocasız) çocuklarından söz ederken yerliler bu çocukların "şanssız" ya da "kötü durumda" olduklarını söylerler, çünkü ortada onlara bakacak, şımartacak birisi yoktur (*gala taytala bikopo'i*). Ve baba onlar için "yabancı" olduğu halde çocukların neden babalarına karşı yükümlülükleri olduğu sorulursa cevap değişmez: "Onlara baktığı için (*pela kopo'i*)", "babanın elleri çocuğun çişi ve kakasıyla kirlenmiş olduğu için." (Bölüm VII ile karşılaştırınız.)

Baba görevlerini gerçek, doğal bir şefkatle yerine getirir. Çocuğu saatlerce etrafta dolaştırır, ona Avrupalı bir babada pek ender görülebilecek sevgi ve gurur dolu gözlerle bakar. Bebeğin her övülüşü doğrudan onun kalbine yol bulur; karısının çocuğunun meziyetlerini, becerilerini sayıp dökmekten, sergilemekten asla yorulmaz. Bir yerli ailesini evde gözleyecek ya da böyle bir aileyle köy yolunda karşılaşacak olursak insan gerçekten de üyelerinin içten, sıkı bağlılığından güçlü bir biçimde etkilenir (bakınız Resim 7, 26). Gördüğümüz gibi bu karşılıklı ilgi ileriki yıllarda da gevşemez. Böylece, bir yandaki sosyal ve duygusal babalıkla, diğer yandaki resmen tanınmış, geçerli ana hukuku arasındaki ilginç ve karmaşık karşıtlığın bir başka yüzünü de aile yaşamının mahremiyetinde buluyoruz.

Henüz evin içine girmiş değiliz; çünkü güzel havalarda ailenin yaşamı hep kulübenin önünde geçer. Yerliler ancak yağmurda ve soğuk havada, geceleyin, bir de özel amaçlarla evin içine çekilirler. Daha serin mevsimdeki ıslak ve rüzgârlı akşamlarda köy sokağını boş buluruz, kulübelerin duvarlarındaki dar aralıklardan hafif bir ışık sızar ve canlı bir konuşmanın sesleri dışarı taşar. İçerde, yoğun dumanla kaplı ve insan nefesi kokan küçük bir odada insanlar ya yerde ateşin çevresinde oturmakta, ya da üstlerine şilteler serilmiş yatma yerlerinde uzanmış yatmaktadırlar.

Evler doğrudan toprağın üzerine kurulmuştur; döşeme basılıp sıkıştırılmış topraktan ibarettir. Şekil 2'de bir evin planında, çok basit olan donanımın ana eşyalarını görüyoruz: ateş yakma yeri, yani ufak taşlardan oluşan basit bir ring, bunların arasında tencere için sacayak

Şekil 2. Bir Konut Planı (Bölüm I, 3)

olarak daha irice üç taş; arka duvarda ve ocağın karşısındaki yan duvarda tahtadan yapılma yatma bankları (Resim 8'le karşılaştırınız); ve üstünde ağların, tencerelerin, kadınların ot eteklerinin ve diğer ev gereçlerinin korunduğu birkaç duvar rafı. Reisin evi de sıradan bir ev gibi yapılmıştır, yalnız daha büyüktür. Yam evlerinin biraz daha karmaşık, değişik bir yapı stili vardır ve topraktan biraz yükseltilmişlerdir.

Tipik bir ev yaşamının günlük normal akışı aileyi büyük bir içlidışlılığa zorlar; aynı mekânda uyur, yemeklerini birlikte yer, çalışma ve dinlenme saatlerinin büyük bölümünü bir arada geçirirler.

4. *Zenginliğin ve Yükümlülüklerin Kadına ve Erkeğe Dağılımı*

Bir evin üyeleri kuşkusuz ortak ekonomik çıkarlarla da bağlanmışlardır. Yine de bu noktaya daha derinlemesine girmemiz gerekiyor; çünkü burada önemli ve bir hayli karmaşık bir sorunla karşı karşıyayız. Öncelikle sahiplik hakkıyla başlarsak, kişisel mülkün yerliler için büyük önem taşıyan bir sorun olduğuna kuşku yok. *Toli* nitelemesi bile ("mal sahibi" ya da "sahip"; mülk nesnesinin önüne önhece olarak geliyor) kendi içersinde yüklü bir değeri dile getiriyor, mülkü tek başına kullanmaya izin vermese bile bir tür ayrıcalığı anlatıyor. Bu ifadenin ve mülkiyet kavramının her özel durum için sınırları çok kesin çizilmiştir, yine de ilişkiler farklı nesnelere göre çok çeşitli olabildiğinden genelgeçer bir formülde toplanmaları mümkün değildir.[6]

Ailenin sıkı bağlılığına rağmen, ilginçtir ki ev gereçleri ve kulübede etrafta duran birçok şey ortak mal değildir. Kadın ve erkekten her birinin kendi özel eşyaları vardır. Ot etekleri kadına aittir; çoğu zaman çeşitli durumlar için bunlardan on iki, yirmi taneyi hazır bulundurur; bu etekleri edinmek için kendi hünerini ve çalışkanlığını kullanmıştır, böylece bir Kirivina kadını giysi ve süs eşyası konusunda tamamen kendi ayakları üstünde durur. Su kapları, giysi üretmek için kullanılan aletler ve bir miktar kişisel süs eşyası yine kadı-

6 *Argonauten des westlichen Pazifik*, Bölüm VI ile karşılaştırınız.

nın malıdır. Aletleri, baltası ve eğri baltası, ağlar, kargılar, dans süsleri ve davullar, bir de yerlilerin *vaygu'a* dediği değerli eşyalar, yani kolyeler, kemerler, deniz kabuklarından yapılma bilezikler, büyük, cilalı balta ağızları erkeğe aittir.

"Özel mülkiyet" pratik hiçbir anlamı olmayan soyut bir söz değildir burada. Erkek ve kadın kendilerine ait olan eşyayı özgürce tasarruf edebilirler ve ederler de; eşlerden biri ölünce eşyalar diğerine kalmaz, tam tersine bir grup belirli mirasçı arasında paylaştırılır. Aile kavgalarında bazen erkek karısının özel malına zarar verir, mesela hırsını su kaplarından ya da ot eteklerden çıkarır, veya kadın kocasının dans davulunu patlatır, kalkanını kırar. Erkek de kendi eşyalarını onarmak ve düzgün tutmak zorundadır, yani kadın Avrupa'da alışılmış anlamıyla evin sorumlusu değildir.

Bahçe toprağı, ağaç, ev gibi taşınmaz mallar hemen hemen hiç istisnasız erkeklerin malıdır, kayıklar ve asıl olarak domuzlardan oluşan canlı envanter de onlarındır. İlerde kadının sosyal konumundan söz ederken bu noktaya tekrar döneceğiz, çünkü böyle şeylere sahip olmak gücün ifadesidir.

Şimdi ekonomik haklardan ekonomik yükümlülüklere geçiyoruz; bunun için önce işlerin iki cinse dağılımına bakalım. Bahçe işleme, balık tutma ve ağır yük taşıma gibi ağır işlerde kadınla erkek arasında katı bir işbölümü vardır. Balık avı ve av (sonuncusu Trobriand Adalarında çok önemsizdir) erkeklerce yürütülür, buna karşılık midye ve yengeç toplamayı kadınlar yapar. Bahçe işlemede toprağın açılması, çit yapılması, ağır yam sırıklarının getirilmesi ve yumruların dikilmesi gibi en ağır işler yalnızca erkekler tarafından görülür. Yabani otların ayıklanması kadınların özel görevidir, buna karşılık bitkilerin ara bakımı hem erkekler hem kadınlar tarafından yapılır. Hindistancevizi ile areka palmiyelerinin ve meyve ağaçlarının bakımı —bir bakım gerekli olduğu sürece— erkeklere aittir, buna karşılık domuzlarla çoğunlukla kadınlar ilgilenir.

Deniz yolculukları yalnızca erkekler tarafından üstlenilir, kano yapmak da yine yalnızca onların işidir. Ticaretin büyük bölümünü de erkekler yürütür, özellikle de iç bölgeler sakinleriyle kıyı sakinleri arasında yapılan ve balık karşılığında bitkisel yiyecek alınan önemli değiştokuşu. Ev yapımında ahşap iskeleti erkekler kurar, kadınlar ör-

gü damın ve duvarların yapımında yardımcı olurlar. Yük taşımaya her iki cins de katılır; erkekler daha ağır yükleri üstlenirler, buna karşılık kadınlar da daha sık gider gelirler. Ve gördüğümüz gibi yükü taşımak için her cinsin kendi karakteristik tarzı vardır.

Önemsiz işlere, küçük eşyaların yapımına gelince; şilteleri, örgü bilezik ve kemerleri kadınlar hazırlar. Elbette ki kendi kişisel giysilerini de kendileri üretmek zorundadırlar, ama erkekler de pek kapsamlı olmasa bile özenle işlenmiş giysilerini, yani edepbezlerini kendileri dikmek zorundadırlar; yalnızca kadınların kullanacağı eşyalar söz konusu olsa bile bütün ağaç işlerini erkekler yapar; betel çiğnemek için sukabağından kireç şişeleri üretirler; eskiden bütün taş aletleri cilalamayı ve sivriltmeyi de kendileri yaparlarmış.

Cinsiyete dayalı bu işbölümü belli mevsimlerde köye karakteristik, resimsi bir renklilik getirir. Hasat zamanı yaklaşınca renkli olarak yeni ot eteklerin üretilmesi gerekir, bunlar hazırlanıp ürün getirildikten sonra da şenlikler başlar. Köye çok miktarda muz ve pandanus (vida çamı) yaprağı getirilir, yapraklar burada sararтılır, ateşte sağlamlaştırılıp esnekleştirilir. Geceleri bütün köy bu parlak ateşlerle pırıl pırıl olur; her birinin başında karşılıklı iki kadın oturur ve yaprağı alevlerin karşısında ileri geri gezdirirler (Resim 9'a bakınız). Karşılıklı gevezelikler ve şarkılar gelecekteki eğlencelerin ön sevinciyle dolu olan çalışmayı canlandırır. Yaprak malzemesi yeterince hazır olunca daha kesilmesi, temizlenip boyanması gerekir. Boyama için çalılıktan iki tür kök getirilir; birisi koyu vişneçürüğü bir renk verir, diğerinden de parlak bir karmen (lal) elde edilir. Boya, dev venus kavkılarından yapılma büyük çanaklarda karıştırılır; şerit haline getirilmiş yapraklar bunun içine daldırılır, sonra da kurumak üzere köy meydanında sık demetler halinde asılır, böylece bütün köy neşeli renklerle canlanır (Resim 10). Daha sonra çok zahmetli bir iş olan birleştirme işine sıra gelir ve göz kamaştırıcı bir "moda harikası" tamamlanır: pandanusun altın sarısı, tatlı ot yeşili ya da muz yaprağının gri-kahve tonu, boyalı katların karmeni ve vişneçürüğü, gerçek bir renk armonisi halinde kadınların tatlı kahverengi ciltleriyle kontrast yapar.

Bazı eşyaları erkekler ve kadınlar birlikte hazırlarlar, sözgelimi kavkılardan belli süslerin üretilmesi için zorunlu olan çok zahmetli iş-

leme her iki cins de katılır; öte yandan ağları ve su kaplarını erkekler ve kadınlar ayrı ayrı üretirler.

Görüldüğü gibi bütün zevksiz ve ağır işler kadının sırtına yüklenmiş değil; tam tersine bahçe işlemede en ağır görevler erkeklere düşüyor. Öte yandan kadınların da kendi ekonomik faaliyet alanları var; oldukça önemli bir alan bu ve kadınlar konumlarını ve nüfuzlarını bunun sayesinde koruyorlar.

Bölüm II

YERLİLERİN TOPLUMSAL YAŞAMINDA KADININ YERİ

Yerlilerin akrabalık ve soy oluş konusundaki düşünceleri, üremeyi tek başına annenin sağladığı görüşü, kadının ailedeki konumu ve ekonomik yaşama önemli katkısı; bütün bunlar, beraberinde kadının toplumsal yaşamda etkin bir rol oynamasını getiriyor: kadının konumu hiçbir biçimde aşağı ya da önemsiz olamaz.

Bir önceki bölümün ilk paragrafında yerlilerin akrabalık konusundaki düşüncelerini anlattık; bunlar her şeyin anneden aktarıldığı biçimindeki ana hukuku ilkesine dayanıyor. Ayrıca ailesi üzerindeki velayetin kadına değil, erkek kardeşine düştüğünü de gördük. Bu çok genel olarak şu formülde toplanabilir: Her kuşakta soyu kadın sürdürür, erkek temsil eder; ya da başka sözcüklerle: bir ailenin gücü ve asaleti, kadınlarca miras alınmasına rağmen her kuşağın erkeklerindedir.

1. *Soyluların Ayrıcalıkları ve Yükümlülükleri*

Şimdi bu ilkenin sonuçlarını araştıralım. Ailenin devamı ve yaşa-

ması için kadın da erkek de gereklidirler. Bu nedenle yerliler için iki cins eşit değerde ve eşit önemdedir. Bir yerli, jenealoji konuları gündeme gelince, soyun devamını daima, yaşayan kadınların sayısıyla ilintisini kurarak tartışır. Omarakana'nın Tabalu'su gibi soylu bir altklandan gelen bir erkek ne zaman bana klan mensuplarının sayımını yapsa hep bu ortaya çıktı; kadın sayısı çok olduğu zaman bu hep özel bir sevinçle belirtiliyor, önemli ve sevindirici bir şey olarak açıklanıyordu. Bu altklanın Omarakana'da birçok erkek üyesi bulunurken yalnızca iki kadın üyesinin olması açık ki ilginç bir noktaydı; her Tabalu bilgi verici sorulmadan şunu söylüyordu: "Fakat Olivilevi'deki genç kuşak içinde (adanın güneyindeki bir köy) daha çok kadın var, orayı da yine Tabulular yönetiyor." Fakat sıradan bir kabileden bir erkeğin de aile ve akrabalık üzerine konuşurken kız kardeşlerinin ve onların kız çocuklarının sayısını soyu için büyük önem taşıyan bir olgu olarak ince ince belirtmesi çok olağan bir durumdur. Bu nedenle kızların doğumu da oğlanlarınki kadar sevinçle karşılanır, ana babaların kızlara oğlanlara gösterdiklerinden daha az ilgi, daha az hayranlık ve sevgi göstermeleri söz konusu değildir. Kız çocuklarının ölümünün yerlilere ne kadar çılgınca ve zalimce görüneceğini ise söylemeye bile gerek yok herhalde.

Ailenin ayrıcalıklarını kadınların miras alması ve bunu erkeklerin kullanması genel kuralı artık gerçek etkileriyle araştırmalı. O zaman tüm ilkeyi daha iyi anlayabilecek, hatta bir ölçüde değerlendirebileceğiz. Rütbe kavramı —yani bazı insanların doğuştan gerçek sosyal üstünlüğü düşüncesi— Trobriand Adaları sakinleri arasında çok gelişmiştir; bu genel ilkenin işleyişi en iyi, rütbenin bireyin yaşamındaki rolü gösterilerek açıklanabilir.

Rütbe, daha önce *altklan* diye adlandırdığımız, totem esaslı belli kalıtsal gruplara bağlıdır (Bölüm XIII, 5 ile de karşılaştırınız). Her altklanın belirli bir rütbesi vardır; diğer altklanların bazılarından daha yüksek olduğunu iddia eder ve bazılarına göre de daha aşağıda olduğunu itiraf eder. Aşağı yukarı beş altı tane rütbe sınıfı ayırt edilebilmektedir, bunların içersinde daha alt kademelerin pek az önemi vardır. Kısa ve açık olsun diye burada yalnızca rütbece en yüksek olan Tabalu altklanını kendisinden hemen sonra gelen altklanla karşılaştıracağım.

Her köy topluluğu böyle bir altklana "aittir"; bu altklanın en yaşlı erkek üyesi köyün başıdır. Eğer altklan yüksek rütbeli bir altklansa, en yaşlı üyesi yalnız kendi köyünün başı olmakla kalmaz, aynı zamanda bütün bir bölgenin baş hükmedeni, yani "reis"i de olur. Bu nedenle reislik payesiyle rütbe birbirine sıkıca bağlıdır; rütbe yalnız yüksek bir sosyal konum değil, yönetme hakkı da getirir. Bu iki ayrıcalıktan *bir* tanesi, ama yalnızca *biri*, yani yüksek sosyal konum erkeklere ve kadınlara eşit yarar sağlar. Yüksek rütbeli her kadın, mesela Tabalu altklanının her kadını soyluluğun bütün kişisel ayrıcalıklarından yararlanır. Klanın erkek üyeleri erkeğin kadından daha soylu, daha *guya'u* olduğunu ileri sürebilirler belki; ama bu herhalde, genelde varolan erkek üstünlüğü kuruntusunun dile gelişidir sadece. Rütbenin gerçekten bir rol oynadığı bütün durumlarda, bunlar ister geleneksel ister sosyal nitelikli olsun, iki cins birbirleri karşısında eşit konumdadırlar. Çeşitli altklanların kökenini anlatan çok sayıda efsanede erkeğin yanında hep bir kadın-ata (kız kardeş) vardır; hatta bir kadının tek başına bir soyun ata-kadını olduğu efsaneler de vardır.[1]

Rütbe bir diğer önemli rolü de erkek ve kadın için aynı derecede bağlayıcı olan karmaşık tabu sisteminde oynar. Rütbe tabularında sayısız yiyecek yasağı vardır, özellikle de belli hayvanlardan yararlanmak yasaklanmıştır; ama başka ilginç sınırlamalar da vardır, sözgelimi mercan kayalıklarındaki kaynak suyu dışında herhangi bir suyu kullanmanın yasak olması gibi. Bu tabuları doğaüstü yasa dikte etmiştir; bunları çiğneyen kişi, isterse farkında olmadan çiğnesin, bir hastalığa yakalanır. Gerçekte bu tabular, bunlara uyan insanlar yasaklanmış yiyeceğin gerçekten mundar olduğuna, aşağı ve pis olduğuna inandıkları için ayakta kalmaktadır. Bir Tabalu'dan dikenli uyuşturan balığı ya da çalılık domuzu yemesi istenirse, göstereceği tiksinti hiç de yapmacık değildir: hatta rütbe sahibi bir adamın farkında olmadan yediği yasak bir yiyeceği şiddetli tiksintiden ötürü kustuğu bile anlatıldı. Bir Omarakana yurttaşı lagün köylerinin uyuşturan balığı yiyen insanlarından iğrenme dolu bir aşağılamayla söz ederken, tıpkı kurbağa ve salyangoz yiyen Fransız'dan söz eden kibar İngiliz gibidir, ya

1 *Myth in Primitive Psychology*, Bölüm II ile karşılaştırınız.

da kokuşmuş yumurta ve köpek yavrusu yiyen Çinliden söz eden Avrupalı gibi.

Rütbe sahibi bir kadın da tabular konusunda erkekle aynı nefreti duyar ve bir tabuyu çiğneme durumunda onu da aynı tehlike bekler. Eğer arada bir olduğu gibi kendisinden daha düşük rütbeli bir erkekle evlenecek olursa, bütün yiyeceklerini, tencere, çanak ve su kaplarını kocasınınkilerden ayırmak zorunda kalır, ya da koca karısı için tabu olan bütün yiyeceklerden vazgeçecektir; çoğu durumda bu ikinci yol tutulur.

Rütbe, taşıyıcısına belli süs eşyalarını taşıma hakkı verir, bunlar aynı zamanda statü işaretidir ve törenlerde onur nişanı vazifesi görürler. Sözgelimi deniz kabuklarından yapılma bir tür süsü —kırmızı renkte, disk biçimli *spondylus* kavkıları— alında ve başın arka tarafında yalnız en yüksek rütbeli kişiler taşıyabilirler. Bunları kemer ve kol halkası olarak taşımak da bir sonraki rütbe sınıfının ayrıcalığıdır. Bilekte bilezik de yine en yüksek asaletin göstergesidir. Kişisel süs sayısız kademeler ve farklılıklar gösterir; fakat burada yalnız şu belirtilmeli: bu ayrımlara erkekler ve kadınlar aynı ölçüde uyarlar, ancak kadınlar genelde süs eşyalarını daha çok kullanırlar.

Ağaçtan oyma raflar ve kavkı süsler gibi şekil ve malzeme olarak yalnızca üst rütbe sınıflarına özgü olan belli ev süslerini ise öncelikle bu sınıfların erkek temsilcileri kullanır. Fakat soylu olmayan bir erkekle evlenen rütbe sahibi kadının da tartışmasız bunları kendi evine götürme hakkı vardır.

Rütbenin insanlara verdiği saygınlığın çok önemli görülen biçimci protokolü, soylu bir aileden gelen bir erkeğin kendi altında bulunanlardan fiziksel olarak da her zaman daha yüksekte olması gerektiği düşüncesine dayanır. Bir soylunun yanında, düşük rütbeden bütün insanlar, kendi rütbelerinin yüksekliğine göre ya yalnız baş eğmek, ya tüm bedenlerini eğmek, ya da yere diz çökmek zorundadırlar. Herhangi bir baş asla reisin başından daha yukarda olamaz. Reisin evinde büyük platformlar kurulur ve reis toplantılarda bu platformlardan birinde yer alır, böylece halk onun altında rahatça hareket edebilir (Resim 3'te reisi böyle bir platforma yaslanmış görüyoruz). Eğer rütbesiz biri yere oturmuş bir grup soylunun önünden geçecekse önce ta uzaktan bağırmak zorundadır: *tokay* (Ayağa kalkın!); reisler aceleyle aya-

ğa kalkarlar ve adam eğilmiş durumda önlerinden geçip gidinceye kadar ayakta kalırlar.[2] Böyle rahatsızlık veren bir saygı sunma töreninin bir biçimde savsaklanacağı düşünülebilir, ama öyle olmaz. Köyde ne zaman reisle konuşmaya otursam sık sık köy korusundan rütbesiz biri çıkagelirdi; adam her defasında *tokay* diye bağırır ve bu hemen hemen her on beş dakikada bir tekrarlandığı halde, arkadaşım öteki iyice eğilmiş durumda önünden ağır ağır geçip gidinceye kadar ayakta durmak zorunda kalırdı.[3] Rütbe sahibi kadınlar da bu ilişkide aynı ayrıcalığa sahiptirler. Soylu bir kadın rütbesiz bir erkekle evlenmişse topluluk içindeyken kocası onun önünde eğilmek zorundadır, tabii diğer kişiler de. Onun için yüksek bir platform kurulur ve kadın halk toplantılarında tek başına bu tahtta oturur, bu sırada kocası geri kalan halkla birlikte onun altında hareket eder ya da yere diz çöker.

Reisin kişiliğinin dokunulmazlığı öncelikle başında yoğunlaşmıştır, katı tabulardan oluşan gerçek bir kutsal haleyle çevrilidir bu baş. Özellikle de alnı ve başının arka kısmı kutsaldır, ensesi dahil. Bu kısımlara yalnızca eşit rütbeli kişiler, reisin karıları ve birkaç çok özel, ayrıcalıklı kişi, temizleme, traş etme, süsleme ve bit ayıklama amacıyla dokunabilir. Başın kutsallığı soylu altıklanın kadın üyelerine de uzanır; soylu bir kadın bir rütbesizle evlendiğinde, kocası —en azından teorik olarak— alnına, başının arkasına, boynuna ve omuzlarına dokunamaz, hatta evlilik yaşamının samimi anlarında bile.

Kısacası kadın, mitte, tabulara uymada ve saygı protokolünde, yüksek bir rütbenin erkeğe verdiği bütün ayrıcalıklara aynen sahiptir; yalnız buna bağlı olan güç kullanımına hiçbir zaman erişemez. Bir kadın hiçbir zaman bir altıklanın başı değildir, dolayısıyla reis de olamaz. Belli bir kuşakta bütün erkek üyeler ölse ne olur söyleyemem, böyle bir durumla hiç karşılaşmadım; ama geçici bir kadın egemenli-

2 *Tokay* isim olarak "rütbesiz", "soylu olmayan" anlamına da geliyor. Herhalde isim etimolojik olarak fiilden türemiş.

3 Trobriandlıların en yüksek reisi To'uluva beyaz yönetim tarafından hapse atılınca, görevli memur onunla birlikte tutuklanan rütbesizlere reisin önünde eğilmeyi yasakladı. Adam yerli rakibini küçültmek istediği için korktum. Fakat güvenilir tanıklarca anlatıldığına göre, bütün rütbesizler hapishanede sürekli eğilmiş durumda yürümüşler, yalnızca beyaz satrap sahnede göründüğü zaman doğrulmuşlar. Tipik beyaz görevlilerin dar görüşlü politikasına bir örnek daha. Adam otoritesini yalnızca yerli reislerin sırtında kuracağını sanır, bu yüzden yerlilerin yasalarını altüst edip anarşiye zemin hazırlar.

ği bana Trobriandlıların görüşleriyle hiç bağdaşmazmış gibi görünmüyor. Yalnız ilerde göreceğimiz gibi (Bölüm V, 4) köybaşının ya da reisin gücü poligami ayrıcalığına dayanır, oysa doğaldır ki kadınların buna denk bir poliandri ayrıcalıkları yoktur.

Rütbenin başka birçok sosyal işlevinden yalnızca ve doğrudan erkekler yararlanır, kadınlar yalnız sosyal ayrıcalıklardan pay alırlar. Sözgelimi kanolardaki mülkiyet hakkı köybaşındadır, gerçi bütün köylülerin bunda belli hakları vardır, ama mülkün onuru (*butura*'sı) yalnızca, kadın üyeler dahil köybaşının soyuna düşer; yani mülkiyet terimleriyle kanolardan söz etmek ve onlarla övünmek ayrıcalığı köybaşının soyundadır.[4] Kadınlar ancak özel durumlarda deniz yolculuklarında kocalarına eşlik ederler. Değerli nesnelerin özel bir değiştokuş sistemi olan *kula*'ya bağlı haklar, ayrıcalıklar ve faaliyetler de erkekler içindir. Kadın —ister erkeğin karısı, ister kız kardeşi olsun— kişisel olarak bir işe pek seyrek kalkışır. Çoğunlukla onurun ve tatminin yalnızca yansısıyla yetinir. Savaşlarda erkekler aktif alanı tamamen kendilerine ayırmışlardır, ama kadınlar bütün hazırlıklarda ve savaş öncesi törenlerde yer alırlar, hatta zaman zaman savaş alanına da bir göz atarlar.[5]

İki cinsin konumunu ele aldığımız bu bölümde, erkek ve kız kardeşleri de koca ve karı gibi tipik olarak sık sık yan yana koymamız gerekti. Anasoyu bir toplumda erkek ve kız kardeşler, hukukun ve törenin bütün alanlarında, erkek ve kadın ilkelerinin birbirine doğal biçimde bağlı temsilcileridir. Çeşitli ailelerin köken mitlerinde erkek ve kız kardeşi yer deliğinden gün ışığına birlikte çıkarlar. Erkek kız kardeşinin evinin ve çocuklarının doğal vasisi ve lideridir. Kabilenin töresinde ve geleneğinde ilgili yükümlülük ve bağlayıcılıklar kesin bir biçimde düzenlenmiştir; bunlar göreceğimiz gibi sosyal yapının en temel bileşenlerinden birini oluşturur. Yine de kişisel duygularda en katı

4 Bu sorunları *Argonauten des westlichen Pazifik*'te ayrıntısıyla işlemiştim, Bölüm IV, 4 ve 5 ve Bölüm XI, 2'ye bakınız. Ayrıca aynı kitabın VI. bölümüyle ve *Crime and Custom* ile de karşılaştırabilirsiniz.

5 *Kula*'ya ilişkin daha ayrıntılı bir betimleme *Argonauten*'da bulunmaktadır; savaşın yürütülüşü ise "War and Weapons among the Natives of the Trobriand Islands" (*Man*, 1920) başlıklı makalede anlatılmıştır.

tabu erkeği kız kardeşinden ayırır ve ikisi arasında her türlü samimiyeti imkânsız kılar.[6] Kısacası kadın, güç kullanımının, toprak sahipliğinin ve başka birçok ayrıcalığın dışındadır; bunun sonucu olarak kabile toplantısında yeri yoktur ve bahçe işlemeye, balık avına, ava, denizaşırı seferlere, savaşa, törenlere, şenliklere ve danslara bağlı olarak yapılan açık tartışmada sözünü söyleyemez.

2. *Cenaze Törenleri ve Şenlikler*

Öte yandan belli ayin ve şenlik faaliyetlerinde kadınların söyleyecek çok sözü, yapacak çok işi vardır. Bunların en törenlisi ve en kutsalı, süresi ve ihtişamıyla en etkileyicisi cenaze törenleridir. Ölünün başında nöbet beklemede, duyulan üzüntüyü sergilemede, çok sayıda ayini ve uzun süreli yemek dağıtımlarıyla gömüde kadınlar büyük bir rol oynar ve kendi belirli görevlerini yerine getirirler. Bütün bu işler kabilenin ileri gelen bir üyesinin ölümünden hemen sonra başlar ve kesintilerle aylar, hatta yıllar sürer. Ölenle özel bir ilişkisi olan belli kadınlar cesedi dizlerine alıp okşamak zorundadırlar; kulübede bu yapılırken dışarda bir grup başka kadın ilginç bir yas âdeti uygular: kimileri tek başlarına, kimileri çift çift durarak, acıklı bir yas şarkısının melodisi eşliğinde ağır bir dans adımıyla köy meydanında ileri geri hareket ederler (Resim 11). Kural olarak her kadının elinde ölünün sağlığında üstünde taşımış olduğu ya da ona ait bir şey bulunur. Böyle kutsal kalıtlar yasta büyük bir rol oynar ve ölümden sonra kadınlar tarafından daha uzun süre taşınır. Cesedin kefenlenmesi ve bunu izleyen mezar başı nöbeti, yine ölünün akrabalarından bir başka grup kadının görevidir.

Bazı yas âdetleri, özellikle de cesedin kesilip parçalanması biçimindeki tüyler ürpertici âdet erkeklerce yürütülür. Bunu izleyen uzun yas evrelerinde asıl iş, yani üzüntüye dramatik bir ifade vermek kadınlara düşer; dul kadınlar her zaman dul erkeklerden daha uzun yas tutarlar, anneler babalardan, kadın akrabalar aynı derecenin erkek akrabalarından daha uzun yas tutar. Kadınlar öne çıkan bir rolü de sonunda

6 Bölüm XIII, 6 ve Bölüm XIV ile karşılaştırınız.

yiyecek maddelerinin ve diğer malların dağıtılmasında oynarlar, bu dağıtım, ölenin altklanının üyelerinin, yasa katıldıkları için diğer akrabalara bir ücret ödemesi düşüncesine dayanır; bu törenli dağıtımın belli bölümleri kadınlar tarafından yürütülür (bakınız Resim 12).

İlerde bu konuya tekrar döneceğimiz için (Bölüm VI, 3 ve 4) burada yas törenlerine kısaca girmekle yetindim; ama bu kadarı da kadınların böyle dinsel ya da ayinsel gösterilerde ne kadar büyük bir rol oynadıklarını göstermeye yetiyor. Salt kadınların katıldığı bazı kabile törenleri ilerde ayrıntısıyla anlatılacak; burada yalnız kısaca, ilk gebelik nedeniyle yapılan uzun, karmaşık törenleri (Bölüm VIII, 1) ve şenliklerdeki güzellik büyüsü ayinlerini (Bölüm XI, 2-4) anmak istiyorum, bunlarda asıl işi kadınlar yapar. Belli durumlarda, sözgelimi ilk gebeliğin kutlanmasında ve çocuğun doğumdan sonra ilk dışarı çıkarılışında, ayrıca büyük kabile danslarında ve *kayasa*'da (yarışma oyunları) kadınlar zengin bir biçimde süslenmiş şenlik giysileriyle ortaya çıkarlar (Resim 13), bunlar erkeklerin tören süsüne uygundur (Resim 14 ve 80).

Milamala sırasındaki bir olay bu açıdan ilginçtir. Hasattan sonraki dans ve eğlence dönemidir *milamala*. Bu evreler bir törenle açılır, bu da öncelikle davul çalma yasağını kaldırmayı amaçlar. Bu ilk şenlikte de bir yiyecek dağıtımı yer alır; erkekler tam dans süsü yapmış olarak dizilirler, davulcularla şarkıcılar bol süslü dansçıların oluşturduğu çemberin ortasında yer alırlar. Normal bir dansta olduğu gibi şarkıcılar ortada bir melodi tuttururlar, dansçılar yavaş yavaş oynamaya başlarlar ve davullar ritm tutar. Ama uzun süreli değil: hemen hemen ilk davul sesiyle birlikte kulübelerden hâlâ yasta olan kadınların yakınışı yansır; iç sıradaki evlerin arkasından, heyecanlı, çığlık çığlığa haykıran bir küme kadın silueti çıkar ve dansçıların üstüne yürür; adamları sopalarla döver, üstlerine hindistincevizleri, taşlar, odun parçaları atarlar. Gelenek erkeklerden bütün cesaretlerini göstermelerini ister; daha biraz önce öylesine neşeli bir gösteriye başlamış olan davulcular kaşla göz arasında kaybolmuşlardır, köy bomboş kalır, çünkü kadınlar kaçanların ardından giderler. Fakat yasak kırılmıştır ve aynı gün öğleden sonra rahatsız edilmeden ilk dans yapılır.

Tam süsle yapılan dansta (Resim 14, 58, 65, 73, 81) özellikle erkekler tüm güzellik ve ustalıklarını ortaya dökerler. Belli danslara yal-

nız erkekler katılabilir, sözgelimi oyma dans tahtalarıyla ya da bayraklarla oynanan hızlı danslara, veya stilize edilmiş hayvan taklitlerine (Resim, 65, 73, 81). Töre yalnızca bir tek dansa, erkeklerin kadın eteği giydiği geleneksel dansa kadınların da katılmasına izin verir. Fakat bu tür gösterilerde onlarca kez bulunduğum halde bir kadının gerçekten dans ettiğini yalnızca bir defasında gördüm, o da en yüksek rütbeden bir kadındı. Fakat kadınlar pasif izleyiciler ve alkış tutucular olarak bu gösterilerin çok temel bir parçasını oluştururlar.

Dans zamanı dışında Trobriand Adalarında kadınların daha etkin yer aldığı başka birçok uzun süreli şenlik dönemi vardır. Eğlence biçimi önceden saptanmıştır ve bütün dönem boyunca aynı kalır. *Kayasa* denilen eğlencelerin çeşitli biçimleri vardır (Bölüm XI, 2-4); bir defasında kadınlar her akşam bayram süsü yaparak gruplar halinde şilteler üstüne yan yana oturur, şarkı söylerler; başka bir *kayasa*'da erkekler ve kadınlar çelenk ve çiçek gerdanlıklar takar, bunları karşılıklı değiştokuş ederler; ya da her gün belli bir tür süsün sergilenmesinden ibaret bir *kayasa* düzenlenir. Bazen bir köy topluluğunun üyeleri kayıklarla küçük oyunlar hazırlar ve her gün sığ denizde minyatür bir yarış düzenlerler. Erotik eğlencelerin olduğu bir *kayasa* da vardır. Bu eğlencelerden bazıları yalnızca kadınlar içindir (şarkı söylemek ve belli süs gösterileri); kiminde her iki cins de yer alır (çiçekler, erotik eğlenceler, saç süsleri); kimisine de yalnızca erkekler katılır (kayık oyunları).

Fakat bütün toplu şenlik ve eğlencelerde, kadınlar aktif yer alsınlar almasınlar, eğlenceyi seyretmeleri ya da tam bir eşitlik temelinde ve hiç zorlanmadan erkeklerin arasına karışmaları yasaklanmış değildir; şakalaşmalar, takılmalar olur ve canlı bir eğlence gerçekleşir.

3. *Büyüde Kadınların Payı*

Kamusal yaşamın belirli bir yanı Trobriandlı için büyük bir önem taşır ve ona çok özel, çok özgün bir şeyi ifade eder. Yerli belli bir grup olguyu, belirli bir insan davranışını *megva* sözcüğü altında toplar, bunu yerinde bir çeviriyle "büyü" diye verebiliriz. Büyü, ekonomik yaşama, yani yaşamın en önemli alanına sıkı sıkıya bağlıdır; ay-

nı zamanda da bir güç aracıdır ve onu uygulayan kişilerin nüfuzunun göstergesidir. Bu nedenle kadının büyüdeki yeri özel bir dikkat göstermeye hak kazanıyor.

Büyü gerçekliğin özel bir yanını ifade eder. Çözümü kesin ve güvenli biçimde insanın elinde olmayan bütün önemli faaliyet ve girişimlerde vazgeçilmez bir şeydir. Bahçe işinde ve balık avında, büyük bir kanonun yapımında, deniz dibinde değerli kavkıların aranmasında, rüzgârın ve havanın denetlenmesinde, savaşta ve aşk konularında, insan kendini denizin tehlikelerine karşı korumak ya da büyük bir girişimin başarısını garantilemek istediğinde, öncelikle de kendi sağlığını koruması ya da bir düşmana hastalık getirmesi söz konusu olduğunda büyünün yardımına başvurulur. Bütün bu alanlarda başarı ve garanti en başta ve bazen de yalnızca büyüye bağlıdır ve bunun doğru uygulanmasıyla kontrol altına alınabilir. Şans ya da şanssızlık, kıtlık ya da bolluk, sağlık ya da hastalık, yerlilerin duygularına ve inançlarına göre, büyük ölçüde, doğru durumlarda doğru uygulanan büyüye dayanır.

Büyü, tılsımlı formüllerle ayinlerden oluşur; bunları kullanma hakkı çeşitli koşulların yerine gelmesine bağlıdır. Büyü gücü öncelikle formülün sözlerinde bulunur; ayin —genellikle çok basittir— asıl olarak büyücünün sihirli güce sahip sözcüklerle yüklü nefesinin büyüden etkilenmesi istenen nesne ya da insan üzerine geçmesini sağlar. Yerliler bütün büyü formüllerinin düşünülemeyecek kadar eski zamanlardan, her şeyin başlangıcından bu yana değişmeden geldiğine inanırlar.

Bu son durumun sosyal sonuçları vardır; çeşitli büyü sistemleri, her biri özel bir altklanın içinde olmak üzere mirasla geçer; atalarının yeryüzüne çıktığı zamandan beri ilgili büyü bu altklanın mülkiyetinde olmuştur. Yalnızca bu altklanın bir üyesi tarafından uygulanabiiir ve doğal olarak bir altklanın en değerli özelliklerinden ve varlıklarından sayılır. Kadın hattından miras alınmasına rağmen, çoğunlukla, gücün ve mülkün diğer biçimlerinde de olduğu gibi, yalnızca erkekler tarafından kullanılır. Fakat belli birkaç durumda böyle mirasla geçen büyüyü kadınlar da kullanabilmektedir.

Büyünün uygulayıcıya verdiği güç yalnız dolaysız sonuçlara dayanmaz. Büyünün en önemli dallarında ayinler ve büyülü sözler eşlik

ettikleri faaliyete salt bir ek değildir, aynı zamanda bu faaliyete sıkıca bağlıdır. Dolayısıyla bahçe büyüsünde, görev yapan büyücü ekonomik ve sosyal bakımdan çok önemli bir rol oynar; bu kişi aynı zamanda işin örgütleyicisi ve yürütücüsüdür. Aynı şey kano yapımıyla buna ait büyüde ve bir deniz seferinin yönetilmesine bağlı olan ayinlerde de geçerlidir. Yolculuğu teknik bakımdan götüren ve girişimin yöneticisi olan kişinin aynı zamanda büyüyü uygulama yükümlülüğü ya da ayrıcalığı da vardır.[7] İki görev, yöneticilik ve büyücülük, ayrılmaz biçimde aynı kişide toplanmıştır. Yerlilerin *bulubvalata* (kara büyü) dediği diğer büyü türleri, ustalarına kabilenin diğer üyeleri üzerinde çok büyük, doğrudan bir otorite sağlar; bütün zarar verici büyüler, bu arada kuraklık ya da yağmur için okunan büyülü formüller buraya girer. Büyü gerçekten en etkili ve en sık kullanılan güç aracıdır.

Büyünün eşlik ettiği faaliyetlere bu denli sıkı bağlı olması yüzünden, belli işlerde cinsler arasında varolan işbölümü büyü uygulamada da buna uygun bir bölünmeyi getirir. Olağan olarak yalnızca erkeklerce yürütülen işler icracı büyücü olarak da bir erkeği gerektirir; kadınların kendilerine özgü işleri yaptıkları alanlarda ise büyücü dişi cinsten olmalıdır. Aşağıdaki tabloda, balık avında, avda ve odun kesiciliğinde —yani kadınların hiç katılmadığı işlerde— büyünün yalnızca erkekler tarafından uygulandığını görüyoruz. Artık uygulamadan kalkmış olan savaş büyüsü de miras alınan bir büyülü formüller ve ayinler sistemiydi ve yalnızca belli bir klanın *bir* erkeği tarafından yapılabiliyordu. Denize dayanıklı kanoların yapımına eşlik eden uzun, karmaşık büyülü formüller dizisi de asla bir kadın tarafından okunamaz; ve bir kadın hiçbir zaman törensel deniz seferine katılmadığından, bu sırada uygulanan güvenlik ve *kula* büyüsünü de ancak bir erkek yapabilir.

Açıkça kadın eline ve kadın ağzına uygun düşen birkaç önemli büyü türü de vardır; bunlar, doğaları gereği ya da geleneksel nedenlerle erkeklere kapalı olan işler ya da süreçlerle ilgilidirler; sözgelimi ilk gebelik kutlamasıyla ilgili büyü (bakınız Bölüm VIII, 1 ve 2), ot eteklerin üretiminde ustalık sağlayan büyü ve çocuk düşürme büyüsü böyledir.

7 *Argonauten des westlichen Pazifik* ile, özellikle de IV, V, VII ve XVII. bölümler ile karşılaştırınız.

Büyünün İki Cins Arasında Dağılımı

Erkek Büyüleri	Kadın Büyüleri	Karışık Büyüler
Kamusal bahçe büyüsü (*Tovosi*)	İlk gebelik ayini	Güzellik büyüsü
Balık Avı	Ot etek üretimi	Aşk büyüsü
Av	Doğumdaki tehlikelere karşı korunma	Özel bahçe büyüsü
Kano yapımı	Diş ağrısı	
Kula Büyüsü (*Mvasila*)	Üreme organlarındaki akıntılı hastalıklar (belsoğukluğu?)	
Hava (güneş ve yağmur	Sakat doğum	
Rüzgâr	Dişi cadılık	
Savaş büyüsü (*Boma*)	(*Yoyova* veya *Mulukvausi*)	
Denizde güvenlik (*Kaygau*)		
Odun kesiciliği (*Kabitom*)		
Kara büyü (*Bvagau*)		

Fakat, bahçe işleri, aşk talebi, havanın ya da insan sağlığının denetlenmesi gibi ilk başta bir cinsle daha fazla bağlantılı görünmeyen faaliyet ya da etkileme alanları da vardır. Buna rağmen bahçe büyüsü kesinlikle erkek işidir; yerlilerce büyük bir özenle yerine getirilen ve yüksek değer biçilen önemli kamusal ayinleri kadınlar asla yönetemezler; bu ayinleri bütün köy topluluğunun bahçelerinde köy büyücü yönetir.[8] Bahçe işinin yabani ot ayıklama gibi yalnızca kadınlarca üstlenilmiş bölümleri bile erkek bahçe büyücüsü tarafından kamusal bir törenle başlatılır. Rüzgâr, güneş ve yağmur da yine yalnızca erkek ağzı ve erkek elleriyle denetlenir.

Belli faaliyet alanlarında, gerekli büyü bir erkek tarafından yapıldığı etkililikle bir kadın tarafından da yapılabilir; sözgelimi herkesin kendi bahçesinde kendi yararı için yaptığı özel bahçe büyüsünün birkaç

8 Bunun tam tersine Amphlett Adalarında bahçe büyüsünün başlıca işleri, hatta tamamı yalnızca kadınlar tarafından yapılır. Dobu Adasının yerlileri arasında ve d'Entrecasteaux takımadasında Dawson-Straits'in kuzeydoğu kıyılarında da kadınlar bahçe büyüsünde öncelikli bir rol oynarlar.

önemli ayini böyledir; bunları hiçbir ayrım gözetilmeksizin erkek de kadın da yapabilmektedir. Aşk ve güzellik büyüsü de böyledir; karşılıksız aşktan acı çeken ve kişiliğinin çekiciliğini artırmayı arzu eden herkes bu tılsımlı formülleri kullanabilir. Öte yandan bazı durumlarda, sözgelimi büyük kabile bayramlarında, güzellik formülleri herkesin önünde kadınlar tarafından erkeklerin üzerine okunur (Bölüm XI, 3); diğer zamanlarda erkekler güzellik büyüsünün belirli formüllerini kendi üzerlerine ve süslerine kendileri okurlar.[9]

Belli bir cinse en katı biçimde bağlanmış olan büyü güçleri, kara büyünün karanlık, korkutucu alanındaki büyü güçleridir. Bunların insanın umutları ve yazgısı üzerinde çok derin bir etkisi vardır. Yaşamı zehir edebilen ya da onun doğal tatlılığını yeniden kurabilen, son koz olarak da ölümle oynayabilen hastalık ve sağlık büyüsü hem erkekler hem de kadınlar tarafından yapılabilir; fakat uygulayanın cinsiyetine göre bu büyünün karakteri tamamen farklıdır. Herkesin, erkeğin ve kadının kendine özgü bir büyücülüğü vardır, bu çok değişik ayinler ve formüllerle uygulanır, kurbanın bedeni üzerinde farklı etkiler yapar ve tamamen farklı tarzda inançlarla bağlantılıdır. Erkeğin kara büyücülüğü çok daha somuttur, yöntemleri açıkça belirlenmiştir, âdetâ mantıklı bir sistem gibidir. Büyücünün doğaüstü nitelikleri, kendisini istediğinde görünmez yapabilme ve üstünden parlak bir ışıltı yayabilme yeteneğiyle sınırlıdır. Bir cadının muhteşem yetenekleriyle karşılaştırıldığında pek zavallı bir doğaüstü faaliyet biçimi!

Cadı —bunun her zaman gerçek bir kadın olduğunu belirtelim, cisimsiz ya da doğaüstü bir varlık değil— karanlık işlerini görünmez bir dulbörün kılığında yürütür; havada uçabilir ve akan bir yıldız gibi görünür; istediği zaman bir ateşböceğine, gecekuşuna ya da yarasaya dönüşebilir; çok büyük uzaklıklardan sesleri duyabilir ve koku alabilir; et yemeyi sever ve leşlerle beslenir.

Cadıların neden olduğu hastalıklar tedavi edilemez ve son derece hızlı seyreder, genellikle doğrudan öldürücüdürler. Hastalık, cadının, kurbanının bağırsaklarını alıp daha sonra yemesine dayanır. Oysa kötü büyü yapan bir erkek asla kurbanının etini yemez, onun gücü o kadarına yetmez; kara büyücü erkek yavaş davranmak zorundadır, en iyi durumda kurbanına sinsice ilerleyen bir hastalık getirmeyi umabilir ve

9 *Argonauten*, Bölüm XIII, 1 ile karşılaştırınız.

bu, eğer yazgı isterse, kurbana aylar ya da yıllar boyu acı çektirdikten sonra günün birinde öldürür. Hatta ilk büyünün etkisini yok edip hastayı yeniden sağlığına kavuşturan bir başka büyü bile yapılabilir. Oysa bir cadıyla savaşmak hemen hemen umutsuzdur, hatta anında bir başka cadının yardımı alınsa bile.

Bir cadı henüz genç olduğu sürece diğer kadınlardan hiç de daha az çekici değildir. Tam tersine, kişisel gücünden kaynaklanan belli bir parlaklıkla çevrilidir; çoğu zaman güçlü bir kişiliği de vardır, çünkü bir cadının konumuna böylesi uygundur. Evlenme çağındaki genç bir cadının karşı cins üzerindeki çekim gücünün her zaman tümüyle kişisel çıkardışı olması gerekmez, çünkü cadılık yeteneği belli koşullarda gelir ve kişisel nüfuz kaynağıdır, yani insanın pay almaya can atacağı kesin refah demektir. Ne var ki cadılık mesleği, kötü büyü yapan erkeğinki gibi açıkça icra edilmez; cadı bir tedavinin karşılığı olarak ödüllendirilmeyi belki kabul eder, ama para karşılığı insan öldürmeyi asla üstlenmez. Burada da, gelirinin büyük bölümünü tedavi pratiğinden değil, kara büyüden elde eden erkek büyücüden ayrılmaktadır. Bir kadının cadı olduğu herkesçe bilinse bile, ondan beklenen bunu hiçbir zaman açıkça söylememesidir, hatta kocasına bile.

Cadılık sanatı anneden kıza geçer ve uygulamalar çok erken yaşta başlar. İleri yaşlarda dişi cadılık sanatı çok daha şüpheli araçlarla geliştirilir. Bazı kadınlar için, *tauva'u* denen son derece kötü, doğaüstü varlıklarla cinsel ilişki kurdukları söylenir (bakınız Bölüm XII, 4). İnsanlara salgın hastalık ve başka sıkıntılar getiren bu varlıklar daha sonra kadınları kötülük yapma sanatında eğitmektedirler. Böyle kadınlardan çok korkulur. Benim şahsen tanıdığım pek çok kişi için bir *tauva'u*'yu dost tuttukları ileri sürüldü, özellikle de Obveria köybaşının karısı için (76 ve 77 no'lu fotoğraflarda baş kişi olarak görünen çok zeki ve girişken bir kişi).

Araştırmacı ve sosyolog için kadın ve erkek kötü büyüsü arasındaki en önemli fark, erkek büyücü gerçekten bir sanat icra ederken cadının faaliyetinin yalnızca folklorda ve yerlilerin fantezisinde geçiyor olmasıdır. Büyücü bir erkek, mesleği olan büyüsünü gerçekten bilir; kendisine başvurulduğunda büyülü formüllerini gerçekten varolan insan ya da nesneler üzerine okur; kurbanını gözlemek ya da onu kulübesinde bulmak için geceleri yola düzülür; belli durumlarda zehir kul-

landığından bile kuşkulanıyorum. Buna karşılık cadı —söylemek bile gereksiz— elbette ki ne gerçekten havada uçar, ne de insanların bağırsaklarını çalar; yerliler onun bir *yoyova* olduğuna ne kadar inanırlarsa inansınlar bu böyledir; cadı hiçbir büyülü formül ve ayin bilmez; çünkü bu tür kadın büyüsü yalnız masallarda ve fantezide yaşar.

Kadının kötü büyü yardımıyla erkeğe musallat edebileceği bir miktar rahatsızlık vardır, bunların arasında diş ağrısı, belli tümörler, testis şişmesi ve üreme organlarındaki akıntılar (belsoğukluğu?) sayılabilir. Diş ağrısı yalnızca kadın uzmanlığıdır ve bir kadın buna neden olmuşsa tedavi için her zaman bir başka kadın çağrılır. Bir cadı diş ağrısını *kim* denen küçük bir böcek üzerindeki büyülü etkisi sayesinde çağırır; bu böcek *taro*'larda delikler açan başka bir böceğe çok benzer. Diş çürükleriyle *taro* kurtlarının neden olduğu oyuklar arasındaki benzerlik, benzer nedenlerin benzer sonuçlar doğuracağının yeterli bir kanıtıdır. Ama bilgi vericilerimden birkaçı, bir kadın iyileştirici sözü okuyunca küçük kara böceğin adamların ağzından düştüğünü gerçekten görmüşlerdi.

Bildiğimiz gibi büyünün mirasla geçen biçimleri de vardır, bunlar yalnızca bir altklanın erkek üyeleri tarafından uygulanabilir, istisna olarak böyle bir üyenin oğlu tarafından da kullanılabilir (sonuncu durumda oğul babasının ölümünde büyü pratiğini bırakmak zorundadır). Ama belli bir soyun bütün erkekleri ölmüşse bir kadın da büyüyü öğrenebilir; ne var ki bunu hiçbir zaman uygulayamaz; ama altklanına bir erkek mirasçı doğurunca gelecekte kullanması için büyülü formülü ona öğretir. Böylece kadın bir bahçe büyüsü sistemini, rüzgâr ya da hava formüllerini, ya da balık avı, av, kano yapımı, deniz ticareti tılsımlarını belleğinde tutarak bir kuşak boşluğunda köprü olmayı başarabilir. Hatta bir savaş büyüsü sistemini bile aktarabilir; ama hiçbir zaman erkek kara büyüsünün formüllerini öğrenemez, bunlar dişi cins için kesinlikle tabudur. Aslında öğrenmesine gerek de yoktur, çünkü kara büyü hiçbir zaman katı bir biçimde bir altklan içersinde kalmaz.

Görüyoruz ki kadının kabilenin toplumsal yaşamındaki güçlü yeri büyü uygulayabilme hakkıyla da destekleniyor; yani inançlarının en katı, en sarsılmaz parçasıyla.

Şimdi bu bölümle bir önceki bölümün sonuçlarını kısaca toparlamak üzere bir yerli köyüne kuşbakışı bakalım ve köy topluluğunun yaşamına ilişkin sinematografik bir resim oluşturmaya çalışalım. Köy meydanına, yola, çevre koruya ve bahçelik toprağa yukardan baktığımızda, erkeklerle kadınların engelsizce ve eşitçe kaynaştığını görüyoruz. Mesela birlikte bahçelerde çalışmaya gidiyorlar, ya da ormanda veya sahilde yiyecek maddesi topluyorlar. Bazen ayrılıyorlar da; ve her cins özel bir grup oluşturup ustalıkla ve kendini vererek kendi işini görüyor. Köy meydanında erkekler egemen; belki bir köy toplantısı düzenlemiş, ürün şansını görüşüyorlar, belki de bir deniz seferine ya da başka herhangi bir törene hazırlık yapmaktalar. Yol, evi çekip çevirmek zorunda olan kadınlarca işgal edilmiş, bir süre sonra ev işlerine ya da çocukları oyalamaya yardım etmek üzere erkekler de onlara katılıyor. Kadınların erkeklerini azarladıklarını işitiyoruz, ama bunlar çok yumuşak, dostça azarlar.

Şimdi de diyelim dikkatimiz özel bir olaya yoğunlaştı, bir ölüm olayına, bir kavgaya, bir miras paylaşımına ya da bir şenliğe. Tam bir kavrayışla kabile gelenek ve yasasının işleyişini, kişisel tutkularla çıkarların iç içe girişini gözlüyoruz. Anasoyu ilkelerinin otoritesini, baba egemenliğinin etkisini, kabile gücünün yapabileceklerini, klan ve altklan biçimindeki totem ayrılığının sonuçlarını görüyoruz. Tüm bunlara rağmen kadın ve erkek etkileri arasında bir denge var; erkek gücü kullanıyor, kadın bunun dağılımını belirliyor.

Ya da diyelim köy meydanında bayram süsü yapmış kadın ve erkeklerden oluşan neşeli bir kalabalık var. Kadınlar hafifçe salınan hareketlerle bayram kılıkları içinde geziniyorlar, vücut hatlarında, zengin kırmızı, vişneçürüğü ve altın sarısı eteklerin şık hışırtısında koket bir sevinç var. Erkekler daha sade giyinmişler ve hareketsiz, katı bir vakar sergiliyorlar. Dansa ya da başka bir şenlik etkinliğine katılmadıkları zaman pek az hareket ediyorlar. Dansçılar zengin süslerle donanmışlar; yaşama sevinciyle ve oynama arzusuyla dolular. Gösteri başlıyor; bazen yalnız erkeklerce yürütülüyor, bazen kadınlar da katılıyor. Şenliğin ilerleyen saatlerinde, akşamüstü ya da akşam gençler birbirlerine ilgi göstermeye başlıyorlar; şuradan buradan bir konuşma parçası, bir kıkırdama, yüksek sesli kahkahalar duyuyoruz. Sözcük hazineleri pek masum olmasa da davranışları en ufak bir küs-

tahlık, terbiyesizlik ya da cinsel bakımdan ahlaksızlık taşımıyor. Fakat bu alt topluluğu iyi tanıdığımız için, randevuların verildiğini ve aşk ilişkilerinin örülmeye başladığını biliyoruz. Böylece yerlilerin aşk yaşamını daha yakından inceleme faslına geliyoruz, artık sistematik bir anlatımla bunu öğrenelim.

Bölüm III

EVLİLİK ÖNCESİ CİNSEL İLİŞKİ

Trobriandlılar cinsel davranışlarında pek kısıtlanmış değildirler; hatta yüzeysel bakan bir gözlemciye aşk yaşamları tümüyle dizginsizmiş gibi görünebilir. Ama öyle değildir, çünkü özgürlüklerinin belli, çok iyi tanımlanmış sınırları vardır. Bu en net olarak, bir erkekle bir kadının çocukluktan olgunluğa giden yolda geçtikleri çeşitli evreleri sırasıyla verdiğimiz zaman görülecek; böylece tipik bir çiftin bir tür cinsel yaşamöyküsü ortaya çıkacak.

Önce ilk çocukluğu ele almamız gerekiyor, çünkü bu yerliler ilk cinsel deneyimlerini çok küçük yaşta ediniyorlar. Bu ilk yılların düzenlenmemiş ve âdetâ maymun iştahlı ilişkileri büyüme ile birlikte daha uzun süreli ilişkiler halini alıyor ve bunlar da daha sonra kalıcı bağlara dönüşüyor. Cinsel yaşamın ileriki evreleriyle bağlantılı olarak Trobriand Adalarında son derece ilginç bir kurum var: yerlilerin *bukumatula* dedikleri bekâr evleri. Bu büyük önem taşıyor, çünkü ilk bakışta bir tür "grup evliliği" sanılabilecek yasal bir kurumla karşı karşıyayız.

1. *Çocukların Cinsel Yaşamı*

Çocuklar Trobriand Adalarında büyük bir özgürlüğün tadını çıkarırlar. Ana babalarının vesayetinden çok küçük yaşta kurtulurlar; esasen bu hiçbir zaman çok katı işletilmez. Kimi çocuklar gönüllü olarak ebeveynlerine boyun eğerler, ama bu yalnızca iki tarafın kişisel karakterlerine bağlıdır; katı bir disiplin, bir aile zoru sistemi söz konusu değildir. Sık sık yerlileri ziyarete gider, sık sık da bir aile olayına tanık olurdum, diyelim ebeveynle çocuk arasındaki bir kavgaya. Çocuğa bir şey söylendiği zaman çoğunlukla sanki ondan bir lütuf bekleniyormuş gibi olurdu, hatta talep zaman zaman zor tehdidiyle desteklendiğinde bile. Ana baba ya yaltaklanır, işi gevşetir, ya da isteklerini eşit haklı birinin önüne koyar gibi çocuğun önüne koyarlardı. Trobriandlı ebeveynler asla doğal bir itaat bekleyerek çocuklarına basit bir emir vermezler.

İnsanlar zaman zaman çocuklarına sinirlenip bir öfke anında onlara vurabilirler; ama aynı sıklıkta bir çocuğun da kızgınlıkla ana babasına vurduğunu gördüm. Böyle bir saldırı ya anlayışlı bir gülümsemeyle karşılanıyor, ya da tokat kızgınlıkla iade ediliyor; ama açık intikam ya da zorunlu cezalandırma düşüncesi yerlilere yabancı; yalnız yabancı değil, aykırı da. Birkaç kez, açıkça ortada olan bir çocuk yaramazlığından sonra, bir dahaki sefere çocuğu dövmenin ya da soğukkanlılıkla başka bir biçimde cezalandırmanın daha iyi olacağını anlatmaya çalıştım; ama bu düşünce dostlarıma doğadışı ve ahlaksızca göründü ve belli bir hırçınlıkla reddedildi.

Bu özgürlük çocuklara kendilerine ait bir topluluk oluşturmaları olanağını verir, dört beş yaşından itibaren tamamen kendiliğinden dahil oldukları ve ergenliğe kadar içinde kaldıkları bağımsız bir gruptur bu. O sırada akıllarına nasıl esmişse, günü ya anne babalarının yanında geçirirler, ya da kendi küçük cumhuriyetlerinde oyun arkadaşlarına katılırlar (Resim 15, 16, 17). Topluluk içindeki bu topluluk çoğunlukla üyelerinin isteğine göre hareket eder ve çoğu kez büyüklerin karşısında bir türlü toplu muhalefet olarak yer alır. Eğer çocuklar belli bir şeyi yapmayı kafalarına koymuşlarsa, diyelim günübirlik bir gezi yapmak istiyorlarsa, çoğu kez gözlemlediğim gibi, yetişkinler, hatta reis bile bunu engelleyecek durumda değildir. Etnografik çalışmala-

rımda çocuklara ilişkin bilgilerimi ve onların işlerini doğrudan kendilerinden öğrenebiliyordum, hatta böyle yapmak zorundaydım. Çocuklara oyunlarında ve tüm işlerinde tam bir manevi telif hakkı tanınıyordu; ayrıca bana çok iyi bilgi verebiliyorlar, oyunlarının, girişimlerinin sorunlu yanlarını açıklayabiliyorlardı (bakınız Resim 15). Küçük çocuklar bile kabile geleneğini, örfleri, âdetleri, ya da tabu veya kabile yasası karakteri taşıyan terbiye kurallarını ve sınırlamalarını anlar, bunlara uymaya özen gösterirler.[1]

Çocuğun özgürlük ve bağımsızlığı cinsel alana da uzanır. Bir kere çocuklar büyüklerin cinsel yaşamı hakkında pek çok şey duyar, pek çok şey görürler. Ev ana babaya kendilerini ayırma olanağını vermediğinden, çocuk cinsel edim üzerine kendi gözlemleriyle bilgi edinme fırsatını bulur. Bana anlatıldığına göre çocukların ana babalarının cinsel eğlencelerini seyretmelerini engellemek için hiçbir özel önlem alınmıyormuş. Çocuk yalnızca azarlanıyor ve kafasını örtünün altına sokması söyleniyormuş. Bazen küçük bir kızı ya da oğlanı karşımda şu sözlerle överlerdi: "İyi çocuktur, annesiyle babası arasında geçenleri asla anlatmaz." Küçük çocuklar cinsellikle ilgili konuşmaları üstü örtülmeden dinleyebilirler ve neden söz edildiğini çok iyi anlarlar. Kendileri de küfür ve müstehcen sözcük kullanmada yeterince alıştırma yapmışlardır. Erken zihinsel gelişimlerinin sonucu olarak bazen çok küçük çocuklar bile ana babaları tarafından kahkahalarla karşılanan açık saçık şakalar yapacak durumda olurlar.

Küçük kızlar balık avında babalarına eşlik ederler, erkekler bu sırada edepbezlerini çıkarırlar. Çıplıklık bu koşullarda doğal sayılır, çünkü zorunludur ve iffetsizce ya da ahlaksızca bir yanı yoktur. Bir defasında bir yerliyle sorunlu bir konuyu konuşurken küçük bir kız üstüne geldi, bilgi vericimin kızı. Babadan kızı göndermesini rica ettim. "Yo, hayır," diye yanıtladı, "iyi bir kızdır o, erkekler arasında konuşulanları asla annesine anlatmaz. Balığa çıkarken onu yanımıza aldığımızda sakınmamız, utanıp sıkılmamız gerekmez. Başka bir kız

1 Bir çocuğun tabuya ve kabile geleneğine uyar duruma nasıl getirildiği bu kitabın her yerinde ortaya çıkıyor, özellikle de III. Bölümde. Örf ve âdet kişileştirilemez, otoritesi ne özerk, ne de mutlak geçerlidir, tersine belli sosyal ve psikolojik olgularda belirir. *Crime and Custom* ile karşılaştırınız.

olsa çıplaklığımızın bütün ayrıntılarını arkadaşlarına ya da annelerine[2] anlatırdı. Onlar bizim hakkımızda duyduklarını daha sonra bize aktarır, bize takılırlar. Ama bu küçük tek kelime söylemez." Oradaki diğer erkekler de onun söylediklerini memnun memnun onayladılar ve kızın ağzının sıkılığını kanıtlamaya devam ettiler. Buna karşılık bir erkek çocuğun bu konularda annesiyle çok daha az ilişkisi vardır, çünkü ana tarafından akrabalar arasında, yani yerliler için gerçek akrabalar arasında ensest tabusu çok küçük yaşlarda işlemeye başlar ve erkek çocuğa annesiyle, özellikle de kız kardeşleriyle bu türden bir içlidışlılığı yasaklar.

Oğlanlar da kızlar da arkadaşlarından cinsel konularda bir şeyler öğrenme fırsatını bolca bulurlar. Çocuklar cinsel yaşamın sırlarına çok küçük yaşta tamamen pratikten karşılıklı vakıf olurlar. Cinsel edimi gerçekten başarabilecek duruma gelmeden çok önce ilk cinsel yaşamları başlar. Oyunlarında ve eğlencelerinde cinsel organların görünüşüne ve işlevine ilişkin meraklarını giderir ve bu sırada açıkça görünen belli bir haz duyarlar. Cinsel organlara dokunmak ve ufak yollu sapkınlıklar, sözgelimi organların oral yolla uyarılması bu eğlencelerin tipik biçimleridir. Demek ki küçük kız ve oğlanlar kendi aşk oyunlarını seyretmelerine izin veren daha büyük arkadaşları tarafından sık sık eğitiliyorlar. Cinsel oyunlara ne kadar vakit ayırdıkları ise yalnızca meraklarının, olgunluklarının, "ateşlilik" ya da duyarlıklarının derecesine bağlıdır, çünkü hiçbir ana baba otoritesi ile dizginlenmemiş, özel kabile tabusu hariç hiçbir töre kodeksi ile bağlanmamışlardır.

Yetişkinler, hatta ana babalar bile, bu çocukça dizginsizlik karşısında ya tamamen kayıtsız kalır, ya da tümüyle anlayışlı davranırlar; bunu doğal bulur ve neden müdahale etmeleri gerektiğini anlamazlar. Bazen hoşgörülü, keyifli bir ilgi gösterir, çocuklarının aşk oyunlarını hafif alaylı bir tonla anlatırlar. Aşağıdakiler gibi anlayışlı konuşmaları sık sık duydum: "Falanca (küçük bir kız) falancayla (küçük bir oğlan) cinsel ilişkide bulundu"; ve eğer durum öyleyse bunun kızın ilk deneyimi olduğu eklenir. Kızın sevgilisi değişmiş ya da küçüklerin dünyasında küçük bir aşk dramı yaşanmışsa bundan yarı ciddi, ya-

2 Yani "anne sınıfına girenler", anneler, teyzeler vs. Bölüm XIII, 5 ve 6 ile karşılaştırınız.

rı alaylı söz edilir. Çocukça cinsel edime ya da bunun yerine konulabilecek şeye masum eğlence olarak bakılır. "*Kayta* oynarlar işte (cinsel ilişkide bulunmak). Birbirlerine hindistancevizi, biraz betel cevizi, birkaç inci ya da çalılıktan birkaç meyve hediye ederler, sonra da saklanıp *kayta*." Ancak çocukların aşk oyunlarını evde de sürdürmeleri saygısızlık sayılır, bu her zaman çalılıkta yapılmalıdır.

Bir kızın bu tür eğlenceye başlaması, bilgilenmelerime göre ilk kısa ot eteğin giyilmesiyle üst üste düşüyor, bu ise dört beş yaşlarında oluyor. Ama açık ki yalnızca yarım yamalak pratikler söz konusu olabilir, gerçek edim değil. Gerçi bilgi vericilerimden birkaçı böyle küçük kız çocuklarının gerçekten girmeli ilişki kurduğunu ileri sürdüler. Ama Trobriandlının grotesk abartmalara duyduğu güçlü eğilimi de unutmayalım —şeytanca Rabelais humorunu hiç aratmayan bir eğilim—; doğrusu ben bilgi vericilerimin bu iddialarını tümüyle ciddiye alma yanlısı değilim. Eğer gerçek cinsel yaşamın başlangıcının kızlarda altı, sekiz yaş, oğlanlarda on, oniki yaş olduğunu kabul edersek gerçeklerden çok fazla uzaklaşmış olmayız. Bu andan itibaren cinsellik yaşamın akışında gitgide daha büyük önem kazanır, sonra da doğanın özünde olduğu üzere önemini yavaş yavaş tekrar yitirir.

Cinsel ya da en azından duygusal haz birçok çocuk eğlencesinin temeli olmasa bile unsurlarından biridir. Kimi oyunlar doğaldır ki hiçbir cinsel uyarılma yaratmazlar, sözgelimi büyüklerin törensel faaliyetlerine öykünülen oyunlar (bakınız Resim 17); ya da beceri oyunları veya çocuk sporları. Ama her iki cinsten çocukların köy meydanında topluca oynadıkları halka oyunlarının her türünde az çok açık bir cinsel tad vardır, gerçi burada da subaplar dolaylı olarak ya da yalnızca, oyunlara katılan büyük oğlanlara ve genç kızlara açıktır. Ama belli oyun, şarkı ve öykülerdeki cinsel yanı daha sonra incelemeliyiz (Bölüm IX ve XI), çünkü cinsellik ilişkisi incelip gizlileştikçe yalnızca büyüklere özgü bir şey olur ve bu nedenle de daha sonraki yaşama bağlı olarak incelenmesi gerekir.

Yine de daha büyük çocukların hiç katılmadığı, buna rağmen cinselliğin doğrudan bir rol oynadığı özel bir oyun türü de vardır. Küçükler böyle sözgelimi "ev kurmaca" ya da "ana-babalık" oynarlar. Sopa ve dallardan korunun uzak bir köşesinde küçük bir kulübe kurulur ve bir ya da birkaç çift bunun içine yerleşir; şimdi karı-kocalık

oynarlar, yemek hazırlarlar, cinsel ilişkide bulunur, daha doğrusu becerebildikleri kadarıyla bunu taklit ederler. Veya büyüklerin aşk gezilerine özenir, yanlarına yiyecek alıp kumsalda veya mercan kayalıklarında sevişebilecekleri bir yer bulurlar, burada yemeklerini pişirip yer, "karınları doyunca da oğlanlar bazen birbirleriyle kavga ederler, bazen de kızlarla *kayta* (sevişirler)." Ormanda belli yabani ağaçların meyveleri olgunlaşınca çocuklar sürüler halinde oraya gidip meyveleri koparırlar; birbirlerine armağanlar verir, meyvelerle *kula* (takas töreni) yapar ve erotik bir eğlenti düzenlerler.[3]

Yani çocuklar cinsel eğilimlerinin ve deneyimlerinin kabalığını şiirsel bir parıltıyla örtüyorlar. Esasen Trobriandlı çocuklar, oyunlarında, özel ve romantik olana karşı göze çarpıcı bir duyarlık gösterirler. Sözgelimi ormanın ya da köyün bir bölümü su altında kalmışsa bu yeni suda oyuncak kanolarını yüzdürürler; ya da güçlü bir dalga karaya ilginç enkazlar atmışsa, deniz kıyısına gider, bunlarla düş ürünü bir oyun icat ederler. Küçük oğlanlar az bulunur hayvanları, böcekleri, çiçekleri de arar, bunlardan küçük kızlara hediyeler yaparlar, böylece erken olgunlaşmış cinselliklerine gönül alıcı, estetik bir parıltı getirirler.

Cinsel güdülerin en genç kuşağın yaşamında önemli bir rol oynamasına rağmen, cins ayrımının birçok konuda çocuklara da uzandığını unutmamak gerekir. Küçük kızların ayrı gruplar halinde oynamaları ya da dolaşmaları çok sık görülen bir şeydir. Belli durumlarda —hatta diğerlerinden daha sık görülen durumdur bu— oğlanlar kızları küçümser, kendi aralarında oynarlar (Resim 17). Böylece küçük cumhuriyet iki ayrı grup halinde parçalanır ve insan bunları birleşmişten daha çok, ayrılmış olarak görür; sık sık oyunda birlikte bir şeyler yapsalar da bunun hiç de duygusal olması gerekmez.

Dikkat çekici bir şey de yaşlı kişilerin çocukların cinsel yaşamına karışmamalarıdır. Çok ender olarak, yaşlı bir adam ya da yaşlı bir kadın çocuklara güçlü bir cinsel ilgi duyduğu, hatta bir ikisiyle ilişki kurduğu kuşkusunu uyandırabilir belki. Ama ben böyle bir kuşkunun genel görüş birliğiyle de desteklendiğine hiç tanık olmadım, yaşını başını almış bir insanın bir çocukla cinsel ilişkiye girmesi her zaman

3 Gerçek *kula* betimlemesi Argonauten des westlichen Pazifik'te bulunmaktadır.

hem budalaca hem uygunsuz bulunur. Hiçbir yerde, yaşlı erkeklerce olsun, ya da yalnızca daha üstteki bir yaş sınıfının erkeklerince olsun, törenli bir kızlık bozma âdetinin en ufak izi yoktur.

2. *Yaşa Göre Bölünme*

Az önce "yaş sınıfı" terimini kullandım, ama yalnızca çok genel anlamda. Çünkü Trobriandlılar kesin sınırlarla ayrılmış yaş basamaklarını ya da sınıflarını bilmezler. Aşağıdaki yaş terimleri tablosu yaşamın çeşitli dönemlerini veriyor, ama yalnızca yaklaşık olarak; çünkü pratikte tek tek aşamalar iç içe girerler.

Yaş Terimleri

1. *Vayvaya* (fetüs; emekleme yaşına kadar küçük çocuk; erkek ve kız için aynı) 2. *Pvapvava* (yürüme yaşına kadar küçük çocuk; erkek veya kız) 3. *Gvadi* (ergenliğe kadar çocuk, erkek veya kız)		I. Bölüm: Gvadi: sözcük 1-4 aşamalarının genel adı olarak kullanılır ve çocuk anlamına gelir; erkek ya da kız; doğumla ergenlik arasındaki her dönem için.
4. *Monogvadi* (erkek çocuk)	4. *Inagvadi* (kız çocuk)	
5. *To'ulatile* (ergenlikten evliliğe kadar delikanlı)	5. *Nakapugula* veya *Nakubukvabuya* (ergenlikten evliliğe kadar genç kız)	II. Bölüm: genel adlar: *Ta'u* (erkek), *Vivila* (kadın)
6. *Tobubova'u* (olgun erkek)	6. *Nabubova'u* (olgun kadın)	
6a. *Tovavaygile* (evli erkek)	6a. *Navavaygile* (evli kadın)	
7. *Tomvaya* (yaşlı erkek)	7. *Numvaya* (yaşlı kadın)	III. Bölüm: Yaşlılık.
7a. *Toboma* (yaşlı, saygıdeğer erkek)		

Bu tabloda verilmiş olan terimler bazı durumlarda üst üste düşer. Böylece çok küçük çocuğa hiçbir farkı olmadan *vayvaya* ya da *pvapvava* denebilir, yine de ilk sözcük kural olarak yalnızca fetüsten ya da Tuma'nın enkarnasyon öncesi çocuklarından söz edildiğinde kullanılır.[4] Birkaç aylık bir çocuk ise ya *gvadi*, ya da *pvapvava* diye anılır; fakat sonuncu terim —çok küçük bebek için kullanılması dışında— pek kullanılmaz. *Gvadi* sözcüğü ayrıca çok genel olarak da kullanılır, tıpkı Türkçedeki "çocuk" gibi, fetüsle delikanlılık ya da genç kızlık arasındaki bütün yaş dönemleri için. Görüyoruz ki her iki terimden biri diğerinin anlam dairesine tecavüz edebiliyor, ama yalnızca yaş sıralamasında birbirlerinin hemen yanında bulunuyorlarsa. Cinsiyet belirten önhecelerin bulunduğu terimler (4), çoğunlukla yalnızca, giysileriyle birbirinden ayrılan daha büyümüş çocuklar için kullanılır.

Şu halde, daha ayrıntıya inen bu alt bölümleri bir yana bırakırsak aşağıdaki üç ana basamağımız var: erkek ve kadının tam yaşam gücüne sahip olduğu olgunluk çağı ve bu çağı çevreleyen diğer iki yaş basamağı: çocukluk ve yaşlılık. Ortadaki ana bölüm, öncelikle de evlenmeyle ikiye ayrılmış durumda; dolayısıyla (5)teki sözcükler ilk elde evlenmemiş kişiyi niteliyor ve bu açıdan (6a)daki terimlerin karşıtı; fakat aynı zamanda gençliği ya da olgunlaşmamışlığı dile getiriyorlar ve bu bakımdan da (6)ya karşıtlar.

Yaşlı bir erkek için kullanılan *tomvaya* terimi aynı zamanda rütbe ya da saygınlık da anlatabiliyor. Bana çoğu kez böyle hitap edilirdi, ama bu beni pek tatmin etmiyordu ve giderek *toboma* (tabulu erkek) diye anılmayı yeğler oldum; bu sözcükle yüksek rütbeli yaşlı erkekler anılıyor, fakat birinci özelliği ikinciden daha çok vurguluyor. Çok tuhaftır ki *tomvaya* sözcüğünde bulunan kompliman ya da onurlandırma giderek çok daha zayıflıyor ve buna denk dişil terimde neredeyse tamamen kayboluyor. *Numvaya* sözcüğü, birçok dilde "kocakarı" deyişinde bulunan o bir nebze küçüklüğü ya da gülünçlüğü taşır.

3. *Gençlerin Aşk Yaşamı*

On iki on dört yaş arasında, oğlan cinsel olgunlukla gelen beden-

4 Bölüm VII, 2.

sel güce erişip de artan gücü ve zihinsel olgunluğu büyüklerin faaliyetlerinde yer almasını sağlamışsa —kuşkusuz önceleri yalnızca düzensiz biçimde—, artık çocuk (*gvadi*) olmaktan çıkar, delikanlılık evresine yükselir (*ulatile* ya da *to'ulatile*). Bununla toplum yaşamında da başka bir konum edinmiş olur ve bu yer beraberinde bazı yükümlülükler ve birçok ayrıcalık getirir ve tabulara kesin olarak uymayı, kabilenin işlerine daha geniş katılmayı gerektirir. Çocuk zaten bir süredir edepbezi takmaktadır; ama şimdi bu giysi parçasını taşımaya ve görünüşüne eskisinden daha çok özen göstermelidir. Kızlar çocukluktan gençliğe geçerken gözardı edilemez bedensel değişiklikler geçirirler; yerlilerin deyişiyle "göğüsleri yuvarlaklaşır, dolar; vücut kılları büyümeye başlar; aylık kanamaları olur ve her Ay'la birlikte diner." O da giyinişinde bir değişiklik yapmak zorunda değildir, çünkü ot eteği çok küçük yaşından beri zaten giymektedir; ama şimdi giysilerine gerek şıklık, gerekse beceri açısından çok daha fazla ilgi gösterir.

Bu dönemde aile parçalanır; en azından kısmen. Erkek ve kız kardeşleri birbirinden ayırmak gerekir; kabile yaşamında bu denli önemli bir rol oynayan katı tabu böyle emreder.[5] Büyük çocuklar, özellikle de erkek olanlar, varlıklarıyla ana babalarının cinsel yaşamını engellememek için evden ayrılmak zorundadırlar. Ailenin bu kısmi çözülmesi, büyüyen genç erkeğin başka bir eve taşınmasıyla gerçekleşir, burası ya bekâr genç erkeklerin kaldığı veya daha yaşlı dul erkek akraba ve dostların oturduğu bir yerdir. Böyle evlere *bukumatula* denir; bir sonraki bölümde bu kurumu ayrıntılarıyla inceleyeceğiz. Genç kız bazen daha yaşlı dul bir teyzenin veya ana tarafından başka bir kadın akrabanın yanına taşınır.

Oğlan ya da kız büyüdükçe, her ikisinin cinsel yaşamları da büyük bir ciddilik kazanır. Bu artık salt bir çocuk oyunu değildir, tam tersine yaşam ilgileri arasında öne çıkan bir yer alır. Eskiden erotik dokunmalarla ya da olgunlaşmamış bir cinsel edimle sonuçlanan gelgeç bir ilişki olan şey şimdi insanı sürekli meşgul eden bir tutkuya, ciddi bir eğilime dönüşür. Genç insan artık belli bir kişide kesin karar kılmış görünmektedir, ona sahip olmayı arzular, bilinçli bir biçimde bu amaç için çalışır, arzularını büyüyle ve başka araçlarla gerçek-

5 Bölüm XIII, 6 ve Bölüm XIV ile karşılaştırınız.

leştirmeyi dener ve sonunda arzuları yerine gelince sevinir. Bu yaştaki gençlerin mutsuz aşk yüzünden gerçekten hasta ve perişan düştüklerine tanık oldum. Bu yaş evresi bir öncekinden, şimdi belirli bir kişiye duyulan sevginin devreye girmesiyle ve dolayısıyla daha uzun süreli bağlanma eğilimiyle ayrılır. Genç erkek sevgilisinin sadakatini ve özel sevgisini kazanmak ister, en azından bir süre için. Fakat bu eğilim şimdiye dek tekelci bir aşk ilişkisi düşüncesini ortaya çıkaracak kadar güçlü de değildir; gençler henüz evliliği düşünmekten çok uzaktırlar. Genç erkek ya da kız önce başka birçok deneyim yaşamak ister; tam özgürlüğüne henüz sevinir ve sorumluluk yüklenmek için hiçbir istek göstermez. Partnerinin kendisine sadık olduğu düşüncesi onu sevindirirse de, genç sevgili kendini bu sadakate karşılık vermek zorunda hissetmez.

Bir önceki bölümde gördük ki her köyde çocuklar köy topluluğunun içersinde bir tür cumhuriyet kuruyorlar. Böyle ikinci bir grubu gençler oluşturur. Genç erkek ve kızlar bu yaşta erotik ilgileriyle birbirlerine çok daha sıkı bağlanmış olmalarına rağmen, gündüz vakti ya da topluluk içinde birlikte pek görünmezler. Grup gerçekte cinsiyete göre iki ayrı gruba ayrılır (Resim 18 ve 20; ayrıca Resim 59 ve 60'a da bakınız). Bu bölünme iki sözcüğe de uygundur: *to'ulatile* ve *nakubukvabuya*. Yani her iki cinsin büyüyen gençleri için, daha küçük yaş grubundaki *gugvadi* (çocuklar) sözcüğü gibi genel bir terim yok.

Yerliler açık ki kendi deyişleriyle "köyün bu çiçeklenmesinden" çok gururlanırlar. Sık sık onları anar, "köyün bütün *to'ulatile* ve *nakubukvabuya*'larının (delikanlı ve genç kızlarının) orada hazır olduğunu" bildirirler. Herhangi bir yarışma oyunundan, danstan ya da spordan söz açıldığında, kendi gençlerinin görünüşlerini ve başarılarını başka bir köyün gençlerininkiyle karşılaştırırlar; her zaman da kendi çocuklarını kayırırlar. Bu yaş grubu, sevinç ve eğlence dolu, mutlu, özgür, doğayla iç içe bir yaşam sürer.

Bu yaşın genç insanlarından henüz hiçbir ciddi görev beklenmez; yine de artan bedensel güç ve olgunlukları bağımsızlıklarını artırır, faaliyet alanlarını genişletir. Büyüyen genç erkekler bahçe işine (Resim 20), balık avına, ava, deniz seferine katılmaya başlarlar, ama çoğunlukla yalnızca yardımcı işçi olarak. Bundan heyecan ve haz duyar, bir miktar da saygınlık kazanırlar; ama henüz yetişkinleri

sıkıştırıp zorlayan en ağır işlerin ve birçok sınırlamanın dışındadırlar. Birçok tabu onlar için henüz tam bağlayıcı değildir, omuzlarında henüz büyünün yükü yoktur. İşten yorulurlarsa bırakır, dinlenirler. Hırs ve geleneksel düşüncelere teslimiyet olgun insanlara bir özdisiplin verir, bu da onlara görece daha az kişisel özgürlük bırakır; oysa bu genç insanlar toplumsal makinenin çarklarına henüz tümüyle kapılmamışlardır. Kızlarda da yetişkinlerin bazı işlerine katılmaktan ötürü, çocukların yoksun olduğu belli bir heyecan ve sevinç olur; ama onlar da henüz en kötü işlere sokulmazlar.

Bu yaşın genç insanları, aşk öykülerini daha ciddi ve daha yoğun yaşamaları bir yana, aşk maceralarının alanını genişletmeyi ve çeşitlendirmeyi de denerler. Her iki cins de piknik ve geziler düzenler, böylece cinsel ilişkiyi güzel yerlerde yeni deneyimlerin sevinçleriyle birleştirirler. Kendi köyleri dışında da cinsel ilişki kurarlar; bir yerde töreye ve geleneğe göre tam bir özgürlüğün hüküm sürdüğü meşru törensel şenliklerden biri yapılıyorsa doğru oraya giderler, çoğunlukla da ya bir grup genç erkek veya bir küme genç kız olarak. Çünkü böyle durumlarda yalnızca bir cins için dizginsizlik imkânı vardır (Bölüm IX, 6 ve 7'ye bakınız).

Bu yaş sınıfı aşk ilişkileri için küçüklerden daha farklı yerler arar. Küçük çocuklar cinsel pratiklerini çalılıkta veya koruda oyunlarının bir parçası olarak gizlice yürütürler, bu sırada belli bir kapalılığa ulaşmak için de her şeyden yararlanırlar; *ulatile* (genç erkek) ise ya bir bekâr evinde kendi yatağını kullanır, ya da evlenmemiş akrabalarından birine ait bir kulübe kullanımına hazır bulunmaktadır. Yam evlerinin belli bir türünde de gençlerin yararlanabileceği boş, kapalı bir bölüm vardır, gençler zaman zaman buralarda iki kişiye mekân sağlayan küçük "koklaşma köşeleri" kurarlar. Kuru yapraklar ve hasırlardan bir yatak yapar, böylece sevgililerini davet edip birkaç mutlu saat geçirebilecekleri rahat bir "garsonyer" yaratırlar. Böyle düzenlemeler doğal ki gereklidir, artık aşk ilişkisi oyundan tutkuya dönüşmüştür.

Fakat genç çift, burada beraber yaşamak ve her gece aynı yatağı paylaşmak mümkün olduğu halde hâlâ bekâr evinde (*bukumatula*'da) düzenli buluşmamaktadır. Gerek kızlar gerekse de delikanlılar daha gizli, daha az bağlayıcı birliktelikleri yeğlerler, henüz kalıcı bir ilişki-

den kaçınmaktadırlar, herkesçe bilinmeleri belki özgürlüklerini gereksiz yere kısıtlayabilecektir. Bunun için de çoğu kez, *sokvaypa*'da (kapalı yarn evinde) küçük bir yuva, ya da bir bekâr evinin aradabirlik konukseverliği onlar için daha yeğlenir bir şeydir.

Gördük ki bu yaşın delikanlılarıyla kızları arasındaki gençlik eğilimleri çocuk oyunlarından ve çocukların içlidışlılığından doğuyor. Bütün bu genç insanlar yan yana büyümüşlerdir, birbirlerini çok iyi tanırlar. Böyle erken tanışıklıklar belli şenliklerin etkisi altında hemen ateşi tutuşturuverir; müziğin ve ay ışığının sarhoş edici etkisi, bütün kalıtımcıların olağandışı ruh hali ve giysileri genç erkeği kızın gözünde başkalaştırır, ya da tersi. Yerliler üzerindeki ayrıntılı gözlemlerim ve onların kendi güvenilir açıklamaları beni şuna inandırdı ki bu tarz olağandışı uyarılma Trobriandlının aşk öykülerinde büyük bir rol oynuyor. Böyle karşılıklı değişme ve günlük yaşamın tekdüzeliğinden kaçma fırsatlarım yalnız çok sayıdaki belirli şenlik zamanları ve yasal dizginsizlik dönemleri değil, her dolunayda eğlence arayışının yükselişi de sunuyor, bu, çeşitli eğlencelere ve hazlara yol açıyor.[6]

Böylece gençlik çağı, oyunlaştırılmış çocuk cinselliğinden, evlilik öncesinde gelen ciddi, kalıcı ilişkilere geçişi karakterize ediyor. Bu ara dönemde sevgi tutkuya dönüşüyor ve henüz özgür kalıyor.

Zamanla, genç erkek ve kızların yaşları ilerledikçe, ilişkileri de daha uzun sürmeye, karşılıklı bağları güçlenmeye, kalıcı olmaya başlıyor. Kural olarak, öne çıkan bir eğilim özellikle güçlü bir biçimde gelişiyor ve sonunda bütün diğer aşkları gölgede bırakmaya başlıyor. Bu, gerçek bir cinsel tutkuya da dayanabiliyor, karakterlerin benzerliğine de. Pratik değerlendirmeler işin içine giriyor ve erkek er ya da geç aşk ilişkisini evlilikle bağlamaya karar veriyor. Olayın normal akışında her evlilikten önce az çok uzun bir ortak cinsel yaşam dönemi geliyor. Bu herkesçe biliniyor, üzerinde konuşuluyor ve ilgili çiftin evlenme niyetleri için resmi açıklama sayılıyor. Aynı zamanda her iki tarafın eğilim ve geçimliliği için deneme de oluyor. Bu deneme dönemi, geleceğin kocasına ve kadının ailesine olayı ekonomik yönden hazırlamak için de zaman bırakıyor.

---

6 Bölüm IX ile karşılaştırınız.

Sevgililer olarak sürekli bir arada yaşayan iki insan, "onun kadını" (*la vivila*) ve "onun erkeği" (*la ta'u*) diye adlandırılıyorlar. Bu ilişki için de bir terim var; bu ayrıca iki erkek arasındaki dostluk için de kullanılıyor (*lubay-*, zamir ekleriyle kullanılıyor). Geçici bir bağ ile evliliğe gidecek bir ilişkiyi ayırt etmek için yerliler ikinci durumda ilgili kadından şöyle söz ediyorlar: *la vivila mokita; imisiya yambvata yambvata:* "Onun gerçekten kadını; erkek hep onunla yatıyor, hep." Bu deyişte ikisi arasındaki cinsel *ilişki* "birlikte yatmak" (*imisiya*) fiiliyle betimleniyor; bu, *masisi* (yatmak) fiilinin süreklilik ve tekrar anlatan biçimi. Bu fiilin kullanılması ilişkinin meşruluğunu da gösteriyor, çünkü bu fiil karı-koca arasındaki cinsel ilişki söz konusu olduğunda, ya da ciddiliği ve önemi belirtilmek istenen ilişkilerde kullanılıyor. Türkçede buna yaklaşık olarak uyan bir söz "birlikte yaşamak" olabilir belki. Yerlilerin bunun dışında iki sözcüğü daha var: *kaylasi* fiili izinsizlik çağrıştırıyor ve zina ya da başka bir gayrimeşru ilişki söz konusu olduğunda kullanılıyor. Türkçedeki "düşüp kalkmak" sözü belki bu anlama yakın düşebilir. Yerliler çıplak fizyolojik olguyu anlatmak istediklerinde de *kayta* sözünü kullanıyorlar, bu da belki "cinsel birleşme" sözüyle karşılanabilir.

Evlilik öncesi sürekli ilişki sadece kişisel eğilime dayanıyor ve sadece böyle devam ediyor. Hiçbir taraf için yasal yükümlülük yok: taraflardan her biri böyle bir ilişkiyi başlatabiliyor ya da canı istediğinde bitirebiliyor. Gerçekte bu ilişki diğer bağlanmalardan yalnızca sürekliliği ve kalıcılığıyla ayrılıyor. Sonuna doğru, eğer evlilik gerçekten yapılıyorsa, kişisel sorumluluk ve yükümlülük öğesi gitgide güçleniyor. Artık ikisi aynı yatağı düzenli paylaşıyorlar ve cinsel ilişkide yüksek derecede bir tekliğe özen gösteriyorlar. Yine de kişisel özgürlüklerinden henüz vazgeçmiyorlar; daha büyük bağımsızlık için yaratılan çeşitli fırsatlar sözlü çiftleri birbirinden kaçınılmaz olarak ayırıyor ve her biri seçtiği geçici bir eşle "sadakatsizlik" ediyor. Hatta köyün içinde bile, hayatın normal akışında, belli bir erkeğe söz vermiş olan genç kız başka erkeklere de ilgi gösterebiliyor; gerçi bunun belli bir ustalıkla yapılması gerek; eğer çok sık başka yerlerde yatarsa büyük olasılıkla ilişkinin kopması gündeme geliyor, ama her durumda sürtüşmelere ve uyumsuzluklara yol açıyor. Ne genç erkek ne de genç kız başka bir eşle bir aşk gezisine katılamıyorlar. Gecele-

ri birlikte olmaları bir yana, ikisinden ortalıkta birlikte görünmeleri ve ilişkilerini açıkça sergilemeleri bekleniyor. Ayrıcalıklı bağdan her sapma, usulünce, yani gizlice yürütülmek zorunda. Özgür ilişki bir dizi deneme bağının doğal sonucudur ve evlilik için uygun bir denek taşıdır.

4. *Bekâr Evleri*

Gitgide daha uzun süreli olan ve yavaş yavaş sağlamlaşan bağlarla evliliğe yönelme âdeti çok önemli bir kurum yaratmıştır; bu aslında "tahditli bekâr evi" diye adlandırılabilirdi; gerçekten de ilk bakışta bir "grup yaşamı"nın varolduğu sanılıyor. Çiftlere kalıcı birliktelik olanağı yaratmak için elbette ki onlara belli bir kapalılık sağlayacak bir bina gereklidir. Çocukların yararlandığı araçları ve gençlerin daha rahat, ama henüz sürekliliğe elverişli olmayan aşk yuvalarını gördük; ama apaçık ortada ki bir delikanlıyla yetişkin bir kız arasındaki sürekli ilişki, daha çok sürekliliğe ve daha çok rahatlığa göre ayarlanmış, aynı zamanda törelerin de onayladığı özel bir kurum gerektirir.

Kabilenin geleneği ve töresi bu ihtiyaca karşılık verir ve daha önce bekâr evi diye adı geçen *bukumatula* şeklinde sığınak ve gizlilik sağlar (Resim 19 ve 21). Burada geçici bir topluluk halinde, kısa ya da uzun zaman için sınırlı sayıda çift kalır, iki, üç ya da dört çift. Bazen *bukumatula*, birkaç saatliğine rahatsız edilmeden sevişmenin tadına varmak istediklerinde daha genç çiftlere de sığınak olur.

Şimdi bu kurumu daha dikkatli incelememiz gerekiyor; çünkü birçok açıdan son derece önemli ve anlamlı bir kurum; bu evlerin köydeki yerini, iç düzenlenişini ve burada yaşamın nasıl geçtiğini incelemeliyiz.

Tipik Trobriand köyünü betimlerken (Bölüm I, II) çeşitli oturma grupları halindeki bölünmeyi göstermiştik. Bu bölünme belirli sosyal kurallara ve geleneklere uygundur. Gördüğümüz gibi bir yandaki ana meydan ve erkek nüfusun yaşamı ile, diğer yandaki yol ve kadın faaliyetleri arasında belli bir ilişki vardır. Öte yandan asıl olarak yiyecek depolarından oluşan iç ringdeki evler (Resim 10 ve 81) belli tabular, özellikle de yemek pişirme yasağı altındadır, çünkü yerlilerin inanı-

şına göre yemek pişirmek depolanmış yamlar için zararlıdır. Buna karşılık dış ring konutlardan oluşur; burada yemek pişirmek serbesttir (Resim 2 ve 5). Bu ayrım, evli kişilerin konutları her zaman dış ringde bulunurken bir bekâr evinin nasıl olup da ortada, yiyecek depolarının arasında bulunabildiğini açıklamaktadır. Şu halde iç ring yam evlerinden (*bvayma*), bir reisin ve akrabalarının kulübelerinden (*lisiga*, Resim 1) ve bekâr evlerinden (*bukumatula*) oluşuyor. Dış ring ise evli çiftlerin konutlarından (*bulaviyaka*), kapalı yam evlerinden (*sokvaypa*) ve dul erkek veya kadınların evlerinden (*bvala nakaka'u*) meydana geliyor. İki ring arasındaki başlıca fark yemek pişirme tabusudur. Genç bir reisin *lisiga*'sı (kişisel konutu) kural olarak diğer genç erkeklere de sığınak olur ve böylece, bu terimin içerdiği her şeyi kapsayan bir *bukumatula* haline gelir (Resim 19). Şu anda Omarakana'da beş, komşu köy Kasana'i'de de dört bekâr evi bulunmaktadır. Bunların sayısı misyonerlerin etkisiyle hızla azalmış. Misyonerlerin kendilerine ayrım yaparak küçük düşürebileceği, ihtarda bulunabileceği veya onlara karşı konuşabileceği korkusuyla bazı *bukumatula* sahipleri şimdi bunları dış ringde, daha az göze çarpan yerlerde kuruyorlar. Bilgi vericilerimin anlattıklarına göre, henüz on yıl kadar önce iki köyde toplam on beş bekâr evi varmış, yaşlı dostlarım bu sayının otuz olduğu zamanları da hatırlıyorlar. Bu düşüş elbette ki kısmen, korkunç nüfus erimesine dayanıyor, ancak kısmen de bugün kimi gençlerin ailelerinin yanında, kiminin dul evlerinde, kiminin de misyon merkezlerinde oturuyor olmaları olgusuna temelleniyor. Ama nedeni ne olursa olsun, söylemeye bile gerek yok ki bu durum gerçek cinsel ahlaka bir yarar getirmiş değil.

Bir *bukumatula*'nın iç düzenlenişi basittir. Mobilya hemen hemen yalnızca örtünülecek örtülerle birlikte yatma banklarından ibarettir. Sakinler gün boyu başka evlerde meşgul olduklarından ve bütün iş gereçlerini oralarda tuttuklarından, tipik bir *bukumatula*'nın içi tuhaf bir çıplaklık gösterir. Kadın "damgasından", "oturulma" izlerinden yoksundur.

Burada geçici sevgilileriyle birlikte yaşları biraz büyükçe genç erkekler oturur. Her genç erkeğin kendisine ait bir yatma bankı vardır ve bunu düzenli kullanır. Bir çift ilişkisini koparınca kız gider; genellikle de kendine başka bir sevgilinin yanında yatacak yer aramak üze-

re. *Bukumatula* çoğunlukla orada oturan genç erkekler grubuna aittir ve içlerinden biri, yaşça en büyükleri şeklen sahiptir. Bana anlatıldığına göre bazen bir erkek kız kardeşi için de *bukumatula* olarak bir ev kurarmış, eskiden kızlar da bekâr evlerine sahip olabilir, buralarda oturabilirlermiş; ama bu türden somut bir örnek bana rastlamadı.

Söylediğimiz gibi *bukumatula*'nın düzenlenişi ilk bakışta bir tür "grup evliliği" ya da en azından "grup yaşamı" gibi görünebilir; ama daha yakından incelenince ortada bu türden bir şeyin olmadığı görülür. Böyle toptancı terimler, eğer anlamları uzakta kalmış ilişkilerden devralınıyorsa her zaman yanıltıcıdır. "Grup yaşamı" sözü yanlış anlamalara yol açabilir; gerçi burada ortak bir evde yatan bir miktar çift var karşımızda, ama her çifti kesinlikle sadece birbiriyle yatan gençler, ayrım gözetmeden hepsi birbiriyle yaşayan genç insanlar değil. Eş değiştokuşu asla olmaz burada; "azma", "sataşma" yoktur. Tam tersine; *bukumatula* içersinde orada oturan her erkeğe dayatılan özel bir namus kuralına uyulur ve bu, evin içinde cinsel hakların dışardakinden çok daha özenle gözetilmesidir. Birisi bu kurala karşı gelirse hakkında *kaylasi* denir; bu aşağı yukarı "cinsel suç işlemek" demektir; ve bana söylendiğine göre, "bir erkek böyle bir şey yapmamalıdır, çünkü bu, bir arkadaşın karısıyla zina işlemek kadar kötü bir şeydir."

Bukumatula'da katı bir disiplin vardır. Ev sakinleri asla seks âlemleri yapmaya kalkışmazlar, bir çifti sevişirken gözetlemek son derece ayıp sayılır. Genç dostlarım, sevişmek için ya bütün diğerlerinin uyumasını beklediklerini, ya da bir evin bütün çiftlerinin birbirini gözetlememek için anlaştığını anlattılar bana. Kaldı ki ortalama bir genç erkekte "röntgenci" arzuların en ufak bir izine de rastlamış değilim, ne de teşhircilik eğilimine. Tam tersine, cinsel edimin çeşitli pozisyonlarını ve tekniğini tartıştığımız zamanlar, tamamen kendiliklerinden, "*bukumatula*'daki diğer insanları uyandırmamak için" bu işin özellikle sade, sessiz tarzlarının olduğunu söylüyorlardı.

Sevişen ve bir *bukumatula*'da birlikte yaşayan iki insan elbette ki kabile yasasının ya da törenin herhangi bir bağıyla bağlanmış değildir. Onlar kişisel çekim gücünün büyüsüyle bir araya gelir, cinsel tutkuyla ya da kişisel eğilimle bir arada kalır, ayrılmak isteyince de ayrılırlar. Olayların akışı içinde geçici diye düşünülmüş bir ilişkiden kalıcı bir bağın ve sonunda evliliğin gelişmesinin birçok nedeni var-

dır, bunları daha sonra inceleyeceğiz; ama böyle yavaş yavaş sağlamlaşan bir ilişki bile evlenme gerçekleşmedikçe bağlayıcı değildir. *Bukumatula* ilişkileri bu türden ilişkiler olarak yasal bağ anlatmaz.

Bir başka önemli konu da çiftlerin ilgi ortaklığının yalnızca cinsel yaşama değgin olmasıdır. İkisi yatağı paylaşırlar o kadar. Eğer kalıcı bir ilişki evliliğe doğru ilerliyorsa yatağı düzenli paylaşırlar; ama asla birlikte yemek yemezler. Birbirlerine hiçbir hizmet borçlu değildirler, herhangi bir biçimde birbirlerine yardım etmekle yükümlü değildirler, kısacası ortada ortak bir ev yaşamı denebilecek hiçbir şey yoktur. Bir kız Resim 21'de görüldüğü gibi bir bekâr evinin önünde pek seyrek görünür; bu onun orada epeydir kendini evinde hissettiği, epeydir süren bir ilişkinin varolduğu ve iki sevgilinin yakında evlenmek istedikleri anlamına gelir. Bu konuda çok net olmak gerekiyor, çünkü "ilişki" ve "ortak yaşam" gibi sözcükler Avrupa'daki anlamıyla genellikle bir ev birliğini anlatır. Cinsel ilişkinin dışında bir ev ekonomisi birliğini ve diğer birliktelikleri de şart koşan tipik "ortak yaşam" için Fransızcada *vivre en ménage* deyişi vardır. *Bukumatula*'da birlikte yaşayan Kirivinalı bir çift için bu terimin kullanılması doğru olmaz.

Trobriand Adalarında evlilik öncesinde bulunan iki insan asla birlikte yemek yemezler. Böyle bir şey yerlilerin ahlak anlayışını ve edep duygusunu çok kötü yaralayabilir. Avrupa'da hep yapıldığı gibi bir kızı evli olmadan yemeğe götürmek Trobriandlının gözünde kıza hakarettir. Biz evli olmayan bir kızın bir erkeğin yatağını paylaşmasını iyi karşılamayız, Trobriandlı yemeğini paylaşmasını iyi karşılamıyor. Genç erkekler de yemeklerini hiçbir zaman *bukumatula*'da veya önünde yemezler, yemek her zaman ana babaların ya da başka akrabaların yanında yenir.

Demek ki *bukumatula*'nın kuruluşu şöyle belirleniyor: 1) Bireysel bir ilinti var; bir çiftin her iki tarafı yalnızca birbirleriyle oluyorlar; 2) Katı kurallar işliyor; sefahat ya da seks âlemleri imkânsız; 3) Hiçbir yasal bağ yok; 4) Eşler arasında cinsel ilişki dışında bir ilgi ortaklığı yok.

Doğrudan evliliğe götüren bu aşk ilişkilerini anlatmakla evlilik öncesi cinsel yaşamın çeşitli bölümlerine bakışımızı bitirmiş oluyoruz. Ancak konuyu derinleştirmiş değiliz, yalnızca normal akışı an-

latık, bunu da yalnızca kaba hatlarıyla. Geriye daha önce anmış olduğumuz resmi cinsel taşkınlıkları gözden geçirmek, aşk yaşamının tekniğini ve psikolojisini araştırmak, belli cinsel tabuları incelemek ve erotik mitlerle efsanelere bir göz atmak kalıyor. Ama bütün bunları ele almadan önce en iyisi anlatımızı uygun sona, evliliğe götürelim.

Bölüm IV

EVLİLİĞE GİDEN YOL

Trobriand Adalarında evlilik kurumu —ki bundan sonraki iki bölümün konusu bu— yüzeysel bakınca hiçbir sansasyonellik göstermez; belli "kalıntı" düşkünleri, "köken" avcıları ve "kültür çarpışması" tüccarları için düş kırıklığı. Bizim Güney Denizi takımadasının yerlileri evliliklerini öyle sade ve akılcı düzenlerler ki modern Avrupalı agnostikler olduklarını sanabilirsiniz, patırtısız gürültüsüz, törensiz, zaman ve servet israf etmeden. Evlilik bağı bir kez bağlandı mı sağlam ve bütün diğer bağları dışlayarak bağlar, en azından yasanın, ahlak ve törenin ideali budur. Fakat çoğunlukla olduğu gibi, ideal, olağan insani yetersizliklerle sık sık kötü bir biçimde örselenir. Trobriand evlilik âdetlerinde *jus primae noctis* (ilk gece hakkı), kadın ödünç verme, kadın değiştokuşu ya da zorunlu fahişelik gibi ilginç gevşetmeler de bulunmaz. Evli çiftlerin kişisel ilişkileri, anasoyu evlilik tipine çok anlamlı bir örnek oluştursa da, gariplik meraklılarına müthiş-güzel ve çekici gelen o "vahşi" özgünlüklerden hiçbirini barındırmaz.

Yine de daha derine inip bu kurumun pek gün ışığında olmayan yanlarını açığa çıkardığımızda, büyük önem taşıyan ve bir ölçüde de olağandışı belli olgularla karşılaşırız. Görürüz ki evlenme akti kadı-

nın yakınlarını kalıcı bir ekonomik yükümlülük altına sokuyor, çünkü yeni evi en başta onlar geçindirmek zorundadır. Erkek karısını satın almak yerine drahoma alır ve bu çoğu kez, bir oranlama yapılırsa, çağdaş bir Avrupalı ya da Amerikalı zengin kadın mirasçının miras payı kadar çekicidir. Bu olgu evlilik aktini Trobriandlılarda güç oluşumunun ve tüm ekonomik sistemin, hatta neredeyse bütün toplumsal kurumların dayanak noktası yapar. Bu özgün evlenme âdetlerinin sonucunda Trobriandlılar, etnolojik bilgilerimizin yettiği kadarıyla bütün ilkel halklar arasında çok özel bir yer ediniyorlar.

Trobriand evliliğinin bir başka özgünlüğü de sosyologlar için gene büyük bir önem taşır: çocuklukta nişanlama âdeti. Bu *cross-cousin* evliliğiyle bağlantılıdır ve daha ilerde göreceğimiz gibi çok ilginç sonuçları vardır.

1. *Evlenme Nedenleri*

Bir ilişkinin iki tarafı arasındaki bağların yavaş yavaş nasıl güçlendiğini ve *bukumatula*'daki birlikte yaşamlarının belli bir anında evlenme isteğinin nasıl ortaya çıktığını bir önceki bölümde anlattık; bir süre birlikte yaşamış olan ve artık evlenmek isteyen bir çift, düzenli birlikte uyuyarak, topluluk içinde birlikte görünerek ve birbirleriyle özellikle çok zaman geçirerek bu niyetini âdetâ resmen açıklar.

Evlenme isteğinin bu yavaş yavaş güçlenişi şimdiye dek payına düşenden daha derin bir incelemeyi gerektiriyor; çünkü burada çok dikkat çekmeyen ve görünüşte problematik olmayan genel sorunlardan biri söz konusu. Ama daha ince bir sosyolojik araştırma bu sorunu layık olduğu yere oturtup yerlinin diğer karakter özellikleriyle birleştirir birleştirmez, hemen önemli bir problem haline geliyor. Evlenme akti bize aşkın ve birleşme arzusunun kesin ifadesi gibi görünür; ama Trobriandlılarda kendimize şu soruyu sormamız gerekir: Evliliğin cinsel özgürlüğü hiç de genişletmediği, tam tersine büyük ölçüde kısıtladığı, sevgililerin yasa zoru olmadan da istedikleri sürece birbirleriyle olabildiği bir toplumda, özellikle de böyle bir toplumda evlilik bağına neden istek duyuluyor? Bu sorunun cevabı tümüyle gün ışığında değil.

Evlenmek için belirgin ve kendiliğinden bir isteğin olması ve törenin bunu talep etmesi, gerçeklikleri en ufak kuşku götürmeyen iki ayrı olgudur. Birincisi yerlilerin başka hiçbir anlama çekilemeyecek açıklamalarında dile gelir: Evlenmişlerdir, çünkü bu özel insanla ömür boyu beraberlik düşüncesi hoşlarına gitmiştir. İkinci olgu ise, ifadesini şu ya da bu çiftin birbirine çok iyi uyduğu, bu nedenle evlenmeleri gerektiği biçimindeki kamu yargısında bulur.

Çeşitli durumlarda bu evlenme isteğinin yavaş yavaş nasıl geliştiğini gözleme olanağım oldu. Omarakana'ya geldiğimde birçok nişanlı çift bulmuştum. Namvana Guya'u'nun ikinci küçük kardeşi Kalogusa (Resim 22) önceleri Dabugera adında yüksek rütbeli bir kızla nişanlıydı. Babasının kuzininin kızının torunuydu kız (yani şu anki reis ve Kalogusa'nın babası To'uluva'nın birkaç göbek sonraki yeğenlerinden biri; aşağıda 5. bölüme bakınız). Kız, nişanlısının bir yılı bulan uzun bir yokluğunda bir başkasıyla evlendi. Kalogusa dönüşünde ağabeylerinden birinin, Yobukva'u'nun nişanını bozup nişanlısı İsepuna'yı kendisine alarak teselli buldu. Bu ikisi, yani Kalogusa ile İsepuna birbirlerini çok seviyorlardı; sürekli birlikteydiler ve genç adam çok kıskançtı. Ağabey kaybını fazla ciddiye almadı; bir başkasıyla ilişki kurdu, bir misyon merkezinde yetişmiş ve her açıdan yetersiz olan bu kız oldukça sevimsiz, miskin biriydi. İki kardeş onlarla tanışmamdan birkaç ay sonra gelinleriyle evlendiler (Resim 2: Kalogusa kulübenin yanında, Yabukva'u ortada duran. Her ikisinin de karısı arkasında).

Başka bir genç adam, reisin pek sivrilmemiş oğullarından biri olan Ulo Kadala bir kıza deli gibi tutkundu, ama kızın ailesi bu evliliğin adını bile duymak istemiyordu. İki yıl sonra tekrar geldiğimde ikisi hâlâ evli değildiler ve ben tesadüfen, erkeğin evlilik planlarının sonunda nasıl suya düştüğüne tanık oldum. Sık sık, evlenme planları bir engelle karşılaşan genç erkekler beni sırdaş seçerlerdi. Kimileri benden maddi yardım umar, kimileri beyaz adamın otoritesi ile desteklenmeyi beklerlerdi. Böyle bütün durumlarda genç çiftin cinsel ilişki sürdürdüğü çok açıktı ama yine de evlenmek istiyorlardı. İyi dostlarımdan biri olan Monakevo'nun Dabugera ile (az önce andığımız ve o sırada ilk kocasından ayrılmış olan kız, To'uluva'nın yeğeni) epeydir süren bir ilişkisi vardı. Monakevo onunla hiçbir zaman

evlenemeyeceğini biliyordu, çünkü kız ona göre fazla soyluydu; bu durum Monakevo'yu çok mutsuz etmişti.

Böyle örnekler açıkça gösteriyor ki, genç insanlar, cinsel açıdan birbirlerine zaten sahip olsalar da evlenmeyi istiyorlar; evlilik statüsü onlar için gerçekten çekici. Fakat bu isteği doğuran bütün neden ve itkileri tümüyle kavrayabilmem için önce evlilik kurumunun daha derinde bulunan karmaşık bağlantılarını ve sosyal sistemin diğer olgularıyla ilişkisini öğrenmem gerekti.

Önce düşünülmesi gereken, Trobriandlının evli olmadığı sürece sosyal yaşamda saygın bir yer edinemeyeceğidir. Yaş terimleri tablosunda gördüğümüz gibi yaşamının baharındaki bir erkek için geçerli sözcük *tovavaygile*'dir (evli erkek). Bekâr erkeğin kendi evi yoktur ve birçok ayrıcalıktan yoksundur. Gerçekte aptallar, ümitsiz hastalar, dullar, bir de albinolar dışında, olgunluk çağında olup da evli olmayan erkek yoktur. Trobriand Adalarında bulunduğum süre içinde birçok erkeğin karısı öldü, birçoğu da karısı tarafından terkedildi. Birinciler yas dönemi bitince neredeyse hemen evleniyorlardı, ikincilerse barışma denemelerinin boşuna olduğu ortaya çıkar çıkmaz.

Aynı şey kadınlar için de geçerlidir. Cinsel açıdan ancak yüzüne bakılacak gibi olsa da dul ya da boşanmış bir kadının çok beklemesi gerekmez. Yas döneminin bitişiyle dul kadın yeniden evlenebilir durumda olur. Belki bazen bekârlığın cinsel özgürlüğünün tadını çıkarmak için bunu biraz uzatır; ama böyle bir davranış kadına sonunda toplumun kınamasını getirir ve "ahlaksız", yani kabile töresine karşı gelmiş kişi olarak adının çıkması onu sonunda yeni bir koca seçmeye zorlar.

Evlenmenin çok önemli bir başka nedeni de erkek açısından ekonomik yarardır. Evlilik, kadının ailesinin kocaya gönderdiği ve yiyecek maddelerinden oluşan yüklü bir haracı da beraberinde getirir. Bu yükümlülük belki de Trobriand toplumunun tüm sosyal dokusundaki en önemli faktördür. Reisin otoritesi ve bütün törensel toplantılarla şenlikleri finanse etme gücü buna dayanır (poligami ayrıcalığının sonucu olarak). Dolayısıyla her erkek kendini evlenmek zorunda görür, özellikle de rütbe ve nüfuzdan yararlanıyorsa; çünkü karısının ailesinden aldığı gelirle ekonomik durumunu sağlamlaştırması dışında, tam sosyal yerini de ancak *tovavaygile* (evli erkek) statüsüne adım atarsa alabilir.

Böylece ilk gençliğini arkasında bırakan bir erkekte çok doğal olarak kendi yuvasını kurma ve kendi evine sahip olma arzusu başlar; kadının kocaya yaptığı hizmetler de doğaldır ki bu yaşın erkeğine pek çekici görünür; yuva kurma özlemi büyümüştür, buna karşılık değişikliğe ve aşk maceralarına duyduğu heves söner. Ayrıca bir yuva çocuk da demektir, Trobriandlı erkekse çocuklara karşı doğal bir özlem duyar. Gerçi geçerli düşünceye göre çocuklar ne onun kanındandır, ne de onun soyunu sürdürürler, ama ona o yumuşak, içten dostluğu verirler ve o bu dostluğu yirmi beş, otuz yaşlarında aramaya başlar. Ayrıca kız kardeşinin, başka akrabalarının ve komşuların çocuklarıyla oynamaya alışkın olduğu da unutulmamalı.

Bir erkeği evliliğe götüren nedenler bunlar o halde: sosyal, ekonomik, pratik ve duygusal nedenler. Ve nihayet en önemlisi, kişisel eğilimin zorlaması var; sevilen, cinsel açıdan denenmiş bir kadınla sürekli bir beraberliğin vaat ettikleri, erkeği, onu kabile yasası önünde de kalıcı bir bağla kendisine bağlamaya iter.

Kadının evlenmek için hiçbir ekonomi nedeni yoktur, ayrıca rahatlık ve toplumsal saygınlık bakımından da kazancı erkeğe göre daha az olur; kadın öncelikle kişisel eğilimle ve evlilik içi doğmuş çocuklara sahip olma arzusuyla evliliğe koşullanır. Bu kişisel dürtü düz bir çizgi izlemeyen aşk öykülerinde çok güçlüdür; böylelikle evliliğin genel nedenlerinden bireyin özel seçimini belirleyen dürtülere geliyoruz.

Önce şu açık olmalı ki seçim en başından sınırlanmıştır. Çok sayıda kız erkeğin evlilik ufkunun tamamen dışında bırakılmıştır, yani erkekle aynı totem grubundan olan bütün kızlar (bakınız Bölüm XIII, 5). Ayrıca egzogami sınırlamaları kadar çok kesin bağlanmış olmasa da çeşitli endogami sınırlamaları vardır. Endogami aynı politik alan içersinden evlenmeyi gerektirir, yani aynı bölgenin yaklaşık on, on iki köyü içinden. Bu kuralın ne kadar katı işleyeceği her şeyden önce ilgili bölgeye bağlıdır. Sözgelimi adanın kuzey batı burnundaki bir bölge kesin endogamdır, çünkü burada oturanlar adanın diğer sakinlerince öyle aşağı görülürler ki, ikinciler, bu bölgeden evlilik yapmayı ya da onlarla cinsel ilişkiye razı olmayı rüyalarında bile düşünmezler. En seçkin bölge olan Kirivina'nın sakinleri de kendi bölgeleri dışından pek seyrek evlilik yaparlar, olsa olsa komşu ada Kitava'dan,

ya da daha uzaktaki birkaç köyün yüksek nüfuzlu ailelerinden eş alırlar (bakınız Bölüm XIII, 5).

Bu sınırlı coğrafi alan içersinde bile, eş seçiminde gözetilecek rütbe temelli daha birçok sınırlama geçerlidir. Dolayısıyla en yüksek altklan Tabalu'nun mensupları, özellikle de kadınları, çok sınırlı nüfuzu olan bir altklandan evlilik yapamazlar; hatta daha az soylu kişilerin evlenmesinde bile belli bir statü uygunluğu arzu edilir bir şeydir.

Bundan şu çıkıyor: Seçim, aynı klandan olmayan, rütbelerinde köklü bir fark bulunmayan, belli bir coğrafi bölge içersinde oturan ve uygun yaşta olan bir kişi çevresi içinde yapılır. Fakat bu sınırlı alanda da *mariages d'amour, de raison et de convenance*'ı (aşk, mantık ve çıkar evliliklerini) gerçekleştirmek için hâlâ yeterince seçme özgürlüğü vardır; ve kendilerinden söz ettiğim Kalogusa ile İsepuna'da olduğu gibi, seçimde kararı çoğu kez bireysel eğilim ve aşk verir. Şahsen çok iyi tanıdığım daha birçok çift de evlenirken kendilerini aynı güdüye teslim etmişler. Öykülerinden, ortak yaşamlarının mutlu, uyumlu havasından bu anlaşılıyor.

Bir de *mariages de convenance* vardır, bunlarda seçimi zenginlik —yani kızın ailesinin verebileceği yam miktarı—, köken veya toplumsal konum belirlemiştir. Böyle değerlendirmeler özellikle çocuklukta nişanlanmaya dayanan evliliklerde ağır basar, bunlardan daha sonra söz edeceğiz.

2. *Kadının Ailesinin Onayı*

Sürekli bir ilişki evliliğe götüren olgunlaşma noktasına varınca, bütün köyde bilinen ve konuşulan bir şey olur; şimdiye dek kızlarının gönül işlerine hiçbir ilgi göstermeyen, dahası açık bir kayıtsızlık içinde kalan kız ailesi, artık, planlanan olayda yer almak ve bunu onaylayıp onaylamadığını netleştirmek noktasına gelmiştir. Öte yandan erkek ailesi olaya ancak sınırlı bir ilgi gösterir, özünde bu konuda söyleyecek bir şeyleri yoktur. Erkek, evliliği konusunda hemen hemen tamamen bağımsızdır; karısının ailesi için sürekli, yoğun bir heyecan ve eziyet kaynağı olan evliliği, kendi ailesinin ilgi alanının her zaman tamamen dışında kalır.

Kızın bütün yakınları içinde evlenmesi üzerine en çok söz söyleme hakkı olan kişinin, yasal olarak kızın akrabası (*veyola*'sı) bile sayılmadığı halde babası olması dikkat çekicidir. Alan araştırmamın başlangıcında bunu öğrendiğim zaman çok şaşırmıştım, ama daha sonra kendi gözlemlerimle de doğrulandı. Ancak paradoks gibi görünen bu durum, ahlakın ve protokolün belli kurallarıyla ve evliliğin ekonomik yanıyla açıklandığında kolayca anlaşılır bir şey oluyor. İnsan önce doğal olarak, evliliğin tartışılmasında en büyük rolü kızın erkek kardeşlerinin ve ana tarafından erkek akrabalarının oynamasını bekliyor; fakat kızın aşk öyküleriyle erkek kardeşinin hiç ilgilenemeyeceğini, ana tarafından erkek akrabalarınınsa pek az ilgilenebileceğini bildiren katı tabu, bu grubu, kızın evlilik planları üzerinde her tür söz hakkından yoksun bırakıyor.

Nitekim dayının kızın yasal vasisi olmasına, erkek kardeşinin de ilerde kızın kendi çocukları karşısında bu konumu elde edecek olmasına rağmen, evlilik tamamlanmış bir olgu haline gelinceye kadar hepsi pasif kalmak zorundalar. "Baba," diyor yerliler, "bu işlerde annenin sözcülüğünü yapar, kızının gönül işleri ve evliliği hakkında karar vermek önce anneye düşer." Hemen şunu da görüyoruz ki, baba, ekonomik açıdan oğullarının işleriyle de çok yakından ilgili; çünkü kız kardeşleri evlendikten sonra oğlanlar çalışmalarının meyvesini kız kardeşleriyle anneleri arasında bölüştürmek zorunda kalacaklardır, yani eskiden olduğu gibi her şeyi ana-baba evine getiremeyeceklerdir. Bir çift evlenmeye karar verdiğinde genç adam kendisini sevgilisinin ailesine beğendirmenin yollarını arar; bazen kızın babası kendiliğinden şöyle de söyleyebilir: "Kızımla yatıyorsun; iyi, evlen onunla." Gerçekten de eğer gençten hoşlanmışlarsa aile her zaman inisiyatifi ele alır, bu ya böyle doğrudan bir açıklamayla, ya da küçük armağanlar istenerek yapılır, bu da açık bir onaylamayla eşdeğerdedir.

Eğer aile evliliğe kesin karşıysa ve hiçbir iyi niyet işareti vermiyorsa, o zaman genç adam inisiyatifi ele alır ve kendi adına kendisi konuşur. Belki reddedilir, yeterince soylu olmadığı için, ya da adı tembele çıktığı ve gelecekteki akrabalarına çok büyük bir yük olabileceği için, ya da kızın bir başkasına verilmesi düşünüldüğü için. Böyle bir reddedilmeden sonra gençler ya planlarından vazgeçerler, ya da tam tersi —eğer yeterince güçlüyseler— mücadeleyi sürdürür, bütün

itirazlara rağmen evliliği gerçekleştirmeye çalışırlar. En sonunda da kararı verirler, böylece kız sanki gerçekten evlenmişler gibi sevgilisinin evinde kalır (yani erkeğin ana babasının evinde); ve erkeğin, ailesinin muhalefetine rağmen kızla evlenmeyi düşündüğü söylentileri yayılır. Hatta bazen ikisi kaçıp gider, katı kalpli düşmanlarını bu yolla etkileyebilme umuduyla başka bir köyde kalırlar. Her iki durumda da bütün gün evde kalır, hiçbir şey yemezler, böylece ailenin kalbini yumuşatıp yumuşatamayacaklarını görmek isterler. Ortak yemekte bu yer almama hâlâ kızın ailesinin onayını beklediklerini gösterir, çünkü bildiğimiz gibi birlikte yemek yemek kesin bir evlilik ilanıyla eşdeğerdedir.

Bu arada belki genç adamın babası veya dayısı aracı olarak kızın ailesine gelir ve dirençlerini kırmak için çok değerli bir hediye sunar. Aile de belki bu birleşik baskıya teslim olup genç çifte olağan bir armağan gönderir. Ama, yumuşamamışlarsa eğer, o zaman olabildiğince çok sayıda kişiyle, kızla oğlanın kaldıkları evi basıp "kızı geri koparırlar"; teknik terim aynen böyle; ama yalnızca gerçekten olan biteni anlatan bir terim. Kızın ailesi elbette ki her zaman kazançlıdır, çünkü onaylarını vermedikleri sürece hiç kimse onları genç çifte yiyecek sağlamaya zorlayamaz; bu yardım kaynağı olmadığı zaman da birliktelik zamanla kendiliğinden çözülür.

Bu şekilde yıkılan evliliklerden birkaçına bizzat tanık oldum. Mekala'i —sık sık geçici yardımcı olarak yanıma aldığım bir erkek— Bodulela adında gerçekten çok çekici bir genç kıza tutulmuştu, Kabululo köybaşının kızına. Bu köybaşı —köyde çok iyi bilindiği gibi— kızla ensest bir ilişki içinde yatıp kalkıyordu (bakınız Bölüm XIII, 6). Mekala'i kızı kaçırıp kendi ailesinin Kasana'i'deki evine getirmek gibi kahramanca bir denemede bulundu, ama arkasında ne zengin akrabalar, ne de nüfuzlu dostlar vardı. Daha birlikte yaşamaya başladıkları günün öğleden sonrası Kabululo köybaşı Kasana'i'ye gelip, sorumluluğunu unutmuş ve utanmış üvey kızını aldı ve kendi köyüne geri götürdü; bu, olayın sonu oldu.

Önceki bölümde adı geçen Ulo Kadala'nın olayı ise daha değişik ve daha karmaşıktı. Omarakana'ya ilk gelişimde Ulo Kadala bir kıza talip olmuş ve kızın ailesi tarafından reddedilmişti. Bunun üzerine genç çift kendi bildiğini okudu ve evli çiftler gibi bir arada yaşamayı

denedi, ama ailesi kızı zorla "geri kopardı". Ulo Kadala kızı istemeyi yılmadan sürdürdü. İki yıl sonra Omarakana'ya ikinci gelişimde kız bir kez daha köye gelip İsupvana'nın evinde kaldı, Ulo Kadala'nın benim çadırımdan bir taş adımı uzakta oturan analığının evinde yani. Bu ikinci "evliliğe-razı-etme" denemesi —sanırım— bir ya da iki gün sürdü; bu arada To'uluva da uzlaşma sağlamak için pek enerjik olmayan birkaç adım attı. Bir öğleden sonra komşu köyden anneyle baba sökün ettiler ve kızı yakaladıkları gibi alıp götürdüler. Kafile benim çadırımın önünden geçti; ağlayan kızı babası götürüyordu, arkadan bağrış çağrış taraflar geliyor ve karşılıklı hakaretler yağıyordu. Kızın ailesi Ulo Kadala hakkındaki düşüncesinden —tembelliği, işe yaramazlığı, herkesçe bilinen açgözlülüğü— geri dönmedi. "Seni istemiyoruz, size tek bir yiyecek vermeyiz." Bu argüman ağır basıyordu ve iki genç insanın bu son denemesi de sonuçsuz kaldı.

Ana babanın evliliğe eğilimli olup müstakbel kocanın sunduğu küçük bir armağanla sevinçli onaylarını verdikleri durumda da, hazırlıklara zaman bırakmak için nişanlıların bir süre daha beklemeleri gerekir. Ama bir gün kız kendi evine dönmek yerine sabah erkeğinin evinde kalıverir, yemeklerini onun ailesiyle yer ve bütün gün ona eşlik eder. O zaman etrafta şöyle konuşulur: "İsepuna'yla Kalogusa evlenmişler bile." Bu, evlenme aktinin imzalanışıdır. Ne başka bir ayin, ne özel bir tören; evlilik yaşamının başlangıcını belirleyen başka hiçbir şey yoktur. Kocasının yanında kaldığı sabahtan itibaren kız onunla evlenmiştir; ama elbette ki ana babasının onay vermiş olmaları koşuluyla. Bu onay olmadan, gördüğümüz gibi genç çiftin eylemi sadece bir evlenme çabasıdır. Bu eylemin —yani kızın kocasının yanında kalıp bir yemeği onunla açıkça paylaşması ve onun çatısı altında oturması— olanca basitliğine rağmen yasal olarak bağlayıcı gücü vardır; ötedenberi gelen biçimiyle resmi evlenme ilanıdır. Ciddi sonuçları vardır bunun, çünkü iki tarafın da tüm yaşamını değiştirir ve kızın ailesini büyük yükümlülükler altına sokar, tabii buna bağlı olarak genç kocanın ailesinin de karşı yükümlülükleri olur.

3. *Evlilik Armağanları*

Bu basit evlenme ilanını, Trobriand Adalarında bütün sosyal sü-

reçler için son derece karakteristik olan karşılıklı armağan verme faslı izler. Her armağanın türü ve miktarı önceden bellidir, her biri belirli bir sıralamada kendi yerini alır ve her birine dengi bir armağanla karşılık verilir. Aşağıdaki tablo daha sonraki anlatının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Evlilik armağanları:

I
K - O

1. *Katuvila:* kızın ana babası tarafından genç kocanın ailesine küçük sepetçikler içinde gönderilen pişmiş yam.
2. *Pepe'i:* çiğ yam dolu sepetler; kızın her akrabası kocanın ana babasına bir sepet çiğ yam verir.
3. *Kaykaboma:* pişmiş sebzeler; kızın ailesinin her üyesi genç kocanın evine bir kap pişmiş sebze getirir.

II
O - K

4. *Mapula kaykaboma:* 3 no'lu armağanın genç kocanın akrabalarınca kızın ailesine tıpkı aynı biçimde ve aynı malzemeyle geri ödenmesi.
5. *Takvalela pepe'i:* genç kocanın babasının (2)nin karşılığı olarak kızın babasına ilettiği değerli eşyalar.

III
K - O

6. *Vilakuria:* evlenmeden sonraki ilk hasatta genç kocaya kızın ana babasının teslim ettiği çok miktarda yam.

IV
O - K

7. *Saykvala:* genç kocanın (6)nın karşılığı olarak karısının babasına gönderdiği balıktan oluşan armağan.
8. *Takvalela vilakuria:* oğlanın babasının kızın babasına (6)nın karşılığı olarak sunduğu değerli eşyalar.

K – O (kızdan oğlana): kızın ailesinin verdiği armağanlar.
O – K (oğlandan kıza): oğlanın yakınlarının kızın akrabalarına verdiği karşı armağanlar.

Kızın ailesi armağan dizisinin açılışını yaparak evliliği onayladığını bildirmek zorundadır. Onayları kesinlikle gerekli olduğundan bu

armağanın evliliğin resmen ilanıyla birlikte sunulması evlilik aktiyle aynı önemdedir. Küçük bir armağandır bu, kızın babası tarafından genç kocanın ailesine sepetler içinde gönderilen az bir miktar pişmiş yiyecek. Bu yiyecek "*kam katuvila*" (*katuvila* hediyen) sözleriyle kapılarının önüne bırakılır. Kızla oğlan birlikte kaldıklarında bu armağanın aynı gün ya da ertesi sabah verilmesi gerekir. Ebeveynin onayı hâlâ kuşkulu ise, gördüğümüz gibi genç çift bazen bu armağan getirilinceye kadar hiçbir yiyeceğe el sürmez.

Bunun hemen ardından, çoğunlukla da aynı gün, kızın yakınları birer büyük armağan getirirler. Babası, dayısı ve özel kız-erkek kardeş tabusunun onları mahkûm ettiği eylemsizlikten şimdi ilk kez çıkan erkek kardeşleri birer sepet çiğ yam getirip genç kocanın ana babasına sunarlar. Bu armağana *pepe'i* denir; fakat hâlâ yeterli değildir. Genç kocanın ailesine yiyecek maddelerinden oluşan üçüncü bir armağan sunulur, bu kez pişmiş olarak ve Resim 2 ve 5'te görüldüğü gibi yayvan tepsilerde getirilerek. Bu armağana da *kaykaboma* denir.[1]

Genç kocanın ailesi karşı-armağan vermede geri kalmaz. Son armağana, yani tepsiler içindeki pişmiş yemeğe neredeyse anında tıpkı aynı biçimde karşılık verilir. Şimdi daha önemli bir armağan gelir. Genç adamın babası *vaygu'a* türünden çeşitli değerli eşyalar hazırlamıştır, yeşil taştan cilalı balta ağızları, cilalanmış *spondylus* kabuklarından boyun zincirleri ve *conus* kabuklarından kol halkaları. Kızın yakınları ikinci armağan olarak çiğ yamları getirdiklerinde, o, böyle değerli nesnelerden birkaçını kendi akrabalarına dağıtmış, onlar da karşılık olarak ona başka değerli eşyalar getirmişlerdir; şimdi bunları da kendininkilerin yanına katar ve hepsini kızın ailesine sunar; içinde yiyecek maddesi getirilen sepetleri saklamıştır, şimdi bunların içine değerli eşyalar konur ve babayla yakınları bunu kız evine götürürler. Bu armağana *takvalela pepe'i* denir, yani "*pepe'i* armağanının değerli eşyalar halinde geri ödenmesi".

Bütün bu küçük ayrıntıları okumak belki okuyucuyu yoruyor; fakat küçük armağanların ve karşı armağanların alınıp verilişindeki bu

1 *Kula* ve benzeri girişimlerdeki törenli armağan takasının karmaşık psikolojisini bilen bir okuyucu, Trobriand adalarında pek çok sosyal sürece eşlik eden çeşitli takasların önemini anlayacaktır. *Argonauten des westlichen Pazifik*, özellikle de Bölüm III ve IV'le karşılaştırınız.

ince derinlik Trobriandlılar için son derece karakteristiktir. Kendi verdikleri armağanlardan pek memnundurlar ve bunlarla övünmeyi çok severler, buna karşılık alınan armağanların değeri heyecanla tartışılır, hatta kavga bile çıkar. Düğün armağanları alınıp verilirken yerliler genel olarak diğer işlerdeki kadar kavgacı değildirler, daha hoşgörülü, yücegönüllü, dostça bir hava eser. *Takvalela pepe'i*'den sonra armağan alışverişinde ilk hasata kadar süren uzun bir ara olur. Bu süre içersinde genç çiftin kulübesi kurulurken genç kadın normal olarak kocasının yanında, onun babasının evinde kalır. Hasat zamanı kadının ailesinin verdiği ilk önemli armağanı alırlar; bununla yeni yuvalarının yapımına yardım etmiş olanlara ücret olarak bir *sagali* (dağıtım) düzenlerler.

Bu durumda kızın yakınlarının bir sonraki hasat döneminde de yüklü bir armağan göndermesi gerekir; bundan sonra da her yıl hasat zamanı yeni evi önemli miktarda taze yamla destekleyeceklerdir. Fakat bu türden ilk armağanın özel bir adı vardır (*vilakuria*) ve buna özel bir tören eşlik eder. Genç çiftin yam evinin önünde sırıklarla prizma biçiminde bir depo kurulur (*pvata'i;* bakınız Resim 23 ve 24). Sonra kızın ailesi bu depoya büyük şenlik ve tantanayla çok miktarda yam gönderir, yüz, iki yüz, hatta üç yüz sepet dolusu seçme, güzel yamlar.

Bu armağanın da fazla geciktirilmeden iade edilmesi gerekir. Uygun karşı armağan balıktır. Kıyı köylerinde genç adam arkadaşlarıyla birlikte balığa çıkar. Eğer iç bölgelerde oturuyorsa balıkları bir kıyı köyünden satın almak, karşılığını da yamla ödemek zorundadır.

Balıklar "*kam saykvala*" (*saykvala armağanın*) sözleriyle kızın baba evinin önüne bırakılır. Bazen, genç koca çok zenginse ya da o ve ailesi şu ana dek *pepe'i* armağanına henüz karşılık verememişlerse, bu dönemde ilk hasat armağanının karşılığı olarak *vaygu'a*'lardan (değerli eşya) oluşan bir armağan verilir. Buna *takvalela vilakuria* (*vilakuria* armağanının değerli eşyalar halinde geri ödenmesi) denir ve evlilik armağanlarının sonuncusudur.

Bu armağanlar dizisi ilk bakışta gereksiz yere karmaşıklaştırılmış gibi görünüyor. Ama daha yakından incelenince, hiç de anlamsız, rastlantısal bir karmaşa değil, tutarlı bir öykü oluşturdukları ortaya çıkıyor. İlk elde ekonomik ilişkinin temel ilkesi giriyor buraya: yani: yeni kurulan evin yiyeceğini kızın ailesi sağlar, karşılığında da arası-

ra değerli eşyalar alır. Başlangıçtaki küçük armağanlar (1, 2 ve 3) kızın ailesinin onayını gösteriyor ve gelecekteki büyük miktarlar için bir tür kaparo. Hemen ardından genç adamın ailesinin gönderdiği karşı yiyecek armağanı ise (4) Trobriand nezaketinin karakteristik bir yanıtı. Damadın ailesinden gelinin ailesine verilen tek gerçek ağırlıklı armağan (5 ve 8, ya da ikisi birden) koca için kesin bağlayıcı; çünkü evlilik bozulduğunda —birkaç istisna durum dışında— bunları geri almıyor. Bunlar hemen hemen ilk yılın diğer bütün armağanlarıyla toptan aynı değerde. Fakat erkeğin verdiği bu armağan kesinlikle gelini satın alma ücreti olarak görülmemeli. Böyle bir düşünce yerlilerin bakış açısına ve gerçek duruma tamamen aykırı olur. Evlilik erkeğe maddi yarar getirmelidir. Buna uzun aralıklarla değerli eşya türünden armağanlarla karşılıkta bulunur; bu armağanlardan birini de evlilik sözleşmesinin yapıldığı anda vermek zorundadır. Böylece gelecekte alacağı armağanlara önceden bir jest yapmış olur, ama bununla kesinlikle gelin için bir ücret ödemiş olmaz.

Daha önce de gördüğümüz gibi, eğer yerlilerin bakış açısını kavramak istiyorsak böyle küçük ayrıntıları dikkat dışında bırakamayız. Armağanların nasıl titiz bir özenle bir araya getirildiği ve sunulduğu gözlenirse, olayların temelinde yatan ruh hali kavranabilir. İsepuna'nın babası Paluva, kötülük taşımayan bir umutsuzlukla, kızının kocası olacak bir reis oğlu için yeterli yiyecek maddesini nasıl bir araya getireceğini bilemediğinden yakınıyordu, kaygısını bana enine boyuna anlattı. Güç durumdaydı, üç kızı ve birçok kadın akrabası, buna karşılık sadece üç oğlu vardı. Diğer evli kızlarına yeterli yiyecek maddesi sağlamak tüm işgücünü tüketiyordu zaten. Şimdi de İsepuna böyle soylu bir adamla evlenmeye kalkışmıştı, *To'uluva*'nın, en büyük reisin oğluyla! Ailesinin bütün üyeleri güzel bir *vilakuria* armağanı hazırlayabilmek için bu yıl olabildiğince iyi bir ürün almaya çalışıyor, bunun için de olağanüstü bir çaba gösteriyorlardı. Aynı şekilde damadın babası To'uluva da kendi kaygılarını anlattı. Acaba kendisine yakışan bir karşı armağan gönderebilecek miydi? Zaman kötüydü, yine de muhteşem bir şey armağan etmek gerekiyordu. Reisin çeşitli eşyalarına göz gezdirip hediye olarak uygun olup olmadıklarını sordum. Her iki konuşmada da alttan alta şu seziliyordu: Beyaz adamın vereceği biraz tütün her iki armağana da değerli bir katkı olabilirdi.

4. *Çocuklukta Nişanlama ve Cross-Cousin Evliliği*[2]

Talip olmanın alışılmış biçimi dışında Trobriand Adalarında evliliğe bir yoldan daha gidilebilir; bazı açılardan bu iki yol birbirine tam terstir. Normal bir evlilik özgür seçimle, bir deneme süresiyle ve ancak evlendikten sonra yasal yükümlülük ifade eden bağların yavaş yavaş güçlenmesiyle gerçekleşir. Çocuklukta nişanlama yoluyla evlilikte ise eşlerin çocukluğunda ebeveynler bağlayıcı yükümlülükler altına girerler; oğlan ve kız bu ilişkiler içinde yetişirler ve kendi seçimlerini yapma fırsatları olmadan kendilerini karşılıklı bağlanmış bulurlar.

Bu ikinci evlenme tipinin büyük önemi, çocuklukta nişanlamanın hep *cross-cousin* evliliği ile bağlantılı olmasındadır. Yerlilerin görüşüne göre birbirine en iyi uyan iki insana, yani bir erkeğin oğlu ile kız kardeşinin kızına çocukken söz kesilir. Eğer babanın kız kardeşinin kızı henüz çocuk yaşta olan kuzeniyle nişanlanamayacak kadar büyükse yerine onun kızı da geçebilir. Yerlilerin hukuk sisteminde bu evliliğin amaçları bakımından her ikisi de aynı değerdedir.

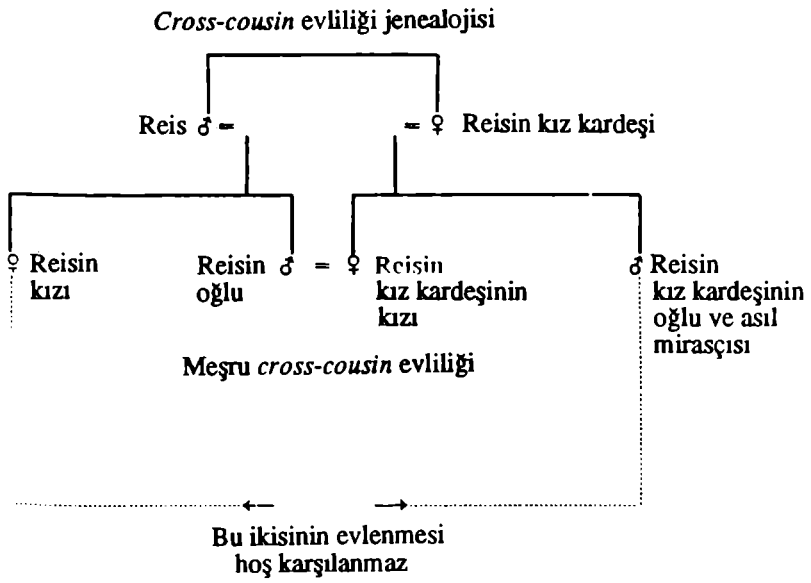
Bu kurumun anlamı ancak, baba sevgisiyle anasoyu rejimi arasındaki uzlaşma nedeniyle söylediklerimizi belleğimize geri çağırırsak ortaya çıkabilir.[3] *Cross-cousin* evliliğinde, gerek kabile yasasına ve bunun ana hukukuna dayalı taleplerine, gerekse oğluna mümkün olan tüm ayrıcalıkları vermek isteyen baba sevgisinin hak iddialarına aynı derecede uydurulmuş bir kurumla karşı karşıyayız.

Somut bir örnek alalım. Bir reis, bir köybaşı ya da rütbe sahibi, zengin, güçlü bir adam, mirasçılarından ne kaçırabilirse hepsini sevgili oğluna verir; bir parça bahçe toprağı, balık avında ve avda ayrıcalıklar, mirasla geçen büyünün bir bölümü, *kula* ticaretinde bir konum, kanoda iyi bir yer ve dansta öncelik. Oğul çoğu zaman belli anlamda babanın temsilcisi olur; kabilenin danışma toplantılarında başkanlığı vardır, bir erkeğin en çok arzu ettiği şey olan *butura*'yı (ünü) kazanabileceği her yerde ve her fırsatta kişisel çekiciliğini ve etkisini artı-

2 "Cross-cousins" (çapraz kuzenler) sözcüğüyle İngilizcede biri erkek biri kız farklı cinsten iki kardeşin çocukları anlatılır, "parallel cousins" (paralel kuzenler) ise iki erkek kardeşin veya iki kız kardeşin çocuklarıdır. (Ç.N.)

3 *Crime and Custom* ile karşılaştırınız.

rır.Belirgin bir nüfuzu olan bir reisin bulunduğu her köyde bulabildiğim bu durumlara örnek olarak gururlu Namvana Guya'u'yu vermek istiyorum,köyden kovulmadan önce Omarakana'da köy yaşamının lideri konumunda olan kişiyi (bakınız Bölüm 1, 2). Komşu köy Kasana'i'de de babasının ona devrettiği üstün hava büyüsü sistemi sayesinde gök gürültüsüne ve güneş ışığına reisin oğlu hükmederdi, alçakgönüllü, yumuşak bir genç. Kıyı köyleri Kavatari, Sinaketa, Tukva'ukva' da da liderler birer reis oğluydu. Yine de böyle ayrıcalıklı konumlar her şey henüz yolunda görünürken bile kıskançlık ve öfke nedeniyle tehlike altındadır, güvencede değildir; çünkü ana hattına göre yasal mirasçı ve sahipler reisin sağlığında kenara itilmekten hiç hoşlanmazlar; her durumda bütün bu ayrıcalıklar babanın ölümüyle zaten son bulur. Reis oğluna oğulun kendisi ve ardılları için tam yurttaşlık hakkıyla köyde kalıcı bir konumu yalnız bir tek yolla garanti edebilir: eğer oğlu için bir *cross-cousin* evliliği bağlayabilirse. Ve bu da kız kardeşinin kızıyla ya da bu kızın kızıyla yapılacak bir evlilik olursa. Aşağıdaki diyagram bu ilişkinin jenealojisini netleştirecek.

Diyagramımızdaki reisin bir kız kardeşi var; kız kardeşin bir oğlu (reisin mirasçısı ve halefi) ve bir kızı var (annesi dolayısıyla reisin yeğeni); seçkin soyu bu kız sürdürüyor. Bu kızın kocası evlendikleri andan itibaren çok ayrıcalıklı bir yer elde edecek. Ülkenin töresine ve yasasına göre, bu adamın, karısının erkek kardeşleri ve diğer erkek akrabaları karşısında çok belirli birtakım hakları var; ona her yıl yiyecek maddelerinden oluşan bir haraç vermekle yükümlüler ve onun *ex officio* bağlaşıkları, dostları ve yardımcıları sayılıyorlar. İsterse köyde oturma ve kabile işleriyle büyüye katılma hakkına da sahip. Yani bu adam aslında reisin oğlunun babasının sağlığında elde ettiği konuma eşit bir konum edinebilir (babanın ölümüyle yasal mirasçılar tarafından elinden alman bir konum). Bu evlenme tipinin diğerinden ayrıldığı bir nokta da kocanın karısının köyüne yerleşmesi. Yani *cross-cousin* evliliği, olağan patrilokal âdetin tam tersine matrilokal.[4]

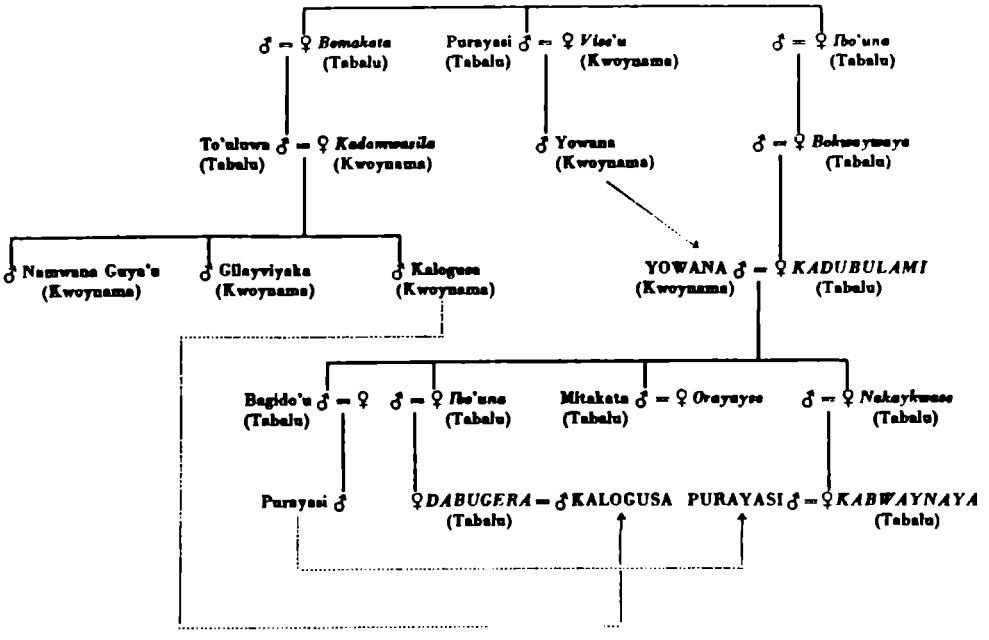
Oğluyla yeğeni ya da yeğeninin kızı arasındaki bir evlilikle reisin sorunları akla yatkın, doğal bir çözüm bulmuş olur. Bu girişimde çoğunlukla bütün taraflar kazançlı çıkar. Reisle oğlu istediklerini elde etmiş olurlar; reisin yeğeni köyün en nüfuzlu erkeğiyle evlenmiş olur ve böylece kendi nüfuzunu daha da arttırır; ve bu yolla reisin oğluyla yasal mirasçısı arasında bir bağ kurulmuş olur, bu da çoğu kez aralarındaki çekişmeyi yok eder. Kızın erkek kardeşi katı tabudan ötürü evliliğe karşı çıkamaz (bakınız Bölüm XIII, 6); evlilik sözü daha reisin oğlunun çocukluğunda verildiğinden normal olarak karışacak durumda da değildir.

5. *Bir Reis Ailesinde Evlilik Bağları*

Buna izin veren her yerde bir *cross-cousin* evliliği düzenleniyor, bunun iyi bir örneğini de To'uluva ailesi oluşturuyor (aşağıdaki soyağacına bakınız).

To'uluva'yla gözde ve aynı zamanda en soylu karısı Kadamvasila'nın

4 Sanıyorum eğer çok istiyorsa her erkek karısının köyüne yerleşebiliyor, ama o zaman konumunu alçaltmış oluyor ve bazı haklarını yitiriyor. Reisin oğlu ise köydeki konumu ve kazanılmış hakları nedeniyle bir istisna oluşturuyor.

Bu soyağacı Tabalu ve Kvoynama altklanları arasındaki bağlanmaları ve *cross-cousin* evlenmelerini gösteriyor, *cross-cousin* evlenmeleri büyük harflerle belirtilmiştir.

en büyük oğulları Namvana Guya'u doğduğunda, babasının ailesinde, yani To'uluva'nın ana tarafından akrabalarının arasında ona uygun bir kız yokmuş. İbo'una ve Nakaykvase o sırada neredeyse evlenme çağındalarmış ve küçük bir çocukla nişanlanacak durumda değillermiş; kızları ise henüz dünyada değilmiş. Köken tablosu da Tabalu altklanında, yani To'uluva'nın ana hattında başka kadın üye gös-termiyor. Ama To'uluva'nın küçük oğlu Kalogusa doğduğunda yeğeninin kızı İbo'una'nın Dabugera adında küçük bir kızı varmış; bu iki çocuğu birbiriyle nişanlamışlar. Bu olayda planlanan *cross-cousin* evliliği gerçekleşmedi, çünkü bildiğimiz gibi nişanlısı yurt dışındayken genç kız bir başkasıyla evlendi. Aynı köken tablosunda bir önceki kuşakta bir örnek daha buluyoruz. Omarakana'nın bir önceki reisi Purayasi'nin Namvana Guya'u ile aynı altklandan Yovana adında bir oğlu varmış. Yovana büyük yetenekleri ve güçlü kişiliği olan bir adammış, babasının yerine uyguladığı çeşitli önemli büyü sistemlerine hâkimliğiyle, usta bahçeciliği, denizciliği ve dansçılığıyla ünlüymüş. Purayasi'nin yeğeninin kızı Kadubulami'yle evlenerek tüm yaşamını Omarakana'da geçirmiş, tabii kişisel ayrıcalıklarından tam yararlanma ile. Şu anda reislik ünvanının en yakın adayı olan oğlu Bagido'u'ya da büyüsel ve diğer bütün becerilerini öğretmiş.

Öte yandan Bagido'u'nun da ilk karısından bir oğlu olmuş, ama küçük yaşta ölmüş bu çocuk. Bu çocuğu da doğumundan hemen sonra Bagido'u'nun küçük kız kardeşi Nakaykvase'nin henüz küçük yaşta olan kızıyla nişanlamışlar. Böylece küçük bir köken tablosunda çocuklukta nişanlanma yoluyla üç *cross-cousin* evliliğinin bağlandığını görüyoruz. Kuşkusuz bu soyağacında Omarakana'nın en soylu reis ailesi ve Osapola'nın Kvoynama altklanı söz konusu; bu ikisi karşılıklı evlilik bağları için özellikle uygun sayılıyor.

Cross-cousin evliliği hiç kuşkusuz ana hukukunun dengesiz ilkeleri ile baba sevgisi arasında bir uzlaşma; varlık nedeni en başta burada bulunuyor. Yerliler elbette ki duruma mantıklı, teorik bir açımlama verecek durumda değiller, fakat argümanlarında ve gerekçelendirmelerinde Neden ve Niçin'e ilişkin bu açıklama tekrar tekrar ortaya çıkıyor, gerçi parça parça ama gözardı edilemeyecek bir biçimde. Çeşitli bakış açıları ortaya konuyor ve farklı farklı nedenler gösteriliyor, ama hepsi sonuçta *cross-cousin* evliliğinin aynı son nedenini gös-

teriyor. Sözgelimi egzogami prensibini açıklamak için bazen şu söyleniyor: "Erkek ve kız kardeş arasında evlenme kötüdür." ("erkek ve kız kardeş" genişletilmiş anlamda; yani aynı kuşağın ana tarafından akraba karşı cinsten bütün bireyleri) — *tabula* (birinci dereceden çarpaz kuzin) bizim için uygun kadındır."

Bir noktanın biraz daha açılması gerekiyor; kuzenler arasında mümkün bütün evlenmeler içinde sadece bir tanesi Trobriandlı için meşru ve arzu edilen evlenmedir. Anneleri kardeş olan karşı cinsten iki genç insan doğal olarak erkek-kız kardeş arasındaki katı cinsel tabuya bağlıdırlar. İki erkek kardeşin çocukları olan bir delikanlıyla bir kız birbirleri karşısında hiçbir özel ilişki içinde değillerdir, eğer isterlerse evlenebilirler, ancak bunun için belirli bir neden yoktur, çünkü bu ilişki anasoyu bir toplumda önemsiz olduğundan hiçbir özel geleneğe bağlanmamıştır. Yasaya uyan ve aynı zamanda saf rastlantısal bağlanmalardan ayrılan bir evliliği ancak bir erkekten ve kız kardeşinden gelen genç bir erkekle genç bir kız yapabilirler; gördüğümüz gibi burada bir baba oğluna kendi kadın akrabasını eş olarak verir. Fakat önemli bir noktayı daha belirtmek gerekiyor: erkeğin oğlu kadının kızıyla evlenmelidir, tersine olarak erkeğin kızı kadının oğluyla değil. Yalnızca birinci ilişkide ikisi birbirlerine *tabugu*'durlar; bu sözcükle ikisi arasında cinsel ilişkiye izin verildiğini anlatıyoruz. Diğeri, yani diyagramda noktalı çizgiyle bağlanan çift Trobriand anlayışına göre tamamen farklı bir akrabalık ilişkisi içindedir (Bölüm XIII, 6'daki akrabalık terimleriyle ilgili açıklamayla karşılaştırınız). Bir kız babasının kız kardeşinin oğluna *tamagu*, "babam" der. Gerçek babayla ya da babanın erkek kardeşiyle evlenmek ensesttir ve katı bir tabu altındadır. *Tama*'yla (baba = babanın kız kardeşinin oğlu) evlenmek ensest değildir, yine de hoş karşılanmaz ve pek seyrek rastlanır. Böyle bir evlilik için pek az neden vardır. Bir reis herhalde kızını başka bir reisle evlendirmek isteyecektir, ya da kendi ailesinden rütbe sahibi başka bir erkekle evlendirir, ama kız bu ikinci yolla özel olarak hiçbir yüksek ya da ayrıcalıklı konuma ulaşmış olmaz. Öte yandan kıza şimdi anneleri için, yani reisin karısı için çalışan erkeklerin bakması gerektiğinden, reis onu ihtimal bencilce nedenlerle, kendi mirasçılarından daha alçakgönüllü, daha iddiasız bir erkekle evlendirmeyi yeğler. Her şey reisin mirasçılarına karşı tutumuna bağlıdır; ancak

bu, söylediğimiz gibi, hiçbir zaman kendi oğluna karşı tutumu kadar dostça ve içten değildir.

Cross-cousin evliliğinin diğer yararlarını da Bagido'u'dan öğrendim, küçük oğlu Purayasi'yi neden Kabvaynaya ile evlendirmek istediğini sorduğumda. "Benimle gerçekten akraba olan bir gelinim olsun istiyordum," dedi. "Yaşlılığımda bana bakacak, kireç kabımı ve kirecimi getirecek, ak saçlarımı yolacak biri. Bunları yapanın yabancı biri olması kötüdür. Yanımda kendi insanlarımdan biri olursa korkmam." Korktuğu kara büyüydü elbette. Evlenince kadının erkeğin oturduğu yere gittiği ve ileri gelen kimselerde oğulun çoğu kez babasının yanında kaldığı unutulmamalı; dolayısıyla baba geliniyle ilgilenmek için bütün nedenlere sahip. Gelin onun akrabasıysa oğulun babasının köyünde kalması için bir neden daha doğuyor. Yine *cross-cousin* evliliğini baba sevgisinin iddialarıyla ana hukuku arasında uzlaştırıcı bir anlaşma olarak görüyoruz. Erkek belki ileri yaşlarında oğluyla gelininin eline kalacaktır, oysa —gelini aynı zamanda kız kardeşinin çocuğu da değilse— ikisi de onun gerçek akrabası değildir. Oğluna olan kişisel sempatisine rağmen etrafında kendi *veyola*'sından (ana soyundan) birini görmeyi tercih eder; bu da yalnız oğlu doğru kuzinle, yani babanın kız kardeşinin kızıyla ya da onun kızıyla evlendiği zaman sağlanabilir.

6. *Çocuk Nişanlamaya Bağlı Törensel Adetler*

Artık *cross-cousin* evliliğinin ilkesini kavramış bulunuyoruz, şimdi de kısaca bunun hangi önlem ve âdetleri ortaya çıkardığına bakalım. İnisiyatif her zaman erkektedir, oğlu için kız kardeşinin kızına talip olan odur. Böyle bir teklifte bulunmak bir erkeğin açık hakkıdır, çünkü yerlilerin deyişiyle, "Adam kızın *kada*'sı (dayısı) değil mi? Kız kardeşi ve onun çocuğu onun yasal *veyola*'ları (ana soyundan akrabaları) değil mi?Evlerini geçindirmeleri için onlara *urigubu* (yıllık ürün payı) göndermiyor mu?"

Teklif oğlan doğar doğmaz yapılır, tabii eğer kız kardeşin ilerde oğlanla evlenebilecek yaşta bir kızı ya da kız torunu varsa. Yaş farkı iki üç yılı geçmemelidir.

Ya da oğlanın babası önce bekler; eğer on yıllık bir süre içersinde kız kardeşi bir kız çocuk doğurursa çocuğu müstakbel gelini olarak

ister; kız kardeş onun teklifini geri çeviremez. İlk anlaşma yapıldıktan hemen sonra erkek gelinin babasına (*tama*'sına) bir *vaygu*'a (değerli eşya) götürmek zorundadır, cilalı bir balta ya da deniz kabuklarından yapılmış bir süstür bu. "Bu, çocuğun için *katupvoyna kapo'ula*" der ve bu armağanı "kız başka erkeklerle yatmasın, *katuya-usi* (aşk gezisi) yapmasın ve *bukumatula*'da (bekâr evinde) gecelemesin" diye getirdiğini söyler, "kız yalnız annesinin evinde yatabilir." Bunun hemen ardından kızın ailesi oğlanın babasına yiyecek maddelerinden oluşan üç armağan gönderir; bunlar normal bir evlenmedeki ilk üç armağanla aynı niteliktedir ve aynı adlarla anılırlar: *katuvila, pepe'i* ve *kaykaboma.*

Yerliler için *vaypokala* (çocuklukta nişanlama) gerçek bir evlilikle eş anlamlıdır. Nişanlılardan koca ve karı diye söz edilir, onlar da birbirlerine böyle seslenirler. Bir yetişkin evliliğinde olduğu gibi üç armağanın gönderilmesiyle evlilik bağlanmış sayılır; çocuk-damadın ailesi sonuncu armağana yiyecek maddelerinden oluşan bir karşı armağanla cevap vermek zorundadır: *mapula kaykaboma.* En yakın hasatta kızın babası oğlanın ailesine bir *vilakuria* getirir (yamdan oluşan esaslı bir haraç). Bu son süreç çok ilginçtir; çünkü bir önceki kuşakta olan bitenin tam tersi bir durum demektir. Oğlanın babası aynı zamanda kızın annesinin erkek kardeşidir ve kızın ebeveynine her yıl bir hasat armağanı göndermek zorundadır; bu armağan dizisini kız kardeşi evlendiği zaman bir *vilakuria* armağanıyla başlatmıştır. Şimdi küçük oğlunun yararına kız kardeşinin kocasından bir *vilakuria* armağanı alır, kız kardeşin kocası bunu oğlunun ya da oğullarının temsilcisi olarak, dolayısıyla gelecekteki genç kadının erkek kardeş ya da kardeşlerinin temsilcisi olarak yapar; çünkü bunlar ilerde yeni ev kurulduğu zaman kız kardeşlerine her yıl esaslı bir hasat armağanı vereceklerdir. Fakat ilk hasat armağanını (*vilakuria*'yı) hemen yıllık *urigubu*'lar (ürün payları) izlemez, nişan gerçek bir evlilikle sonuçlanıncaya dek armağan alışverişinde bir ara olur.

Çocuk nişanındaki geçici hediye alışverişi böylece tamamlanmış olur. Yerliler bunu evlilik diye niteledikleri halde nişanlamayla gerçek evlilik arasındaki fark kendi açık ifadelerinde de, örf ve âdetlerinde de dile gelir; çünkü iki nişanlı büyüdükleri zaman bir kez daha evlenmek zorundadırlar. Yani gelinin resmen damadın evine gitmesi, orada onun yatağını paylaşması ve onunla yemek yemesi gerekecek-

tir, onunla evlendiği resmen ilan edilmelidir. Ama bu durumda evliliği açan olağan armağanlar düşecektir (evlilik armağanları tablosunda 1-4 numaralar). Yalnız büyük hasat armağanı *vilakuria* ve karşı armağanı *takvalela vilakuria* verilir.

Fakat ikisinin evlendiği mutlu gün gelinceye kadar hiç de kolay olmayan bir yol izlenir. Hiç kimse iki genç insanın el değmemiş ve birbirlerine sadık kalmasını ciddi biçimde beklemediği halde görünüşün kurtarılması gerekir. Nişanlıya karşı yükümlülüklerin fazla açıktan yaralanması ilgili tarafça kötü karşılanır ve hatta abartıyla "zina" diye adlandırılır. Nişanlısının bir başka kızla açıktan bir ilişkisinin olması kız için büyük utançtır, öte yandan o da *bukumatula*'yı sürekli bir kalma yeri haline getiremez, ne nişanlısıyla, ne de bir başkasıyla. Keza *katuyausi*'lere, cinsel amaçlarla başka köylere yapılan meşru gezilere de pek katılamaz (bakınız Bölüm IX, 7). Her iki taraf da aşk işlerini gizli kapaklı ve *sub rosa* (el altından) yürütmek zorundadırlar. Bu elbette ki onlar açısından ne kolay ne de hoş bir şeydir, kuralların dümdüz yolunu yalnızca ağır baskıdan ötürü izlerler. Genç adam işin ucunda neyin bulunduğu çok iyi bilir ve dolayısıyla kendine kazanç getirecek biçimde dikkatli davranır. Ayrıca oğul bir ölçüde babasının da denetimi altındadır, babanın aynı zamanda dayı olarak gelecekteki gelini üzerinde de belli bir otoritesi vardır. Oğluyla yeğenini birbirine nişanlamış olan bir adam bana olayı şöyle açıkladı: "Kız korkar, (kötü büyü yüzünden) ölebilir ya da ben onu dövebilirim." Anne doğal olarak çok kaygılıdır ve kızının yükümlülüklerini unutmasını örtbas edip önemsiz göstermek için elinden geleni yapar.

Bütün bunlara rağmen sürtüşme çoktur ve bazen ayrılma da olur. Bilgi vericilerimden biri de Sinaketa'dan Gomaya'ydı; girişken, ama çok tembel, düzenbaz bir insan ve bir kadın avcısı. Öyküsünü kısmen kendisinden, kısmen dedikodulardan, kısmen de kendi gözlemlerimle öğrendim. Çapraz kuzinlerinden biriyle nişanlıydı, buna rağmen Omarakana yakınlarındaki bir köyden, Vokayse'den İlamveria diye hoş bir genç kızla açıktan açığa bir ilişki başlattı (bakınız Bölüm VII, 4). Bir keresinde kızı yanında Sinaketa'ya getirince gelinin akrabaları onu öldürmek istediler ve Gomaya kaçmak zorunda kaldı. Aşk maceralarından hevesini alınca kendi köyüne döndü, şimdi nişanlısıyla yatmak istiyordu, ama kız onu reddetti. "Sen İlamveria'yla yatı-

yorsun, ona git," dedi. Gomaya hemen aşk büyüsü yapan bir adama gidip bir tılsım istedi, şöyle dedi: "Karımla (yani nişanlımla) yatmak istiyorum; beni reddediyor. Ona bir aşk büyüsü yapmam gerek." Kız ancak gerekli ayinler yapıldıktan sonra yumuşadı. Yine de evlilik hiçbir zaman gerçekleşmedi, çünkü onu işe yaramaz tembelin teki olarak gördükleri için sonunda kızın ailesi pasaportunu verdi. Armağanlar geri verilmedi, bir *cross-cousin* nişanı bozulunca bu âdet değil. Söylediğimiz gibi Kalogusa ile Dabugera'nın nişanı da evliliğe varmadı. Ancak benim görüşüme göre bu iki başarısızlık da son zamanlarda beyaz adamın yerlilerin âdetleri üzerindeki yıkıcı etkisine yorulmalı.

Bu bölümlerde, insanları evliliğe götüren çeşitli sebeplerden ve evliliğin iki gerçekleşme yolundan söz ettik. Bundan sonraki bölümde evlilik yaşamının çeşitli evrelerini anlatmak ve sosyal bir kurum olarak evliliğin sosyolojik karakter özelliklerini işlemek istiyoruz.

Bölüm V

EVLİLİK

Trobriand Adalarında karı koca, sıkı yoldaşlığa dayanan bir yaşam sürdürürler; yan yana çalışır, belli ev gereçlerini paylaşır, boş zamanlarının büyük bölümünü birbirleriyle geçirirler, çoğu kez de tam bir uyum içinde ve birbirlerinin varlığına karşılıklı değer vererek. Daha önce çok genel olarak cinslerin ilişkilerini ele aldığımızda bir yerli evini ziyaret etmiş ve bu kısa tanışmada da aynı izlenimi edinmiştik. Şimdi, Trobriand sosyolojisine ilişkin şu anki daha ileri bilgilerimiz ve cinsel konuları daha iyi kavramışlığımızla eşler arasındaki kişisel ilişkileri bir kez daha incelemeliyiz.

1. *Yoldaşlar Olarak Karı Koca*

Genç çifti damadın ana babasının evinde birlikte yaşamlarına başlarken bırakmıştık; burada kalmayı sürdürürler de, ta ki evlilik armağanlarının uzun uzun alınıp verilmesi ve bunların daha uzak akrabalara bölüştürülmesi bitinceye dek. Ancak ilk hasat zamanı yaklaşınca kendi evlerini kurarlar; o zamana dek, uzatılmış "balaylarını"

ana baba çatısı altında geçirirler. Avrupalı okuyucuya son derece sıkıntılı bir durum gibi görünebilir bu, ama burada bizim ilişkilerimizle fazlaca paralellik kurmamak gerekir. Genç insanlar birlikte yaşamlarının ateşli dönemlerini *bukumatula*'da arkalarında bırakmışlardır ve şimdi başlayan evlilik yaşamının ilk ayları onlar için öncelikle cinsel ilgilerle dolu değildir. Şimdi onları en çok meşgul eden şey, yeni sosyal konumları, kendi aileleriyle ve köydeki diğer insanlarla olan ilişkilerindeki değişmedir.

Bu evre için kesin bir cinsel tabu olmamasına rağmen, yeni evliler bizim balayımıza denk düşen bu dönemde aşk konularını evlilik öncesine göre galiba çok daha az düşünüyorlar. Aşağıdaki sözleri kendi kulaklarımla duydum: "Evde annemizden babamızdan utanırız. Bir erkeğin onunla evlenmeden önce *bukumatula*'da sevgilisiyle ilişkisi vardır. Daha sonra baba evinde de aynı yatakta yatarlar ama giysilerini çıkarmazlar." Genç çift yeni durumda kendini utanmış ve sıkılmış hisseder. Evlenme aktinden sonraki ilk dönem doğal bir perhiz dönemidir.

Genç çift kendi evine yerleştiğinde, duruma göre aynı yatağı paylaşabilirler de paylaşmayabilirler de; bunun için kesin bir kural yok gibi görünüyor. Yerli bilgi vericilerimden birkaçı, evli çiftlerin önceleri aynı yatakta yattıklarını, ama sonradan yataklarını ayırdıklarını ve yalnız cinsel ilişki için bir araya geldiklerini söylediler. Ama ben bu bilginin, örf ve âdeti dile getirmekten çok, biraz kinik bir yaşam felsefesini ortaya koyduğunu sanıyorum.

Bir kimseden kendi evlilik yaşamı üzerine doğrudan bilgi almanın tamamen imkânsız olduğu unutulmamalı; bu konularda kesin bir protokolün gözetilmesi gerekiyor. Bir kocayla konuşurken böyle konulara en ufak bir anıştırma yapılmamalıdır; çiftin ortak cinsel yaşamının geçmişine ya da kadının başka erkeklerle eski ilişkilerine imada bulunmak da asla doğru değildir. Bir erkeğe, ister bilmeden ister yanlışlıkla olsun, karısının dış görünüşünün güzelliğinden söz etmek protokolü affedilmez biçimde yaralamak olur. Adam çekip gider ve uzun zaman ortalarda görünmez. Trobriandlılarda en ağır küfür ve en affedilmez hakaret şu sözlerdir: "*Kvoy um kvava* (git karınla yat)." Bu sözlerin sonucu, cinayet, kara büyü ve intihardır (bakınız Bölüm XIII, 4).

İlginç ve şaşırtıcı olanı, kadınla erkek arasında genelde egemen

olan özgür ve rahat ilişki ile cinsel konulardaki katı ahlak kuralları arasındaki çelişkidir. Evli insanlar aralarındaki şefkatli ilişkiyi açığa vurmaktan titizlikle kaçınırlar. Yolda yürürken asla el ele tutuşmaz ya da kollarını birbirlerinin koluna dolamazlar, buna *kaypapa* denir ve hem sevgililere, hem de aynı cinsten arkadaşlara yasaktır. Bir gün evli bir çiftle birlikte yürürken adama karısına destek olmayı önerdim, kadının ayağı kötü durumdaydı çünkü ve fena halde topallıyordu. İkisi de gülümsediler ve sıkılgan tavırlarla yere baktılar, belli ki yakışıksız önerimden ötürü çok utanmışlardı. Normalde evli bir çift yolda kol halinde ard arda yürür. Topluluk içinde ve şenliklerde çoğunlukla birbirlerinden ayrılırlar; kadın başka kadınlarla bir grup oluşturur, erkek erkeklerin yanında gider. Trobriand Adalarında karı kocanın birbirine yumuşak bakışlar atması, sevgi dolu gülücükler göndermesi ya da cilveleşmesi görülmemiş bir şeydir.

Bilgi vericilerimden birinin konuyu kısaca ve özetle açıkladığı gibi, "*baku*'da (köyün ana meydanında, yani topluluk içinde) kolunu karısının omzuna atan, yam evinin platformunda karısının yanında oturan bir erkek delinin tekidir. Eğer karılarımızın elini tutarsak deliler gibi davranmış oluruz. Karı kocanın *baku*'da karşılıklı birbirlerinin bitlerini ayıklamaları onlara kalmış bir şeydir" (bakınız Resim 25). Trobriand Adalarında evli çiftlerin, belki son nokta hariç, bize gereksiz yere abartılmış ve sıkıcı gelecek bir protokolü güçlendirdiklerine kuşku yok.

Fakat bildiğimiz gibi, bu abartılmış biçimcilik başka açıdan samimiyeti dışlamıyor. Karı koca herkesin önünde birbirleriyle rahatça konuşup şakalaşabiliyorlar, yeter ki cinsellikle ilgili her türlü imadan kesinlikle kaçınılsın. Genelde evli çiftler çok iyi anlaşıyorlar ve birbirlerine açık bir sevgi gösteriyorlar. Yerlilerin aile yaşamını daha yakından öğrendiğim yerlerde, Omarakana'da, Oburaku'da, Sinaketa'da ve daha birçok yerde, çoğu evli çifti sarsılmaz bir cinsel aşkla ya da gerçek bir karakter uyuşmasıyla birbirine bağlanmış buldum. Daha önceden tanıdığımız bir çifti alırsak, sözgelimi Kalogusa ve karısı iki yıllık evlilikten sonra da hâlâ ilk sevgililik dönemlerindeki kadar iyi arkadaştılar. Ve en iyi bilgi vericim, en sevdiğim dostum Tokulubakiki'nin karısı Kuvoigu kocasına iyi bir eşti; ikisi yalnız dış görünüşleriyle değil, dürüstlükleri ve sevgi dolu karakterleriyle de birbir-

leri için yaratılmışlardı sanki (bakınız Resim 26). Boşanmadan önce Mitakata ile karısı Orayayse, Tovesei ile Tauya, Namvana Guya'u ile İbomala, hepsi, arada bir görüş ayrılıkları olsa da birbirleriyle çok iyi dost ve yoldaştılar. Daha yaşlı çiftlerde de çoğu kez gerçek bir sevgiye rastlanıyor. Örneğin Reis To'uluva karısı Kadamvasila'ya böyle yürekten bağlıydı. Ancak sevgi bazı durumlarda koşulların baskısı karşısında yeterince güçlü olmuyor. İdeal bir çift olan Mitakata'yla Orayayse birbirlerinden böyle koptular; 1915'te onları tanıdığımda koca Mitakata ile karısının akrabası Namvana Guya'u arasındaki kavga yüzünden ayrıldılar (Bölüm 1, 2). Trobriand Adalarında tanıdığım en güzel iki insan, Tomeda ile karısı Sayabiya ilk gidişimde birbirlerine karşı çok şefkatli görünürken ikinci gidişimde boşanmışlardı. Yine de ileri yaşlara kadar kalan bir eğilimin varlığı, Trobriand Adalarında evlilik sevgisinin her zaman çok derin olmasa da gerçekten sağlam olduğunu kanıtlıyor.

Evli çiftler arasında kötü sözlere ve dalaşmaya çok ender tanık oldum. Bir kadın şirretse (*uriveri*) ve kocası buna katlanamıyorsa —ya da tersi— evlilik kolayca çözülebiliyor, öyle ki mutsuz bir ilişki düşmanlıkların ilk patlayışına kadar bile yaşayamıyor. Karı koca arasındaki ilişkilerin dışarıya karşı da sürekli gergin olduğu yalnızca iki üç olay anımsıyorum. Oburaku'da bir çift öyle sık ve öyle esaslı dalaşıyordu ki beni gerçekten rahatsız etmeye, çalışmamı engellemeye başlamışlardı. Kulübeleri çadırımın hemen yanında olduğundan evle ilgili bütün görüş ayrılıklarını duyabiliyordum; bu yüzden bazen vahşilerin arasında bulunduğumu neredeyse unutuyor, yine uygar insanların arasındayım sanıyordum. Güvenilir bilgi vericim ve en iyi dostum Morovato fena halde kılıbıktı ve karısı tarafından idare ediliyordu; bir de Sinaketa'dan gerçekten mutsuz bir evliliği anabilirim belki. Erkeğin çok ender durumlarda saldırgan ve kavgacı olması sanırım iyi bir yuvanın dağılmasının erkek için kadına göre daha büyük bir kayıp anlamına gelmesine dayanıyor (bir sonraki bölümle karşılaştırınız). Liluta'da bir çiftte kocanın kavga edecek yer arayan kıskanç karakteri nedeniyle sık sık sorun çıkıyordu. Bir defasında, başka bir erkekle *kula* (törenli takas) yaptı diye karısını fena halde azarlamış, hayvanca tartaklamıştı, ve bu da kadın o adamdan güzel kokulu *butia* çiçeklerinden yapılmış çelenkler aldığı içindi. Kadın bu-

nun üzerine kendi köyüne döndü. Kocanın elçisi olarak bir sürü erkeğin kadına geldiğini ve barışma hediyesi (*lula*) getirdiklerini kendi gözlerimle gördüm. Bu, Kirivina'da bulunduğum süre içinde bir kadının kocasından dayak yediği tek olaydı ve bir kıskançlık nöbetinde oldu.

2. *Zina ve Kıskançlık*

Kıskançlık —ister mesnetli, ister mesnetsiz olsun—, ve zina: bu iki olay evlilik yaşamının huzurunu en derinden bozan şeylerdir. Yasa, töre ve kamu vicdanı tam bir cinsel bağlılık talep eder. Kadın ödünç verme, kadın değiştokuşu, kocalık haklarından bir başkası yararına vazgeçme yoktur. Evlilik sadakatine her ihanet Trobriand Adalarında Hıristiyan öğretisindeki ve Avrupa yasalarındaki kadar katı yargılanır, en püriten kamuoyu bile bundan daha katı olmayabilir. Yine de herhalde söylemek gereksiz ki yasalar bizim toplumumuzdaki kadar çok ve kolay çiğnenir ve o kadar da çok çarpıtılır.

Trobriand Adalarında katı kurallar geçerlidir ve kurallara aykırı davranış da çok olur, bu nedenle kurallara aykırı hareketler açıkça yapılmazlar ve keşfedilecek olurlarsa cezasız kalmazlar; her durumda hiçbir zaman doğal karşılanmazlar.

Sözgelimi 1915 Ekim'inde, reisin uzun deniz yolculuklarından biri sırasında Omarakana köyü olağan tabuya girmişti. Güneş battıktan sonra insanların aslında evlerinden çıkmamaları gerekiyordu, komşu köylerden genç erkekler artık köyler arasında gidip gelemiyorlardı, nöbetçi kalan bir iki yaşlı erkek dışında bütün çevre boşalmıştı. Bilgi toplamak istediğimde her akşam yolları boş, evleri kapalı buluyordum, hiçbir yerde ışık yoktu. Köy ölmüş gibiydi. Beni de Omarakana'dan veya komşu yerlerden hiç kimse ziyarete gelmiyordu. Bir sabah daha yataktan çıkmamıştım ki köyün öbür ucunda büyük bir yığılma oldu; kavga sesleri ve bağrışmalar bana kadar geliyordu. Korkuyla o tarafa seğirttim ve bağrışan kalabalığın içinde birkaç özel dostumu da buldum, onlar bana olayın nasıl çıktığını anlattılar. Tokvaylabiga, reisin daha az soylu ve yolculukta babasına eşlik etmeyen oğullarından biri, ziyaret amacıyla bir süre Omarakana'dan ayrılmış-

tı. Eve beklenenden daha erken dönmüş ve döner dönmez de karısı Digiyagaya'nın kendi yokluğunda To'uluva'nın bir başka oğluyla, Mvaydayle ile yattığını öğrenmişti, kadın o sabah da onunla bahçelere gitmiş, bahane olarak da yanına su şişelerini almıştı. Tokvaylabiga arkalarından koşmuş ve söylendiğine göre ikisini çok uygunsuz bir durumda bulmuştu, olayın gerçekte nasıl olduğu hiçbir zaman ortaya çıkmayacak. Tokvaylabiga pek kana susamış bir insan olmadığından öcünü karısının su şişelerini kırarak almıştı. Açık ki M. Bergeret gibi bir filozof bile, ciddi bir felakete sebep olmak istemese de yaralı duygularını tamamen bastırmak istemezdi. Dikkatimi çeken gürültü köye dönüşlerinde evli çifte yapılan karşılama sırasında çıkmıştı; çünkü tabu çiğnenmiş, bütün köy kavgada taraf olmak üzere sokağa dökülmüştü. Aynı akşam, aldatılmış kocayı tam bir barış içinde karısının yanında otururken gördüm.[1]

Bir başka zina olayını daha önce Namvana Guya'u'nun kovuluş öyküsünde anlatmıştık. Haklı ya da haksız, babasının yeğeni ve mirasçısı olan Mitakata'yı kendi karısı İbomala'yla zina yapmakla suçluyordu. Fakat o da intikam hırsını konuyu beyaz yargıcın önüne çıkarmaktan daha ileri götürmedi; Omarakana'dan ayrıldıktan sonra onu kendi köyünde karısıyla görünüşte büyük bir uyum içinde gördüler.

Fakat daha ciddi sadakatsizlik olayları da anlatılır. Omarakana yakınlarındaki küçük bir köyde Dudubile Kautala diye biri oturuyordu, adam, ihtimal yaşlılıktan 1916 yılında öldü, cenazesinde ben de bulunmuştum. Karısını korkunç bir kocakarı olarak anımsıyorum, bir mumya gibi ölgündü ve yas göstergesi olarak üst üste yağlar ve kurumlar sürünmüştü; ölüm olayından kısa süre sonra ziyaretine gittiğimde küçük kafesindeki korkunç kokuyu hâlâ burnumda duyuyorum. Fakat anlatıldığına göre bir zamanlar çok güzel ve çekiciymiş, o kadar ki erkekler onun uğruna intihar ederlermiş. Güzelliğine kapılanların arasında komşu köyün reisi Molatugula da bulunuyormuş. Bir gün kocası bir lagün köyünden balık almaya gittiğinde aşktan gözü dönmüş reis kadının evde olduğunu herhalde bilerek Kavaya'nın kulübesine girmiş; töreye ve geleneğe çok kaba bir saldırı. Öykünün devamında anlatıldığına göre Kavaya yatağında çırılçıplak uyuyormuş

1 Reisin yokluğunda ortaya çıkan bir başka cinsel tabu kırma olayı da *Argonauten des westlichen Pazifik*'te bulunmaktadır, bakınız Bölüm 20, II, ayrıca Bölüm 7.

ve bu haliyle adama —yerlilerin biraz kaba ifadesiyle— çok kışkırtıcı bir manzara sergilemiş. Adam ona yaklaşıp uykuda olmasından ve çaresizliğinden yararlanmış; çok nazik bir biçimde kadından yana çıkan bilgi vericime bakılırsa kadın en ufak bir kolaylık göstermeden. Fakat koca ağır bir balık yükü altında soluyarak eve geldiğinde onları birlikte bulmuş. İkisi de soyunukmuşlar, ayrıca diğer durumlar da tam rezillikmiş. Zina yapan erkek işi arsızlığa vurmuş ve sadece ateş istemeye geldiğini ileri sürmüş. Ama görünenler onu yalanlıyormuş; koca tam bir baltaya sarılmışken suçlu duvarın örgü kaplamasında koca bir delik açıp kaçmış. Ancak kamuoyu Molatagula'ya yumuşak davranmamış, köylüler ona hakaret ediyor, gülünç duruma düşürüyorlarmış. Sonunda adam balık zehiri içmiş, kendilerine dayatılan intihardan bir çıkış yolu bulmak isteyen herkesin kurtarıcısıdır bu. Nitekim o da bir panzehirle kurtarılmış ve uzun bir süre daha çok saygın ve sağlıklı bir yaşam sürmüş.

Omarakana'da artık ölü olan bir kuşaktan Taytapola adlı bir adam hakkında anlatılan öykü daha trajik bir sona varıyor. Taytapola karısını aynı köyden Malukvayava diye bir adamla zina işlerken yakalamış. Zinacı kaçmayı başarmış. Koca, elinde atılmaya hazır kargısıyla arkasından koşmuş, ama yetişememiş; bunun üzerine kulübesine dönüp kavkı borusunu öttürmüş. Ana tarafından akrabası (*veyola*'sı) erkekler köyün hasmın oturduğu tarafına gitmişler. Orada adamı kendi altıklarının önünde suçlayıp tahkir etmişler. Kavga çıkmış; iki düşman, her biri arkasında kendi akrabalarıyla karşılıklı durmuşlar. Kötü adama bir mızrak isabet etmiş ve adam ölmüş. Herhalde saldırı onun üzerine yoğunlaşmıştı ve savunmasında inanç yetersizliği vardı.

Kouta'uya, büyük Sinaketa köyünün bir reisi, Gumasila'ya bir *kula* seferi düzenlemiş.[2] Karılarından birinin —Bogonela'nın— Kaukveda Guya'u adında bir âşığı varmış. İki erkek de halen yaşıyorlar ve ben ikisini de iyi tanırım. Reisin en yaşlı karısı Pitaviyaka güzel ortağından kuşkulanmaktaymış ve onu göz hapsine almış. Bir akşam bir gürültü duyunca Bogonela'nın kulübesine gitmiş ve âşıkları baş başa bulmuş. Büyük bir skandal kopmuş. Suçlu kadın kocasının akrabaları tarafından herkesin önünde sorguya çekilip suçlanmış: "Ten zevkine fazla değer veriyorsun; erkeklere fazla düşkünsün." Bogonela töre-

2 *Argonauten des westlichen Pazifik*'i okuyanlar onu ve yolculuklarını iyi bilirler.

nin ve kişisel namus idealinin gereğini yapmış. Bütün değerli takılarını takıp takıştırmış olarak en zengin kılığı içinde köy meydanında bir hindistancevizi palmiyesine tırmanmış. Küçük kızı Kaniyaviyaka ağacın altında duruyor, ağlıyormuş. Bir sürü insan toplanmış. Bogonela çocuğunu reisin en yaşlı karısına emanet edip kendini ağaçtan aşağı atmış. Anında ölmüş.

Yerlilerde güçlü tutkuların ve karmaşık duyguların varlığını kanıtlayan böyle birçok öykü var. Sinaketa'dan Gumaluya diye bir adam Kutavouya ile evliymiş ama İlapakuna'ya âşık olmuş ve onunla düzenli bir ilişkiye girmiş. Karısı ona yemek pişirmeyi ve su getirmeyi reddetmiş; böylece adam bu açılardan evli kız kardeşine muhtaç kalmış. Bir akşam köyde toplumsal yaşamın en hareketli olduğu bir saatte aileler yemeklerini yer ya da ateşlerin etrafında gevezelik ederlerken Kutavouya herkesin önünde olay çıkarmış; kocasını azarlarken sesi bütün köyde çınlıyormuş: "Zevkine pek düşkünsün; hep uyarılmış durumdasın; sevişmekten hiç yorulmuyorsun." Bunlar bana uzun uzun, canlı renklerle aktarılan sözlerinden bölük pörçük parçalar. Kadın gitgide daha çok öfkelenmiş ve kocasına öyle korkunç sözler etmiş ki sonunda onun da öfkeden gözü dönmüş ve bir sopayı kaptığı gibi kadını bayıltıncaya kadar dövmüş. Kadın ertesi gün intihar etmiş; *soka* balığı ödü içmiş (bir tür kirpi balığı); çok çabuk etkileyen bir zehir.

İsapaku, güzel, namuslu ve çalışkan bir kadın —söylentilere bakılırsa— kocasına çok sadıkmış; ama adam onu haksız yere suçlarmış. Bir gün uzunca bir yokluktan sonra eve döndüğünde çılgınca bir kıskançlık nöbetine tutulmuş; kadını bağıra çağıra suçluyor, küfrediyor, acımasızca dövüyormuş. Kadın ağlaya yakara bağırıyormuş: "Her yerim yara içinde kaldı, başım acıyor, sırtım acıyor, kaba etlerim acıyor. Bir ağaca çıkıp kendimi aşağı atacağım." Olaydan bir ya da iki gün sonra en güzel takılarını takmış, bir ağacın tepesine çıkıp kocasına seslenmiş: "Kabvaynaka, buraya gel. Bak bana, benim sana baktığım gibi bak. Ben hiçbir zaman zina yapmadım. Boş yere dövdün beni, boş yere küfrettin. Ben de kendimi öldürüyorum şimdi." Adam onu zamanında tutabilmek için ağaca tırmanmayı denemiş. Ama henüz yarı yoldayken kadın kendini aşağı bırakmış ve böylece yaşamı son bulmuş.

Bolobesa, Omarakana'nın şimdiki reisinin önceli olan Numukala'nın karılarından biri, bir nedenle kocasını bir süre için terkedip kendi köyü Yalumugva'ya gitmiş. O köyün reisi olan dayısı Gumabudi onu kocasına geri göndermiş. Kadın itiraz etmiş ve bana söylendiğine göre niyeti kesinlikle daha sonra kocasına dönmek olduğu halde yarı yoldan geri dönmüş. Dayısı kararında diretmiş ve kadına öyle onur kırıcı bir biçimde hakaret etmiş ki kadın intihar etmiş.

Bütün bu olaylarda kadın kocasını terketmekte ya da son anılan olayda ona geri dönmekte özgürdü. Anlaşılan bütün bu olaylarda güçlü bir eğilim ya da *amour*, veya kişisel onur duygusu bu basit çözümü olanaksız kıldı. Ölümü namusunun lekelendiği bir köyde yaşamaya tercih etti, hatta başka herhangi bir köyde yaşamaya da. Artık kocasıyla yaşayamazdı, ama onsuz da yaşayamazdı: cinsel yaşamları öylesine yalın ve bedene bağlı olan yerliler için aslında inanılmaz görünen bir ruh hali. Yine de evlilik yaşamları üzerinde güçlü bir etkisi olabiliyor.

3. *Kadının Ailesinden Ekonomik Destek*

Şimdi de Trobriand evliliğinin en ilgi çekici ve eğer deyim yerindeyse sosyolojik bakımdan en sansasyonel karakter özelliğine geliyoruz; bu o denli önemlidir ki daha önce de birkaç kez değinmek zorunda kaldım. Evlilikle birlikte kadının yakınları damada karşı sürekli bir haraç yükümlülüğü altına girerler; yuva varolduğu sürece kocaya yıllık aidatlar ödemek zorundadırlar. İlk armağanla evliliği onayladıklarını açıkladıkları andan itibaren, yeni kurulan aile için her yıl kendi elleriyle belli bir miktar yam yetiştirmek zorundadırlar. Verginin miktarı ilgililerin sosyal statüsüne göre değişir, fakat ortalama bir ailede aşağı yukarı tüketimin yarısını bulur.

Yeni evliler damadın ailesinin evindeki "balaylarından" sonra kendi bağımsız yuvalarına geçmek istediklerinde, kendilerine hem bir yam evi, hem de oturacak bir ev kurmaları gerekir. Birincisi —daha önce de söylediğimiz gibi— iç ringde, konutun karşısında olmalıdır. Yam evinin (*sokvaypa*) yedek bir bölümü vardır, kirişlerle çevrilmiş dörtköşe bir çukurdur burası ve kadının ailesinin hasat zamanları dü-

zenli olarak getirdiği yıllık haraç buraya konur. Aynı zamanda yeni evin reisi de kendi kız kardeşlerine ve diğer kadın akrabalarına büyük miktarda yam gönderir. Kendisine yalnızca düşük kaliteli yumruları alıkoyar, bunlar da yukarda çatının altında ve daha kötü yam evlerinde saklanır. Ayrıca kendi tohumluk yamlarını ve diğer sebzelerini de yetiştirir: bezelye, kabak, *taro* ve *viya*.

Yani her erkek bahçesinin ürünlerinin bir bölümünü kendine ayırır, geri kalanını kadın akrabaları ve onların kocaları alırlar. Gençken bir delikanlı en yakın kadın akrabasına, yani annesine bakmak zorundadır. Daha sonra, evlendiklerinde kız kardeşlerine de destek olması gerekir, hatta belki bir teyzeye veya ortada daha yakın bir erkek akraba yoksa onun kızlarına da.

Her birinin özgün bir tarzı ve ayrı bir adı olan çeşitli bahçe tipleri vardır. Öncelikle turfanda bahçeleri vardır, *kaymugva*'lar. Bunlar bir yıl öncesinin ürünü tüketildiğinde ürün vermeye başlayan çeşitli bitkilerden oluşur. Asıl ürün başlayıncaya kadar bunlarla idare edilir. Sonra *taro* bahçeleri vardır, *tapopu*'lar. Bu iki tür bahçeyi her aile kendi ihtiyacı için eker. Ayrıca asıl bahçeler, *kaymata*'lar bulunur, bunların ürünleri büyük bölümüyle kadın akrabaları beslemeye gider. Bir erkeğin kendi kullanımı için ürettiği her şey genel bir terimle *tayumvala* diye adlandırılır; kadın akrabaları için yetiştirdiklerine de *urigubu* denir.

Asıl bahçelerdeki ürünle birlikte, yıllık armağan teslimine bağlı olarak, uzun, titizlikle düzenlenmiş bir faaliyetler dizisi başlar. Her evin üyeleri —çünkü armağanlar hep *en famille* (ailecek) üstlenilir— tüm komün alanı içindeki kendi bahçesine yönelir. *Taytu* denen ve yerlilerin en önemli sebzesi olan küçük yamlar artık sivri çubuklarla topraktan çıkarılır ve sırıklarla yam sürgünlerinden oluşturulan gölgeli bir çardağın altına getirilir; burada aile yere oturur ve neşeyle, sökülmüş yumruları temizlemeye koyulurlar; üstlerine yapışmış topraklar temizlenir, midye kabuğundan yapılmış bıçaklarla sakalları kesilir. Sonra sınıflamaya geçilir. En iyi yamlar ortada büyük, konik bir yığın halinde istiflenir; bu, *urigubu* üründür (bakınız Resim 27). Geri kalanı köşelerde çok daha küçük ve o kadar düzgün olmayan yığınlar halinde bir araya toplanır. Ortadaki büyük yığın neredeyse geometrik bir hassaslıkla oluşturulur; en iyi yumrular özenle bütün dış

yüzeye dağıtılır, çünkü yığın, köyün ve komşu yerlerin ahalisi tarafından seyredilsin ve beğenilsin diye bir süre küçük koruyucu damın altında kalır. Kolayca görülebileceği gibi hiçbir fayda değeri olmayan bu bütün çalışma gösteriş düşkünlüğünün ve hırsın kışkırtıcı etkisiyle çok büyük bir şevkle yürütülür, ilgiyle ve *con amore*. "Bahçe ustası" (*tokvay-bagula*) diye anılmak Trobriandlı için en büyük gururdur. Buna erişebilmek uğruna olağanüstü çabalar harcar, olabildiğince çok, olabildiğince büyük yam yığınları elde edebilmek için çok büyük bir toprağı eker. Ama bahçe işinin en esaslı ve en önemli ürününün evlilik armağanına gittiği unutulmamalı.

Aşağı yukarı sekiz ya da ondört gün sonra *taytu* (küçük yam) bahçeden köye getirilir. Bahçe sahibi armağanı kardeşinin kocasına götürmek için bir miktar yardımcı —kadın, erkek, çocuk— tutar, çünkü adam belki de bölgenin öbür ucunda oturmaktadır (Resim 28). Taşıyıcılar yarı bayram giysilerini giyer (Resim 62), yüzlerini boyar, çiçeklerle süslenir, neşeli bir topluluk halinde yola koyulurlar. Bir şenlik ve sevinç dönemidir bu. Taşıyıcı gruplar bahçelerin içinden geçer, ürünleri inceler, beğenir ya da eleştirirler. Belki birisi özel bir şans ya da çaba sonucunda çok başarılı bir ürün elde etmiş, ünü (*butura*'sı) artmıştır. Ya da belki köyde ünlü bir bahçe ustası oturmaktadır, onun ürününü incelemek, daha önceki başarılarıyla karşılaştırmak gerekir. Bazen bir veya birkaç köy ürün üzerine *kayasa*'ya tutuşurlar (iddia); o zaman hepsi kendilerinin ve köylerinin yüzünü ak çıkarmak için en büyük çabayı gösterirler. Rekabet o derecededir ki eskiden sonu savaşa varmadan ya da en azından bir kavga dövüş çıkmadan bir ürün *kayasa*'sı geçmezmiş.

Bahçeler bu dönemde şenlikli, resimsi bir görünüm içindedir. Demet demet koparılan *taytu* sürgünleri incir ya da asma yapraklarına benzeyen büyük, dekoratif yapraklarla bütün toprağı örter. Aralarda, yamları temizlemek ve dizmekle uğraşarak grup grup insanlar oturur, neşeli seyirci grupları da yaprak karmaşası arasında gider gelirler. Tenlerinin bakır rengi, kızların şenlik eteklerinin kırmızısı ve altın sarısı, şeytankenevirlerinin parlak alı, pandanusların donuk sarısı ve kollara ya da göğüslere takılan çiçek hevenkleri, bütün bunlar, yarı Baküs festivallerini andıran, yarı cennetsi bir Güney Denizi pastorali halinde birleşirler.

Yorgunluklarını attıktan ve bahçelere hayranlıklarını gösterdikten sonra, bu iş için tutulmuş taşıyıcılar ilgili kişinin bahçesine yönelirler. Burada yam yumruları bölüştürülmüş, ölçek olarak kullanılan bir sepetle ölçülmüştür. Her dolu sepet için bir *cyca* dalından bir yaprakçık koparılır. Her onuncu yaprakçık onuncu sepeti belirtmek üzere yerinde bırakılır. Büyük bir bahçede bu iş için bazen birçok *cyca* dalının kullanılması gerekir. Taşıyıcılar şimdi kadın erkek karışık sıralar halinde kahkahalar ve şakalar arasında alıcının köyüne doğru yola koyulurlar. Bahçe sahibi yolda onlara lezzetli yiyecekler ikram eder, susuzluğa karşı hindistancevizleri, uyarıcı olarak *betel* cevizi ve serinlemek için sulu muzlar vardır. Köye giriş en yüksek hızla gerçekleşir; erkekler kol halkalarındaki pandanus yapraklarını uçuşturarak önden koşarlar, kadınlar hemen arkalarından onları izlerler. Evlerin önüne geldiklerinde karşılıklı bir şarkı tutturulur, ilk gelen koşucular "*bomgoy, yakakoy, siyaloy...*" diye bir dizi anlamsız, geleneksel sözü hızlı hızlı ve yüksek sesle tekrarlarken, bütün topluluk kuvvetli ve kulak tırmalayan bir "*yah*"la hep bir ağızdan cevap verir. Sonra yamları alıcının yam evinin önüne yuvarlak bir yığın halinde dizerler, bu, daha önce bahçede yapılan kadar güzel ve özenlidir (Resim 29). Bundan sonraki tören ancak birkaç gün sonra, yumrular yam evinin içine taşınırken olur.

Şimdi tekrar yıllık evlilik armağanının sosyolojik ve ekonomik yanına dönelim. Görülüyor ki bunun yalnız evlilik kurumu üzerinde değil, kabilenin tüm ekonomisi ve düzeni üzerinde de büyük bir etkisi var. Alıcının bakış açısından bakarsak şurası açık: Her erkek yaşam arkadaşını seçerken kendi ihtiyaçlarını ve müstakbel karısının evlilik armağanlarını gözönünde tutmak zorunda. Çünkü yalnız kendi çalışkanlığına ve kendi işgücüne değil, evlenmeyle edineceği akrabalarının işgücüne de bağımlı. Şans avcısı bir erkek birçok erkek kardeşin tek kız kardeşi olan bir kızı elde etmeye çalışacaktır, bunların salt varlıkları benzeri anlayıştaki bir Avrupalıyı da hemen aşka getirirdi. Çok sayıda kız kardeşi ve yalnız bir tek erkek kardeşi olan bir kıza talip olmayı ancak sefaletten korkmasına gerek olmayan bir erkek düşünebilir. Kadın kocasına oğullar doğurup bunlar büyüyünce, erkek, deyim yerindeyse kendi eliyle yetiştirdiği evlilik akrabaları edinir —anasoyu bir toplumda çocuklar doğal olarak erkeğin evlilik yoluyla

edindiği akrabalar sayılırlar çünkü—; bu çocukların ilk görevi ise ana baba evinin geçimini sağlamaktır. Koca kural olarak evlilik armağanlarının en esaslı bölümünü karısının yakınları içinde sadece bir kişiden alır; ancak bir reis veya başka bir önemli erkek söz konusuysa, ismen yalnızca bir kişi sorumlu olduğu halde, uygun bir armağanın gitmesi için birçok kişi seferber olur. Ama sıradan bir erkek de asıl yükümlünün *urigubu*'su dışında karısının diğer akrabalarından da birçok küçük hediye alır, bunlara *kovisi* veya *taytupeta* denir. Hepsi hasat zamanı getirilir ve çoğunlukla sepetler dolusu yamla diğer sebzelerden oluşur.

Koca evlenmeyle edindiği akrabalarından gereğinde başka hizmetler de alır. Ev veya kano yaparken, balığa çıkarken, kamusal bir şenliğe katılırken ona yardım etmek zorundadırlar. Eğer hastaysa kötü büyücüyü uzak tutmak için başında nöbet beklemeleri ya da onu iyileşebileceğini umduğu bir başka yere götürmeleri gerekir. Savaşta veya diğer âcil durumlarda belli koşullarla onlara görev verebilir. Nihayet ölümünden sonra gömü törenlerinin asıl kısmı onlara düşer. Koca evlenerek edindiği akrabalarının yıllık hizmetlerine sadece zaman zaman, değerli eşyalardan oluşan armağanlarla karşılık verir, bu aradabirlik hediyelere *youlo* denir.

Bütün bunlarda en ilginç ve kavranması en güç soru şudur: Bir erkeği her yıl gönüllü olarak zengin bağışta bulunmaya ve bunun için işgücünü en yüksek noktaya çıkarmaya hangi yasal, sosyal ve psikolojik güçler itiyor? Cevap şudur: Kabile töresi ve kişisel gurur. Kişiyi bu yükümlülüğe zorlayacak hiçbir özel ceza yoktur; bunu ihmal eden kişi sadece saygınlığını yitirmiş olur ve toplumun aşağılamasına katlanmak zorunda kalır.

Trobriandlı olağanüstü hırslıdır, hırsı da özellikle iki noktada duyarlıdır. Bunlardan biri aile şerefidir. Bir erkeğin en yakın akrabaları kız kardeşleridir; onların onuru, konumları ve saygınlıkları Trobriandlı erkek için kendi onuru, konumu ve saygınlığı demektir. İkinci onur noktası yiyecek teminine ilişkindir. Yetersiz yiyecek, açlık, fazlalıkta eksiklik çok büyük ayıp sayılır.[3] Şu halde kız kardeşlere yiyecek temininde de söz konusu olan ailenin onurudur, dolayısıyla, erdem

3 "Yiyecek maddesi onuru" konusundaki bu psikolojik tutum için *Argonauten des westlichen Pazifik* (özellikle VI. Bölüm) ve *Crime and Custom*'a bakınız.

ve ahlak duygusu hiç eksilmeyen Trobriandlı bütün gücünü ve bütün iradesini bu göreve seferber eder. Eğer kız kardeşinin kocası kendisinden daha yüksek rütbeye sahipse, eniştenin yüksek konumu hırsını biraz daha tahrik eder; koca daha düşük rütbeliyse kız kardeşin konumu daha da öne çıkarılmalıdır. Kısacası, yakışık alırlık duygusu, toplumun baskısı ve rütbedeki eşitsizlikler, her iki yönden, etkileri yalnızca pek ender, istisna durumlarda azalan güçlü psikolojik güdüleri oluştururlar.

Toplum ekonomisi açısından bu yıllık armağan sistemi olağanüstü karmaşıklıklar getirir; öncelikle, armağanların sergilenmesi ve törenli bir biçimde teslim edilmesi nedeniyle ekstra bir çalışma gerekir; fazladan bir sınıflama, temizleme, yığınlar halinde istifleme, gölgelikler kurma. Buna bir de taşıma işi eklenir ki bu bazen esaslı bir işgücü sarfını gerektirir; çünkü her erkek bahçesini kendi oturduğu yerde işler, sonra ürünü enişteşinin köyüne götürür, burası ise belki de bölgenin öbür ucunda, dokuz, on iki kilometre uzaktadır. Bazen, uzaklık çok fazlaysa, birkaç yüz sepet yamın aktarma usulüyle bir kıyı köyüne taşınması gerekir; oradan kanoyla nakledilir, sonunda tekrar karada taşınırlar. Bütün bunların büyük bir işgücü kaybı anlamına geldiği ortada. Bir gün iyiliksever bir beyaz reformcu —ne yazık ki bunlardan Trobriand Adalarında da var— yerlilerin sistemini ortadan kaldırmayı denerse bunun ilerletici bir yararı olur mu bilmem, bence çok kuşkulu, ama zararlı olacağı çok açık. Genelde kabile töresinin her zedelenişi düzen ve ahlak üzerinde yıkıcı bir etki yapıyor. Hatta daha da fazlasını. Dikkatle incelendiğinde yerlilerin karmaşık ekonomi biçiminin en yüksek uzmanlık başarıları için güçlü bir dürtü oluşturduğu ortaya çıkıyor. Yerli yalnız kendi dolaysız ihtiyaçlarını karşılayacak kadar çalışsaydı, yalnız saf ekonomik değerlendirmelerden yola çıksaydı, bunu sermayeleştiremeyeceğine göre bir fazlalığı üretmesi için hiçbir nedeni olamazdı. Hırs, onur ve ahlaki görev gibi çok derinlere kök salmış güdüler onu verimlilikte ve örgütlenmede görece yüksek bir düzeye eriştirmiştir, bu da kuraklık ve kıtlık zamanlarında bile kötü dönemi atlatmaya yetecek derecede bir üretim yapmasını sağlar.

Evin ekonomik bakımdan dışardan bu başarılı beslenişinde yine babalık hakkıyla ana hukukunun çifte etkisi görülüyor. Koca yalnızca kısmen ailenin başıdır, aynı zamanda aileye bakmakla da yalnız kıs-

men yükümlüdür. Karısının erkek kardeşi kabile yasasına göre hem kadının ve çocuklarının vasisi olmaya devam eder, hem de onun evine karşı ekonomik yükümlülükleri vardır. Yani kadının erkek kardeşinin aile işlerine karışma hakkının ekonomik bir karşılığı da var. Ya da başka sözcüklerle: koca evlenmekle, karısının erkek akrabaları karşısında ekonomik haklar kazanıyor; öte yandan onlar da hizmetlerinin karşılığı olarak kadın ve çocukları üzerinde yasal bir otoriteyi muhafaza ediyorlar. Bu elbette ki durumun sosyologlara göre soyut bir formülasyonu sadece; bununla baba ya da ana hukukunun ilk ortaya çıkışı ya da büyük önemi üzerine bir varsayım ortaya atılıyor değil; elbette ki böyle soyut formülasyonlara tamemen yabancı olan yerlilerin görüşü de aktarılmıyor.

4. *Reislerin Poligamisi*

Trobriandlılarda tek-eşli evlilik o denli kuraldır ki evlilik âdetlerini ele aldığımız bölümlerde hep tek bir kadın-eşten söz ettik. Bu bir bakıma yanıltıcı da değil; çünkü bir erkeğin birden fazla karısı varsa bu söylediklerimiz her bağlanma için geçerlidir. Yine de çok-karılılık üzerine birkaç tamamlayıcı notun daha eklenmesi gerekiyor. Töre poligamiyi (*vilayava*) bütün yüksek rütbeli erkeklere hak görmüştür, ya da büyük saygınlığı olan erkeklere, sözgelimi ünlü büyücülere. Hatta belli durumlarda sosyal konumu nedeniyle bir erkeğin çok karılı olması gereklilik ve yükümlülüktür. Bu bütün reisler için böyledir, yani az çok geniş bir bölgede iktidarı elinde bulunduran yüksek rütbeli her köybaşı için geçerlidir. İktidarını sürdürebilmek ve konumunun gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirebilmek için reis zengin olmak zorundadır, bu ise Trobriand Adalarındaki sosyal koşullarda ancak çok-karılılıkla mümkündür.

Karakteristik bir biçimde gücün kaynağı ilk elde ekonomiktir; reis yaptırıcı güç olarak birçok işlevini görebiliyor ve belli hak iddialarında bulunabiliyorsa bu yalnız köyün en zengin adamı olduğu içindir. Saygı, itaat ve hizmet beklemek onun hakkıdır; uyruklarından savaşlara katılmalarını, seferlerde ve törenlerde yer almalarını isteyebilir; fakat bütün bunların karşılığını da iyi bir biçimde ödemesi gerekir.

Büyük şenlikler düzenlemek, katılanları yedirip içirmek, asıl katkıcıların ücretlerini ödeyerek bütün girişimleri finanse etmek zorundadır. Erk Trobriand adalarında özünde plütokratiktir. Bu yönetim sisteminin daha az tuhaf olmayan bir başka karekteristik özelliği de, reisin büyük bir gelire gereksinmesi olduğu halde makamının ona böyle bir şey sağlamamasıdır, bölgenin sakinleri diğer uyrukların hükümdarlarına verdikleri türden önemli bir haraç vermezler ona. Özel tadımlık yiyeceklerden oluşan yıllık armağan ya da haraçlar —yakalanan ilk balık, ilk sebze, özel ceviz ve meyveler— kesinlikle bir gelir kaynağı oluşturmaz; gerçekte reis bunların tam değerini ödemek zorundadır. Onun gerçek geliri yalnız ve yalnız yıllık evlilik vergisinden gelir; ama bu da onun durumunda çok yüksektir; çünkü çok sayıda karısı vardır ve bunların her birine, basit bir adamla evlenmiş olmaları durumuna göre çok daha zengin ağırlık verilir.

Bunu özel bir örnekle açalım. Her reisin birçok köyden oluşan haraç yükümlüsü bir bölgesi vardır. Kirivina'da birkaç düzinedir bu köyler, Luba veya Tilataula'da yaklaşık bir düzine; daha küçük reislerin yalnızca bir iki köyü olur; bu bölge evlilik nedeniyle reise haraç yükümlüsü olmuştur. Haraç yükümlüsü her köy topluluğu reise önemli bir vergi verir, ama yalnızca, her yıl yamla ödenen bir drahoma biçiminde. Her köy —ve büyük bir köy söz konusuyla her ana bölüm— bir altklana "aittir" (bakınız bölüm I, 2) ve bu altklanın başı tarafından yönetilir. Reis bu altklanların her birinden bir kadın alır ve bu, deyim yerindeyse "her zaman için" olur, çünkü kadının ölümü halinde reise aynı yerden ölen kadının temsilcisi (*kaymapula*'sı) olarak hemen başka bir kadın verilir. Altklanın seçilmiş temsilcisi olan bu kadının drahoması için bütün erkek akrabaları katkıda bulunurlar, ama tümü köybaşı tarafından iletilir. Böylece bölgedeki her birey reisi için çalışmış olur, ama onun evlilik nedeniyle uzaktan akrabası olarak çalışır.

Omarakana'nın köybaşı, ki aynı zamanda Kirivina'nın reisidir, rütbe, güç, nüfuz ve ün bakımından en yükseğidir. Ona haraç yükümlüsü olan bölge —şimdi beyazlarca sınırlanmış ve birçok köyün yokolması nedeniyle daralmıştır— eskiden adanın tüm kuzey yarısına yayılıyor, yaklaşık beş düzine topluluğu, reise altmış kadın vermiş köyleri ve köy bölümlerini kapsıyormuş (bu kadınlardan geri kalanlar Resim 30'da görülebilir). Bunlardan her biri reise yamdan oluşan yüklü bir

yıllık gelir getiriyordu; aileleri her yıl yaklaşık 50-60 kental yam alan yam evlerinden bir veya ikisini doldurmak zorundaydı. Reis bu yolla yılda yaklaşık 3000-3500 kental yam alıyordu.[4] Bu şekilde elinde bulundurduğu yiyecek, değerli süs eşyalarının yapımı için sanatçılara ücret ödemesine, savaşları ve deniz yolculuklarını finanse etmesine, tehlikeli büyücüler ve katiller tutmasına, kısacası güçlü bir adamdan beklenen her şeyi yapmasına yetiyordu.

Böylece zenginlik gücün başlıca temeli oluyor, ancak Omarakana'nın en büyük reisinin durumunda bu, reisin kişisel saygınlığından, tabularla çevrili kutsal makamından ve bütün ülkenin yazgısını onun eline veren korkutucu hava büyüsü sahipliğinden de güçlü bir destek alıyor. Daha küçük reisler gelirleri için çoğunlukla yalnızca birkaç köyü ellerinde bulunduruyorlar, en küçüklerse yalnızca kendi oturdukları yerin diğer bölgelerini. Ama her durumda tüm güçleri ve konumları eninde sonunda poligami ayrıcalığına ve bir reis karısına uygun düşen olağanüstü zengin evlilik armağanlarına dayanıyor.

Kısalığına ve kaçınılmaz eksikliğine rağmen bu bilgi, Trobriand Adalarında güç oluşumunun ve sosyal örgütlenmenin evlilik âdetlerine ve poligamiye ne kadar çok noktadan ve ne kadar güçlü bir biçimde bağlı olduğunu göstermeye yetecektir.[5]

5. *Poligami Koşullarında Aile Yaşamı*

Artık poligam aile yaşamına dönelim ve öncelikle de bir reisin çok sayıdaki karılarını hangi yoldan edindiğini inceleyelim, en iyisi somut bir örnek alıp To'uluva diyelim. To'uluva cinsel yaşamına normal yoldan başladı, tam özgürlük evresinden sonra *bukumatula*'da bir ilişki, sonra da kalıcı bir eğilim. İlk seçimi Lukvasisiga klanından Ka-

4 Bu kaba rakamları plantasyonlar için anakaraya yam ihraç eden bir tüccara borçluyum. Rakamları kendim daha detaylı araştırmadığım için ihtiyatla değerlendirilmeli.

5 Burada reisliğin politik yanına daha fazla girmem mümkün değil; başka bir yerde (*Argonauten*, Bölüm II, 5) bu konuyu ayrıntılarıyla anlattım. Güç oluşumunun ekonomik yanını başlıbaşına ele almam da mümkün değil; bu, *Economic Journal*'in Mart 1921 sayısında, "The Primitive Economics of Trobriand Islanders" başlıklı makalede bulunmaktadır.

damvasila'ydı, Osapola köyünün Kvoynama altklanından bir kız (Resim 2'ye ve 1 no'lu diyagrama bakınız). Çok uygun bir partiydi bu, çünkü bir Tabalu reisi asıl karısını tam da bu özel altklandan seçmeliydi. Genç kız çok güzeldi herhalde; gerçekten de çok hoş ve çok ağırbaşlı, alçakgönüllü ve onurlu, "gerçek bir hanımefendi"ydi. İkisi birbirlerine büyük bir aşkla bağlanmışlardı ve hep de öyle kaldı; birliktelikleri beş oğulla ve en küçükleri olan bir kızla ödüllendirilmişti. Daha önce Kadamvasila'yı "reisin gözde karısı" diye andım, böylece evliliklerinin bir aşk evliliği, gerçek bir yoldaşlık ve hiç kuşkusuz gençlik dönemlerinde tutkulu bir ilişki olduğunu anlatmak istedim. Yine de reis daha iktidara geçmeden başka kadınlar da aldı, her biri, ona haraç yükümlüsü olan bir köy topluluğundandı. Bu çok rastlanan bir şeydir, bir reis karısının ölümünden sonra kadının geldiği topluluk ölenin yerine geçmek üzere bir kız gönderir, ama reisin kendisine değil, makamın mirasçısına. To'uluva da önceli olan ağabeyi öldüğünde bu yolla şimdiden üç dört kadın edinmişti. Ayrıca ölen ağabeyinin dul eşleri de ona kaldı, bunlar otomatik olarak onun karısı oldular, aynı biçimde kadınların çocukları da evinin üyeleri oldu. Bu dulların çoğu artık bir hayli yaşlanmıştı, kiminin elinden şimdiye dek üç koca geçmişti. Öyle görünüyor ki, bunu yapmakta doğal olarak özgür olmasına rağmen, reis için miras alınan bu kadınlarla cinsel ilişki kurma yükümlülüğü yok. Daha sonra To'uluva, o zamanlar henüz koleksiyonunda olmayan köylerden dört kadınla daha evlendi. Bir reis evliliğinin sıradan bir erkeğin evliliğinden tek farkı, kadının açıkça ailesi tarafından beslenmesi ve alınıp verilen hediyelerin daha değerli olmasıdır.

Bugün reislerin poligamisinin önüne yavaş yavaş bir set çekiliyor. İlk yöneticiler, "aşağı" bir ırk üzerinde keyfi iktidar uygulayan bütün insanların başına gelen şeye, iyilikseverlik taslama hastalığına ve megalomanlığa tutuldular; düzenlemelerde yerlilerin töre ve kurumlarına anlayışlı davranmadılar. Önlerine çıkan karanlıkta el yordamıyla dikkatle ilerleyemediler, tam tersine körce sağa sola saldırdılar ve bu iktidara hizmet edip onunla birlikte iş görmek yerine yerlilerin iktidar mevkiinde buldukları her şeyi yıkmaya baktılar. Poligami Avrupalı ruhuna yabancı bir âdettir, hatta bir tür kaba hovardalık olarak algılanır; yok edilmesi gereken yabani bir ot gibi görülür. Dolayısıyla reisle-

re —öncelikle de Omarakana'nınkine— karılarının ölümüyle boşalan yerleri eskiden olduğu gibi doldurmaları yasaklandı; ama halihazırda sahip oldukları kadınları koruyabileceklerdi. Bu yasak beyaz yöneticinin tamamen keyfi bir uygulamasıydı aslında; hiçbir koloni yasası ya da görev yönetmeliği ona bu hakkı vermiyordu.[6] Şimdi To'uluva zenginlik ve nüfuz bakımından gerilemiş bulunmaktadır, eğer uyrukları eski töreye itaatlerini sadakatle korumasalardı şimdiye dek çoktan batmış olurdu. Uyruklar yıllık vergilerini artık ödememeye kışkırtıldılar, reis karılarından da kocalarını terketmeleri istendi; ama zafer sadakatin ve geleneğin oldu. Ama hiç kuşkusuz şimdiki reis ölünce Trobriand yerlileri arasında tam bir çözülme olacak, bu da sonuçta kültürün yavaş yavaş dağılmasını, ırkın yokolmasını getirecek.[7]

Tekrar reis ailesine dönersek; reisin bütün karılarıyla ilişkilerinin tümüyle aynı olamayacağı ortada. Genelde üç sınıf eş ayırt ediliyor.

Birinci sınıf, reise öncelinden, yani kendisinden çok daha yaşlı bir erkekten kalan kadınlardan oluşuyor. Bunlara haraç getiren dullar diye bakabiliriz, defedilip atılamaz, onurlu bir yalnızlık içinde yaşarlar, ama cinsel çekiciliklerini kullanmaları pek olası değil. Hatta bunlardan bazıları önemli bir rol oynar, önde olmaktan haz duyarlar. To'uluva'nın ağabeyinden miras aldığı en yaşlı karısı Bokuyoba (Resim 30'da sağdan dördüncü) çocuksuz olmasına rağmen birçok işte önceliğe sahipti, ayin ve törenler nedeniyle veya özel karşılamalarda *in corpore* (topluca) sahneye çıktıklarında *giyovila*'ların (reis karılarının) başı sayılıyordu. Onun ardından Bomiyototo, Bomidababu ve diğerleri geliyorlardı, Namtauva da bunların arasındaydı, iki güçlü kuvvetli oğlanın, önceki reisin To'uluva'nın kendi oğullarıyla aynı rütbe derecesinde olan oğullarının anası. Herhalde reisin önceki rejimin bu saygıdeğer kalıtlarıyla hiçbir zaman gerçek bir cinsel ilişkisi olmamıştı.

---

6 Görevli poligami yasağını belirli bir açıklamayla ya da kesin bir emirle mi koydu, yoksa yerlilere sadece sözlü mü bildirdi söyleyemem. Ama son zamanlarda reislerin ve başka önemli kişilerin yeni kadın almadıklarını biliyorum; bunun nedeni olarak da beyaz makamın yasağını gösteriyorlar; gerçekten de bu yasağa karşı gelmekten çok korkuyorlar, bir yandan da kendilerini çok incinmiş ve tedirgin hissediyorlar.

7 G. Pitt-Rivers'in Melanezyalıların diğer bölümlerindeki böyle durumlara ilişkin parlak betimlemeleriyle karşılaştırınız, *Clash of Culture*, S. 143ff.

İkinci sınıfı, reisin gençliğinde evlendiği kadınlar oluşturuyor. Genelde bunların arasında gözde bir kadın bulunur; gençliğinde bu yeri Kadamvasila dolduruyordu, yaşlılığında da kendisine çok değer veriliyordu ve çok nüfuzluydu. Bu nüfuzu gerek doğrudan kendisi, gerekse oğulları kullanıyordu, bunların biri de köyden kovulan Namvana Guya'u'ydu.

Üçüncü sınıf, ölen yaşlı eşlerin yerini doldurmak için evlenilen genç kadınlardan oluşuyor. Bunlardan bazıları gerçekten hoş kadınlardır, çünkü reis için her zaman en çekici kadınlar aranır. Bu çok basit olur; reis sadece hangi kızı beğendiğini söyler ve kız, daha önce gönlünün kimde olduğuna bakılmaksızın reise karı olarak verilir. Bu genç kadınlarla kocaları arasında hiç kuşkusuz cinsel ilişki var; yine de bu genelde gençliğindeki karısıyla olan yakınlığına ve yoldaşlığına ulaşamıyor.

To'uluva'nın son kazanımı İlaka'ise (Resim 30'da sağdan ikinci, ayrıca Resim 31'de de görülüyor) Trobriand Adalarının en güzel kızlarından biridir. Fakat reis onunla pek seyrek görünür. Üçüncü grubun en yaşlısı İsupvana (Resim 18) aslında ikinci ve üçüncü kategoriler arasındaki sınırda bulunur. Şimdilerde reisin gözde karısıdır; bahçede, ziyaretlerde ya da kulübenin önünde onu reisle birlikte sık sık görmek mümkündür. Fakat Kadamvasila hayattayken reis yemeklerini onun evinde yemeyi yeğlerdi, kendi kulübesi dışında burayı da kendine yuva seçmişti.

Reis karılarının kendi aralarındaki ilişkiler görünüşte dikkat çekecek kadar iyidir. Köy dedikodularında da bana reis karıları arasındaki sert bir rekabetten ya da bir nefretten hiç söz edilmedi. En yaşlıları Bokuyoba'nın söylediğimiz gibi aralarında öncelikli bir yeri var; hiç kuşku yok çok seviliyor ve hepsi ondan hoşlanıyorlar. Ondan diğerlerinin ahlakına göz kulak olması da bekleniyor; daima en yaşlı reis karısına düşen ve bir hayli önem verilen bir görev bu. Okuyucu Sinaketa reislerinden Kouta'uya'nın birinci karısı Pitaviyaka'nın ortakları arasındaki bir zina olayını gerçekten de ortaya çıkardığını ve bu keşfin trajik bir biçimde suçlu kadının intiharıyla sonuçlandığını anımsayacaktır. Ama Omarakana'da reisin birinci karısı asla böyle hain bir töre yargıcı değildir.

To'uluva'nın kadınları hakkında da bazı sadakatsizlik öyküleri an-

latılır, özellikle de genç olanları için. Dedikodu en çok da reisin en soylu oğullarından birçoğunun bizzat zina yaptığı konusunda çıkar. Kuşkusuz bu ilişki yerlilerde bizde yaptığı etkiyi yapmıyor, babayla oğul arasındaki kan bağı bilinmediği için yakın akraba ilişkisine girmiyor bu. Buna rağmen yerliler için de yakışık almaz bir durum ve müstehcenliği nedeniyle hayli ilginç. Reisin en genç karısı İlaka'ise'nin —en çok yirmi beş yaşında bir taze; uzun boyu, yumuşak, iyi gelişmiş vücut hatları ve oranlı yüzüyle Melanezya güzelliğinin ideal bir örneği— Yobukva'u ile epeydir süren bir ilişkisi vardı. Yobukva'u To'uluva ile Kadamvasila'nın üçüncü oğludur ve tanıdığım en güzel, en sevimli, en hoş erkeklerden biridir. Okuyucunun herhalde anımsayacağı gibi kısa süre önce kendisini hiçbir bakımdan doyurmayacak bir kızla evlenmişti (Bölüm IV, 1). Acaba evliliği İlaka'ise ile bozuştuğu anlamına mı geliyor sorusu yüksek sesle dile getirildiğinde arkadaşları gülümsüyorlardı.

Reisin genç karıları içinde en gözde olanı İsupvana —boyu bosu yerinde, henüz hayli hoş orta yaşta bir kadın— diğerleri arasında To'uluva'nın genç oğullarından birine, Yabugibogi'ye âşık olmuştu. Bu yakışıklı ve —dedikodulara bakılırsa— iddialı bir dişi için özel bir çekiciği olan genç belki de köyün en yaman çapkınıydı.

Kadamvasila'nın en büyük oğlu ve babasının gözdesi Namvana Guya'u da bu konuda kardeşlerinden geri kalmıyordu. Babasının pek genç olmayan eşleri arasından en cazibesiz olanını, Bomavise'yi kendine sevgili seçmişti. Gerek evlenmeden önce gerekse evlendikten sonra ensest de olsa onunla sadıkane bir ilişki sürdürdü, aşkları ancak Namvana Guya'u'nun köyden kovuluşuyla son buldu.

Fakat en büyük skandalı Kadamvasila'nın ikinci oğlu Gilayviyaka yarattı. Alımlı, zeki bir genç adamdı kendisi, Trobriand Adalarına ilk gelişimden kısa süre sonra öldü. Şanssızlığı şu ki, çok çekici, belli ki onu tutkuyla seven, ama çok da kıskanç bir kızla, Bulubvaloga'yla evlenmişti. Gilayviyaka'nın evlenmeden önce babasının karılarından biriyle, Nabvoyuma'yla ilişkisi vardı, evlendikten sonra da bu ilişkiyi sürdürdü. Karısı kuşkulandı ve kocasını gözlemeye başladı. Bir gece suçlu çift Nabvoyuma'nın kulübesinde zinacının karısı tarafından suçüstü yakalandı. Alarm işareti verildi ve sonuç korkunç bir skandal oldu. Kırgın eş köyü anında terketti. Omarakana için büyük bir top-

lumsal olaydı bu, sonucu babayla oğul arasında kalıcı bir soğukluk oldu. Çünkü reis neler olup bittiğini ihtimal çok iyi bildiği halde normal olarak buna göz yumuyordu. Ama herkesin önünde bir rezalet çıkınca töre suçluların cezalandırılmasını öngörüyordu. Eskiden olsa kargıyla öldürülür ya da zehir veya kara büyüyle ortadan kaldırılırlarmış. Ancak artık reisin gücü buna yetmiyordu, yetkisi azalmıştı, böyle şiddetli bir şey olamazdı; yine de Gilayviyaka bir süre için köyden ayrılmak zorunda kaldı, geri döndüğünde de üzerinde bir gölge kaldı. Karısı ona geri dönmedi. Reisin karısının adında da bir leke kaldı ve kocasının gözünden düştü.

Daha birçok skandal öyküsü anlatıldı bana, ama burada hepsini aktaracak yerimiz yok; Kadamvasila'nın en büyük oğlunun davranışının çok tipik olduğunu saptamak yeterli. Reisin diğer erkek ardıllarının belli bir reis karısıyla sürekli bir ilişkileri yok, ama bu böyle diye onlar daha saygın değiller; çünkü babalarının hoşlandıkları bir karısıyla geçici bir aşk yaşamak için her fırsatı layıkıyla değerlendirdikleri çok iyi biliniyor. Bugünlerde beyaz yönetimin yasası ve sözde ahlakı yerlilerin gerçek ahlakını ve haz duygusunu budamaya pek yardımcı olduğundan, bütün bu aile içi zinalar çok daha açıktan ve çok daha utanmazca yürütülüyor. Ama bilgi vericilerim içinde daha yaşlı olanların anlattığına göre eski zamanlarda da yaşlı bir reisin genç karılarının kötü alınyazısına razı olup dünyadan el etek çekmeleri gerekmezmiş, başka yerde avuntu ararlarmış, gerçi bu gizli yapılırmış ama sonuçsuz kalmazmış. Trobriand Adalarında poligami hiçbir zaman zalimce, insanlıkdışı bir kurum değildi.

Bu bölümde evlilik yaşamından ve evlenmeyle birlikte kadının ailesine binen ekonomik ve hukuksal yükümlülüklerden söz ettik. En sonunda da reislerin poligamisinin kamusal ve politik yaşamı nasıl biçimlendirdiğini öğrendik. Bundan sonraki bölümde Trobriand Adalarında evliliğin boşanmayla ya da ölümle nasıl çözüldüğünü göreceğiz.

Bölüm VI

BOŞANMA VE EVLİLİĞİN ÖLÜMLE SONA ERMESİ

Evlilik bağının asıl özü, bu bağ boşanmayla çözüldüğü veya ölümle koptuğu zaman kendini gösterir. Birinci durumda, evlilik bağının ne kadar gerilim taşıdığı, en kolay nereden koptuğu ve en güçlü direnci nerede gösterdiği ortaya çıkar. İkinci durumda ise, cenaze ve yas törenlerindeki izlerinden, sosyal birliğin gücü ve kişisel acının derinliği anlaşılır.

1. *Boşanma*

Yerlilerin *vaypaka* dediği boşanma (*vay* = evlilik; *paka, payki*'den geliyor = vazgeçmek) az rastlanan bir şey değildir. Karı koca çok farklı mizaçta iseler ya da çekişme ve kıskançlıklar derin sürtüşmeler yaratıyorsa evlilik bağı kolayca çözülebilir, gergin durum ondan önce daha dramatik bir sonuca varmamışsa tabii. (bakınız bir önceki bölü-

mün 2. paragrafı). Sorunlardan bu şekilde kurtulma yoluna neden erkekten önce kadının başvurduğunu daha önce gördük. Bir koca, ilkesel olarak buna hakkı olmasına rağmen pek ender olarak karısından ayrılır. Karısı evliliğe ihanet etmişse onu öldürmek kocanın hakkıdır; yine de yaygın ceza iyi bir dayaktır, ya da belki yalnızca sitem ve biraz surat asma. Eğer karısından başka bir ciddi hoşnutsuzluğu varsa —mesela huysuzluğu veya tembelliği gibi— evlilikle pek az bağlanmış olan erkek hiçbir güçlük çekmeden dışarda avuntu bulabilir, ama öte yandan karısının evlilik armağanlarından yararlanmaya hâlâ devam eder.

Ama, kadının kocasını terkettiği bazı örnekler de vardır, bunu ya kocası kendisine kötü davrandığı veya sadakatsizlik ettiği için yapmıştır, ya da çok basit bir nedeni vardır, kadın bir başkasına âşık olmuştur. Daha önceden bildiğimiz bir örneği verirsek; Bulubvagola kocası Gilayviyaka'yı babasının karısıyla suçüstü yakaladığında onu terketmiş, kendi ailesine dönmüştü (bakınız Bölüm, V, 5). Bir başka kadın da Gomaya'nın karısı (Sinekata'nın önemsiz reislerinden birinin aylak oğlu). Gomaya'nın kendi söylediğine göre kadın onun kendisine sadık kalmadığını ve üstelik "çok da tembel" olduğunu anlayınca bırakıp kaçmıştı. Omarakana'nın bir önceki reisinin karısı Bolobesa da reisi bırakıp gitmişti, herhalde hoşnutsuz ya da kıskançtı kadın, ya da basit bir sebebi vardı yalnızca: kocasından bıkmıştı (Bölüm V, 2). Şimdiki reisin yeğenlerinden biri olan Dabugera da sadakatsizliğini keşfettiği için ilk kocasını terketti, ayrıca artık ondan hoşlanmıyordu. Onun annesi, reisin bir başka yeğeni İbo'una ise ikinci koca olarak İluvaka'i diye Kavatarialı birini seçmişti, o zamanlar beyaz yöneticinin yanında çevirmendi adam. Mevkiini kaybedince karısı onu terketti, yalnız —tahmin edilebileceği gibi— üniformasız eskisi kadar güzel görünmediği için değil, iktidar güzel cinse çekici geldiği için de. Trobriand Adalarında da bu işler başka her yerdeki gibidir çünkü. Rütbe sahibi bu iki bayan da koca konusunda çok iddialı görünüyorlar; gerçekten de Trobriand Adalarında soylu doğmuş kadınların hercailiği meselleşmiştir: "*Guya*'u (reis) rütbesinden bir kadın kadar seviyor fallusu."

Ama kadının sırf artık ondan hoşlanmadığı için kocasını terketmesine konumu daha düşük kişiler arasında da sık rastlanır. Trobri-

and Adalarına ilk gidişimde Sayabiya adında bir kız tanımıştım, güzel, yüzünden sağlık, yaşama sevinci ve heyecan fışkıran bir yaratık. Kızın Tomeda adında hoş, iyi huylu ve dürüst, ama biraz aptal biriyle mutlu bir evliliği vardı. Oraya ikinci gidişimde Sayabiya sırf kocasından bıktığı için evine dönmüştü ve bekâr yaşıyordu. Oburaku'dan Bo'usari adında çok güzel bir kız ard arda iki kocayı da terketmişti ve —aşk öykülerine göre karar verilirse— bir üçüncüyü arıyordu. Her iki kaçışıyla ilgili ne kendisinden ne de köy dedikodularından elle tutulur bir sebep öğrenemedim, belli ki sadece özgür olmaktı istediği.

Bazen başka sebepler de boşanmaya yol açar, özellikle de kocayla kadının ailesi arasındaki anlaşmazlıklar. Namvana Guya'u ile Mitakata arasındaki kavganın böyle bir sonucu oldu. Düşmanının ailesinden olduğu için Orayayse kocası Mitakata'yı terketmek zorunda kaldı. İki köy arasındaki anlaşmazlıklarda aynı nedenle evlilikler çoğu kez bozulur.

Sonu boşanmaya varan ilginç bir evlilik sarsıntısı olayı da To'uluva'nın mirasçısı Bagido'u'nun öyküsüdür (Resim 64). İlk karısıyla oğlu ölmüş, Bagido'u olağanüstü çekici bir kadın olan Dakiya ile evlenmişti, onu tanıdığımda kadın bir hayli olgun yaşında bile hâlâ bir zamanki güzelliğinin izlerini taşıyordu. Dakiya'nın küçük kızkardeşi Kamvalila, Vakayseli ünlü büyücüyle, Manimuva'yla evlenmişti. Kamvalila hastalandı ve kız kardeşi ona bakmak için yanına gitti. Derken Dakiya ile kız kardeşinin kocası arasında bilinen şeyler olmaya başladı. Adam ona aşk büyüsü yaptı. Dakiya'nın zihni onun etkisi altına girdi ve zina yapmaya başladılar. Dakiya kız kardeşinin ölümünden sonra kocası Bagido'u'ya döndüğünde artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Bagido'u yemeğini kayış gibi, suyunu acımtırak, hindistancevizi sütünü acı ve betel cevizlerini tatsız buluyordu. Kireç kabında da küçük taş ve tahta parçacıkları keşfetti, yolunun üstünde dallar, yemeğinde yabancı maddeler oluyordu. Hasta düştü, durumu kötüydü ve gitgide daha da kötülüyordu, çünkü bütün bu nesneler doğaldır ki kara büyü araçlarıydı; büyücü düşmanı Manimuva sadakatsiz karısının yardımıyla bunları ona karşı harekete geçiriyor, bu arada da karısı sevgilisiyle buluşuyordu.

Bagido'u kadını azarlıyor, tehdit ediyordu; en sonunda kadın bir gün Manimuva'ya kaçıp açıktan açığa onunla yaşamaya başladı, ta-

mamen kuraldışı bir davranıştı bu. Ama artık reislerin elinde pek az güç kaldığından Bagido'u onu geri getirmek için özel bir zor kullanamadı; böylece başka bir kadın aldı, Dagiribu'a adında, ablak yüzlü, uyuşuk, biraz kavgacı bir tip. Dakiya büyücü sevgilisinin yanında kalıp onunla evlendi. Mutsuz Bagido'u belli ki veremdi, hemen hemen bütün ailesinin şu ya da bu biçimde yakalandığı bir hastalıktı bu, ama o bütün çektiklerini mutlu rakibinin kara büyüsüne yoruyordu, adamın kendisine hâlâ kara büyü yaptığına inanıyordu. Bu son derece acı bir durumdu, çünkü karısının sebep olduğu ayıba bir de kara büyünün zararı ekleniyordu. 1918 yılında tekrar Omarakana'ya geldiğimde dostum Bagido'u'nun durumu çok daha kötüydü. Şu anda (1928) belki de hayatta değildir; olağanüstü zekâsı, iyi davranışları ve şaşırtıcı belleğiyle Tabalu aile geleneğinin sonuncu onurlu bekçisiydi.

Boşanma formaliteleri de evlenme akti kadar basittir. Kadın kendisine ait olan her şeyi alıp kocasının evinden ayrılır, annesinin ya da en yakın kadın akrabasının kulübesine yerleşir. Orada kalıp daha sonra olacakları bekler; bu arada tam bir cinsel özgürlük kullanır. Çoğu durumda koca onu geri getirmeyi dener. Karısı ve yanlarında oturduğu kişiler için "barış armağanları"yla (*koluluvi* ya da *lula*) birkaç arkadaşını gönderir. Bazen armağanlar önce geri çevrilir, o zaman tekrar tekrar elçiler gönderilir. Kadın armağanları kabul ederse kocasına geri dönmek zorundadır, ayrılığın bir sonu vardır ve evlilik yeniden kurulur. Ama durum ciddiyse, kadın kocasına dönmeme konusunda kararlıysa hediyeler asla kabul edilmez; o zaman erkek becerebildiği kadarıyla başının çaresine bakmak zorundadır, yani başka bir kız araması gerekir. Evliliğin bozulması başta verilmiş olan evlilik armağanlarının geri verilmesini gerektirmez, aşağıda anlatılan, boşanan kadının tekrar evlendiği durum dışında.

Kadın henüz yeterince gençse tekrar evlilik öncesi yaşamına döner ve bir *nakubukvabuya*'nın (evlenmemiş kız) özgür, bağlantısız yaşamını sürer; birbiri ardınca ilişkiler kurar ve bir bekâr evinde yatar. Bu ilişkilerden bir tanesi belki sağlamlaşır ve sonunda yeni bir evliliğe yol açar. O zaman yeni koca, önceline, kadının ailesinin ilk evliliğin başlangıcında aldığı değerli eşyalara karşılık bir tazminat olarak herhangi bir değerli nesne (*vaygu'a*) gönderir. Yeni koca karısının yakınlarına da ikinci bir *vaygu'a* armağan etmek zorundadır; bunun kar-

şılığında onlardan ilk yılın hasat armağanını —*vilakuria'yı*— ve daha sonraki her yıl yamdan oluşan vergileri alır. Bana öyle geliyor ki aile boşanmış bir kadının yeni koca seçimine hiç evlenmemiş bir kızınkinden çok daha az karışıyor. Yiyecek maddelerinden oluşan ilk armağanlar (*pepe'i vs.*) yeniden evlenme durumunda verilmiyor. Belli ki boşanma ne kadın ne erkek için toplumsal bir leke değil, ama doğal olarak insanın kendine duyduğu özsevgi nedeniyle eşi tarafından terkedilmiş olmayı kimse istemiyor.

Elbette ki bir boşanmada çocuklar kadında kalıyor; boşanmayı erkeklerin kadınlardan daha az istemesinin bir nedeni de bu. Annenin bekâr yaşadığı ara dönemde çocuklar ana tarafından en yakın akrabalarının yanında kalıyorlar.

2. *Ölüm ve Geride Kalanlar*

Bir erkek ölünce karısı bu olay sonucunda kesinlikle özgür olmuyor. Hiç paradoks olmadan şu ileri sürülebilir: Bir kadın en sert ve en ağır evlilik zincirine ancak asıl bağ ölümle çözüldüğü zaman vurulur. Töre ona baş yas tutucu olarak eziyetli bir rol yükler; kocasının öldüğü andan itibaren, aylarca, hatta bazen yıllarca son derece dramatik ve yorucu biçimde acısını sergilemek zorundadır. Rolünü, törenin geleneksel gereklerinin tam olarak yerine getirilmesi için dikkatle gözcülük eden toplumun uyanık gözleri önünde oynar; bu konuda en kuşkulu gözcüler de ölenin akrabalarıdır, dul kadın görevini sadece bir an bile aksatsa bunu aile şereflerinin ağır bir yara alması olarak yorumlarlar. Aynı şey bir dereceye kadar dul erkekler için de geçerlidir; ama onlarda yas bu kadar karmaşık ve eziyetli değildir ve gözcüler de daha az katıdır.

Dulluğun ilk aşaması için töresel hükümler, dolaysız ve çok etkili bir biçimde, akrabalığa, evliliğin özüne ve babayla çocuklar arasındaki sosyal bağa ilişkin kısmen çok kaba ve tuhaf düşüncelerden oluşan son derece ilginç bir kompleksi açığa çıkarır. Ölüm ayinleri gerçekte araştırmacı sosyologlar için Trobriand kültürünün belki de en zor ve en kafa karıştırıcı yanıdır. Sonu olmayan bir ayin etkinlikleri dizisi halini alan törenlerin yayılışında, yükümlülük ve karşı yü-

kümlülüklerin içinden çıkılmaz karmaşasında sosyal, etik ve mitolojik düşüncelerden oluşan koskoca bir dünya ortaya çıkar: bu düşünceler bana büyük bölümüyle hiç beklenmedik gelmiş, ölüm ve yas karşısındaki insani tutuma ilişkin basmakalıp anlayışlarla zor bağdaşır görünmüştü.

Bu törenler sırasında ölünün menhus artıkları bir an bile rahat bırakılmaz. Ceset iki kez yerinden çıkarılır, parçalanır, belli kemikler cesetten alınır, işlenir, önce falancaya, sonra bir başkasına verilir, ta ki ceset sonunda huzura kavuşuncaya dek. Bütün süreçte en şaşırtıcı olan olgu, asıl baş aktörün orada olmamasıdır, Danimarka prensi olmadan Hamlet sanki. Çünkü ölünün ruhu bedenine ve kemiklerine yapılanlardan tamamen habersizdir; ayrıca bu onun için hiç fark etmeyebilir de, çünkü o sırada ruhlar dünyası Tuma'da mutlu bir varlık sürdürmektedir, unutma büyüsünü içine çekmiş, yeni bağlanmalara girmiştir (bakınız Bölüm XIII, 5).

İlk kez açılan mezar başında ve ölünün gömülen artıkları üzerinde yapılan törensel işler ve kutsal kalıtlarıyla yapılan her şey, kişinin ölümüyle köy topluluğunda oluşan farklı grupların birbirlerine karşı oynadığı toplu bir oyundan başka bir şey değildir. Ancak bu yorumun yalnızca yerlilerin bugünkü anlayışını yansıttığını, yas törelerinin kökeni ve gelişimi üzerine hiçbir varsayım içermediğini vurgulamak isterim. Ölü bütün zamanlarda Trobriand cenaze âdetlerine sırt mı çevirmişti, yoksa ruhu bu törenlerden yavaş yavaş mı çekildi; buna karar vermek etnolog alan araştırmacısının işi değil. Bu bağlamda kendimizi cenaze törenlerini kaba çizgileriyle araştırmakla sınırlıyoruz; daha ayrıntılı bir anlatı rahatlıkla bunun kadar kalın bir cilt doldururdu. Dolayısıyla biz evlenme âdetlerine ve akrabalık düşüncelerine aydınlatıcı bir ışık tutan noktaları seçeceğiz; bu bile şematik, basitleştirilmiş bir biçimde yapılmalı.[1]

Örnek olarak, en verimli çağında ölüp ardında dul bir kadın, birçok çocuk ve birkaç erkek kardeş bırakan önemli bir adamın ölümünü alalım. Daha ölüm anıyla birlikte, bir yandaki gerçek, yani ana tarafından akrabaları (*veyola*'ları) ile diğer yandaki çocukları, evlilik dolayısıyla akrabaları ve dostları arasındaki ayrılık keskin ve dışardan

1 Kuzey Massimlerdeki bu seremonilere ilişkin olarak Prof. C.G. Seligman'da kısa bir bilgi bulunmaktadır, bakınız *The Melanesians of British New Guinea*.

da görülebilecek bir biçim alır. Ölünün asıl akrabaları bir tabuya tabi olurlar; cesetten uzak durmaları gerekir, onu ne yıkayabilir, ne süsleyebilir, ne okşayabilir, ne de gömebilirler; çünkü ona dokunmaya kalkıştıklarında, hatta yalnızca yaklaşmaya niyetlendiklerinde, hastalık ve ölüm getiren uğursuz etkiler onları da bulur. Bu uğursuz etkiler, ölünün bedeninden yayılan ve havayı zehirleyen bir tür maddi buhar gibi düşünülür. *Bvaulo* diye adlandırılır; bu terim, havanın özellikle sisli ve durgun olduğu günlerde yerleşim yerlerini saran duman bulutları için de kullanılır. Ölüm getiren *bvaulo* normal gözlere görünmez, ama köyü örten kara bir bulut olarak cadılara ve büyücülere görünür. Yabancılara hiçbir zarar vermeyebilir, ama ölünün akrabaları için tehlikelidir (Bölüm XIII, 1).

Akrabalar, üzüntülerini saklamaları gerekmediği, hatta bunu ağlayarak dile getirebildikleri halde, yaslarını giysi ya da takıyla da sergileyemezler. Bu kural şu düşünceye temellenir: Ana tarafından akrabalar (*veyola*'lar) kendi insanlarından olmuşlardır, bir üyenin kaybıyla bütün altklanları yara aldığından her bireyin içi yanar. "Sanki bir kol kesilmiş ya da ağacın bir dalı kopmuş gibi." Acılarını saklamaları gerekmediği halde bununla gösteri yapamazlar. Her tür yas gösterisinden bu kaçınma, gerçek akrabaları, onlardan sonra da altklanın bütün üyelerini. hatta ölenin bütün klandaşlarını kapsar. Öte yandan bedene dokunma tabusu öncelikle altklanın üyeleri, özellikle de asıl akrabalar içindir, cesede dokunma ve sevme girişiminde doğal olarak en çok onlar bulunabileceği için.

Yerlilerin anlayışına göre, dulun, çocukların ve evlilikle edinilmiş akrabaların ölüyle ve cesetle ilişkisi tamamen farklıdır. Geçerli ahlak, bu kesimin üzüntü duymasını, kendini ölümle bir şeyden mahrum bırakılmış hissetmesini ister. Oysa bunlar doğrudan zarar görmezler; kendi altklanlarına (*dala*'larına), dolayısıyla kendi insanlarına ait bir kaybın yasını tutuyor değildirler. Onların üzüntüsü *veyola*'nın (ana tarafından akrabanın) üzüntüsü gibi kendiliğinden değildir, tam tersine, edinilmiş yükümlülüklerden ileri gelen, neredeyse yapay bir görevdir. Bunun için de bunlar üzüntülerini gözle görülecek biçimde apaçık sergilemek, görünür işaretlerle kanıtlamak zorundadırlar. Bunu yapmazlarsa ölenin altklanının hayatta kalan üyelerini ağır biçimde incitmiş olurlar. Böylece son derece tuhaf bir seyirliğe neden olan

ilginç bir durum doğar: Önemli bir adamın ölümünden birkaç saat sonra bütün köy kazınmış kafaları ve kalın bir tabaka halinde kurum sıvanmış vücutlarıyla umutsuz şeytanlar gibi uluyan insanlarla dolar. Bu insanlar ölüyle akraba *değildirler* ve aslında hiçbir kayba uğramamışlardır. Bunun tam tersine bir başka grup her zamanki giysileri içindedir, bunlar görünüşte sakin ve metindirler ve sanki hiçbir şey olmamış gibi davranırlar. Ölenin altklanının ve klanının üyeleridir bunlar, asıl üzülenlerdir. Böylece gelenek ve töre, yanlış çıkarımlarla, bizim —ve herhalde başka bir kültür çevresinden hemen her gözlemcinin— doğal ve makul diye bekleyeceğinin tam tersi bir sonuca varır.

Üzüntülerini sergileyenler arasında çeşitli gruplar ve kademeler kolayca ayırt edilebilir. Öncelikle diğer üç klanın bütün üyelerini kapsayan büyük yasçı kitlesi vardır, çünkü, önemli bir adam ölmüşse, kendi klanının üyeleri dışında köydeki herkes yasa girer. Küçük bir grup —ölenin oğulları ve kayınbiraderleri— cesetle ve mezarla meşgul olur. Birkaç kadın, üzüntü gösterisine kendilerini tamamen kaptırmış durumda cesedin hemen yanıbaşında otururlar; ölenin dul karısı, kızları ve kız kardeşleriyle desteklenmiş olarak aralarında özellikle göze çarpar. Deneyimli bir gözlemci, bu grupta ve belki oğullarda da, yapmacık, salt göstermelik olan acıyla, gerçek, samimi üzüntü arasındaki ilginç gelgiti sezebilir.

3. *Gömü Törenleri ve Yas Adetleri*

Artık bu sosyolojik şemanın yardımıyla, bir ölüm olayıyla birlikte otomatik olarak devreye giren süreçleri ve seremonileri izleyebiliriz. Ölüm yaklaşınca, kadın, çocuklar, akrabalar ve evlilik dolayısıyla akraba olanlar yatağın çevresine toplanırlar, küçük kulübe tıklım tıklım dolar. Tiz bir feryadın kopması ölümün bedene girdiğini gösterir. İlk acı çığlığı çoğu kez de ölünün başında durarak dul kadın atar ve hemen diğer kadınlarca devam ettirilir, böylece köy bir anda melodik ağıdın tuhaf armonileriyle dolar. Bu andan itibaren, gelecek günlerin, hatta haftaların çok çeşitli etkinlikleri başlar, bunlara bir saniye bile kesilmeyen uzatılmış feryatlar korosu eşlik eder. Bu bazen tiz, kulak tırmalayan tonlara çıkar, sonra yeniden alçalıp yumuşak, melodik

akorlar halini alır, böylece acının müzikle iyi bir dile getirilişi olarak devam eder. Bu güçlü, yükselip alçalan, tüm köyü kaplayan ve bütün insanları ölüme karşı güçsüz, önemsiz bir protestoda birleştiren ses seli benim için bir sembol oldu, başka yönleriyle öylesine katı, tutucu ve anlaşılmaz olan yas âdetlerindeki değerli ve derinden insanca şeylerin sembolü.

Ceset önce yıkanır, kremlenir ve süslenir (bakınız Resim 32, 33), sonra bedenindeki delikler hindistancevizi lifleriyle kapatılır, bacaklar bağlanır, kollar iki yana yapıştırılır. Kulübenin döşemesine oturan bir sıra kadın şimdi cesedi dizlerinin üstüne alırlar; sıranın bir ucunda dul (kadın veya erkek) oturur, başı tutar.[2] Ölü bedeni okşamaya başlarlar, ellerini şefkatli hareketlerle teninin üstünde gezdirir, göğsüne ve karnına değerli nesneler bastırırlar, başını ve bacaklarını tutup cesedi sağa sola yavaşça hareket ettirirler. Böylece ceset hiç kesilmeyen yakınmaların eşliğinde ağır, korkutucu hareketlerle kımıldamaya, eğilip bükülmeye başlar. Yasçılar kulübeye doluşur, hepsi medolik ağıdı söylerler. Gözlerinden yaşlar, burunlarından sümükler akar, bedenin bütün bu salgıları özenle sergilenir, bütün vücuda sıvanır ya da başka bir biçimde göze çarpar hale getirilir. Kulübenin dışında, belli kadınlar, çoğunlukla da ölüye evlilik dolayısıyla akraba olanlar, ölünün kalıntılarını ellerinde tutarak ağır ritmli bir dans yaparlar (*vaysali*; Resim 11).

Bu arada oğullar mezarı hazırlar; bu eskiden hep köy meydanında olurmuş, ama şimdi beyaz adamın emri üzerine mezar köyün kenarında bulunmak zorunda. Ölümden birkaç saat sonra ceset şiltelere sarılıp mezara yerleştirilir ve üstte az bir yer kalacak biçimde tomruklarla örtülür. Bu tomruk tabakasının üstüne cenaze nöbeti tutmak üzere bazen de kızıyla birlikte dul kadın oturur; kadının kız kardeşleri, kadın akrabaları, kadın arkadaşları ve ölünün evlenme yoluyla kazandığı diğer akrabalar mezarın çevresine toplanırlar. Hava kararırken köy meydanı insanlarla dolar, çünkü beyaz adamın *baku*'ya ölü gömülemez emrine bugün de karşı gelinmektedir; ya köy meydanında geçici bir mezar açılır, ya da ölü doğrudan toprağın üstüne konur. Böyle-

2 *Argonauten des westlichen Pazifik*'e Resim 65 ile karşılaştırınız; orada fotoğraf alabilmek için bu sahne kulübenin dışında yeniden oluşturulmuştu, yalnız dul kadının yerine oğlu geçirildi.

ce yaşlılar, akrabalar, bütün köy halkı ve uzaktan yakından gelmiş birçok konuk, son derece ilginç bir cenaze nöbeti (*yavali*) tutmak üzere buraya toplanırlar.

Asıl yasçılar ve akrabalar uygun gruplar halinde mezarın hemen çevresine dağılırlar. Bu iç halkanın dışına köy halkı ve konuklar oturur; her köy topluluğu diğerlerinden ayrıdır, oturanların cesede uzaklığı arttıkça davranışları ve ruh halleri de daha az trajik olur; hatta kalabalığın en dış kenarında heyecanlı konuşmalara dalmış, yemek yemek veya betel cevizi çiğnemekle meşgul insanlar görürüz. Yas topluluğunun en ortadaki grubu pes perdeden bir ağıt tutturur, diğerleri şarkı söylerler, gece ilerleyince kimileri ayağa kalkar, kalabalığın başları üstünden ölünün onuruna büyülü formüllerden parçalar okurlar.

Fakat ceset uzun süre huzur içinde bırakılmaz; şarkıların, yakınmaların ve büyü dualarının kakafonik, korkunç gürültüsüne "huzur" denebilirse eğer. Ertesi akşam ceset yerinden çıkarılır ve kara büyü işareti aranır (resim 33). Böyle bir araştırma, ölüme büyüleme yoluyla kimin sebep olduğu ve bunun hangi nedenle yapıldığı konusunda son derece değerli ipuçları verir. Bu seremonide çeşitli kereler bulundum; 33 no'lu fotoğraf Oburaku'da en iyi bilgi vericim olan Toyadaia'nın karısı İneykoya'nın mezardan ilk çıkarılışını gösteriyor.[3]

Mezarın ilk açılışından sonra, henüz gün doğmadan cesetten birkaç kemik çıkarılır; bu anatomik operasyon ölenin oğulları tarafından yapılır, birkaç kemiği kutsal kalıt olarak saklarlar, diğerlerini belli akrabalara dağıtırlar. Bu âdet hükümet tarafından kesinlikle yasaklanmıştır; en kutsal dini âdetlerin "uygar beyazlar"ın önyargısına ve ahlak anlayışına kurban gidişine bir örnek daha. Ama Trobriandlılar bu âdete öyle bağlılar ki hâlâ gizlice sürdürüyorlar; ben kendim, ölümünden birkaç gün önce konuştuğum bir adamın çene kemiğini karısının boynunda gördüm (Resim 34 ve 35).

Kemiklerin çıkarılıp kutsal kalıt olarak kullanılması bir bağlılık gösterisidir; bunları kokuşmuş cesetten almaksa ağır, mide bulandırıcı, iğrenç bir görev. Töre ölenin oğullarından tiksintilerini bastırıp saklamalarını ve kemikleri temizlerken kokuşmuş maddelerin bir kısmını emmelerini ister. Büyük bir gururla şöyle anlatırlar: "Babamın kol

3 Kara büyü işaretlerine ilişkin daha fazla bilgi için *Crime and Custom*'a bakınız, S. 87-91.

kemiğini emdim; gidip kustum, geri gelip tekrar emdim." Kemikleri deniz kıyısında temizledikten sonra oğullar köye geri gelirler; şimdi ölenin kadın akrabaları törenle onların "ağızlarını yıkarlar." Oğullar yemek alırlar, elleri hindistancevizi yağıyla temizlenir. Kemikler fayda ve süs amacıyla kullanılır; kafatasından dul kadının kullanması için bir kireç kabı yapılır, çene kemiği göğse asılan boyun süsü olarak kullanılır; ön kol kemiğinden, dirsek, kaval ve diğer bazı kemiklerden betel ve areka cevizi çiğnerken kullanılan spatüller kesilir.

Bütün bu âdetlerin temelinde tuhaf bir biçimde karışmış duygular yatar. Bir yandan dul kadın ve çocuklar sevgili ölünün bir parçasını saklamak istiyor olmalılar. "Kutsal kalıtlar (*kayvaluba*) bize öleni hatırlatıp içimizi yumuşatır." Öte yandan bu kalıtların kullanılması ağır, sıkıntılı bir görev gibi görülüyor, insanın babasından gördüğü bütün iyiliklere bir tür kutsal karşılık olarak. Bana şöyle açıklamalar yapıldı: "Bizi doyurmuş, tatlı yiyeceklerle beslemiş adam için içimiz yanar; spatül diye onun kemiklerini emeriz." Ya da şöyle: "Bir çocuğun babasının dirsek kemiğini emmesi doğrudur; çünkü baba onun dışkısını temizlemek için ellerini kirletmiştir, dizlerine işemesine izin vermiştir." (Birinci bölümün 3. paragrafındaki benzeri açıklamalarla karşılaştırınız.) Böylece kalıtların kullanılması yaslı dul ve çocuklar için hem avuntu olur, hem de titizlikle yerine getirilmesi gereken bir bağlılık edimi yerine geçer.

Katı bir tabu ana tarafından akrabalara (*veyola*'lara) ölünün kemiklerini kullanmanın her türünü yasaklar. Bu yasağı çiğnemenin sonu hastalıktır; karınları şişer, hatta ölebilirler. En tehlikelisi de kemikler henüz ölünün vücut sıvılarıyla ıslakken dokunmaktır. Birkaç yıl sonra kemikler akrabalara verilirken bile özenle kuru yapraklara sarılır ve akrabalar tarafından çok dikkatli tutulur. Kemikler en sonunda deniz kıyısın[illegible] i körkayalara bırakılır; böylece birkaç kez elden ele geçtikten [illegible] nunda huzura kavuşurlar.

[illegible] ak akraba ve dostlar ölünün tırnak, diş ve saçlarını alırlar, bunlardan çeşitli yas takıları yapar, kutsal kalıt olarak üstlerinde taşırlar. Ölünün kişisel eşyaları da aynı biçimde kullanılır, beden kalıtlarının sık sık saklanması gerektiği için bugünlerde daha çok bunlar tercih ediliyor.

Ceset mezardan ikinci kez çıkarıldıktan sonra gömülür, cenaze nö-

beti biter, kalabalık dağılır; ne var ki, bütün bu süre boyunca kocasının yanından hiç ayrılmamış, tek lokma yiyip içmemiş ve yakınmasına bir dakika olsun ara vermemiş olan dul kadın için kurtuluş henüz gelmemiştir. Tam tersine, evinin içinde kurulmuş olan küçük bir kafesin içine girip en katı tabu gözetimi altında haftalarca orada kalır. Kafesten dışarı çıkamaz; yalnızca fısıltıyla konuşabilir; yiyeceklere ve içeceklere asla kendi elleriyle dokunamaz, kendisini beslemelerini beklemek zorundadır; ışıksız ve havasız, karanlıkta hapis kalır; vücudu kalın bir tabaka halinde kurum ve yağla sıvanmıştır ve bunlar uzun süre yıkanmaz. Bütün ihtiyaçlarını kafesin içinde görmek zorundadır, dışkısını akrabaları dökerler. Böylece aylar boyu, basık, pis kokulu, kapkaranlık bir hücrede yaşar, o kadar da küçüktür ki kollarını açtığında neredeyse iki duvara da dokunabilecek durumdadır; kafes çoğu zaman, yanında durup onu avutan insanlarla doludur; insan kokusundan, üst üste biriken pislikten, dumandan ve yemek artıklarından oluşan anlatılmaz bir atmosfer vardır. Ayrıca dul kadın kocasının ana tarafından akrabalarının az ya da çok sıkı bir denetimi ve gözetimi altındadır, bunlar bütün mahrumiyetleriyle birlikte yası kendilerine verilmiş bir hak olarak görürler. Kocanın toplumsal konumuna göre altı aydan iki yıla kadar sürebilen dulluk sonuna yaklaşınca, ölü kocanın akrabaları yastaki kadının üzerindeki baskıyı yavaş yavaş hafifletmeye başlarlar. Belli bir törene göre ağzına yiyecek sokulması ona yeniden kendi elleriyle yemek yeme iznini verir. Sonra bir törenle konuşmasına izin verilir; sonunda da tutukluluk tabusundan kurtarılır ve —hep ilgili törenle— kafesten çıkması söylenir. Son törenli serbest bırakmada, dul kadın ölenin *veyola*'ları tarafından yıkanır, kremlenir ve kendisine parlak üç renkte hazırlanmış yeni bir ot etek giydirilir. Böylece kadın yeniden evlenebilir duruma gelir.

4. *Yasın İdeolojisi*

Dulu, öksüzleri ve çok daha gevşek olmak üzere bir ölçüde de diğer evlilik-akrabalarını âdeta bir kıskaç gibi içine alan tüm katı yas seremonisinde, Trobriandlıların kabile geleneğine ait belli düşünceler canlı bir biçimde teşhis ediliyor. Tüm gömme, mezardan çıkarma ve

mezarla ilgilenme sürecinde özellikle göze çarpan nokta, ana tarafından akrabalara uzakta kalma yükümlülüğünü getiren tabudur; cesede yaklaşmak bunlar için tehlikelidir, üzüntüyü sergilemekse gereksiz. Dul kadına ve akrabalarına ise tam tersine üzüntüyü göstermek ve bütün cenaze hizmetlerini görmek düşer, böylece gelenek evlilik bağının güçlülüğünü ve kalıcılığını vurgulamış olur. Evli bir erkeğe kadının kendisi ve çocukları dahil karısının ailesince yapılması gereken hizmetlere ilişkin özgün sistem ölümden sonra da işler.

Ama cenaze törenlerinin yapıldığı dönemde ölenin altklanı bu hizmetlerin karşılığını adamın yaşadığı zamankinden daha ağır ve daha sık ödemek zorundadır. Kemikler çıkarılıp cesetten artakalanlar gömülür gömülmez ölünün altklanı ilk büyük yiyecek ve değerli eşya dağıtımını düzenler; dul kadın, çocuklar ve diğer evlilik-akrabaları, cesedin beklenmesinde ve mezarın kazılmasında yaptıkları çeşitli hizmetler için zengin bir biçimde ödüllendirilirler. Daha sonraki dağıtımlar belli aralıklarla birbirini izler. Birisi yalnızca kadın yasçılar içindir, bir diğeri mezarı hazırlayanlar için, bir diğeri de büyük yasçı kitlesi için; son derece zengin bir başka dağıtımda da dul kadına ve çocuklarına değerli eşyalar ve bol miktarda yiyecek verilir, bu da üzüntüyle ve sadakatle ölünün kemiklerini betel çiğnerken ya da takı olarak kullandıkları içindir. Bu karmaşık dağıtım dizisi yıllarca uzar gider ve yanısıra dolambaçlı bir görev ve yükümlülükler karmaşasını getirir; çünkü ölenin altklanının bütün üyeleri yiyecek maddesi sağlamak ve bunu asıl organizatöre, yani altklanın başına vermek zorundadırlar; o bunları bir araya getirir ve doğru alıcılara dağıtır. Bunlar bunu tekrar dağıtırlar, en azından kısmen. Ve bu sonu gelmeyen sistemdeki her hediye, ardından belirli yükümlülükleri ve gelecekteki belli bir zamanda verilmesi gereken karşı-armağanları getirir.

Dulla çocukların üzüntülerini abartıyla sergilemeleri, hem gerçek hem mecazi anlamda kalın bir yasa bürünmek zorunda olmaları gerçekten şaşırtıcıdır; bütün bu fenomenlerin son derece karmaşık ruhsal temeli verdiğimiz bilgide herhalde açılmıştır. İlk elde ölüye ve onun altklanına karşı bir görev söz konusudur; yerine getirilmesi toplum ve sip tarafından dikkatle denetlenen, katı kurallara bağlanmış ahlaki bir görevdir bu. "Gözyaşlarımız babamızın akrabaları için görünmelidir." Yasçılardan biri çok basit biçimde ve dosdoğru böyle

açıkladı. İkinci olarak, bütün bunlarla bütün dünyaya bir şey kanıtlanmış olur: kadının ve çocukların ölüye gerçekten iyi davrandıkları ve hastalığında ona sadakatle baktıkları. Nihayet —ki bu çok önemlidir— bu yolla, mesela kara büyü dolayısıyla adamın ölümünde suç ortağı olabilecekleri biçimindeki her tür şüphe ortadan kaldırılmış olur. Bu sonuncu, yadırgatıcı itkiyi anlayabilmek için, büyülenme konusundaki olağanüstü büyük korkuyu, büyü işin içine girer girmez her zaman ayakta olan kuşkuyu ve herkese, her bireye duyulan alışılmamış güvensizliği bilmek gerekir. Trobriandlılar —onların kültür düzeyindeki bütün halklar gibi— istisnasız her ölüm olayında bir büyü etkisi görürler, meğerki ölüm intihar sonucu ya da zehirlenme ve kargı saplanması gibi görünür bir kaza nedeniyle olsun. Büyülenme durumunda baş şüphelinin her zaman adamın karısı ya da çocuklar olması, yerlilerin evliliğe ve babalık bağına ilişkin görüşlerini dile getiriyor, bunu yapay ve sırasında güvenilmez görüyorlar. Bir erkeğin iyiliğini gerçekten düşünmek ve gerçek sevgi, geleneksel düşünce sistemine göre yalnızca ana soyuna özgüdür, bu tarafın ona karşı bir harekette bulunacağından asla şüphelenilmez. Karısı ve çocukları ise yalnızca birer yabancıdırlar, töre bunlarla arasında gerçek bir çıkar ortaklığını reddeder.[4]

Bu geleneksel görüşün çoğu kez ekonomik ve psikolojik gerçekliğin tam karşıtı olduğu daha önce gösterildi ve birçok olayla belgelendi (Bölüm I, 1 ve 2 ile karşılaştırınız). Erkekle kadın arasında, babayla çocuklar arasında her zaman varolan kişisel eğilim bir yana bırakılsa bile, çocukların babalarının ölümüyle akrabalara göre çok daha fazla kayba uğradıkları açık; akrabaların mirasçılar olarak ölüm olayında kazançları var, özellikle de zengin, rütbe sahibi, önemli bir erkek söz konusuysa. Gerçekten de geride kalanların gerçek duyguları üzüntünün resmi sergilenmesinden bağımsız olarak kendi doğal akışını alıyor. Geleneğin kurallaştırdığı anlaşmalı duygu ve düşüncelerin yanında bir bireysel düşünceler, duygular ve dürtüler dünyasının yeşermesi, sosyal psikolojinin en önemli olaylarından biridir, etnolojik

4 Burada yerlilerin kendilerinin de sık sık vurguladıkları gibi, yalnızca yasanın ve geleneğin idealini yansıtan basitleştirilmiş bir bilgi veriyoruz. Akrabalık ve evlilik ilişkisine bağlı olarak büyücülüğe ilişkin düşüncelerin daha derinlemesine anlatılması daha sonraki bir yayına kalıyor.

alanda bu olgu üzerine toplanacak daha pek çok malzeme var; bunun için, gözlemlenen vahşilerle kişisel dostluğa dayanacak, bireye inen bir araştırma gerekli.

Trobriand Adalarında dul kadınla çocuklarının gerçek acısı, teatral üzüntü gösterisiyle sislendiriliyor, örtülüyor, neredeyse tanınmaz hale getiriliyor. Yine de başka zamanlardaki, özellikle de kritik durumlardaki davranışları gözlendiğinde gerçek duyguları anlaşılabiliyor. Bir kocanın gecelerce karısının hasta yatağı başında beklediğine bir değil birçok kez tanık oldum; umutlarının nasıl artıp azaldığını, kadını hayatta tutma ümidi kalmayınca nasıl gözle görülür, derin bir düşkırıklığına kapıldığını gördüm. Dul kalanların acısı arasındaki fark çok net görülebiliyor; kimi yalnızca töreye boyun eğiyor, kimi yürekten yas tutuyor. Aslında bir hayli bencil ve sığ bir karakteri olan Reis To'u'luva, sevgili karısının ölümünden söz ederken gözle görülür, gerçek bir duygululuk göstermeden edemiyordu. Tüm Oburaku'nun en iyi adamı Toyadala (Resim 33) haftalarca karısının hastalığını izleyip iyileşmesini bekledi. Kadın öldüğünde Toyodala önce deli gibi oldu; daha sonra yası sırasında onu sık sık ziyaret ettim, öyle acı acı ağlıyordu ki görme gücü zarar görmüştü. Hiç kuşku yok ki gerçek akrabalar kişisel kaybı çok daha az hissediyorlar. Öte yandan onlar anlaşmalı bir mahrum bırakılmışlık duygusu öğreniyorlar, grupları sakatlanmış gibi bir his. Ama burada başka bir probleme, klanın dayanışma duygularına ve bu konudaki düşüncelerine dokunuyoruz. Buna girmek bizi çok farklı yerlere götürür.

Evliliği incelemek bizi sözcüğün dar anlamında cinsel ilişkileri araştırmaktan uzaklaştırdı. Sosyal örgütlenme sorunuyla uğraşmak, karı ile koca, ana baba ile çocuklar arasındaki ilişkilerin hukuksal, ekonomik ve dinsel arkaplanıyla ilgilenmek zorunda kaldık. Bu son tema, yani ana-babalık bizi gelecek bölümde de meşgul edecek; kültürel biçimleri içinde derinlemesine bir cinsel dürtü analizine ancak ondan sonra dönebileceğiz.

Bölüm VII

KABİLENİN İNANÇ VE TÖRESİNDE ÜREME ve GEBELİK

Belli bir toplumsal sosyal yapının orada geçerli düşünce, kanı ve görüşlere bağımlı olması antropologlar için belirleyici önemdedir. İlkel halklarda çok sıkça, doğal süreçlerle ilgili şaşırtıcı ve fantastik görüşler buluyoruz, buna uygun olarak da akrabalık, toplumda güç dağılımı ve kabile düzeni açısından tek yanlı gelişmiş bir sosyal dokuyla karşılaşıyoruz. Bu bölümde üreme ve gebelik konusuna ilişkin olduğu kadarıyla Trobriandlıların insan organizmasıyla ilgili düşüncelerini anlatacağım. Bu görüşler sözlü gelenekte, âdetlerde ve törenlerde dile geliyor ve kan akrabalığının sosyal sonuçlarında, kabilenin anaya bağlı düzeni üzerinde güçlü bir etkisi oluyor.

1. *Erkek ve Dişi Organizma ve Yerlilerin İnancında Cinsel Dürtü*

Yerliler temel hatlarıyla insan anatomisi üzerine pratik bilgilere sahiptirler ve insan bedeninin çeşitli bölümleri ile iç organları için ge-

niş bir sözlükleri vardır. Sık sık domuz ve diğer hayvanları keserler, gerek ceset otopsisi âdeti, gerekse denizaşırı yerlerde oturan yamyam komşularına yaptıkları ziyaretler, insan ve hayvan organizmasının benzerliğini onlara oldukça ayrıntılı gösterir. Buna karşılık fizyolojik teorileri son derece kısırdır; en önemli organların işlevlerine ilişkin bilgilerinde, çeşitli tuhaf, fantastik düşüncelerin yanısıra birçok önemli boşluk vardır.

Cinsel organların anatomisine ilişkin bilgileri, insan bedeninin diğer kısımları üzerine bildikleriyle karşılaştırılırsa aslında hayli sınırlıdır. Bu konuya canlı ilgileri karşısında ayrımları yüzeysel ve kaba, terminolojileri zayıf kalır. Şu kısımları ayırt eder ve bunlara birer ad verirler: Vajina (*vila*), klitoris (*kasesa*), penis (*kvila*), testis (*puvala*). Bütün olarak *mons veneris* (üreme organları) ya da *labia majora* ve *minora* (büyük ve küçük dudaklar) için özel bir sözcükleri yoktur. Glanspenise penis "ucu" (*matala kvila*) derler, sünnet derisini de penis başı (*kanivinela kvila*) diye adlandırırlar. Dişi iç cinsel organlara *bam* denir; bu terime uterus ve plasenta da girer. Yumurtalıklar için özel bir sözcük yoktur.

Yerlilerin fizyolojik görüşleri kabadır. Cinsel organlar boşaltıma ve hazza yarar. İdrar atmanın böbreklerle ilişkisi kurulmamıştır. Dar bir kanal (*votuna*) mideden dosdoğru mesaneye gider, oradan da erkek ve dişi cinsel organlar aracılığıyla dışarı atılır. İçilen su, sonunda dışarı atılıncaya dek ağır ağır bu kanaldan geçer, midede dışkılarla temas ettiği için kirlenir ve rengi değişir, çünkü yiyeceklerin dışkıya dönüşmesi midede başlar. Cinsel organların işlevine ilişkin bilgileri daha komplike ve daha sistematiktir ve bir tür psiko-fizyolojik teori oluşturmaktadır. Arzunun yeri gözlerdir *(magila kayta*; sözcüğü sözcüğüne: çiftleşme isteği). Cinsel heyecanın temeli ya da kaynağı (*u'ula'sı*) bunlardır. Arzu *votuna* aracılığıyla gözlerden beyne taşınır (*votuna*: sözcük anlamı sürgün ya da sarılgan bitki; anatomide damar, sinir, bağlantı kanalı ya da kiriş anlamına geliyor) ve bütün vücuda, karna, kol ve bacaklara yayılır, sonunda böbreklerde toplanır. Böbrekler sistemin ana ya da merkez bölümü (*tapvana*) diye bilinir. Buradan erkek cinsel organına başka kanallar (*votuna*'lar) gider. Cinsel organ tüm sistemin ucudur (*matala*; sözcük anlamı: göz). Yani gözler arzu nesnesini gördüklerinde "uyarılırlar" ve uyarıyı böbreklere iletirler,

bunlar da bunu penise gönderirler ve böylece ereksiyon gerçekleşir. Bu nedenle gözler tüm cinsel heyecanın ana kaynağıdır, "çiftleşme isteğimizi uyandıran çiftleşme nesneleridir." Yerliler şöyle söylerler: "Bir erkek gözleri kapalıyken ereksiyona ulaşamaz"; yine de koku alma duyusunun zaman zaman gözlerin yerini alabileceğini kabul ederler, çünkü "bir kadın karanlıkta eteğini çıkarınca arzu uyanabiliyor".

Cinsel uyarılma süreci kadında da benzer biçimde gerçekleşir. Gözler, böbrekler ve cinsel organlar aynı *votuna* (bağlantı yolu) sistemiyle birbirine bağlanmıştır. Alarm işaretini gözler verir, bu bütün vücudu geçer, böbrekleri harekete geçirir ve klitoriste cinsel uyarılma doğurur. Erkeğin ve dişinin boşalması aynı adla (*momona* veya *momola*) anılır; yerlilerin kanısına göre her iki akıntı da böbrekten gelir ve işlevleri aynıdır, bunun üremeyle hiçbir ilişkisi yoktur, sadece yüzeyleri kayganlaştırıp hazzı arttırmaya yarar.

Konuyu bana bu biçimiyle ilk anlatanlar Namvana Guya'u ve Piribomatu'ydu, birincisi hobi olarak, ikincisi meslek olarak ikisi de büyücülük yapıyorlardı. İkisi de akıllı adamlardı ve mesleki güdülerle insan anatomisi ve fizyolojisi ile ilgiliydiler. Yani verdiğimiz bilgi Trobriand bilgisinin en gelişmiş aşamasını temsil ediyor. Adanın diğer kesimlerinden de benzer bilgiler topladım; ana noktalarda —böbreklerin cinsel işlevi, gözlerin ve koku alma duyusunun büyük önemi, erkek ve dişi cinselliği arasındaki kesin paralellik— hepsi aynı şeyleri söylediler.

Genelde libido psiko-fizyolojisine ilişkin, oldukça üst üste düşen ve bütününde hiç de saçma olmayan bir görüş de var. İki cins arasındaki paralellik tutarlı geliştirilmiştir. Birçok bölgede yerliler şu üç unsuru ayırt ediyorlar: *u'ula, tapvana, matala*. İmge bir ağaçtan ya da bir ok veya kargıdan alınmış. *U'ula*'nın sözcük anlamı, ağacın ayağı, temel, dip; geniş anlamıyla "neden, köken, güç kaynağı" demek. *Tapvana* ağacın orta bölümü; aynı zamanda gövdeyi, her uzun nesnenin ana bölümünü, bir yolun uzunluğunu da belirtiyor. *Matala* köken olarak gözden ya da sivri uçtan (kargıdaki gibi) geliyor, bazen *dogina* veya *dabvana* sözcüğünün yerine de kullanılıyor, bu, ağaç tepesi ya da yükselen bir nesnenin sivri ucu demek, en yüksek kısmı anlatıyor, soyut anlamda da daha çok son söz, en yüksek ifade demek.

Cinselliğin mekanizmasına ilişkin bu düşünce, daha önce de söy-

lediğimiz gibi, bütününde hiç de saçma değil; gerçekten hatalı olan tek şey, böbreklere özel bir cinsel işlev düştüğü kabulü. Böbrekler meni salgıladıkları için insan vücudunun son derece yaşamsal öneme sahip parçalarından biri sayılıyor. Başka bir görüşe göre erkek ve dişi akıntısı böbreklerden değil, bağırsaklardan geliyor. Her durumda yerliler bağırsaklardaki bir şeyin fışkırmayı etkilediğine inanıyorlar: *ipipisi momona* – "akıntıyı dışarı fışkırtıyor."

Testislerin fizyolojik işlevine ilişkin tam bilisizlik çok dikkat çekici. Yerliler bu organın bir şey ürettiğini bilmiyorlar; erkek akıntısı (*momona*) burada yapılıyor olabilir mi biçimindeki bütün sorular şiddetle olumsuzlanıyor. "Bak, kadınlarda testis yok ama onlardan da *momona* geliyor." Erkek bedeninin bu bölümü sadece süs parçası (*katububula*) olarak değerlendiriliyor. Bir yerli estetikçi, "Testissiz bir penis ne kadar çirkin görünürdü" diyebilir pekâlâ. Testisler "güzel (*bvoyna*) görünsün diye" oradadırlar.

Aşkın ya da ilginin (*yobvayli*) yeri bağırsaklarda, karın derisinde, kollarda ve çok küçük ölçüde de arzunun kaynağı olan gözlerdedir. O nedenle sevdiğimiz insanlara, çocuklarımıza, dostlarımıza, ana babamıza bakmayı severiz; ama sevgi çok güçlüyse sevdiğimiz kişiyi kucaklamak da isteriz.

Adet kanaması yerliler için gebelikle bağı çok bulanık bir süreç. "Kan gelir, damlar, damlar, diner; biter." Adet kanamasını yalnızca kan sözcüğüyle tanımlıyorlar, *buyavi*; yalnız burada bir dilbilgisi özelliği var. Genel olarak bedendeki kan, insan vücudunun bütün parçalarına takı olarak gelen sıkı derecedeki iyelik zamiriyle kullanılıyor, aybaşı kanı ise süsler ve giysiler için kullanılan iyelik zamirini alıyor (daha az sıkı iyelik). Böylece *buvaigu* "kanım" (benim bir parçam olan kan) dendiğinde bir yaradan akan kan veya başka bir kan akıntısı anlatılmış oluyor; *aga buyavi* "benim kan(ım)" (bana ait kan) ise aybaşı kanını anlatıyor.

Aybaşı kanaması karşısında erkeklerin hiçbir tiksintisi ya da korkusu yok. Erkek kanama döneminde sevgilisiyle ya da karısıyla ilişki kurmuyor, ama aynı kulübede kalıyor, aynı yemeği yiyor, yalnız aynı yatakta yatmıyor. Kadınlar âdet kanamaları sırasında temizlik gerekçesiyle her gün düzenli yıkanıyorlar, bu yıkanma tüm köye içme suyu getirdikleri ve arasıra erkeklerin de yıkandığı kaynakta oluyor. Kana-

ma dönemi bitişinde özel, âdetleşmiş bir yıkanma yok, bir kızın ilk kanamasında da hiçbir tören yapılmıyor. Kadınlar kanama sırasında her zamankinden farklı giyinmiyorlar, yalnız bazen daha uzun etek kullanıyorlar; bu sürece ilişkin olarak cinsler arasında özel bir utangaçlık söz konusu değil.

2. *Yeniden Doğuş ve Ruhlar Dünyası Yoluyla Yaşama Dönüş*

Adet kanamasıyla fetüsün oluşumu arasındaki ilişki yerlilerce gözlenmiş, teşhis edilmiştir; ancak bu bağıntıyla ilgili düşünceleri son derece bulanıktır ve ruh-varlıkların enkarnasyonuna (beden bulmasına) ilişkin belli görüşlere öyle sıkı bağlanmıştır ki anlatımızda fizyolojik süreci ruhlar dünyasının etkisinden ayıramayacağız. Bu durumda olaylara önce yerlilerin öğretisine göre birbirini izlediği şekliyle bakmayı deneyelim. Trobriand geleneğine göre yeni yaşam ölümle başladığından, şimdi bir ölüm döşeğinin başına gitmemiz ve tekrar dünyevi yaşama dönmesine kadar ruhun gezisini izlememiz gerekiyor.[1]

Ölümden sonra ruh ölüler adası Tuma'ya gider ve orada rahat bir yaşam sürer, bu tamamen yeryüzündeki yaşama benzer, yalnız ruh çok daha mutludur. Bu mutluluğun nasıl olduğunu daha sonra derinlemesine incelememiz gerekiyor, çünkü burada cinsellik büyük bir rol oynuyor.[2] Bu aşamada yalnızca bir özelliği verelim: gençleşme gücüyle kazanılan ebedi gençlik. Bir ruh (*baloma*), vücudunun kıllarla kaplandığını, cildinin pörsüyüp kırıştığını ve saçlarının kırlaştığını

1 Daha önce yayınlamış olduğum "Baloma, the Spirits of the Dead" adlı makalemde yerlilerin görüşüne göre üremenin nasıl gerçekleştiği konusunda kısa bir bilgi vermiştim. Ayrıca ilkellerde babalığın bilinmemesi üzerine genelde bazı görüşler de açıklamıştım, bunlara Westermarck'ın (*History of Human Marriage*, 5. Baskı, Cilt 1, S. 290ff) ve Carveth Read'in (*No Paternity* adlı makale, *Journal of the Anthropological Institute 1917*) kısmen itirazları oldu. Aşağıdaki bölümde eleştirmenlerimin getirdiği bazı sorulara cevap veren ayrıntılı kanıtlar getiriliyor. (Söz konusu makale için bakınız *Büyü, Bilim ve Din*, "Baloma, Trobriand Adalarında Ölülerin Ruhları", Kabalcı Yayınları, 1990, İstanbul.)

2 Bölüm XII'nin son paragrafıyla karşılaştırınız.

fark eder etmez kolayca derisinden sıyrılıverir ve siyah saçları, kılsız, yumuşak teniyle yine taze ve genç bir görünüm alır. Fakat bir ruh yerlilerin deyişiyle "aşağıda" uzun bir yaşam sürüp sürekli gençleşmekten yorulunca herhalde tekrar yeryüzüne çıkmak ister; o zaman yaşını iyice geriye atıp henüz doğmamış küçük bir çocuk halini alır. Bilgi vericilerimden birkaçı Tuma'da da yeryüzündeki gibi çok sayıda büyücü olduğunu söylediler. Kara büyü sık sık uygulanıyor; bu bir ruhu da etkileyebiliyor, onu güçsüz, hasta, yaşam yorgunu yapabiliyor; o zaman —sadece o zaman— ruh yaşamın başına dönüyor, bir ruh-çocuğa dönüşüyor. Bir ruhu kara büyüyle veya tesadüfen öldürmek tamamen imkânsızdır; onun sonu her zaman sadece, yeni bir başlangıç anlamına gelir.

Bu gençleşen ruhlar, beden bulma öncesindeki bu küçük çocuklar ya da ruh-bebekler insanlığın kendini yedeklediği tek kaynaktır. Henüz doğmamış çocuk Trobriand Adalarına dönmek üzere kendine bir yol bulur ve herhangi bir kadının karnına girer, yalnız bu kadın ruh-çocukla aynı klandan ve aynı altklandandır. Ruh-çocuğun Tuma'dan Boyova'ya nasıl geldiği, annesinin bedenine nasıl ulaştığı ve gebeliğin fizyolojik sürecinin ruhların etkinliğiyle nasıl bağdaştığı konusunda yerlilerin görüşleri bazen biraz farklılık gösterir. Ama herkes şunu bilir ve şuna inanır ki, bütün ruhlar eninde sonunda Tuma'daki yaşamlarını bitirmek ve doğmamış bir çocuğa dönüşmek zorundadırlar; bu dünyaya doğan her çocuk önce Tuma'da bir ruhun dönüşümü yoluyla yaşama adım atmıştır (*ibubuli*) ve her doğumun tek kaynağı, gerçek nedeni, ruhların etkinliğinde aranmalıdır.

Bütün bu görüşler ve kanılar son derece önemli olduğundan özel bir dikkatle bütün ayrıntıları, bütün versionları topladım. Efsane, insanlığın istediği zaman kendini yeniden genç yapabilme ayrıcalığını nasıl yitirdiğini anlatır; bu son gençleşme yeri küçük bir lagün koyundaki sahildir.[3] Gençleşmeyi ilk duyuşumda —Omarakana'daydı— "ruhun kumsala gidip tuzlu suda yıkandığı" anlatıldı. Kâhin Tomvaya Lakvabulo (Resim 36) vecd anlarında sık sık Tuma'ya gidiyor ve ruh-

3 Bu öykü *Myth in Primitive Psychology*'de anlatılmıştır (S. 80-106). Ölümsüzlüğün yitiriliş öyküsünün geçtiği Bvadela köyü ana adanın güney yarısında, batı kıyıdadır. (Bakınız *Büyü, Bilim ve Din*, "İlkel Psikolojide Mit" başlıklı bölüm, Kabalcı Yayınları, 1990, İstanbul.)

larla ilişki kuruyordu; bana şunları anlattı: "*Baloma*'lar *sopivina* denen bir kaynağa giderler (sözcük anlamı: yıkayan su); deniz kıyısındadır burası. Orada acı suyla bedenlerini yıkarlar. Böylece *to'ulatile*'ler (genç erkekler) haline gelirler." Onları yeniden küçük bir çocuk haline getiren son gençleşmede de yine tuzlu suda yıkanmak zorundadırlar; ve yeniden küçük bir çocuk olunca denize girer, kendilerini suya bırakırlar. Bütün bilgilerde, ruh-çocukların tahta parçaları, yapraklar, dallar, ölü yosunlar veya su üstünde kalabilen diğer hafif nesneler üzerinde sürüklendikleri anlatıldı. Tomvaya Lakvabulo çocukların her zaman Tuma kıyıları boyunca sürüklendiklerini ve *va, va, va* diye sızlanan bir ses çıkardıklarını söyledi. "Akşamları sızlanmalarını duyuyorum, ne bu diyorum. Ah, çocuklar, met onları getirmiş; geliyorlar." Tuma'daki ruhlar bu doğmamış çocukları görebiliyorlar, ruhlar dünyasına indiğinde Tomvaya Lakvabulo da görüyor. Ama sıradan insanlara görünmüyorlar. Ancak bazen, kuzeydeki Kaybola ve Luebilo köylerinden olan balıkçılar köpekbalıklarının ardından uzaklara gittiklerinde rüzgârın ve dalgaların inlemesinde *va, va, va* sızıldanışını duyabiliyorlar.

Tomvaya Lakvabulo ve diğer bilgi vericiler böyle ruh-çocukların Tuma'dan açık denize sürüklendiklerini ileri sürüyorlardı; Trobriand Adalarına başka bir ruhun yardımıyla ulaşıyorlar. Tomvaya Lakvabulo bunu şöyle anlattı: "Bir çocuk bir tahta parçası üstünde yüzmektedir. Bir ruh onun güzel olduğunu görür. Onu alır. Gebe kadının (*nasusuma*) annesinin ya da babasının ruhudur bu. Sonra çocuğu kadının başına, saçlarının arasına koyar. Kadında baş ağrıları başlar, kusar, karnında da ağrılar olur. Sonra çocuk karına iner, kadın artık gerçekten gebedir. Şöyle der: 'Çocuk beni buldu, çocuğu getirdiler işte (ruhlar).'" Bu anlatıda iki ana düşünce buluyoruz; çocuğu herhangi bir yoldan Trobriand Adalarına getirip anneye veren bir başka ruhun etkin müdahalesi ve çocuğun kafadan girmesi; gerçi burada aktarılan bilgide öyle değil ama başka zaman bu çoğu kez önce başta, sonra karında bir kan toplanması olduğu düşüncesiyle birleşiyor.

Çocuğun nasıl nakledildiği konusunda görüşler değişik: kimi yerliler ruhun çocuğu ya bir tür mahfaza içinde (hindistancevizinden yapılmış örgü bir sepet ya da tahta bir kap içinde), ya da doğrudan kollarında taşıdığını düşünüyorlar. Diğerleri ise açıkça bunu bilmedik-

lerini söylüyorlar. Fakat bir başka ruhun etkin işbirliği temel ve önemli. Yerliler "çocukları bir *baloma* getirir" ya da "doğumun gerçek nedeni bir *baloma*'dır " dediklerinde ruh-çocuğun kendisini değil, her zaman bu koruyucu ruhu kastediyorlar (ona böyle diyebiliriz pekâlâ). Bu koruyucu ruh gebe kalacak kadına çoğu kez rüyasında görünüyor (Bölüm VIII, 1'le karşılaştırınız). En iyi bilgi vericimlerimden Motago'i bunu şöyle dile getirdi: "Kadın rüyasında annesinin kendisine geldiğini görür, rüyasında annesinin yüzünü görür. Uyanınca da şöyle söyler: 'Ah, bana bir çocuk var!'".

Bir kadının çocuğu ona kimin getirdiğini kocasına söylediği çok olur, böylelikle gelenek bu vaftiz babası ya da vaftiz anası ruhun öyküsünü korumuş olur. Böylece Omarakana'nın şimdiki reisi kendisini annesine öncellerinden biri olan Bugvabvaga'nın getirdiğini bilmektedir. En iyi dostum Tokulubakiki'yi annesine getiren, kadının *kada*'sıydı (dayısı). Tokulubakiki'nin karısı en büyük oğlunu annesinin ruhundan teslim aldı. Müstakbel anneye armağanı ulaştıran genellikle ana tarafından bir akrabadır; fakat Tomvaya Lakvabulo'nun söylediğine göre kadının babası da olabilmektedir bu.

Bu düşünceyle birleşen fizyolojik teoriye daha önce değinmiştik. Ruh-çocuk aracı tarafından kadının başına bırakılır. Bedeninden başına kan hücumu olur ve bu kan akımıyla çocuk yavaş yavaş aşağı inip sonunda karna yerleşir. Kan çocuğun bedeninin oluşumuna yardımcı olur, onu besler. Bu nedenle gebelerde aybaşı kanaması olmaz. Kadın âdetten kesildiğini görür. Bir, iki, üç ay bekler, sonra gebe olduğundan hiçbir kuşkusu kalmaz. Çok daha yaygın bir başka görüşe göre de çocuk annesinin içine vajinadan girer.

Yeniden doğuş öyküsünün bir başka versionu henüz doğmamış çocuğa daha büyük inisiyatifler atfediyor. Buna göre çocuk Trobriand Adalarına sürüklenmeyi tamamen kendi iradesiyle başarabiliyor. Bundan sonra, büyük olasılıkla başka çocuklarla birlikte adanın kıyılarında yüzerek orada kalıyor ve yıkanan bir kadının bedenine girmek için fırsat kolluyor. Kıyı köylerinde yaşayan kızların bazı davranışları bu inancın hâlâ yaşadığını gösteriyor. Burada çocuk ruhların Tuma yakınındayken olduğu gibi tahtalara, döküntülere, yapraklara, dallara veya deniz dibindeki küçük taşlara tutundukları düşüncesi geçerli. Eğer rüzgâr veya met kıyı yakınına çeşitli döküntüler ve parçacıklar sürük-

lemişse kızlar gebe kalma korkusuyla suya girmiyorlar. Kuzey kıyısındaki köylerde de gebe kalmayı çok arzulayan bir kadın olunca tahta bir kaba deniz suyu doldurup gece kadının kulübesine koyma biçiminde bir âdet var, böylece kapta belki bir ruh-çocuğun yakalanmış olabileceği ve bunun gece kadının içine gireceği umuluyor. Ama bu durumda bile ana tarafından bir akrabanın ruhunun kadına rüyasında görünmesi gerekiyor, böylece koruyucu bir ruh gebe kalmada her zaman temel bir rol oynuyor. İlginç olan şu ki su her zaman kadının erkek kardeşi ya da dayısı eliyle getirilmek zorunda, yani ana tarafından bir erkek akrabası eliyle. Örneğin kuzey kıyısındaki Kapvani köyünden bir adama kız kardeşinin kızı kendisine bir çocuk bulması için ricada bulundu. Adam birkaç kez sahile gitti. Bir akşam küçük çocuk ağlamasına benzer bir ses duymuş. Bir kaba deniz suyu doldurup gece *kada*'sının (yeğeninin) evine koymuş. Kadının bir kız çocuğu oldu. Şanssızlık bu ya çocuk albino çıktı, ama bu talihsizlikte gebe kalma biçiminin hiçbir suçu yoktu.

Bu yaklaşımın ilk başta anlatılandan başlıca farkı, ruh-çocuğun daha büyük bağımsızlığıyla ilgili. Ruh-çocuk deniz üstünde kendisi sürükleniyor ve yıkanan kadının içine başkasının yardımı olmaksızın kendisi girebiliyor; ayrıca annenin içine vajina yoluyla giriyor, veya gebe kalma kulübede oluyorsa karın derisi yoluyla. Bu görüşleri asıl olarak adanın güney kesiminde, özellikle de kıyı köylerinde buldum.

Bu doğmamış çocuğun, yani ruh-bebeğin yapıldığı madde ve şekli geleneksel halk inanışında çok açık seçik belirtilmiyor. Doğrudan sorduğum sorulara ise, çoğunlukla, onun aslında ne olduğunu ve nasıl göründüğünü bilmedikleri cevabını aldım. Fakat yüksek zekâları sayesinde düşüncelerini daha titiz ve daha tutarlı oluşturan birkaç kişi, ruh-çocuğun ana karnındaki fetüs gibi olduğunu, "bir fareye benzediğini" söylediler. Tomvaya Lakvabulo bu doğmamış çocukların çok ufacık, ama tam gelişmemiş çocuklar gibi göründüklerini ve bazen çok güzel olduklarını söyledi. Kendi ifadesine göre sık sık Tuma'da onları gördüğüne göre elbette ki bu konuda da bilgisi olacaktı. Bu ruh-çocukların adlandırılışı da çok kesin değil. Genellikle *vayvaya* deniyor, küçük çocuk ya da fetüs. Ama bazen de *pvapvava* sözcüğü kullanılıyor, bu gerçi *vayvaya* ile hemen hemen eş anlamlı, ama

galiba doğmamış çocuktan ya da fetüsten çok doğmuş bir çocuğu anlatıyor. Ama aynı sıklıkta sadece bir "çocuk"tan, bir *gvadi*'den de söz edilebiliyor (çoğulu *gugvadi*).

Gebe kalmayı sağlayan bir büyü de varmış, bu, özel bir tür betel yaprağı (*kvega*) üstüne uygulanıyor ve adı da t*atuvilena kvega* (gebelik sağlama). Youravotulu bir kadın —Omarakana yakınlarında küçük bir köy— bu tılsımı biliyormuş, ama ne yazık ki ben kendisiyle ilişki kuramadım ve dolayısıyla iddiaları daha etraflı araştıramadım.[4]

Daha derinlemesine bir incelemeye tabi tutulup daha geniş bir bölgede izlendiğinde bu görüş de hemen, yalnızca kısmen çakışan çok çeşitli unsurlara ayrışıyor. Sapmaların nedeni yalnız coğrafi farklılıklar değil, bunlar hiç kuşkusuz, belli sosyal katmanlaşmalara da bağlı; çünkü bu çelişkilerden bazıları aynı ve bir tek adamın söylediklerinde de ortaya çıkıyor. Sözgelimi Tomvaya Lakvabulo çocukların yalnız başlarına yolculuk edemeyeceklerini, bir koruyucu ruhun onları getirip kadınların içine sokması gerektiğini söylüyordu, ama aynı Tomvaya Lakvabulo çocukların ağlamasının kuzey kıyıda Kaybola yakınlarında net olarak duyulabildiğini de anlattı. Gene bir ruh-çocuğun annesinin içine bir kaplan girebileceğini söyleyen başka birisi de, aynı zamanda çocuğu "armağan eden" daha yaşlı bir ruhtan söz etti. Böyle tutmazlıklar, böyle çelişkili görüşlerin egemen olduğu farklı mitolojik düşünce alanlarının yan yana gelip kesişmesi sonucu herhalde. Bu alanlardan biri gençleşme düşüncesi etrafında oluşuyor, bir diğeri yeni yaşamın denizden adaya sürüklendiği tasarımı etrafında, bir diğeri de ailenin yeni üyesinin bir ata ruhunun armağanı olduğu görüşü etrafında oluşuyor.

Yine de çeşitli version ve betimlemelerin ana noktalarda üst üste düşmesi, örtüşmesi ve birbirini destekliyor olması önemli; böylece, bazı ayrıntıları net olmasa da biraz uzaktan bakınca dış hatları yeterince seçilebilen toplu bir resim elde ediyoruz: Bütün ruhlar gençleşir; bütün çocuklar beden bulmuş ruhlardır; altklan her sirkülasyonda aynı kalır; her doğumun gerçek nedeni Tuma'daki ruhların etkinliğidir.

4 *Journal of the Antropological Institute* 1916'da yayımlanan bir makalemde (S. 404), bir tüccarın ifadesine göre notuyla, "Sinaketa'da birtakım taşlar bulunduğu ve gebe kalmak isteyen kadınlara bunların yardımcı olduğu" bilgisini vermiştim; 1918'de bizzat yerinde daha derinlemesine araştırma yaptığımda bu iddianın tamamen asılsız olduğu ortaya çıktı.

Fakat şu da unutulmamalı ki yeniden doğma inancı Trobriandlıların törelerini ve sosyal kurumlarını hiç de güçlü etkilemez; daha çok efsanelerde ve halk inancında sakin, sessiz bir varlık sürdüren, sosyal davranışı ancak pek küçük ölçülerde etkileyen görüşlerdir bunlar. Bu yüzden sözgelimi Trobriandlılar her ruhun yeni doğmuş bir çocuğa dönüştüğüne ve bu çocuğun bir insanda tekrar yaşam bulduğuna çok kesin inandıkları halde, tüm döngüde kişisel özdeşlikle ilgili hiçbir bilgi yoktur. Yani çocuğun kimin enkarnasyonu (beden bulmuş şekli) olduğunu, ilk yaşamında kim olduğunu kimse bilmez. Ne Tuma'da ne de yeryüzünde geçmişe ait anılar yoktur. Yerlilere bu konuda sorulacak bütün sorular, sadece, bu problemin onlar için önemsiz olduğunu ve temelde onlara hiç ilginç gelmediğini ortaya çıkarır. Bu dönüşümle ilgili tek kural, herkesin tekrar tekrar aynı klana ya da altklana döneceğidir. Yeniden doğuş düşüncesine bedel ve kefaret gibi ahlaki düşünceler bağlanmış değildir ve buna hiçbir âdet ya da tören tanıklık etmez.

3. *Fizyolojik Babalığın Bilinmemesi*

Gebelik sırasında mistik ve fizyolojik süreçler arasındaki karşılıklı ilişki —çocuğun Tuma'daki ilk hali, Trobriand Adalarına gelişi, anne bedeninde bunu izleyen süreçler, kanın üst bedenden başa çıkıp sonra tekrar baştan karna inmesi— bütün bunlar, insan yaşamının kökenine ilişkin bir teori oluştururlar, gerçi her zaman üzerinde tümüyle birleşilen bir teori olmasa da bir mantığı olan, bütünsel bir teoridir bu. Ayrıca bunlar ana hukuku için de iyi bir teorik temel oluştururlar, çünkü yeni yaşamın yaratılmasına hizmet eden bütün süreçler ruhlar dünyası ile dişi organizmaya dağılır. Geride herhangi bir türde fizyolojik babalık için hiç yer kalmaz.

Fakat gebe kalma ve doğum için bir başka koşul daha yerlilerce vazgeçilmez sayılır; böylece teorileri karmaşıklaşır ve düşüncelerinin keskin dış hatları bulanır. Bu koşul cinsel ilişkiyle ilgilidir ve bizi hayli çetin, zor bir soruyla karşı karşıya bırakır: Yerlilerin gerçekten fizyolojik babalıkla ilgili hiçbir bilgileri yok mu? Yoksa burada bir bilgi söz konusu da bu yalnızca mitolojik ve animistik görüşlerle

üstü kat kat örtülerek karanlıkta mı bırakılmış? Bunların ardında geri kalmış bir toplumun deneyimi yok mu, yalnızca çok açık seçik olduğu için hiçbir zaman formüle edilmemiş bir deneyim; buna karşılık geçerli inanç öğretisinin bir parçası olarak, aktarılan efsaneye, sosyal yapının temeline özenle damgasını vurmuş bir deneyim? Şimdi sunacağım olgular bu sorulara hiçbir kuşkuya yer bırakmayan yanıtlar getiriyor. Sonuçları ben çıkarmayacağım, yerlilerin kendilerinin bunları nasıl çıkardıklarını göreceğiz.

Bakire bir kız gebe kalamaz.

Söylence, yaygın halk inancı, belli âdetler ve âdet düzeyindeki davranışlar yerliye bu basit fizyolojik gerçeği öğretiyor. Onun bundan hiç kuşkusu yoktur ve aşağıda görülecek ki bunu az buçuk, ama açık seçik formüle etmeyi de bilir.

Aşağıdaki açıklama Niyova'ya ait, Oburaku'daki güvenilir bir bilgi vericiye: "Bakire bir kız gebe kalmaz, çünkü çocuğun içeri girebileceği, ya da kadının onu içeri alabileceği bir yol yoktur. Eğer yol tamamen açıksa ruhlar bunu anlar, çocuğu verirler." Çok açık. Ama aynı konuşmada aynı bilgi verici bana az önce ayrıntılı bir biçimde ruhun çocuğu nasıl kadının başına koyduğunu anlatmıştı. Oysa Niyova'nın burada sözcüğü sözcüğüne aktardığım ifadesi çocuğun vajinadan sokulmasını öngörüyor. Kasana'ili akıllı bir yaşlı adam da —İbena— bana olayı aynı biçimde açıkladı; hatta bakireliğin ruhlar eliyle döllenmenin önünde nasıl mekanik bir engel oluşturduğunu bana ilk açıklayan oydu. Yöntemi canlıydı. Sımsıkı sıktığı yumruğunu uzatıp sormuştu: "İçeri bir şey girebilir mi?" Sonra yumruğunu gevşetip devam etti: "Şimdi kolay elbette. Bir *bulabola*'nın (büyük açıklığın) çocuğu kolayca alması, bir *nakapatu*'nun (dar ya da kapalı geçiş; bakire kız) bunu yapamaması böyle oluyor işte."

Çok şey anlattıkları ve açıkladıkları için her iki ifadeyi *in extenso* aktardım. Buna benzer çok sayıda açıklama şu konuda üst üste düşüyordu: çocuk için yolun açılmış olması gerekir, ama bunun ille de cinsel ilişkiyle yapılması gerekmez. Olay çok açık. Kısaca *kalapatu* (kızın darlığı) denen fizyolojik engeli ortadan kaldırmak için vajinanın açılması gerekiyor. Bu bir kez —normal olarak da cinsel ilişkiyle— yapıldıktan sonra çocuk yapmak için erkekle kadının birlikte olmaları ille de gerekmiyor.

Köylerde hiç bakire bulunmadığına göre —çünkü her kız çocuğu cinsel yaşamına çok küçük yaşta başlıyor— yerlilerin nasıl olup da bu *conditio sine qua non*'a (olmazsa olmaz koşula) ulaştıklarına şaşılabilir. Dahası da var. Bir kez bu noktaya varmışken küçük bir adım daha atmamaları ve meni sıvısının döl leyici gücünü bilmemeleri insana anlaşılmaz geliyor. Ne var ki birçok olgu bu adımı atmadıklarını gösteriyor; dölyolunda mekanik bir açılmanın zorunluluğunu bildikleri ne kadar kesinse, erkek akıntısındaki üreme gücünün gizli kaldığı da o kadar kesin. Yerlilerle insanlığın ilk başlangıcına ilişkin mitleri (bakınız Bölüm XIII, 5) ve yabancı ülkelerle ilgili fantastik masalları konuştuğumda —ki bunları aktarmak istiyorum—, mekanik açma ile fizyolojik döllenme arasındaki bu ince, fakat son derece önemli ayrım kafamda tamamen açıldı, yerlilerin üreme konusundaki görüşlerine doğru açıdan bakmayı da böyle öğrendim.

Yerlilerin söylencelerine göre insanlığın ilk yeri yerin altındaydı. Adı belirli çeşitli yerlerden birer çift —bir erkekle kız kardeşi— gün ışığına çıktı. Bazı efsanelere göre önce yalnız kadınlar geldi. Bilgi vericilerimden bazıları bu versionda ısrar ediyordu: "Bak, yeryüzünde ne kadar çoğuz, çünkü önce birçok kadın çıktı. Eğer erkekler çok olsaydı şimdi daha az sayıda olurduk." İlk kadın erkek kardeşiyle birlikte mi çıktı, onsuz mu? Her zaman, kadının bir kocanın ya da başka bir erkek partnerin yardımı olmaksızın çocuk doğurduğu düşünülür, ama vajinası bir biçimde açılmadan değil. Bazı anlatılarda bu açık seçik not ediliyor. Vakuta Adasından bir mit, bir altklanın kadın atasının bedenini yağan yağmura sunduğunu, böylece bakireliğini mekanik bir biçimde yitirdiğini anlatır. Trobriand'ın en önemli mitinde, efsanevi kahraman Tudava'nın annesi olan Mitigis veya Bolutukva adında bir kadının deniz kıyısındaki bir mağarada yapayalnız yaşadığı anlatılır. Bir gün Mitigis taşlardan oluşan dairesinde damlayan bir sarkıtın altına yatıp uyur. Su damlaları vajinasına girip kızlığını bozar. İkinci adı bundan ötürü vardır; *bo*: dişil önhece, *litukva*: su damlası. İnsanın kökenine ilişkin diğer mitlerde kızlık zarının hangi yolla yırtıldığı belirtilmiyor, ama kadın atanın erkeksiz olduğu, bu nedenle de cinsel ilişkide bulunamayacağı sık sık dile getiriliyor. Erkeksiz çocuk doğurmasının nasıl mümkün olabildiğini her soruşumda yerliler az çok açık seçik, ya da alaylı bir tavırla, kadının kolayca uygulayabileceği bir açma yöntemini belirttiler; daha çoğunun gerekmediği açıktı.

Mit kültürünün bir başka alanını alalım, uzak kuzeydeki hâlâ varolan ülkelerin efsanelerini. Böylece, yalnızca cinsellik delisi kadınların yaşadığı harikalar ülkesi Kaytalugi'ye geliyoruz.[5] Bu kadınlar öyle vahşi ve utanmazdırlar ki taşkınlıkları tesadüfün kıyılarına attığı her erkeği öldürür. Kendi erkek çocukları bile asla olgunluk çağına ulaşamaz, çocuklar cinsel suiistimalle işkence edilerek daha önce yavaş yavaş öldürülürler çünkü. Ama bu kadınlar çok doğurgandırlar ve erkek kız birçok çocuk doğururlar. Bir yerliye bunun nasıl mümkün olabildiği, orada hiç erkek yoksa bu kadınların nasıl gebe kalabildiği sorulursa böyle budalaca bir soruyu hiç anlamayacak, şöyle cevaplayacaktır: "Ölünceye kadar işkence edecekleri bir erkek yakalayamadıkları zaman bakireliklerini bir biçimde kendileri bozarlar. Tabii onların da çocuklarını getiren kendi *baloma*'ları var."

Yerlilerin bakış açısını açıkça görmeye imkân verdiği için önce efsane dünyasından bu örnekleri verdim; belli ki bir delme olayı olmak zorunda, ama meni sıvısının döl leyici özelliğine ilişkin hiçbir tasarım yok. Ama bir kızın öncesinde cinsel ilişki olmadan da gebe kalabileceği biçimindeki yerli görüşüne kanıt olarak, bugünkü yaşamdan bazı inandırıcı örnekler de var.

Mesela bazı yerli kadınlar o kadar çirkin ve iticidir ki bunların bir cinsel ilişkisinin olabileceğine hiç kimse inanmaz (bunu çok iyi bilen, ama utanç ve korkudan ağzını açmayan birkaç kişi dışında tabii; Bölüm X, 2 ile karşılaştırınız). Tilapo'i var sözgelimi, şimdi yaşlı bir kadın, gençliğinde ise çirkinliğiyle ünlüymüş. Gözü kör olmuş, zaten yarı deliymiş ve iğrenç bir yüzü, deforme bir vücudu varmış. Çirkinliği o kadar ünlenmiş ki bir espriye yol açmış: *Kvoy Tilapo'i* ("git Tilapo'i ile yat."). İyi niyetli takılmalarda kullanılan bir tür küfür bu (Bölüm XIII, 4). Esasen Tilapo'i evlilik yaşamına ilişkin espriler ya da açık saçık çeşitli şakalar için tükenmez bir kaynaktı, bunların hepsi hiçbir erkeğin Tilapo'i'nin sevgilisi veya kocası olmaya yanaşmayacağı kabulüne dayanıyordu. Bir erkeğin asla onunla cinsel bir ilişkiye girmeyeceği bana tekrar tekrar belirtildi. Yine de bu kadının bir çocuğu olmuştu, çocukların ancak cinsel ilişkiyle ortaya çıkabileceklerini onlara kanıtlamaya kalkıştığım zamanlar yerliler muzaffer bir tavırla bana bunu söylüyorlardı.

5 Bölüm XII, 4 ile karşılaştırınız.

Bir de Kurayana olayı var. Sineketalı bir kadın bu, ben kendisini hiç görmedim, ama "öyle çirkinmiş" ki onunla cinsel ilişkisi olmaktan "her erkek utanırmış". Bu söz, toplumsal ayıbın erotik iğrenmeden daha güçlü bir caydırma aracı olduğunu gösteriyor, bilgi vericimin insan ruhu hakkındaki bilgisine hiç de kötü bir kanıt olmayan bir kabul. Buna rağmen iffetlinin iffetlisi Kurayana'nın —iffetli oluşu da kendi isteğiyle değil, zorunluluktan— altı çocuğu olmuş, bunların beşi ölmüş, ama biri hâlâ yaşıyor.[6]

Kadın olsun erkek olsun albinolar cinsel ilişki için uygun sayılmazlar. Bütün yerlilerin bu uğursuz yaratıklar karşısında gerçek bir tiksinti ve iğrenme hissettiğine en ufak bir kuşku yok; böyle pigmansız yerlilerin bir örneğini insan kendi gözleriyle görünce bu tiksinti tamamen anlaşılır bir şey olur (bakınız Resim 37). Fakat albino kadınların çok sayıda çocuğunun olduğu da tekrarlanan bir gerçeklik. "Neden gebe kalıyorlar acaba? Geceleri cinsel ilişkide bulundukları için mi? Yoksa bir *baloma* onlara çocuk verdiği için mi?" Bilgi vericilerimden birinin çürütülmez argümanı buydu, çünkü birinci seçenek çok absürd bir şey olarak belli ki söz konusu değildi. Bu kanıt getirme tarzını daha bu konudaki ilk konuşmalarımda öğrenmiştim ve daha sonraki araştırmalarım da durumu doğruladı. Çünkü kanılarının sağlamlığını sınamak için sık sık çok kararlı ve saldırgan bir biçimde üremeye ilişkin doğru fizyolojik bilgiyi ileri sürüyordum. Yerliler böyle tartışmalarda yalnız yukarda adı geçen ve cinsel ilişkiyi hiç tatmadan çocuk sahibi olan kadınlarda olduğu gibi olumlu örnekler getirmekle kalmıyorlar, aynı derecede ikna edici olumsuz yanlar da ileri sürüyorlardı, yani bol bol cinsel ilişkide bulunduğu halde hiç çocuğu olmayan bir sürü bekâr kadının durumu anlatılıyordu. Aşırı ölçülerdeki cinsel yaşamlarıyla ünlü çocuksuz kızlara, ya da hiç çocuk sahibi olmadan bir beyaz tüccardan öbürüne koşan kadınlara ilişkin çok etkili somut örneklerin yanında tekrar tekrar bu argüman getiriliyordu.

6 Daha önce *Journal of the Anthropological Institute 1916*'da yayımlanan bir makalemde beş çocuk annesi olduğunu söyleyerek Kurayana'ya haksızlık etmiştim. Doğru sayı altı; bunların hepsini de bir erkeğin yardımı olmaksızın dünyaya getirmiş!

4. *Kanıt Olarak Sözler ve Eylemler*

Sorularımı yönlendirici bir bakış açısıyla sormaktan ve yerlilerin görüşlerini itirazlarla ağızlarından almaktan hiç çekinmediğim halde, fizyolojik babalığı savunmamın neden olduğu şiddetli tepkiye bir hayli şaşırmıştım. Ancak Trobriand Adalarındaki ikametimin sonuna yaklaşırken farkettim ki bu konularda yerlilerin görüşleriyle savaşan ilk insan ben değildim: misyon öğretmenleri bunu benden önce yapmışlardı. Burada özellikle siyahi öğretmenlerden söz ediyorum, çünkü benim zamanımdan önce misyon merkezini yöneten bir iki beyazın nasıl davrandığını bilmiyorum; ben oradayken adaya gelenler ise görevlerinde çok kısa süreler kaldılar ve böyle ayrıntılara girmediler. Ama, aşağıdaki olguyu keşfetmemden sonra bütün yerli bilgi vericilerim bu kanımı güçlendirdiler: Babalık öğretisi ve bu ideale dayanan her şey, siyahi Hıristiyan öğretmenler tarafından var güçle destekleniyordu.

Şurası açık olmalı: Baba Tanrı ve oğul Tanrı biçimindeki önemli dogma, tek oğulun kurban edilmesi ve insanın yaradanına duyduğu çocukça sevgi anaya dayalı bir toplumda elbette ki hiçbir coşku uyandıramaz, çünkü bu toplumda soy yasasına göre babayla oğul birbirlerinin yabancısıdırlar, ikisi arasında her türden kişisel bağ reddedilir ve bütün ailesel yükümlülükler ana tarafına düşer. Şu halde insanları imana getirme meraklısı Hıristiyanların yerlilere büyük "babalık" gerçeğini aşılamaya çalışmalarına şaşmamamız gerek. Yoksa üç birlik dogmasının ana hukuku kavramlarına uyarlanması gerekirdi; bir Tanrı-*Kadala* (dayı), bir Tanrı-Kızkardeşoğlu ve bir Kutsal *Baloma* (ruh) vazetmemiz gerekirdi.

Fakat dogmatik tarzdaki bütün güçlükler bir yana, misyonerler bizim anladığımız anlamdaki cinsel ahlakı da ciddi ciddi yaymaya çalışıyorlar; bu çabalarında cinsel edimin aile yaşamı için önemli sonuçları olduğu düşüncesini kullanmadan edemiyorlar. Ayrıca tüm Hıristiyan ahlakı, baba hukukuna dayalı patriyarkal aile kurumuyla sıkı sıkıya bağlantılıdır; baba, soyun babası ve ailenin reisidir. Kısacası dogmaları esas olarak baba-oğul ilişkisinin kutsallığına dayanan ve ahlakı güçlü bir patriyarkal aileye denk düşen bir din, doğal olarak baba-çocuk ilişkisini de doğal temelini göstererek desteklemeye çalı-

şacaktır. Kendilerine birtakım "saçmalıklar" anlatıldığı için yerliler arasında bazı hoşnutsuzluklar olduğunu ancak Yeni Gine'ye üçüncü gidişimde keşfettim, ve başka konularda asla "misyonerce" davranmayan ben de önlerine aynı ahmakça argümanları sürüyordum.

Bunu anladığım zaman doğru fizyolojik öğretiye "misyonerlerin gevezeliği" demeye başladım; yerlileri açıklama yapmaya ya da itiraza kışkırtmaktı niyetim. Bu şekilde en güçlü ve en açık savlardan bazılarını derlemem mümkün oldu, bunlardan birkaçını seçmek istiyorum.

Motago'i, en akıllı bilgi vericilerimden biri, misyonerlerin haklı olduğu biçimindeki biraz yüksekten atılmış iddiaya karşılık olarak şöyle bağırdı:

"Gala vala!	*Isasopasi:*	*yambvata*	*yambvata*
Hayır, kesinlikle!	Yalan söylüyorlar:	hep	hep
nakubukvabuya	*momona*	*ikasevo,*	
evlenmemiş kızlar	meni	dolu,	
litusi	*gala."*		
çocukları	yok.		

Serbest çeviriyle: "Kesinlikle olamaz! Misyonerler yanılıyorlar; evlenmemiş kızlar sürekli cinsel ilişkide bulunurlar, hatta her yerlerinden meni akar ama çocukları yoktur."

Burada Motago'i yetersiz ama somut sözcüklerle görüşünü dile getiriyor: Eğer cinsel ilişkinin çocuk edinmekle nedensel bir bağıntısı gerçekten olsaydı, o zaman her şeyden önce bekâr kızların çocuklarının olması gerekirdi, çünkü onların evli kadınlardan daha yoğun bir cinsel yaşamı vardır. Daha sonra göreceğimiz gibi gerçeği dile getiren şaşırtıcı bir olgu. Ama bilgi vericimiz tarafından kolaylıkla abartılıyor, nitekim bekâr kızların gebe kaldığı da oluyor, ama elbette "misyoner görüşüne" yandaş olunduğunda beklenecek kadar sık da değil. Konuşmanın devamında, "Peki, gebeliğin nedeni nedir öyleyse?" diye sorduğumda bilgi vericim şöyle yanıtladı: "Baştaki kan yapar çocuğu. Ruhlar çocuğu gece getirir, kadınların başlarına koyarlar.

Kan yapar onu. Sonra, iki üç ay geçince, artık hiç kan gelmeyince (buradaki aybaşı kanı) kadın anlar; 'Ah, gebeyim ben' der."

Tevaya'da bir bilgi verici benzer bir konuşmada çeşitli şeyler söyledi, tamamen kendiliğinden ve kanıt gücünde olduğu için bunlardan ikisini vermek istiyorum: "Cinsel ilişki tek başına çocuk üretemez. Kızlar yıllar boyu her gece cinsel ilişkide bulundukları halde çocuk sahibi olmazlar." Burada yine deneyime temellenen aynı tanıtı buluyoruz; çok sık uygulanan bir alışkanlık haline gelen cinsel ilişkiye rağmen kızların çoğu çocuk peydahlamıyor. Aynı kişinin bir başka ifadesi de şöyle: "Onlar çocukları meninin yaptığını söylüyorlar. Yalan! Doğrusu çocukları gece ruhlar getirirler."

Omarakana'da en iyi bilgi kaynağım Tokulubakiki'ydi; onun iyi niyetine, dürüstlüğüne ve hırssız düşünme tarzına her zaman güvenebiliyordum. O zamana dek elde ettiğim bilgilerin son doğrulanışı olarak o bana Trobriand bakış açısının gerçi biraz Rabelais'yi anımsatan, ama açık bir özetini verdi.

"Takayta,	*itokay*	*vivila,*	*italagila*
Sevişiriz,	ayağa kalkar	kadın,	dışarı akar
momona;	*ivokvo.*		
meni;	bitmiştir.		

Başka sözcüklerle: Cinsel birleşmenin izleri uzaklaştırıldıktan sonra başka hiçbir sonucu yoktur.

Gerek bu sözler gerekse öncekiler netlik ve açıklık bakımından daha fazla bir şey gerektirmiyor; yine de bir görüş sonuçta bir kanının akademik ifadesinden başka bir şey değildir, bu kanının derinliği ve sağlamlığı ise en emin biçimde gerçek davranışta sınanır. Güney Denizi Adaları sakinleri için, tıpkı Avrupalı köylülerde olduğu gibi, hayvanları, yani domuzları evin en değerli, en özen gösterilen üyeleridir. Eğer herhangi bir noktada yerlinin gerçek, ciddi kanısı açıkça belli oluyorsa, bu, hayvanlarının sağlığı ve kalitesi için duyduğu kaygı konusundadır. Güney Denizi Adaları sakinleri, iyi, güçlü, sağlıklı domuzlara, iyi ırktan domuzlara sahip olmaya fazlasıyla düşkündürler.

Kalitelerine göre yerliler öncelikle vahşi domuzlar ya da çalılık

domuzlarıyla evcil köy domuzlarını ayırt ederler. Köy domuzu çok değerli bir yiyecek sayılır, buna karşılık çalılık domuzunun etinde Kirivina'da rütbeli kişiler için katı bir tabu vardır, bu tabuyu çiğnemek onlara gerçek bir tiksinti ve bulantı verir. Buna rağmen dişi köy domuzlarını erkek çalılık domuzlarıyla engelsizce çiftleşebildikleri köy dışına ve çalılığa rahatlıkla bırakmaktadırlar, öte yandan kalitelerini yükseltmek için köydeki bütün erkek domuzları kısırlaştırırlar. Böylece doğal olarak bütün yavrular gerçekte çalılıktaki vahşi erkeklerden gelir. Fakat bu konuda yerlilerin en ufak bir fikri yoktur. Bir defasında bir reise, "Bir çalılık domuzu yavrusu yiyorsun," dediğimde bunu sadece kötü bir şaka olarak aldı, çalılık domuzu yemenin şakasını yapmak soylu bir Trobriandlının gözünde pek terbiyelilik sayılmaz çünkü. Fakat gerçekte kastettiğim şeyi kesinlikle anlamadı.

Bazen bir domuzun nasıl ürediğini doğrudan sorardım; aldığım cevap şuydu: "Dişi domuz kendisi ürer." Bu açıkça, evcil hayvanların üremesinde hiçbir *baloma*'nın rol oynamadığı demekti. Paralellikler kurup yavru domuzları da kendi ruhlarının getiriyor olabileceğini söylediğimde yerliler buna kesinlikle inanmıyorlardı ve şu açıkça ortaya çıkıyordu: Ne kendi merakları, ne de geleneğin aktardığı bilgiler domuzların üremesine ilgilerinin uyanmasına yetmiyordu.

Motago'i'nin söyledikleri çok önemliydi: "Bütün erkek domuzların testislerini keseriz. Onlar çiftleşemezler. Ama dişiler yavrular yine de." Onun için çalılık domuzlarının kötü davranması olasılığı yoktu yani; çiftleşmenin üremeyle hiçbir ilişkisi olmadığına kesin kanıt olarak ev domuzlarının kısırlaştırılması ileri sürülüyordu. Başka bir fırsatta tüm takımadadaki tek keçi çiftine dikkat çektim, bir tüccarın kısa süre önce getirdiği bir erkekle dişiye. Erkek keçi öldürülecek olursa dişinin yine yavrulayıp yavrulamayacağını sorduğumda cevap hiç tereddütsüz geldi: "Yıldan yıla doğuracaktır." Yani yerliler şundan kesinlikle emindiler: Dişi bir hayvanın türünün bütün erkeklerinden koparılması doğurganlığını hiçbir biçimde etkilemeyecektir.

Örnek üzerinde bir başka denemeyi de kısa süre önce getirilen Avrupa domuzları sağladı. Onları ilk getiren kişi müteveffa Yunanlı tüccar Mick George'du, gerçek bir homerik tip. Onun onuruna bu domuzlara *bulukva Miki* (Miki'nin domuzları) adı takıldı. Değiştokuşta

yerliler bir Avrupa domuzu için kendi domuzlarından beş on tane veriyorlardı; ama domuzu bir kez alınca bu çok kolay olduğu halde kendi yüksek ırkından bir erkekle çiftleşmesine en ufak bir dikkat göstermiyorlardı. Bir defasında çok sayıda Avrupa domuzu yavrusunun bütün erkeklerini kısırlaştırmışlardı; beyaz bir tüccar bunu eleştirip böyle yapmakla bütün ırkı bozduklarını söylediğinde hiç kavrayamadılar; bütün bölgede değerli Avrupa domuzlarını her yere salıp seçimsiz çiftleşmeye bıraktılar.

Daha önce belirttiğim makalede (*Journal of the Anthropological Institute*, 1916) bir yerliden alan araştırmamın başlarında aldığım bilgiyi sözcüğü sözcüğüne aktarmıştım: "Onlar (domuzlar) çiftleşirler, kısa süre sonra da dişi domuz yavrular." Yorumum şöyleydi: "Burada gebeliğin *u'ula*'sı (nedeni) çiftleşme gibi görünüyor." Bu yorum sınırlı biçimiyle bile doğru değil. Trobriand Adalarında ilk bulunuşumda —ki bu makaleyi bunun ardından yazdım— hayvanların üremesi konusundaki düşüncelere pek az girmiştim. Şimdi zaman içinde daha iyi bilgiler elde etmişken artık yerlinin yukarda not ettiğim kısa ifadesini domuzların gerçek üreyişi üzerine bir şey söylemiş gibi yorumlayamıyorum. O yalnızca, hayvanlarda da tıpkı insanlarda olduğu gibi vajinayı genişletmenin gerekli olduğunu söylüyor. Ayrıca, yerlilerin görüşüne göre, hayvanların başka birçok açıdan olduğu gibi bu açıdan da insanlarla aynı nedensel ilişkilere bağlı olmadığını gösteriyor. İnsanlarda gebeliğin nedeni ruhlardır; hayvanlarda ise bu sadece olur. Trobriandlılar giderek bütün insani arıza ve acıları büyücülüğe bağlarken, hayvanlarda hastalık hastalıktır sadece. İnsanlar çok güçlü büyü yüzünden ölürler, hayvanlarsa sadece ölürler. Fakat buradan, yerlilerin hayvanlara ilişkin olduğunda gebeliğin, hastalıkların ve ölümün doğal nedenlerini bildikleri, buna karşılık insana ilişkin olduğunda bu bilgiyi animist bir üstyapıyla bulandırdıkları sonucunu çıkarmak tamamen yanılgı olur. Gerçekte durum şudur: Yerliler insani olan her şeye öyle güçlü bir ilgi duyarlar ki insanla ilgili olan her şeye özel bir gelenek kılıfı geçirirler; oysa hayvanlarla ilgili her şey olduğu gibi kabulleniliyor, bir açıklama denemesine girişilmeden ve doğanın gerçek seyrini anlamaya çalışmadan.

Yerlilerin kendi çocuklarına karşı tutumları da yine cinsel ilişkiyle gebelik arasındaki nedensel bağı bilmediklerini gösteriyor. Karısı

kendisinin yokluğunda gebe kalan bir koca bu olayı ve çocuğu sevinçle karşılıyor ve karısının sadakatinden şüphelenmek aklına bile gelmiyor. Bilgi vericilerimden birisi, bir yılı aşkın bir süre dışarlarda kaldıktan sonra eve döndüğünde yeni doğmuş bir çocuk bulduğunu anlattı. Bunu bana cinsel ilişkinin gebelikle hiçbir ilgisi olmadığının örneği ve kesin kanıtı olarak söyledi; ayrıca bir yerlinin karısının sadakati üzerine en ufak bir kuşku yaratacak bir konuya asla dokunmayacağını da unutmamak gerek. Genelde kadının geçmişteki ya da şimdiki cinsel yaşamına en ufak bir anıştırma yapmaktan şiddetle uzak durulur. Buna karşılık gebeliği ve doğurganlığı üzerine serbestçe konuşulur.

Bir başka olay: Küçük Kitava Adasından bir adam, iki yıllık yokluktan sonra evinde birkaç aylık bir çocuk bulduğunda çok sevinmişti ve bazı beyazların karısının erdemi etrafındaki sırnaşık iğnelemelerine ve imalarına hiçbir anlam veremiyordu. Sinaketa'da büyük bir denizci ve büyük bir büyücü olan dostum Layseta son gençlik yıllarında uzun bir dönemi Amphlett Adalarında geçirmişti. Eve döndüğünde karısının kendi yokluğunda doğurduğu iki çocuk buldu. Çocukları ve karısını çok seviyordu; olayı başkalarıyla konuşup bu çocuklardan en azından birinin ondan olamayacağını ima ettiğimde ne demek istediğimi hiç anlamadılar.

Bu örneklerden şunu görüyoruz kısacası: Evlilikte kocanın uzun bir yokluğu sırasında doğan çocuklar koca tarafından kendi çocukları olarak kabul ediliyor; yani onunla bir çocukla babası arasındaki sosyal ilişki içinde oluyorlar. Evlilik kadar özel bir ilişkinin meyvesi olsalar bile evlilik dışı doğmuş çocukların durumu buna çok öğretici bir karşılık oluşturuyor. Böyle bir durumda bizim için fizyolojik babanın kimliği üzerinde hiçbir kuşku olmazdı; fakat bir Trobriandlı çocukları kendi çocuğu olarak kabul etmeyecektir; üstelik belki anneyle evlenmekten de vazgeçecektir, çünkü evlenmeden önce çocuk edinmek bir kız için namusun lekelenmesi demektir. Bunun çok iyi bir örneğine tanık oldum. İlk bilgi vericilerimden olan ve daha önce de tanıştığımız (Bölüm IV, 6) Gomaya'nın İlamveria adında bir kızla ilişkisi vardı (Resim 43). Birlikte yaşıyorlar, en kısa zamanda da evlenmek istiyorlardı. Fakat kız gebe kalıp bir kız çocuğu doğurdu, bunun üzerine Gomaya onu bıraktı. Kızın bir başka gençle ilişkisinin

olmadığından kesinlikle emindi; aklına fizyolojik babalıkla ilgili en ufak bir fikir gelebilseydi çocuğu kendi çocuğu olarak tanır, anneyle evlenirdi; ama o, yerlilerin görüşleriyle tam uyum içinde babalığı sorgulamıyordu bile; bekâr annelik yeterliydi.

Evli bir kadından doğan çocuklara kadının kocası resmi baba olur, oysa evlenmemiş bir annenin "çocuğunun babası yoktur". "Baba" sosyal bir kavramdır ve babalık için önkoşul evliliktir. Söylediğimiz gibi geleneksel halk duygusu evlilik dışı çocukları anne dolayısıyla uygunsuz bulur. Burada elbette ki cinsel bir suçlama yoktur; yerliler için "kötü bir şey yapmak, "örf ve âdete aykırı davranmak"la eş anlamlıdır. Evlenmemiş bir kızın istediği kadar cinsel ilişkide bulunması gerçi âdettir ama çocuk doğurması âdet değildir. Bunun neden kötü olduğu sorulursa yerliler şu cevabı verirler:

"*Pela gala tamala, gala taytala bikopo'i.*"

"Çünkü yok babası, yok bir adam (onu) kollarına alsın."

"Çocuğun babası olmadığı için ortada onu kollarına alacak bir erkek de yoktur." Bu sözde *tamala* (babası) sözcüğünün gerçek anlamı açıkça ortaya çıkıyor; o, annenin kocasıdır, görevi ve yükümlülüğü ise çocuğu kucağına almak, bakımında ve eğitiminde yardımcı olmaktır.

5. *Anasoyu Bir Toplumda Babasız Çocuklar*

Bu çok ilginç konuyu, "evlilik dışı çocuklar" ya da yerlilerin deyişiyle "evlenmemiş kızlardan doğan çocuklar", "babasız çocuklar" konusunu ele almanın yeri burası gibi göründü bana. Hiç kuşkusuz okurda belli sorular uyanmıştır. Bu denli geniş bir cinsel özgürlükte evlilik dışı çok sayıda çocuk doğmuyor mu? Eğer doğmuyorsa yerliler hangi korunma araçlarını kullanıyorlar? Doğuyorsa problemi nasıl ele alıyorlar, evlilik dışı çocukların konumu ne oluyor?

Birinci soruyu ele aldığımızda evlilik öncesi çocukların çok az olması gibi ilginç bir olgu ortaya çıkıyor. Çocuk yaşta başlayan ve evliliğe kadar süren tam cinsel bağımsızlık döneminde kızlar kısır kalıyorlar sanki; evlendiler mi gebe kalıyor, doğuruyorlar, hatta bazen durmamacasına. Evlilik öncesi çocukların sayısına ihtiyatlı yaklaş-

mak istiyorum; çünkü çoğu durumda olgunun salt saptanması bile belli güçlükler içeriyor. Söylediğimiz gibi, tam anlamıyla egemen töreye göre evlilik öncesi çocuğu olmak kınanma nedeni oluyor. Dolayısıyla böyle çocukların varlığı etrafa karşı nezaketten, aile çıkarlarından ve yerel gururdan ötürü çoğu zaman örtbas ediliyor. Çoğu kez böyle çocuklar bir akraba tarafından evlat ediniliyor; nitekim akrabalık ilişkilerinin büyük esneyebilirliği öz çocuklarla evlat edinilenler arasında bir ayrım yapmayı son derece zorlaştırıyor. Eğer evli bir adam "bu benim çocuğum" diyorsa bu pekâlâ kız kardeşinin evlilik öncesi çocuğu olabilir. Bu yüzden insan çok iyi bildiği bir köyde bile ancak yaklaşık bir tahminde bulunabilir. Ben Trobriand Adalarında aşağı yukarı bir düzine —ispatlanabilir— evlilik öncesi çocuk saydım, bu da hemen hemen yüzde bire denk düşüyor. Yukarda sözünü ettiğimiz çirkin, sakat ya da albino kadınların evlilik dışı çocukları bu sayıya dahil değil, rastlantı sonucu jenealojiyle ilgili kayıtlarımda bunlardan hiçbiri görünmüyor.

Böylece şu soruyla karşı karşıya kalıyoruz: Nasıl oluyor da bu kadar az evlilik dışı çocuk bulunuyor? Bu konuda ancak tahmini bir şeyler söyleyebilirim; bilgilerim de bu noktaya daha büyük dikkat göstermem halinde olabileceği kadar geniş değil. Bir şeyi tam bir kesinlikle söyleyebilirim: Hangi türden olursa olsun hiçbir korunma aracı bilinmiyor, böyle bir şeyin olabileceği konusunda da en ufak bir fikirleri yok. Bu son derece doğal elbette. Meninin dölleyiciliği bilinmiyorsa, bunun akması değil zararlı, yararlı da görülüyorsa, yerlilerin meninin —üstelik kayganlaştırması gereken yere— serbestçe girmesini engellemeleri için hiçbir neden yok. Yeni doğum kontrol yöntemlerine her tür ima, mizaca ve ruh haline göre ya dehşet ya kahkaha uyandırır. *Coitus interruptus* hiç uygulanmaz, kimyasal ya da mekanik korunma araçlarından ise hiç haberleri yoktur.

Bu noktada kesinlikle emin olmama rağmen, çocuk düşürme konusundan aynı eminlikle söz edemem, üstelik hiç de büyük ölçüde uygulanmadığı belli olduğu halde. Burada hemen bir şeyi vurgulamak istiyorum, yerliler bu soru karşısında ne korku ne sıkıntı hissediyorlar, yani olgunun saptanmasının susma ya da geçiştirme yüzünden zorlaştırılması söz konusu olamaz. Erken doğuma neden olan bir büyü olduğunu duydum, ama kullanıldığı bir durum bulmam mümkün

olmadı. Bununla kullanılan hiçbir büyü formülü ya da ayin de anlatılmadı bana. Bu işte kullanılan birkaç ot adı verildi ama bunun fizyolojik bir etkisinin olmadığından eminim. Sonuçta mekanik yolla çocuk düşürmenin, nüfus artışının önünü kesmek için yerlilerin uyguladıkları tek etkili çare olduğu görülüyor ve bu da büyük çapta uygulanıyor değil.

Böylece problem çözümsüz kalıyor. Kadınlar çok küçük yaşta cinsel ilişkiye başlayıp bu işi yorulma nedir bilmeden yaptıklarında ve bol bol sevgili değiştirdiklerinde gebe kalmayı daha uzak olasılık haline getiren fizyolojik bir yasa olabilir mi? Saf biyolojik karakterli olan bu soru elbette ki burada yanıtlanamaz; yine de bu türden bir çözüm bana tek olanaklı çözüm gibi görünüyor, tabii çok önemli bir etnolojik açıklama gözümden kaçmamışsa. Ben söylediğim gibi araştırmalarımın bu açıdan yeterli olduğu kanısında değilim.

Trobriand Adalarında yaşayan veya geçici bir süre orada kalan ortalama beyazların bu soruna derin bir ilgi göstermelerini, önlerine çıkan onca etnolojik problem arasında tam da bu sorunla ilgilenmelerini gözlemek çok eğlendirici. Doğu Yeni Gine'nin beyaz sakinlerinde, Trobriandlıların yanılmaz etkililikte bir korunma veya düşük yapma aracına sahip oldukları inancı yaygın. Bu görüş hiç kuşkusuz az önce andığımız çok ilginç ve şaşırtıcı olgudan çıkarılıyor, ama yetersiz bilgiye ve ağır işleyen Avrupalı beyni için çok karakteristik olan sansasyon ve abartma eğilimine dayanıyor. Yetersiz bilginin pek çok örneğine tanık oldum; kendisiyle bu konuyu konuştuğum her beyaz önce katı ve inatçı bir tavırla, beyaz tüccarlarla yaşayanlar dışında Trobriand Adalarındaki evlenmemiş kızların hiç çocuk sahibi olmadığını iddia etti; oysa gördük ki evlilik dışı çocuk pekâlâ oluyor. Gebeliği önleyici gizemli araçlar inancı da aynı derecede yanılgılı ve düş ürünüdür; Trobriand Adalarında en uzun kalmış beyazlar bile ufacık bir kanıt gösteremiyorlar, yine de kendileri olaydan çok eminler. Bu bana, iyi bildiğimiz bir duruma iyi bir örnek gibi görünüyor: Kendisinden daha aşağı olanlarla ilişkide olan yüksek bir ırk her zaman aşağı ırkın üyelerine gizemli, şeytani güçler atfeder.

Şimdi tekrar "babasız çocuklar" sorununa dönelim; evlilik dışı doğum konusunda Trobriandlılarda güçlü bir kamu eğilimi buluyoruz, bu neredeyse bir ahlak kuralı değerinde. Biz de kendi toplumumuzda

aynı görüşe iltifat ederiz; ama bizde bu, iffetsiz bir yaşam tarzının ahlaki olarak katı bir biçimde mahkûm edilmesinden ileri gelir. Biz, pratikte olmasa da en azından teoride, cinsel ahlaksızlığın meyvesini mahkûm ederiz, sonucundan ötürü değil, nedeninden ötürü. Bizim mantığımız şöyle işler: "Evlilikteki hariç bütün cinsel ilişkiler kötüdür; gebeliğin nedeni cinsel ilişkidir; öyleyse bütün bekâr gebeler kötüdür." Şimdi tasmın son cümlesinin bir başka toplumda da geçerli olduğunu buluyoruz, o zaman da acele bir sonuç çıkarıp iki öncülün de geçerli olması gerektiğini söylüyoruz, özellikle de ikincisinin. Başka sözcüklerle, yerlilerin fizyolojik babalıktan haberli olduklarını kabul ediyoruz. Ama biliyoruz ki ilk öncül Trobriand Adaları için hiç doğru değil, çünkü evlilik dışındaki cinsel ilişki belli zina, egzogami ve ensest tabularına girmediği sürece hiç de yasak değil. Öyleyse ikinci öncül de bağlantı parçası olarak kullanılamaz; ve sonuç cümlenin Trobriandlılarda geçerli olması hiçbir biçimde babalığı bildiklerini kanıtlamaz. Bu noktaya biraz daha girmek istiyorum, kendi düşünme ve algılama tarzımızın darlığından ne kadar zor çıkabildiğimize, kendi katı sistemimizin sosyal ve ahlaki yargılarından ne kadar zor kopabildiğimize tipik bir örnek oluşturuyor çünkü. Şahsen benim de böyle olaylara karşı uyanık olmam gerekirdi, o zamanlar Trobriandlıları ve düşünme tarzlarını artık çok iyi biliyordum çünkü; yine de evlilik dışı çocukların hoş görülmediğini öğrendiğimde ben de bütün bu yanlış çıkarsamaları yaptım, ta ki olgularla daha yakından bir tanışıklık bana daha iyisini öğretinceye kadar.

Evlenmemiş kızlarda doğurganlık bir lekedir, evli kadınlarda kısırlık ise şanssızlıktır. Çocuksuz bir kadınla döl vermeyen dişi domuz için aynı terim kullanılır: *nakarige* (*na*: dişil önhece, *karige*: ölü). Ama çocuksuzluk bu şanssızlığa uğrayana utanç getirmez ve sosyal konumunu sarsmaz. To'uluva'nın en yaşlı karısı Bokuyaba çocuksuzdu; buna rağmen diğer eşleri içinde yaşına uygun olan yeri, ilk yeri alıyordu. *Nakarige* sözü de gücendirici, aşağılayıcı bir söz değildir, kısır bir kadın da kendisi için bu sözü kullanır, başkaları da kendisinin yanında onun için bunu kullanırlar. Fakat evli bir kadında doğurganlık iyi bir özelliktir. Bu ilk elde kadının ana tarafından akrabalarını ilgilendirir ve onlar için büyük önem taşır (Bölüm I, 1). "Akrabalar sevinirler, çünkü kız kardeşlerinin veya kız yeğenlerinin

çok çocuğu olunca bedenleri güçlenir." Bu ifadede kollektif klan birliğinin ilginç kavranışı dile geliyor; üyeler yalnız aynı etten, aynı kandan olmakla kalmazlar, aynı zamanda âdeta *tek bir beden* oluştururlar (bakınız Bölüm VI ve Bölüm XIII, 5).

Asıl konumuza gelirsek; evlilik dışı doğumların kınanmasının ve hoş görülmemesinin sosyolojik açıdan çok önemli olduğunu gözden kaçıramayız. Bu tuhaf ve ilginç olguyu kafamızda bir kez daha açalım: Fizyolojik babalık bilinmiyor; buna karşılık sosyal anlamda babalık zorunlu görülüyor ve "babasız çocuk" anormal, olağan akıştan sapmış ve bu yüzden de kınanmayı hak etmiş sayılıyor. Bu ne demek? Töreye ve geleneğe temellenen kamu vicdanı şöyle açıklıyor: Bir kadın evlenmeden anne olamaz, ama yasal sınırlamalar içersinde istediği kadar cinsel özgürlük kullanabilir. Bu şu demek: Bir anneye bir koruyucu ve ekonomik bakıcı gerekir. Kadının doğal bir reisi ve koruyucusu erkek kardeşleri içinde vardır, ama bu reis bir koruyucuya gereksinme duyduğu her yerde kadının yanında olamaz. Yerlilerin görüşüne göre gebe bir kadın belli bir andan itibaren bütün cinsel ilişkilerden uzak durmalı ve "aklını erkeklerden uzaklaştırmalıdır." O zaman onunla ilgili bütün cinsel hakları devralacak, hatta belli bir andan itibaren kendi kişisel ayrıcalıklarından da vazgeçip onu bütün çatışmalardan koruyacak ve davranışını denetleyecek bir erkeğe ihtiyacı olur. Bütün bunları erkek kardeşi yapamaz, çünkü katı erkek-kız kardeş tabusu sonucu erkek kız kardeşinin cinselliğiyle ilgili bir düşünceden bile titizlikle kaçınmak zorundadır. Fazladan bir erkek gerekir, bu erkek doğum sırasında onun başında bekleyecek ve yerlilerin deyişiyle "çocuğu kollarına alacaktır". Daha sonra bu erkeğin görevi, çocuğun sevgiyle bakımını anneyle paylaşmaktır (bakınız Bölüm II, 1 ve 3; Bölüm XIII, 6). Ancak çocuk büyüdükten sonradır ki bu erkek yetkisinin büyük bölümünü kadının erkek kardeşine devreder; yalnız kız çocukların evlenmesinde hâlâ söyleyecek bir sözü olur (bakınız Bölüm IV).

Yani kocanın oynayacağı rol örf ve âdet tarafından kesin bir biçimde belirlenmiş ve sosyal bir zorunluluk sayılıyor. Çocuklu, ama kocasız bir kadın eksik ve anormal bir sosyal grup oluşturur. Evlilik dışı çocuğa ve anneye gösterilen onaylamama tavrı, töreye uymayan, tam tersine, kabul görmüş şablonlara ve geleneksel kabile örgütlenmesine

ters düşen her şeye gösterilen genel onaylamama tavrına özel bir örnektir sadece. Erkek, kadın ve çocuklardan oluşan aile, kabile yasasının talep ettiği normdur, bu yasa her bir bireye görevlerini de gösterir. Bu nedenle bu grubun bir üyesinin eksik olması doğru değildir.

Yani yerliler bir erkeğin ailenin doğuşu için fizyolojik bakımdan gerekli olduğu konusunda bilgisizler ama onu sosyal açıdan zorunlu görüyorlar. Bu çok önemlidir. Bizce malum biyolojik babalık bilinmez, ama bir sosyal dogma babalığı gerektirir: "Her ailenin bir babası olmalıdır; bir kadın çocuk edinmeden önce evlenmelidir; her eve bir erkek yakışır."

Şu halde bağımsız aile kurumu, ailenin biyolojik temeli konusunda tam bilgisizlikle bir arada bulunması çok mümkün güçlü bir duyguya, ailenin zorunluluğu duygusuna temelleniyor. Babanın sosyolojik rolü, fizyolojik rolü hiç bilinmeden biçilmiş ve tariflenmiştir.

6. *Saf Sosyal Bir Babalığın İlginç Hak İddiaları*

Bir yanda annenin erkek kardeşinde, öte yanda babada cisimlenen anaerkil ve patriyarkal etkilerin ilginç ikiliği, Trobriand kabile yaşamının ilk perdesindeki laytmotiflerden biridir. Burada sorunun çekirdeğine ulaşmış oluyoruz; çünkü katı erkek-kız kardeş tabusuyla ve fiziksel babalık konusundaki bilgisizliğiyle bu sosyal bünyede, kadının her biri bir erkekten çıkan iki doğal etki alanında yaşadığını görüyoruz (bakınız Bölüm I, 1 ve 2); biri, erkek kardeşe kesinlikle kapalı olan cinsellik alanı, burada kocanın etkisi egemen; diğeri ise, doğal çıkarını yalnızca aynı bedenden ve aynı kandan bir erkeğin doğru savunabileceği kan akrabalığı alanı, bu da kadının erkek kardeşinin alanı.

Erkek kardeş bir kadının yaşamındaki ana konuyla, yani kadının cinselliğiyle hiçbir biçimde ilgilenemediğinden, anasoyu sistemi içinde büyük bir gedik oluşuyor. Bu gedikten de aile ve ev kapalı çemberinin içine koca adım atıyor ve kendini tamamen evin bir parçası haline getiriyor. En güçlü bağ, kişisel sevgi bağı onu çocuklara bağlıyor, karısı üzerinde tekelci cinsel hakları oluyor ve ev ve ekonomi işlerinin büyük bölümünü onunla birlikte kotarıyor.

Katı anasoyu rejiminin görünürde elverişsiz zemininde şimdi belli görüşler, düşünceler ve âdetler yeşerip büyüyor ve bunlar ana hukuku tabyasını uç babasoyu ilkelerle altüst ediyorlar; buna rağmen babayla çocuk arasında her tür bedensel bağ inkâr ediliyor; buna rağmen üremede babanın her tür katkısı reddediliyor. Bu düşüncelerden biri, yerlilerin yaşamı üzerine sansasyonel amatör haberlerini ortaya çıkaracak cinsten; ve bize önce gerçekten de "vahşice" geliyor, o denli çarpık, yanlış ve tuhaf görünüyor. Yerlilerin ebeveynlerle çocuk arasındaki benzerliğe ilişkin görüşlerini kastediyorum. Bu konunun uygar ülkelerin çocuk odalarına sevilen bir konuşma malzemesi sağladığına değinmem bile gereksiz. Trobriand Adalarındaki gibi ana tarafından bütün akrabaların "aynı bedene" ait olduğu ve babanın "yabancı" sayıldığı anasoyu bir toplumda insan yüz ve beden benzerliğinin yalnız ana ailesi içinde kabul edileceğini bekliyor. Oysa durum tam tersi ve üstelik bu özellikle güçlendirilip öne çıkarılıyor. Bir çocuğun annesine, kardeşlerine ya da ana tarafından akrabalarına hiç benzememesi sıradan bir gerçek olmakla kalmıyor, bu türden bir benzerliğe imada bulunmak da çok ayıp ve hakaret sayılıyor. Ama babaya benzemek erkek ve kadın için doğal olanı; yakışanı, doğrusu bu.

Bu *savoir vivre* kuralını bilinen yolda öğrendim, yani bir *faux pas* atarak. Omarakana'daki hassa alayımdan bir adam, Moradeda diye biri, Avustralya tipiyle çarpıcı bir benzerlik gösteren özgün yüz hatlarıyla ilk bakışta dikkatimi çekmişti, dalgalı saçlar, geniş bir yüz, dar alın, kemeri çökük çok yayvan bir burun, kabarık dudaklı iri bir ağız ve uzun çene. Bir gün Moradeda'nın tıpkısı bir adamla karşılaştım; adının ne olduğunu, nereli olduğunu sordum. Dostumun ağabeyi olduğunu ve uzak bir köyde oturduğunu öğrenince "Ah, tabii!" diye bağırdım, "Yüzün Moradeda'nınkine benzediği için sormuştum bunları." Tüm toplulukta hemen gözüme çarpan ani bir suskunluk oldu. Adam arkasını dönüp gitti, toplanmış olanların bir bölümü yarı mahcup yarı incinmiş tavırlarla yüzlerini çevirdiler ve çok geçmeden de dağıldılar. O zaman yakın dostlarım töreye aykırı hareket ettiğimi söylediler; *taputaki migila* suçu işlemiştim; bu özel suçun teknik terimi böyle ve aşağı yukarı şu şekilde çevrilebilir: "Yüzün bir kan akrabasıyla karşılaştırılması yoluyla hakaret" (bakınız Bölüm XIII, 4). Bu konuşmada en çok şaştığım şey, iki kardeş arasında çarpıcı bir benzerlik

olmasına rağmen bunun oradaki herkesçe yadsınmasıydı. Sanki bir insan erkek kardeşine ya da ana tarafından başka bir akrabasına benzeyemezmiş gibi konuşuyorlardı. Düşüncemde ısrar ettiğim için bilgi vericilerim çok sinirlenmişlerdi ve hatta ilk kez kızdılar bana, çünkü Namvana Guya'u ile Yobukva'u arasında olduğu gibi kardeşler arasındaki böyle çok açık benzerlik durumlarını ileri sürmüştüm (Resim 38).

Bu deneyim bana, böyle bir benzerliğe duçar olmuş kişiler oradayken bu konuda konuşmamayı öğretti. Fakat zaman içinde genel sohbetlerde konuyu birçok yerliyle konuştum. Trobriand Adalarında herkes, ana tarafından akrabalar arasında bir benzerliğin pekâlâ olabildiğini gösteren gözler önündeki kanıtı inatla yadsıyor. Bir Trobriandlı böyle şaşırtıcı benzerliklere dikkati çekildiğinde resmen içerliyor ve kendini hakaret görmüş hissediyor; tıpkı bizdeki gibi. Bizde de insanlar sadakatle korudukları politik, dini ve ahlaki bir görüşün aksini gösteren, daha da kötüsü kendi kişisel çıkarlarına ters düşen apaçık bir gerçeği burunlarına tuttuğunuzda aynı şekilde kızmazlar mı?

Trobriandlılar böyle bir benzerliğin adını anmanın yalnız haraket niyetiyle yapılabileceğine tutunuyorlar. *Migim lumuta,* "yüzün kız kardeşinin yüzü" sözü en ağır küfürlerden sayılıyor. Bu, bu arada söyleyelim, akraba benzerliğinin en kötüsü; bunun söylenmesi "Kız kardeşinle yat!" kadar kötü sayılıyor. Fakat Trobriand anlayışına göre, ruhça sağlıklı terbiyeli bir insan soğukkanlı ve sakin durumdayken asla bir insanı en uzağı bile olsa kız kardeşlerine benzetme fikrine kapılmaz (bakınız Bölüm XIII, 4).

Ama daha da ilginç olanı bu egemen kanının eşi olan görüş; yani her çocuğun babasına benzediği görüşü. Her yerde bu benzerlik keşfediliyor ve önemle belirtiliyor. Böyle bir benzerlik gerçekten varolduğunda da, güzel, iyi ve doğru bir şeye dikkat çeker gibi ikide bir buna dikkat çekiliyor. Omarakana'nın reisi To'uluva'nın oğullarından birinin ya da öbürünün babasına ne kadar benzediği konusunda sık sık uyarılırdım; yaşlı adam en çok, kendisiyle en küçük oğlu Dipapa arasındaki oldukça hayali benzerlikle gururlanıyordu (Resim 39). Özellikle de reisle Kadamvasila'nın beş sevgili oğulları için, hepsinin de hık demiş babalarının burnundan düşmüş oldukları söyleniyordu.

Ama ben hepsinin babayla bu benzerliğinin kendi aralarında da bir benzerlik getireceğimi söylediğimde, böyle zındıkça düşünceler öfkeyle reddediliyordu. Babayla benzerlik görüşünü dile getiren bazı âdetler de var. Bir adam ölünce, akrabaları ve dostları zaman zaman adamın çocuklarını ziyarete geliyorlar, "çocuklarda onun yüzünü görmek için". Çocuklara hediyeler getiriyor, önlerine oturuyor, içleri sızlayarak yüzlerine bakıyorlar. Ölünün kopyalarını bir kez daha seyrettikleri için böylece içlerinin huzur bulduğu söyleniyor.

Peki yerlilerde bu görüşlerin iç çelişkisi anasoyu sistemle nasıl bağdaşıyor? Soruları şöyle yanıtlıyorlar: "Elbette, ana tarafından akrabalar aynı etten, aynı kandandırlar, ama yüzleri birbirine benzemez." Daha sonra çocukların nasıl olup da babalarına benzedikleri sorulursa hep aynı değişmez cevap alınıyor: "Çocuğun yüzünü yoğuran odur; çünkü hep onların yanında yatar, beraber otururlar." *Kuli* sözcüğü —yoğurmak, şekillendirmek— bütün cevaplarda tekrar tekrar ortaya çıkıyor. Burada yalnız bilgi vericilerimin kişisel görüşleri değil, çocuğun beden oluşumunda babanın etkisine ilişkin egemen kanı dile geliyor. Bilgi vericilerimden biri ellerini açıp iç yüzeylerini önüme tutarak olayı bana daha ayrıntılı açıkladı: "Buraya yumuşak bir madde (*sesa*) koy, elin biçimini alacaktır. Koca da aynen böyle karısının yanında kalır, çocuk biçimlendirilir." Bir başka adam da şöyle söyledi: "Her zaman çocuğa kendi elimizden yiyecek veririz, meyveler, tatlı yiyecekler veririz, betel cevizi veririz. Çocuğu olduğu şekle getiren bunlardır."

Bilgi vericilerimle melezler konusunu da konuştum, yerli kadınlarla evlenen beyaz tüccarların çocukları vardı nitekim. Bazı çocukların Avrupalıdan çok yerliye benzediğine dikkat çektim. Bu da düpedüz inkâr edildi. Yerliler katı ve sarsılmaz bir tavırla bu çocukların hepsinin beyazlarınki gibi bir yüze sahip olduğunu iddia ediyor ve bunu görüşlerinin bir başka kanıtı olarak getiriyorlardı. Hiçbir şey inançlarını sarsamıyor, hiçbir şey bir insanın annesine ya da onun ailesine benzeyebileceği düşüncesine duydukları nefretten onları döndüremiyordu, çünkü bu düşünce kabilenin töresine ve geleneğine göre tümüyle çirkindi.

Böylece babayla çocuk arasında yapay bir fiziksel bağlantı kurulduğunu görüyoruz, bu bağlantı önemli bir noktada ana tarafındaki ba-

ğa galip geliyor. Çünkü fiziksel benzerlik iki insan arasında çok güçlü bir duygusal bağdır; fizyolojik değil, sosyal bir nedene, yani evli çiftin sürekli beraberliğine dayandırılıyor olması bu bağın güçlülüğünü azaltmaz.

Bu anasoyu toplumda baba hukukunun bir diğer önemli etkisi daha var, saf sosyal ve ekonomik nitelikli bir etki bu. Anasoyu rejimi ile baba etkisi arasında sosyal ve ekonomik işlerde bir uzlaşma olduğunu daha önce görmüştük; yine de bunun burada bir kez daha kısaca saptanması ve en ilginç yanının ortaya çıkarılması iyi olur.

Anasoyu ilke kabile yasasının en katı hükümleriyle ayakta tutulur. Bu hükümler itiraz edilmesi olanaksız bir biçimde, bir çocuğun annesinin ailesine, altklanına ve klanına dahil olmasını gerektirir. Bir köy topluluğuna aitlik ve büyücünün görevi biraz daha esnek, ama hâlâ çok katı biçimde düzenlenmiştir. Bu hükümler bütün emlak ve arazilerin, ayrıcalıkların ve maddi malların anne zincirinde miras kalmasını da belirler. Yine de burada bir dizi âdet ve töre, hileye değilse de en azından soy yasasında bir esnekleştirmeye izin verir. Bu törelere göre bir baba kendi sağlığı süresince oğluna köyde yurttaşlık hakkı verebilir ve kanolarda, toprakta, törensel ayrıcalıklarda ve büyüde ona kullanma hakkı sağlayabilir. Hatta matrilokal yerleşimle bağlı *cross-cousin* evlenmesi yoluyla bütün bunları oğluna tüm bir yaşam için bile garanti edebilir.

Bunları zaten biliyorduk; ama şimdi, geçişin dayıdan yeğenlere ya da babadan oğula oluşuna göre ayrıcalıkların ve maddi değerlerin aktarılışında oluşan önemli bir ayrımı daha belirtmemiz gerekiyor. Bir Trobriandlı, ölümünde bütün mal ve mevkilerini ya kendi küçük erkek kardeşine, ya da kız kardeşinin oğluna bırakmak zorundadır. Fakat bazen genç adam bunlardan bazılarına yaşlı olanın sağlığında sahip olmak ister, nitekim dayının bahçesinin ya da büyüsünün bir bölümünü sağlığında ayırıp vermesi âdettir. Fakat böyle durumlarda yeğenin buna karşılık bir ücret ödemesi gerekir, hatta sırasında bu bir hayli yüklü olur. Bu ödeme teknik bir terimle *pokala* diye adlandırılır.[7]

7 Bu sözcüğün birden fazla anlamı var; çeşitli türde ekonomik işlemleri belirtiyor. *Argonauten des westlichen Pazifik*'te *pokala* başlığı altındakilerle karşılaştırınız.

Fakat bir kimse bu şeylerin bir bölümünü kendi oğluna veriyorsa bu özgür iradeyle ve tamamen karşılıksız olur. Yani bir kız kardeş oğlunun veya küçük erkek kardeşin payını isteme hakkı vardır ve *pokala* olarak ilk ödemeyi yapınca bunu alır da. Oğulsa babasının iyiniyetine kalmıştır, ama bu konuda çok iyi durumdadır ve bütün verilenleri bedava alır. Yani biri, mallarda hakkı olan bunun karşılığını ödemek zorundayken, diğeri, yasal hiçbir hakkı olmayan, her şeyi bedava alıyor. Ama elbette ki babasının ölümünde bunları geri vermek zorunda, en azından kısmen; yine de maddi mallardan yararlanmış, bunları kullanmış oluyor ve büyüyü geri vermeyebiliyor.

Yerliler bu anormal durumu babanın çocuklarına duyduğu sevgiyle açıklıyorlar, bu yine adamın anneyle ilişkisinden kaynaklanıyor. Çocuklarına verdiği hediyeler, yerlilerin görüşüne göre karısının ona sunduğu cinsel ilişkiye bir karşılık oluyor.[8]

8 Soy yasağıyla bunun karşısında denge unsuru oluşturan âdetler arasındaki ilişkiyi *Crime and Custom*'da işlemiştim, özellikle de 2. Kısım, Bölüm III.

Bölüm VIII

GEBELİK VE DOĞUM

Sosyolojik alandaki gezimizi tamamladık, bu fırsatı bize Trobriandlıların üremeye ve ruhun tensel yeniden doğuşuna ilişkin görüşleri verdi. Artık anlatımızda sırasıyla ilerlemek, öncelikle de gebelik ve doğum sürecini incelemek istiyoruz. Bu bölümün ilk iki paragrafında, öne çıkan etnolojik ilgiden ötürü bir âdet anlatılacak; bir kadının ilk gebeliği nedeniyle yapılan özel kamusal tören. Daha sonraki paragraf çok genelde doğumla ve analıkla bağlantılı âdetlere ayrılacak.

1. *İlk Gebelikte Törensel Adetlere Hazırlık*

Gebeliğin ilk işaretleri memelerin büyümesi ve meme uçlarının renginin koyulaşmasıdır. Kadın aşağı yukarı bu dönemde bir rüya görür, rüyasında herhangi bir akrabanın ruhu görünür ve yeniden doğsun diye ona öbür dünyadan çocuk getirir. Kadın bundan sonraki iki üç ay âdet görmezse, yerlilerin görüşüne göre gebe (*isuma*) olduğu kesinleşir. Yerlilerin embriyolojisi *baloma*'nın rüyada görünmesinden dört ay sonra karnın şişmeye başladığını öğretir; bu aşamaya gelindiğinde müstakbel annenin akrabaları kadının törece öngörülmüş bel-

li tören giysilerini hazırlamaya koyulurlar; basit, beyaz bir ot etek ve aynı malzemeden uzun bir manto (*saykeulo*; Resim 40). Bu eşyalar aşağı yukarı gebeliğin beşinci ayında büyük törenlerle kadına sunulur; gebe artık bir iki ay boyu bunları giyer, daha sonra da çocuğun doğumunun ardından giyecektir. Bu tören bir *igamugva* için, yani daha önce çocuk doğurmuş bir kadın için asla yapılmaz, yalnız bir *igava*'u için yapılır, ilk kez gebe kalan kadın için.

Trobriand Adalarındaki bütün diğer seremoniler gibi bu ot manto sunmanın da çok belirli bir sosyolojik sistemde kendine ait bir yeri vardır. Buna bağlı görevleri belli akrabalar bölüşürler, bunun için daha sonra uygun biçimde ödüllendirileceklerdir. Giysilerin üretilmesi ve *igava*'u'ya sunulması gebe kadının babasının kadın akrabalarına düşer, yani kadının toplu bir terimle *tabugu* dediği kadınlara; tüm işin yönetimi babanın kız kardeşindedir. Daha önceki önemli yaşam sorununda, yani kızın evlenmesinde de söz zaten resmi vasiye, yani dayıya değil, babaya aitti; bütün iş onun elindeydi. Baba şimdi kız kardeşlerini, annesini ve yeğenlerini (kız kardeş kızı) yanına çağırıp şöyle der: "Hadi bakalım, evime gelip yeğeniniz kızım için *saykeulo* dikin." Bunun üzerine babanın kız kardeşi işi üstlenir ve çalışmada yardım edecek olabildiğince çok sayıda kadın akrabayı toplantıya çağırır. Kadınlar buluşur, olayı konuşur ve ne zaman işe başlayacaklarını kararlaştırırlar. *Saykeulo* daima babanın evinde hazırlanır, ya da baba bir reisse köy meydanında. Kadınlar büyük bir muz yaprağı yığınının çevresinde geniş bir çember halinde otururlar, her yardımcı kullanılmaya hazır çok sayıda demetle bu yığına katkıda bulunmuştur. Sürekli çene çalınarak, gülünüp söylenerek bir curcunayla tek tek parçalar birbirine bağlanır. Bu yalnızca kadınların toplantısıdır; terbiye duygusundan ötürü hiçbir erkek yanlarına yaklaşmaz. Dört parça giysi üretilecektir: iki uzun manto ve iki etek. Mantolardan biri ilk gebelik töreninde giyilir, diğeri genç anne loğusalıktan sonra ilk kez topluluk içinde göründüğünde; iki etek de aynı biçimde ancak doğumdan sonra kullanılır. Dört giysinin dördü de bir oturuşta rahatlıkla bitebilir; ama bazen, fazla çeneden ötürü çalışma uzadığında ikinci bir oturum gerekli olur. Giysiler tamamlanınca, çoğunlukla da öğleden sonra sıra törenin büyü faslına gelir. Kendisine belirli özellikler ve güçler verilmek istenen her nesne ya da eşyanın hazırlanışında olduğu gibi büyü başrollerden birini oynar.

Gebelik giysileri büyüsünü öğrenmek için iyi fırsatlarım oldu. Tukva'ukva köyünde ayinin çeşitli aşamalarını gözlemledim ve fotoğrafladım; aynı köyde, o zamanlar okunan şekliyle *saykeulo* için büyülü sözü de öğrendim; ayrıca törensel âdetler üzerine bizzat katılımcıların kendileriyle ve diğer yerlerden kadınlarla konuştum.

Ayin basit ama ilginç; bize büyü güçlerinin türü ve etkileme biçimleri üzerine yerlilerin düşüncelerini gösteriyor. Yere bir şilte seriliyor ve dört gebelik giysisi bunun üstüne yayılıyor (Resim 41). Kadınlar kar beyazı çiçekleri olan bir zambak türüne ait sarımsı-beyaz renkte belli yaprakların etli alt kısımlarını getiriyorlar. Bunlar küçük parçalar halinde doğranıp (Resim 42) giysilerin üstüne serpiliyor. Giysi yapıcılar arasında büyülü sözü bilenler —sayıları her zaman çok olmalıdır— şimdi şiltenin etrafında diz çöküyorlar, üstüne eğiliyor ve yüzlerini ota bastırıp gömüyorlar (Resim 41), böylece ot büyülü sözleri taşıyan nefesleriyle iyice dolmuş oluyor.

"Ey *Bvaytuva* (balıkçıl benzeri, ama bembeyaz tüyleri olan bir kuş), Vaybeva üstünde süzül (Tukva'ukva koyu), Mkikiya'ya kon (köyün su kaynağı)! Ey *Bvaytuva*, Mkikiya üstünde süzül, Vaybeva'ya kon!"

Bu, büyülü formülün girişi (*u'ula*'sı); burada, plajın üstünde ve köyün su kaynağının üstünde süzülmesi için beyaz bir kuşa ricada bulunuyor.[1] Sonra büyülü sözün ana bölümü (*tapvana*) geliyor: *Bvaytuva ikata*, "*Bvaytuva* kuşu biliyor" sözü ("biliyor", ışıltılı ya da parıltılı bir hale getiriyor demek) her biri gebelik giysisinin bir yerini belirten çeşitli sözlerle bağlanarak tekrarlanıyor. Trobriand Adalarında —hiç kuşkusuz bütün diğer insan topluluklarında da— bir bayan giysisinin her bir ayrıntısı ince ince tanımlanmıştır ve özel bir ad taşır. Şimdi bunlar bir bir sayılıyor ve sırayla ilk sözlerin arkasına getiriliyor; böylece formül, "*Bvaytuva* kuşu giysinin en üst kenarını parlatıyor", "*Bvaytuva* kuşu giysinin püsküllerini parlatıyor" gibi bir dizi tılsım içeriyor. Sonra aynı söylem insan vücudunun çeşitli bölümlerinin adlarıyla tekrarlanıyor: "*Bvaytuva* kuşu *tabu*'mun (erkek kardeşimin çocuğunun) başını parlatıyor, "Bvaytuva kuşu erkek kardeşimin

1 Trobriand büyü sözlerinin yapısı ve genel karakteristikleri için *Argonauten des westlichen Pazifik* Bölüm XVIII ile karşılaştırınız.

çocuğunun burnunu parlatıyor"; yanak, göğüs, karın, kasıklar, kıç, uyluk, dizler, baldır ve ayaklara kadar böyle devam ediyor. Yani büyülü formül, Trobriand Adaları için tipik olan iddialı bir titizlikle vücudun bölümlerini anıyor. Son bölüm (*dogina*) ise şöyle: "Bu artık onun başı değil, onun başı gündoğumundan önceki soluk beyaz gökyüzü gibi; bu artık onun yüzü değil, onun yüzü areka bitkisinin körpe bir yaprağına ait beyaz tomurcuklar gibi; evini soyarak öv onu! Bir *tileva'i* (iltifat armağanı) isteyerek öv onu!"

Buradaki büyülü sözlerde gebenin dış görünüşünün güzelleştirilmesi dile getiriliyor; özellikle de beyaz ten büyük bir rol oynuyor. Başlangıçta güzel biçimli ve parlak beyaz tüylü bir kuşa sesleniliyor, bu kuşun adı sözün ana bölümünde de en etkili tılsım olarak iş görüyor. Gebe kadının banyo yapıp yıkanmak zorunda olduğu koy ve kaynak adlarıyla bağlantılı olarak, kuş bunlara kadının tenini beyazlatma gücünü verebiliyor.

Son bölüm, Trobriand büyü sözlerinde sık sık olduğu gibi sonucu önceden tasarlıyor: Gebe kadının yüzü şafaktan önceki beyaz gök ve arekanın körpe tomurcukları kadar soluyor. Formülün son iki cümlesi tuhaf bir âdetle ilgili: Dikkate değer bir olaydan sonra övgü ve iltifat dağıtan ve teminat olarak bir süs eşyasını alıp götüren herkes, özel bir armağan (*tileva'i*) talep edebiliyor. Eğer çok dikkate değer bir olay söz konusuysa, bundan kazanç sağlayacak mutlu kişi bazen, köy insanlarının erişebildiği bütün varının yoğunun nasıl *kavayvaya* edildiğini, yani "hayranlık göstergesi olarak alınıp götürüldüğünü" seyretmek zorunda kalabilir. İlk gebelik ayininde bu ölçüde müjdelenen en dikkate değer olay, gebenin ışıltılı, beyaz tenidir.

Başka bir köyde —Omarakana'da—, orada çok kullanılan bir büyülü sözün başlangıcını öğrendim. Bu formülde de bir kuşa sesleniliyor:

"Ey beyaz güvercin, gel, gebelik mantomuza ninni söyle. Ben de gideyim, senin yumurtalarına ninni söyleyeyim."

Seslenilen güvercin, tüy ve yumurtalarının beyazlığıyla ünlü. "Gebelik mantosuna ninni söylemek" doğacak çocukla ilgili bir şey; onun da teninin beyazlatılması gerekiyor. Gebelik ayininde sürekli tekrarlanan bu ten beyazlatma düşüncesini daha sonra da konuşacağız.

Genelde süreçler Trobriandlıların diğer çoğu ayinlerine benziyor;

kadınlar giysileri bitirdikten sonra aynı mekaniklikle büyüye girişiyorlar. Manto biter bitmez içlerinden biri beyaz zambak yapraklarını kesmeye başlıyor (Resim 42), bir diğeri giysiyi şiltenin üstüne yayıyor. Büyülü formülün okunduğu sırada (Resim 41) bütün rahatsız edici gürültüler yasak, ama herkes olayı izleyebiliyor; izleyiciler özel bir tavır takınmıyorlar ve zaten uymaları gereken hiçbir kural yok. Kadınlar tılsımlı sözdeki büyü güçlerini giysilere üfledikten sonra yığına elleriyle vuruyorlar. Böylece giysinin giyene beyaz bir ten verme gücü artmış oluyor. Bu vurmaya "giysinin uyandırılması" deniyor. Bütün ayinin adı da *yuvisila saykeulo*, gebelik mantosunu okumak. Üstlerine saçılmış beyaz yaprak parçalarıyla birlikte dört giysi büyünün uçup gitmemesi için ikinci bir şilteyle örtülüyor ve tüm bohça baş *tabula*'nın, yani babanın kız kardeşinin evine götürülüyor.

2. *İlk Gebelik Töreni*

Mantonun üretilmesinin ve afsunlanmasının ertesi günü gebenin törenle giydirilmesi geliyor. Kadının resmi yıkanması ve büyüsel süslenişi de buna bağlı. Töreni Tukva'ukva köyünde yaşadığım şekliyle anlatıyorum, müteveffa dostum B. Hancock ve ben 1918 Mayısında burada birçok fotoğraf çekme imkânı bulmuştuk (Resim 41, 42, 44, 45, 48 ve 49). Anlatının devamında, kıyı köyleriyle —ki Tukva'ukva da bunlardan— deniz kıyısına uzak iç kesimlerdeki yerleşim yerleri arasında görülen yerel farklılıklara dikkat çekeceğim.

Sabahın çok erken saatlerinde bütün köy, en azından kadın nüfus ayaklanıyor ve gösteriye hazırlanıyor. *Tabula*'lar (babanın kız kardeşleri ve baba tarafından diğer kadın akrabalar) babanın kulübesinde toplanıyorlar, gebe kadın burada onları beklemekte oluyor zaten. Her şey hazır olunca müstakbel anne *tabula*'dan iki kadının arasında deniz kıyısına iniyor.

Denize çok uzak olmayan iç köylerde de kafile yine deniz kıyısına iniyor. Fakat karanın iyice iç kısımlarında kurulmuş ve sakinlerine "kara sıçanı" denilebilecek yerlerde gebelik banyosu yerlilerin normal olarak da yıkandığı kaynakta yaptırılıyor. Çok soylu kadınlar denize veya kaynağa kadar olan bütün yol boyunca taşınıyorlar. Törende yalnız kadınlar aktif yer alıyor.

Tukva'ukva bir lagün koyunun hemen kıyısında bulunur, dolayısıyla gebe kadın *tabula* tarafından kumsala götürülüyor. Bu yalnızca bir kadın töreni olduğundan terbiye hiçbir erkeğin katılmamasını gerektiriyor, hatta erkekler bakmak için bile girmiyorlar suya. Ama bu konuda özel bir yasak yok ve benim varlığıma hiçbir itiraz olmadı.

Kıyıya gelindiğinde kadınlar yüzleri birbirine dönük iki sıra oluşturup ellerini karşılıklı çarpazlama kavuşturuyorlar, çocukların "büyükbaba sandalyesi"dediği şekilde. Gebe kadın kadınların başlarına tutunarak bu canlı köprünün üstünden yürüyor; bir parça yürüyünce en arkadaki çift en öne geçiyor ve böylece köprü sürekli yeniden kurulmuş oluyor. Suyun içine kadar epey bir yol böyle yürünüyor, gebenin ayakları yoldaşlarının kolları üstünde hep kuru kalıyor (Resim 44). Belirli bir yerde suya atlayabiliyor. Artık cıvıl cıvıl bir oyun başlıyor, merkezde hep müstakbel anne var. Yoldaşları üstüne su atıyor, onu suya batırıyor, iyice ıslatıyorlar; her şey taşkın, oyunsu bir şenlik havasında yürüyor. *Tabula*'lar bu yıkanma töreninde kadının iyice yıkanmış olmasına dikkat göstermek zorundalar. "Vücudunu kendi ellerimizle ovarız; tenini ovar, onu temizleriz."

Kadın suya iyice daldırılıp iyice yıkanmışsa kıyıya çıkarılıyor ve bir şiltenin üstüne oturtuluyor. Çoğu kez de zaten kumsala akrabaları tarafından taşınmış oluyor; ama her durumda bu andan itibaren ayaklarının yerden tamamen kesilmesi, artık toprağa değmemesi gerekiyor. Böylece kadın bir şiltenin üstünde oturuyor ve *tabula* kadınlar (babasının ana tarafından akrabaları) çok özenli ve kapsamlı bir büyü ayininden sonra tuvaletini yapmaya başlıyorlar. Bu güzellik büyüsünün erkeklerin *kula* seferlerinde yaptıkları ayinle belli bir benzerliği var (*Argonauten des westlichen Pazifik*, Bölüm XII, 1'le karşılaştırınız), ama erkekler ve kadınlar için büyülü formüller farklı.[2] Öte yandan bu büyü, büyülü sözler ve ayin bakımından büyük dans şenliklerinde kadınların erkeklere yaptığı güzellik büyüsüyle üst üste düşüyor;

2 Adı geçen kitabın 373. sayfasında şöyle deniyor: "*Kula* büyüsünün bu dalının Trobriandlıların başka büyü geleneklerinde iki karşılığı var. Bunlardan biri, insanı çekici ve karşı konulmaz yapan aşk büyüsü. Bu büyüye duyulan inanç öylesine büyük ki, bir erkeğin aşk konusundaki bütün başarıları bunun etkisine yoruluyor. *Kula* güzellik büyüsü ayrıca, büyük danslar ve şenlikler öncesinde uygulanan güzellik büyüsüyle de →

gerçekten de gebelik törenlerinde öğrendiğim ve daha ilerde verecek olduğumuz sözler her iki olayda da kullanım alanı buluyor (bakınız Bölüm XI, 2-4).

Banyodan sonra gebe kadının önce kurutulup ovulması gerekiyor. Bu, belli bir ayine göre oluyor. Önceden hazırlanmış bir parça hindistancevizi lifi *tabula* tarafından (babanın kız kardeşleri) *kaykakaya* tılsımıyla afsunlanıyor, sonra genç kadının teni bununla ovuluyor.[3] Bunun ardından, *vageva* bitkisinin yerlilere genelde doğal havlu görevi yapan yumuşak, süngerimsi yapraklarından birkaç tanesi başka bir formülle afsunlanıyor ve kadın ikinci kez ovuluyor. Ten tamamen kuruyunca gebe kadın afsunlanmış hindistancevizi yağıyla yağlanıyor ve alttaki ıslak banyo eteği çıkarılırken bakıcıları kadına karışık renkli yeni bir ot etek giydiriyorlar. Bu tören giysisi ne kısa süre önce üretilmiş olan gebelik giysilerinden biri, ne de bunun giydirilmesi herhangi bir büyü ayinine bağlı. Ama şimdi saf büyüsel bir süreç geliyor. Genç kadının yüzünde bir istiridye kabuğu gezdiriliyor ve bu sırada *tabula*'dan birisi bir güzellik büyüsü mırıldanıyor (Bölüm XI, 4 ile karşılaştırınız). Seremoninin buraya kadar anlatılan üç eylemi teni pürüzsüz, şeffaf, yumuşak yapmak ve bütün dış görünüşü güzelleştirmek için. Bunu kişisel süslemenin hepsi de törenli bir biçimde işleyen çeşitli aşamaları izliyor. Önce *tabula*'dan birisi kırmızı boyayla müstakbel annenin dudaklarını ve yüzünü süslüyor, bu sırada da kendi kendine bir tılsım mırıldanıyor. Sonra başka bir tılsımla siyah boya sürülüyor. Daha sonra da yine başka bir tılsımla saçlar taranıyor. Saçlara kırmızı şeytankeneviri çiçekleri tutturuluyor ve kol bi-

---

büyük benzerlikler gösteriyor." Bu bilgi tam doğru değil; güzellik *mvasila*'sının (*kula* büyüsünün) gerçek denkleri, Bölüm XI'de anlatılmış olan dans büyüleri ve burada ilgilendiğimiz gebelik büyüsüdür. Üç biçim, *mvasila*, gebelik büyüsü ve şenliklerdeki güzellik büyüsü gerçekten birbiriyle akrabadır, ama formül ve ayin bakımından yalnız gebelik büyüsüyle dans büyüsü üst üste düşer, *mvasila* diğer ikisiyle yalnızca amaç ve anlayış bakımından benzerdir. Aşk büyüsü de bazı benzerlikler gösterir gerçi, ama bu büyü yalnız ayin ve formülde çok farklı olmakla kalmaz, ayrıca yerlilerin çok özel anlayışlarına oturur (Bölüm XI ile karşılaştırınız).

3 Bu büyü formülünün ve aşağıda anılacak formüllerin metinleri için Bölüm XI, 3 ve 4'e bakınız. Ayrıca *Argonauten des westl. Pazifik*'in 374-378. sayfalarındaki *mvasila* biçimleriyle karşılaştırınız.

leziklerine güzel kokulu, afsunlanmış yapraklar takılıyor. Artık genç anne hazırdır.

Tüm bu törenli giydirme ve süsleme güzellik büyüsüyle ilgili; gerçi bu noktada anlatıldı ama gebelikle ve gebelik giysileriyle doğrudan bir bağlantısı yok. Ancak güzellik büyüsü tamamlandıktan sonradır ki asıl gebelik ayini yapılıyor; uzun mantoyu giydirme ayini. *Tabula*'lar iki *saykeulo*'dan (iki gebelik mantosundan) birini genç kadının omuzlarına koyuyorlar; bu sırada, daha önce imalat sırasında da söylenmiş olan formülleri tekrarlıyor ve büyülü sözü doğrudan mantonun içine üflüyorlar (Resim 46). Bu noktada, ille zorunlu değilse de, gebeliğin ve doğumun tehlikelerine karşı büyülü bir formül okumak genellikle âdettir; kara büyünün loğusalıkta her zaman çok korkulan özel fenalığına karşı bir büyü önlemi (bir sonraki bölüme bakınız).

Bütün seremoni boyunca müstakbel anne bir şiltenin üstünde durmak zorundadır, daha önce de söylediğimiz gibi banyodan sonra çıplak ayaklarının artık yere değmemesi gerekiyor. Şimdi, giyinmiş ve uzun ot mantosuna sarınmış durumda *tabula*'sından iki kadın tarafından kaldırılıp (Resim 47 ve 48) babasının evine götürülür; burada üstüne oturtulacağı bir platform kurulmuştur (Resim 49). Yüksek rütbeli bir kadının, babasının değil de dayısının evine getirilmesi ve orada yüksek bir platforma oturtulması âdettir.

Kadın günün geri kalanını bu platformda oturarak geçirmek zorundadır. Tüm bu süre içinde hareketsiz kalması gerekir; konuşması yasaktır, yalnızca yiyecek içecek isteyebilir, ama bu da olanak ölçüsünde yalnızca işaretle yapılmalıdır. Yiyecekleri kendi eliyle tutamaz, bunları *tabula* kadınlar ağzına verirler. Sabit hareketsizliği yalnız bir ara bozulabilir, yüzünü, kollarını, omuzlarını yıkayabilmesi ve tenini ovabilmesi için. Bu amaçla ya kocası tahta bir tekne içinde su getirir, ya da kadın iki kadın tarafından deniz kıyısına geri götürülür, burada bir şilte üzerinde durarak yıkanır. Güneş battıktan sonra dinlenmek için babasının evine gitmesine izin verilir, fakat ertesi gün yine hareketsiz bir biçimde platformun üstünde oturması ve ilk günkü gibi bütün tabulara uyması gerekecektir. Bu, kadının ve kocasının rütbelerine göre üç beş gün tekrarlanır. Tüm âdetlerin ve alışkanlıkların gevşediği bugünlerde çoğu kez bir gün yeterli sayılıyor.

Platform üstündeki törenli nöbet bittikten sonra kadın birkaç ay

için kocasının evine geri dönebilir, ama babasının ya da dayısının evine de gidebilir. Her durumda doğum için bu iki evden birine gitmek zorundadır. *Saykeulo*'yu (gebelik mantosu) yıpranıncaya kadar sırtında taşır. Genelde bu yaklaşık iki ay sürer, böylece manto doğumdan yaklaşık iki ay önce çıkarılmış olur.

İlk gebeliğin vesile olduğu törensel âdetler birçok açıdan ilginçtir. Trobriand Adalarında her zaman olduğu gibi, belli bir sınıf akrabanın gördüğü ayin hizmetine, ilgili kişinin gerçek, yani ana tarafından akrabalarının karşılık göstermeleri gerekir. Bu olayda çalışmayı, büyüyü ve ayini babanın kadın akrabaları yürütürler. Seremoniye doğrudan bağlanan yiyecek dağıtımında (*sagali*) dağıtım dayıya, erkek kardeşe ve ana tarafından diğer akrabalara düşer. Gebe kadının toplumsal konumu düşükse dağıtım babanın evi önünde yapılır. Ama kendisi, babası veya kocası yüksek rütbeli iseler dağıtım köy meydanında yapılır. Süreç, cenaze törenlerindeki dağıtımın ve diğer törenli dağı-tımların aynıdır.[4] Yiyecek maddeleri yığın yığın bölüştürülür ve her bir yığın, adı yüksek sesle söylenerek belli bir kişiye verilir. İlk gebelik töreninden sonra, *tabula*'dan olup da giysilerin yapımında çalışmış ve seremoniye katılmış her kadın böyle bir yiyecek yığını alır. Ayrıca *sagali*'de (dağıtımda) dağıtıcılık yapanlar çoğu kez bir miktar da güzel ve büyük yam yumrusu veya bir demet muz ya da areka cevizi seçip babanın kız kardeşlerine hediye ederler, belki birkaç başka akrabaya daha. Böyle bir hediyeye *pemkvala* denir.

Bu dağıtıma bağlı olarak, pek önemli olmayan, ama çok ilginç bir âdet de vardır. Gebe kadının babası —ki *sagali*'yle hiçbir ilgisi yoktur— güzel bir şeyler bulup buluşturup belli bazı kadınlara verir, bunlar gebelerin çok korktuğu bir tür kara büyüye sahip oldukları söylenen kadınlardır. Bu büyü hem gerçekten hem de mecazi anlamda "kara"dır, çünkü büyücü kadın *mvanita*'yı (kara kırkayağı) çağırır ve onun aracılığıyla gebe kadının tenini kapkara yapar, böceğin kendisi kadar kara. Babanın armağanı kapı önüne bırakılır ve *katubvadela bvala* (ev kilidi armağanları) denilen sınıfa girer; bunun büyücü kadının olabilecek bütün kötü niyetlerini engellediği ve daha nüve halindeyken yok ettiği söylenir. Bilgi vericilerimden birinin dile getirdiği

4 *Argonauten des west. Pazifik* S. 223-224'e, ayrıca *Sagali* başlığı altında söylenenlere ve elinizdeki kitapta Bölüm XI, 2'ye bakınız.

gibi, "büyücü kadının öfkesinin bir son bulması, gebe kadının tenini karartacak kara büyüyü yapmaması içindir bu."

Bu bizi yeniden, gebelik seremonisinin altında hangi düşüncelerin yattığı, amaçlarının ve hedefinin ne olduğu sorusuna götürüyor. Ortalama bir Trobriandlıya bir âdetin nedeni ya da kökeni, yani *u'ula*'sı sorulacak olursa, çoğunlukla tek tip sözlerden biri vardır elinde: *tokunabogvo ayguri* ("çok eski zamanlardan beri bu böyledir"); *Laba'i layma* ("Laba'i'den gelir" - bölgenin efsanevi merkezinden); *tomvaya, tomvaya, ivagise* ("atalar böyle düzenlemişler"). Başka sözcüklerle: Örf ve âdet onların gözünde gelenekle kutsanmıştır ve vahşilerde bir şeye önem veren bir insan, tıpkı bizdeki gibi, bunu elbette ki hep böyle yapılageldiği için yapar. Yine de bu âdet için genel nedenlerin dışında birkaç özel neden de öğrendim. Bazı kişiler seremoninin kolay ve çabuk doğum sağladığı kanısındaydılar; çünkü "suda oynamak çocuğu karında gevşetir." Kimileri de bunun annenin ve çocuğun sağlığına iyi geldiğini söylüyorlardı; daha başkaları da fetüsün doğru oluşumu için zorunlu olduğunu. Bir kadın neden olarak şunu gösterdi: "Ruh-çocuk kadının içine banyo sırasında girer." Fakat bu ifade başka hiç kimse tarafından doğrulanmadı ve ben de böyle bir şeyi yanlış görüyorum.

Ama yerlilerin egemen kanısına göre seremoni her şeyden önce kadının tenini beyazlatmayı amaçlıyor. Erkekler arasındaki en güvenilir bilgi vericilerim ve kendileriyle konuştuğum birçok kadın bu görüşteydi. Büyülü sözlerin içeriği ve ayin etkinlikleri de bununla üst üste düşüyor, keza ana sembol olan gebelik mantosu da. *Saykeulo* çünkü, bilgi vericilerimin söylediklerine göre, güneşi deriden uzak tutmak içindir. Gebe kadın banyo töreninden sonra bunu sürekli sırtında taşımak zorundadır; aşağı yukarı iki ay sonra manto yıpranınca da kadın doğuma kadar mümkün olduğunca evden çıkmamalıdır. Beyazın istenmeye değer bir şey olduğu düşüncesi ilk banyo sırasındaki seremonide de dile gelir, tabii gebenin doğuma kadar ve ondan sonra da sürdürmek zorunda olduğu daha sonraki törenli yıkanmalarda da.

Beyaza verilen bu değerin daha derindeki nedenlerini sorularla bulup çıkarmak olanaksız; onun istenmeye değer bir şey olduğundan başka bir şey elde edilemiyor. Fakat bir şey açık: Beyaz ten genelde süs sayıldığı halde, bu durumda kadın erotik bakımdan çekici olsun

diye beyazlatılmıyor. Bir gebenin neden beyaz tenli olmaya çalışması gerektiğini sorduğumda şu cevabı alıyordum: "Bir kadın yıkanmaz ve kremlenmezse, teni kara olursa insanlar şöyle diyeceklerdir: 'Bu kadın çok kötü, aklında erkekler var, loğusalığı için kaygılanmıyor.'" Ya da tüm seremoni için açıklama olarak şöyle söyleniyordu: "Bütün bunlar kadının tenini loğusalığa hazırlamak için yapılır, şehvetini beyazlatmak için. Çünkü teni beyaz olunca zina düşünmediğini anlarız." Başka bir bilgi verici de şunları şöyledi: "*Saykeulo* gebe kadını tamamen örter; göğsü, bacakları, sırtı, her yeri örtülür, yalnız yüzü görünür. Manto tenini beyazlatır, kadının erkeklerle ilişkisi olmadığını gösterir." Yani kadın bütün bu büyüler aracılığıyla beyazlatılıp güzelleştiriliyor, ama çekiciliğini saklamak zorunda; diğer erkeklere çekici görünmemesi gerekiyor ve evliliğe her zamankinden daha çok sadakat göstermek zorunda; hatta kocasıyla olan meşru ilişkisinden bile uzak durmak zorunda.

3. *Gebelikteki ve Doğumdaki Örf ve Adetler*

Önceki bölümde ilk gebelik nedeniyle yapılan töreni anlattık. Şimdi gebelikteki ve doğumdaki genel âdetlere dönüyoruz. Törenli banyo, gebelik mantosunun törenle giydirilmesi, büyü yardımıyla beyazlatma ve güzelleştirme, bunlar yalnızca ilk çocuğun doğumundan önce yapılır. Fakat tenin bilinen araçlarla —bunların arasında manto giymek de var— olabildiğince beyazlatılması her gebelikte tekrarlanır. Daha sonraki gebeliklerde mantoyu kadın kendisi hazırlar ya da ücret karşılığı bir *tabula*'sından satın alır, ama bu, ikisi arasındaki özel bir ticarettir sadece.

Gebe kalındıktan aşağı yukarı beş ay sonra, yani aşağı yukarı ilk gebelikte törenli banyonun yapıldığı dönemde, müstakbel anne belli yiyeceklerden uzak durmaya başlar. Yerlilerce *kavaylu'a* diye adlandırılan şeyleri yiyemez; çoğunlukla meyveden oluşan tatlı yiyecekleri. Muz, mango, Malaya elması, Güney Denizi bademi, *papaya* (ağaç kavunu), ekmek ağacı ve *natu* meyveleri ona yasaktır. Bu tabu çocuğun ilerdeki sağlığıyla ilgilidir. "Eğer gebe kadın *kavaylu'a* yerse çocuk şiş karınlı olur; içi dışkı dolu olur ve çok geçmeden de ölür." Bu

nedenle gebe bir kadının gıdaları sıradan sebzelerle (*kaulo*) sınırlıdır, yani yam, *taro*, bezelye, tatlı patates ve diğer bahçe ürünleri. Et ve balık da yiyebilir, ama belli balık türleri yasaktır, mercan kayalıklarında deniz dibindeki su kaynaklarında yaşayan bütün türler. Yerliler, bu balıkları saklandıkları yerden çıkarmak ne kadar zorsa çocuğu çıkarmanın da o kadar zor olacağını söylerler. Keskin, sivri veya zehirli yüzgeçleri olup balıkçılar için tehlikeli olan balıklar gebeye tabudur. Bunlardan yiyecek olursa çocuğu kötü huylu olur ve sürekli ağlar. Gebelik ilerleyip gözle görülecek hale gelince her türlü cinsel ilişkiye ara vermelidir, çünkü yerlilerin söylediğine göre "penis çocuğu öldürür." Bu tabuya çok kesin uyulur.

Gebe bunlar dışında tamamen normal bir yaşam sürdürür, hemen hemen doğurduğu ana kadar. Bahçede çalışır, su ve yakacak odun taşır, ailenin yemeğini pişirir. Yalnız kendini güneşten korumak zorundadır, bunun için de *saykeulo*'yu (gebelik mantosunu) sürekli sırtında taşır, sık sık yıkanır ve hindistancevizi yağıyla yağlanır. Ancak gebeliğin sonuna doğru, ilk *saykeulo* paralanıp yıpranınca, kadın güneşten uzak durmak zorunda kalır, bunun için de ağır işin bir bölümünü bırakır.

İlk gebelikte olduğu gibi diğerinde de kadın beşinci ayında babasının evine taşınmak zorundadır, orada sonuna kadar kalabilir, ama doğuma az kala kocasının evine de dönebilir; fakat sonra mutlaka babasının ya da dayısının evine gitmek zorundadır. Baba ya da dayı evine bu taşınma kural olarak her doğumda olur; çoğu kez kadın gebeliğin yedinci ya da sekizinci ayında kocasının evinden ayrılır.

Bu âdet, çocuk bekleyen bir kadını tehdit eden ve kara büyünün bir türüne bağlanan tehlikeler karşısındaki büyük korkudan kaynaklanıyor; bu kara büyüye *vatula bam* deniyor (rahmi uyuşturmak ya da felç etmek). Bu büyük tehlike karşısında bir kez daha kan akrabalığı bağının çok daha güçlü çıktığını, aitlik duygusunun ve sorumluluğun kocadan sipe kaydırıldığını görüyoruz. Töreye ve soyun yasasına göre burada yine ana tarafından akrabalar güvenilir sayılıyor. Kadın babasının evine gitmeli, çünkü burası aynı zamanda annesinin evi; annesi ise ona ve çocuğa bakabilecek en uygun kişi. Erkek akrabalarının yardımıyla tehlikeyi önlemek de anneye düşüyor; bunlar doğumun olduğu evde toplanıp loğusa için gerekli nöbetin (*yausa*) tutulmasını

sağlıyorlar. Kargılarla silahlanmış erkekler bütün gece ateşlerin başında oturup eve ve bütün çıkışlara gözcülük ediyorlar. Bu nöbet tutma kara büyücülere karşı en iyi korunma ve savunma sayılıyor, büyücülerin, çevrelerinde gecekuşları uçuşarak evin etrafında dolaştıklarına ve *vatula bam* büyüsünü yapmaya çalıştıklarına inanılıyor. *Yausa* (loğusa nöbeti) tutmak öncelikle kocanın görevi; ama ona bu işte yalnız bırakılacak kadar güvenilmiyor; gebenin erkek akrabaları kocanın yanında durmakla kalmıyor, onu denetliyorlar da. İlginç olan şu ki bu tür büyücülük yerlilerin kör inançtan kaynaklanan korkakça kuruntusu değil; tam tersine büyücüler bunu gerçekten deniyor ve yapıyorlar. Büyücü eve yaklaşıyor, büyülü sözünü söylüyor ve belirlenmiş ayinlere göre büyüsünü tamamlıyor.[5] Hatta bu sözlerin ve etkili karşı sözlerin içeriğini öğrenmeyi bile başardım; fakat bu tema daha çok büyücülük alanına girdiği için bunu daha sonraki bir yayına saklıyorum.

Zor saat yaklaşınca baba evinde hazırlıklar başlıyor. Baba ve evin bütün erkek sakinleri evi terketmek zorundalar, buna karşılık anneye yardımcı olmak üzere birkaç kadın akraba geliyor. İlk ağrılar başlayınca kadın yerden biraz yüksekteki yatma yerinde diz çöküyor, altında küçük bir ateş yakılıyor, bu, "kanının akışkanlığını artırmak için", "kanın akması için". Son an gelince doğuran kadın ve yardımcıları bazen çalılığa gidiyorlar ve doğum orada oluyor, ama çoğu durumda evde kalıyorlar.

Asıl doğum anı hakkında yalnızca aşağıdakileri öğrenebildim. Doğuran kadın bacakları ayrık olarak dizleri üstünde yerdeki bir şiltenin üzerine oturur. Arkaya eğilir, elleri yerde, ağırlığını kollarına verir. Arkasında kız kardeşi veya ana tarafından başka bir yakın akrabası kadın durur ve ağırlığını doğuran kadının omuzlarına bindirerek onu bütün gücüyle aşağı doğru bastırır. Yerlilerin söylediğine göre, "bu kadın sancı çekenin üstüne bastırınca çocuk çabuk düşer." Doğuran kadının annesi çocuğu karşılamak için hazır beklemektedir; bazen kızının dizlerini tutar. Yeni doğan çocuğu üstüne yakalamak için

5 Uçan kadınların (*yoyova*) saf kurgu olan cadılığıyla erkek büyücülerin (*bvaga'u*) gerçekten yaptığı kara büyü arasındaki fark, *Argonauten des westlichen Pazifik* Bölüm II, 7 ile Bölüm X, I'de, ayrıca bu kitabın II. bölümünde bulunmaktadır.

için bir şilte yayılır. Bana söylendiğine göre çocuk yalnız doğal çabalarla dünyaya gelebilir, asla dışarı çekilmez ya da tutulmaz. "Çocuk şiltenin üstüne düşer, orada yatar kalır, o zaman alırız onu. Daha önce müdahale etmeyiz." Doğuran kadın nefesini tutarak, böylece karnına bir basınç uygulayarak süreci hızlandırmaya çalışır.

Çok zor bir doğum olursa bu elbette ki *vatula bam*'ın kötü etkisine yorulur; o zaman, kötülüğü ortadan kaldırması için *vivisa*'yı (iyileştirici formülü) bilen birisi çağrılır. Bu formül *kvebila* bitkisinin güzel kokulu yaprakları üstüne okunur ve kadının vücudu bunlarla ovulur. Bazen afsunlu yapraklar başına da konur ve sonra yumrukla üstlerine vurulur. Yalnızca en zor durumlarda, eğer *vivisa* işe yaramıyorsa çocuk elle tutulup dışarı çekilir, fakat duyduğuma göre bu çok çekinilerek ve beceriksizce yapılıyormuş. Eğer son (meşime) gelmesi gereken zamanda gelmezse göbek bağının anne tarafındaki ucuna bir taş bağlanır; sonra bunun üzerine *vivisa* (iyileştirici formül) okunur ve kadın dik duruma getirilir. Bu da işe yaramazsa yerliler buluşlarının sonuna gelmişler demektir ve kadın kaybedilir, sonu (meşimeyi) elle dışarı almayı akıl edemezler. Uzun yıllar Trobriand Adalarında görev yapan ünlü doktor Bellamy'nin meşimeyi nasıl uzaklaştırdığını gördüklerinde de çok şaşırmışlar.[6]

Doğumdan aşağı yukarı üç gün sonra *tabula*'dan (baba tarafından akrabalar) bir kadın gelir anneye; kadın tırnaklarını bir ateşte ısıtır ve göbek bağını çocuğun bedeninin hemen yanında ezip çevirerek koparır. Sonla birlikte bahçeye gömülür bu. Bu âdet kesin olmayan bir inanca dayanıyor, böyle yapılırsa çocuk çok iyi bir bahçeci olurmuş, "aklı bahçeye bağlanırmış." Göbek bağı alındıktan sonra çocuk dışarı çıkarılabilir, ama bu ille de gerekli değildir. Anne aşağı yukarı bir ay boyunca babasının kulübesinde durmak zorundadır, ancak ondan sonra açık havaya çıkabilir. Doğumdan hemen sonra *tabula* kadınlar bir ip eğirip annenin göğüs çevresine bağlarlar. Buna bağlı bir de büyü var ama ne yazık ki bu seremoninin arkasında ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemedim.

6 Bu, gerek yerlilerce, gerekse Dr. Bellamy'nin kendisi tarafından doğrulandı, doktor o sırada Assistant Resident Magistrate ve bölgenin görevli doktoruydu.

4. *Anne ve Çocuk*

Anne ve çocuk ilk ay çoğu zamanlarını bir yatma yerinde geçirirler, altlarında küçük bir ateş yanar. Hijyenik bir önlemdir bu, çünkü yerliler bu ısıtılmayı ve tütsülemeyi çok sağlıklı bir şey olarak görür, kara büyüye karşı bir tür korunma aracı sayarlar. Kadın ateşin üstünde çoğunlukla çıplak olduğundan eve hiçbir erkek yaratık adım atamaz, ancak bu âdet doğaüstü bir emirle müeyyideye bağlanmış değil, tabunun bir kez çiğnenmesi de felaket olmuyor. Aşağı yukarı bir ay sonra *vageda kaypvakova* denen bir büyü yapılıyor. Beyaz zambağın yaprakları kuru odunla birlikte yakılıyor, bu sırada büyülü bir söz okunuyor ve kadın buram buram tüten çalı çırpı dumanının içinde kalıyor. Bu ard arda iki gün yapılıyor ve kadının tenini daha da beyazlattığı söyleniyor. Büyülü sözlerin içeriğini öğrenemedim. Genç anne üçüncü gün *tabula*'sı tarafından ayinsel kurula göre yıkanıyor ve ilk gebelik törenindeki sözlerle afsunlanmış yapraklarla kurulanıyor.

Sonra kadın çocuğuyla birlikte dışarı çıkıp bütün köyde bir tur atıyor; arkadaşlarından ve baba tarafından akrabalarından yiyecek maddesi türünden *va'otu* denen küçük armağanlar alıyor. Turunu tamamlayınca *tabula*'sı (halaları ve benzeri akrabaları) onu yalancıktan eve kovalıyorlar (*ibutusi*); kadın bir ayı daha orada yalnızlık içinde geçirmek zorunda.

Bu süre boyunca kocayla kadın birbirleriyle ancak kapıdan konuşabiliyorlar ya da arada sırada uzaktan bakışabiliyorlar. Kesinlikle birlikte yemek yiyemiyorlar, hatta aynı yemeği yemeleri bile yasak. Cinsel ilişki çok daha uzun bir süre kesinlikle yasak, en azından çocuk yürüyünceye kadar. Katı kurala göre ise çocuk memeden kesilinceye kadar, yani aşağı yukarı doğumdan sonraki iki yıl boyunca cinsel ilişkiden uzak durmak zorundalar; duyduğum kadarıyla poligam ailelerde erkekler bu kurala her zaman uyarlarmış. Koca, çok karılı olsa bile, çocukla anne ilk kez dışarı çıkıncaya kadar evlilik içi ve dışı her tür ilişkiden uzak durmak zorunda. Bütün bu kuralların çiğnenmesi çocuğa ölüm getirirmiş. Evlilik dışı çocuklar için de, eğer anne çok erken cinsel ilişkiye girerse çocuğun mutlaka öleceği söyleniyor.

İkinci ev hapsinden sonra anneyle çocuk kendi evlerine dönüyorlar ve anne yeniden normal yaşamına başlıyor, ama tabii çocuk çok

zamanını alıyor. Kadın basit bir ot etek giyiyor, ilk doğumdan önce *tabula*'sının kadın için hazırladığı bir çift etek gibi bunlar; aynı biçimde şimdi iki uzun mantodan (*saykeulo*) birini de giyiyor (Resim 50). İkinci gebelikte ya da evlilik dışı doğumda kadın etek ve mantoları kendisi üretiyor, ya da akrabası bir kadın bunları onun için özel olarak hazırlıyor; bunlar kural olarak çok daha kısa (Resim 89). Genç bir anne çoğu kez *togebi* denen bir tür annelik başlığı da takıyor, bu, küçük bir ot eteğin bir türban biçiminde dolandırılmasıyla elde ediliyor.[7] Kadın kol bileziklerine bir demet güzel kokulu ot (*vana*) sokmak zorunda.

Elbette ki en büyük özen çocuğun beslenmesine gösteriliyor. Yalnız pek ender olarak başarısız kalan anne sütü dışında çocuk ilk günden itibaren başka yiyecekler de alıyor. Yumuşak pişirilmiş *taro* önce anne veya akrabalardan biri tarafından çiğnenip mama, *mamema* diye çocuğa yediriliyor. Yerlilerin görüşüne göre anne sütünden başka bir şey almayan çocuk çok güçsüz kalır. Önceden çiğnenmiş yam ve balık ancak çok daha sonra, çocuk aşağı yukarı bir yaşına geldiğinde veriliyor. Çocuğun başı hindistancevizi yağı ve odun kömüründen yapılma bir karışımla sıvanıyor, yerlilerin dediğine göre bu "başı güçlendirmek için" Bebeğin dünyaya geldiği ilk saatten itibaren her gün bir temizlik kuralına titizlikle uyuluyor. Çocuk her gün düzenli olarak sıcak suyla yıkanıyor, bu suyla anne kendisi de yıkanıyor. Bu amaç için *kaykvayvosi* denen özel bir tahta tekne kullanılıyor. Su, önceden kızgın külde kızdırılıp teknenin içine atılmış taşlarla ısınıyor. Böylece sıcak, biraz alkalik bir banyo suyu elde edilmiş oluyor; bu günlük yıkanma ve ardından hindistancevizi yağıyla yağlanma annenin ve çocuğun tenini beyaz tutmak için. Çocuğun memeden kesilmesi doğumdan çok uzun zaman sonra oluyor, çoğunlukla aşağı yukarı iki yıl sonra, ya da yerlilerin ifadesiyle: "çocuk açık seçik *bakam bamom* diyebildiği zaman" (yemek istiyorum, su istiyorum).

Memeden kesme sırasında çocuk annesinden ayrılıp babasıyla ya da anneannesiyle yatıyor. Geceleri ağlarsa ağzına boş bir meme ya da biraz hindistancevizi sütü veriliyor. Çocuk hırçın ve huysuzca ve ge-

7 *Togebi*, örgü tabaklara veya katlanmış ot eteklere verilen genel ad; kadınlar bunları sepetler ve diğer yükler için başlarında altlık olarak kullanıyorlar (Bölüm I, 3 ve Resim 6 ile karşılaştırınız).

lişmesi pek iyi olmuyorsa yeniden sağlığına ve neşesine kavuşması için uzak bir köydeki akrabalara götürülüyor, ya da iç kesimlerdeki bir köyden deniz kıyısına gönderiliyor.

Böylece, kısa süre sonra çocukların küçük dünyasında oyun arkadaşlarının arasına katılacağı döneme kadar, yeni doğanın yaşamını izlemiş olduk. Çocuk birkaç yıl içinde kendi erotik yaşamına başlayacaktır. Böylece çemberi tamamlamış olduk: Çocukça aşk oyunları, gençlik döneminin aşk öyküleri, kalıcı ilişki, evlilik, üreme ve çocukların büyütülmesi. Bu çemberi ana hatlarıyla anlattım ve bu sırada özellikle, evlilik öncesi ilişkide, evlilik aktinde, akrabalık kavramlarında ve ana hukukuyla baba etkisi arasındaki dalgalanmada önem kazanan sosyolojik yanı vurguladım. Aşağıdaki bölümlerde bazı yan noktaların daha tartışılması, özellikle de evlilik öncesi erotik yaşamla bağlantılı olan psikolojik sorunların açılması gerekiyor.

Bölüm IX

ÖZGÜR AŞK BAĞLANMALARININ KLASİK BİÇİMLERİ

Artık aşk yaşamının, yerlinin yaşamöyküsünü anlatırken şimdiye dek ihmal ettiğimiz ya da en çok şöyle bir değindiğimiz belli yanlarına dönmemiz gerekiyor. Bölüm III'de anlatılan olgular herkesin belli sınırlar içersinde tam bir özgürlüğe ve cinsel deneyimler için birçok fırsata sahip olduğunu gösteriyor. Hiçbir insan doyurulmamış dürtülerin sıkıntısını çekmek zorunda değil, yalnız bu da değil, herkesin zengin bir seçme olanağı ve birçok fırsatı da var.

Fakat klasik aşk deneyimleri için bu fırsatlar ne kadar çok olursa olsun, bununla henüz erotik yaşamın tüm olanakları bitmiş olmuyor. Mevsim değişmelerinin köy yaşamına getirdiği bazı değişiklikler ve çeşitli şenlikli toplantılar cinsel ilgileri daha da canlandırıyor ve doyurulmasını sağlıyor. Böyle fırsatlarda kural olarak köy dışından ilişkiler kuruluyor; eski bağlar gevşiyor, yeni tanışıklıklar örülüyor; bazen daha sağlam ilişkilere de dönüşen kısa, tutkulu maceralar yaşanıyor.

Geleneksel ahlak gündelik cinsel yaşamın böyle genişletilmesine izin veriyor, hatta bunları destekliyor da. Fakat örf ve âdetin bu kayırmasına rağmen bunlar yine de taşkınlık sayılıp biraz olağandışı gö-

rülüyorlar. Gerçi çoğunlukla bütün olarak toplumda tepki çekmiyorlar, ama galiba bu nedenle kendilerini yaralanmış hisseden bireylerde tepki uyandırıyorlar.[1] Gerçekten "cinsel dağıtma" adını hak eden belli taşkınlıklar yalnızca bir tek bölgede kısıtlanmıştır, diğer yerliler için ilginç yerel özelliklerdir bunlar. Yine de bu taşkınlıkları yapanlar bunlarla hem gururlanırlar, hem utanırlar. Dışardan göze çarpmayan mutat hafiflikler bile aptalca hareketler ve maceralar olarak değerlendirilir, bunlar hep gizlice düzenlenir ve hiç öcü alınmasa da meşru eşlerce çoğunlukla kötü karşılanır.

Cinsel yaşam betimlemesini ikiye ayırıp ayrı ayrı tartışmak daha iyi olacak gibi göründü. Cinsel dürtünün normal olgunlaşmasını ve evliliğe dökülüşünü öncelikle ele almak gerekiyordu. Artık aşağıdaki bölümlerde dürtüye nasıl daha geniş hareket alanı verildiği, bunun nasıl gündelik yerel tanışıklıkların dışına çıktığı ve insanın kendi köyünde kurduğu aşk ilişkilerini nasıl baltaladığı gösterilmeli.

Bu bölümleme yerlilerin görüşlerine de uygun düşüyor ve olguların bir bütün halinde ele alınmaları durumuna göre çok daha doğru bir bakış açısından değerlendirilmelerini olanaklı kılıyor. Fakat iki bölümün sıkı bir bağlantısı da var; bunların yan yana ve iç içe nasıl ulandıkları aşağıdaki anlatıda ortaya çıkıyor.

Her yıl düzenli biçimde erotik ilgiyi körükleyen ve aynı zamanda çeşitli doyum olanakları da sunan fırsatları betimlemekle işe başlıyorum. Mevsimlerle birlikte ya da başka sürelerle tekrarlanan belli oyunlar var burada; piknikler, geziler, yıkanma sefaları var; ekonomik dolaşımla bağlantılı klasik şenlikler ve nihayet yıllık şenlik dönemleri var.

1. *Oyunlardaki Erotik Öğe*

Bütün yıl boyu, yaklaşan her dolunayla birlikte oyun ve eğlence isteği de artıyor. Yumuşak ışıkla canlandırıcı serinlik birleşti mi —her ikisi de Tropikte pek arzu edilen şeylerdir— yerlilerin doğası

1 İzinli olmasına rağmen kötü karşılanan benzer âdetler için *Crime and Custom*, Bölüm II ile karşılaştırınız.

heyecanlı titreşimlere kapılıyor; söyleşmek, diğer köylere yürümek ya da ay ışığında yapılabilecek başka herhangi bir şeyi yapmak için daha uzun süre ayakta kalıyorlar. Yolculuklarla, balık avı veya hasatla bağlantılı bütün kutlamalar, keza bütün oyun ve şenlikler dolunayda yapılıyor. Kabile içindeki canlılık ve hareketlilik, her zaman akşamları oyun oynayan çocukların yatağa daha geç gitmelerini getiriyor; oyun için köy meydanında toplanıyorlar, az sonra genç delikanlılar ve kızlar da onlara katılıyor. Ay daha da olgunlaşınca oyun çemberlerinde erkek ve kız yetişkin gençler de görünmeye başlıyor. Yavaş yavaş küçük çocuklar ortalıktan çekiliyor, halka oyunları ve spor yarışmaları gençler ve yetişkinlerce yürütülüyor. Özellikle güzel, serin dolunay gecelerinde bazen bütün bir köy halkını ana meydanda toplanmış bulurdum; henüz dinç kim varsa oyunlara katılıyor, yaşlılar seyrediyorlar.

Ama asıl oyuncular genç erkek ve kadınlar yine de; ve oyunlar birçok açıdan cinsellikle bağlı; yakın bedensel temas, ay ışığının ve karanlığın etkisi, insanı kendinden geçiren ritmik hareket, oyunun ve şarkının neşeli canlılığı, hepsi, frenlerin gevşemesine katkıda bulunuyor ve karşılıklı açılma ve randevulaşma için fırsat yaratıyor. Bu kitapta asıl olarak oyunların erotik öğesiyle ilgiliyiz, ama doğru bakış açısını yitirmemek için bunun konunun yalnızca *bir* yanı olduğu unutulmamalı. Çocukların ve yetişkinlerin oyunları çoğu kez bu türden hiçbir unsur içermez; hiçbir oyunda erotik yan oyunun belkemiği değildir, hatta oyuna katılmak için asıl sebep de değildir. Sevgi ve spor, bedeni çalıştırma ihtiyacı, yarışma hırsı, ustalığı ve cesareti derinleştirme isteği, estetik doyum ve eğlenceliye duyulan ilgi; bütün bunlar da en az cinsel unsur kadar önemlidir.

Herhalde en önemlileri ayla aydınlanmış akşamlarda köy meydanında oynanan oyunlar; bunlar çoğunlukla *kasaysuya* denen "halka halka gül girlandı" tarzında bir halk oyunuyla başlıyor (Resim 51).[2] Oğlanlar ve kızlar el ele tutuşup bir çember oluşturuyorlar, önce ağır

2 Bu ve bundan sonraki fotoğraflar (51-54 ve 56) çocuklar ve gençler oyunları bütün ayrıntılarıyla temsil ettikleri sırada çekildi. Gerçek oyunlar yalnızca karanlık bastıktan sonra oynanıyor, bu nedenle fotoğraflanamazlardı. Başlıca farkları, bizim resimlerimizde eksik olan izleyicilerin varlığı.

hareketlerle, ama sonra şarkının gitgide hızlanan temposunda gitgide hızlanarak dönüyorlar, ta ki bitkin düşüp başları dönünceye kadar; o zaman ara veriyorlar, dinlenip ters doğrultuda yeniden dönmeye başlıyorlar. Oyun devam ettikçe şarkılar birbirini izliyor, heyecan yükseliyor. İlk şarkı "*kasaysuya, saysuya*" sözleriyle başlıyor, bu bir çalılığın adı, oyun da adını ondan alıyor. Yeni bir dönmenin başladığı her defasında yeni bir şarkıya başlanıyor, şarkının ve adımın ritmi önce ağır, sonra hızlanıyor ve son hecelerin çabuk çabuk tekrarlanarak bağırılmasıyla sona eriyor, bu sırada oyuncular hiç durmadan çemberde yıldırım hızıyla dönüyorlar. Oyunun sonuna doğru şarkılar bir hayli müstehcen oluyor.

Aşağıda cinsel anıştırmaları olan böyle *kasaysuya* şarkılarından birkaç örnek var:

I.

Taytulaviya, viya,	*taytulabeula, beula* (tekrar)
Azgın taytu,	güçlü taytu,
Kavakayviyaka,	*kvisi tau'a'u*
Kocaman	penis(li) erkekler,

Isisuse va bvayma.
Erzak deposunda oturuyorlar.

Toyatalaga	*popu.*
Ahlaksız	boklar.

Serbest çeviri: Ey çabucak büyüyen *taytu* yamı, güçlü *taytu* yamı. Kocaman penisli adamlar erzak deposunun platformunda oturuyorlar (yani: kadınlardan uzak duruyorlar) - oğlancılar!

II.

Imayasa	*la*	*kaykivi*	*tokaka'u* (tekrar)
Getiriyorlar	onun	talip olduğu haberi(ni)	dul adam(ın).

Ipayki	*nakaka'u.*
Reddediyor	dul kadın.

Ikaraboyva	*kvila*	*tokata'u.*
Açıkta kalıyor	penis(i)	dul adam(ın).

Serbest çeviri: Ona dul adamın kendisine talip olduğu haberini getiriyorlar. Ama dul kadın reddediyor. Böylece dul adamın penisi açıkta kalıyor!

Bu şarkı orada dul bir erkek olduğu zaman söyleniyor, özellikle de adam aşk tekliflerinde fazla girişkense ya da yanlış kapıyı çalmışsa. Şarkı bir kadın adamın ilgisini çekmek ve onu cesaretlendirmek istediği zaman da söyleniyor.

III.

Yokvamiga	*tau'a'u*	*miyavimi*	*sayduvaku.*
Doğrusu	erkekler	edepbezleriniz	duvaku parçası.

Saydukupi,	*kupi.*
Kısa parça,	kısa.

Galaga	*takakaya*	*kukupi.*
Hayır doğrusu	oynaşmayız	kısa şey(le).

Serbest çeviri: Ey erkekler, edepbezleriniz için *duvaku* parçaları kullanıyorsunuz. Kısa parçalar bunlar, çok kısa! Bu kadar kısa bir şeyle oynaşmayız biz!

IV.

Yokvamiga	*vivilaga*	*midabemi*	*siginanabu.*
Doğrusu	kadınlar	etekleriniz	siginanabu (dar bir yaprak).

Siginapatu	*patu.*
Dar yaprak	dar.

Galaga	*takakaya*	*patu.*
Hayır doğrusu	oynaşmayız	dar (delikle).

Serbest çeviri: Ey kadınlar, etekleriniz için *siginanabu* yaprakları kullanıyorsunuz. Dar yapraklar bunlar, çok dar! Bu kadar dar bir şeye girmeyiz biz!

Şarkılar birbirinin karşıtı. Her ikisi de diğer cinsin giysileriyle ilgili tipik şakalar içeriyor. Bilgi vericilerim bunun bir tek anlama geldiği konusunda bana kesinlikle güvence verdiler: "*Gala takayta kaykukupi kvila - gala takayta kvaypatu vila*": "Biz kısa penisle (kısa penisli bir erkekle) sevişmeyiz, biz dar vajinayla (dar vajinalı bir kadınla) sevişmeyiz."

V.

Yomvamiga	*giyovila*	*kaynusipi*	*nunimiga.*
Doğrusu	soylu kadınlar	küçük doğrusu	göğüsleriniz.

Kaykavala	*mitasiga*	*gveguyaga*
Ateşli	gözleriniz	doğrusu soylu erkekler.

Kamilogi		*babava,*	*kamiyaguma*
Sevişirken	dayanağınız	toprak yığını,	kireç kaplarınız

Kve, kve, kve.
Kve, kve, kve (diye ses çıkarıyor.)

Serbest çeviri: Ey soylu kadınlar, göğüsleriniz gerçekten küçük. Ama soylu erkeklerin gözleri şehvet dolu yine de. Toprağın üstünde sevişiyorsunuz, kireç kaplarınız takırtılı bir ses çıkarıyor o zaman: kve, kve, kve diye...

Topluluk oyunları daima böyle halka halinde ritmik bir dönmeyle başlar. Ardından diğer figürlü oyunlar gelir, bunlara bazen yalnızca iki kişi katılır, mesela şöyle: bir çocuk bir ayağını ayakta duran bir

gencin ya da erkeğin bacağına dayar, bu adam küçüğün diğer ayağını iki eliyle yakalar ve bir çember çizerek hızla döner (Resim 52). Ya da iki oğlan ayak tabanları birbirine değecek şekilde yere karşılıklı otururlar, sonra aralarına tutulan bir sopayı aynı anda kavrayıp karşılıklı birbirlerini yerden yükseltmeye çalışırlar. Fakat çoğu oyun çok kişiyle oynanır; bunlar bazen ciddi işlerin çok basitleştirilmiş zayıf taklitleridir, bazen de hayvan davranışlarını simgelerler. Sözgelimi "köpek kuyruğu"nda iki sıra oğlan karşılıklı durup sağa sola hareket ederler; "sıçan" oyununda arka arkaya dizilip yere çömelirler ve ard arda sıçrayarak ilerlerler (Resim 53). "Tencere"de aynı konumda ağır ağır bir bir ayaklarına, bir öbürüne basarlar; "*kuboya* balıkları"nda oğlanlar kol halinde dizilir, karşı karşıya durup ellerini karşılıklı birbirlerinin omuzuna koymuş iki gencin oluşturduğu bir kapıdan geçerler (Resim 54). Bu oyun bizim "altın köprü" oyununa çok benzer. "Muz çalma"da, "papağan"da ve "ateş"te daha zor figürler vardır. Bütün bu oyunlara istisnasız küçük maniler eşlik eder, bunlar bazen başlangıçta, bazen tüm oyun boyunca, bazen de "muzlar"da olduğu gibi uygun yerlerde söylenir. Bu oyunların hiçbirinde belirgin bir cinsel öğe bulunmaz, ama hepsi karşılıklı birbirini tutmak, birbirine dokunmak, şakalaşıp cilveleşmek için fırsat yaratırlar. "Sıçanlar", "köpek kuyruğu" ve "balıklar" gibi yarışma oyunlarında çoğunlukla yalnızca delikanlılar yer alır. "Ateş", "muzlar" ve "papağan" gibi komplike oyunlara her iki cins de katılır.

2. *Bedensel Temas Sağlayan Oyunlar*

Bu, (oyuna iki cinsin de katılması —Ç.N.) kural olarak, aşağıdaki, daha yakın bir bedensel temasa izin veren oyunlar için de geçerlidir. *Sina* oyunu yıkanma töreninin bir bölümü olarak gebelik seremonisine de girer ve bir önceki bölümde anlatılmıştır; köyde oğlanlar ve kızlar bunu birlikte oynarlar. Bir başka oyunda, oynayanlar el ele uzun bir sıra halinde dururlar; sonra bir şarkı tutturup uçlardan birinde duran bir oyuncunun çevresinde yürümeye başlarlar. Bu uç hareketsiz kalır; bu sırada öteki uçtaki oyuncu gitgide daralan çemberler halinde zinciri yürütür ve sonunda tüm topluluk sımsıkı bir yumak

halinde kenetlenir. Olayın esprisi yumağın olabildiğince sıkı kenetlenmesidir. Sonra gitgide hızlanan tersine bir hareketle yumak yavaş yavaş yeniden çözülmeye başlar, sonunda diğerleri sabit duran ucun etrafında hızla koşarak zinciri koparırlar. Bir başka oyun, iki oyuncunun yere sırt sırta oturmasıyla başlar; başka iki kişi destek olarak birincilerin bacakları arasına oturur; sonra tekrar iki kişi ikinci çiftin bacakları arasına oturur ve böyle devam eder; sonra şarkı söylemeye ve oturmuş durumda arkalarına yaslanmaya başlarlar; hangi sıra diğerini yerinden atarsa oyunu o kazanır. Her iki oyunda da bedenlerin büyük yakınlığı kolaylıkla aşk oyunlarının başlamasına yol açabilir.

En sevilen ve en önemli oyun halat çekme oyunudur: *bi'u* (sözcük anlamı: çekmek). Sarılgan bir bitkinin uzun, güçlü sarmaşanları halat görevi görür ve ard arda durmuş eşit sayıda oyuncu "halatın" birer yarısına yapışırlar; oyun çoğunlukla köy meydanının (*baku*) ortasında başlar. Herkes dizilince taraflardan biri maninin ilk yarısını söyler, diğeri ikinciyle cevap verir; mani tamamlanınca çekmeye başlarlar. Bazen erkekler kadınlara karşı oynar, bazen de —tesadüfen veya kasten— "karışık sıralar" yapılır. Oyuncular hiçbir zaman klanlarına göre ayrılmazlar, ama galiba erkek kadın arasındaki akrabalık tabusu her zaman gözetiliyor ki sözgelimi erkek ve kız kardeşler hiçbir zaman yan yana düşmüyorlar. Her iki taraf da diğerini "alt etmeye" çalışır; asıl eğlence bir taraf daha güçlü çıkıp diğerini yere serdiği zaman başlar. Bu oyunda işler bir hayli kaba yürür ve etrafta zarar görecek ev, fidan ya da tesadüfen ortada duran ev eşyası olup olmadığına aldırılmaz. Oyun bir *kayasa*, yani yarışma oyunu olarak oynandığı zaman da yine aynı şey söz konusudur, böylece evler, erzak kulübeleri ve genç ağaçlar sık sık zarar görür, bazen insanlar da yaralanır.

Bu güç ve ustalık yarışının asıl anlamı oyunun kendisindedir, ama birçok katılımcı bunu erotik amaçlarla kullanır. Bedensel yakınlık başka zaman mümkün olmayan belli samimiyetlere izin vermekle kalmaz, daha sonra göreceğimiz gibi belli aşk büyülerinin yapılabilmesi için de mutlaka gereklidir.

Gecenin geç saatlerinde, çoğunlukla diğer eğlencelerin tacı olarak yerliler "saklambaç" oynarlar (*supeponi*). Büyükler içinde oynanıyorsa taraflar köy meydanının dışına çıkarlar, ama köyün içersinde, *veyka*'da köy korusunda saklanırlar (Resim 56). Kural olarak cinsler ayrı-

lır ve erkeklerle kadınlar dönüşümlü saklanırlar. Bir oyuncu bir diğerini bulunca bir şarkıyı yüksek sesle söylemek zorundadır. Uzun süre bulunamayan kişi tek başına geri gelir ve buluşma yerine geldiğinde belli bir mani söyler. Halat çekişme gibi, hiç kuşkusuz kısmen erotik nedenleri olan bu oyun da çok sevilir. Aşık çiftler işi birbirlerini arayacak ya da belli bir yerde buluşacak şekilde ayarlarlar; bu oyunun buluşmalar için en iyi fırsatı sunduğu açık, ama bunlar genelde daha ciddi ilişkilere yalnızca bir başlangıç herhalde. Dolayısıyla evli bir kadının saklambaca katılması uygun bir davranış sayılmıyor.

Sık sık genç delikanlılar ve kızlar güzel bir günde bildik ve sevilen bir yere gezi yapmak için sözleşirler. Çoğunlukla yanlarına yiyecek de alır, bunları kumsalda, kıyıdaki kayalıklarda ya da özellikle güzel bir su başında pişirirler. Bazen bu gezilerde meyve de toplar, kuş ve balık da yakalarlar. Böyle fırsatlarda âşık çiftler rahatsız edilmemek için çalılık içlerine dalarlar. Güzel kokulu çiçeklerin açtığı, ağaçların çiçeklendiği dönemlerde çiçek toplar, birbirlerini çiçekten gerdanlıklarla, hatta renkli allıklarla süsler, bayramlarını güzel bir görünümle kutlarlar.

Sakin, durgun mevsimlerdeki sıcak günlerde delikanlılarla kızlar yıkanma oyunları oynamak için denize, kaynağa veya iyice içerilere girerek karayı kesmiş bir koya giderler. Bu oyunların her birinin kendine özgü bir akışı ve özel bir adı vardır; çoğuna şarkılar eşlik eder. Oynayanlar gruplar halinde yüzer ya da dalarlar, veya bir sıra halinde durup bir şarkı söylerler, şarkı bitince kendilerini geriye doğru suya atıp sırt üstü yüzerler. Ya da yüzleri içe dönük olarak halka olup birkaç söz söyler, sonra da birbirlerine su atarlar. Bir adamın bir dugonga dönüştüğü eski efsaneyi anımsatan bir oyun da vardır. Tahta üstünde dalga aşmayı da becerir ve sığ kumsalların dalgalarında bununla eğlenirler.

Bütün bu oyunlarda erotik yanın ne kadar payı olduğunu söylemek zor. Buraya kadar betimlenmiş olan oyunlarda bir gözlemci en ufak bir uygunsuzluk bulamaz, ama yerlilerin konuşmalarında ve kişisel itiraflarında açıkça ortaya çıkan, böyle fırsatlarda sık sık aşk öykülerinin örüldüğüdür. Su sıçratma çoğu kez itişip kakışmaya varır, su oyunları ise insan bedenini yeni, tahrik edici bir ışıkta gösterir.

3. *Aşk ve Şenlik Dönemleri*

Köy meydanındaki oyunlar büyük bölümüyle mayıs eylül ayları arasında, alize rüzgârlarının estiği mevsimde oynanır. Yüzme oyunları bu dönemde yapılmaz, çünkü öğle saatlerinde sert bir rüzgâr eser; su oyunları en keyifle kurak dönemlerle yağmur dönemleri arasındaki sıcak mevsimlerde oynanır, yani şubattan mayısa kadar, bir de ekim ve kasımda. Bu son iki ay —güney yarımkürenin ilkbaharı ve Trobriand Adalarında alize rüzgârlarının kurak döneminden sonraki durgun mevsim— hasat şenliklerinin de yapıldığı dönemdir.

Hasat, taşkın bir sevinç, topluca hareketlilik ve köyler arasında sürekli ziyaret dönemidir, bir yarışma, gösteriler ve karşılıklı hayranlık dönemi. Her köy genç delikanlı ve kızlarını yiyecek maddelerinden oluşan armağanlarla gruplar halinde dışarı göndermek zorunda kalır. Özel bir giysi giyer, kol bileziklerine kokulu yapraklar, saçlarına çiçekler takar, yüzlerine birkaç renkli çizgi yaparlar. Kızlar yeni bir ot etek giyer (Resim 62), oğlanlar yeni bir edepbezi takarlar. Bu dönemlerde köy meydanı böyle ürün taşıyıcılarla dolar (Resim 57). Bu şenlikli ziyaretler yeni tanışıklıklar kurmak, bedensel güzelliğin etkisini kullanmak için iyi fırsatlar verir; böylece farklı köy topluluklarının mensupları arasında aşk öyküleri başlar.[3] Bütün hasat âdetleri erotik girişimleri kolaylaştırır: diğer köylere yapılan ziyaretler, her zamankinden daha büyük özgürlük, neşeli hava ve dış görünüşe gösterilen özen. Güneş battıktan sonra delikanlı ve kız grupları bahçeleri gezme bahanesiyle başka köylerde eğlenir, ancak gecenin geç saatlerinde eve dönerler. Böyle girişimlere duyulan istek dolunaya doğru iyice yükselir.

Hasat zamanını hemen *milamala* izler, her yıl ata ruhlarının köye dönüşünün kutlandığı bir şenliktir bu.[4] İlk seremoni belli bir dolunay akşamı olur, sonra bütün bir ay dans edilir; bu danslar bir sonraki dolunayda tepe noktasına varır. Dolunaydan önceki son günlerde belli kut-

3 Köyler arasındaki ürün ve armağan dağıtımının temelinde yatan sosyolojik ve ekonomik sistemler için *The Economic Journal*, Mart 1921'deki makaleme ve *Argonauten des westlichen Pazifik*'te Bölüm VI'ya bakınız.

4 *Milamala*'yla ilgili daha ayrıntılı bir bilgi *Baloma, The Spirits of The Dead in Trobriand Islands* adlı makalemde bulunmaktadır, ayrıca elinizdeki kitabın XI. bölümüne bakınız (XI, 2).

lama törenleri yapılır; tam süsle danslar edilir ve ölülerin ruhlarına kurbanlar getirilir. Köyün bütün ilgisi bu son kutlamalara yoğunlaşır. Erkekler ve kadınlar, tüm bunlara hovardaca bir bolluk havası vermek, atalarının ruhlarını, dolayısıyla kendilerini onurlandırmak ve Trobriandlı için çok değerli olan ünü (*butura*'yı) kazanmak için canla başla çalışırlar. Bu dönemdeki dansların doğrudan cinsel bir karakteri yoktur, ama iyi dansçıların ününü sağlamlaştırmaya, böylece kişisel çekiciliklerini arttırmaya katkıları olur. İkinci dolunay gecesinden sonra ruhlar törenle köyden kovulurlar ve dans sona erer.

Milamala'yı daha sakin bir şenlik dönemi, *karibom* izler. Akşam yemeğinden sonra köyün davulcuları ana meydanda (*baku*) toplanıp ağır bir ritm tuttururlar. Az sonra çocuklar, yaşlı erkek ve kadınlar, delikanlılar, kızlar köy meydanına doluşup ritme göre sallanmaya başlarlar. Özel bir adım, komplike bir ritm öngörülmemiştir, yalnızca ağır, düzenli, tekdüze bir yürümedir. Böyle *karibom* adımlarıyla *milamala* ayının başında da oynanır, ama o zaman bunlar sonuna doğru gerçek dansa dönüşür.

Bu ağır, ritmik *karibom* adımı bir tür topluca gezinmedir aslında. Klasik danslardaki kol halinde yürüme yerine ikili üçlü yan yana yürünür. Konuşmak, eş seçmek serbesttir. Mesela yaşlı bir adamın veya yaşlı bir kadının torununu elinden tuttuğu ve taşıdığı görülür. Kadınlar, bazen de kucaklarında meme çocuklarıyla gevezelik ederler, sevgililer kol kola yürürler. *Karibom* çoğunlukla karanlık, aysız gecelere rastladığından erotik yakınlaşmalara da her zamanki oyunlardan daha elverişlidir, en azından kurallı danslardan çok daha iyidir. Genç erkek arzu nesnesinin hemen arkasından yürüyorsa *karibom*'da bir dizi erotik saldırı için uygun fırsatlar çıkar. Bu durumda delikanlı kızın memelerini tutabilir pekâlâ, yerlilerin ifadesine göre kızın cinselliğini uyarmaya çok katkısı olan biçimde alttan yakalama; bu aynı zamanda aşk büyüsünün bazı biçimlerinde de belirlenmiş davranıştır. Ya da kızın burnuna ağır kokulu otlar tutabilir, bunların kokusu bazen de büyüyle güçlendirilerek son derece uyarıcı bir etki yapar. Delikanlı pervasız biriyse ve arzusu da güçlüyse ot eteğin lifleri arasından parmağını kızın vulvasına bile sokar belki.

Bütün şenlik dönemi boyunca, ama özellikle de *milamala*'nın ilk bölümünde köy toplulukları birbirlerini karşılıklı ziyaret ederler. Ba-

zen bu ziyaretler resmi ve törenlidir, sözgelimi bir köy yeni bulunmuş bir dansı seyretmek veya kendine ait bir dansı diğerlerine satmak üzere başka bir köy tarafından davet edildiğinde. Dansların satışıyla diğer bazı ayrıcalık ve hukuki haklar özel bir terimle *laga* diye adlandırılır.[5] Böyle fırsatlarda bütün köy topluluğu köybaşıyla ve en iyi dansçılarıyla birlikte topluca diğer köylere gider, oralarda törenle dansını sergiler ve karmaşık figürleri alıcılara öğretir (Resim 58). Böyle bir ziyaret daima iade edilir. Bu vesileyle büyük hediyeler (*va'otu*) verilir ve bunlara daima uygun biçimde karşılık gösterilir. Fakat bazen delikanlılarla genç kızlar sadece kendi eğlenceleri için de gruplar halinde bir köyden diğerine yürür, oradaki *karibom*'a katılırlar (ağır ritmli yürüyüş). Bu yolla yeni tanışmalar olur, kalıcı olan olmayan aşk ilişkileri doğar; uzaklık ve yabancılık maceraya tat verir.

Böylece normal yıllarda *milamala*'nın şenlik havası *karibom*'un sakin tekdüzeliğinde son bulur. Ama ürün bol, şenlik ruhu çok coşkuluysa, şenlik yapmak için özel bir neden daha çıkar, ya da mesela bir savaş yenilgisinden veya başarısız bir *kula* seferinden sonra olduğu gibi yürekleri avutma ihtiyacı doğar, o zaman dans süresi kasten uzatılır. Böyle bir uzatmaya *usigola* denir, "dans için bir araya gelme" (*usi, vosi*'den geliyor, dans etmek; gola: bir araya toplanma). Bu bir, iki, hatta üç ay sürebilir. *Milamala*'daki gibi bu uzatmanın da açılış töreni, ara şenlikleri ve şenlik ve dans çılgınlığı halinde günlerce sürebilen tepe noktası vardır. Dost köylerden insanlar davet edilir, bunlar armağanlarıyla sökün eder, karşı armağanlarını yüklenip giderler. Asıl şenliklerde cinsellik fırsatı için söylenmiş olan her şey elbette ki *usigola* için de geçerlidir.

4. *Adetleşmiş Toplantılar: Kayasa*

Usigola (dans döneminin uzatılması) *milamala*'nın açılabileceği şenliklerin yalnızca *bir* tipini oluşturur. Böyle zorunlu dans yarışması ya da diğer eğlence ve etkinlik dönemlerinin genel adı *kayasa*'dır. Bir *kayasa* daima belli bir kurala göre kendi tarzına uygun bir törenle

5 Bakınız *Argonauten*, S. 226ff.

örgütlenir, birçok açıdan bir yasanın bağlayıcı gücüne sahiptir. Bir *kayasa*'nın ille de bir eğlence dönemi olması gerekmez. Ekonomik etkinlikler için, sözgelimi bahçecilik, balık avı ya da kabuk süs üretimi için yapılan *kayasa*'lar da vardır. Fakat *usigola* da bu türden toplumsal girişimlere girmesine rağmen hiçbir zaman *kayasa* diye nitelenmez; bu terim *kula* tipinde yarışma ve görev seferleri için de kullanılmaz. Böyle özel *kula* seferlerine daima *uvalaku* denir.[6]

Belli durumlarda bir *kayasa*'nın merkezindeki etkinlik bir köy topluluğunun ya da bir klanın yalnız ona özel ayrıcalığıdır; fakat ne olursa olsun işi her zaman köybaşı ele almak zorundadır; kendisine *tolikayasa* (kayasa şefi) denir ve akrabalarıyla klandaşlarının yardımıyla büyük bayram için gerekeni sağlamak, yani toplantıyı açan törenli yiyecek dağıtımını (*sagali*) örgütlemek zorundadır. Bundan pay alan herkes —ki bu da hemen hemen bütün köy topluluğudur— böylelikle, *kayasa*'nın başarılı olması için bütün süre boyunca en büyük çabayı göstermek gibi resmi bir borç altına girmiş olur; bazen, eğer çalışmada veya eğlencede şevk azsa coşkuyu kamçılamak için yeni bir şölen verilir. Alınan yiyecek ve armağanlar karşılığında yöneticiye tören borçlanma yapıntısının iyi bir temeli vardır; çünkü iyi başarılmış bir *kayasa*'nın onuru öncelikle *tolikayasa*'ya (kayasa'nın yöneticisi ve sahibi) aittir, ama bildiğimiz gibi her bir katılımcının ihtirasına da hareket alanı vardır, çünkü her *kayasa*'da yarışma şevki büyük bir rol oynar. Her defasında bir biçimde bir yarışma veya rekabet olur ve kamu her zaman yargısını bildirir. Böylelikle en şevkli ve en başarılı katılımcılar da onurdan paylarını almış olurlar.

Saf eğlenceye yönelik *kayasa*'lar arasında öncelikle daha önce de anlattığımız halat çekişme sayılabilir. Bu bir *kayasa* olarak yapılıyorsa önce büyük bir yiyecek dağıtımıyla törenle açılır (*sagali* ile; Bölüm XI, 2'ye bakınız). Ardından her akşam var güçle sürdürülür, kişilerin eğilimine, rahatlığına ve maddi mallara son derece saygısızca davranılarak; söylediğimiz gibi bunlar bu sırada sık sık zarar görür. Köy halkı iki taraf halinde bölünür. İyi ip çekenler ün ve saygınlık el-

6 *Uvalaku* terimi için *Argonauten*'a bakınız. *Kayasa*'nın ekonomik yaşamdaki yerini "Primitive Economics of the Trobriand Islanders" adlı makalemde anlattım (*Economic Journal*, Mart 1921). Hukuksal yanı ise *Crime and Custom*'da anlatılmıştır (S. 61).

de ederler, parlak, büyük işlerin, sebep olunan vahşice yıkımların ya da kırılması zor uzun berabere durumların öyküsü tüm bölgede yöneticinin ve katılımcıların ününü (*butura*) artırır. Bölgenin güney kesiminde çok sevilen bir spor *kayasa*'sı vardır, bu *kayasa*'da ufacık kanolarla yarışlar düzenlenir. *Kamroru* denen bir başka tür *kayasa* da yalnız kadınlar arasında yapılır ve topluca şarkı söylemekten ibarettir. Bu, pek az istisnayla yalnızca erkeklerin yer aldığı tören danslarının dengidir. *Kamroru-kayasa*'da bayramlık giysiler giymiş kadınlar köy meydanında şilteler üstüne oturur ve koro halinde belli şarkılar söylerler, bu sırada da ritmik bir biçimde sallanır dururlar. Erkekler yiyecek depolarının platformlarından seyreder, en güzel vücutlara ve en iyi seslere hayranlıklarını belirtirler.

Hoş kokulu *butia*'ya bağlı şenliklerde erotik yan da güçlü belirir. *Butia* ağacının çiçek açma dönemi *milamala*'ya rastlar (ruhların yıllık geri dönüş bayramı), bu nedenle bir çiçek *kayasa*'sı düzenlenir, ama yalnızca bir yas nedeniyle köyde hiçbir dansın yapılamadığı yıllarda. Ormandan çiçekler toplanır, çelenk ve gerdanlıklar haline getirilip borular çalınırken değiştokuş edilir. Yerliler şöyle söylüyorlar: "*Butia* çelenkleriyle *kula* yapıyoruz (törenli takas)." Gerçekten de bir takası başlatan herkes çiçeğini şu sözlerle sunmak zorundadır: *um'maygu'a* (değerli hediyen). Bunu yiyecek maddeleri ve betel cevizinden oluşan küçük bir karşı armağan izler, bu da şu sözlerle sunulur: *kam kvaypolu* (geçici karşı hediyen). Sonunda *um yatile* (karşı armağanın) sözleriyle ilk armağanın dengi bir şey sunulur. Yani bu alışverişte *kula*'daki ifade biçimleri aynen korunuyor.[7] Bütün süreç, şarkı söyleyen insanların gruplar halinde dolaşmasıyla, gecenin geç saatlerine kadar kutlamalarda yer alan rengârenk giyinmiş delikanlı ve kızlarla ve her armağan sunuluşunda öttürülen boruların sesleriyle bir şenlik görünümü alır.

Butia şenliği, alınan ve verilen hediyelerin miktar ve kalitesinin büyük bir rol oynaması nedeniyle bir tür yarışmadır; böyle takasların diğer biçimlerinde de olduğu gibi, özellikle muhteşem bir hediye vermek ya da almak iki tarafın ününe de katkıda bulunur. Bu *kayasa* iltifat etmek ve karşılıklı hayranlığı dile getirmek için fırsat verir; bir

7 Bakınız *Argonauten des westlichen Pazifik*, S. 387, 391.

âşık sevdiği kıza verdiği değeri armağanının büyüklüğüyle dile getirebilir, böylelikle hem onun gururunu okşamış, hem de kendi ihtirasını doyurmuş olur. Böylelikle güzellik, erotik ilgi, hırs ve gurur bu *kayasa*'da başrolleri oynarlar.

Gurur, saçların (*vaypulu*) ve deniz kabuklarından yapılma süslerin (*kaloma*) şenliklerle sergilenmesinde daha da belirgindir. *Vaypulu*, Kitava ve Vakuta adalarıyla sınırlıdır. Uzun zaman hiçbir ölüm olayı olmayıp insanlar saçlarını uzatabildiklerinde, bu çok değerli doğal güzellik gösteriye çıkarılır (bakınız Bölüm X, 3). Bu *kayasa*'ya yalnız erkekler katılır. Süslenirler ve köy meydanına geniş şilteler yayarlar; uzun dişli Melanezya tarağıyla şarkılar söyleyerek saçlarını tarar, güzelliklerini hakkıyla göstermeye çalışırlar. Kadınlar hayranlıkla seyreder, saçın kalitesini ve güzelliğini değerlendirirler. Kavkı süs *kayasa*'sı Sineketa ve Vakuta köylerinde yapılır. Bu yassı kabuklardan çok miktarda varsa erkekler bunlarla süslenir ve her gün her akşam köy meydanında resmigeçit yaparlar.

Bir *kayasa*'nın akışı Avrupalı gözlemciye anlatılmaz derecede tekdüze ve esprisiz görünür. Birbirinin tamamen aynı prosedürlerin günlerce, haftalarca tekrarlanması, sonunda bir etnografı bile *kayasa*'yı düzenli izlemekten vazgeçirir. Fakat yerliler için, her tür görev duygusu bir yana tüm olay son derece ilginç ve çekicidir. Burada cinsellik hiç de önemsiz sayılmayacak bir rol oynar. Çünkü kendini gösterme, kişisel başarı elde etme, en rağbet gören biçimiyle *butura* (ün) kazanma, yani karşı konulmaz biri olarak ün yapma arzusu, bütün bunlar, kesin bir erotik unsur içerir.

5. *Seks Şenlikleri*

Asıl olarak cinsellik çevresinde dönen ve dürtüleri resmen —ve çok iyi biçimde— dürtükleyen bir *kayasa* da vardır, en azından misyonerlerin müdahalesine karar vardı. Bölgenin kuzey ve orta kesimlerinde bu *kayasa* hiçbir zaman kökleşmemişti, yalnız Vakuta Adasının en güneyindeki birkaç köyde âdetti. *Kamali* deniyordu buna, *kimali* sözcüğünün yöresel bir biçimi. Bu, erotik tırmalama demek; bizim öpücüğümüze denk düşen erotik yaklaşma işareti. Trobriand

Adalarının bütün bölgelerinde genel bir âdet var: Genç bir erkekle genç bir kız birbirlerinden çok hoşlanıyorlarsa, özellikle de arzularını doyurmadan önce, kız, tırmalama, tokat atma, vurma, hatta keskin bir nesneyle yaralama yoluyla sevgilisine epeyce bir bedensel acı verebiliyor. Genç adam bu sırada çok kötü yaralansa bile böyle bir davranışı sevginin belirtisi, kadının ateşinin kanıtı olarak hoş karşılıyor. Bir keresinde hasat şenlikleri sırasında genç bir adama pansıman yapmak zorunda kaldım; kürek kemiğinin alt yarısındaki sırt adalesinde derin bir kesikle geldi bana. Onu bu hale getiren kız az ilerde korkuyla bekliyordu. İstemeden fazla sert davrandığını öğrendim. Genç adam, belli ki acı çektiği halde hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu; duyduğuma göre daha o akşam ödülünü almış. Tipik bir olaydı bu. *Kimali* ya da *kamali* bir tür kadınca aşk ilanıdır, bir iltifattır; *kamali-kayasa*'da büyük ölçülerde örgütlenen ve yürütülen bir tür "kadın seçimi". Tören giysileri içindeki delikanlılar şarkılar söyleyerek köy meydanının çevresinde gezinirler, kızlar onlara yaklaşır ve başka her *kayasa*'da olduğu gibi karşılıklı şakalar, takılmalar, hazırcevap atışmalar başlar. Fakat olayı çok daha ileriye götürmeye izin vardır. Böyle fırsatlarda kendilerinden her zamankinden çok daha fazla cüretkârlık beklenen kadınlar takılmadan tırmalamaya geçerler. Midye kabuklarıyla, bambu bıçaklarıyla veya bir parça obsidien ya da küçük bir baltayla delikanlılara saldırı düzenlerler. Delikanlı kaçıp gitmekte özgürdür, eğer saldırganını beğenmemişse bunu yapar da. Yine de oldukça çok sayıda tırmık, kesik, yara alması erkekliğin göstergesi, başarının kanıtı sayılır. Bir delikanlı bir kızdan hoşlamışsa elbette ki ondan kaçmaz, tam tersine saldırısını davet olarak kabul eder. Kızın ihtirası birbiri ardınca olabildiğince çok erkeği yaralamaktır, erkeğin ihtirası ise dayanabileceğinden çok daha fazla sayıda yara bere kazanıp her bir olayda ödülünü almak.

Ben böyle bir *kayasa*'ya hiç tanık olmadım. Öğrenebildiğim kadarıyla beyaz misyonerlerin ve memurların müdahalesi sonucu benim gelişimden önceki son yirmi yılda böyle bir *kayasa* hiç yapılmamış. Bu anlattıklarım bu tür *kayasa* üzerine topladığım ifadeler yani, deyim yerindeyse "kulaktan dolma belge". Ama tırmalama ve yaralama ifadesi kendi gözlemlerimle de o kadar iyi örtüşüyor ki bunun doğruluğundan kuşkulanmam için en ufak bir neden yok. Aşağıdaki bilgi-

yi, diğer Melanezya ve Polinezya kabilelerine ilişkin bilgilerle örtüştüğü halde gerekli bir ihtiyatla aktarıyorum. Gerek ilgili bölgelerden, gerekse kuzeyden çok sayıda güvenilir bilgi verici, böyle bir *kayasa*'da hiçbir dizgin olmadan kendini kapıp koyvermenin kural olduğunu anlattı; cinsel edim köy meydanında açıkta yapılıyormuş, evli insanlar da taşkınlığa katılır, karı koca hiçbir engel tanımadan hareket ederlermiş, hatta birbirlerinden karşılıklı seslerini duyabilecekleri bir uzaklıkta; dizginsizlik o kadar ileri gidermiş ki, cinsel birleşme eğer kadın söz konusuysa *luleta*'sının (erkek kardeşinin), erkek söz konusuysa kız kardeşinin gözleri önünde cereyan edermiş, yani her zaman uyulan en katı tabuların ilgili kişilerinin gözleri önünde (bakınız Bölüm XIII ve XIV). Bu ifadelerin güvenilirliği, kuzeydeki diğer *kayasa* biçimleri üzerine yapılan konuşmalarda da doğrulanıyor, güneyde her şeyin çok daha taşkınca yürüdüğü tekrar tekrar pekiştiriliyor. Mesela güneydeki halat çekme *kayasa*'sında erkeklerle kadınlar hep karşı taraflarda olurlarmış, yenenler yenilenleri tipik ciyaklama bağırışıyla (*katugogova*) alaya alır, sonra da yerde yatan rakiplerinin üstüne atılırlarmış ve cinsel edim herkesin önünde olurmuş. Bir defasında konuyu kuzeyli ve güneyli yerlilerin bir arada bulunduğu büyük bir toplulukla konuştum, her iki taraf da gerçeğin böyle olduğu konusunda bana kesin güvenceler verdiler.

Bu noktada, âdetleşmiş cinsel ilişkinin rastlantıya bağlı iki biçimini daha anmak gerekiyor. Ölüm olayının hemen ardından tutulan cenaze nöbetinde (*yavali*) bütün civar köylerin insanları bir araya geliyor, şarkı ve törenlere katılıyorlar. Bunların büyük bir bölümü geceye denk geliyor, gecenin geç saatinde ziyaretçiler köylerine dönerken kızlardan birkaçının geride kalıp yaslı köyün genç erkekleriyle yatması âdet olmuş. İki tarafın normal sevgilileri buna bir itirazda bulunamıyor ve bulunmuyorlar da.

Bir başka olay da yabancılara gösterilen konukseverlikten kaynaklanıyor. Gerçi bu yükümlülük daha katı biçimde eski zamanlarda yerine getirilirmiş, yabancılar karşısındaki büyük korku ve derin güvensizlik nedeniyle ziyaretçilerin daha seyrek, daha seçme olduğu zamanlarda. O zamanlar yabancıya gece boyunca eş olarak hizmet etmek bir kızın görevi olurmuş. Konukseverlik, merak ve yeninin çekiciliği bu görevi pek zor göstermiyordu herhalde.

Eskiden deniz yoluyla düzenli olarak gelen tek yabancılar, *kula* seferlerinde Trobriand Adalarını ziyaret eden kişilerdi. Ziyaretin resmi aşamaları tamamlandıktan ve birkaç takas yapıldıktan sonra yabancılar köye gelip köy sakinleriyle dostça ikili konuşmalar yaparlardı. Konuklara yiyecek sağlamak da ev sahibinin görevleri arasındaydı; ama bu yiyecek köyde dağıtılamazdı, yabancı bir köy toplumunda yemek yemek her tür protokole aykırıydı çünkü. Böylece yemekler kanoların bağlanmış olduğu sahile getiriliyordu. Köyün güzelleri yemeği büyük yassı kaplarda oraya götürüyorlar ve bunlar boşalıncaya kadar bekliyorlardı. Dostça konuşmalar giderek teklifsizliğe dönüşüyor, yabancılar kızlara armağanlar sunuyorlardı, armağanın kabul edilmesi kızın istekli olduğunun göstergesi oluyordu. Köydeki kızların yabancılarla yatması töreyle kutsanmış bir hak sayılıyordu; bilinen sevgilileri bu yüzden onları cezalandıramaz ya da kınayamazdı.

Bu daha çok, adanın Kitava'dan ve diğer Marshall-Bennet Adalarından gelen erkeklerce ziyaret edilen kuzey kesimi için geçerli. Başka bir dil konuşan Dobuanların ve Amplettlilerin geldiği güney köylerinde de yabancılar bazen oradaki kızlarla yatarlarmış. Ancak bu pek yaygın değil, çünkü Dobuanlar eşite hiçbir zaman eşitle karşılık göstermiyorlar ve kendi kadınlarının ziyarete gelen Trobriandlılara herhangi bir biçimde iltifat göstermesine izin vermiyorlar.

Buraya kadar ele alınan âdet ve kurumlar kısmen belli bir tarihe bağlanmış, kısmen de özel durumlara bağlı. Bölümün başında anlattığımız ay ışığında köy meydanında oynanan oyunlar çoğunlukla alize rüzgârları döneminde oynanıyor, yani mayıstan eylüle kadar. Hasat çalışmaları ve şenlikleri haziranda başlayıp ağustosa kadar devam ediyor. *Milamala* eylülde başlıyor, ekimde bitiyor, tarihi, belli bir dolunayda düzenli olarak ortaya çıkan palolo deniz kurdunun görünmesiyle saptanıyor. Bu kurda da *milamala* deniyor ve bazen ruhların gelişiyle mistik bir ilintisi kuruluyor. *Kayasa* bazen *milamala* sırasında yapılıyor, ama çoğunlukla hemen şenliğin uzatılmasını izliyor. Bunu izleyen yağmur döneminde, yani ocak, şubat ve martta masal anlatma ve bahçe çalışması başlıca toplu etkinlikleri oluşturuyor, buna birazdan geri döneceğiz. Su oyunları nisan ve mayısta, bir de ekim ve kasımda, yani kurak ve yağışlı dönemler arasında oynanıyor.

Bu âdet ve gelenekler III. bölümde anlattığımız türden bir aşk öy-

küsünün normal akışıyla nasıl bağdaşıyor? Bunlar birbirine yabancı insanlara tanışma fırsatı veriyor, cinselliğe köy sınırlarının dışına taşan daha geniş bir hareket alanı sağlıyor. Bütün bunlar, deneyimi zenginleştiren ve insanın kendi köy çevresinde daha üstün bir seçim yapmasını olanaklı kılan romantik uçarılıklardır sadece. Fakat bazen böyle aşk öyküleri evlilikle de sonuçlanıyor; o zaman erkeğin oturduğu yere gelen her zaman kadın oluyor, çünkü bildiğimiz gibi evlilik patrilokaldir.

6. *Ulatile: Genç Erkeklerin Aşk Macerası Arayışı*

Erotik yaşamın Trobriand Adalarındaki dönemsel yükseliş ve inişi, kabile şenlikleriyle, törensel âdetlerle ve ekonomik faaliyetlerle belirlenen bir eğri çizer. Bunlarsa seyirleri bakımından yine aya ve mevsimlere uyarlar. Dolunayda eğri düzenli biçimde yükselir; en tepe noktasına hasat zamanında ve bunun hemen ardından ulaşır. Eğrinin alçalışı, çok zaman alan ekonomik girişimlere, spor faaliyetlerine, bahçe çalışmasına ve denizaşırı seferlere rastlar. Belli şenlikler köy toplumu dışındaki erotik ilişkileri kolaylaştırır.

Birbirlerine belli bir uzaklıkta oturan iki insan arasında bir ilişki o kadar kolay değildir. Yerlilerce topluca *ulatile* diye adlandırılan randevulaşma, ziyaret ve buluşma biçiminde birçok özel âdet ayrı yerlerde oturan âşıkların yardımına koşar. Erkekler böyle ziyaretler düzenlediklerinde olaya *ulatile* deniyor, sözcük anlamı "erkek gençlik" ve oyunda ya da çalışmada sık sık topluca hareket eden yetişkin delikanlılar ve genç erkekler grubunu anlatıyor (Resim 59). Anlamı genişletilerek *ulatile* sözü "gençlik taşkınlığı"nı, hatta daha da özelleştirilerek "cinsel etkinlik"i anlatmak için de kullanılıyor, Bu terimi *to'ulatile* bileşik sözcüğü içinde daha önceden de öğrenmiştik zaten (Bölüm III, 2). Belli bir vurgulamayla sözcük "çapkın", hatta "azgın" anlamını da alıyor. Kadınlara uyarlandığında *naka'ulatile* deniyor ve yalnızca kötüleyici anlamda kullanılıyor, aşağı yukarı "sürtük karı" gibi bir şey, ya da daha doğrusu "kendisine gösterilen arzudan daha çoğunu arayan kadın". Etimolojik ilk anlamı muhtemelen "bir erkek gibi gözü dışarda" (Bölüm XIII, 4 ile karşılaştırınız). Fiil olarak *ula-*

tile kökü öncelikle erkek varlık için kullanılıyor ve "aşk macerasına çıkmak", "kadın konusunda başarılı olmak", "aşırı cinsel ilişki düşkünü olmak" anlamına geliyor. Genişletilmiş anlamıyla kadınlar için de kullanılıyor, ama hiçbir zaman köy dışına bir gezi söz konusu olduğunda değil; bu durumda yalnız erkeklere ilişkin.

Ulatile seferlerinin iki türü var, ki sözcük de bunlar için teknik terim. Birincisi bir âşık sevgilisini onun köyünde ziyaret etmek zorunda kaldığı zaman zorunluluk olarak ortaya çıkıyor. Eğer farklı köylerden iki insan daha önce sözünü ettiğimiz fırsatlardan birinde birbirlerinden çok hoşlanmışlarsa bir buluşma kararlaştırıyorlar. Genelde genç adamın kızın köyünde iyi bir arkadaşı oluyor, böylelikle işler kolaylaşıyor, çünkü bu arkadaş ona yardımcı olabiliyor. İyi terbiye, âşık erkeğin buluşma için kendine çekidüzen vermesini, süslenmesini gerektiriyor, bu da onu belli bir gizliliğe zorluyor. Böylece anayolu kullanmayıp gizlice çalılıktan gidiyor. "Bir büyücü gibi gider; durur, kulak kabartır, içerlere dalar, cengelin içinde kaybolur; kimse onu göremez." Böylece bilgi vericilerimden birisi böyle bir *ulatile*'yi geceleri kimseye görünmeden yürüdükleri söylenen kötü büyücülerin gizli seferlerine benzetti.

Köye yaklaşınca delikanlının daha da dikkatli olması gerekiyor. Kendi köyünde böyle geçici bir ilişkinin ortaya çıkması yalnızca resmi sevgilisinin kıskançlığını uyandırır ve çok derine inmeyen bir tartışmaya neden olur. Ama bir aşk delisi yabancı köyde yakalanacak olursa sırasında çok ciddi biçimde kötü muamele görebilir, hem de yalnız kıskanç sevgiliden değil, köyün diğer bütün gençlerinden de. Ayrıca böylelikle sevdiği kızı da yasal sevgilisinin suçlamalarıyla yüz yüze bırakmış olur. Ama her şeyden önce töre bu oyunun kuralını belirlemiş olduğu için her şey böyle gizli yapılır. Çoğu zaman kızın köyünün yakınındaki ormanda buluşurlar. Bazen kız oğlana buluşma yerinin yolunu küçük bir ateşle gösterir, ya da bir kuş sesini taklit etmeyi kararlaştırırlar; kimi zaman da ormandaki buluşma yerinin yolu yapraklar belli bir şekilde yırtılarak ya da yola yapraklar konarak tarif edilir.

Tutku zamana ve zor koşullara dayanmış, aşka doğru olgunlaşmışsa, ilişkiyi süreklileştirip resmileştirmek için adımlar atılmaya başlanır. Genç adam köydeki arkadaşına gelir ve herhangi bir baha-

neyle geçici yurttaş olarak oraya yerleşir. Ya da kız onun köyüne alınır, orada oturur. Ne zaman bir yerde nüfus sayımı yapmaya kalkışsam, sık sık, bu köyden bir genç adamla yaşadığı için orada kalan bir kıza rastlıyordum. İkisi bir *bukumatula*'da (bekâr evi) tıpkı normal nişanlılar gibi birlikte yatıyorlardı (bakınız Bölüm III, 4) ve aşk ilişkisi iyi gelişmeye devam ederse çok doğal olarak evlilikle sonuçlanıyordu.

Bunun yanısıra *ulatile* sözü teknik terim olarak bambaşka tarzda aşk gezileri için de kullanılıyor. Bazen bir grup genç adam toplu halde yasal bir *ulatile* seferi düzenlemeye karar veriyorlar; belki de bir şenlik vesilesiyle bir başka köyde çok tatlı anılar edinmiş oluyorlar. Gizlilik burada da gerekli; çünkü böyle girişimler gelenek, hatta bir bakıma basbayağı hak olmalarına rağmen diğer iki grubun haklarına bir saldırı anlamına da geliyor, gerek *ulatile* yapan delikanlıların yasal sevgilileri, gerekse diğer köyün genç erkekleri bu işten zararlı çıkıyorlar. Maceracılar bu iki taraftan birine yakalandıkları zaman rahatlıkla küfür yiyebiliyorlar, hatta dayak da. Çünkü Trobriand Adalarında kızlar haklarını yumrukla savunabiliyorlar ve her köyün genç erkekleri kendi kadın nüfusunu kendi av alanı olarak görüyor. Bu nedenle maceracılar çoğunlukla akşamları, yeterince karanlık basınca yola çıkıyorlar, süslerini de ancak köyü arkalarında bırakınca takıyorlar. Fakat bir kez anayola çıkınca son derece gürültücü ve meydan okuyucu tavırlara giriyorlar, çünkü böyle bir olaya böylesi yakışıyor! Hatta *lo'uva* denen ve gençlerin bunların temposuna ayak uydurarak yürüdükleri özel müstehcen şarkılar bile var.

Lo'uva şarkısı (I):

Aramvaye!	*Bagigido'u!*	*Bagivavela!*
Yehu!	Güzel gerdanlık!	Vavela'nın gerdanlığı!

Sayam, rapa'odi.
Sayam, rapa'odi.

Bakvatega Kadiratume,
Yanaşıyorum Kadiratume (kumsalına),

isideli	*uni'unatine;*	*italala.*
oturuyor kızın yanında	genç adam;	kız ayakta duruyor.

Vaydesi!	*kapukapugula!*	*Kalomvaya!*
Hey!	Genç kadın!	Yehu!

Agudeydesi!	*Kalamvaya!*
Hurra!	Yehu!

Serbest çeviri: "Yehu! Güzel bir gerdanlık (la süslendim, geliyorum)! Vavela'nın gerdanlığı bu! *Rapa'odi* takmış Sayam gibi.

Gava sahiline yanaşıyorum; bir oğlan bir kızın yanında oturuyor, kız onun yanında ayakta duruyor. Hey, genç kadın! Yehu, hurra, yehu!"

Sayam, güzelliği nedeniyle övülen bir erkek; burada *rapa'odi* denen ünlü bir kavkı bilezikle süslenmiş olarak ortaya çıkıyor; *rapa'odi* bileziği gibi böyle ünlü süslere aşk tılsımı, başarı ve çekicilik bağlanmış; bu, serbest çeviride de belirtildiği gibi şarkıdaki "ben"in de güzel bir bilezik taşıdığı anlamına geliyor olmalı. *Uni'unatine* ikilemesindeki n harfi *ulatile*'deki l'nin yerel ağızda bir eşdeğeri.

Lo'uva şarkısı (II):

Aramvaye!	*Bamasisi,*	*bamamata;*
Yehu!	Uyuyorum,	uyanıyorum;

balage	*kupira*	*saygva'u.*
duyuyorum	davulunu	şenlik eteklerinin.

Raytagine	*layma'i.*
Çalıyor (dans müziği)	cezbediyor onları (kadınları).

Karisaygva'u	*okuvavila.*
Kızların şenlik etekleri	kalçalarının üstünde.

Kala	*vosi*	*ovadola,*	*lakatunenia*	*oyamala.*
Onun (erkeğin)	şarkı	ağzında,	küçük davulu	elinde.

Gigiremutu *kudula,*
Karartılmış dişleri,

Tokivina *yamtu* *Vavivi,*
Tokivina (ile) yürüyor (içine) Vavivi (köyünün)

Yamtumutu *Vavivi.*
Yürüyor da geçiyor Vavivi (köyünü).

Serbest çeviri: "Yehu! Uykudan uyanıyorum, şenlik davullarının sesini duyuyorum; dans müziği çalıyorlar, şenlik giysileri giymiş kadınları buraya getiriyorlar. Kadınların şenlik etekleri kalçalarının üstünde! O (erkek), dudaklarında bir şarkı, elinde küçük bir davul, siyah dişleriyle *tokivina* ritminde Vavivi köyüne yürüyor, dans ritminde yürüyor da geçiyor köyün içinden."

Bu kısa şarkı *ulatile* havasını özlü bir biçimde betimliyor: gece uykudan uyanmak, komşu köyde şenlik olduğunu anlatan uzak davul sesleri. Burada da arkaplanda uğur belirtisi ve ideal tip olarak efsanevi bir kişilik ortaya çıkıyor. Kişisel güzellik ve çekiciliğin bu geleneksel değere nasıl ulaştığını daha sonra anlatacağız.

Eski zamanlarda böyle şarkılar, ilgililerin savaşa çıkmış olmadığını, büyü seferinde olmadığını veya başka herhangi bir kötü niyet taşımadığını anlatmak için de söylenirmiş.

Hedefin yakınında genç erkekler yeniden sessiz davranmaya başlıyorlar, çünkü köyün delikanlılarının onları görmemesi gerekiyor. Her şeyden önce kararlaştırılmış olduğu için kızlar kafilenin ne zaman yaklaşacağını elbette ki biliyorlar. Yabancı köyü en iyi bilen genç gizlice sokuluyor ve kararlaştırılmış işareti veriyor. Kızlar birer birer evlerden dışarı süzülüp çalılıkta sevgilileriyle buluşuyorlar. Bazen kızlar önceden kararlaştırılmış bir buluşma noktasında çalılıkta bekliyor oluyorlar. Böyle bir âşıklar toplantısının keşfedilmesi bir kapışmayla sonuçlanabiliyor, hatta eski zamanlarda bazen iki köy arasında savaşa bile yol açabiliyormuş.

Böyle *ulatile* seferleri toplumsal yaşamın normal akışından önemli sapmalardır.[8] Kaçınılmaz olarak her iki köyde de sevgililer ara-

8 Klasik yasa hileleri ve çeşitli âdetler arasındaki uzlaşmalar için *Crime and Custom*, Bölüm II'ye bakınız.

sında tartışmaya ve bozuşmaya neden oluyor, iki köy topluluğu arasında ciddi sorunlar yaratıyorlar. Aşk amaçlı silahlı seferlerin bireysel aşk gezilerinden daha sık yapıldığı eski zamanlarda bu *ulatile* yolculukları aşk yaşamının önemli bir yanıymış. Ama bugünlerde tek başına yola çıkmak erkek ya da kadın için geceleri bile çok kolay ve tehlikesiz; dolayısıyla tek bir delikanlıyla tek bir kızın buluşması çok daha yaygın.

Ulatile seferlerini kabilenin toplumsal yaşamıyla doğru bağlantısı içinde görmek istiyorsak, köy gençliğinin topluca başka köyleri ziyaret etmesinin yalnız aşk merakından değil, başka nedenlerden de kaynaklandığını unutmamamız gerekir. Hasat zamanında ve dans şenlikleri sırasında (Resim 57 ve 58), normal oyunlara ya da cenaze törenlerine gidilirken, ana yollarda sık sık, az çok takıp takıştırmış genç erkek gruplarına rastlanır, ya da gençlerin büyük balıkçı kanolarıyla uzaklaştıkları görülür, nitekim batı kıyısındaki lagün köylerinin gençleri aşk seferlerini de suda yaparlar (Resim 60). Güzel süslenmiş bir grup genç adam şarkılar söyleyerek ana yolda ilerliyor: gerçek bir *ulatile* mi bu, yoksa yalnızca başka bir köye normal bir iş veya eğlence gezisi mi? Buna ilk bakışta karar verilemez.

Değişik köyler arasındaki aşk işlerinin genel aşk yaşamı içinde (Bölüm III) nasıl eridiği kolayca görülebilir. Bireyin cinsel yaşamöyküsünün başlangıcındaki çocukluk deneyimleri her zaman insanın kendi köyünde olur; *ulatile* —tabii diğer âdetler de— erotik ilgileri ve gelişmenin son aşaması olan geçici bağlar çemberini yurt köyün sınırları dışına taşırır. Böyle bağlar kalıcı bağlara dönüşebildiğinden, *ulatile* vasıtasıyla eş seçimi bölgesi önemli ölçüde büyümüş olur.

7. *Katuyausi: Kızların Gelenekleşmiş Aşk Gezileri*

Trobriandlı kadın aşk konusunda kendini asla erkeğe tabi hissetmez, girişkenlikte ve özsavunma gücünde de ondan hiç aşağı kalmaz. *Ulatile*'nin *katuyausi* biçiminde bir karşılığı vardır; kızların diğer köylere aşk gezileri.

Bazen bu geziler, sık sık yapılan *ulatile*'ler için kızların genç erkeklerden öc alma edimleri olmaktan başka bir anlama gelmez. Er-

keklerin uzun süreli yokluğunda, çoğu kez de balıkta veya ticari amaçlı yolculuklarda oldukları sırada kıyı köylerinde kızlar bu yolla başka taraflarda avuntu ararlar. Bazen bahane tamamen kadınca bir şeydir: kızlar özellikle muhteşem ot eteklerle donanmışlardır ve bununla yalnız kendi köylerinde değil, daha büyük bir topluluğa görünmek istemektedirler. Kinik bilgi vericilerimden birkaçı, bir *katuyausi* gezisinin, betel cevizi ve tütün yedeklerini tamamlamak, kendilerine bir bilezik, bir tarak, güzel bir el çantası veya yeni inciler sağlamak için kızlara en iyi fırsatı sunduğunu ileri sürdüler.

Ben de öyle bir izlenim edindim ki, bir *katuyausi*'ye katılan kızlar gezi için her zaman herhangi bir bahaneyi hazır tutuyorlar: Ya ürünü görmek istiyorlar, ya bir reisin yeni kurulmuş yam evini merak ediyorlar, ya da satılığa çıkaracak bir şeyleri oluyor.

Sonuçta asıl neden ne olursa olsun, bir kez karar verilmişse kızlar bir erkeği veya bir kadını aracı seçiyorlar, bu aracı, diğer köyün delikanlılarıyla, planlanan ziyaretin gününü ve koşullarını bağlıyor. Bir *katuyausi* bir *ulatile*'den çok farklı gerçekleşiyor. Delikanlılar güneş battıktan sonra gecenin koruyuculuğunda yola koyulurken kızlar çoğunlukla öğleden sonra erken saatlerde yola çıkıyorlar. Delikanlılar köyden gizlice ve sessizce çıkıyorlar, ama anayola başarıyla ulaşınca bağıra çağıra şarkılar söylüyor, son derece gürültülü ilerliyorlar. Kızlar da sessizce ve yavaşça sıvışıyorlar, ama yürüyüş sırasındaki davranışları hep terbiyeli ve ölçülü oluyor. Delikanlıların yabancı köyün yakınında saklanmaları gerekiyor, oysa kızlar köy korusuna açıktan giriyorlar, orada oturup tuvaletlerine son çekidüzeni veriyorlar; dudaklarını betel ceviziyle kırmızıya boyuyor, yüzlerine süsler çiziyor, kol bantlarına güzel kokulu otlar sokuyorlar. (Resim 62). Terbiye, köyün oğlanlarından, onlar yaklaşma işaretini verinceye kadar kızları koruda yalnız bırakmalarını istiyor. Bu bekleme süresi içinde kızlar şarkılar söylüyorlar, yerli (şimdi ithal tabii) ağız tamburalarını çalıyor, ya da betel cevizi çiğniyorlar. Karşılamaya hazır olduklarında, önceden sinyal olarak kararlaştırılmış olan belli bir şarkı söyleniyor. Oğlanlar da zaten bunu bekliyor oluyorlar ve artık grup grup yaklaşıyorlar. Az sonra yerel rakibeler dışında bütün köy kızların karşısına oturmuş oluyor, bunlar yabancıların gelmesiyle kendilerini incinmiş hissediyor ve asık suratla uzakta kalıyorlar. Ama töre olayın akışına aktif müdahale etmelerini yasaklıyor.

O sırada akşam oluyor ve böylece ziyaretin daha ilginç evresi yaklaşıyor. *Katuyausi*'ye katılanlar, sanki bunun onlarla hiçbir ilgisi yokmuş gibi sakin sakin oturup kalıyorlar (Resim 63); delikanlılar ve daha yaşlı erkekler de karşılarında oturuyorlar ve görünüşte kayıtsız tavırlarla birbirleriyle sohbet ediyorlar. Bir süre sonra iki taraf arasındaki karşılıklı şakalara, takılmalara sıra geliyor. Oğlanlar kızlara yaklaşıyorlar ve özgür seçim başlıyor. Töre inisiyatifin ev sahiplerinden gelmesini ve her konuğun her teklifi kabul etmesini emrediyor. Ama elbette ki her grubun saygın üyelerinin belli tercihleri oluyor, bu istekler biliniyor da; bu nedenle mesela önemsiz bir genç kendisinden daha güçlü, daha yaşlı ve daha nüfuzlu arkadaşının eğlencesine engel olmaya cesaret edemiyor; yani seçim büyük bölümüyle gerçekte ilk eğilimlere ve tanışıklıklara dayanıyor. Sonra her genç seçtiği kıza küçük bir hediye sunuyor, bir tarak, bir zincir, bir burun çivisi (hırızma), bir bağ betel cevizi. Kız hediyeyi kabul edince oğlanı da o geceliğine sevgili olarak kabul etmiş oluyor. Oğlan kızı iyi tanıyorsa hediyesini kendisi veriyor; kızı henüz tanımıyorsa ya da fazla çekingense daha yaşlı bir erkeğin aracılığını rica ediyor, o zaman bu aracı *kam va'otu* sözleriyle kıza hediyeyi sunuyor (*va'otu*: ziyaret armağanı, tavlama hediyesi); "Falanca sana bunu hediye ediyor, onun en beğendiği kız sensin." Bir kız böyle bir hediyeyi çok ender olarak geri çeviriyor ya da görmemezlikten geliyor, bu genç adamı çok kıracak ve üzecek bir şey!

Çiftler böylece birbirini bulunca çoğunlukla hep birlikte ormandaki bir yere gidiyorlar ve gecenin büyük bölümünü betel cevizi çiğneyerek, tütün içerek ve şarkı söyleyerek orada geçiriyorlar, ama çiftler hep yan yana oluyor. Arada bir oğlanlardan biri kızıyla çalılıklara çekiliyor, kimse aldırış etmiyor buna. Ayrıca genç bir erkeğin sevgilisinden gecenin geri kalanını köydeki bir *bukumatula*'da kendisiyle geçirmesini istediği de oluyor, fakat bunun çoğu zaman güçlükleri var. Gerek *katuyausi* gerekse *ulatile*, katı terbiyeyle ve her tür taşkın unsurun yokluğuyla karakterize edilmiştir. Güneydeki köylerde hiç kuşkusuz böyle fırsatlarda işler kuzeydekine göre daha az ölçülü yürüyor, ama güneyde de *katuyausi* ile *ulatile, kamali, bi'u* gibi taşkın eğlencelerden ve aşağıdaki bölümde anlatacağımız *yausa* âdetinden kesin biçimde ayrılıyor.

Öğrenebildiğim kadarıyla eskiden köye iki, üç, dört *katuyausi* ziyareti olmadan tek bir yıl geçmezmiş. İlk misyoner "bu iğrenç duruma" bir son vermek için özel bir kararname çıkarmış olmalı. Beyazların yerel örf ve âdetlere müdahale etmesi ve aynı zamanda beyazlarca yerleştirilen çok daha berbat dizginsizlik, kurallı, nezih *katuyausi* âdetini yıkıma uğratmayı başarmış. Yine de benim Trobriand Adalarında bulunduğum sırada Okaykoda'dan Omarakana'ya ve Kaybola'dan Kvaybvaga'ya genç kız grupları geliyordu henüz; Kvaybvagalı kızlar da yine *katuyausi* için Vilaylima'ya giderek sevgililerinden intikam alıyorlardı. Omarakana'daki ilk zamanlarımda, 1918 yılında, hasat zamanı sözde yamlara hayran kalmak için böyle bir küme konuk geldi köye; hatta fotoğraflarını bile çekebildim ve olayların ilk gelişimini gözlemleyebildim.

Bir *katuyausi* topluluğunun kendi köyüne geri dönüşü neşeli bir gecenin hüzünlü sonu olur çoğu kez. Kızlar kimseye görünmeden köye ve evlerine girmeye çalışırlar. Fakat bu her zaman başarılamaz. Tüm topluluk avlanıp yakalanmışsa hesap hemen anında görülür. Eylemciler azarlanır, küfür yer, dövülürler, çeşitli bilgi vericilerim tarafından söylendiğine göre, bazen sevgilileri herkesin önünde gerçekten şiddet uygularmış. Birkaç delikanlı kızı tutar, bu sırada yasal sahip cezalandırma hakkını kullanırmış. Bunlar gerçeğe dayanıyorsa, topluluk içinde terbiyeye uygun davranma kuralının tek istisnası oluyor. Yalnızca Vakuta, Okayaulo ve diğer birkaç güney köyü sakinleri istisna oluşturur.

8. *Yausa: Kadınların Cinsel Saldırıları*

Şimdi ana adanın en güneyine ve hemen yanındaki Vakuta Adasına dönüyoruz. Bu bölgeler şimdiye dek kuşkusuz pek saygıyla değil ama birçok kez anıldı. Etnolojik açıdan buralar çok genelde, doğasının ve törelerinin belli bir sertliğiyle karakterize olur, yaşamlarının birçok çizgisine işlemiştir bu. Hiç kuşkusuz cinsel yaşam burada kuzeydekine göre çok daha kaba işliyor; güneyin örf ve âdetleri kuzeyli soydaşlarının ahlâk duygusunu yaralamıyor belki, ama terbiye ve yakışık alırlık konusundaki ince duygularını herhalde yaralıyor. Eski

zamanlarda bu güneyli köyler çoğu komşularıyla düşman durumunda yaşarlarmış.

Bazı *kayasa* biçimlerinin taşkın karakterine ilişkin açıklamalarım, yerlilerde eskiden yaygın olan bir başka âdetle tekrar doğrulandı. Gerçi bu âdetin tüm ayrıntılarıyla birlikte bütünü karanlıkta kalmak zorunda, çünkü bu konuda bildiklerimi sadece kulaktan duyarak öğrendim. Tüm âdet, gördüğüm her şeyden öylesine ayrılıyor ki bunun hakkında yalnızca insanın kendi gözleminden çıkan canlı somutlukta bilgi veremeyeceğim.

Trobriand Adalarının her yerinde, bir köyün kadınlarının, ortak çalışmada bahçenin yabani otlardan temizlenmesiyle uğraşması ekonomik âdettir. Bu sıkıcı, tekdüze iş hemen hiçbir ustalık ve dikkat gerektirmediğinden ve topluca gevezelikle kolaylıkla canlandırılabildiğinden, kadınlar bahçeleri ortaklaşa ve sırayla ele alırlar, böylece köyün bütün bahçe toprağı bir baştan öbür başa yabani otlardan temizlenmiş olur. Yalnızca kadınlara özgü bütün diğer faaliyetlerde olduğu gibi, bir erkek için, çalışan kadınlara yaklaşmak ya da onlara herhangi bir ilgi göstermek uygunsuz bir şeydir, meğerki işle ilgili bir şey söz konusu olsun.

Okayaulo, Bvaga, Kumilabvaga, Louya, Bvadela köyleri ile Vakuta'daki köylerin kadınları için[9] bu ortak ot ayıklamaya bağlı olarak tuhaf bir ayrıcalık doğar. Ot ayıklayan kadınlar görüş uzaklıkları içinden geçen bir yabancıyı görmüşlerse töre onlara bu adama saldırma hakkını verir, her zaman istekle ve azimle kullanılan bir haktır bu.

Adam kendi ayağıyla gelmiş avdır kadınlar için; cinsel şiddet, perde tanımayan zulüm, iğrenç pislikler, kötü davranış: her şeye katlanmak zorundadır. Önce edepbezi çıkarılır ya da yırtılıp parçalanır, utanma duygusunun koruyucusu ve erkeklik onurunun sembolü yani. Sonra kadınlar mastürbasyon ya da teşhirle kurbanda ereksiyon sağlamaya çalışırlar, istenen sonuca ulaşılınca içlerinden biri adamın üstüne oturup penisini vajinasının içine sokar. İlk fışkırmadan sonra duruma göre ikinci bir kadın tarafından aynı muameleye tabi tutulur, ama kötüsü şimdi gelir. Kadınlardan birkaçı dışkılarını ve idrarlarını adamın üstüne boşaltır, bütün vücudunu, ama en çok da yüzünü pisletebil-

9 Haritayla karşılaştırınız.

dikleri kadar pisletirler. "Adam kusar, kusar, kusar." Merhametli bir bilgi verici böyle söyledi. Bazen bu çılgın kadınlar cinsel organlarını kurbanın burnuna ve ağzına sürter, ahlaksızca amaçları için adamın parmaklarını, hatta ayak parmaklarını, çıkıntılı bütün organlarını kullanırlar. Kuzeyli yerliler, küçümsedikleri ya da küçümsediklerini ileri sürdükleri bu âdetle alay ediyorlar. Bütün ayrıntılara seve seve giriyor, dahası anlatılarını tiyatrovari jestlerle destekliyorlar. Güneyli bilgi vericiler bu bilgileri bütün temel noktalarda doğruladılar. Bu âdetten kesinlikle utanmıyorlardı, bunu daha çok bölgenin kırılmaz gücünün bir işareti olarak görüyor ve yabancılara, yani kurbanlara olmadık hakaretler yağdırıyorlardı. O bölgeden bir bilgi verici, kadınların *yausa*'da —bu âdete böyle deniyor— eteklerini çıkarıp attıklarını ve çırılçıplak vaziyette "bir *tauva*'u (kötü ruhlar) sürüsü gibi" adamın üstüne üşüştüklerini söyledi. Aynı bilgi verici, adamın kafasındaki saçların yolunduğunu, ayağa kalkıp kaçamayacak derecede güçsüz düşünceye dek işkence gördüğünü ve dövüldüğünü de söyledi.

9. *Gerçek Cinsel Dizginsizlik Olayları*

Yerlilerin *yausa* konusunda anlattıkları böyle. Peki gerçek ne merkezde? Ben kendi gözümle hiç görmedim bunları, çünkü hem ot ayıklama zamanına denk getirip oraya gidemedim, hem de bana bugünlerde hiçbir yabancının bu dönemde oraya gitmeyi düşünmeyeceğini söylediler. Kalkıp gitsem olumsuz bir sonuç etnolojik açıdan düşkırıklığı olacaktı, olumlu bir sonuçsa besbelli sevindirici olmayacaktı; böylece vazgeçtim. Sonra, böyle durumlarda hep olduğu gibi, genel iddiayı kuşku götürmez olgularla desteklemeyi denedim, kaç erkeğin nerede, ne zaman ve hangi vesileyle böyle kötü muameleye maruz kaldığını ortaya çıkarmaya çalıştım; fakat öğrenilecek hiçbir şey yoktu. Her defasında aynı yanıtı alıyordum: "Ah, insanlar o kadar çok korkuyorlar ki hiçbiri onlara yaklaşmaya cesaret edemiyor." Öykünün doğruluğunu söyleyen tek şey, Misipelosi ile Misimoytena'nın (ilk misyoner Muhterem Peder S.B. Fellowes ve ilk başkan Sayın M.H. Moreton) *yausa*'ya maruz kalmaktan çok korktukları ve hiçbir *gumanuma*'nın (beyaz adam) bu riski göze alamadığı olgusuydu yal-

nızca. Bana da *yausa* döneminde oraya gitmeye kalkışmamam önerildi ve bu öğüdü tuttum. Böylece yerlilerin eline bu âdetin gerçekten varolduğu konusunda bir kanıt daha vermiş oldum.

Dolayısıyla asıl sorum cevapsız kaldı: Yerlileri bu kadar çok meşgul eden ve en ince ayrıntılarıyla anlatılan bu âdet gerçekten uygulanıyor mu? Yoksa sadece, fırsat düşse uygulanacak mı? Ya da gerçeklikte hiçbir temeli olmadan yalnızca insanların inancında ve efsanede mi yaşıyor?

Kesin bir eminlikle olsa olsa bir tek şey ileri sürülebilir: *yausa* gerçekten olmuşsa bile çok seyrek olmuştur, çünkü eski zamanlarda bu bölge bütün komşularıyla düşmanlık içinde yaşıyordu ve yabancıya herhangi bir kötülük yapmaya her zaman hazırdı, öyleyse o zamanlarda bir yabancının hiç konuksever olmayan bu yabani bölgeye gitmek için bugünkünden çok daha az nedeni vardı. Anlatının gerçeklik değerinin pek az olduğu düşünülürse, geriye sadece, canlı ilgi ve sağlam inançla ayakta kalan sevilen bir efsane kalıyor. O bölgenin kadınlarına savaşçı bir karakter çizerek ün sağlıyor bu, ot ayıklama zamanında onları kesin bir tabuyla kuşatıyor ve bahçelerdeki ortak çalışmalarına cinsiyetçi bir ayrıcalık karakteri veriyor. Bu âdetin tek paraleli olarak folklorda Kaytalusi efsanesi var, cinsel açıdan doymaz kadınların ülkesi (bakınız Bölüm XII, 4); gerçek yaşamda ise güneyin gerçekten daha kaba cinselliği ve bu bölgelerdeki *kayasa*'ların halat çekişmede ve erotik tırmalamada gün ışığına çıkan cinsel yozlaşması var.[10]

10 D'Entrecasteaux takımadasının ve Yeni Gine'nin ana adasının güneyli kabilelerinde bu âdetle paralellikler bulunabilir belki. Beyaz bir tüccar Normanby adasının güney sahilinde çeşitli taşkın âdet ve şenliklerin yaygın olduğu bilgisini verdi. Belli fırsatlarda çok yüksek bir ön cephesi olan bir kulübe kuruluyor, buna "bedenin girişi" deniyor. Şenlik sırasında kızlar bu kulübede kalıyorlarmış, genç erkekler onlara yarı aleni ziyaretler yapıyor ve sırayla her biriyle sevişiyorlarmış. Orangerie-Bay'ın doğusundaki güney sahilinde yaşayan yerlilerde de bir sürü gencin bir tek kızla yatması âdeti var ve her biri bunu diğerlerinin yanında yapıyor. Böyle bir şey Trobriandlıların ince duygularına çok iğrenç gelirdi. Öte yandan D'Entrecasteaux takımadalarının Dobuanlar gibi kabileleri ve Mailular cinsel konularda Trobriandlılardan ve diğer Güney Massimlerden de çok daha ılımlılar. Bakınız C.G. Seligman, toplu eserler, Güney Massimler üzerine, Bölüm XXXVII, "*Courtship Betrothal and Marriage*" ve Bölüm XLIII, "*Morals*". Ayrıca "Natives of Mailu"da Mailulara ilişkin olarak benim verdiğim bilgilerle karşılaştırınız (*Transaction of the Royal Society of South Australia*, 1915).

Tipik olan, bütün yerlilerin bu âdete ilgi duyması ve bununla eğlenmesi. Ne zaman yakın bir konudan söz açılsa —bahçeler, ortaklaşma dönemi, kadının konumu, savaş ya da cinsellik— *yausa* neredeyse zorla hemen konuya sokuluyor; yerliler ayrıntılı, somut tariflere bayılıyorlar, sonunda olay antropologu öfkelendirinceye dek. Yalnız bir defasında bu benim çok işime yaradı. Ağır kanlı mıymıntı halkın konuşmaya çok zor çekildiği lagün köylerinden birinde işe yarar bilgi vericiler bulmakta çok zorlanıyordum. Bir öğleden sonra bir küme isteksiz bilgi vericiyle çalışmaktaydım, lagünün kıyısında büyük bir incir ağacının altında oturuyorduk. Uygulamacı etnografların çok iyi bildiği o durgun, verimsiz dönemlerden biriydi; işlediğin malzemede boşluktan ve çelişkiden başka bir şey bulamazsın hani, yerli öğretmenlerininse canı sıkılır ve onlar sana kızarlar, sen de onlara; derinden yabancı ve duygusal anlamı boşalmış kültürel bir atmosferde tutukluluk bütün ağırlığıyla üstüne biner ve ne pahasına olursa olsun seni kaçmaya kışkırtır. Bu ruh hali içindeyken lagün manzarası bütün güzelliği ve tekdüzeliğiyle iğva sembolü oldu ve gözlerimi uzaklarda belli belirsiz görünen Koya'ya, Amphlett ve D'Entrecasteaux takımadalarının güney dağlarına çekti, uygarlığa dönüş yolumun bulunduğu yere yani. Kumsaldaki sahneye baktım (Resim 61) ve ertesi günlerde evlerine döneceklerini söyleyen birkaç güneyli konuğu kıskandım. Konuşma tıkanıp kalmıştı, bilgi vericilerimden artık hiçbir şey çıkmazdı, o sırada tesadüfen "yausa" konusuna girdik. Yerlilerin bir anda dilleri çözüldü ve canlandılar. Gülüşleri ve heyecanlı konuşmaları başka insanları da yanımıza çekti, az sonra çevrem, aralarında gelecek çalışmalarım için yeterince iyi birkaç bilgi verici keşfettiğim bir küme erkekle sarılmıştı. Hemen öğrendim ki, böyle bir âdeti uygulayanlar uygulamayanlardan çok farklı anlatıyorlardı. Köyün yerlileri töreyi utanç verici ve barbarca bir âdet olarak açıkça alaya alıyorlardı. Buna karşılık güneyli konuklar —ki aralarından bazıları Okayaulo ve Bvadela'dandı, yani *yausa*'nın vatanından geliyorlardı— daha sonraki bir konuşmada tamamen farklı görüşteydiler ve en ufak bir utanma belirtisi göstermediler. Gururla, bu dönemde hiçbir yabancının bölgelerine girmeye cesaret edemediğini, yalnızca kendilerinin serbestçe dolaşabildiklerini, kadınlarının tüm adadaki en iyi ot ayıklayıcılar ve en etkili insanlar olduğunu anlattılar. İki kıyı şeridi yüzyıllardır birbi-

riyle temas halindeydi, aynı dili konuşuyorlardı ve aynı kültüre sahiptiler, ama ne *yausa* töresi ne de temelinde yatan anlayış kuzeye girememişti. İki bölgenin ideolojisi birbiriyle akrabadır, ama her kıyı şeridi kendisinin diğerinden üstün olduğunda ısrar eder, bu her şeyden önce bir diğerinin yaklaşımlarının yadsınmasında dile gelir.

Bölüm X

AŞK YAŞAMI ve CİNSELLİĞİN PSİKOLOJİSİ

İncelememizin akışı içinde yavaş yavaş kitabımızın ana konusuna yaklaştık ve yerlilerin aşk yaşamları üzerine giderek derinleşen bir bilgi edindik. Önce yalnızca, kadının ve erkeğin toplumdaki yerini etkilediği kadarıyla, sosyal ve ekonomik örgütlenme üzerine genel bir fikir verdik. Yerlilerin eğlencelerini ve vakit geçirme biçimlerini inceledik, onları özel yaşamda ve kamusalda, işte ve oyunda, büyü ve din etkinliklerinde ve bu arada gündelik yaşamda gözleme tabi tuttuk.

Asıl konumuza girerek, daha sonra aşk yaşamının sonuçta evliliğe ve ana babalığa dönüşen normal akışını izledik. Son bölümde de, aşk yaşamının normal akışını zenginleştirip çeşitlendiren birkaç âdetten söz ettik.

Bu bölümde, sevişenlerin aşk oyunlarına daha yakından bakmak istiyoruz; onlar için aşkın temelinin ne olduğunu, onları birleştiren bağların ne türden bağlar olduğunu öğrenmek istiyoruz. Açıklamalarımın her yerinde, yalnız normu, olağan ve klasik olanı anlatmaya değil, istisnaları göstermeye de çalıştım; eğer böyle söylenebilirse "salınım mesafesini, genliği" vermeye, katı kuralların esnetilmeye çalışıldığı ve zaman zaman da başarıyla esnetildiği hareket alanını göstermeye çalıştım. Kişisel, içsel davranışı gitgide daha derine ine-

rek inceledikçe, kurallar da gitgide esnekleşiyor ve bir kuralın ya da kurumun gerçekte nasıl işlediğini göstermek gitgide önem kazanıyor; gerçekte bu, yerlilerin yasasının ya da ahlak kavramlarının teoriye göre nasıl işlemesi gerektiği sorusundan çok daha temel önemde.

Etnolog, aile, evlilik, akrabalık örgütlenmesi, klan, egzogami, talip olma âdetleri gibi büyük, temel, sınırları iyi tariflenmiş kurumlardan uzaklaşıp kişisel yaşamın çok çeşitli ayrıntılarına yöneldikçe, gözlemleri genelde çok-anlamlı, vardığı sonuçlar daha az güvenilir olmaya başlar. Bu değiştirilemez; ama şunu unutmayalım ki insan araştırmasının en sağın alanlarında bile teorik bir yargı pratikte yalnızca belli sınırlar içinde doğrulanabilir. En hassas insan gözlemleri yalnızca yaklaşık tahminlerdir ve kimyacıyla fizikçi de yanılgılarının oynadığı sınırları saptamaktan daha fazlasını yapamazlar. Evlilik ve aile gibi karmaşık kurumlar inceleniyorsa, yetkili, titiz, pratik bir çalışma yürütmek isteyen etnolog yerli bilgi vericilerinin açıklamalarından çok kendi gözlemlerine dayanmalıdır. Ama eğer konu davranıştaki ince ayrıntılarsa bu kural ne yazık ki artık her zaman kullanılamaz. Cinsel çekicilik ya da bir tutkunun büyümesi inceleniyorsa, doğrudan gözlem her zaman zor, hatta bazen tamamen imkânsızdır, o zaman insan, bilgilerinin esaslı bir bölümünü gevezeliklerden ve samimi, teklifsiz konuşmalardan edinmek zorunda kalır.

Etnolog çevresinde olup biten her şeye gözünü açık tutmalıdır. Sabırla köy yaşamına alışmalı, kişisel dostlarını gönüllü itiraflara ve gizli muhbirliklere muhatap olabileceği biçimde seçmelidir. *Ad hoc* yapılmış açıklamalar daha sonraki rasgele eklenmiş notlarla kontrol edilmelidir; böylelikle zımni koşulların izi bulunabilir ve söylenmemiş şeylerin değeri verilebilir. Çünkü söylenmeyen, doğrudan söylenenden her zaman çok daha anlamlıdır, özellikle de duyarlı incelikleri böyle konuşmalarda konuyu dolandırmaya ve imaya hizmet eden bu yerlilerde. Yerlileri doğrudan açıklama yapmaya zorlayabiliriz belki, ama bu sırada hep yanlış ve yapay bir anlayış ortaya çıkar; yalnızca böyle yöntemlere dayanmak isteyen kişi, gerçekliğin bütün canlı renklerinden yoksun sonuçlara varacaktır.

Şu halde etnolog en zor konularda büyük ölçüde dinlemeye dayanmalıdır. Eğer yerlilerin arasında uzun zamandır yaşıyor, dillerini konuşuyor ve yakın kişisel dostluklar kuruyorsa, yeterince işe yarar bir

malzeme elde edebilir, en azından soru-cevap sistemine göre yerlilerin saatte şu kadar çubukluk tütüne tulumbayla su çeker gibi mekanik bir biçimde boşaltılmasından çok daha değerli bilgilerdir bunlar.

Aşk Avrupalılar için neyse Melanezyalılar için de odur: bir tutku; bedene ve ruha az ya da çok zorlu bir eziyet çektiren, sık sık sorunlara, skandallara, trajedilere neden olan, daha ender durumlarda da yaşamı aydınlatan ve insanın kalbini sevinç ve mutlulukla doldurup taşıran bir tutku. "Kalbi dolu olanın ağzından taşar"[1] ve soğuk etnolog, şiddetli kişisel heyecanın baskısı altında kendisine açılmış sırları heyecanla not etmek zorundadır. Olaya doğrudan katılmayan, ama olayla yeterince ilgili olan köy sakinlerinin muhbirliklerinin araştırmacıya verdiği malzeme de daha az değerli değildir, özellikle de ortada bir kıskançlık varsa — *puisqu'il y a quelque chose dans les malheurs de nos amis qui ne nous déplait pas.* (Dostlarımızın mutsuzluğunda hoşumuza giden bir şey vardır çünkü.)

Spontane yürek taşmaları ve gerçek katılıma dayandıkları sürece köy dedikoduları, geçmişteki trajedilere ve aşk maceralarına ilişkin haberler bu bölümdeki betimlemeler için bana en büyük ham malzemeyi verdi. Ve kişisel yaşamöyküleriyle yaşam durumları üstüne dolaysız bilgiler, her şeyi doğru bağlamında kavramamı, olaylara yerlilerin bakış açısından bakmamı olanaklı kıldı. Kimi zaman yerlilerin eylemlerinin ve duygularının sözlerini yalanladığını farkettim; böyle izleri izleyerek, dile getirdikleri iddialarda neyin gerçek olduğunu bulup çıkarmam mümkün oldu.

Okuyucu herhalde, en iyi dostlarımdan ve bilgi vericilerimden biri olan Bagido'u'nun kötü talihini henüz anımsamaktadır (Resim 64 ve Bölüm VI, 1); ayrıca Namvana Guya'u ile Mitakata arasındaki düşmanlık ve kavgaları (Resim 4 ve Bölüm I, 2); övüngen Gomaya'yı ve onun İlamveria ile ilişkilerini (Resim 43 ve Bölüm VII, 4). Bu dostlarımın kişisel olarak yaptıkları samimi açıklamalar olmasa, törenin yönergelerini ve yerlilerin ahlak konusundaki düşüncelerini öğrenmem kesinlikle imkânsız olurdu.

Elbette ki her zaman böyle canlı malzemenin yanısıra nesnel "belgeler" de toplamaya çalıştım: tarihi olaylar üzerine bilgiler, efsaneden,

1 İncilden (Ç.N.)

folklordan ve büyüden örnekler. Genel izlenimlerim, biraz şüpheli olsa da güçlü sezgisel bilgilerim bu yolla tekrar tekrar sınandı ve halk yaşamının her alanından olgularla doğrulandı. Gerçekte çoğu zaman her şey önce " belge" toplamakla başlıyor, oysa doğru kavrayış ancak gerçek yaşama ilişkin bilgiler üzerinde büyüyebilir.

Yöntembilimlerle ilgilenenler, anlatım tarzımızın yalnız konunun özüne değil, malzemenin toplanış biçimine de uygun olduğunu farkedeceklerdir: Kurumlardan yola çıktık, bir yaşamöyküsü üzerinden, şimdi gelecek olan ince, derine inen analize vardık. Malzeme toplama ve anlatma alanından bu sapmadan sonra şimdi yeniden Trobriand'daki köyümüze dönüyor ve şenlik giysilerini giyinmiş, şenlik havasına girmiş olarak ay ışığında oyunlar oynayan bir küme genç insana bağlanıyoruz. Kendilerini nasıl görüyorlarsa onları öyle görmeye çalışalım, onları neyin çektiğini, neyin ittiğini bulalım! Şimdiye dek âşıkların samimi birlikteliğinden, dürtü ve duygularını gözlemlemekten saygıyla uzak durduk, hele birbirlerine gösterdikleri ateşli şefkate kulak misafiri olmaya hiç kalkışmadık. Ama şimdi bireysel aşk öyküsünün akışını canlandırmaya ve güzellik ve çekicilikle ilk baştan çıkarmalardan sonuna dek bir tutkunun gelişimini birlikte yaşamaya girişmemiz gerekiyor.

1. *Erotik Çekim*

Delikanlıların bakışlarını oyunda ritmik hareketlerle sallanan ya da hasat zamanı ağır sepetler taşıyan genç kız kümesine büyülenmişçesine kenetleyen nedir aslında? Ya da bir kızı *kaydebu* dansında hızla dönen çembere başkanlık eden dansçıya çeken nedir? (Resim 65) Bir erkeğin ya da kızın hemen hemen oybirliğiyle hoşnutsuzluk uyandırmasının, bir başkasınınsa aynı oybirliğiyle beğenilmesinin nedenini gerçekten saptayabilir miyiz? Bir insan türü neden çirkin ve sevimsiz sayılıyor da bir diğeri çekici ya da güzel oluyor? Avrupalı gözlemci Melanezyalı tipine ve davranışına bir kez alıştıktan sonra, kısa sürede, kendi insan albenisi kavramlarının yerlilerinkiyle özünde üst üste düştüğünü farkeder. Böylece sözgelimi Resim 67'deki kız genelde güzel olur, Resim 66'daki ise güzel sayılmaz; bu görüşe herhalde okuyucu da katılacaktır, oysa ikincisi (Resim 67'deki kız) tam da

Melanezya tipinin iyi gelişmiş bir kadınıdır. Yine de yerlilerin güzellik kavramlarını Avrupa söylemleri ve kıyaslarıyla anlatmaya çalışmak bir hayli zor ve herhalde boşuna olur. Neyse ki yerlilerin bir miktar kendi terimleri, söylemleri ve kategorileri var da bunlar nesnel denebilecek bir malzeme oluşturuyor ve etnolojik yorumla Trobriand güzellik ideali üzerine oldukça isabetli bir fikir verebiliyor.

Cinsel çekicilik problemini IV. Bölümde ele aldığımız sorunlardan herhalde ayırmamız gerekiyor; orada Trobriand erkeğini veya kadınını evliliğe götüren nedenleri ele almıştık. Ve kişisel eğilimin, gerçi evlilik için önemli bir güdü, ama sosyal, ekonomik ve ailesel türdeki diğer güdüler arasında sadece bir tanesi olduğunu saptayabilmiştik. Hatta kişisel eğilimin kendisinde bile cinsellik tek etkili değil. Olgun yaşta bir erkek veya kadın çoğu kez gençlik aşkından çok farklı özelliklere sahip bir hayat arkadaşı seçer kendine. Evlilik cinsel uyumdan ve baştan çıkarıcı cinsel niteliklerden çok, karakter meziyetleri ve kişilikle belirlenir. Daha önce de andığımız bu olguların birçok durumda ve yüzlerce ayrıntıda doğrulandığını gördüm. Salt fiziksel albeni yalnızca gelip geçici ilişkilerde asıl etken oluyor. Artık hayali çiftimize dönelim ve âşıklar olarak birbirlerinde ne gördüklerini çıkarmaya çalışalım.

Şiirde ya da antropolojide aşkla ilgilenenler, gerçekten hayranlığa değer objeler tasarlamayı severler. Trobriand Adalarında da bunları bulmak zor olmaz, hatta Avrupalı zevki ve ırk konusundaki Cermen önyargısı için bile. Nitekim oldukça geniş bir tip çeşitliliği içinde, ince, oranlı yüz hatlarına, düzgün kıvrak bir vücuda, parlak tene ve bizi bir insana, bir halka ya da bir ırka çeken o kişisel sevimliliğe sahip birçok erkek ve kadın bulunur.

Bir ırk tipini salt sözlerle veren betimlemeler her zaman zayıf ve doyuruculuktan uzak kalır; bunlar antropometrik terimlerle yazılmış ve sayısız örnekle desteklenmiş olabilirler, ama bu şekilde düşgücüne yardımcı olunmuyor, olsa olsa bilimsel antropologa hizmet ediliyor. Okuyucunun bu kitapta ve Trobriandlılar üzerine yazılmış diğer yapıtlarda[2] bulunan resimlere bakması ve Trobriandlıların güzellik ve

2 Mesela C.G. Seligman'ın daha önce anılan kitabında ve *Argonauten des westlichen Pazifik*'te bulunan resimlere. Karşılaştırmalı antropometrik malzeme için bakınız: "*A Classification of the Natives of British New Guinea*", *Journal R. Anthrop. Inst.*, Cilt 39, 1909, C.G. Seligman.

tersi üzerine kendi söyleyeceklerini dinlemesi daha iyi olur.

Yerliler, erkek ya da dişideki fiziksel güzelliğin ne önemi olduğu gibi bir soruyu hiçbir zaman cevapsız bırakmazlar. Konu onları —esasen bütün insanlarda olduğu gibi— derinden ilgilendirmekle kalmaz, engin bir folklorla da çevrilidir ve dolayısıyla zengin bir sözcük haznesiyle donatılmıştır. Birçok efsane ve şarkı ünlü bir dansçıya ya da şarkıcıya övgü olarak doğmuştur ve süslere, giysilere ait betimlemeler, fiziksel güzelliğe ilişkin canlı tablolar içerir. Güzellik büyüsünde kullanılan tılsım formülleri Trobriandlıların idealleri ve istekleri hakkında anlamlı işaretler verir, ağıtlar ve Tuma'daki, yani ölüp gidenlerin ülkesindeki mutluluklara ilişkin betimlemeler de öyle.

Ünlü güzelliklerin şanı şöhreti en ince ayrıntılarıyla kuşaktan kuşağa aktarılsa da, etnologun inceleyecek bir model bulması hiç kolay değildir. Kadın güzelliğinin yaşlı, deneyimli erbaplarına, yaşayan herhangi bir kadının onun ve babasının belleklerinde yaşayan muhteşem tanrıçaların güzelliğine yaklaşıp yaklaşmadığını sorduğumda cevap hep olumsuz oluyordu. Gerçek güzelliğin altın çağları geride kalmıştı.

2. *İtici Etkenler: Çirkinlik, Yaşlılık ve Hastalık*

İdeal güzelliğe tersinden giderek yaklaşalım ve öncelikle de bir insanı yerlilerin gözünde çirkin ve itici, dolayısıyla erotik açıdan imkânsız gösteren şeyin ne olduğunu saptayalım. Çirkin görünüm, ruhun ve bedenin hasta olması, yaşlılık ve albinizm yerlilerin kendi ifadelerine göre erotik ilgiyi dışlayan şeylerdir. Sık sık *migila gaga* (suratı kötü) ve *tomigaga* (çirkin adam, sözcüğü sözcüğüne: erkek-yüz-çirkin) ifadeleri duyulur, çoğu kez de şu açıklayıcı ekle birlikte: "Böyle biriyle kimse yatmaz."

Yanlış oluşumlar seyrektir, ben kendim tek bir kambur ya da doğuştan sakat birini anımsamıyorum. İnsan kaza sonucu bir organını yitirebilir: *kaykela ipvase* (bacağı çürüyüp döküldü); *yamala ipvase* (kolu çürüyüp döküldü); fakat en sık görülen doğuştan kusur, yerlilerin deliliği ve zekâ geriliğini anlatan sözcükle niteleyerek *tonagova* dedikleri bir konuşma bozukluğudur.

Efsanelerin kötü ve itici kişiliklerinin de yine bedensel oluşum kusurları vardır. Kirivina efsane dünyasının baş canavarı Dokonikan'ın birkaç sıra dişi vardır ve doğru dürüst konuşamaz. Bazı masallarda kıllı kadınlar ve iğrenç bedenleri olan erkekler ortaya çıkar.

Hastalıklardan doğal olarak çıbanlar, açık yaralar ve deri döküntüleri erotik açıdan özellikle itici sayılır. Böyle belalar belli tabuların çiğnenmesine karşılık klasik cezalardır. Gerçekten de genç insanlar, özel güzellik tabuları diye nitelenebilecek bir miktar tabuya sırf bu yüzden, derilerini çıbanlardan korumak için uyarlar. Bunun içindir ki, taze olmayan ya da belirgin bir biçimde keskin bir tadı olan balıkları yemek tehlikelidir. Bazı balıklar uygunsuz pullar ve beneklerle kaplıdırlar, bu yüzden de genç erkek ve kadınlara yasaktır bunlar. Genç insanlar kesici bir aletle küçük parçalara ayrılmış yamları veya balıkları da yiyemezler. Benzeri tabulara bir deniz yolculuğuna çıkmak üzere olan erkekler de uymak zorundadır, yüzlerinin güzel olması için yalnız "iyi balıkları" yiyebileceklerini söylerler.[3]

Tropik egzaması kesin itici bir şey sayılıyor, derinin sürekli soyulup kalktığı cansıkıcı bir hastalık bu, Melanezyalılarda çok yaygın. Bu hastalığa tutulan insanlar yüz biçimleri güzel olsa bile asla güzel sayılmıyorlar; fakat görünen o ki bu ne aşk işlerinde, ne de diğer uğraşlarda kesin bir engel oluşturmuyor. Öte yandan bu tiksindirici ve bulaşıcı hastalık, sürekli böyle hastalarla iş yapmak zorunda kalan ve buna ancak zamanla alışabilen etnologun çalışmasını bir hayli güçleştiriyor.

İleri yaş aşk maceralarında ciddi bir dezavantaj sayılıyor. İtici ihtiyarlık yaşıyla çekici gençlik arasındaki çelişki mitte apaçık ortaya çıkıyor. Yaşlı görünümü yüzünden artık hiçbir başarı kazanamayan bir kahraman gençleşiyor ve bundan sonra gönlünün çektiği her şeyi elde ediyor. Önce zamanın ona çizdiği bütün işaretler acımasızca sayılıyor: kırışık deri, beyaz saçlar, dişsiz çene. Sonra sihirli değişim betimleniyor: yuvarlak yüzü, bedeninin yumuşak, dolgun hatları, pürüzsüz parlak cilt, sık siyah saçlar, iki kıpkırmızı dudak arasından parlayan güzel siyah dişler. Artık arzulanmaya değer kadınların iltifatını kazanabiliyor, insanları ve yazgıyı kendi istekleri doğrultusunda

3 *Argonauten* S. 372 ile karşılaştırınız.

zorlayabiliyor. Böyle tablolar en önemli iki *kula* mitinde görülüyor, *kula* (törenli takas) kabile yaşamında büyük bir rol oynar ve cinsellikle çeşitli psikolojik akrabalıkları vardır. Benzer tablolar gençleşme mitinde, yerlilerin gelecekteki yaşama ilişkin tasarımlarında ve bazı masallarda da var.[4]

Şişmanlık son derece seyrek; ve belirgin olursa hastalık sayılıyor. Dazlaklık sık görülüyor, güzellik kusuru sayılıyor ve *tokulubakana* sözünde belli ölçüde eleştiri içeriyor (dazlak adam; sözcüğü sözcüğüne: "Erkek-kafa arkası-boş-yer"). Fakat böyle bir darbe Trobriandlıya Avrupalı çağdaşına olduğu kadar sert gelmiyor, çünkü bu mutlu adada henüz peruk takılıyor (Resim 68). Ya saçtan yapılma ince bir bant bir tür saç-çelenk gibi doğrudan alnın üstüne bağlanıyor, ya da peruk bütün kafayı örtüyor. Böyle bir peruk elde etmek için, liflerden veya sicimlerden örülmüş ve başa tıpatıp oturan bir takkenin üstüne saç demetleri dikiliyor. Saç kolay bulunan bir şey; çünkü yas töresi, ölenin kan akrabaları hariç köy topluluğunun bütün üyelerinin güzel saçlarını kesmelerini gerektiriyor.

Saçların kazınması, kişisel albeniyi azaltmayı amaçlayan tek yas töresi değil; dış görünüşün yasın gerektirdiği biçimde değiştirilmesi bir ölçüde Trobriandlıların çirkinlik kavramıyla üst üste düşüyor. Kazınmış kafa, kalın bir tabaka yağ ve odun kömürüyle siyaha boyanmış beden, renksiz ve kasten kirletilmiş giysiler, koku ve süs yokluğu yasın dış göstergeleri. Yas kılığının ne kadar çirkinleştirici etki yaptığı Resim 38'de görülebilir, burada normal koşullarda aynı güzellikte olan iki genç adam birbiriyle karşılaştırılabilir. Yas kılığıyla öncelikle, diğer erkeklere çekici görünmesinler diye dul kadınların çirkinleştirilmesi gerekiyor; bu, yerlilerce üstüne basılarak doğrulandı, ayrıca dış görünüşün değiştirilmesi bir yana, cenaze töreninin bütün akışından da bu çıkıyor (bakınız Bölüm VI).

Demek ki kişisel albeninin ne önemi olduğunu artık biliyoruz: normal vücut yapısı, sağlık, ruhsal veya işlevsel bir bozukluğun olmaması, güçlü saçlar, sağlıklı dişler ve pürüzsüz ten; hepsi güç ve iyi tabiat göstergesi.

---

4 *Kula* mitleri için bakınız *Argonauten des westlichen Pazifik* S. 346-350 ve 360-361; ayrıca *Myth in Primitive Psychology*, 1926. (İlkel Psikolojide Mit, Kabalcı Yayınları, *Büyü, Bilim ve Din*'de ikinci makale).

Fakat burada önemli bir not düşmek gerekiyor. Yerliler çirkinliğin çeşitli biçimlerinden öyle tiksintiyle söz ederler ve iğrenmeleri davranışlarına öyle açık yansır ki, insan sözlerinin gerçekliğinden kuşkulanmayı aklına bile getirmez; oyunlarda ve eğlencelerde sözgelimi bir albino, bir deli ya da bir cilt hastası öyle acımasızca dışlanır ki yalnızlığı bir etnologun soğuk kalbini bile merhamete getirir. Yani gözlemlerim bütün yerlilerin ağız birliği ettiği sözlü ifadeleri tümüyle doğruluyor; böyle insanlar cinsel ilişkiden tamamen dışlanmışlardır, çareyi kendi kendine doyumda aramaları gerekir. Buna rağmen, çalışmamın ileriki aşamalarında böyle iddialar sayısız örnekle desteklenerek kadınların cinsel ilişki kurmadan da çocuk sahibi olabilecekleri olgusuna kanıt olarak getirildiğinde kuşkularım oldu (bakınız Bölüm VII, 3 ve 4). Önceden andığımız olayları alırsak, Tilapo'i'nin bir çocuğu vardı, Kurayana'nınkiler altı taneydi üstelik, birkaç albino kız da çok sayıda evlatla kutsanmıştı. Oysa: "Hiçbir erkek onlara yaklaşmaz, çok tiksindiricidir onlar." Birçok bilgi vericimin bunu benden çok daha iyi biliyor olması gerekirken, tasarımın ilk öncülü buydu!

Bu açık çelişkiyi daha yakından inceleyince arkadaki şaşırtıcı olguya vardım: güçlü ve hiç kuşkusuz samimi iğrenme Melanezyalıyı cinsel edimden alakoymuyordu. Bu olasılık, bu fizyolojik faaliyetin yürütülme tarzıyla ilgili. En çirkin ve en itici kimselerin sadece arasıra değil, düzenli cinsel ilişkide bulunduklarını saptamayı başardım. Sözgelimi Orato'u gibi bir *tonagova* (*tonagova* deli demek, fakat bu olayda bir deliyi değil, konuşma bozukluğu olan son derece çirkin yüzlü bir adamı anlatıyor) Omarakana güzellerinin iltifatına mazhar oluyordu, orada oturan reisin hizmetçisiydi ve reisin karılarıyla çok samimi olduğu söyleniyordu. Resim 37'de görülen albino arkasında iyi bilinen birçok aşk öyküsü bırakmıştı. Çalıştığım hemen her köyde, genç ve çekici erkekleri kendilerine sevgili yapabilen son derece itici birkaç yaşlı kadın sayabilirim, özellikle de kendileri ya da kocaları yüksek rütbeliyse.

Gusaveta'daki müteveffa dostum Billy Hancock —son derece zeki bir tüccar ve bugüne değin rastladığım en mükemmel insan— benden tamamen bağımsız olarak aynı kanıya varmıştı; belleğinden bir dizi çarpıcı örnek sayardı, bazı durumlarda kadınlar öyle iğrenç bir çirkinlikte olurlarmış ki "sarhoş bir tayfa bile kendini onlara vermezmiş."

Dostum bana Trobriand Adalarındaki zührevi hastalık kurbanlarını tedavi etmek üzere özel olarak görevlendirilmiş bir doktorun deneyimlerinden de söz etti. Bir defasında bu doktor şaşkınlıkla bir köyün bütün genç delikanlılarının çok şiddetli ve belli ki yeni edinilmiş belsoğukluğu kapmış olduklarını bulmuş, oysa muayeneden geçirilen bütün kadınlar henüz tümüyle sağlıklıymış. Sonunda hastalardan biri, kendisinin ve arkadaşlarının diğerlerinin yanısıra bir kadınla daha ilişkide bulunduklarını itiraf etmiş, kadın öyle yaşlı ve sevimsiz, öyle çirkinmiş ki doktor çeşitli araştırmalarında onu hiç düşünmeden atlıyormuş. Kadının salgının kaynağı olduğu ve öteden beri genç delikanlıları cinsel ilişki için kandırdığı ortaya çıkmış. Olayın ortaya çıkmasından sonra genç erkekler bütün bunları önemsiz bir şaka gibi göstermeye çalışmışlar, ama gerçekte çok utanıyorlarmış. Bilgi vericilerime böyle ve benzeri olguları getirdiğimde baştan savma fikirler yürütüyorlardı. Bazı erkeklerin itici ve çirkin kadınlarla ilişki kurduğunu kabul etmek zorunda kalıyorlardı belki, ama böyle insanların aklının pek yerinde olmadığı görüşündeydiler.

Bu bana uzlaşmanın (davranış idealinin) yerlinin ruhuna ne kadar egemen olduğunu açıklayan olaylardan biriydi; ama bu yüzeysel bir egemenlik sadece ve yerlinin davranışından çok sözlerini etkiliyor. Üzerinde konuşmayı sevmediği şeyler —nerede kaldı ki yaptığını itiraf etsin— inatla reddediliyor, oysa bunların yapıldığını, hatta belki de kendi çatısının altında yapıldığını kendisi de çok iyi biliyor. *Tout comme chez nous!* (Her şey bizdeki gibi!)

3. *İnsan Yüzünün ve Bedeninin Güzelliği*

Güçlülük, sağlamlık ve canlılık, oranlı bir vücut, gergin, boya maddesi yeterli, ama pek de koyu renk olmayan bir cilt: yerliler için fiziksel güzelliğin baş koşulları bunlardır. Her zaman ve her yerde, zarif, canlı, uyumlu insanların diğerlerinin hayranlığını çektiğine tanık oldum. Benzeri genellemeler yerlilerin güzellik idealine, yani tip, renk, ten kokusu, ses nitelikleri ve tavır davranış hoşluğu konusundaki düşüncelerine ilişkin aşağıdaki açıklamalardan da çıkıyor.

Yerliler insan vücudunun pek çok yerini rahatça görebildikleri için

buna karşı estetik ilgileri yapay bir biçimde asla engellenmemiştir; erotik uyarı kaynakları karşısında bizdeki yaygın yanlış tavır da yoktur, bu tavır yapay bir utanma duygusunu ve gizli arzuları bizim tepeden tırnağa giyinmemizin nedeni yapar; bunun için de bizde erotik üstünlüklerin değerlendirilmesi, beden güzelliğinin değerlendirilmesine olduğu kadar giysi modellerine de bağlı, zor, karmaşık bir iştir. Yani Trobriandlıların bu açıdan bize göre bir üstünlükleri var ve ilginçtir ki erotik ilgileri asıl olarak başa ve yüze yoğunlaşmış. Güzellik büyüsünün sözlerinde insanın çekici yanları sayılırken ya da süs ve mücevherlerden söz edilirken ilginin arkaplanında hep insan yüzü —gözler, ağız, burun— var. Büyüde baş önemli bir rol oynuyor, ama erotik duyguların yerleşim yeri olarak değil, hayranlık nesnesi olarak. Erotik duygular daha çok karnın alt kısımlarına yerleştirilir. Ayrıca kadında göğüsler, erkekte vücut yapısı ve boy en önemli şeylerdir, bunun yanısıra cilt rengi ve niteliği gelir. Belli büyü formüllerinde yüz hatlarının ve başın yanısıra vücudun bütün organ ve parçaları da sayılır, ama diğerlerinde yalnızca birinciler anılır.

Yüz biçimi çok önemlidir; dolgun ve yuvarlak olmalıdır. *İmiliyapila* (dolunay gibi), *imilibvata* (ay gibi), *kalububovatu* (yüzün yuvarlıklığı) sözleri büyü formüllerinde sık sık geçer. Alın dar ve pürüzsüz olmalıdır; *talisalisa* sözü (gerginleştirmek, pürüzlerini gidermek) büyü sözlerinde tekrar tekrar ortaya çıkar. Dolgun yanaklar, ne çok çıkık ne çok küçük bir çene, yüzün tamamen tüysüzlüğü, fakat alna iyice girmiş saçlar: bütün bunlar güzelliğin gerekleridir.

Kozmetik maddeleri vücudun başka herhangi bir yerinden çok yüzde kullanılır. Yüz boyaması (*soba*) siyah, kırmızı ve beyaz renklerle yapılır (Resim 75). Kırmızı boya olarak ya betel ceviziyle kireçten oluşan bir karışım, ya da kırmızı aşıboyası kullanılır. Belli balçık türleri bazen de dövülmüş mercanla karıştırılarak eskiden beyaz vazifesi görüyormuş, ama şimdi bu renk Avrupa üstübeci tarafından püskürtülmüş durumda; buna karşılık kırmızı henüz çoğunlukla yerel boya maddelerinden elde ediliyor. Siyah ya basit biçimde, kömürleşmiş hindistancevizi liflerinden, ya bir tür odun kömüründen, ya da odun kömürüyle güzel kokulu yağ karışımından çıkarılıyor; güzel kokulu odunların küçük parçalar halinde kesilip hindistancevizi yağında kaynatılmasıyla elde ediliyor; *sayaku* odunu denen ve sanırım

doğudaki Woodlark ve Marshall-Bennet Adalarından getirilen bir sandal ağacı odunu en sevileni. Buna benzeyen, ama daha az değerli bir odun olan *Ladikoko* Trobriand Adalarında çıkıyor ve aynı amaç için kullanılıyor. Keskin kokulu karışım hindistancevizinden yapılma şişelerde saklanıyor ve yüzü güzelleştirme çizgileri için kullanılıyor. Yerliler güzelliği artırmaya yarayan süs boyanmasıyla (*soba*), yas işareti olarak bütün çekiciliği yok eden kurum karası boyanmayı (*koula*) birbirinden kesin olarak ayırıyorlar.

Güzel bir yüzü ana hatlarıyla genelde betimledikten sonra artık ayrıntılara girmek istiyoruz. Gözler, bildiğimiz gibi, yerlilerin görünüşüne göre cinsel arzunun kapılarıdır (Bölüm VII, 1); ayrıca erotik merkez de sayılırlar. Kirpiklerin ısırılarak koparılması, yani *mitakuku* denen âdet aşk yaşamında önemli bir rol oynar. *Agu mitakuku* (ısırılarak koparılmış kirpiklerim) deyimi bir aşk sözcüğüdür. Aşk büyüsünde gözler sık sık anılır: *mitayari* (ışıltılı gözler), *mitabvoyili* (güzel gözler), *mitapva'i* (ışıklı gözler). Göz parlamalı, ama küçük olmalıdır. Bu konuda yerlilerin çok kesin bir kanısı var. Büyük gözler (*puynapuyna*) çirkindir. Gözlerin özel bir güzellik bakımı yoktur, ama elbette kaşların traş edilmesi dışında. Bu, yolunmuş kirpiklerle birleşince gözleri Avrupalı zevkine tuhaf bir biçimde çıplak gösterir. Gözlerin parlaklığını ve diğer çekiciliklerini artırmak için özel bir büyü yoktur.

Gözlerden sonra en önemlisi ağız herhalde. Bu, erotizmde öne çıkan bir rol oynuyor ve yerlilerin güzellik öğretisi güzel bir ağzın değerini vermeyi çok iyi biliyor. Ağız çok dolgun ve iyi biçimli olmalı. Şiş dudaklar (*ka'uvala'u vodala*) yapışık ya da ince dudaklar (*kayvoya vadola*) kadar çirkin sayılıyor. Sarkık bir alt dudağın çok çirkin olduğu söylendi bana. Ağız için özel bir güzellik büyüsü var, *talo* büyüsü. *Talo*, betel cevizinden elde edilen kırmızı bir boya; dudakları kırmızılaştırmak için kullanılıyor.

Burun dolgun ve etli olmalı, ama çok büyük de değil. Uzun, ince, sivri bir burna, kısacası bir gaga burna yerlilerce *kapatata* deniyor ve çirkin sayılıyor. Güzel bir burna *kabulitoto* (yükselen burun) deniyor, çünkü çok yassı bir burun da ciddi bir güzellik kusuru ve bu şanssızlığa uğramış insanlara cinsiyetine göre erkekse *tonapa'i*, kadınsa *nanapa'i* deniyor. Bir burun çivisi (hınzma) güzellik nedeniyle öteden beri

vazgeçilmez bir şey, ama yavaş yavaş modası geçiyor. Bu süs parçası ve bununla ilgili koklama organı için özel bir büyü yok.

Kulaklar ne çok küçük ne çok büyük olmalı; dünyanın başka yerlerinde olduğu kadar Trobriand Adalarında da bütün vücut parçalarının uyması gereken kesin bir kural bu. Yelken kulak (*tiginaya*) kesinlikle çirkin sayılıyor. Her iki kulak memesi de delinmiş ve halkalarla süslenmiş olmalı. Delik küçük çocuklarda aşağıdaki şekilde açılıyor: Bağadan kesilmiş ve iki ucu da sivriltilmiş bir halka kulağa kamalanıyor, bu öyle yapılıyor ki sivri uçlar kıkırdağı yavaş yavaş deliyor. Önce küçük olan delik sonra yavaş yavaş genişletiliyor ve sonunda kulak memesinde halkanın asıldığı oldukça büyük bir delik oluşuyor. Artık bu halka bağa halkalarla ve diğer süslerle donatılıyor, *spondylus* kabuklarından yapılan kırmızı diskler en sevileni. Kulaklara yapılan bu işlem kesinlikle kaçınılmaz bir şey, yoksa insana *tegibvalodila* denebilir (çalılık domuzu kulaklı).

Dişlerin gerçekten güzel olması için karartılması gerekiyor (*kudubva'u*: sözcük anlamı: siyah diş; ya da *gigiremutu*, işleme verilen ad). Bu, özel bir mangrove kökünün bir parçasının gece boyunca dişlerin üzerine konmasıyla yapılıyor, bunu uzun süre devam ettirmek gerekiyor. Fakat Trobriandlıların çoğunluğu dişlerini karartmıyor.

Doğru yerde çıkmış kıl büyük güzellik sağlıyor, ama bildiğimiz gibi kafa derisinden başka yerde kıl büyümemeli. Kaşlar traş ediliyor, sakal yalnızca yaşlı erkeklerde kalabiliyor, "artık kadınlarla yapacak işi kalmayanlarda" yani. Kıllar asla yolunmuyor, daima traş ediliyor; bu eskiden obsidienle yapılırmış, şimdi şişe camıyla yapılıyor. Saçlar, eğer gerçekten gürse özellikle hayranlık uyandırıyor; o zaman kıvır kıvır kalın bir yığın haline gelinceye kadar uzatılıyor ve Melanezyalılar için çok karakteristik olduğu şekilde neredeyse her bir saç teli kafadan ayrı duruyor.

Yerliler siyah, sarı ve kır saçı ayırt ediyorlar (*yabvabva'u, yadidaydaya* ve *yasooso'u*). Albinolara *topvaka'u*, "beyaz saçlı adam", ya da *tososo'u*, "kır saçlı adam" deniyor. Ayrıca saçlar, düzle dalgalı (*yasinare'i* ya da *yasisiye'i*), kıvırcık (*yasasaybulu*), sık ve gür (*yamtumvatu*), dağınık ve neredeyse keçeleşmiş (*yakulupaki* ya da *yakutuya*) diye de ayrılıyor. Ortadaki iki şekil güzel sayılıyor, düz ve dalgalı saçlarla dağınık saçlar güzel değil ama. Kesmeye ve şekil vermeye

gelince: tipik Melanezya tarzı kıvırcık kafa (*gugvapo'u*) tercih edilen saç modeli. Saçlar yanda ve arkada kesilip yukarda uzun bırakılırsa —kafa uzun, silindirik bir biçim alacak şekilde— buna *bobobu* deniyor. Bir erkek yastan çıkmışsa bazen başının ortasındaki saçları uzamaya bırakıyor, ama çevredekileri traş ediyor, buna *takvadoya* deniyor. Yas döneminden sonra uzayan saça henüz kısa olduğu sürece *sayva'u* deniyor. Yüksek rütbeli erkeklerin bir ayrıcalığı var, bunlar yas sırasında başlarının arka tarafında bir miktar saç bırakabiliyorlar (Resim 25). Bu daha sonra uzun tutamlar halinde büyüyor, bu tutamlar bazen örülüyor ve o zaman *saysuya* deniyor (sözcük anlamı: "zülüfçük").

Vücut kılları (*unu'unu*: yam yumrularında bulunan sakalları ve yaprakların alt yüzeyindeki tüyleri de anlatan bir söz) çirkin sayılıyor ve traş ediliyor. Sadece mit ve masallarda bazen, *unu'unu*'yla kaplı belli insanlar görünüyor, yerlilerin gözünde gülünç ve aynı zamanda sapıkça bir nitelik bu.

Şekil verme önemli bir tuvalet sorunu. Saç keskinleştirilmiş bir midye kabuğuyla kısaltılıyor (*kaniku*) ve bu da saçı demet demet bir parça oduna dayayıp keserek yapılıyor. Taranması uzun dişli tahta bir tarakla (*sinata*) yapılıyor; güzellik büyüsünün en önemli türlerinden biri tarak üstüne uygulanıyor. Saç parlaklığının (*pulupulu*, *vaypulu* ya da *vayboku*), tek amaçları bedensel güzelliği sergilemek olan belli şeylerin (*kayasa*) merkezinde bulunduğunu daha önce görmüştük. Tırnaklar da keskinleştirilmiş midye kabuğuyla kesiliyor ve kısa tutuluyor.

Erkeklerde ince uzun, dik, iyi gelişmiş bir vücut çok beğeniliyor. *Kaysaki*, "hızlı uzun bir kano gibi", *kuytuba*, "yuvarlak bir ağaç gibi" övgü deyimleri; sonuncusu aşırı zayıflığın meziyet olarak değerlendirilmediğini gösteriyor. *Kaylobu* —iyi süslenmiş, iyi temizlenmiş— aynı şeyi dile getiriyor. Her üç söz bir dulun genç kocası için yakınmasında var.

Kadınlarda da aşırı bir karın gelişimi olmadan ince uzun bir endam arzulanır bir şey. *Kaygumita* (ince uzun), *nasasaka* (küçük karınlı) övücü sözler. Buna karşılık *napopoma* (tencere karınlı) ve *nasoka* (balonbalığı vücutlu) hoşlanmamayı dile getiriyor.

Kadınlarda memeler özellikle önemli. *Nunu* sözcüğü aynı zaman-

da hem kadın memesi için, hem erkek ve kadında meme başı için, hem erkek göğsünün orta kısmı için, hem de süt için kullanılıyor. Kadın memesinin biçimini ve görünüşünü betimlemek için kısmen eğretilemeli, kısmen özel bir miktar terim var. *Nutaviya* (*taviya* gibi: küçük, yuvarlak bir meyve) dolgun, yuvarlak, dik bir oluşumu niteliyor; *nupiyakva* da —etimolojisini saptayamadığım bir sözcük— aynı anlama geliyor. *Nupipisiga* ya da *nupisiga*, küçük, gelişmemiş, genç kız memesi gibi memeler için kullanılıyor, bunlar ilk anılanlardan daha az çekici sayılıyor. Sarkık memeler *nusavevo* diye adlandırılıyor, bu, *nu* önhecesiyle *savevo* sözcüğünden oluşuyor, *savevo*, mesela olgun bir meyvenin sarkması gibi gevşek gevşek sarkmak demek. Başka bir isabetli benzetme *nukaybvibvi* sözcüğünde var; burada uzun, ince, sarkık göğüsler pandanus ağacının hava kökleriyle karşılaştırılıyor; pörsümüş, yaşlılıktan kurumuş memelere *pvanunu* deniyor, *pva* önhecesi bir kötüleşmeyi, aşağı gidişi anlatıyor, *nunu* ise özel asıl sözcük. Bu sözcüğün anlamı zamanla, genelde buruşmuş cildi kapsayacak biçimde genişlemiş.

Dik, iyi gelişmiş memeler kadının güzelliği sayılıyor. Büyüme çağındaki kızlar memelerine masaj (*i'uvoli*) yapıyorlar, bunlara sonra *nu'ulavolu* da deniyor (masajlı memeler). Bir delikanlı sevgilisini küçük göğüslerle daha çok seviyorsa şöyle söylüyor belki: *yoku tage kuvoli nunum; kvnupisiga* ("Memelerine masaj yapma, kız memesi gibi kalsınlar.")

Şimdi tekrar genel vücut güzelliğine dönelim; pürüzsüz cildin ve canlı esmer bir rengin çok tutulduğunu daha önce de söylemiştik. Büyü formüllerinde bu bağlamda sık sık, dokununca dış yüzeyleri ele hoş gelen nesneler anılıyor, pulsuz balıklar, düzgün kabuklu ağaçlar, kaygan, yuvarlak deniz kabukları. Renge gelince; koyu kahve tenden kesinlikle hoşlanılmıyor. Yıkanmada kullanılan büyü formüllerinde ve diğer güzellik tılsımlarında, arzulanacak bir ten, beyaz çiçeklerle, ay ışığıyla ve sabah yıldızıyla karşılaştırılıyor. Gebelik büyüsü vücut güzelliğiyle ilgili bu ideal için bize bir örnek vermişti zaten. Fakat fazla yetersiz pigman da değerli değil yine; arasıra görüldüğü gibi cansız, solgun, sarı-kahverengi ten Avrupalıya olduğu kadar Trobriandlıya da hoş gelmiyor. Beyazımsı sarı saçları, uzun, altın rengi vücut tüyleri, üzerlerine kirli sarı bir şey sıçramış gibi görünen koca-

man çilleriyle albinolar Avrupalıda ve yerlide aynı nahoş duyguyu bırakıyorlar. (Resim 37).

4. *Vücut Bakımı*

En başta gelen vücut bakımı temizliği amaçlıyor. Yerliler kokuya ve vücut kirliliğine karşı son derece duyarlılar. *Kakaya* (banyo ya da bütün vücudu bol suyla yıkamak) her süslenme töreninde ilk görev; diğer zamanlarda ise çok sık yapılan bir şey. Yerliler sık sık ellerini sudan geçiriyorlar, yüzlerini yıkıyorlar. Böyle küçük yıkanmalara *vini* deniyor. Büyük makyajdan önceki yıkanmayı daima hindistancevizi yağıyla yağlanma (*putuma*) izliyor, tene hoş bir parlaklık veriyor bu, kötü kokuları da tamamen yok ediyor, eğer mümkünse yağa bir koku maddesi de katılıyor; pandanus çiçekleri, *gayevo*, güzel kokulu *butia* çiçekleri ya da mevsime göre diğer kokulu çiçek ve otlar; daha önce adı geçen güzel kokulu *sayaku* boyası da bu amaç için kullanılıyor.

Kurutulmuş ve sarartılmış yapraklar yerlilere giysi için malzeme oluşturuyor, erkekler pandanus veya —çok iyi kalitede bir giysi için— areka palmiyelerini, kadınlar muz yapraklarını kullanıyorlar (Resim 69). Giysiler son derece sınırlı; özellikle de sadece bir edepbezi taşıyan erkeklerde. Edep bölgesini, yani karnın alt kısmıyla ilk bel omuruna kadar arka tarafı örten dar bir banttan ibaret bu. Bant önde ve arkada bir kuşağa tutturuluyor. Genellikle bunun üstüne, zaman zaman değerli malzemeden oluşan özel bir süs kuşağı daha takılıyor. Edepbezi büyük bir titizlikle giyilip bağlanıyor, böylece utanma duygusundan ötürü gizli kalması gereken o sınırlı bölge her zaman kılı kırk yararcasına örtülmüş oluyor. Erkekler yatak odalarının mahremiyeti dışında edepbezlerini çok seyrek çıkarırlar, yalnızca balıkta ve diğer erkeklerle birlikte yıkanırken çıkarılıyor. *Yavi* (edepbezi) sözcüğü, başka zaman yalnızca insanın kendi vücut parçaları için kullanılan ve sıkı iyelik gösteren zamir takısıyla kullanılıyor (*yavigu*, benim edepbezim; *yavim*, senin edepbezin; *yavila*, onun edepbezi vs.) Yani bu giysi parçasıyla erkek bedeni arasındaki sıkı bağ dilbilgisinde de karşılığını buluyor.

Kadınlar, lifli bitki dokularından kesilmiş dar şeritlerin çeşitli

tarzlarda işlenmesi ve boyanmasıyla elde edilen etekler giyiyorlar. Trobriand modeli giysilerin üretiliş biçimini ve çok önemli giysi sorunu karşısında kadınların tavır alışlarını ayrıntılı bir biçimde anlatmaya kalkışsak ortaya kapsamlı bir kitap çıkardı. Konuyu kısaca toparlarsak: Kadınlar bir iç etek, onun üstüne ikinci bir etek giyiyorlar. Evde, yakın arkadaş çevresinde ve çalışırken üstteki etek çıkarılıyor, yalnız iç etekle kalınıyor (Resim 9, 18, 21). Küçüklüğüne ve zavallılığına rağmen utanma duygusunun bütün gereklerini karşılıyor bu. Üst etekler zengin ve bazen de çok kalın. Normal zamanlarda ve sıradan amaçlar için giyilenler yapay bir biçimde boyanmıyor, sadece kurutulmuş hindistancevizi ve muz yapraklarının doğal renklerini gösteriyorlar: canlı altın sarısı ve gümüşi tonları. Yas zamanlarında ve aybaşı kanaması sırasında birazcık daha uzun etekler giyiliyor. Banyo için ya da yağmurlu havalarda hindistancevizi lifleri diğer malzemeye tercih ediliyor. Renk ve biçimde en büyük çeşitlilik, hasat zamanı ve şenliklerde giyilen gala eteklerinde oluyor (Resim 13, 62, 69); o zaman ışıl ışıl renk kombinasyonları, tam bir malzeme bolluğu ve "kesim"de büyük ustalık ortaya çıkıyor. Kadın giysisi için kullanılan *doba* terimi de yine sıkı iyelik belirten takılarla kullanılıyor. Bileşik biçimlerde ünlüler değişiyor, *dabegu*, benim eteğim; *dabemi*, *dabela* gibi.

En önemli süs nesnelerini yeri geldikçe önceden de anmıştık. Yerliler güzel kokulu çiçeklerden yapılma çelenklerle süslenir, saçlarına çiçekler takar —özellikle de kırmızı şeytankeneviri çiçekleri—, kol bantlarına kokulu otlar veya uzun yapraklar ve flama benzeri şeritler sokarlar. Üstkolda kol bantları, boyunda deniz kabuklarından ve yabani muz tohumlarından yapılmış zincirler çok yaygındır. Bütün erkek ve kadınlar kulaklarına halka, bellerine kemer takarlar.

Yüzün tam tersine vücut pek seyrek boyanır ve dövmeler hiçbir zaman görünmez. Bana ilk âdet zamanında kızlara vajinanın çevresine dövme yapıldığını söylediler. Bu dövmeye *ki'uku'u* deniyor ve bilgi vericilerimin ifadelerine göre estetik nedenlerle yapılıyor. Erkek ve kadınlar süs için önkollarına dağ da yapıyorlar.

Bir diğer kişisel albeni de unutulmamalı: ses. İyi şarkıcılar onur bakımından iyi dansçıların hemen arkasından geliyorlar. Güzel bir sesin gücü iyi biliniyor ve uzak yakın her yerde övülüyor; ve şarkıyla

baştan çıkarmanın birçok örneği var. Herhalde en ünlüsü de Mokadayu'nun öyküsü; güzel cins nezdindeki başarısı, köyün en güzel kızlarından biri olan kendi kız kardeşiyle kurduğu ensest bir ilişkiyle doruğa ulaşıyor.[5]

Trobriand güzellik kavramlarına bir tür arkaplan olarak, yerlilerin diğer ırk tiplerine ilişkin görüşleri çok ilginç olur herhalde. Genelde diğer yerlileri kendi soylarına göre daha az çekici buluyorlar, ama ayrımlar yapılıyor ve çirkinlik dereceleri saptanıyor. En beğenilmeyenler kesinlikle Papua körfezinin ve kuzey sahilinin saf Papua tipi; bunları şimdilerde beyaz adamla birlikte Trobriand Adalarında sık sık görmek mümkün. Çirkinlikleri çoğunlukla tenlerinin koyu rengine dayandırılıyor, gerçekten de Trobriandlılarınkinden çok daha koyu bir renk bu ve kendine özgü bir çikolata tonu gösteriyor. Tam kıvırcık saçları ve bunu örgü ve saçaklar halinde tuhaf bir biçime sokmaları da pek meziyet sayılmıyor. Öne çıkık ince dudakları ve uzun dar yüzde biraz Yahudileri hatırlatan koca gaga burunları da pek çekici değil. Bu eleştirileri, plantasyonlardan birinde çalışan Papua körfezi yerlileri bir dizi dans gösterisi yaptıkları sırada not aldım. Dans sanatları içten bir hayranlık kazandı ama dış görünüşleri hayır. Trobriandlılar koyu renk tenli, tıknaz yapılı ve kısa boyunlu Dobuanlarla da sık sık alay ediyorlar. Güney Massimler gibi doğudaki ada gruplarından uzakta oturan yerliler güzellik değerlendirmesinde çok daha iyi dereceler kazanıyorlar. Bunlar Trobriandlılara Dobuanlardan çok daha uzak olmalarına rağmen yerliler ırk akrabalığını farkediyor ve şöyle söylüyorlar: "Onlar bizim gibidirler, güzeldirler."

Avrupalılar —yerlilerin açık itirafına göre— güzel değiller. "*Im* telleri gibi kadınların kafalarına yapışan" düz saçlar (*im*: sicim yapımında kullanılan kaba pandanus lifleri); "balta ağzı gibi keskin" burun; ince dudaklar; "su birikintisi gibi" kocaman gözler; albinolarınki gibi benekli beyaz ten; bütün bunlar, yerlilerin ifadelerine göre (hiç kuşkusuz duygularına göre de) çirkin. Yine de iyiliklerine ve kişisel nezaketlerine âdil davranıp şunu söylemeliyim ki her zaman heyecanla benim bu kurala değerli bir istisna oluşturduğumu savundular. Nor-

5 *Sex and Repression*, 1917, Kısım II, Bölüm IV ile karşılaştırınız. Ayrıca bu kitapta Mokadayu'nun öyküsünün anlatıldığı yere bakınız: Bölüm XIV, 3.

mal bir beyazdan çok bir Melanezyalıya benzediğim konusunda bana tekrar tekrar güvence verdiler. Hatta bu iltifat özel kanıtlar getirilerek de güçlendirildi: kalın dudaklar, küçük gözler, keskin bir burun hattının yokluğu lehime yazıldı. Ancak alnım ve saçlarım için iltifatlı konuşmayı akıllılıkları ve dürüstlükleri engelliyordu. Trobriandlıların nezaketinin gerçeğe duydukları saygıdan daha büyük olmasından korkuyordum kuşkusuz; ayrıca kişiye düzülen övgülere geleneğe göre tütün ya da betel cevizi türünden uygun bir hediyeyle karşılıkta bulunulduğu da unutulmamalı; iltifatlarının nedeni estetik kanılarından çok burada aranabilir belki. (Yine de Resim 68'le karşılaştırılabilir.)

Demek ki şurası açık: Trobriandlılar kendi ırk tiplerini tercih ediyorlar ve bu da yalnızca hoşgörüsüz kendini beğenmişlikten ötürü. Ama iyi düşünülmüş ayrımlar yapıyor ve yeri geldiğinde övgü dağıtabiliyorlar. Güney Massimler onlara kendileri kadar güzel geliyor, hatta Kuzey Massimlerin doğudaki bölümünün, yani Woodlark Adası ve Marshall-Bennet grubu sakinlerinin dış görünüş bakımından kendilerinden daha üstün olduğunu içtenlikle itiraf ediyorlar. Bana da esasen bütün yabancılara olan oldu; önce kişisel farklar karşısında daha az duyarlıydım ve daha çok, genel tipe ilişkin bir izlenim edinmiştim. Fakat ülkeyle ve insanlarla daha içli dışlı oldukça, fazla koyu ya da fazla sarı tenin, fazla düz ya da fazla kıvırcık saçın, Avrupalılarınkine benzeyen ince dudaklı bir ağzın ya da bir gaga burnun bir Melanezyalıda çirkin durduğunu ben de daha fazla hissetmeye başladım. Aynı zamanda ırk tipi içersinde güzelliği teşhis etmeyi de öğrendim ve kimin bir yerlinin hoşuna gideceğini, kimin gitmeyeceğini her zaman az çok kesinlikle *de facto* bilir oldum. Hatta yapay değiştirmeler bile —koyu kırmızı kalın dudaklar arasından parlayan siyah dişler, yüze üç renkte çizilmiş, süslü harflere benzeyen zarif çizgiler; kalın siyah saç yumağı içinde alev alev yanan şeytankeneviri çiçekleri; hindistancevizi yağından parlayan altın kahve ten— artık bana gülünç maskaralıklar gibi görünmez oldu, tam tersine bunlarda kişisel albeniyi artırmaya yarayan en uygun araçları görüyordum. Sonuçta kendi ırkımızın değişen modellerine alışmamız, önceleri yalnızca bir karikatür görebildiğimiz yerde güzelliği keşfetmemiz de her zaman bir süre istiyor.

Yaşlı Reis To'uluva bu konudaki ilk konuşmamıza başlarken ba-

na aşağıdaki güzellik büyüsü formülünü okuduğunda duyduğum hafif şaşkınlık duygusunu hâlâ anımsıyorum:

"Migila	*bubovatu;*	*matala*	*kuvikekita;*
"Yüzü onun	yuvarlak;	gözleri	küçük;

kabulula	*kaykekita;*	*kudula*	*sene*	*kobvabva'u;*
burnu	küçük;	dişleri	çok	siyah;

kulula	*sene*	*kobubovatu."*
saçları	çok iyi	yuvarlatılmış."

Bu kısacık cümle incelememizin bütün sonuçlarını toparlıyor ve insan bedeninin güzelliği için yaklaşık bir ölçüt veriyor; kültürel değerleri, biyolojik karakteristikleri ve ırksal özellikleri birleştiriyor. Durulan bakış noktası Avrupalı için kavranabilir bir nokta; yeter ki ırk ve kültür farklılıklarının ötesinde insani ya da biyolojik dayanışma duygusunu korusun ve başka bir halkın kültürel ve estetik değerlerini derinden kavrayabilecek yeterli zihinsel esnekliği göstersin.

5. *Bir Aşk İlişkisinin Akışı*

Tipik bir Trobriand aşk ilişkisini Avrupa damgalı romantizmle karşılaştırmak yerlilerin aşk dünyasını anlamamızı kolaylaştırabilir belki.

Aşk, bizdeki gibi onlarda da güzelliğin ve kişiliğin neden olduğu ilk sarsılmadan doğar; ama gelenek ve kültürdeki büyük farklılıklar sonucu, olayın daha sonraki gidişi yer yer derin ayrılıklar gösterir. Bütün yüksek kültürler için, başlangıçta iki sevgilinin cinsel anlamda hemen birleşmesini engelleyen sınırlamalar karakteristiktir; dolayısıyla bizde sevgi objesi paha biçilmez erdemlerle donatılır ve çevresine kutsal, gizemli bir "arzulanmaya değerlik" atmosferi örülür. Kurgucu fantezileri yaşamın gerçekleri karşısındaki duyarlılıktan daha çok gelişmiş olan erkeklerde böyle tutkulu düşkünlükler tam anlamıyla romantik ilişki içinde ya hayallere ve aşırı tutkuluğa yol açar, ya da

Vita Nuova'da veya Petrarca'nın sonelerinde bulunan türden taşmalara neden olur. Bu ürkekçe, bencilce tapınma; ölümsüz kadınlığın —erkeği Tanrı'ya götüren Beatrice ya da Gretchen'lerin— bu abartılı, düş ürünü yüceltilmesi, gerçekten de batı romantizminin tipik bir yanıdır, asıl ifadesini en büyüklerinden birkaç sanat eserinde bulmuştur ama kendini ifade etme yeteneği sınırlı kalan başka bir çoğunda da görülür. Yapay bir biçimde beslenmiş bu gizem dünyasına ve bunun sonucu olarak kadının idealize edilmesine karşı tepki ise, daha sonraları, olumsuz sonuçlarıyla birlikte Schopenhauer'in ve Nietzsche'nin hakaretlerinde ve suçlamalarında ortaya çıkar.

Aynı sarsıntıyı yaşayan sokaktaki adam sone yazmaz, ama o da ciddi bir eğilim duyduğu objeyi —daha ölçülü de olsa— tapınma ve yüceltme ile sarmalar. Aynı zamanda duygularını pratik olarak ifade etmenin yollarını da arar ve daha yakın tanışıklık kurmak için fırsat kollar. Karşılıklı hoşlanma aşka doğru olgunlaşıyorsa klasik yola başvurulur: talip olma, nişanlanma, evlenme. Bir erkekle bir kadın, toplumun ve ahlakın bütün sınırlamalarının ötesinde, doğal tutkuları tarafından son amaca götürülebilirler; ama şu da bir gerçek olarak kalır ki gerçek sevgi bizim kültürümüzün erkek ve kadınlarını cinsel dürtünün hemen doyurulmasına değil, şehvetin genel manevi sevgiyle yavaş yavaş kaynaşmasına götürür. Zengin bir ortak yaşamda yasalarca onaylanmış yakın birliktelik: bizim romantik ideolojimizin dolaysız amacı budur. Cinsel ilişki de dahil geri kalan her şey zımni sonuç olarak gelir.

Peki, bir kıza âşık olan ortalama Melanezyalı delikanlıya ne olur, tabii kız ne bir akrabalık tabusu ne de sosyal konumu nedeniyle ona yasak değilse ve kişisel meziyetleriyle de çok farklılaşmıyorsa? O da (delikanlı) ilk etkiye estetik ve duygusal uyarılmayla cevap verir; kızı yepyeni gözlerle görür, kız ona arzulanmaya ve uğrunda büyük zahmetler çekmeye değer görünür. Fakat gizemlilik duygusu, ona uzaktan tapınmak, ya da yalnızca yakınında olabilmek arzusu ona yabancıdır. Trobriandlı delikanlının, yeni idealiyle aynı tipten kızlarla pek çok cinsel deneyimi olmuştur. Çocukluğundaki denemelerinden beri, güzellikten hoşlanmak anında cinsel yakınlaşmayla iç içedir onun için. Cinsel arzularının sonul doyumu rastlantıya bağlı değildir, tam tersine bunu basit bir biçimde önceden yapar. Bütün töreler, âdet ve

kurumlar, aşağıdaki açıklamalarda görüleceği gibi, basitçe hemen saldırmayı emreder.

Cinsel özgürlüğün çok daha kısıtlı olduğu diğer Melanezya köy toplumlarındaki aşk âdetleri Trobriandlıların aşk yaşamına aydınlatıcı bir ışık tutuyor; buralarda yakınlaşma yavaş yavaş gerçekleşiyor, hatta bir tür romantik aşk da var. Güneye en yakın olan etnografik bölgede, Amphlett Adalarıyla hemen yanında Dobuanların oturduğu adalarda evlilik öncesi ilişki hoş görülmüyor, buralarda töre erotik oyunlarda çocukların kaynaşmasına, oğlanlarla kızlar arasındaki dizginsiz ilişkiye ve *bukumatula* (bekâr evi) gibi kurumlara destek olmuyor. Amphlett Adalarındaki sınırlı pratiğimde, evlilik öncesi ilişkinin pek varolmadığı izlenimini edindim, her durumda Dobu'da Trobriand Adalarına göre çok daha seyrek oluyor. Buna bağlı olarak, uzun bir talip olma dönemine izin veren ve bunu ilk elde cinsel ilişkiyi amaçlayan bir aşka bağlayan bir miktar âdet var. Söylendiğine göre her iki bölgenin de aşk şarkıları var ve delikanlılar kaval ve ağız tamburası çalarak kızların ilgisine talip oluyorlar; delikanlılarla kızlar oyunda ve eğlencede bir araya geliyorlar gerçi, ama yalnızca tanışmak ve arkadaşlık için. Talip olmanın daha sonraki aşamalarında ve evlilik aktinden önce delikanlı nişanlısını babasının evinde ziyaret edebiliyor, ama cinsel hiçbir ilişki olmuyor, sevgililer sadece sohbet edip karşılıklı şefkat alışverişinde bulunuyorlar. Benzeri bir durum batı Papua-Melanezya kabilelerinde var, bunların arasında az çok kapsamlı araştırmalarım oldu. Yine de bu açıklamaları ihtiyat kaydıyla yapıyorum; Trobriandlılar arasındaki gözlemlerimle hiçbir biçimde karşılaştırılamaz bunlar, çünkü istisnasız hepsi, doğrudan sorguya çekilen bilgi vericilerin ifadelerine dayanıyor, ülkede uzun süreli kalındığında insana kendiliğinden akan zengin malzemeye değil.[6]

Töreden dosdoğru amaca yönelmeyi öğrenen aşk delisi Trobriandlı, hemen, emektar yakınlaşma yöntemlerine başvurur.

En basiti şahsen doğrudan talip olmadır. Özgür aşk bağlantılarına ilişkin daha önceki açıklamalarımızdan bildiğimiz gibi, bir delikanlı-

6 Batı Papua-Melanezyalılar için "The Natives of Mailu" adlı monografime ve orada C.G. Seligman'dan yapılmış alıntılara bakınız *(Transactions of the Royal Society of South Australia,* 1915, S. 559-564).

nın arzusunu ifade etmesi için sayısız fırsat vardır, aynı biçimde kızın da onu yüreklendirmek için fırsatı vardır (bakınız Bölüm IX). Aynı köy topluluğu içersinde en ufak bir güçlük çıkmaz. Ayrı köylerden oldukları zaman da belli şenliklerde buluşurlar; birbirleriyle konuşabilir, oyunda, dansta, kalabalıkta aşk oyununun açılışını yapabilirler; ileriki bir tarih için bir buluşma da kararlaştırılabilir. Daha sonra da buluşmalar *ulatile* ve *katuyausi* yardımıyla tekrarlanır, ya da sevgililerden biri diğerinin köyüne yerleşir.

Bir başka tür talip olma bir aracıyla yapılandır (*kaykivi*). İki köy birbirine çok uzaksa ve mevsim dolayısıyla kişisel yakınlaşma olanaksızsa bu uygulanır. Kıza delikanlının hayranlığını iletmesi ve bir buluşma ayarlaması için erkek veya kız ortak bir arkadaştan ricada bulunulur. *Kaykivi* (aracı) kullanmaya karar vermek o kadar kolay değildir, çünkü görevi başarısızlığa uğrar ve bu duyulursa talip tam anlamıyla rezil olur. Herhangi bir nedenle ne doğrudan yaklaşmanın ne de *kaykivi* kullanmanın mümkün olmadığı zamanlarda ise âşık saldırısı için en güçlü talip olma aracına, büyüye başvurur. Burada yalnız şu kadarını söyleyelim ki aşk işlerindeki hemen her başarı büyüye yorulur, erkekler ve kadınlar sarsılmaz bir inançla ve gözükapalı inanırlar buna ve büyü, bu psikolojik durumun sonucu olarak çok etkindir; ama aşk büyüsünü ayrıntılı bir biçimde ancak bir sonraki bölümde ele alabiliriz.

Demek ki Trobriandlı erkeğin teklifi hiçbir dolambaçlı yol bilmiyor; cinsel anlamda sahip olmanın yalnızca bir sonuç olay anlamına geleceği zengin kişisel ilişkiler peşinde de koşmuyor. O çok basit biçimde ve dobra dobra, amacı apaşikâr cinsel doyum olan bir buluşma rica ediyor. Ricası kabul edilirse her tür romantik ruh hali, erişilmeze ve gizemliye duyulan her tür özlem ortadan kalkmış oluyor. Talibin reddedilmesi halinde de bir trajedi için fazla yer kalmıyor, çünkü cinsel arzularının herhangi bir kız tarafından yarım bırakıldığını görmeye çocukluğundan beri alışkın olan Trobriandlı delikanlı şunu iyi biliyor: Bu tür bir aksiliğe karşı en emin ve en hızlı çare yeni bir aşk öyküsüdür.

6. *Kişisel Eğilim*

Romantizmin sosyal düzenden destek görmemesine rağmen, Trobriand aşk ve evlilik yaşamında romantik çizgiler ve fanteziyi kanatlandıran kişisel eğilim büsbütün yok değildir. Bireyin aşk yaşamındaki III. Bölümde değindiğimiz çeşitli evrelere biraz daha yakından bakarsak bunu daha iyi anlayacağız. Çocukların kaygısız erotik oyununda sempati ve antipatiler uç verir, kişisel tercihler oluşur. Böyle ilk eğilimler bazen çok derine de iner. Pek çok dostumun evliliklerinin bir çocukluk eğilimine dayandığını biliyorum. Tokulubakiki'yle karısı çocukken hoşlanmışlar birbirlerinden. Toyadala —ki karısının ölümünde yaşadığı ümitsizliğe bizzat tanık oldum— çocukluğundan beri arkadaştı onunla (bakınız Bölüm VI, 4). Benzeri şeyleri çocukları gözleyip davranışlarını dinleyerek kestirmek de mümkün. Kendilerince oyun arkadaşlarının fantezisini etkileyip bağlamaya çalışıyorlar. Böylece daha bu evrede oyunlarının örtüsüz cinselliğine birkaç romantik çizgi karışıyor.

İkinci evrede, delikanlılarla kızlar gamsız bir aşk oyunu sürdürürlerken, kişisel eğilimler çok daha belirgin oluyor. Gerçi objeyi sık sık değiştiriyorlar, ama fantezi ve duygu hiç kuşkusuz bir süre için bağlanmış oluyor. Sık sık, delikanlıların birbirleriyle hoşlandıkları güzel kızlar hakkında konuştukları duyulur. Birisi en güzel kız diye kendininkini över, diğeri buna karşı çıkar; her bireyin erotik özlemleri böyle gelgitlerde ifadesini buluyor.

Somut örneklere gelince; çocuklara ya da yetişmekte olan delikanlı ve kızlara ilişkin ayrıntılı malzeme elde etmek zordu. Fakat çıplak hoşlanmanın evlenme isteğine dönüştüğü ve her şeyin çok daha ciddiye alındığı daha sonraki bir evrede gözlem için pek çok fırsat çıktı karşıma. Arada sırada hizmetimi gören Mekala'i'den daha önce söz etmiştim (Bölüm IV, 2); üvey babasıyla yattığı herkesçe bilinen Bodulela'ya ciddi biçimde âşık olmuştu. Genç adam kızı çok seviyordu, gelecekte ona sahip olmak için hiçbir şansı olmadığı halde, hatta onu ziyaret bile edemediği halde, aylarca, onu sonunda elde etmek için umutlara ve planlara gömüldü. Kızın gözünde önemli ve etkili bir erkek olarak görünmeye de çok önem veriyordu. Monakevo adında bir başka genç adamın da en soylu topluma mensup Dabugera ile bir iliş-

kisi vardı. Monakevo sık sık düşük rütbesinden şikâyet ederdi, onunla evlenmesini imkânsız kılanın bu olduğunu düşünüyordu (bakınız Bölüm IV, 1). Bu yetersizliğini kişisel başarı ile dengelemeyi denedi. Güzel sesiyle, danstaki ustalığıyla, kısmen gerçekten sahip olduğu birçok yeteneğiyle övünmeye başladı; ve Dabugera'nın bütün bunların değerini ne kadar iyi bildiğini anlattı. Kız birkaç kez ona ihanet ettiğinde belli ki kendini küçük düşmüş hissetti; böyle durumların her birinde, adadan gitmem ve onu da yanıma almam için beni kandırmaya çalışırdı; dokunaklı bir biçimde, böyle kararlı bir adımın kızı nasıl derinden etkileyeceğini ve ona sonra güzel hediyeler getireceğini kurardı.

Bir erkeğin bir kızla evlenmek isteyip önce başarısızlığa uğradığı, ama uzun bir bekleyiş ve özlem döneminden sonra sonunda ilk sevgilisine kavuştuğu durumlar da bilinir. Gerçekten güzel bir kız olan Sayabiya'nın kendi köyünden bir sevgilisi vardı, onunla evlenmeyi de düşünüyordu; Yalaka'ydı adı. Ama o sırada Tomeda geldi, güçlülüğü, bahçe işindeki mahareti ve danstaki ustalığıyla ünlü, Kasana'ili güzel bir insan. Kızın üzerinde derin bir etki yaptı ve sonunda onu evlenmeye ikna etti. Trobriand Adalarına ilk gelişimde ikisiyle çok birlikte olmuştum; çünkü kız gerçekten çekici bir kadındı, erkek de mükemmel bir bilgi vericiydi. İki yıl sonra tekrar geldiğimde erkek yalnız yaşıyordu, kız ilk sevgilisine geri dönmüş, onunla evlenmişti (bakınız Bölüm V, 1). Elbette ki işin arkasında büyü olduğu söyleniyordu, ama hiç kuşkusuz bir "ilk aşka dönüş"tü bu. Dostum Tomeda uzun süre son derece bunalımlıydı ve sık sık bana, gözden kaçmayacak bir özlemle, yitirdiği sevgilisinden söz ediyordu. Sonra ben başka bir bölgeye gittim ve altı ay boyunca onu bir daha görmedim, fakat Trobriand Adalarından ayrılmama birkaç gün kala, güzelce boyanıp süslenmiş ve başka bir köyün yolunu tutmuş olarak karşıma çıktı. Belli ki umutlu bir talip, bir *to'ulatile* rolündeydi. Takılmalarıma gülümseyerek karşılık verdi; tekrar bir sevgilisi vardı ve yakında onunla evlenmeyi umuyordu.

To'uluva'nın oğullarından biri olan Yobukva'u'nun aşk öyküsü gerçekten karmaşıktı (bakınız Bölüm IV, 1 ve Bölüm V, 5). Sevgilisi İlaka'ise, hükümet hikmetiyle aşağı yukarı yirmi dört kadının en genci olarak babasıyla (To'uluva'yla) evlendirilmişti. Bunun üzerine Yo-

bukva'u kendine başka bir kadın buldu, evlenmeyi de düşündüğü İsepuna'yı. Fakat ilk sevgilisinin baştan çıkarıcı yakınlığına karşı koyamıyor ve etrafta düzenli olarak babasının en genç karısıyla yattığı söyleniyordu. Nişanlısını derinden incitti bu. O sıralarda Yobukva'u'nun küçüğü Kalogusa denizaşırı bir plantasyondaki bir yıllık görevinden geri döndü. Kardeşinin nişanlısı İsepuna onu çok derinden etkiledi ve bu ikisi arasında duygusal bir yakınlık doğdu. Durum şimdi çok zordu, çünkü kardeşinin nişanlısını elinden almak çok çirkin bir şeydi. Fakat aşk ahlaki kaygıdan daha güçlü çıktı. İsepuna Yobukva'u ile ilişkisini kesip Kalogusa'yla nişanlandı. Omarakana'ya gelişimden birkaç ay sonra evlendiler. Şunu da belirteyim ki bu arada Yobukva'u Losa diye pek albenisi olmayan bir kızla evlendi; fakat kötü dilliler, evlendi diye İlaka'ise ile ilişkisini koparmadığını iddia ediyorlardı.

Yobukva'u'nun ağabeylerinden birinin, Gilayviyaka'nın olayı da hemen hemen aynı oldu (Bölüm V, 5). O da aynı biçimde babasının karısı olmadan önce Nabvoyumo'yla yatıyordu. Sonra Bulubvaloga'yla evlendi, gerçekten albenili, açık renk parlak tenli, kahverengi saçlı ve onu yürekten seven Yalumugvalı bir kadındı bu. Ama bunlar Gilayviyaka'nın Namvoyuma'ya gece ziyaretlerini engellemedi. Karısı buna anlayış göstermedi, onu gizlice takip etti ve bir gece Gilayviyaka suçüstü yakalandı; sonuç onu tümüyle yıkan büyük bir skandal oldu. Bir süre için köyden ayrılmak zorunda kaldı, karısı da kendi memleketine döndü. Olaydan sonra Omarakana'da bulunduğum birkaç yıl içinde karısını tekrar kazanmak için çeşitli denemelerde bulundu; belli ki onu kaybetmekten ötürü çok acı çekiyordu. Son kez Trobriand Adalarına gittiğimde ise, plantasyon işçisi olduğunu, bir yıl sonra köye döndüğünü ve ben gelmeden birkaç ay önce öldüğünü duydum. Ula Kadala'nın umutsuz aşkından daha önce söz etmiştik (Bölüm IV, 1). Yerlilerin bana anlattığı, mutsuz aşktan ötürü en azından *bir* intihar olayı var.[7]

Bu öykülerde bizim aşk diye anladığımız şeyden bol miktarda var: düşgücü ve karşı tarafın kalbini kazanma çabası (ki bu da doğrudan hazza çağrıyla değil, manevi ve duygusal bir şeylerle kazanmak için

7 *Crime and Custom*, S. 95 ile karşılaştırınız.

gösterilen bir çaba), değişmeyen bir eğilim ve sevgiliye ulaşmak için sürekli yeniden denemeler. Birçok olayda açıkça, sevilen kişinin değerbilirliği söz konusu; hayatı zenginleştirmek ya da bomboş yapmak onun elinde. Kuşkusuz bu görüngüler bize yabancı kalan birçok şeye bağlı; bir diğeri de cinsellik anlayışı; bu nedenle batı duyarlığı için karakteristik olan belli unsurlar yok. Platonik bir ilişki imkânsız bir şey. Her şeyden önce talip olmada kişisel inisiyatifin yerine büyü geçiyor. Böyle genellemeler gerçeğe yanaşmalar olmaktan öte gitmiyor; yine de dikkatli okuyucu burada aktarılan olguların yardımıyla Trobriand Adalarında aşkın ve aşk yaşamının bizim kültür çevremizin âdetlerinden ve durumlarından ne kadar ayrıldığına kendisi karar verebilir.

7. *Aşkın Ticari Yanı*

Trobriand Adalarında aşk yaşamının, yüzeysel bakan gözlemcinin kolayca gözünden kaçabilecek ya da pek çok yanlış anlamaya neden olabilecek ilginç bir yanı daha var. Her aşk ilişkisinde erkek sürekli olarak kadına küçük hediyeler vermek zorundadır. Bu tek yanlı ödeme yerlilere çok doğal gelir. Adet, cinsel ilişkinin karşılıklı sevgide bile kadının erkeğe yaptığı bir hizmet olduğu biçimindeki zımni kabule dayanıyor. Böyle bir hizmetin, vermede ve almada karşılıklılık kuralına uygun olarak, bedelinin ödenmesi gerekiyor; bu kural bütün kabile yaşamına egemendir, her hizmet, her iltifat, eşit değerde bir şeyle karşılık görmelidir. Cinsel iltifatın bedeline *buva* deniyor; sözcük sıkı iyelik takısıyla kullanılıyor (*buvagu, buvam, buvala* vs.) Bu belki sadece bir dilbilgisi arkayizmi; eğer değilse, böylelikle, hediye, hediyeyi veren ve alan arasındaki son derece sıkı bir ilişki dile getirilmiş oluyor; başka sözcüklerle, olgulara tamamen denk düştüğü gibi, hediye sürecin temel bir parçası oluyor.

Bu kural hiç de mantıklı ya da doğal bir şey değil. Kadının geniş özgürlüğüne ve bütün alanlardaki, özellikle de cinsel alandaki erkekle eşit konumuna bakılırsa, ayrıca kadınların cinsel ilişkiyi en az erkekler kadar amaçladıkları biçimindeki yaygın görüş dikkate alınırsa, cinsel ilişkinin karşılıklı bir hizmet alışverişi sayılması beklenir.

Oysa töre, başka yerlerde olduğu gibi burada da keyfi ve tutarsız bir biçimde, cinsel ilişkide kadının yaptığı bir hizmet görüyor, erkek de bunun karşılığını ödemekle yükümlü.

Hediyenin büyüklüğü ve türü cinsel ilişkinin türüne göre değişiyor. Gördüğümüz gibi büyüklerin sadık taklitçisi küçük oğlanlar bile sevgililerine küçük bir şeyler hediye ediyorlar: bir çekimlik tütün, bir deniz kabuğu veya sadece bir çiçek. Daha büyükler daha göz dolduran bir hediye sunmak zorundalar: yarım çubukluk tütün, bir iki betel cevizi, arasıra bir bağa, disk biçimli bir kavkı, hatta bir kol bandı. Yoksa kız itiraz edebiliyor: "Gala buvam, apayki." — "*Bana verecek bedelin yok, seni reddediyorum.*" O zaman gencin ezikliği her yerde konuşulacak, gelecekteki zaferlerine engel oluşturacaktır. Daha ilerdeki uzun süreli aşk ilişkilerinde, özellikle de hemen evlilik öncesinde, bütün o küçük zifaf hediyelerinin yerine büyük bir hediye veriliyor.

Evlilik aktedilince cinsel ilişkinin bedeli V. Bölümde anlatılan ve karı kocanın, evlerinin, kadının ailesinin, babayla çocukların, çocukların ve dayıların ortak olduğu o karmaşık aile işine dönüşüyor. Kocayla karısı arasındaki kişisel denge, kadının her zaman erkeğe cinsel doyum sağlaması ve erkeğin buna, çocuklara sevgi, bakım ve maddi mal vererek karşılık göstermesiyle kuruluyor. Çünkü bildiğimiz gibi çocuklar yasaya göre erkeğe değil, kadına ait. Erkeğin çocuklara gösterdiği ihtimam ve bakım, eğitimlerini üstlenmesi, hatta onlara sevgisi bu yükümlülükten kaynaklanıyor. "Anneleriyle yatmasının karşılığı", "annenin cinsel hizmetinin karşılığı"; bu konu tartışılırken benzeri sözler tekrar tekrar karşımıza çıkıyor. Şu halde aşkın ticari yanı evlilikte de korunuyor, hem de son derece net biçimde.[8]

Fakat söylediklerimin yanlış anlaşılmamasını dilerim, "ticari" sözcüğünü yalnızca, cinsel ilişkilerdeki verme ve alma ilkesini anlatmak için kullandım; bu, burada ve bütün diğer ilişkilerde konunun en önemli yanı olmak şöyle dursun, sadece *bir* yanıdır. Özellikle de yüksek kültürlerdeki fahişelik biçimleriyle herhangi bir paralellik kurmak çok yanlış olur. Fahişeliğin özü, ödenen ücretin kadını kendini

8 *Argonauten* S. 218ff ile karşılaştırınız, orada babanın çocuklara verdiği hediyeleri yanlış bir biçimde "özgürce hediyeler" diye yorumluyorum. Bu yanlış *Crime and Custom*, S. 40, 41'de düzeltilmiştir.

feda etmeye itmesindedir. Trobriand Adalarında ise aşk yapmak genç erkek için ne kadar kendiliğinden ve isteğe dayanan bir şeyse kız için de o kadar kendiliğinden ve isteğe dayanan bir iştir. Hediye bir alışkanlıktır, teşvik edici neden değil. Töre, fahişeliğin özünü oluşturan satın alınabilir cinsel hizmetler kurumundan çok, bizim nişanlıya ya da tapınılan bir kadına hediye verme âdetimizle akrabalık gösterir.

8. *Kıskançlık*

Kişisel çekicilik sorununa sıkı sıkıya bağlı olarak tartışmamız gereken bir konumuz daha kaldı. Aşk yalnızca sahip olmayı değil, tek başına sahip olmayı hedefler; güçlü kıskançlık duygusunun kaynağı budur. Etnologlar büyük bir cinsel özgürlüğün varolduğu kabilelere ilişkin olarak, bunlarda kıskançlığın hiç görülmediği biçiminde çeşitli bilgiler verdiler. Kanıt olarak da çok geniş cinsel özgürlük olgusundan başka bir şey getirilmiyor. Oysa cinsel özgürlükle kıskançlığın yokluğu arasındaki bağlantı hiç de kendiliğinden anlaşılır bir şey değil.

Trobriand Adalarında cinsel konulardaki oldukça geniş özgürlüğe rağmen çok kesin bir kıskançlık görülüyor. Bir erkek bir kızı arzuluyorsa rakibe kesinlikle yer bırakmıyor; cinsel rekabet yüzünden sık sık çıkan tartışma ve kavgalar bunu gösteriyor. Ve bir kadın üzerinde belli haklar elde eden erkek —bunlar ister evlilikle, isterse sadece bir ilişkiyle elde edilmiş olsun— bu haklara yapılacak hiçbir saldırıya göz yummuyor. Trobriandlılar arasında hem tutku kıskançlığı var, hem de daha duygusuz olanı, yani hırsa, güce ve sahipliğe dayanan kıskançlık. Biliyoruz ki *bukumatula*'daki (bekâr evi) ilişkiler belli kurallara tabi; ve bireysel hakları ihlâl çok kırıcı ve affedilmez bir şey. Yine biliyoruz ki zina ciddi bir suç; hatta ucunda ölüm bile olabiliyor. Biri diğerinin alanına girdiği için gerek delikanlılar gerekse genç kızlar arasında ciddi çatışmalar ve kavgalar çıkıyor, hatta kıskançlık küçük çocuklar arasında bile kavgaya yol açıyor.

Ama bu tutku da bütün diğerleri gibi toplumsal etkiye açık. Töre bir erkeğin sevgilisinden vazgeçmesini istiyorsa ve erkek bunu şerefiyle yapabiliyorsa boyun eğiyor. Bu —daha önce de söylediğimiz gi-

bi— *kula* seferlerinde yabancılar ziyarete geldiği zaman oluyor, ya da bir ölüm olayı nedeniyle yabancı gençler bir köyün konuğu olduklarında. Hatta, kızların bir *katuyausi* gezisi yapmaları ya da bir *ulatile* grubuyla buluşmak üzere köyden gizlice kaçmaları gibi bağışlanması kuşkusuz zor olan olaylar da buraya giriyor.

"Kıskançlığın öbür yüzü" diyebileceğim şey beni oldukça etkiledi. Genç delikanlıların törece kutsanmış bu sadakatsizlik üzerine bana dert yanmaları, belli bir endişeyle, ama hastalıklı bir merak göstermeden olayı anlatmaları ve ısrarla, tekrar tekrar bu konuya dönmeleri, bende durumda onlar için de biraz rahatsız edici bir şeyler olduğu kanısını uyandırdı. Şunu söylemek zor, kıskançlık Trobriandlılarda nöbetleşe değişen, hemen hemen karşıt iki duygu titremlemesinden oluşan bir duygulanım mı; ki bunlardan biri kesin hoşa gitmeyen bir etki yapıyor, diğeri ise tersine hoş ve cinsel bakımdan uyarıcı bir şey! Yerli kadınlarla beyaz erkekler arasındaki ilişkilerden bazı olaylar konuya biraz daha ışık getirebilir belki.

Sineketa'da soylu, ama para sıkıntısı çeken bir reis olan Sinakadi'nin para karşılığı beyaz erkeklere satarak karılarına fahişelik yaptırdığı bilinen bir olaydır. Şimdi yaşlıdır kendisi ve bu özel amaç için genç bir kızla evlendiği söyleniyor, fakat genelde söylendiğine göre bunu eskiden beri yapıyormuş, hatta Trobriand Adalarında henüz bir yönetim merkezinin olmadığı zamanlarda bile. Şimdi genç bir erkek olan oğullarından biri de aynı şeyi yapıyor. Beyaz bir tüccardan şu öyküyü dinledim: Tüccar, genç güzel karısını belli ki çok seven ve o konuda son derece kıskanç olan bir yerli tanımış. Bu yerli tüccara kız bulurmuş. Bir gün, başka hiç kimseyi bulamayınca tüccara kendi karısını getirmiş ve onu kapıda beklemiş. Böyle olaylar kıskançlığın yerlilerdeki işleyişine ilginç ışıklar tutuyor.

Kıskançlığın sosyal, kültürel ve dolaysız duygusal nedenleri, çeşitli kıskançlık biçimlerine ve ortaya çıkan sonuçlara ayrı ayrı bakınca daha kolay görülebiliyor. Öncelikle, doyurulmamış arzudan ya da yaralanan duygulardan değil de, belli haklara tecavüzden ileri gelen kıskançlık var. Buna bir örnek reis karıları üzerindeki tabu; eski zamanlarda son derece katıymış bu. Genç karılarına hiç düşkün olmayan, hatta onlarla bir kere bile yatmamış çok yaşlı bir erkek bile söz konusu olsa, zina ağır cezayı hak eden bir suçmuş. To'uluva'nın karı-

larının oğullarıyla olan aşk ilişkileri ve M'tabulu'nun karısının zinası eski zamanlarda olsa cezasız kalmazmış. Fakat sırasında basit bir adamın karısı bile, eğer suçüstünde yakalanacak olursa sevgilisiyle birlikte öldürülürmüş. Saf sosyal değerlendirmelerden kaynaklanan bu tür kıskançlık, dul kalan bir kadının ölünün akrabaları tarafından sıkı bir biçimde gözaltında tutulmasında da ortaya çıkıyor.

İkinci sırada, sürekli bir sadakatsizlik karşısındaki kıskançlıktan kaynaklanan öfke var. Bu duygusal tutumu sosyal bağlarıyla birlikte bir inceki bölümün örneklerinde görmüştük.

Nihayet bir de doyurulmamış arzudan kaynaklanan saf cinsel kıskançlık var, bu da bazı gençleri, hatta olgun erkekleri şiddet kullanmaya ve intikama itiyor.

9. *Aşk Oyununda Güzellik, Renk ve Koku*

Trobriand Adalarındaki genç insanların nasıl âşık olup birbirlerini nasıl bulduklarını, aşk ilişkilerinin nasıl geliştiğini, bunun nasıl ayrılmaya ya da evliliğe gittiğini artık biliyoruz; fakat birlikte nasıl vakit geçirdiklerini ve beraberliklerini nasıl değerlendirdiklerini henüz pek bilmiyoruz.

Melanezya yaşamının diğer alanlarında olduğu gibi burada da davranışın ayrıntıları bile örf ve âdetçe belirlenmiştir. Bireysel sapmalar elbette her zaman olur, ama bir hayli dar sınırlar içindedir ve bizim kültür düzeyimizdekinden çok daha dar sınırlardır bunlar. Sevgililer eşlerinden doğaçtan, coşkulu aşk tiradları beklemezler, bekledikleri, geleneğe sadık davranışın doğru uygulanmasından başka bir şey değildir. Aşk yapmaya uygun yerler, aşk oyunu, hatta sevişme biçimleri bile gelenekçe saptanmıştır. Çeşitli bilgi vericiler birbirlerinden bağımsız olarak hemen hemen aynı sözcüklerle aynı davranışı betimlediler.

Kvakvadu sözcüğü teknik bir terim, aşağı yukarı bizim "cinsel beraberlik"imize ya da Amerikalıların "petting party"sine denk düşüyor. Fakat *kvakvadu*'nun anlamı daha geniş. Bununla büyük bir topluluk halindeki gezi, ya da çiftlerden oluşan bir grubun ortak aşk pikniği anlatılıyor; ayrıca iki sevgilinin beraberliği de anlatılıyor, bir

tür cinsel başbaşalık yani; nihayet son birleşmeden önceki sevişmeler ve yakınlaşma denemeleri anlatılıyor. Fakat sözcük cinsel edimin üstü kapalı anlatımı olarak asla kullanılmıyor. Büyük topluluk halindeki bir piknikte önce bir önceki bölümde anlatılanlar gibi birtakım oyunlar oynanıyor, sonra sevgililer ikişer ikişer yalnız kalmanın yolunu arıyorlar. Böyle bir gruptan ayrılan, ya da bir aşk yuvasında baş başa kalabilmek için kendi başına kalkıp giden bir çiftin davranışını yeniden kurmaya çalışalım.

Yerleşim yerini çevreleyen ve bahçe toprağı kazanmak için belli aralıklarla düzenli kesilen çalılık sıktır ve her yerde davetkâr dinlenme yerleri sunmaz. Fakat yer yer yüksek ağaçlar bulunur, güzel kokulu çiçekleri nedeniyle bırakılmış bir *butia* mesela, ya da bir küme pandanus ağacı. Hoş gölgeli yercikler bazen korudaki yaşlı bir ağacın altında da bulunur, bunlar çoğu kez terkedilmiş bir köyün yerini gösterir; meyve ağaçları, hindistancevizi palmiyeleri ve büyük muz ağaçları, kısa süre önce henüz işlenen bahçe toprağı olan kavruk bir tropik çalılığında bir vaha oluştururlar. Mercan kayalıklarındaki (*raybvag*) mağara ve kovuklar, tuhaf ya da güzel biçimli kayalar, dev ağaçlar, eğreltiotu kümeleri, çiçek açmış şeytankenevirleri *raybvag*'ı gizemli çekiciliği olan bir yer haline getirir. Açık denize ve Kitava, İva, Gava Adalarına bakan manzarasıyla doğu bölüm özellikle güzeldir. Gürleyen dalgalar, göz kamaştıran kum, dalga serpintileri ve masmavi deniz: yerlilere gerçek bir aşk alanıdır burası; düşgüçleri mitlerin yasak aşk dramlarına da burayı uygun görmüştür (bakınız Bölüm XIV).

Böyle bir çevrede sevgililer çiçeklerin kokusunu ve rengini içlerine çeker, kuşlara böceklere bakar, sahile yüzmeye giderler. Günün kavurucu saatlerinde ya da sıcak mevsimde mercan kayalıklarında gölgeli yerler, su başları ve yüzme yerleri ararlar. Akşam serinliği yaklaşınca sıcak kumda ısınır, bir ateş yakar ve mercan kayalığının kuytu bir köşesinde sığınak ararlar. Vakit geçirmek için deniz kabukları arar, kendilerini süslemek için çiçek ya da kokulu ot toplarlar. Tütün içilir, betel cevizi çiğnenir; susadıkları zaman çevrede bir hindistancevizi ağacı aranır, yeşil cevizi serin bir içecek sağlar bunun. Yahut da sevgililer karşılıklı birbirlerinin başından bit ayıklayıp bunları yerler: bize iğrenç gelecek ve aşk gösterisi olarak pek uygun gö-

rünmeyecek bir âdet, ama yerlilere göre birbirinden hoşlanan iki insan için doğal, hoş bir uğraşıdır bu ve çocuklar için de çok sevilen bir vakit geçirme aracıdır (bakınız Resim 55). Öte yandan böyle durumlarda hiçbir zaman ağır yiyecekler yemezler, herşeyden önce de köyden yiyecek getirmezler. Avrupalı kızlarla oğlanların yiyecek dolu bir sırt çantasıyla pikniğe gitmeleri düşüncesi yerlilere itici ve uygunsuz gelir, en az onların *kvakvadu*'larının Avrupalı darkafalıya itici ve uygunsuz geleceği kadar (Bölüm III, 4'e de bakınız).

Böyle bütün hazlar —manzaradan, açık havada renkten, kokudan, uzaklara bakabilmekten, küçük, hoş, kuytu köşelerden duyulan sevinç— aşk yaşamlarının temel çizgileridir; hatta sevgililer gün boyu beraberce çevrede dolaşır, yiyecek meyve ve böğürtlen toplar, güzel ortamda birlikte olmaktan mutluluk duyarlar. Bu ayrıntıları bir miktar gerçek örnekle doğrulamaya özel bir dikkat gösterdim, daha önce andığımız romantik aşk sorunu bağlamında beni özellikle şunu öğrenmek ilgilendiriyordu çünkü: Teklif ve aşk oyunu yalnızca dolaysız doyumu mu amaçlıyor, yoksa daha geniş anlamda duygusal ve estetik haz da hedefleniyor mu? Genel oyunların, eğlence ve şenliklerin getirdiği birçok sevinç de kişisel *kvakvadu*'ya giriyor.

Elbette ki yalnız açık havada sevişilmiyor; sevgililerin köyde de bir araya gelebilmesine özel bir özen gösteriliyor. Bölüm III'de *bukumatula* kurumundan ve genç insanların daha geçici karakter taşıyan düzenlemelerinden söz etmiştik. Yine de köyde rahatsız edilmeden bir beraberlik yalnızca geceleri mümkün ve sevgililer etkinliklerinde temelde kısıtlılar. Bir yatakta yan yana yatıyor, konuşuyorlar, bundan yorulunca da kendilerini aşka veriyorlar.

10. *Aşık Bir Çiftin Sohbeti*

Tanıksız ve çok mahrem koşullarda yapılan konuşmaları kurup aktarmak kolay değil. "Bir delikanlıyla bir kız *kvakvadu*'da neler konuşurlar?" gibi çok genel bir soruya çoğunlukla bir sırıtmayla yanıt verilir. Ya da —sorunun sorulduğu kişi etnologu iyi tanıyan biri değilse— bütün zor sorular için hazır olan cevapla: *Togagova yoku* — "aptal herif seni", başka sözcüklerle: "Böyle aptalca şeyler sormasana."

Yine de birkaç arkadaşım bana kendi istekleriyle bu başbaşalığa bakmamı sağlayan çeşitli şeyler söylediler. Sık sık bir genç adam bir kızın ona neler söylediğini ve kendisinin nasıl cevaplar verdiğini —ya da tersi— tekrarlardı bana, ister bu yolla beni etkilemek için olsun, ister bana gerçekten yeni bir şey bildirmek için olsun. Şuna hiç kuşku yok ki Trobriand Adalarında sevilen genç, sevgilisinin önünde bol keseden övünüyor, bu arada da kendisine katılan bir dinleyici ve memnun bir onaylayıcı bekliyor. Monakevo'dan daha önce söz etmiştim, Dabugera üzerinde ne büyük etki yaptığını ve kızın onun kahramanlıklarına ve meziyetlerine nasıl hayran kaldığını anlatmayı âdet edinmişti. Mekala'i Bodulela'ya anlattığı başarılarının kızı derinden sarstığından aynı biçimde emindi. Gomaya —Sinaketalı bir reis, iflah olmaz bir palavracı— sık sık bana, çocukluğundan beri nişanlı olduğu sevgilisinin, kendisine özgü meziyetlerinin, büyü bilgisinin ve denizdeki serüvenlerinin öykülerine nasıl şaşırdığını ve hayran kaldığını anlatırdı. Bir Trobriandlı ne zaman kendi aşk öyküsünü anlatsa, sevgilisini ne kadar çok etkilediğini söylemeyi de hiçbir zaman unutmazdı, bütün bunları yerlilerin tarzına uygun olarak gerçek bir konuşmanın parçaları olarak aktarırdı.

Başkalarının işleri, özellikle de aşk öyküleri üzerine gevezelik etmek de sevgililer arasında sevilen bir başka konuşma konusu. Delikanlılar sevgililerinden duyduklarını bana aktardıkları için böyle şeyler çok geldi kulağıma. Ayrıca o sırada ilgilendikleri şeylerden, doğanın güzelliğinden, sevdikleri ya da hoşlanmadıkları şeylerden de konuşuyorlar. Bazen delikanlı *kula* seferleri, balık avı, kuş yakalama ve av gibi kadınlara çoğunlukla kapalı olan bir alandaki başarılarıyla da övünüyor. Böylece bir aşk ilişkisi eylemler ve konuşmalar aracılığıyla diğer daha genel ilgilere çok katlı bir biçimde bağlanabiliyor; ama bu elbette eşin zekâsına ve kişiliğine bağlı. Hırslı, düş kurmaya yetenekli çiftler salt cinsel hazla yetinmiyorlar; buna karşılık donuk ve sınırlı olanlar hiç kuşkusuz hemencecik daha kaba evrelere geçiyorlar; klasik koklaşmalara ve cinsel edime yani.

11. *Erotik Oyunlara Giriş*

Öpüşme Güney Denizinde hangi rolü oynar? Bu soru hiç gevşe-

meyen genel bir ilgiyle karşılaşıyor. Oldukça yaygın bir görüşe göre Hint-Avrupa alanının dışında hiç öpüşülmez zaten. Antropolog ya da iyi bir operet seyircisi, Çinliler ve Japonlar gibi yüksek kültür halklarında bile öpüşmenin aşk sanatının hareketi olarak bilinmediğini bilir. Böyle bir kültür ayıbını düşünmek bile Avrupalının kanını donduruyor. Teselli için hemen söyleyelim ki durum hiç de göründüğü kadar kara değil.

Gerçek durumu öğrenebilmek ve doğru bağlamda görebilmek için önce soru doğru sorulmalı. Eğer dudak eyleminin sevişme sanatında bir rol oynayıp oynamadığını soracak olursak, cevap kesinlikle olumlu olacaktır. Göreceğimiz gibi, ağız gerek başlangıçtaki şefkat gösterilerinde, gerekse daha sonraki evrelerde faaldir. Ama "öpüşmek" daha ayrıntılı olarak "hafif, hamle türü hareketlerle ağzın ağza sürekli bastırılması" diye tanımlanırsa —sanırım bütün yetkili otoriteler gerek bu tanımla, gerekse de bunun Avrupa'da ve Birleşik Devletler'de en önemli cinsel ön aşama olduğu savıyla mutabık kalacaklardır— o zaman Trobriand aşk yaşamında öpüşmenin kullanılmadığını kabul etmek gerekir. En azından hiçbir zaman doğal, bağımsız bir haz kaynağı olmaz ve bizde olduğu gibi aşk hazlarının belli bir ön aşaması değildir. Yerliler bu yakınlaşmanın adını hiçbir zaman kendiliklerinden anmadılar, doğrudan sorulara da her zaman olumsuz cevap aldım. Ama yerliler "beyazların oturup dudakları dudaklara bastırdıklarını, bundan hoşlandıklarını" biliyorlar elbette. Fakat kendileri bunu tatsız ve ahmakça bir keyiflenme biçimi olarak görüyorlar.

Dar anlamıyla "öpüşmek" kültürel bir sembol olarak da yok, ne selamlaşma olarak, ne sevgi ifadesi olarak, ne de büyüsel veya törensel eylem olarak. Selamlaşma biçimi olarak burun sürtüşme (*vayauli*) de çok seyrek ve yalnızca çok yakın akrabalar arasında uygulanıyor, ebeveynle çocukların ya da karıyla kocanın uzun bir ayrılıktan sonra tekrar kavuşmalarını böyle kutladıkları söyleniyor. Anne küçük çocuğuna çok fazla sevgi gösterisinde bulunuyor, yanağıyla veya dudaklarıyla ona sık sık dokunuyor, soluğunu çocuğun üstüne üflüyor ve açık ağzını teninin üstüne koyarak onu hafif hafif okşuyor. Fakat öpüşmenin gerçek tekniği anneyle çocuk arasında da uygulanmıyor, en azından hiçbir zaman bizdeki gibi damgasını vurmuş değil.

Dar anlamda öpüşmenin yokluğu aşk oyununda bizi derin bir

farklılığa götürüyor. Eminim ki yerliler erotik koklaşmaları hiçbir zaman başlıbaşına doyurucu bir faaliyet olarak yapmıyorlar, aşk oyununun tam bedensel birleşme olmadan önce uzun bir zaman dilimini dolduran bir evresi olarak yapmıyorlar yani. Fakat bu ırksal değil, yöresel bir karakter özelliği. Çünkü aynı derecede şundan da eminim ki (yukarıya bakınız), diğer Melanezya halklarında, Dobu'da ve belki Motularda da, Sinaugolo ve Mailu kabilelerinde nişanlı çiftler yan yana yatıyor ve cinsel ilişkide bulunmadan sevişiyorlar.

Ancak bu karşılaştırmalı notlar yeterli değil; çünkü son anılan kabileye ilişkin bilgilerim Trobriandlılara ilişkin bilgime göre çok sınırlı, bu nedenle soruyu ancak gelecekteki araştırmalara konu olarak önerebilirim; aşkın giriş evrelerinin kültür düzeyine ya da toplum düzenine, özellikle de evlilik öncesi ilişkiyi yasaklayan ahlak kurallarına bağlı olup olmadığını bilmek son derece önemli çünkü.

Bu noktadaki evrensel merakı gidermek için öpüşmekten oldukça ayrıntılı söz ettik. Şimdi âşık bir çiftin *bukumatula* yatağındaki ya da *raybvag*'ın veya ormanın ıssız bir yerindeki davranışını gözlemleyelim. Çoğunlukla tahtaların üstüne ya da yere bir şilte serilir; gözetlenmediklerinden eminlerse edepbezini ve ot eteği çıkarırlar. Önce yan yana oturur veya yatar, karşılıklı şefkat alışverişinde bulunur, ellerini birbirlerinin vücudunda gezdirirler. Bazen birbirlerine iyice sokularak yatıp kollarını bacaklarını birbirlerine doladıkları da olur. Bu konumda uzun süre konuşup şefkatli sözlerle aşklarını tekrar tekrar dile getirebilir ya da şakalaşabilirler (*katudabuma*). Birbirlerine bu kadar yakınlarsa sıra burun sürtüşmeye gelir. Fakat birçok kez burun sürtüşme yanında yanak yanağa, ağız ağıza da sürtülür. Okşamalar yavaş yavaş daha ihtiraslı olmaya başlar ve artık öncelikle ağız faaliyete geçer. Karşılıklı diller emilir ve birbirine sürtülür, biri diğerinin alt dudağını emer, dudaklar kanatılıncaya kadar ısırılır, ağızdan ağızdan tükürükler akar. Karşılıklı yanak ısırmak ya da burnu ve çeneyi kapmak için dişler çok etkin kullanılır. Ya da sevgililer ellerini birbirlerinin sık saç yumağının içine sokar, birbirlerinin saçlarını çeker, hatta koparırlar. Burada olduğu gibi başka yerlerde de anlatımda abartı bakımından çok zengin olan aşk büyüsünün sözlerinde, sık sık "kanımı iç, saçımı yol" gibi deyişler bulunur (bir sonraki bölüme bakınız). Bir kızın aşk ateşine ilişkin aşağıdaki betimlemeyi kızın sevgilisine borçluyum:

Binunu	*vivila*	*dubilibaloda,*	*bigadi;*	*tagiyu,*
Emer	kadın	alt dudağımızı,	ısırır;	biz tükürürüz,

bimvam.
o içer.

Erotik tırmalama hâlâ yaralanmalara ve kan akmasına neden oluyor. Kızların delikanlılara klasik daveti olarak bu âdete daha önce değinmiştik; bunun kabile şenliklerinde hangi rolü oynadığından da söz etmiştik (Bölüm IX, 5). Ancak tırmalama tutkunun karşılıklı ifadesi olarak yakın aşk oyununa da giriyor:

Tayobobu,	*tayaduli,*	*takenu deli;*
Sarılırız birbirimize,	burun sürtüşürüz,	yatarız beraber;

bikimali	*vivila*	*otubvaloda,*	*ovilavada;*	*sene*	*bvoyna,*
tırmalar	kadın	sırtımızı,	omuzlarımızı;	çok	güzel,

takunvali	*bitagvalayda*	*senela.*
biz biliriz	o sever bizi	gerçekten çok.

Haşin heyecan bakımından daha aktif olan taraf kadın galiba. Kadınlara göre erkeklerde çok daha kötü tırnak yaraları ve izleri gördüm; ve daha önce anılan durumda olduğu gibi (Bölüm IX, 5) yalnızca kadınların sevgililerini gerçekten yaralama hakkı var. Hatta tırmalama sevişmenin tutkulu anlarında da hâlâ sürdürülüyor. Bir erkeğin ya da kadının sırtında başarılı bir aşk yaşamının bu garanti damgasını aramak sevilen bir şakadır Trobriand Adalarında. Güzel bir kız ya da yakışıklı bir delikanlı olsun da doğru yerde *kimali* izi bulunmasın, böyle birini hiç görmedim. Beğeni ve belli özel tabu sınırları içinde *kimali* işaretleri şaka ve takılma için sevilen bir sebeptir, yine de bunların sahibi içten içe çok gururlanır.

Aşk oyununun ortalama Avrupalıya *kimali*'den de daha anlaşılmaz gelecek bir başka karakteristik özelliği de *mitakuku*'dur, kirpiklerin ısırılarak koparılması. Betimlemelerden ve gizlice yapılan tariflerden anladığım kadarıyla âşık erkek şefkatle veya ihtirasla sevgilisi-

nin üstüne eğiliyor ve kirpiklerinin ucunu ısırıp koparıyor. Bu, duyduğuma göre gerek orgazm sırasında, gerekse de daha az ateşli ön aşamalarda yer alıyor. Bu sevişme tarzının mekanizmasını ya da duygusal kazanımını öğrenmem mümkün olmadı, fakat gerçekten uygulandığından kuşkum yok, çünkü Trobriand Adalarında, üstelik doğa bunu asıl onlara borçluyken, uzun kirpikli tek bir delikanlı ve tek bir genç kız görmedim. Her durumda şu görülüyor ki göz onlar için canlı bir bedensel ilgi nesnesi. Romantik Avrupalı daha önce anılan âdetten, karşılıklı birbirinin bitini ayıklayıp yeme âdetinden daha da az heyecan duyacaktır. Oysa yerliler için bir eğlencedir bu, üstelik başlıbaşına haz verici olmakla kalmayan, mutlu edici bir yakınlaşma duygusu da yaratan bir şey.

12. *Cinsel Edim*

Çeşitli karakteristik ayrıntılarıyla birlikte bir aşk gecesinin akışı üzerine aşağıdaki özet bilgiyi dostum Monakevo'ya borçluyum:

Takvakvadu:	*dakova,*	*kadiyaguma,*
Aşk için birlikteyiz:	(yanan) ateşimiz,	kireç kaplarımız,

kaditapvaki;	*kada*	*gala,*	*mvasila.*	*Bitala,*
tütünümüz;	yiyeceğimiz	yok,	utanç.	Gezeriz,

tala	*kaytala*	*ka'i*	*kayviava;*	*tasisu,*
gideriz	bir (ormana)	ağaç	ağaç büyük;	otururuz,

takakatutu;	talugi	vivila: "takayta".
bitlerimizi ayıklayıp yeriz;	söyleriz	kadına: "sevişiyoruz"

Bivokvo,	*bitala*	*ovalu;*	*ovalu*	*tala*	*obukumatula,*
Biter,	gideriz	köye;	köyde	gideriz	bekâr evine,

takenu,	*tabigatona,*	*kidama*	*kadumvaleta,*	*taliku*
yatarız,	konuşuruz,	eğer	yalnızız,	biz çıkarırız

yavida,	*biliku*	*dabela,*	*tamasisi.*
edepbezimizi,	o çıkarır	eteğini,	sevişiriz.

Serbest çeviriyle: "Eğer bir aşk gezisi yapıyorsak, ateşimizi yakarız; su kabağından yapılma kireç kaplarımız yanımızda olur (ve betel cevizi çiğneriz), tütünümüz yanımızda olur (sigara içeriz). Yiyecek almayız yanımıza, bu ayıptır. Dolaşırız, büyük bir ağaç bulur, altına otururuz, karşılıklı kafalarımızdaki bitleri ayıklar, yeriz, kadına onunla yatmak istediğimizi söyleriz. Her şey olup bitince köye geri döneriz. Köyde bekâr evine gideriz, yatar, konuşuruz. Eğer yalnızsak erkek edepbezini, kız eteğini çıkarır, sevişiriz."

Cinsel edimin kendisinde ise en çarpıcı şey herhalde pozisyon:

Kadın, dizleri bükük, bacakları ayrık ve kalkık olarak sırt üstü yatıyor. Erkek kadının hemen önüne diz çöküyor, kadının bacakları erkeğin kalçasına oturuyor. Ama aşağıdaki pozisyon daha yaygın: Erkek kadının önünde yere çömeliyor ve ellerini yere dayayarak ona doğru ilerliyor, ya da bacaklarından tutup onu kendine çekiyor. Cinsel organlar birbirine değince penis içeri sokuluyor. Ya da kadın bacaklarını geriyor, erkeğin kalçalarına koyuyor ve erkek bunları kollarıyla sarıyor; fakat daha sık olanı kadının bacaklarını erkeğin kollarına dolaması, bu sırada da kendisi dirseklerine yaslanıyor.

Aşağıda her iki pozisyona ilişkin ilginç bir betimleme veriyoruz:

Kidama	*vivila*	*sitana*	*ikanupvavega;*
Eğer	kadın	biraz az	açık yatarsa (bacakları az ayrık),

kaykel	*bima*	*ogipomada.*	*Kidama*	*ikanupvavega*	
bacakları	gelir	kalçalarımızın	üstüne.	Eğer açık yatar	

senela,		*ikanubeyaya,*	*kaykela*
çok fazla (bacakları çok ayrık),		iyice ayrık yatarsa,	bacakları

bima	*o*	*mitutugu kaylavasi.*
gelir	üstüne	dirseğimin ucu(nun).

Serbest çeviri: "Eğer kadın bacaklarını az açarsa bacakları kalça-

larıma dayanır; bacaklarını iyice ayırıp yatarsa bacakları dirseklerime dayanır."

Birleşme bazen yatarak da olur. Sevgililer bu durumda yan yana yatar ve bacaklarını üst üste koyarlar; sonra kadın üstteki bacağını erkeğin üstüne atar ve penis sokulur. Bu pozisyon daha az seviliyor ve geceleri *bukumatula*'da (bekâr evi) uygulanıyor. Yerlilerin söylediğine göre böylesi daha gürültüsüz oluyormuş ve daha az yer gerektiriyormuş; evin diğer sakinlerini uyandırmamak için uygulanıyor (bakınız Bölüm III, 4).

Diğer pozisyonlar âdet değil. Özellikle de yerliler Avrupalıların pozisyonunu hiç pratik bulmuyorlar ve uygunsuz bir şey olarak aşağılıyorlar. Bunu biliyorlar elbette, çünkü beyaz erkeklerin yerli kadınlarla ilişki kurması, hatta bazılarının evlenmesi sık sık olan bir şey. Ama yerliler şöyle söylüyorlar. "Erkek bütün ağırlığıyla kadının üstünde yatıyor, onu bütün ağırlığıyla aşağı bastırıyor, kadın olaya katılamıyor ki (*ibilamapu*)."

Kısacası yerliler beyaz adamın cinsel edimi etkili bir biçimde yürütemediğinden eminler. Gerçekten de bir süre beyaz tüccarların, sömürgeci çiftçilerin ya da görevlilerin yanında çalışmış yerli aşçı yamaklarının ve hizmetçilerin küçük bir hüneri, eski beylerinin sevişme tarzlarının taklidini yapmak. Trobriand Adalarında bu alanda en iyi gösterici Gomaya'ydı herhalde. Yönetim merkezinin kurulmasından önce adalarda yaşamış ünlü bir Yunanlı maceracıyı (diğer *beachcomber*'ler arasında Bakan Nicholas diye bilinen biri) hâlâ hatırlıyordu. Gomaya'nın gösterisi, çok uygunsuz, yatar bir pozisyonda birkaç üstünkörü, zayıf hareket yapmaktan ibaretti. Böylece Avrupalıların eyleminin kısalığıyla ve güçsüzlüğüyle alay ediyordu. Gerçekten de yerliler beyaz adamın çok çabuk orgazm olduğu kanısındalar; aynı amaç için Melanezyalının çok daha fazla zaman ve çok daha büyük mekanik enerji harcadığına kuşku yok. Bu ve alışılmamış konumun engelleyiciliği beyaz erkeklerin yerli kızların zor uyarıldığı biçimindeki şikâyetlerini açıklıyor herhalde. Birçok beyaz belki de yerli dilinde öğrendiği tek sözcük olan "*kubilabala*"dan söz etti bana ("yatay hareket etmeye devam et"); cinsel edim sırasında epey sertçe sık sık böyle bağırılıyormuş kendilerine. Bu fiil, cinsel ilişki sırasında iki eşin de yapması gereken yatay hareketi anlatıyor. *Bilabala* ismi yatay konum-

daki ham bir kerestelik kütüğü anlatıyor, *bala* ise asıl sözcük ya da takı olarak çok genelde yatay duran bir şeyi belirtiyor. Fakat *bilabala* fiili hiçbir biçimde hareketsiz bir kütüğün durumunu betimlemiyor, tam tersine yatay hareketi anlatıyor. Yerliler için çömelme pozisyonu daha elverişli; çünkü bir kere erkek diz üstü durumuna göre daha rahat hareket edebiliyor, kadın da karşı hareketinde (*bilamapu*) daha az engelleniyor. *Bilamapu, bala*'nın (yatay) *bila* şekli ile *mapu*'dan (karşılık vermek veya iade etmek) oluşuyor. Çömelme pozisyonunda erkek ilerleme hareketleri de (*mtumatu*) yapabiliyor, doyurucu bir birleşmede yararlı bir dinamik unsur bu. Bir diğer sözcük de *korikikila*; bu da bir sevişme hareketi olan eş zamanlı sürtme ve bastırma hareketini anlatıyor.

Bir cinsel edim sırasında hareketler hızlanınca, erkek —bana böyle söylendi— kadın orgazma hazır oluncaya kadar bekliyor. Sonra yüzünü onunkine eğiyor, bedenine sarılıp onu yukarı kaldırıyor, aynı zamanda kadın da erkeğe sarılıyor ve bu sırada çoğunlukla tırnaklarını etine batırıyor. Orgazm terimi, *ipipisi momona*, yani: meni akıyor. *Momona* hem erkek hem kadın akıntısını anlatıyor; bildiğimiz gibi yerliler erkeğin menisiyle kadının salgısı arasında kesin bir ayrım yapmıyorlar, en azından işlev bakımından. Aynı *ipipisi momona* deyişi (erkek ve kadının) geceleri uykuda kendiliğinden gerçekleşen orgazmları için de kullanıyorlar. Elle fışkırtmaya *isulumomoni* deniyor "meni taştı". Erkeğin mastürbasyonuna *ikivayli kvila* deniyor, "penisini çalıştırıyor"; kadın mastürbasyonu somut sözlerle betimleniyor, özel bir adı yok.

Değindiğimiz noktalardan birkaçını daha yakından aydınlatan ilginç bir kişisel bilgiyi Monakevo verdi. Sevgilisini gerçek adıyla anmak onun yapacağı bir densizlik değildi, ancak etnologun somut örneklere duyduğu sevgi bu adı değiştirmememi affettirebilir belki.

Mamasisi	*deli*	*Dabugera;*	*bayobubu,*
Yatıyorum	beraber	Dabugera;	kucaklıyorum,

bavakayla,	*bavayauli.*	*Tanunu*
bütün vücudumla sarıyorum,	burnumu burnuna sürtüyorum.	Emiyoruz

dubilibaloda,		*pela*	*bi'ulugvalayda;*
birbirimizin alt dudağını,		çünkü	uyarılma hissediyoruz;
mayela	*tanunu;*	*tagadi ka*	*bulula;*
dilini	emiyoruz;	ısırıyoruz	burnunu;
tagadi			
ısırıyoruz			
kula	*gabula;*	*tagadi*	*kimvala;*
onun	çenesini;	ısırıyoruz	çene kemiğini (yanağını);
takabi	*posigala,*	*visiyala.*	*Bilivala*
tutuyoruz	koltuk altlarını,	böğrünü.	Söylüyor
minana			
bu kadın:			
"O didakvani,		*lubaygu*	*senela;*
"Ah, gıcıklanıyor,		sevgilim	çok;
kvorikikila			
sürt, bastır			
tuvayla;	*bilugvali*	*vovogu,*	*kvopinaviyaka,*
tekrar;	çok hoş	bedenim,	daha kuvvetli yap,
nanakva			
hızlı (ki)			
bipipisi	*momona;*	*kvalimtumutu*	*tuvayola*
aksın	sıvı;	gir	tekrar
bilukvali			
çok hoş			

vovogu."
bedenim."

Serbest çeviri: "Dabugera'yla yattığımda ona sarılırım, bütün vücudumla sararım onu; burunlarımızı birbirine sürteriz. Birbirimizin alt dudağını emeriz, böylelikle uyarılırız, birbirimizin dilini emeriz, karşılıklı burunlarımızı ısırırız, birbirimizin çenesini, yanağını ısırırız, koltuk altlarını, böğrünü hafifçe okşarız. Sonra o şöyle söyler: Ah, sevgilim, çok gıcıklanıyor, sürt, bastır, yeniden, bütün vücudum hazdan titriyor... daha kuvvetli bastır, hızlı bastır, aksın sıvı... gir, öyle hoş bir duygu ki bu!"

Aynı bilgi verici ikisinin edimden sonra birbirine sıkı sıkı sarılmış durumda dinlenirken konuştukları şeylere ilişkin aşağıdaki örneği de verdi:

"Kayne	*tombvaylim*	*yaygu?"*
"Acaba	sevdiğin	ben (miyim)?"

"Mmge!	*Namvayligu*	*yoku;*	*sene*	*magigu:*
"Evet!	Sevdiğim	sen(sin);	çok	arzum:

tuta,	*tuta,*	*bitatayka;*	*sene*	*migimbvayligu,*
zaman,	zaman	sevişiyoruz;	çok	yüzün hoşuma gidiyor,

migim	*tabuda!"*
yüzün	çarpaz kuzin!"

"Gala	*magigu*	*bukuyousi*	*nota*	*vivila*	*nava'u;*
"Değil	arzum	alıyorsun	bir	kadın	yeni;

yoku	*vala:*	*yaygu."*
sen	yalnız	ben."

"Sevdiğin ben miyim?"

"Evet, sevdiğim sensin; seni çok seviyorum, biz her zaman, her zaman sevişeceğiz. Yüzünü çok beğeniyorum, tam bir çarpaz kuzin yüzü (benim için doğru kadınsın.)"

"Başka bir kadınla olmanı istemiyorum; yalnız sen ve ben olalım."

Evli çiftler arasında da cinsel ilişkilerin aynı şekilde olduğu söylendi; ama tutkunun zamanla yatıştığı aşağıdaki ifadeden açıkça görülüyor:

Vigilava'u	*imasisi*	*kvaytanidesi*	*kabasi;*	
Yeni evliler	yatarlar	bir tane	yatakları;	

bimugo	*vayva'i*	*bikvaybogvo,*	*kvayta*	*kabala*
olgunlaşın	evlilik	eskir,	bir	yatak kadına,

kvayta	*kabada.*	*Bisala'u*	*uvasi,*	*magisi*
bir	yatak bize.	Faal	bedenleri,	arzuları

bikaytasi,	*bikenusi*	*deli,*	*bikamitakukusi,*
sevişmek,	yatarlar	birlikte,	kirpiklerini ısırırlar,

bivayaulasi,	*bigedasi.*
burun	sürtüşürler, ısırırlar.

"Yeni evliler aynı yatakta yatarlar; evlilik olgunlaşıp eskiyince kadın bir yatakta, kocası bir diğerinde yatar. Cinsel bakımdan kendilerini güçlü ve faal hissettikleri zaman sevişmek isterler; o zaman beraber yatarlar, birbirlerinin kirpiklerini ısırır, burunlarını birbirine sürter, birbirlerini karşılıklı ısırırlar."

Kendisi de evli bir erkek olan bilgi vericim Tokulubakiki burada, uzun zamandır evli olan kişilerin bile hâlâ zaman zaman âşıklar gibi davranabileceklerini anlatmak istiyor.

Son olarak[9] Avustralya yerlilerinin cinsel yaşamı üzerine Dr. W.E. Roth'un çalışmalarına ve diğer işlenmiş malzemeye dikkat çekmek istiyorum.[10] Bu oldukça önemli bir nokta; çünkü aşk tekniği tüm cinsellik anlayışı için çok karakteristiktir; Queensland yerlilerinin sevişme tarzı burada anlatılana tümüyle benzemektedir. Her iki bölgede de cinsel edim bedensel temas asgari olacak biçimde gerçekleştirilebiliyor. Bu bana genç güzel erkeklerin sık sık yaşlı, itici kadınlarla ilişki kurmaları gibi ayrım gözetmeyen tarzın da ana nedenlerinden biri gibi görünüyor. Öte yandan işin içinde aşk olduğu zaman erkek kadının üstüne eğilebiliyor ya da kadın ona doğru kalkabiliyor ve temas istedikleri kadar çok ve yakın olabiliyor.

---

9 Ayrıca yerlilerin üremenin anatomisine ve fizyolojisine ve âşık olmanın psikofizyolojik sürecine ilişkin görüşleri üzerine daha önce söylenenlerle de karşılaştırınız (Bölüm VII).

10 W.E. Roth, *Ethnological Studies among the North-West Central Queensland Aborigines,* 1897; H. Basedow, *Journal Royal Anthrop. Institute* 1927'de "*Subincision and Kindred Rites of the Australien Aboriginal*", S. 151-156.

Bölüm XI

AŞK ve GÜZELLİK BÜYÜLERİ

"Aşık olmak" dediğimiz gizemli, heyecan verici deneyim, mucizevi yazgı değişimleri ve mutluluk getiren umulmadık olaylar için beslenen mistik ümitle gösterdiği büyük benzerliği başka hiçbir şeyle göstermez herhalde; belli psikolojik uğraklarda herkesi sarabilen bu ümit büyüye beslenen inancın da temelini oluşturur. Her birimizin içinde, bir kerelik güven ortamından ayrılma ve gündelik yaşamın alışılmış akışının dışına çıkma arzusu yaşar; hiç abartısız denebilir ki, çoğu kimse için, hayatın akışının değişmezliğinden ve belirliliğinden daha tatsız, daha sıkıcı hiçbir şey yoktur: hiçbir şey bilimin gerçekliğin önceden belirlenmişliğini tekrarlayıp duran soğuk gerçeklerinden daha itici olamaz. Hatta en iflah olmaz kuşkucular bile, zaman zaman, doğaüstüne ve onunla birlikte rastlantının ve iyiliksever Fortuna'nın bütün bağışlayacaklarına kapıları kapayan, kaçınılması olanaksız nedensellik zincirine isyan ederler. Aşkın, şans oyununun ve büyünün birçok ortak yanı vardır.

Henüz bilimin zincirlerine vurulmamış ilkel bir toplumda büyü sayısız görüş ve âdetin köküdür. *Megya* —İngilizlerin "Magic", Alman ve Fransızların "Magie" sözcüğüyle hemen hemen aynı— Trobriandlılar için, gelenekle kuşaktan kuşağa aktarılan ve insanın içinde

bulunan bir güçtür. Bu güç yalnızca duruma uygun bir ayin eylemiyle, uygun tılsımlı sözlerin okunmasıyla ya da özel tabulara uyularak harekete geçirebilir. Aşkla ilgili her konuda büyü temel bir önem taşır. Büyü insanı birisine arzu ettirebilir ve aşkı tutuşturabilir; büyü eşteki ya da sevgilideki aşkı öldürebilir; büyü kişide güzellik yaratabilir ya da güzelliği artırabilir.

1. *Güzelliğin Ağırlığı ve Anlamı*

Kişisel çekiciliği arttırarak ilgili kişiyi karşı cinsten bir kişi için karşı konulmaz yapan büyü, güzellik büyüsünün birçok çeşidinden yalnızca bir tanesidir. Çekici bir dış görünüş yalnız erotik nedenlerle amaçlanmaz. Daha önceden de bildiğimiz gibi, bir kadın ilk gebeliği sırasında fiziksel güzelliğini arttırmak için karmaşık bir ayinden geçmek ve üstüne çeşitli büyülü sözler okutmak zorundadır; fakat bütün bunlar hiç de onu erkekler için çekici yapmayı hedeflemez. Kendi kocası için cinsel tabudur kadın ve böyle koşullarda zinanın düşüncesi bile —hiç abartısız!— yerlilerde ahlaki bir tiksinti uyandırır. Ayrıca başka yerlerde deniz seferlerinin belli anlarında yapılan bir güzellik büyüsünü anlattım.[1] Bunun cinsellikle hiçbir ilgisi yoktur —böyle durumlarda aşk hazları çoğu kez tabudur zaten—, yine de ziyaretçiler değerli süs eşyalarından oluşan armağanlara boğulmak için kendilerini güzelleştirmek zorundadırlar. *Kula* mitlerinde ortaya çıkan eski zaman kahramanları cinsellikle hiç ilgisi olmayan nedenlerle güzelleştirirler kendilerini (*Argonauten*, Bölüm XII). Saf cinsel amaçlarla yapılan güzellik büyüsünü bedensel güzelliğe duyulan çok canlı genel ilgiyle doğru bağıntısı içinde görmek gerekir.

2. *Güzellik Büyüsü İçin Resmi Vesileler*

Daha önceden de söylediğimiz gibi şenlik toplantıları karşılıklı hay-

1 *Argonauten des westlichen Pazifik*, Bölüm XIII, 1, özellikle de S. 372f ile karşılaştırınız. Ayrıca elinizdeki kitabın VIII. Bölümündeki 2 no'lu dipnota bakınız.

ranlık ve temas için fırsat verir; bu sırada güzelliğin, danstaki ustalığın ve iyi davranışın ne kadar önemli olduğunu da biliyoruz. Güzellik büyüsü, bütün büyük şenliklere kişisel hazırlanma faslına girer. Yıkanma ve süslenme sırasında vücudun belli kısımlarına özel büyülü formüller okunur. Bu daima son gün, dans döneminin (*usigola*) ya da yarışma oyunlarının (*kayasa*) asıl şenlik gününde, üçüncü veya son şenlik sırasında olur (bakınız Bölüm IX, 3 ve 4). Bu güzellik seremonisinin özünü ve önemini kavrayabilmek için bu yarışlara hangi çıkarların, heyecanların ve kişisel düşmanlıkların egemen olduğunu açıklığa kavuşturmak gerekiyor; bu nedenle, şenliklerin ve eğlencelerin merkezinde bulunan etkinliklere bir daha dönmeksizin törenli süreçleri kısaca betimlemek istiyoruz (bakınız Bölüm IX-2).

Şenlik dönemi yirmi sekiz gün sürer ve her zaman ruhların geri gelişinden sonraki dolunayla başlar. Törenli bir yiyecek dağıtımıyla açılır (*sagali*, bakınız Resim 70 ve 71). *Sagali* Trobriand Adalarında son derece önemli bir kurumdur. Törenli işlerin çoğunda yer alır: cenaze törenlerinde, anma törenlerinde, yarışlarda ve yıllık eğlence dönemlerinde. Cenaze *sagali*'leri en önemlileridir ve klanlar-altklanlar biçimindeki bölünmeye dayanır (bakınız Bölüm VI, 4 ve Bölüm XIII, 5); her zaman yalnızca bir klanın erkekleri dağıtıcı olarak görünür, diğer klanların mensupları ise alıcılardır. Başka işlerde yiyecek maddesi dağıtımı başka sosyolojik ilkelere göre olur. Bütün durumlarda "dağıtım şefi" (*tolisagali*) görevini köy topluluğunun başı yürütür. O ve onun soyundan erkekler her bir yam yığınının büyüklüğünü belirler ve tartışıp değerlendirmeler yaparak yığılı yumruların etrafında dolaşırlar (Resim 70). Sonra aynı komite ağır ağır bir yığından diğerine geçer ve her birinde şef ya da sözcüsü alıcının adını veya kimliğini bağırır. Bu yapıldıktan sonra erkekler uzaklaşırlar, bir süre sonra alıcıların kadın akrabaları görünürler, yamları sepetlere doldurup depolarına götürürler (Resim 71). Bir dans ya da oyun dönemi başlarken köy topluluğu içersinde yapılan küçük bir *sagali*'de yiyecek maddesi sağlamak her zaman şefe ve onun akrabalarına düşer, tabii böyle bir dağıtımın onuru da onundur (*butura*). Buna karşılık yiyecek maddesi alanlar da bunu izleyen eğlencelerden sorumlu olurlar.

Dağıtım bütün katılımcılara dansı, oyunu veya o sırada ne yapılıyorsa onu bütün süresi boyunca devam ettirme yükümlülüğünü getirir.

Bir *usigola*'da (dans zamanı) her yam yığını büyüklüğüne göre belli bir dansçı grubuna verilir. En büyük yığınlardan birini halka dansını yapanlar alır (*tokolimatala*). Zor figürlü tören dansını (*kasavaga*) yapan üç erkek de yine büyük bir pay alırlar. Çeşitli büyüklükte daha küçük yığınlar davulculara, figürlü danslardaki figüranlara, davul derilerinin elde edildiği kabarcıklı iguanaları yakalayan gençlere ve nihayet eğlenceye katkılarına göre bütün diğer köy sakinlerine düşer. Yani bir *sagali*'de (dağıtımda) her bir grubun saygınlık ve öneminin bir kez daha altı çizilmiş olur, tabii bu da beraberinde bir hayli heyecan, kıskançlık ve övünme getirir.

İlk gün, kavkı borular ve yiyecek maddeleri üzerine büyü ayinleri yapılır. Borular gün boyunca ve dans süresince çalınır; köye bir yolun açıldığı her yere yiyecek maddeleri gömülür. Her iki ayin de şenliğin görkemini büyü yoluyla arttırmaktadır. Afsunlanan kavkı borular büyü gücünün sağladığı heyecan verici ses muhteşemliğiyle, yaklaşan şenliği bildirir. Gömülen yiyecekler köyde yiyecek fazlası olması dileğini simgeler; bunlar böyle bir yiyecek fazlasının sembolüdürler ve yerlilerin inancına göre bunu sağlarlar da. Bu büyünün formülünü ele geçirmem mümkün olmadı, dolayısıyla bu konuda ancak tahmini bilgiler verebiliyorum.

Bu seremonilerden sonra dans dönemi başlar. Önce henüz, öğrenme, çalışma ve açılış yarışmaları konusunda yapılacak çok iş vardır. Ay ortasında ikinci bir *sagali* (yiyecek dağıtımı) düzenlenir, buna *katumvavela kasakasa* denir (yeniden enerji sağlamak). O gün özel bir dans yer alır, fakat başka hiçbir ayin yapılmaz.

Nihayet bir sonraki dolunayda *kovayse* (bitiş) gelir, bu üç gün sürer ve asıl şenliği oluşturur. Dolunaydan iki gün önce *sago* ve *taro* püresinden oluşan büyük bir ortak yemek olur (Resim 5 ve 85). Bu güne, dansta kullanılan kalkan ve flamalarla ilgili olarak *itakavakayse kaydebu* (dans kalkanlarının hazırlanması), ya da *itavakayse bisila* (pandanustan flamaların hazırlanması) denir. Ertesi gün —ki adı *itokolukva'i*'dir— olaylar yinelenir; her iki günde de tören dansları yapılır.

Üçüncü güne *luvayam*, "icra günü", ya da *lapula*, "yuvarlak gün" denir ve büyük bir bayramdır. Birçok köyden konuklar davet edilir, bunlar daha sabahtan gelir ve az sonra köyün yolunu ve çevresini dol-

dururlar. Her köy topluluğu sepetler ve çocuklarla çevrili olarak kendi içinde bir grup halinde döşekler üstüne kamp kurar. Ev sahipleriyle daha yakın dost olanlar hazırlıklara yardım ederler. Köy sakinleri, hepsi bayram giysilerini giyinmiş ve kimileri de şimdiden dans için donanmış olarak ciddi yüzlerle konukların arasında hızlı hızlı dolaşırlar. Erkekler belki de, normal zamanlarda yalnız kadınların giydiği ot etekler içindedirler, bütün vücutları değerli takılar ve çiçeklerle süslenmiştir.

Sabah bir açılış dansıyla, *mveli* denen halka dansıyla gösteri başlar (Resim 58, 65, 81). Bunu öğle sularında figürlü tören dansı (*kasavaga*) izler (Resim 73). Her iki dans da ilgiyle seyreden kalabalığın büyük tezahüratı altında tam süsle yapılır. Yine de arkadan gelecek olana sadece bir hazırlıktır bu.

Öğleden sonra asıl seremoni başlar. Ayin kurallarına göre uygulayıcılar önce yıkanmak, giyinmek ve süslenmek zorundadırlar. Bu arada ziyaretçilerle diğer köy sakinleri de yiyecek dağıtımıyla ve şenlik ziyafetiyle meşgul olurlar. Öğleden sonra erken saatlerde konuklara büyük kaplar içinde, közlenmiş yam yumruları, muz ve hindistancevizi getirilir ve *mitalela valu*, "köyün gözü" olarak her köy topluluğuna dağıtılır (bu deyimin kökenini saptamayı başaramadım). Çoğunlukla espriler ve bazı kaba takılmalar için birçok fırsat olur; vericilerle alıcılar karşılıklı klasik şakaları yaparlar. Sonra her grup kendi payının başına toplanır, terbiyenin gerektirdiği biçimde diğer köylerden gelen insanlara sırtlarını dönerek kapların çevresine otururlar.

Yiyecek dağıtımları üzerine bilgi vermeyi bitirirsek; son bir *sagali* daha olur, bunda da yürütücüler artık iyice giyinmiş ve süslenmiş olarak *tabusia*'larına hediyeler verirler (babalarının kız kardeşlerine ve bunların kızlarına). Kadınların onların üzerine yaptığı büyünün karşılığıdır bu ve biz de artık bunu anlatmak istiyoruz.

3. *Güzellik Büyüsü: Yıkanma Töreni*

Dansçıların törenli biçimde yıkanıp süslenmesi bu işte belli bir grup kadın tarafından gerçekleştirilir, yani dansçılarla *tabu* ilişkisi olan kadınlar tarafından. *Tabu* kadınları ve bunların toplum düzenin-

deki rollerini ilerdeki bölümlerde daha ayrıntılı biçimde ele alacağız (Bölüm XIII, 6, ayrıca Bölüm VIII, 2). Burada yalnız şu kadarını söyleyelim: Bu kadınlar, genellikle kabul edildiği üzere, gelip geçici ilişkiler için, daha sağlam ilişkiler için ve evlilik için uygun eşler sayılırlar (Bölüm IV, 4'e de bakınız). Bölüm olunca da erkekleri dansa hazırlamak, takılarla, çiçek ve boyalarla süslemek ve her evreye ait büyüyü yapmak onlara düşer. Bu ayin ilk gebeliği kutlamak için yapılan güzellik büyüsünden bununla ayrılır (Bölüm VIII, 2'ye bakınız).

Giysilerin törenle giydirilmesinden önce, her zaman olduğu gibi bir yıkanma ve temizlenme ayini gelir; bu, belli büyülü formüllerin sürekli okunması altında olur. Şimdi dansçılarla yardımcıları kadınlar, köyün dışında, koruda, çoğunlukla da su kaynağının yakınında toplanmışlardır (Resim 72). Genç erkekler önce beklerler, bu sırada *tabula*'ları hindistancevizi lifleri üstüne büyülü bir söz okurlar —vücutları bir süngerle ovulur gibi bu liflerle ovulacaktır—, bir başka büyülü söz de kurulanmak için havlu gibi kullanılan belli yumuşak yapraklar üstüne okunur (çoğunlukla da *vavega* ağaççığının yaprakları). Hindistancevizi liflerini afsunlamak için kullanılan bir *kaykakaya* (yıkanma) tılsımının sözleri serbest çeviriyle aşağı yukarı şöyledir:[2]

Ovmak, pırıl pırıl ovmak,
Yıkamak, tertemiz yıkamak,
Bir parça lif var,
Benim lifim;harika bir lif, güçlü bir lif,
Sabah yıldızı gibi bir lif,
Sabah yıldızı gibi o,
Dolunay gibi.
Göğsünü yıkıyorum, başını güzelleştiriyorum,
Göğsünü güzelleştiriyorum, başını yıkıyorum,
İnsanlar sırıklara tırmanıyorlar (onu seyretmek için),
Dizine bir övgü hediyesi bağlıyorlar.

Bu sözün pek açıklanmaya ihtiyacı yok; çoğu büyü formülü gibi bu

2 Yerlilerin bu ve diğer metinlerinin çevirisindeki dil kullanımı için *Argonauten des westlichen Pazifik*, Bölüm XVIII'e bakınız, "Die Macht der Worte in der Magie."

da arzu edilen etkiye bir onay içeriyor. Yıkanmanın basit bir biçimde saptanmasıyla başlıyor ve sonra hindistancevizini sabah yıldızıyla ve dolunayla karşılaştırarak övüyor. Hindistancevizi lifine afsunlanan böyle özellikler daha sonra —elbette— ovma vasıtasıyla banyo yapanın derisine geçiyor. Işıltılı cilt renginin bir güzellik göstergesi olduğu açıkça dile getiriliyor. Tılsım, büyüyle erişilecek etkinin abartılı bir biçimde saptanmasıyla sona eriyor. Hayranlık göstergesi olarak dansçının bedeninden bir süs almak, ya da —çok soylu bir dansçı söz konusuysa— bacağına ya da koluna bir sicim bağlamak âdettir. Bu, şu sözlerle yapılıyor: *Agu tileva'i*, "övgü hediyem" ve hayranlık gösterilen dansçının uygun bir hediyeyle karşılık vermesi gerekiyor, buna da yine *tileva'i* —övgü hediyesi— deniyor.

Aşağıdaki tılsım teni kurulamak için kullanılan yapraklara okunuyor:

Çekiyorum, çekiyorum; buraya çekiyorum, oraya çekiyorum,
Kuru yapraklarımı çekiyorum.
Bir çeşit havlu yapraklar var,
Yoldaşım kadınların yaprakları;
Kuru, ince yapraklar bunlar.
Bir başka çeşit yapraklar var, benim havlu yapraklarım.
Benim, İbo'umli'nin yaprakları,
Harika, güçlü, ışıklı yapraklar bunlar.

Yine klasik bir saptama buluyoruz burada; ancak ortadaki üç satır çok ilginç; tipik bir "büyüsel görelilik" durumu denebilir buna. Konuşan kişinin büyüsü —ki bu kişi böyle durumlarda her zaman adını anar— yoldaşlarının büyüsü pahasına övülüyor. Böyle söylemler yarışmalardaki büyü sözlerinde de çok bulunur.[3] İlk satırlarda geçen "çekme" sözcüğü yaprakları ağaçtan koparma anlamına geliyor ve tipik bir büyü deyişi.

Hindistancevizi lifleriyle yapraklar afsunlanınca her erkek süngerle havluyu *tabula*'sından alıyor ve büyülü güç uçup gitmesin diye her

3 Sözgelimi kanonun hızlılığı için yapılan büyünün sözleriyle karşılaştırılabilir, *Argonauten des westlichen Pazifik*, S. 165.

ikisini de yapraklar içine sarıyor, bu, toplanma yeriyle su kaynağı arasındaki kısa mesafede bile yapılıyor. Çünkü şimdi erkekler oraya yöneliyorlar, kadınlar geride kalıyor. Kaynağa vardıklarında erkekler bütün giysi ve takılarını çıkarıp yıkanıyor, hemen hemen sabahtan beri üstlerinde duran bütün boyaları temizliyorlar. Önce hindistancevizi lifi kılıftan çıkarılıyor, bununla bedenlerini şevkle, dikkatle ve tek parça derinin unutulmaması için kılı kırk yaran titiz bir bilinçle iyice ovuyorlar. Herhalde en büyük fedakârlık da yüz ve göğüs için gösteriliyor. Deri aynı özenli dikkatle, yumuşak, süngerimsi yapraklarla kurulanıyor sonra. Sonra da erkekler kendilerini bekleyen büyücülerine geri dönüyorlar.

4. *Güzellik Büyüsü: Süsleme Töreni*

Bu arada kadınlar çeşitli güzellik araçları hazırlamışlardır. Her genç erkek yıkanma öncesinde kabuk kemer, kol bandı ve değerli kolye gibi en değerli takılarını *tabula*'sının yanında bırakmıştır; böylece şimdi süsleme başlayabilir. Önce, afsunlanmış hindistancevizi yağıyla yağlanma gelir, her zaman yıkanmanın hemen ardından gelir bu (hindistancevizi yağına okunan büyülü sözü elde edemedim). Yağ —kadın değil, erkeğin kendisi tarafından— iyice dağıtılıp emdirilince kadın bir istiridye kabuğunu (*kayeki veya kaydobu*) cildin üstünde gezdirmeye başlar (Resim 74). Her *tabula* kaygan kabuğu yumuşak bir biçimde ve yavaş yavaş yanaklarda, kollarda ve göğüste yukarı aşağı, alında iki yana gezdirir; bu arada berrak, net bir sesle büyülü sözünü okur. Sözcükler daima erkeğin kabuk gezdirilen yüzüne doğru söylenmelidir.

Güzellik büyüsünü kim yapar,
Güzelliği arttırmayı, ortaya çıkarmayı kim başarır?
Obakula yamaçlarında kim yapar bunu?
Ben, Tabalu, ve kocam (karım) Kvayvaya.
Güzellik büyüsünü biz yaparız.
Pürüzsüzleştiririm ben, güzelleştiririm, beyazlatırım!
Başını pürüzsüz, güzel ve beyaz yaparım!

Yanaklarını pürüzsüz, güzel ve beyaz yaparım!
Burnunu pürüzsüz, güzel ve beyaz yaparım!
Boynunu pürüzsüz, güzel ve beyaz yaparım!
Enseni pürüzsüz, güzel ve beyaz yaparım!
Omuzlarını pürüzsüz, güzel ve beyaz yaparım!
Göğsünü pürüzsüz, güzel ve beyaz yaparım!
Parlak ten, parlak; ışıltılı cilt, ışıltılı.

Tılsımın ilk cümleleri Trobriand büyüsünün tipik bir örneği yine; yapıcının geleneksel kökeni veriliyor burada. Büyücü bu satırları söyleyince büyüyü kendi adına değil, büyünün ilk sahibinin temsilcisi olarak yapmış oluyor. Hatta adam —bu olayda kadın— büyünün geldiği yere de nakledildiliyor; burada verilen tılsımda Obakula yamaçlarına. Laba'i köyü yakınında ilk mağaranın bulunduğu yerdir burası.[4] Söylenceye göre klanın ilk ataları bu mağaradan çıkmışlardır. Kahraman Tudava burada dünyaya gelir, annesiyle birlikte burada yaşar. Tudava geleneksel büyünün, törenin ve yasaların merkezinde bulunur. Tılsım konuşmacıyı en yüksek altklanın iki atasıyla özdeşleştiriyor, klan da bunlardan birinin adına göre Tabalu adını almıştır zaten. Burada verilen tılsım metninde adlar hem eril hem dişil olabiliyor. Pratikte çoğunlukla *Mo* eril önhecesi veya dişil *Bo* hecesi ekleniyor. Kasana'i'nin Trobriand Adalarına ilk gittiğimde henüz hayatta olan yaşlı reisi M'Tabalu adını, yeğenlerinden biri Kvayvaya adını taşıyordu. Dişil biçimler Botabalu ve Bokvayvaya oluyor. Tılsımın gri kalanı uzun formüllere tipik bir örnek oluşturuyor ve büyünün afsunlanan kişi üzerine adım adım uygulanışını içeriyor.

Vücut yağlandıktan ve üstünde istiridye kabuğu gezdirildikten sonra güzellik maddeleri törenle uygulanmaya başlanıyor. Ağız dövülmüş betel ceviziyle boyanıyor, bu sırada şu sözler söyleniyor:

Kırmızı boya, kırmızı boya oraya.
Kırmızı boya, kırmızı boya buraya.
Yoldaşım kadınların kırmızı boyası,
Kurumuş o, kupkuru olmuş.

4 Bu efsanevi yerler ve kişilikler için daha fazla bilgi için bakınız: *Myth in Primitive Psychology*.

Kırmızı bir boya, benim kırmızı boyam,
Benim, İbo'umli'nin;
O kusursuz, güçlü; ışıltılı:
Benim kırmızı boyam.

Bu tılsım *vavega* yaprakları için okunan tılsıma benziyor.

Ağız kırmızıya boyanınca —ihtimal yüze de aynı renkte birkaç çizgi çekiliyor— yanaklara ve alna *sayaku* ile süslü spiraller çiziliyor (Resim 75). Siyah renkte, güzel kokulu bir güzellik aracı bu; bunun için aşağıdaki sözler söyleniyor:

Ah, siyah boya, güçlü siyah boya!
Ah, siyah boya, süslü siyah boya!
Ah, siyah boya, güzel siyah boya!
Işıltılı gözler, ışıltılı; parlak gözler, parlak.
Çünkü bu benim *sayaku*'m.
Süslü, çekici bir siyah boya doğrusu.

Sonra da aşağıdaki sözler söylenerek bir tarakla saçlar taranıyor:

Güzellik büyüsünü kim yapar,
Güzelliği arttırmayı, ortaya çıkarmayı kim başarır?
Kituma yamaçlarında kim yapar bunu?
Ben– İbo'umli, güzellik büyüsünü ben yaparım,
Güzelliği arttırmayı, ortaya çıkarmayı ben bilirim.
Kituma yamaçlarında yaparım bunu.
Tarağım harikadır benim, güçlüdür tarağım,
Tarağım dolunay gibidir,
Tarağım sabah yıldızı gibidir,
Çünkü bu benim tarağımdır.
Tarağım beni süsleyecek,
Bana aşk getirecek.

Daha önce geçen bir iki tılsımda da görülen İbo'umli ismi, bu büyülü formülleri bana veren kadının adı. Kituma batıdaki adalardan birinde bir yer gibi görünüyor, fakat İbo'umli bu konuda daha kesin bilgi veremedi.

Artık makyaj hemen hemen tamamlanmıştır. Dansçılara kırmızı çiçekler, kokulu otlar (*vana*) ve hep bu mevsimde açan *butia* çelenkleriyle süsler yapılır (Resim 76). Bu sırada belli tılsımlı formüller okunur, ancak bunları burada veremiyorum; gerçi bana aktarıldılar ama doyurucu bir çeviri yapmayı başaramadım. Sonunda da büyü güçlerinin yardımı olmaksızın kemer, kol bandı, boyun zinciri gibi değerli takılar, en başta da tüylerden yapılma kafa süsleri takılıyor dansçılara. Tuvaletin bu son bölümüyle erkekler ilgileniyor (Resim 77).

5. *Şenliklerde Güvenlik ve Saygınlık Büyüsü*

Dansçının törenle, uzun uzun hazırlanması bu büyük şenlik toplantıları için karakteristik olan gergin, heyecanlı atmosfer hakkında bir fikir veriyor. Bütün o tehlikeli tutkular, yarışma hırsının sonuçları ve nedenleriyle birlikte, kişisel sivrilme olanağının böyle doruğa çıktığı zamanlarda elbette ki en güçlü biçimde uyarılıyor.

Kadınlar koruda güzelliklerini, güçlerini ve ustalıklarını artırmak için dansçıların üzerine büyülü formüller okurken, bir koruma önlemi olarak köyde de başka türde iki büyü yapılıyor. Yerliler arasında, köyün düşmanlarının dansçılara kara büyü yapacağı konusunda kesin bir inanç ve büyük bir korku egemendir. Dans alanında öne çıkan bir şeyler yapabilmek, acı bir haset uyandıran ve bazı kötü büyücülerin güçlerini harekete geçiren tehlikeli yeteneklerdendir gerçekten. Belli belirtiler büyü uzmanı bir katili kurbanının cesedinden teşhis etmeye yardımcı olan işaretlerdir ve şu anlama gelir: "Bu adam öldürüldü, çünkü dans etmeyi çok iyi biliyordu."

Kaygiauri denen, dansçılara yönelik, hatta büyücü ve arkadaşları dışında bütün izleyicileri de hedef alan özellikle kötü bir büyü var. Ne yazık ki bu büyünün yapılışına ve etkileme biçimine ilişkin ayrıntıları öğrenemedim. Fakat erkeklerin karşı-çare hazırlayışlarına ve karşı büyüyü dansçılara uygulayışlarına bizzat tanık oldum. Törenli süsleme bittikten sonra, içlerinde yapraklara sarılmış afsunlu zencefil kökleri bulunan küçük paketçikler getiriliyor. Büyücü bunları çiğneyip dansçıların tenine tükürüyor. Sonra güzel kokulu birkaç yaprak alıyor, üstlerine kısa bir tılsım okuyor ve dansçıların kol bantlarına sokuyor.

Gerçekte bu kötü tutkuların etkisi yalnız düşgücü alanı ile sınırlı değil. Bir *kayasa*'nın asıl gününde bir çatışma tehlikesi henüz tam olarak ortadan kalkmış değil. Gerçi heyecanın kavga dövüşe vardığına ben hiç tanık olmadım, ama bu olmasa da dansçıların ve halk kitlesinin tavırlarındaki sertliği ve acımasızlığı gözden kaçırmam mümkün değildi, her grupta belli bir güvensizlik ve dayanışma vardı, eski zamanlardaki böyle toplantıların sonu üzerine yerlilerin söylediklerini ve kendi genel bilgilenmelerimi doğrulayan bir şeydi bu. O zamanlar yerliler tam silahlanmış olarak, kargılarla, tahta kılıç ve topuzlarıyla, mızrak ve kalkanlarla ortaya çıkarlarmış; her köy topluluğu kapalı bir grup oluşturur, her bir erkek bütün yabancılardan kuşkulanarak ve olası kötülüklere karşı pusuda bekleyerek tetik dururmuş. Gösteriye ilgi en yüksek noktasına vardığında insanlar ileriye doğru yığılırlar, sıkışıklık kötü büyü kuşkusunu yaratır ve en küçük bir şey savaş işareti olabilirmiş. Çeşitli gruplarda kadınların varlığı cinsel rekabet nedeniyle tehlikeyi daha da arttırırmış.

Haset ve kıskançlık duygularına ve karşılıklı güvensizliğe ün (*butura*) kazanmak için duyulan yakıcı istek de eklenir. Bu en açık ifadesini özel bir büyü tipinde bulur. Güzellik büyüsüyle ve düşmanca büyüye karşı yapılan büyüyle birlikte, zaten uyarılmış olan köyü iyice kendinden geçiren bir büyüdür bu. Adı *uributu*: "ünün yayılması" (*uri* "*vori*"den geliyor, vurmak, çarpmak, sıçratmak, serpmek demek; *butu* ise "ün" kökü). Köy korusunda ağaçlar altında dansçıların süslenmeleri tamamlanır ve ana meydanda bir yiyecek dağıtımı yapılırken, ün büyücüsü de, yani *to'uributu*, evinde köy için ün üretmeye koyulur. Bir ay önce şenliklerin ilk gününde kavkı borular ve gömülen yiyecek maddeleri üzerine önemli büyüyü yapan kişidir bu. Sabahleyin de *baku*'yu (köy meydanı) afsunlu bir süpürgeyle törenle süpürerek dans alanını hazırlamıştır. Şimdi en önemli görevine sıra gelir. Bir kese gibi katlanmış büyük bir şiltenin üstüne bir davul, bir kavkı boru ve birkaç kamış sapı (*dadam*) koyar. Sonra bu acele yapılmış büyülü torbanın ağzından tılsımını okur. Ne yazık ki metni öğrenemedim.

Dansçılar giyinmeleri tamamlanmış olarak *lapula* yani son dans için sahneye çıktıklarında (Resim 80) büyücünün işi de bitmiştir. Davulculardan birine büyülü davulu verir, bir başka erkek de afsunlu kavkı boruyu kapar.

Şimdi dansçılar, şarkıcılar ve davulcular yerlerini alıp başlama işaretini beklerler. Bu işareti ün büyücüsü bir ya da iki çırağına verir. Bunlar ellerinde afsunlu birer kamışla köy yolundan ana meydana koşarlar. Her biri, ucu yere bakan kamışın üstüne iki elini de koymak zorundadır. Belli bir yerde kamışı yere atıp tiz bir çığlık atarlar (*igovasi*). Meydanın diğer ucuna vardıklarında dönüp kamışı havaya atarlar. Kamışı yakalayan erkek bu ün yarışında bir başarı kazanmış olur. Şenlikten söz edilip kahramanlar sayılırken onun adı da bütün bölgede anılır. Sonra kamış kapan erkekler ikinci, çok yüksek bir çığlık atarlar; sinyal budur; davulcular davullara vurmaya, borucular boruları öttürmeye başlar ve dansçılar son danslarına koyulurlar.

6. *Aşk Büyüsü*

Artık Trobriand Adalarında cinsel yaşamla bağlantılı olan en önemli büyü sistemine, aşk büyüsüne geliyoruz. Güzellik büyüsü her zaman resmi bir olaya, mesela *kula*'ya (törenli takas), ilk gebelik kutlamasına, bir *kayasa*'ya (yarışma) ya da bir *usigola*'ya bağlıdır, oysa aşk büyüsü her an yapılabilir, ne zaman iş düşmüşse. Her zaman açık ve kamusal bir iş olarak yürütülen güzellik büyüsünün tam tersine aşk büyüsü özel bir iştir ve yalnız bir bireyin isteği üzerine yapılır. Bu elbette ki aşk büyüsünde gizli ya da yasadışı bir yan olduğu anlamına gelmez. Bir aşk büyüsüne sahip olan kişi bununla övünür ve uyguladığı zaman da söyler. Ayinlerin yapısı da aşk büyüsünü ilgili kişiden saklamaya tamamen kapalıdır. Aşk büyüsü sadece, aşkın kendisi yasadışı olduğu zaman yasadışı olur; mesela bir reisin karısına veya aynı biçimde tabu olan bir başka kadına yöneldiğinde.

Daha önce de değindiğimiz gibi bu büyü bir *sisteme* girer. Trobriand Adalarında bir büyü sistemi, birbirine bağlı bir faaliyetler zincirine eşlik eden ve zincirin akışına uygun belli bir sıralamayla uygulanan bir dizi büyü ayininden oluşur. Bahçe işi, balık avı, kano yapımı ya da *kula* seferi gibi ekonomik süreçlerde, ya da az önce anlattığımız güzellik büyüsünde, girişimin her yeni aşamasına bir ayin eşlik eder, böylelikle de elbette belli bir sıra ortaya çıkar.

Fakat büyünün diğer alanlarında sistem biraz farklıdır. Sözgelimi

kötü büyü her tür hastalığın asıl nedeni sayılır. Kara büyü her zaman etkilidir ve sonuçta ölüm getirir, *ancak* tüm şartların kesin olarak yerine getirilmesiyle doğru uygulanmak ve daha güçlü bir karşı büyüyle etkisi azaltılmamak *koşuluyla*. Büyücü saldırıya geçer, kurban kendini savunur, bunun için de karşı büyüye başvurur ve kara büyünün etkisini kırabilecek her şeyden yararlanır. Kötü büyücü tamamen ya da kısmen başarılı olduğunda bile, amaçlanan hastalık mesela bir bahçenin ekilmesi gibi önceden belirli bir yol izleyerek gelişmez. Dolayısıyla büyücü bu durumda basit bir olay sıralamasına dayanamaz, bunun yerine, böyle bir büyü sistemi, gücü yavaş yavaş artan bir tılsımlar ve ayinler dizisinden oluşur. Büyü etkili olmuşsa tılsımın artan gücü kurbanda hızlı bir kötüleşmeye neden olur ve sonunda ölüm gelir. Büyü bozulmuşsa, büyücü, bütün emniyet önlemlerine, güçleştirmelere ve korunma için uygulanan karşı büyüye rağmen kurbanına isabet ettirmek için gitgide daha güçlü formüller kullanır.

Kara büyüye bir de yerlilerin bakış açısından değil, etnologun bakış açısından bakalım. Bir büyücü ya kurbanına zarar versin diye parayla tutulur, ya da bunu kişisel nedenlerden ötürü yapar. Öyle denk gelebilir ki ilk büyü girişiminden birkaç hafta sonra kurban gerçekten az çok ciddi bir hastalığa tutulabilir. Kara büyü çoğu kez ihbar edildiği ve bundan her zaman kuşkulanıldığı için, hastalığın nedeni olarak görülür. Güçlü bir kötü büyücünün bir reisin hesabına çalıştığı bilinirse, telkin kurbanda ciddi bir etki yapabilir. Bu doğrudan doğruya ilgili kişinin hemen teslim olup ölmesi sonucunu getirmez, ama sanırım arada bir bu da oluyor.[5] Yine de genelde ağır baskı altındaki kurban bütün savunma güçlerini kullanacaktır. Karşı büyüyü harekete geçirecek, geceleri silahlı nöbetçilere kendini beklettirecek, başka bir yere taşınacak, diyetini değiştirecek ve iyileşmek için bütün tabu ve ku-

5 Malzememde verilebilir sağlam örneğim yok, ama birçok kez, hızlı seyreden hastalıklar bu kategoriye giriyormuş gibi geldi bana. İnsanların sırf çiğnenen bir tabunun öldürücü etkisini gösterdiğine ya da uygulanan kara büyünün savaşılamayacak kadar güçlü olduğuna kesinlikle inandıkları için öldüklerine etnolojik literatürde sayısız örnek var. Ancak yukardaki görüş kötü büyü sonucu sözde psikolojik bir ölümün kaçınılmaz olacağı kabulüne dayanmıyor elbette; daha çok modern psikoterapide tanınan, hastanın iyi ya da kötü etkilerle çevrili olduğuna inanmasının iyileşmede temel olduğu ilkesine dayanıyor. P. Janet, *Les Médications Psychologiques*, 1920.

rallara uyacaktır. Yani hastanın düşüncesinde iki güç savaş halindedir, bu ise organizmasındaki iki gerçek enerjinin —direnç ve hastalık— savaşına denk düşer. Yani büyüyle karşı büyü arasındaki savaşın yanısıra, organizma ile bakterilerin yıkıcı güçleri ya da kötü huylu değişimler arasındaki savaş cereyan eder. Büyücü kara büyüye bir kez karar vermişse ya da bunun için ücret almışsa, ilk formülden son noktaya kadar bütün repertuarını baştan sona işlemek zorundadır, sonunda başarısızlığını itiraf etmek zorunda kalsa bile. Bir tabuyu farkında olmadan çiğnemiş olmak başarısız bir büyücü için en iyi özürdür belki; fakat büyü araçlarının kullanımında beceriksizlik ve güçlü karşı büyü de aynı biçimde büyüsünün etkisiz kalışını açıklayabilir. Böyle başarısızlıklardan sonra büyücü uygun bir fırsat düşünceye kadar bekler, mesela kurbanının gerçek bir hastalığını. Çünkü yerliler, gerçek hastalığın (*silami*) yalnızca büyüyle ortaya çıktığına kesinlikle inansalar da, kendiliğinden olabilen kırıklığın büyünün etkili olması için mükemmel bir zemin oluşturduğunu da iyi bilirler.

Büyü sistemlerinin genel yapısından ve farklarından biraz ayrıntılı söz ettik, aşk büyüsünün asıl özünü açıklığa kavuşturmak için bu gerekliydi. Demek ki ilk sistemler bir etkinliğin ya da girişimin önceden belirlenmiş akışına eşlik ediyor, diğer sistemlerse bilinmeyen faktörlerin rastlantısal oyunuyla yönetilen olayları izliyor. Aşk büyüsü bu ikinci türe girer ve dolayısıyla önceden belirlenmiş bir çizgi izlemeyen faktörlerin birbirine rastlamasıyla ilgilenir. Yerliler burada da şundan kesinlikle eminler: Doğru uygulanmış ve bozulmamış aşk büyüsü şaşmaz bir biçimde etkisini gösterir. Hiçbir erkeğin ve hiçbir kadının *nonola*'sı (ruh ve duygu merkezi) ayinlerin ve büyülü sözlerin eksiksiz dizisine karşı koyamaz; ilk adımlarla sadece zayıf biçimde etkilense bile, sonunda biriken büyüye boyun eğmek zorundadır, eğer büyünün etkisi karşı büyüyle azaltılmamışsa tabii. Çünkü burada da her başarısızlığın bir nedeni vardır, büyücü belki formülün tam metnine sahip değildir, veya zorunlu bir tabuyu çiğnemiştir, ya da bir karşı büyü büyücünün hemen hemen başarıya ulaşmış çabalarını boşa çıkarmıştır. Rastlantı üzerine kurulan bütün doğaüstü egemenliklerde olduğu gibi büyünün şaşmazlığı da yalnızca mutlak olarak tamamlanmış koşullarda kesindir; yani teoride ileri sürülse de pratikte buna hiçbir zaman ulaşılamaz.

7. *Aşk Büyüsü Ayin ve Formülleri*

Çeşitli aşamalarında aşk büyüsünün yapılışını izlemek istiyorsak, bir Trobriand aşk öyküsünün ortamını gözümüzde canlandırmamız gerekiyor; olağan köy yaşamını ve cinsler arasındaki ilişkinin klasik biçimini. Kızlar da arada sırada aşk büyüsünden yararlansalar da, inisiyatifi erkeğin alması daha yaygındır. Öykü sıradan bir biçimde başlar: Genç bir erkek bir genç kıza tutulur. Sevgisine karşılık bulamıyor ve kızın iltifatını hemen kazanamıyorsa talip olmanın en etkili biçimine başvurur: büyüye.

Normal güzellik büyüsünde olduğu gibi erkek önce yıkanmak ya da denizde banyo almak zorundadır. Böylece kendini çekici ve güzel yapar; aynı ayinin yardımıyla sevgilisinin yüreğine aynı titreşimde bir sevgi de afsunlar. Kahramanımızın denize yakın bir yerde oturduğunu varsayalım. Sahile giderken yol üstündeki çalılıklardan birkaç yumuşak, süngerimsi *vageva, silasila* veya *ponatile* yaprağı koparır, bunlara ek olarak özellikle düzgün, saf bir kabuğu olan bir ağaçtan birkaç yaprak daha koparır, en iyisi de *revaya* veya *gatumvatila* ağaçlarından. Hepsini büyük bir yaprağa sarar ve üstlerine özel yıkanma formülünü okur. Bu, *kula* güzellik büyüsünün ve ilk bölümlerde anlatılan güzellik büyülerinin benzer tılsım formülleriyle üst üste düşer.

Kaykakaya aşk tılsımlarından biri serbest çeviriyle aşağı yukarı şöyle:

Kaykakaya tılsımı:

Kir yaprakları, temizlenme yaprakları,
Kir yaprakları, temizlenme yaprakları,
Reyava ağacının kabuğu gibi düzgün,
Opossum kuyruğu gibi.
Yüzüm parlıyor güzellikten;
Yıkıyorum onu yapraklarla;
Yüzüm: yıkıyorum yapraklarla,
Kaşlarım: yıkıyorum yapraklarla.

Tılsım böyle devam ediyor.

Genç adam bundan sonra başının ve vücudunun çeşitli yerlerini anmak ve her sözcüğün yanına burada "yapraklarla yıkıyorum" diye çevrilen *ayolise* sözünü getirmek zorunda. Tılsımı öğrendiğim bilgi vericim vücudun şu bölümlerini saydı: Baş, yüz, kaş, burun, yanak, çene, çene kemiği, boyun, omuzlar, gırtlak, göğüs, böğürler, koltuk altları, kıç, uyluklar, dizler, baldırlar ve ayaklar. Tılsım sonra şöyle devam ediyor:

Yüzüm güzel kalacak,
Yüzüm ışıltılı kalacak,
Yüzüm canlı kalacak!
O artık benim yüzüm değil,
Benim yüzüm dolunay gibi.
O artık benim yüzüm değil,
Benim yüzüm yuvarlak ay gibi,
Patlıyorum
Areka yaprağının süt beyazı tomurcuğu gibi,
Açıyorum
Beyaz zambak goncası gibi.

Sonra büyülü gücün kaçmaması (*kayava*) için afsunlu yapraklar özenle sarılıyor ve delikanlı suda yıkanıyor. İyice yıkanınca paketi açıyor ve bütün vücudunu afsunlu yapraklarla ovup kuruluyor. Ayin bu noktada bir aşk büyüsü sisteminin parçası olarak kendi öz karakterini gösteriyor; yani böylece kullanılan yapraklar şu sözlerle denize atılıyor: "*Kirisana akaykakaya, kula kvorisaki matana...*" (buraya kızın adı ekleniyor). *Kirisala* ya da *karisala* biçimleriyle de bilinen *kirisana* sözcüğü büyü gücüyle gördürülen bir rüyanın duygu merkezine —biz yüreğe deriz, yerliler karına diyorlar— yapabileceği etkiyi anlatıyor.[6] Aşağı yukarı şöyle çevrilebilir bu: "Bir büyü eyleminin rüyayla sonuçlanan etkisi." Fiil biçimi, "*ki*" eylem ekiyle *korisaki* oluyor. Şu halde cümlenin çevirisi şöyle yapılabilir: "*Kaykakaya*'mın rüya büyüsü; git falancanın gözlerini etkile."

Demek ki büyünün çifte etkisi var: Her temizlenme büyüsünde ol-

6 Bölüm XII, 1 ile karşılaştırınız.

duğu gibi erkeği güzelleştiriyor ve kıza delikanlıyla ilgili tatlı rüyalar gördürüyor. Yerliler otların törenle denize atılmasına ilişkin olarak şunu söylüyorlar: "Yaprakların dalgalarla öteye beriye sürüklenmesi, denizle birlikte inip çıkması gibi kızın içi de kabarıp inecektir."

Bundan sonrası kötü büyüde olduğu gibi bu ana kadar yapılanın etkisine bağlı. Sevilen kız kendini kolay verirse ilgisini daha da sağlamlaştırmak ve garantiye almak için belli bir tılsım daha okunuyor. Temizlenme büyüsünün tamamen başarısız kalması durumunda da *kasina* denen daha güçlü bir büyünün yardımıyla, kuşatılmış kalbe yeni bir saldırıda bulunuluyor. Bu, ağız yoluyla olmak zorunda. Bir lokma yemek veya betel cevizi —ya da bugünlerde biraz tütün— afsunlanıp kıza veriliyor. Temizlenme büyüsü talibe karşı belli bir ilgi uyandırmış oluyor zaten, kız yumuşamaya henüz istekli olmasa bile belki de böyle küçük bir hediye bekliyor. Her durumda bu türden bir hediyeyi geri çevirmiyor, hatta daha derin niyetlerle verildiğinden kuşkulansa bile.

Kasina tılsımı:

Işıklı süsüm, beyaz tenim,
Yoldaşlarımın ve rakiplerimin yüzlerini almak istiyorum;
İstiyorum ki kovdurtayım onları,
Kendi yüzümü almak istiyorum, ben falancanın yüzünü (ilgili kişinin adı).
İşte o zaman bir övgü armağanı alacağım,
Güzel dolunay yüzüm için.

Son satırlardaki benzetme beyaz bir kızın yüreğini tutuşturmazdı herhalde, oysa Trobriandlılar için dolunay duygusal bakımdan çok heyecanlandırıcı bir anlamı olan, bir renk ve yuvarlaklık sembolü. Övgü armağanı (*tileva'i*) daha önce açıklanmıştı (Paragraf 3).

Kız küçük *douceur*'ü yerse büyü içine ulaşıyor ve duygularını harekete geçiriyor. Teklife eğilimli olması artık daha büyük olasılık haline geliyor, fakat arkada çok etkili bir büyü daha var henüz. İlk saldırı gördüğümüz gibi rüyanın manevi aracılığıyla başarıya ulaşıyor, ikincisi ise yemeğin çok maddi aracılığıyla; duyum ve koku alma gibi aşk büyüsü için en hassasları sayılan iki duyarlıksa henüz bekliyor.

Bu nedenle bundan sonraki ayin, yalnızca doğudaki adalarda yetişen ve çoğunlukla Kitava'dan getirilen *kvoyavaga* adlı güzel kokulu bir ot etrafında dönüyor. Bu ot hindistancevizi yağıyla birlikte bir kaba konuyor ve üstüne şu tılsım okunuyor:

Kvoyavaga tılsımı:

Yayın, katlayın,
Yayın, devşirin,
Kesip koparıyorum, kesiyorum, kesiyorum.
Bir kuş için tuzak yemi, küçük bir deniz tavşancılı için,
Uve, uvegu-guyo, o!
Kayro'iva aşk büyüm direniyor,
Kayro'iva aşk büyüm ağlıyor,
Kayro'iva aşk büyüm yürüyor,
Kayro'iva aşk büyüm kaynıyor.
Aşağı bastır, yatağına bastır;
Parlak; baş yastığın parlak;
Evime gel, döşememe ayak bas.
Saçımı tara, kopar;
Kanımı iç, penisimi tut;
Apicem penis suge, bağırsaklarım harekete geçti çünkü.

Bu tılsım daha öncekilere göre çok kapalı. İlk satırdaki "yayın, katlayın", bilgi vericimin ifadesine göre, çifte aşk yatağı görevi yapan şilteyle ilgili herhalde. Kesmek sözünün, benzeri formüllerle karşılaştırılınca büyüde kullanılan bitkilerle ilişkisi kurulabiliyor. Bundan sonraki cümlede büyü kuş için kullanılan tuzak yemine, kız da tuzağın üstünde dolaşan deniz tavşancılına benzetiliyor. Bir cümleyi yaklaşık olarak bile çeviremedim, bu nedenle yerli dilinde aynen veriyorum. Bundan sonrakini anlamak pek zor olmadı. *Kayro'iva* bir aşk büyüsü sisteminin adı; bunu yerlilerin ensest mitiyle bağlantılı olarak daha yakından öğreneceğiz. Son bölüm aşk büyüsünün daha tutkulu formülleri için tipiktir; benzer bir sonu olan çeşitli tılsımlar öğrendim.

Herhalde burada şunu ekleyebilirim; yazmayı başarabildiğim her

formülü sonraki birkaç hafta daima kontrol ettim ve oldukça anlamlı bir çeviri verebilmek için açıklamalar yaptırdım; işe yarar her formüle birçoğu daha eklendi, değersiz, bölük pörçük oldukları ya da yerlilere bile anlaşılmaz geldiği için bunları elemek zorunda kaldım. Formülleri belli bir süre geçtikten sonra ilk bilgi vericimle yeniden kontrol ettiğim, bir süre sonra bir daha gözden geçirdiğim için, her zaman, gerçek bir formülü bozulmuşundan ayırt edebilecek durumdayım.

Şimdi *kvoyavaga* otları büyüsüne geri dönelim. Bu güzel kokulu büyü maddesi yalnızca çok yakından kullanılabilir, arzu edilen kızla bir önceki büyünün betel ceviziyle ya da tütünüyle kurulandan daha samimi bir yakınlık kurulmalıdır, çünkü güzel kokulu yağın bir bölümünün kızın vücuduna sürülmesi ya da yüzüne dökülmesi ya da en iyisi göğsüne sürülmesi gerekir. Yani yakın bir bedensel temas zorunludur, bunun fırsatı da oyunlarda ve danslarda, şenliklerde, *karibom* denen ritmik halka yürüyüşünde çıkar. Çok beceriksiz ya da çok çekingen bir genç bile, yaklaşmak için hiçbir fırsat bulamazsa dumanı ya da parfümü kızın burnuna gitsin diye yağı bir parça sigara kâğıdının üstüne sürer, veya eskiden bir çiçeğin üstüne sürerlermiş.

Henüz bir büyü daha var, her şeye kadir *sulumvoya*, yaban nanesi büyüsü. Nane baştan çıkarma sembolüdür, *kula*'da (törenli takas) asıl çekicilik aracı; gerek aşkın kökenine ilişkin efsanede, gerekse en önemli aşk büyüsünde yaban nanesi başrolü oynar. Bu ayin, büyü bir önceki aşamada etkili olduğunda bile yapılır; çünkü *sulumvoya* sevgilinin kalbi üzerinde tam ve bölünmez bir iktidar sağlar. *Boge bipayki kumaydona, magila yakida:* "Kız artık bütün diğerlerini başından atar, yalnız bizi arzular." *Kayro'iva* sisteminde *sulumvoya* büyüsünün formülü şöyle:

Sulumvoya tılsımı:

Ah, onun şehvetli uyarılmışlığı!
Ah, onun aşk içinde eriyip gidişi!
Ah arzu, ah dişi gömülüş!
Benim kenetlenişim, senin kenetlenişin aşk içinde eriyip gitmemizi sağlıyor!

Benim sarılışım, senin sarılışın aşk içinde eriyip gitmemizi sağlıyor!
Benim sevişmem, senin sevişmen aşk içinde eriyip gitmemizi sağlıyor!

Sonra aynı uzun cümle kenetleniş, sarılış yerine başka kelimeler geçirilerek tekrarlanıyor ve böyle devam ediyor. Bu kelimeler şunlar: Yatay hareket (*bilibala*), yatay karşı hareket (*bilamapu*), erotik aşk tırmalaması (*kimali*), aşk ısırığı (*kayalu*), burun sürtüşme (*vayaulo*) ve kirpik ısırma (*mitakuku*), bit ayıklama (*kopokutu*), karşılıklı dudak sürtme (*kavidova*). Sonra aşağıdaki cümleler geliyor:

Benim öne düşmem, senin izlemen aşk içinde eriyip gitmemizi sağlıyor!
Benim beklemem, senin beklemen aşk içinde eriyip gitmemizi sağlıyor!

Ve nihayet:

Benim yolumda yürüyorsun, adımı çağırıyorsun,
Evime giriyorsun, bana gülümsüyorsun,
Ev sevinçten titriyor ayağın döşememe basınca.
Saçımı tara, kopar,
Kanımı iç,
İç ki duygularım hoş olsun.

Uzun bir tılsım bu, bütün Trobriand büyü formüllerinde orta bölümün, yani nakaratın bütün tekrarlanışlarından daha uzun; ama bu arada aynı sıralamaya uymak ille de gerekli değil. Tılsım hindistancevizi yağı içinde kaynatılmış bir nane bitkisine okunuyor. Büyü, sevgisi zaten kazanılmış bir kızda kullanıldığında afsunlu kokulu yağı kızın üstüne dökmenin ya da onu bununla yağlamanın hiçbir zorluğu yok. Kız henüz fethedilmemişse geriye bir görev daha kalıyor: geceleyin gizlice kulübesine süzülmek ve büyüyü yapan erkeği rüyasında görsün diye burnunun altına bir miktar yağ dökmek. Ama bu bir kez başarıldı mı tılsım karşı konulmaz oluyor.

Yağı kızın ellerine sürmenin, birazını yüzüne değdirmenin ya da güzel kokulu birkaç dalı yağa batırıp burnuna tutmanın etkisi daha az güvenilir. Bu üç yöntem elbette ki kıza ortada bir aşk büyüsü olduğunu anlatıyor ve istenen etkiyi yaratıyor, büyüsel değilse de en azından psikolojik yoldan!

Aynı formül *umlaybasi* denen ve iğnelemesi uzun süreli, şiddetli ağrılara yol açan bir balığın uzun yüzgeç dikenine okunduğunda büyü daha da güçleniyor. Delikanlı dikeni avcunun içinde tutuyor ve elini ağzına iyice yaklaştırıp büyülü sözü okuyor; sonra dikeni içinde afsunlu yağ bulunan bir hindistancevizi şişesinin tapasına batırıyor; ya da dikeni avcunda tutarak parmağını kızın böğrüne batırıyor, veya *karibom*'da daha önce sözü edilen yakın temas gerçekleşiyor.

8. *Aşk Büyüsündeki Gerçeklikler*

Aşk büyüsü gibi çok yönlü ve oldukça karmaşık bir konu ilk kez ard arda hızla geçilerek ele alındığında, kaçınılmaz olarak gerçekte varolandan çok büyük bir kesinlik ve sistemlilik olduğu izlenimi uyandırılıyor; özellikle de yalnızca teorik olarak da olsa tek tek bölümleri bir bağlantı içinde zincirleme verildiğinde. Şu konunun her zaman açık olması gerekiyor: Gerçek süreç hiçbir zaman yerlilerin ifadelerinden çıkarılabilecek olan kadar eksiksiz ve iyi tariflenmiş değildir.

Çeşitli sistemlerin varlığıyla konu oldukça karmaşık bir şekil alıyor. Bunların en ünlüsü *kayro'iva* büyüsüdür. Ama *Kvoygapani* ve *Libomatu* sistemleri de —biri Vakuta Adası, diğeri Kayeula kökenli— çok önemlidir. Bu üç sistem —ki herhalde en ünlü ve en rağbette olanlar bunlar— zamanla iç içe geçmiştir, ve bir yerlinin bir sisteme ait tılsımları tam bir dizi halinde tasarrufunda bulundurduğu çok seyrektir. Hatta bilgi vericilerim önce formüllerin etkili miktarını bildiklerini söyleyerek övündüklerinde bile, içlerinden pek azının bütün bir diziyi söyleyebildiği ortaya çıktı. Her biri iki, üç, hatta sadece bir tılsım biliyordu. Herhalde Trobriand Adalarında hiçbir yerlinin büyü formüllerini değerlendirmeyi benim kadar iyi bilmediğini söyleyebilirim. Hiçbir insan belleği, yazılı, karşılaştırmalı bir dökümle boy ölçüşemez çünkü. Alan araştırmamın sonuna doğru, bana aktarılan bir

tılsımın gerçek mi, bozulmuş mu olduğuna pek güçlük çekmeden karar verebiliyordum; ve ikinci durumda da bunun bilinçli bir yanıltma mı, biz öz yanılma mı, bilgi vericimin öncelinin onu yanıltması mı, yoksa yalnızca basit bir bellek eksikliği mi olduğunu kolayca anlayabiliyordum.

Pek az yerlinin tam bir sistemi yanlışsız biçimiyle tasarrufunda bulunduruyor olması dikkat çekicidir. Bir iki formül bilen bir yeni yetme —ki bunlar da bazen bölük pörçük kırıntılardır sadece— genelde bunların etkileyici gücüne kesin bir inanç besler; çoğu kez de özdeneyim bu inancı güçlendirir. *Kaykakaya* yaprakları üstüne bildiği parçayı ya da tam tılsımını okur, başarı sağlayamazsa formülünü başka yapraklarla dener.

Her büyü işleminin bizzat onun üzerinde ve çoğu zaman sevgilisi üzerinde de belli bir olumlu etkisi olur. Temizlenme büyüsü onu çekiciliğinin ve gücünün arttığına inandırır; amacına yalnızca yararlı olabilecek bir durumdur bu. Aynı büyü ona, kızın onu rüyasında göreceğini ve teklifini kabul edeceğini umdurur. Kıza güvenle ve utanıp sıkılmadan, doğal şakalarla yaklaşır.

Diğer ayinler teklife daha da elle tutulur bir destek anlamına gelir. Hediyeleri verirken, erotik yoklamada ya da kokulu maddeleri koklatırken her şey yakın temas gerektirir. Böylece yalnız *o* (*erkek*) büyülü gücüne inanmakla kalmaz, *kız* da kalbine saldırıldığını öğrenmiş olur. Ve inancın ve geleneğin etkisine karşı o da duyarlıdır. Erkekten umutsuzca nefret ediyor olsa bile aşk büyüsüne olan inancı sarsılmaz. Erkeğin büyü aracının işe yaramaz olduğunu, tılsımını kötü okuduğunu düşünür. Ama erkek ona biraz olsun çekici geliyorsa, büyünün işini hangi yolla gördüğü kolayca anlaşılabilir.

Bu yargılar yerlilerin davranışlarına, sözlerine ve dostlarının beni sürekli bilgilendirdikleri belli olaylarda aşk büyüsünün gerçek etkisine dayanıyor.

Söylediğimiz gibi yerliler aşk büyüsünün gücüne kesin bir inanç beslerler ve teklifte başarıyı tek bu yolun garantilediğinden kesinlikle emindirler. Bir erkeğin bütün beklentileri, övünmeleri ve umutları, kendi büyü yeteneğine olan güvenine dayanır; aynı biçimde her başarısızlık da bu yönde bir eksikliğe ya da beceriksizliğe yorulur. Gomaya'dan şimdiye dek sık sık söz ettim: burnu havada, iddialı, inatçı,

ama dikkate değer bir karakter. Durmadan kadınlar arasındaki başarılarıyla kurumlanırdı, her zaman da büyüye bağlayarak. Şöyle söylerdi mesela: "Çirkinim ben, yüzüm güzel değil. Ama büyüden anlıyorum, bu yüzden de bütün kadınlar benden hoşlanıyor." Sonra da İlamveria'yla olan ilişkileriyle, kuzinlerinin ona gösterdikleri ilgiyle, bu kitapta şimdiye dek kısmen söz ettiğim diğer aşk başarılarıyla övünürdü. Diğer bilgi vericilerim de aşk büyüsünün etkililiği konusunda tamamen aynı görüşteydiler. Doğrudan sorulara her zaman aynı cevabı aldım: "Bir erkek güzel olsun, iyi bir dansçı, iyi bir şarkıcı olsun ve hiç büyüsü olmasın, buna karşılık bir diğeri çirkin, sakat ve kara derili olsun ama iyi bir büyüsü olsun; ilki kadınlar tarafından reddedilecektir, ikincisi ise sevilecektir."

Bu elbette ki, Melanezyalılar için tipik olduğu üzere, ikna edici bir tablo çizmek için yapılmış bir abartma. Bütün yerliler büyü bilirler, ama hiç de hepsi aynı başarıyı elde etmez. Önlerine bu sürülürse, başarılı olanın, büyüsü "güçlü ve etkili" olduğu için başarılı olduğunu söylerler. Ve burada yerlilerin kurguları gerçeğe yaklaşır. Zeki, atılgan ve irade gücüne sahip bir erkeğin, yani güçlü bir kişiliğin kadınların yanında güzel, ruhsuz bir mankafaya göre daha çok şansı vardır; Melanezya'da da işler tıpkı Avrupa'daki gibi yani. Doğru yolda olduğuna inanmış, büyük enerji harcayarak en iyi büyüyü kimin bildiğini bulup çıkaran, sonra da bunu nice çabalarla kendine mal eden bir erkek: böyle biri büyüde olduğu kadar aşkta da başarılı olacaktır. Şu halde yerlilerin görüşü biraz gerçek içeriyor, ama bu, doğa bilimlerinin etkisinden ya da gizli etkilerden çok, psikolojik etkilerden kaynaklanıyor; ve gerçek asıl süreçlerde değil, daha çok sonuçlarda bulunuyor.

Gomaya iyi bir örnek. To'uluva ile Kadamvasila'nın beş oğlu da hepsi hoş, akıllı, çekici ve girişken insanlardır ve beşi de aşk büyüsüyle ünlüdür. Burada verdiğim formüllerden ilkiyle sonuncusunu bana Yobukva'u verdi; dört tılsımdan yalnızca ikisini bilmesine rağmen, babasının en genç karısıyla bir zina ilişkisini, birçok zinayı ve nişanlılığı ard arda dizmişti. Bütün bu aşk öyküleri aşk büyüsü kullanmasına yoruluyordu; küçük kardeşi Yobukva'u'nun ilk nişanlısı İsepuna'yı fetheden Kalogusa'nın başarısı da öyle. Beş kardeşin bir başkası, öyküsünü daha önceden bildiğimiz Gilayviyaka da aşk büyü-

sünde uzman sayılıyordu yine. Daha birçok örnek verebilirim, fakat daha ünlü olaylara dayanmak istiyorum.

En yüksek reisin yeğeni ve ardılı olan Bagido'u —son derece zeki ve tatlı dilli bir bilgi verici— kemirici bir iç hastalığından mustaripti, ihtimal tüberkülozdan. Kendisinin ailesel talihsizliğinden, güzel karısının sadakatsizliğinden daha önce söz etmiştik; kadın ölen kız kardeşinin kocası Manimuva'yla, Vakayseli genç, sağlıklı ve güzel bir adamla yaşamak için onu terketmişti (bakınız Bölüm VI, 1). Onlara sık sık ziyarete giderdi, kız kardeşinin son hastalığında da uzun süre eniştesinin yanında oturmuştu. Olan oldu ve her şey çok açıktı. Manimuva ile Dakiya birbirlerine âşık oldular ve yasak bir ilişki başlattılar, bu sonunda Dakiya'nın adamın yanına yerleşmesiyle sonuçlandı. Bütün felaketin suçu büyüye yüklendi. Terkedilen koca Bagido'u bile karısından söz ederken onun iyi bir kadın olduğunu söylüyordu, ama bu kötü adam onu kocasından soğutmak için önce kötü büyü sanatını kullanmış, sonra da onu baştan çıkarmak için aşk büyüsü kullanmıştı. Dakiya büyünün gücüne âdeta klasik bir örnek olarak gösteriliyordu. "Dakiya'nın zihnini büyü biçimlendirdi; aklında sadece Manimuva kaldı." Bu başlıbaşına hüzünlü öykünün komik yanı, Bagido'u'nun da aşk büyüsünde uzman sayılmasıydı. Bilgi vericilerim buradan çıkan teorik bilmecelere derhal binbir açıklama buluyorlardı elbette.

Son olarak yine iyi bir örnek oluşturan bir öyküye daha geri dönmek istiyorum: Namvana Guya'u'nun Mitakata'nın soyu tarafından köyden trajik sürülüşüne (bakınız Bölüm, I, 2). Bir yılı aşkın bir uzaklaşmadan sonra tekrar Trobriand Adalarına geldiğimde güney köylerinden birinde Namvana Guya'u ile karşılaştım. Mitakata'ya nefreti eskisi kadar amansızdı. Düşmanına ne olduğunu sorduğumda bana Mitakata'nın karısı Orayayse'nin onu terkettiğini söyledi (Resim 25). Gerçekte kadın kocasının düşmanının birinci dereceden kuzinlerinden biriydi ve biliyordum ki onu politik nedenlerle kocası göndermişti. Oysa Namvana Guya'u kadını büyüyle kocasından soğuttuğunu ima ediyordu. Sonra uzun uzadıya düşmanının kötü ahlakından söz etti. "Kızlara yaklaşmaya çalışır, ama onu reddediyorlar"; yine de Mitakata'nın güzel bir kızla, Ge'umvala ile evlendiğini söylemek zorunda kaldı. "*Boge, ivakome nimana; magila imasisi deli; m'tage*

biva'i, ipayki - matauna ibi'a." - "Ona büyülü yiyecek verdi, kız onunla yatmayı arzuladı, ama evlenmeyi reddetti - Mitakata onu zorla aldı." Kısacası burada, sözde büyüye dayandırılarak başarının değeri küçültülüyor; evlilik onayı böyle kişisel olmayan araçlarla elde edilemeyeceği için de Namvana Guya'u düşmanının bu başarısını inkâr ediyor!

9. *Unutturma Büyüsü*

Trobriand Adalarında her olumlu büyünün bir olumsuz karşılığı vardır, her zaman gerçekte olmasa da en azından teoride ve yerlilerin kanılarında. En iyi örnek sağlık ve hastalık büyüleridir; çünkü hastalık getiren her ayine ve tılsıma karşılık iyileştirici bir karşı-tılsım vardır. Hiçbir ekonomik girişimde eksik olmayan olumlu başarı büyüsünün eşi olarak bir olumsuz, engelleme büyüsü vardır ve olumlu büyünün olası bir başarısızlığı bununla açıklanır.

Şu halde aşk büyüsünün de karşı yönde etkiyen bir tılsımla savaşmak zorunda olması şaşırtıcı bir şey değil: soğutma, unutturma tılsımıyla; çok genel anlamda *bulubvalata* denen kara büyünün bir alt bölümüdür bu, dar anlamda ise bu sözcük unutturma büyüsünü anlatır. Sözcüğün türediği *bulu* kökü "domuz" (*bulukva*) sözcüğünün de bir bileşenidir aynı zamanda. Bir domuz sürüsünü kötü büyü sanatıyla dağıtmayı hedefleyen ayinlerin bütün böyle büyülere temel teşkil edip etmediğini öğrenemedim. Ama şu bir gerçek ki bu tılsım hem domuzları çalılığa sürmek, hem de evli veya âşık çiftleri birbirinden soğutmak için kullanılıyor.

Bir erkeğin bir kıza —ya da daha sık görülen şekliyle kızın sevgilisine veya kocasına— kin beslemek için nedenleri varsa, kızın zihnini etkileyen ve onu kocasından ya da sevgilisinden vazgeçiren bu tılsıma başvuruyor. Kız evini terkediyor, köyünü terkediyor, çekip gidiyor. Aşağıdaki tılsımı kendisine borçlu olduğum bilgi verici şunları anlattı: Eğer büyü daha insaflı uygulanırsa kız kocasını ya da sevgilisini terkediyor ama kendi köyüne ve insanlarına geri dönüyor; büyü ayinlere, formüllere ve bütün tabulara tam uyularak geniş çapta uygulanırsa kız ormana gidiyor, yolunu kaybediyor, belki de temelli

olarak kayboluyor. Diğer büyülerdeki gibi burada da, eğer sadece kısmi bir etkiye ulaşılmak isteniyorsa, yani sadece kızı sevgilisinden veya kocasından soğutmak amaçlanıyorsa, yalnızca giriş formülünü okumak yeterli.

Aşağıdaki büyülü sözün, daha sonra kurbana verilecek bir lokma yemek, bir parça tütün ya da betel cevizi üstüne okunması gerekiyor. Tılsımın adı *kabisilova* (sözcük anlamı: reddettirici), ve serbest çeviriyle aşağı yukarı şöyle:

Adı silinmiş onun (erkeğin), adı reddedilmiş;
Güneş batarken silinmiş, güneş doğarken reddedilmiş,
Güneş batarken reddedilmiş, güneş doğarken silinmiş,
Baku'da bir kuş var,
Yem seçen bir kuş.
Onun silinmesini sağlıyorum!
Onun (adamın) yaban nanesi büyüsü: silinmesini sağlıyorum.
Onun *Kayro'iva* büyüsü: silinmesini sağlıyorum.
Onun *Libomatu* büyüsü: silinmesini sağlıyorum.
Onun sevişme büyüsü: silinmesini sağlıyorum.
Onun yatay büyüsü: silinmesini sağlıyorum.
Onun yatay hareketi: silinmesini sağlıyorum.
Onun karşılık veren hareketi: silinmesini sağlıyorum.
Onun cilveleri: silinmesini sağlıyorum.
Onun tırmalamaları: silinmesini sağlıyorum.
Onun okşamaları: silinmesini sağlıyorum.
Onun kucaklamaları: silinmesini sağlıyorum.
Onun sarılmaları: silinmesini sağlıyorum.
Benim *kabisilova* tılsımım,
İçinde bir yol açıyor senin,
Çalılıktaki toprak yığınının yolu açık,
Köydeki pislik yığınının yolu kapalı.

İlk satırlarda, silmek ve reddetmek fiillerinden türetilmiş iki sözcükle yapılan bir sözcük oyunu var. Yani tılsım etkisini önceden canlandırarak başlıyor. Sonra açıkça ve bütün ayrıntılarıyla unutma afsunlanıyor;bütün sevişmeler unutulmalı. Bunu izleyen iki satır, kızın

aklına girmek ve onun bütün düşüncelerine sızmak için tılsıma güç veriyor. En sonunda da kız ormana gönderiliyor, köyün yolu ise kapalı.

Aynı bilgi vericiye borçlu olduğum aşağıdaki büyülü söz, daha güçlü dozda tılsım içeriyormuş. Bu da aynı biçimde uygulanıyor, ya da yapraklar ve hindistancevizi bürümcükleri üstüne okunup bunlar sonra bir ateşle yakılıyor, böylece yükselen kötü kokulu duman büyü yapılan kızın burnuna ulaşıyor. Serbest çeviriyle bu da şöyle:

Kadın, kadın tiksinmiş,
Erkek, erkek tiksinmiş,
Kadın, kadın reddedici,
Erkek, erkek reddedici,
Kadın tiksinmiş, reddediyor,
Kocan, en sevdiğin, seni şaşırtıyor, korkutuyor,
Kız kardeşinin yanında küfret ona.
Ona "Bokunu ye" de.
Yolun evlerin arkasında senin.
Kocanın yüzü kayboluyor.
Çalılıktaki toprak yığınının yolu açık,
Köydeki çöp yığınının yolu kapalı.
Yüzü kayboluyor, kocanın,
Yüzü yokoluyor,
Yüzü yoldan çekiliyor,
Yüzü bir orman hortlağının yüzü gibi oluyor,
Yüzü tıpkı Dokonikan canavarının yüzü gibi oluyor.

İniyor, gözlerinin önüne perde iniyor senin.
Kötü büyü yaklaşıyor,
Gözlerinin bebeğini tamamen kapatıyor.
Onun nane büyüsü bir hiç artık,
Onun aşk büyüsü bir hiç,
Okşamaları bir hiç,
Sevişmeleri bir hiç,
Yatay hareketleri bir hiç,
Sana karşılık veren hareketleri bir hiç,
Bedeninin gevşemesi bir hiç.

Bunun ardından büyünün ilk bölümü "kadın tiksinmiş, reddediyor" sözüne kadar tekrarlanıyor, sonra da bitiş bölümü geliyor.

Güneşin batıya doğru gidiyor, güneşin batıyor.
Güneşin batıya doğru gidiyor, güneşin eğik ışıyor.
Kız ilişkiyi kesti, uzaklara gidiyor,
uzaklara gidiyor, ilişkiyi kesti.

Bu formülde belki açıklama gerektirecek tek yer kadının "kız kardeşinin yanında" kocasına küfretmesi istenilen yer. Böyle bir küfür, özellikle de erkek ve kadın arasında en ağır hakaretlerdendir. XIII. Bölümde bundan tekrar söz edeceğiz.

Bulubvalata büyüsü aşk büyüsünü karşı yönde etkilediği halde, bunun verdiği zarar aşk formülleriyle tekrar düzeltilemiyor. Ama bir adam bir öfke anında bu kötü büyüyle bir aileye büyük bir felaket getirmişse, kendi sistemi içinde "geri getirme büyüsü" biçiminde bir düzeltme aracı var: *katuyumayamila* (*kutuyumali* = "geri vermek" için yaygın olarak kullanılan sözcük olan *ka'imali*'nin eski biçimi). Bu tılsımın açık havada ve yerlilerin deyişiyle *ovadola vala* "yalnızca ağız içinde" okunması gerekiyor. Ama büyücü, büyülü güçlerin kadın ormanda giderken de ona ulaşması için büyüyü sırayla dört yöne okumak zorunda. Burada da başlangıçta bir sözcük oyunu var, bu, "barışmak" ve "çekici etki yapmak" fiillerinin köklerini içeren sözcüklerle yapılıyor. Sonra şu geliyor:

Bulubvalata'm cansız olsun!
Geri getirmem etkili olsun!
Geri getiriyorum!
Kuzeydoğu yönünden geri getiriyorum;
Güneydoğu yönünden geri getiriyorum;
Ulavola ormanından geri getiriyorum;
Tepila ormanından geri getiriyorum;
Orman hayaletine benzeyen bir kadını geri getiriyorum,
Taş yığınlarından geri getiriyorum;
Taşlaşmış sınır duvarlarından geri getiriyorum;
Eğreltiotu çalılıklarından geri getiriyorum;

Nane büyüsünün kokusuyla geri getiriyorum;
Ruhunu geri getiriyorum, ey kadın!
Biz annene geri gel.
Biz babana geri gel.
Eve koş,
Saçımı çek, kopar,
Döşememe bas,
Yatağıma yat.
Gel ve eşiği aş.
Gel ve gübre yığınının yanında kal.
Gel yine birlikte oturalım
Evimizde.

İlk cümlelerde dile getirilen niyet çok açık: kötü büyü etkisiz olmalı, iyisi etkili. Giden kadın çeşitli yönlerden ve biri kuzeyde, diğeri güneyde bulunan iki ormanlık bölgeden (Ulavola ve Tepila) geri çağrılıyor, sınır ülkelerle çevrili olarak buralar belki de ana adanın en yaklaşılmaz bölgesi; ayrıca burası çalılık domuzunun vatanı sayılıyor. Sonuncu bölüm, okuyucunun herhalde farketmiş olduğu gibi, aşk büyüsünün şemasına göre kurulmuş. "Biz annene, biz babana" sözleri konuşmacıyı da işin içine katan çifte iyelik zamiri *ma* ile oluşturuluyor. Bu sözdeki büyülü güç böylece, kadınla erkeğin evlilik yuvasında yalnız karı koca gibi birlikte olmalarını değil, baba ocağındaki baba ve anne gibi olmalarını da istiyor.

Bu büyülü formül son derece etkili diye biliniyor ve yıkılmış birçok evliliğin yeniden mutluluğa kavuşmasına yardımcı olduğu söyleniyor.

Bunun gerçek olmasını yürekten dileyerek bu bölümü bitiriyoruz.

Bölüm XII

EROTİK DÜŞLER VE FANTEZİLER

Şimdiye dek, yerlilerin belirlenmiş davranışında, yani âdetlerde, kurumlarda ve büyüde ifade bulduğu kadarıyla cinsel yaşamın psikolojisini inceledik; yani Trobriandlının cinsel yaşama karşı tavır alışını anlamak için onun nasıl hareket ettiğini araştırdık. Artık rüyalarda, hayallerde ve anlatılarda, yani geçmişe ve geleceğe, uzak ülkelere, özellikle de ölümden sonraki yaşama ilişkin özgür ya da önerilmiş fantezilerde dile gelen cinsel düşünce ve duygulara dönebiliriz.

Bu bölüm toplanmış malzemenin basit bir dökümü olacak yalnızca; ama böyle dökümler bile kaçınılmaz olarak belli soruların ortaya konmasına bağlıdır ve dökümü yapanın düşüncelerinden etkilenirler. Bazı masabaşı müşkülpesentleri bir gözlemcide her tür zekâ parıltısını, her tür geniş bilgi belirtisini küçümserler. Alan araştırmasında teorilerin tamamen dışarda bırakıldığını söylerler; oysa benim görüşüme göre bilimsel kesinlik kılıfı altında saf bir tinsel ikiyüzlülük bu. Tarafımdan yapılmış olan gözlemler herhangi bir mekanik aygıtça dökülmüş değildir, tam tersine ben bunları kendi gözlerim ve kulaklarımla yaptım, kendi beynimle kontrol ettim, çünkü gözlem, değerini ancak böyle kazanıyor. Alan araştırmamın benim fikir ve ilgilerimden, hatta önyargılarımdan etkilenmesi kaçınılmaz bir şey. Doğru ve

namuslu yolda ilerleyen bir kişi bunları açıklıkla dile getirir, böylece kolayca keşfedilebilir ve gerektiğinde çürütülüp elenebilirler. Diğer yolda ilerleyen kişi ise mümkün olduğu kadarıyla ustalıkla gizler bunları.

Bu bölümde aktarılan gözlemleri, büyük bölümüyle, psikanalize ilgimin henüz uyanmamış olduğu bir dönemde yaptım. Sosyal ve kültürel ilişkilerinin bir halkın folklorunda doğrudan dile geldiğini daha önceden farketmiştim. Bir efsanede mesela ensest ya da egzogaminin çiğnenmesi gibi belli bir motif bulduğumda bu bana doğrusu şaşırtıcı geliyor, ama pek de anlamlı görünmüyordu; benim için, tipik sosyal tabuları ve bastırmaları daha ileri düzeyde araştırmak için bir anahtar olmaktan çok, kuralı doğrulayan bir istisnaydı bunlar. Rüyaları, kurulan düşleri ve özgür fantezileri araştırmayı pek önemsediğim yoktu; kısa sürede, düşlerin Trobriandlılarda hiç de Tylor'un ve diğerlerinin onlara atfettiği rolü oynamadığını gördüm; bunun üzerine de düşlerle artık pek ilgilenmez oldum.

Ancak sonraları, Dr. C.G. Seligman'ın öğütlerinden ve bana gönderdiği birkaç kitaptan etkilenerek, Freud'un, kabul edilmiş resmi ahlakın *negatifi* olarak "bastırılmış" arzuların ve "bilinçaltı"nın dile gelişi biçiminde formüle ettiği rüya teorisinin ne kadar doğrulandığını sınamaya başladım. Bu sırada bir yandaki folklor ve fantezi dünyasıyla diğer yandaki toplum düzeni arasında önemli ilişkiler ortaya çıktı; arzulara ve eğilimlere ilişkin olarak, varolan düşünce ve duygu düzeninin ters yönünde akan, ilk bakışta önemsiz ve keyfi görünen, ama gerçekte büyük sosyolojik önem taşıyan belli alt akıntılar keşfettim.[1] Araştırmalarımın akışı içinde psikanalitik öğretiden alabildiklerimden çok daha fazlasını reddetmek zorunda kalmış olmam ona olan minnet borcumu hiç azaltmıyor; vardığım sonuçlar hiçbir kuşkuya yer bırakmadan şunu gösterdi ki, araştırmanın ışığında yer yer reddedilmek zorunda kalınan bir teori bile uyarıcı ve teşvik edici bir etki yapabiliyor.

İzin verilmeyen duygu ve düşüncelerin kaynağı bir toplumun toplumsal tabularında bulunabiliyor. Psikanalizciler toplum düzenini öne-

1 Vardığım sonuçların bir kısmını *Crime and Custom* ve *Sex and Repression* adlı kitaplarda açıklamıştım.

mi bakımından azımsayabildikleri, hatta hiç ciddiye almayabildikleri için, bizzat kendi teorilerini antropolojik açıdan değerlendirmek de onlar için pek sorunsal oluşturmuyor.[2]

Aşağıda bu konulardan söz edilecek olmamasına rağmen, bundan sonraki iki bölümde işlenen malzemenin ortaya çıkarılmasında bir miktar, ortaya konmasında da önemli bir katkıları olduğu için her şeyin başında bunları açıklamak bana daha doğru göründü.

1. *Rüyalar*

Anlık rüyalar Trobriandlıların yaşamında büyük bir rol oynamıyor. Genelde Trobriandlıların pek seyrek rüya gördükleri ortaya çıkıyor; rüyalarıyla pek az ilgileniyorlar ve uyandıklarında rüyalarında olan biteni anlattıkları ya da herhangi bir düşünceyi açıklamak veya bir davranışı haklı çıkarmak için rüyaları öne sürdükleri sık olmuyor. Sıradan rüyalara hiçbir kehanet anlamı biçilmiyor ve sembolik yorum için de ne sistemler ne anahtarlar var.

Burada her şeyden önce cinsel ve erotik rüyalarla ilgileniyoruz; ancak bunu anlayabilmek için genelde yerlilerin rüyaya karşı tutumlarını bilmek gerekiyor. Önce şunu açıkça söyleyelim: "Sıradan" ya da "serbest" rüyalar deyince, fizyolojik uyarımlara, ruh haline ve duygusal deneyimlere, günün ve geçmişin anılarına cevap olarak uykuda kendiliğinden yükselen görüntüleri anlıyorum. Her insanın görebileceği rüyalar bu malzemeden yapılmışlardır; bunlar Trobriand Adalarında söylediğimiz gibi sınırlı bir rol oynarlar; belli ki seyrek görülüyor ve hemen unutuluyorlar.

Rüyaların bambaşka bir sınıfını, törece öngörülmüş ve kurala bağlanmış rüyalar oluşturur. Bunlar, konumları ya da üstlendikleri bir görev nedeniyle belli kişilerden beklenir, mesela kendilerinin yaptıkları veya onlara yapılmış bir büyünün sonucu olarak ve ruhların telkinleri olarak. Böyle kurala bağlanmış rüyalar baştan hesaplanır, umulur ve beklenir. Bu, sık sık ortaya çıkmalarını ve kolayca akıldan çıkmamalarını açıklıyor.

2 Bu savın daha yakından temellendirilmesi *Sex and Repression*'da bulunmaktadır.

Burada bir şeye dikkat çekmek isterim, serbest rüyalarla kurala bağlanmış rüyalar arasındaki ayrımı yerlilerin ne ifadelerinde, ne de görüşlerinde bulabiliyoruz. Ama hemen göreceğimiz gibi, davranışlarında ve rüyalara karşı genel tutumlarında bu net biçimde beliriyor.

Kurala bağlanmış rüyalarda ölülerin ruhları büyük bir rol oynar. Bunlar uygun durumlarda ve belli zamanlarda uykuda insanlara görünürler; böylelikle her şeyden önce yaşayanlara varlıklarını kanıtlamış olurlar. Fakat ölülerle ilgili bütün rüyalar doğru kabul edilmez. Görüntü ya bir *sasopa*'dır (yalan, illüzyon), ya da gerçek bir *baloma* (ruh). Gerçek ruhlar daima belli bir amaçla ve onlardan beklenebilecek koşullarda görünürler. Dolayısıyla kısa süre önce ölmüş biri geride kalanlardan birine uykusunda görünür ve ona önemli bir haber getirirse, ya da belli bir zaman verip öleceğini önceden bildirirse böyle bir rüya gerçektir. Ya da tanınmış bir kâhin veya ruhlarla iletişim kuran bir medyum uykuda ziyaret edildi ve aldığı haberi ertesi gün açıkladı diyelim, bu görüntünün gerçekliğinden kimse kuşkulanmaz. Ya da insanlar ruhlar adası Tuma'ya gitmiş ve orada ölü akrabalarını rüyalarında görmüşlerse, ruhların onlara gerçekten göründüğü konusunda yerlilerin hiçbir kuşkusu yoktur. *Milamala* ayında ölülerin ruhları köye geri döndüklerinde reise ya da başka bir önemli kişiye uykuda görünür, arzularını bildirirler. Trobriand Adalarında kaldığım süre içinde böyle gece ziyaretleri birçok kez oldu.[3] Bazen doğru kişinin yerine bir başkası da gelebilir; mesela yaşlı bir kadın oğluna böyle görünüp öldüğünü haber verdi, oysa gerçekte aynı plantasyonda çalışan başka bir gencin annesi ölmüştü. Ama gerçekdışı hikâyeler anlatan, asla doğru çıkmayan olaylar bildiren ya da başka uygunsuz davranışlarda bulunan ölü dost ya da akraba görüntüleri de vardır; yerlilerin söylediğine göre bunların ruhlarla hiçbir ilişkisi yoktur ve zaten gerçek de değildirler.

Ruhların önemli bir rol oynadığı bir başka önemli rüya tipi, kaynağı rüyayı görenin belli bir durumunda olan rüyalardır. *Milamala* sırasındaki, ruhlar adası Tuma'daki, ya da belli bir kişinin ölümünden hemen sonraki gece ziyaretlerinde en yeni ölüler görünür, oysa bu di-

3 *Journ. of the R. Anthrop. Inst.* 1916'daki makalemle karşılaştırınız, Bölüm 3, S. 362ff.

ğer rüya tipinde ata ruhları gelir. Böylece bir çocuğun doğumundan önce bir kadın-atanın ruhu gelir ve gelecek enkarnasyonu (beden bulma) bildirir (bakınız Bölüm VIII). Ruhların önemli bir rol oynadığı büyü sanatıyla ilgili olduğunda ata ruhlarının ziyaretleri daha da önemlidir. Birçok büyü tılsımı vaktiyle o büyüyü uygulamış kişilerin sayılmasıyla başlar. Böyle ata listeleri Trobriand büyü sözlerinin sık sık tekrarlanan temel bir özelliğidir. Belli büyü ayinlerinde ruhlara kısa bir afsunla kurban-yiyecek getirilir; onlar da karşılığında büyü etkinliğinin amaçlarına belli bir ilgi gösterir, büyücüyle bağlantı kurarlar; böylece yalnız ayini etkilemekle kalmaz, buna bağlı pratik etkinliği de etkilerler. Çünkü büyücü çoğu durumda yalnız tılsımı okumak ve ayini yapmakla kalmaz, büyüsünün bağlı olduğu pratik etkinliği de büyük ölçüde o düzenler.

Somut bir örnek verelim: Bir kula seferinin *ex-officio* yöneticisi, avın ve balık avının geleneksel lideri, bahçelerin bu işi miras almış şefi her zaman etkinliğine denk düşen büyüyü de uygular. Her iki görevi nedeniyle ona yoldaşlarından daha derin bir bilgi ve daha büyük bir öngörü yakıştırılır. Her durumda ata ruhlarının yönetimi altında görevini rüyasında görmekle yükümlüdür. Böylece bahçelerin şefi, öncellerinin ona rüyada fısıldamasıyla, gelen bir yağmuru ya da kuraklığı öğrenir, onların buna uygun öneri ve emirlerini alır. Balık avının büyücüsü, atalarının ruhlarından, mercan resiflerindeki şu ya da bu akıntıyla veya lagünün belli bir kolundan gelecek olan büyük balık akınlarını öğrenir; sabahleyin de ekibini harekete geçirir, böylece ağlarını uygun saatte doğru yere atmış olurlar.[4]

Kinik bir etnograf bu kehanet içeren rüyaların iki taraflı olduğu kuşkusuna kapılabilir; doğru çıktıklarında bu yalnız pratik bir kazanç olmakla kalmaz, aynı zamanda ataların lütufkârlığını ve büyünün gücünü ve değerini de gösterir; doğru çıkmamaları ise ruhların gücenmiş

4 Bu süreçler üzerine daha fazla ayrıntı çalışmalarımın çeşitli yerlerinde bulunmaktadır. Büyüde ata ruhlarının rolü için *Baloma, The Spirits of the Dead in the Trobriand Islands* adlı makalemde (*Journ. of the R. Anthrop.* 1916) S. 384-482'ye; kehânet içeren rüyalar için S. 306'ya; Milamala rüyaları için S. 379'a; gebelik rüyaları için bu kitabın VII. bölümüne ve "*Baloma*"da S. 406-418'e bakınız. Ayrıca büyü gücünün miras alınış psikolojisi ile büyü ve mit arasındaki ilişki için *Myth in Primitive Psychology* ve *Argonauten des westlichen Pazifik*, Bölüm XII'ye başvurulabilir.

olduklarının ve herhangi bir nedenle topluluğu cezalandırdıklarının işareti olur; ama geleneksel büyü geçerli olmaya devam eder; rüya her iki durumda da büyücüye karşı görevini yerine getirmiştir. Gerçekten de bugün, bu inançsızlık ve ahlak yozlaşması zamanında, ruhların gücenmek için sık sık yeterli nedenleri oluyor ve büyücü kişisel otoritesini ve gücüne beslenen inancı ayakta tutabilmek için tüm araçlara ihtiyaç duyuyor. Oysa eskiden —geleneği zayıflamamış bölgelerde bugün de— sahte rüyalardan söz edilemezdi. En azından bunlar hiçbir zaman büyücünün kendi konumu için duyduğu korkudan ileri gelmez, tam tersine girişimcinin önünde duran başarı için duyduğu kaygıdan doğarlardı. Bahçeler büyücüsü, en büyük balıkçı ya da bir seferin yöneticisi, hırsında, umudunda ve çabasında kendini halkın çıkarlarıyla büyük ölçüde özdeşleştirir. Her şeyin yolunda gitmesini, köyün bütün diğerlerini alt etmesini, hırsının ve gururunun haklı olduğunun ortaya çıkmasını ve zafer kazanmayı yürekten ister.

Hastalık ve ölüm getiren kara büyüyle ilgili rüya vahiyleri de vardır; fakat bu durumda rüyayı kurban görür, hatta böylelikle ona, kötü tılsımla ve ayinlerle hastalığına neden olan büyücüyü keşfetmek için bir olanak da sunulur. Hasta daima şu ya da bu düşmanını kendisini kara büyüyle izlemek ya da izlettirmekle suçladığından, böyle rüyaların suçluyu ortaya çıkarması şaşılacak bir şey değildir. Ama genelde bunlar "öznel" bir şey değil, kara büyünün bir yan ürünü sayılırlar.

Daha önce şöyle bir değindiğimiz bir diğer rüya tipini de (Bölüm XI, 7) büyüyle sadece dolaylı olarak ya da bu arada gördürülen rüyalardan farklı olarak, büyü etkinliğinin asıl amacı ve sonucu olan rüyalar oluşturur. Yarı ticari, yarı törensel *kula* takasıyla bağlantılı olarak, mukavelede karşı tarafın duygularını etkilemek için belli bir büyü yapılır: "Yücegönüllülüğe zorlama büyüsü" (*mvasila*). Adam yüzlerce mil uzakta olsa ve arada engin denizler ve kayalıklar bulunsa bile bu büyünün "rüya biçimindeki yankısı"ndan (*kirisala*) mutlaka etkilenir, rüyasında büyünün üreticisini çok hoş ve iyi yürekli biri olarak görür, ruhu (*nonola*'sı) ona karşı dostça duygularla dolar ve armağanları hazırlarken yücegönüllü olur.[5]

5 Korkarım bu nokta *Argonauten des westlichen Pazifik*'te pek açılmamış (yine de S. 138f, 241f ile karşılaştırınız. *Kula* büyüsünün çoğu tılsımı karşı tarafın zihnini uzaktan etkiler, büyüyü yapan kişi bunları kendi yurdundan okusa bile.

Bir önceki bölümde anlatılan aşk büyüsünün bazı biçimleri de aynı varsayımlara dayanır. Erotik düşler (*kirisala*) belli büyülü sözlere tepkilerdir. Gerçekten de cinsel ya da erotik rüyalar her zaman büyüye yorulur. Bir delikanlı ya da kız rüyasında karşı cinsten bir kişiyi görür; bundan o kişinin aşk büyüsü yaptığını çıkarır. Bir delikanlı rüyasında belli bir kızın onun evine girdiğini, kendisiyle konuştuğunu, yaklaştığını, yatağa yanına yattığını görür, oysa daha önce onunla hiç konuşmamış, hatta bakmamıştır bile. Kızın tutukluğu sadece görünüştedir, onca zaman büyüyü hazırlamış, hatta yapmıştır işte. Rüyada sevgi dolu ve yumuşacıktır; her tür okşamaya izin verir, hatta en samimi sevişmelere de. Delikanlı uyanır: "Hepsi bir hayaldi sadece (*sosopa*, yalan)" diye düşünür. "Yo, hayır, şiltede meni var işte." Kız rüya kılığı içinde orada olmuştur. Kızın kendisi için büyü yaptırdığını anlar, kendisi de ona teklifte bulunmaya şimdiden yarı yarıya meyillidir. Bu bilgiyi kısmen aynen dinlediğim şekliyle yerli dilinde not ettim; durumu erkek bakış açısından aktarıyor, ama kızlar da çok benzer rüyalar görebilirler. Karakteristik olan, rüyayı büyüyü yapanın değil, kurbanın görmesi.

Evli bir erkek böyle rüya ziyaretlerini karısından saklamayı yeğleyecektir, rüyada bir başkasıyla ilişkisi olduğu için karısı çok kızar yoksa. O zaman diğer kadının büyü yaptığını da öğrenir elbette, bu durumda gözünü dört açacağı için de rüya aşklarının peşinden koşmak erkek için çok zor olur.

Erotik rüyaların çok önemli bir biçimi de ensest rüyalarıdır; ancak bu konuda bilgi almak son derece zor. Yerliler örf ve âdet gereği çoğu cinsel konuda bunca özgür ve doğal olmalarına rağmen, özel cinsel tabular gündeme gelince aşırı duyarlı ve iffetfüruşça davranıyorlar. Bu her şeyden önce ensest tabusu için geçerli, özellikle de erkek-kız kardeş ilişkisi için. Bilgi vericilerime rüyalarındaki ensest deneyimlerini asla doğrudan soramazdım; ama ensest rüyalarının görülüp görülmediği biçiminde çok genel tutulmuş sorular da tepkiyle ve kesin inkârla karşılanacaktı. Ancak güvenilir bilgi vericilerimden yavaş yavaş, dikkatle aldığım bilgilerin yardımıyla saptayabildim böyle rüyaların olduğunu, hatta gerçekte çok iyi bilinen bir eğlence oluşturuyorlardı. "Bir erkek arasıra üzgün olur, utanır, kendini kötü hisseder. Niye? Çünkü bir rüya görmüştür, rüyasında kız kardeşiyle ilişkisi olmuştur." "Utanmalıyım" der böyle bir erkek. Ensest rüyalarının, özellikle de erkekle kız

kardeşi arasındaki ilişkiyle ilgili olanların sık sık görülmesi ve bunun yerlileri çok rahatsız etmesi, bu konudaki sorulara gösterilen sert duygusal tepkiyi de açıklıyor. "Yasak meyve"nin dünyanın her yerinde insanları düşlerde ve fantezilerde izleyen baştan çıkarıcı çekiciliği Trobriand anlatılarındaki ensest motiflerinde ortaya çıkıyor; bu, aşkı ve aşk büyüsünü her zaman için ensest mitine bağlamıştır (Bölüm XIV).

İlginçtir ki, ensest rüyalarına bile, herhangi bir büyünün tesadüfen yanlış doğrultuya yönelmesiyle, doğru yapılmamasıyla ya da yanlış kullanılmasıyla mazeret bulunuyor.

Şimdi yerlilerin rüyalara karşı konum alışını daha hassas formüle edebiliriz. Bütün gerçek rüyalar büyüyle ya da ruhlar tarafından yaratılırlar ve anlık değildirler. Serbest ya da spontane rüyalarla kurallaşmış rüyalar arasındaki ayrım, aşağı yukarı, yerlilerin yalnızca *sosopa* (yalan ya da illüzyon) olan rüyalarla, büyü ya da ruhlar tarafından doğurulan, bunun sonucu olarak da gerçek, önemli ve kâhince olan rüyalar ayrımına uymaktadır; ya da *u'ula*'sız ve *u'ula*'lı rüyalar ayrımma (kaynağı, nedeni olan, olmayan rüyalar).Yerliler spontane rüyalara büyük bir değer biçmezken, diğerlerini büyüsel etkilerle aynı kademeye koyuyor ve bunlara ölüler dünyasına atfettiklerine benzer bir gerçeklik biçiyorlar. Rüyanın özüne ilişkin görüşlerindeki tutmazlık ve boşluklar, ölümden sonraki maddesiz kalımla ilgili düşüncelerinde de bulunuyor. En çarpıcı olanı da, herhalde, büyünün önce rüyalarda etkili olduğu, sonra bunların zihni etkilediği ve böylece nesnel değişimlere ve olaylara yol açabildiği düşüncesi. Bu şekilde bütün "gerçek" rüyalar gerçekten geleceğin habercisi olabiliyor.

Rüyalarla Trobriandlıların mistik öğretisi arasındaki bir diğer ilginç bağlantı da efsane ve mitlerdeki geleceği haber veren görüntülerden çıkıyor, burada ancak şöyle bir değinebileceğimiz bir konu. Aşkın kökenine ilişkin mitte —ki bunu daha sonra göreceğiz— İvalı adam trajik çifte intiharı ve büyülü nane dalını mağaradaki olaylarla ilgili bir rüyanın yardımıyla öğrenir. Kara büyünün kökeniyle ilgili bir mitte bir erkek rüyasında kız kardeşinin akrep kılığındaki ilk büyücü tarafından öldürüldüğünü görür. Yılan ve iki kadın masalında —bunu hemen öğreneceğiz— Vevalalı bir adam talihsiz kızı rüyasında görür ve yardıma koşar. Masallarda başka zamanlarda da başka yerlerde geçen olaylara tanık olunur, ya da uzaklarda söylenen bir şarkı büyülü söz gibi etki yapar ve hayal görmeye neden olur.

Şurası açık: Rüya, gündüz düşü, büyü tılsımı ve gerçek yaşantı, ritüel ve mitolojik emsaller dolayısıyla, karşılıklı birbirini doğrulayan bir gerçeklikler sistemi halinde birleşiyorlar. Rüyalara büyünün kanıt gücünde tezahürü olarak bakılıyor ve ortada kişisel bir yaşanmışlık olduğundan, rüyayı göreni kullanılan büyünün etkisine inandırıyor. Dolayısıyla rüyalar, büyünün kudretine ve mitolojik olayların gerçekliğine ilişkin öğretide önemli, deneyime dayanan bir halkayı oluşturuyor. Trobriand inanç öğretisinin psikolojik öncüllerini kavramak istiyorsak bunu gözden kaçıramayız.

Genelde rüyalar ve özelde erotik rüyalar fantezi ve arzunun yerlilerdeki özgür hareketine ilişkin değerli bilgiler verir. Rüyalarının psikolojisi romantik aşk ve "âşık olma" konusundaki görüşlerine koşut ilerler. Gelenekte ve öğretide bütün anlıklara ve özgürlere, nizami kabul edilmeyen dizginsiz, güdüsel davranışlara kötü bakma egemendir; buna uygun olarak rüyalardaki doğruları da her zaman belli bir nedene dayandırmak yasaldır, bu nedeni ise gelenek her zaman için belirlemiştir, bunlar arasında büyü büyük ölçüde en önemlisidir.

Bu resmi görüşün olgulara tümüyle uymadığı ortada. Romantik aşkta ve aşk dürtüsünde olduğu gibi rüyalarda da insan doğası ortaya çıkıyor ve düpedüz dogmanın, öğretinin ve geleneğin çok üstünde bir yere yerleşiyor. Buna en iyi örnek de ensest rüyaları. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Trobriand Adalarında da insanın egemen öğretisi itiraz kabul etmez telkin karşısındaki duyarlığı kullanır, insanın olumlu örnekleri aklında tutma, olumsuzları unutma eğilimini. Önce gerçek ve yalan rüyalar ayrımı yapılır, sonra çelişkili durumların önemsiz olduğu ileri sürülür, bunlar atılır ya da unutulur, öte yandan bütün doğrulayıcı örnekler geçerli öğretinin kanıtları olarak getirilir. Böylelikle ensest, ister mitte, ister gerçeklikte, ister rüyada ortaya çıksın, her zaman büyünün rastlantısal bir kötü kullanımıyla açıklanır. Bu motif Trobriand ensest mitinde bizim Tristan ve İsolde efsanemizdeki kadar açık ve net ortaya çıkıyor.

2. *Folklorda Cinsellik – İp Figürleri*

Artık cinselliğin halk bilgisinde nasıl ifade bulduğunu araştırmak istiyoruz. Bu arada şunu unutmamalıyız: Trobriand töresi cinselliği

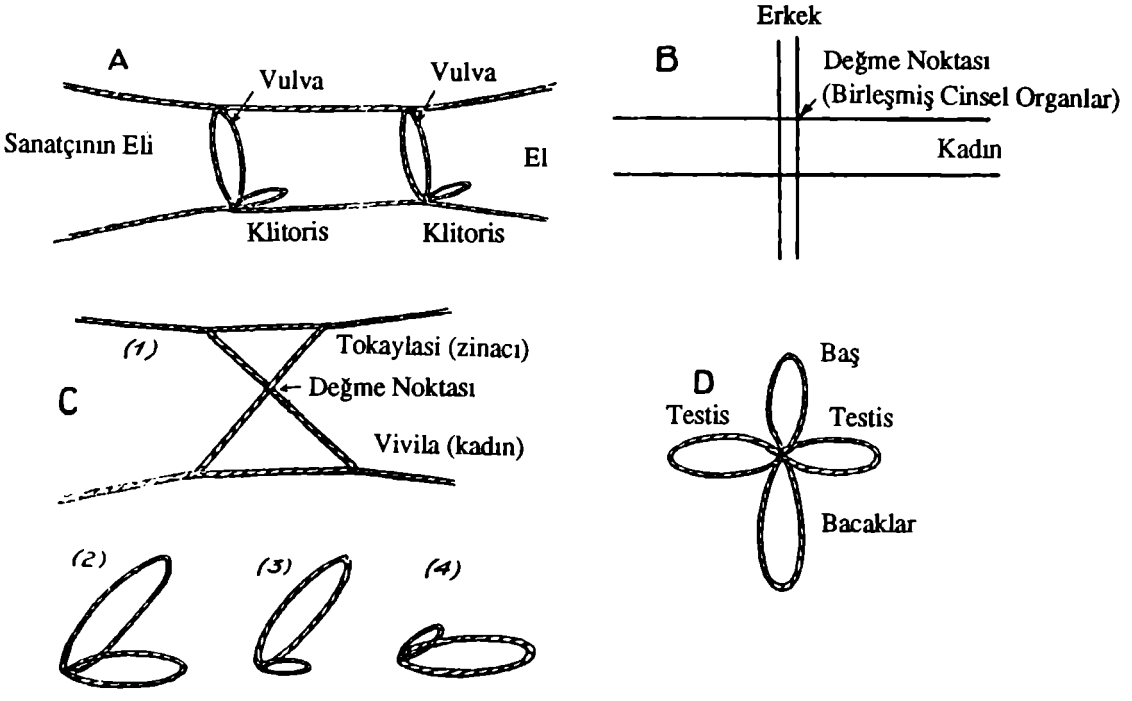
konuşma konusu olarak hiç ayıp saymaz; yeter ki tabuya giren belli bir akraba orada bulunmasın. Trobriand ahlakı zina ya da ensest söz konusu olmadıkça evlilik dışı cinsel ilişkiyi de yasaklamaz. Şu halde bu konunun çekiciliği ve rağbet görmesi toplumsal ve yapay olarak yasaklanmış olmasına dayanmıyor. Yine de yerlilerin konuşmada ve tavırlarda müstehcenliği "uygunsuz" bulduklarına hiçbir kuşku olamaz; bu konulara ilişkin olarak belli bir tutukluk var, duvarların yıkılması, çekingenliğin aşılması gerekiyor, dolayısıyla bu tutukluğu çözmek, duvarları yıkıp çekingenliği atmak insanlara neşe veriyor.

Bu duygusal tutumdan çıkan, cinselliğin pek seyrek durumlar dışında kaba ve hayvanca ele alınmamasıdır. Düşük rütbeden, hiçbir şeye aldırış etmek zorunda olmayan kaba saba bir delikanlı, cinselliğe hafifçe, yumuşaklık, incelik ve espriyle değinen bir reis oğluna göre elbette ki çok farklı bir ton gösterir. Kısacası bu konularda sosyal rütbeye göre değişen iyi ve kötü tarzlar vardır. Cinsellik, boşaltım işlevleri ve çıplaklık, "doğal" bir şey olmaktan çok, insanın topluluk içinde ve sohbette doğal bir biçimde kaçındığı ve diğerlerinin önünde davranışında belli etmediği bir şey olarak hissedilir ya da görülür. Arada bir ipini koparmaya gösterilen "uygunsuz" düşkünlük de —bir kez daha söyleyelim— işte buradan gelir.

Folklor —kalıp haline getirilmiş sözlü ve zihinsel gelenek— önemli oyun ve sporları, oymacılığı ve süsleme sanatlarını, masalları, tipik söylemleri, şakaları ve küfürleri kapsar. Trobriand Adalarında dansta ve süsleme sanatlarında cinsel konular işlenmez. Bu kuralın tek istisnası, sanatsal değeri az belli modern ürünlerdir, bunlar da zaten —Avrupa örneklerinden hiç etkilenmemiş olsalar da— Avrupa kültürünün yıkıcı etkisi altında doğmuşlardır. Yani dans ve süsleme sanatı bizim araştırmamızda hiçbir rol oynamıyor. Spordaki ve oyunlardaki cinsel öğeyi daha önce tartıştık zaten; şaka sözcüklerindeki ve küfürlerdeki cinsel yanla da gelecek bölümde uğraşacağız; böylece bize öncelikle, cinsel içerikli masalları, "kaldırma"daki müstehcen figürleri ve sözcükleri araştırmak kalıyor.[6]

İp oyunları ya da "kaldırma" (*ninikula*) çocuklar ve yetişkinlerce

6 "Kaldırma" sevilen bir çocuk oyunudur, oyunculardan biri bağlı bir ipi belirli bir şekil vererek parmaklarına geçirir, diğeri de bu şekli iki eliyle öyle "kaldırır" ki yeni, simetrik bir şekil doğar ve oyun böyle devam eder.

Şekil 3. İp Figürleri (Bölüm XII, 2)

Ekim'den Ocak'a kadar gündüz saatlerinde oynanır, yani akşamların masal anlatmayla geçirildiği dönemde. Mesela yağmurlu bir günde bir grup insan bir yam evinin saçağı altına oturur ve içlerinden biri hayran seyircilere hünerini gösterir. Her figür dizisinin kendine ait bir adı, bir öyküsü ve bir anlamı vardır. Bazılarına bir mani de eşlik eder (*vinavina*), sanatçı bunu figürünü oluştururken söyler. Bu dizilerden bazıları hiçbir cinsel anıştırma barındırmaz. Yaklaşık bir düzine figür dizisi not ettim, bunlar içinde pornografik ayrıntılarıyla karakterize olan yalnız aşağıdakilerdi.[7]

Kala kasesa Ba'u (Ba'u'nun klitorisi) figüründe icracı birkaç el hareketinden sonra ortaya bir şekil çıkarır (Şekil 3'teki A); ana düzlemde şekil iki büyük halka meydana getirir; bu büyük halkaların dibinde ana düzleme dik doğrultuda birer küçük halka daha oluşur. Büyük halkaların her biri bir vulvayı, küçükler bir klitorisi anlatır. Bu gösterilişte küçük bir anatomik hata olduğu gözden kaçmıyor, doğada yalnız bir tane organ vardır, üstelik klitoris de vulvanın altında değil, üstündedir. Ama Ba'u anormal doğmuş herhalde.

Şekil tamamlanınca sanatçı parmaklarının ustaca bir oynayışıyla önce bir, sonra diğer klitoris halkasında bir hareket doğurur. Bu sırada ritmik bir söyleyişle, ama alay vurgusu olmadan aşağıdaki sözleri söyler:

Kala	*kasesa*	*Ba'u*	
Onun	klitorisi	Ba'u'nun	(tekrar)
Kam	*kasesam,*	*kam*	*kasesam...*
Senin	klitorisin,	senin	klitorisin vs.

Serbest çeviriyle hemen hemen şöyle: "Bak, bu onun klitorisi, Ba'u'nun. Ah Ba'u, senin klitorisin, senin..." Hareketler ve mani izleyicilere ve sanatçının kendisine büyük keyif vererek birkaç kez tekrarlanır; sonra figür bozulur, bu sırada da durmadan şu tekrarlanır:

Syagara dyaytu dyaytu, syagara dyaytu dyaytu...

7 Kaldırmanın tekniğine dikkat etmeyi hiç denemedim. Her dizide yalnızca anlamlı figürü (ya da figürleri), anlamı ve psikolojik bağlantıyı saptadım.

Bu sözler saf taklittir, dans müziğindeki ritmik davul sesinin taklidi. Ba'u açık ki dişi cinsten, ama kendisi hakkında bu gösteride öğrenilen dışında başka bir şey bilinmiyor. Klitoris her türden şaka, öykü ve ima için sevilen bir konudur. Çoğu kez kaplamlı sembol terim olarak kullanılır ve esasen dişi organizmanın özellikle çekici olan gülünç detayı sayılır.

Yalın ve çıplak bir biçimde "çiftleşme" (*kayta*) denen kısa bir figür dizisi de tabii bir hayli stilize bir biçimde bu olayı temsil eder. İpler (Şekil 3'te B resmi) yatay kolu kadını, düşey kolu erkeği temsil eden bir çifte haç oluştururlar, sonra öyle çekilirler ki cinsel organları temsil eden ortadaki göz hızlı hızlı yukarı aşağı, sağa sola hareket etmeye başlar; keyifli izleyicilerin düşgücü bunda cinsel edimin karakteristik hareketlerini görür. Bu şekil dizisi için bir mani yoktur.

Tokaylasi, yani zinacı figürü daha karmaşıktır (Şekil 3'te C figürü); bunun için her iki el, ayak baş parmakları ve topuklar kullanılır. Figüre eşlik eden açıklama sıradan bir kurulukta okunur. İlk figür (C1) birbirine tepelerinden değen, üst üste konmuş iki eşkenar üçgenden oluşur. Bu üçgenler cinsel edim sırasında zina yapan erkeği ve sadakatsiz kadını temsil eder. Bunu canlandırmak için ipler üçgenlerin değme noktası yukarı aşağı kayacak biçimde çekilir, böylece üçgenler sırayla büyüyüp küçülürler. Sanatçı bunun için şu dümdüz açıklamayı yapar: "Bu zinacı erkek, bu da kadın; sevişiyorlar." Yerlilerin cinsel edimdeki yukarda anlatılmış olan pozisyonundan haberli bir kişi bu figürü kolayca anlayabilecektir (Bölüm X, 12).

Sonra figür bozulur, hüner sahibi yorumlar: *tokaylasi bila va bagula*, "zinacı bahçeye gidiyor." Devam eder: *layla la mvala*, "koca geliyor", ve şimdi ipler, birbirine açı yaparak duran iki ilmikten ibaret bir şekil oluşturur (C2). Sonra bu ilmikler de kendi içlerinde hareket etmeye başlar, bir biri büyür, bir diğeri (C3 ve C4); bunun üzerine sanatçı şöyle söyler: *ikayta la kvata*, "karısıyla sevişiyor". Yani zina Trobriand Adalarında bir değil iki üçgenle temsil ediliyor!

Saf anatomik karakterli bir diğer "kaldırma" figürünü daha anmak gerekiyor. Bu, başkişi Sikvemtuya'nın adıyla anılıyor, ancak bu kişinin bu kaldırma figürü dışında başka hiçbir etkinliği yok. Merkez nokta çevresinde simetrik yerleşmiş dört halka (Şekil 3'te D) Sikvemtuya'nın başını, ayaklarını ve iki testisini temsil ediyor. Sonra aşağıdaki düet şarkı biçiminde okunuyor:

"Sikvemtuya,	*Sikvemtuya,*	*avaka*	*kuvagi?"*
"Sikvemtuya,	Sikvemtuya,	ne	yapıyorsun?"

"Bayamata	*la*	*kaybaba*	*guya'u."*
"Bekliyorum	onun	süslü deposunu	reisin."

"Bagise	*puvam?"*
"Görebilir miyim	testislerini?"

Son sözcüklerde testislerden biri büyümeye ve yavaş yavaş sağa sola sallanmaya başlıyor, bu sırada Sikvemtuya sanatçının ağzından memnun, hırıltılı, *ka ka ka ka...* benzeri bir ses çıkarıyor. Sonra öbür testisini de göstermesi isteniyor.

"Tagise	*piliyuvela."*
"Göster bize	öbürünü de."

Sikvemtuya aynı ka ka ka ka sesiyle ve ikinci testisini de çıkararak cevap veriyor.

Şuna da dikkat çekmek istiyorum: Hırıltı sesi *ka ka ka ka* 'mn komik etkisi karşı konulmaz bir şeydir. Modern bir kabare sanatçısının bunun için Trobriandlı meslektaşını kıskanması gerekirdi, tıpkı modern heykeltraşların Melanezya ya da Batı Afrika yontu çalışmalarına ve heykellerine hayran kaldıkları gibi. Ne var ki sözün etkisini ve mizahi bir müstehcenlik taşıyan bu tarzı başka bir dilin aracılığıyla anlatmak çok zor, oysa uygulamalı sanatlar, heykel ve müzik dünyanın her yerinde anlaşılabilen kendi dillerini konuşuyorlar.

3. *Folklorda Cinsellik – Fıkralar ve Eğlenceli Öyküler*

Anlatılara gelince; bunlara eğlendirici masallarla başlamak istiyoruz (*kukvanebu*), yağmur mevsiminde yaşlı genç herkes akşamları vakit geçirmek için bunları anlatır. İtiraf edildiği üzere fantastik ve inanılmaz olayları konu ederler; düşgücünü uyarmaları, zamanın hoşça geçmesine yardımcı olmaları ve her şeyden önce de dinleyen-

leri güldürmeleri gerekir, hem de bazen bir hayli yavşak yavşak güldürmeleri.[8] Bunlardan bazıları her tür cinsel ya da boşaltımla ilgili anıştırmadan kaçınır, bunlara burada sadece kısaca değinebiliriz. Sözgelimi ateşle suyun öyküsü: Ateş suyu yakmakla tehdit eder, ama su ateşe değip onu söndürür. Bir diğeri de açgözlü akrebin öyküsüdür, akrep çekirgenin topladığı meyvelere el koymak ister, ama meyve üstüne düşüp onu öldürür. Kuşların kur yaptığı güzel bir kızdan söz eden hoş bir öykü vardır, kız herbirine bir kusur bulur, sonunda en küçüğünü ve en iddiasızını seçer. Bir başka öykü efsanevi canavar Dokonikan'ı konu alıyor; canavar bahçesinde hırsızlık yapan bir kızı yakalayıp hapseder, sonra kız beş erkek kardeşinin en küçüğü tarafından kurtarılır. Bir başka öykü de aynı canavarla bir kahramanın savaşını anlatıyor; bu son öykü belli bölgelerde efsane olarak değil, komik öykü olarak anlatılır. Uzun bir açlık döneminden sonra patlayıncaya kadar tıkınan iki erkek kardeşle ilgili bir kıtlık öyküsü, tamamen masum şakalarıyla yürekten kahkahalara neden olur.

Yalnız bir tek öyküde espri dışkılama çevresinde döner. Bir adam bir ağacın dibinde boşalıp rahatladıktan sonra ağaca yapışık kalır ve akrabaları onu ağaçtan koparmaya çalışırlarken ölür. Bitle kelebek öyküsünde espri bitin bağırsaklarından patlama gibi bir ses çıkarmasındadır; bu sarsılma onu kelebeğin sırtından düşürür ve denizde boğulur.

Artık cinsel motifli öyküleri anlatmak istiyorum, ve bunu da müstehcenlik derecesine göre sıralayarak yapacağım.

Yılan ve iki kadın: İki kız kardeş yumurta aramaya çıkarlar. Küçük olanı, uyarılmasına rağmen bir yılanın yumurtalarını çalar. Anne yılan bütün köyleri dolaşarak hırsızın peşine düşer ve sonunda onu kendi köyü Kvabulo'da yumurtaları pişirirken bulur. Kızı cezalandırmak için vulvasından vücuduna girer ve içinde çöreklenip oturur, öyle ki yalnız başıyla kuyruğunun ucu dışarı bakar. Bunun üzerine yerliler şöyle devam ederler:

İvagi	*kirisala*	*ikarisaki*	*matala*	*Gumvavela.*
Olur	rüya yankısı	rüyaya neden olur	gözü	Vavelalı adamın.

8 Bu öykülerin sosyolojik ve kültürel karakteri ve folklorun diğer türleriyle ilişkileri üzerine daha geniş bilgi için bakınız *Myth in Primitive Psychology.*

Başka sözcüklerle: Bu olayın rüya biçiminde bir yankısı olur, yani Vavelalı adamın gözlerinin önünde bir görüntü belirir. Bu adam kızın yardımına gelir, büyü aracığıyla yılanı dışarı çıkmaya zorlar ve öldürür.

İki erkek kardeş ve reisin karısı: Genç bir erkek uzakta oturan bir reisin bahçesine girer, orada reisin karısıyla karşılaşır ve bir mango ağacının altında onunla sevişir. Öfkeden gözü dönmüş koca tarafından yakalanır, sürüklene sürüklene köyün içine getirilir ve ölümünü beklemek üzere yüksek bir platformun üstüne oturtulur. Ama kardeşi onu kurtarır, büyüyle köyün bütün erkeklerini kaybeder, bunun üzerine iki kardeş kadınlarla evlenirler, ev kurup oraya yerleşirler.

Kaya balıkçılı ve İlakavetega: İlakavetega, kız torunlarıyla birlikte yaşayan yaşlı bir kadındır. Bu torunlar bir gün sahile giderler, orada kendilerine kim olduklarını soran bir kaya balıkçılıyla karşılaşırlar. "İlakavetega'nın torunlarıyız," derler. Kuş, "Öyleyse gidin ona söyleyin," diye cevap verir ve bir şarkı söylemeye başlar:

Kaypvada'u	*vila,*
Çıban dolu	vulvası onun,
kaypilipili	*vila,*
küçük çıbanlarla dolu	vulvası,
kaypvado'uyala	*vila,*
çıbanlarla kaplı	vulvası,
kaykumikumi	*vila,*
çıbanlar yiyor	vulvasını,
ibusi *kalu*	*monoma,*
akıyor onun	salgısı,
akanavasi	*yaegu* *bo'i.*
yalıyorum salgısını	ben kaya balıkçılı.

Bu oldukça haksız hakaret aynı monoton şarkı tonunda baştan so-

na büyükanneye tekrarlanır; kadın ertesi gün torunlarıyla birlikte sahile gider, balıkçılla karşılaşır ve söylediklerini kendi kulağıyla duyar; böylece şarkı öykü anlatılırken üç kez söylenmiş olur. Ne yazık ki balıkçıl mercan kayalıkları içinde sıkışıp kalır; kuşu yakalar, öldürüp yerler. Fakat şair adaleti yerini bulur, bir büyücü İlakavetega'yla torunlarını öldürerek bu sevimli kuşun intikamını alır. Ayrıca onları öldürmeden önce her bir kurbanıyla sevişir de.

Dikenli uyuşturan balığı: Bu öyküde müstehcenle dramatik öğe dengeye gelir. Okayboma köyünde, anatomik garipliğiyle, yani beş klitorisinin olmasıyla karakterize olan beş oğul annesi bir kadın yaşamaktadır.[9] Köyün kumsalındaki küçük bir koyda dev bir dikenli uyuşturan balığı yuva yapar. Bir gün, oğullar *taro* bahçesindeyken uyuşturan balığı yola düzülür, cumbuldaya şapırdaya mangrovè bataklığından geçerek köye kadar çıkar ve eve ulaşır; orada müstehcen ve gaddarca bir şarkı tutturur:

O vavari, vavari, o vavari, vavari,
Vari to'i, to'i.

Apasisi, apaneba,
Kesip yaralıyorum onu, kertiyorum,

magusisi, magusike'i,
kesmek istiyorum, oyup çıkarmak istiyorum,

oritala vila inamvaya'i,
biri vulvasının gücünü yitiriyor,

bayadi kala kasesa,
buduyorum testeremle klitorisini,

ba'ilituli bitotina bivokvo.
kesiyorum dibinden çıt ediyor düşüyor.

9 Hesabı kuvvetli bir kişi az sonra yaşlı kadının altı klitorisi olduğunu görecektir. Ben öyküyü yerlilerin bana anlattığı şekliyle aktarıyorum.

Taklit sözleri aynen bırakılırsa aşağı yukarı şöyle çevrilebilir: "*O vavari, vavari, vari to'i, to'i* - kesip bir yara açıyorum onda, bilerek kesiyorum, severek kesiyorum, vulvasının bir bölümü gücünü yitiriyor, klitorislerinden birini testeremle kesmek istiyorum, kesiyorum dibinden, çıt! diye bir ses çıkıyor, düşüyor."

Sonra uyuşturan balığı işine koyuluyor, yaşlı kadınla sevişiyor ve çok sayıdaki çıkıntılarından birini kesiyor. Yerli bilgi vericim *va'i*'nin bir penisi olduğunu söyledi, öykünün ilk yaratıcısının düşgücünün balığın kuyruğunun ortasındaki uzun, testere benzeri oktan etkilenmiş olması daha muhtemel, bu belli ki cinsel alet olarak kullanılınca öyküde sözü edilen uğursuz sonuçları doğuruyor.

Oğullar eve geliyorlar ve anne başına gelenleri anlatıyor; o zaman en büyükleri ertesi gün onu korumaya hazır olduğunu bildiriyor. Fakat uyuşturan balığı hoplaya sıçraya köye gelip sadistçe şarkısını söylemeye başlayınca, büyülü bir söz söylenmiş gibi kötü işaret (*kariyala*) olarak şimşekler çakıp gök gürlüyor, oğul korkup kaçıyor ve anne bir klitorisini daha kaybediyor. İkinci, üçüncü ve dördüncü oğullar da daha iyi bir davranış gösteremiyorlar. Uyuşturan balığı şarkısının her biri sözcüğünü ve yaptıklarının her bir ayrıntısını dört kez tekrarlıyor ve sonunda anneye yalnızca bir tane klitoris kalıyor, klitorisi savunup annenin hayatını kurtarmak üzere de yalnızca en küçük oğul. Çünkü bize, beş *kasesa*'yı da kaybederse kadının hayatta kalamayacağı söyleniyor.

En küçük oğul dayanıklı sert ağaçlardan bir miktar kargı hazırlıyor ve bunları zalim balığın koyun ucundan eve kadar geçmek zorunda olduğu yol boyunca saklıyor, sonra kendisi pusuya yatıyor.

Uyuşturan balığı göründüğünde son kez olarak şarkısını söylüyor, ama şimdi şöyle söylüyor: "Sadece bir tane klitorisi kaldı, bir tanecik klitoris, ben geldim, bu işe bir son vereceğim, klitorislerin hikâyesi bitmiş olacak, o ölecek." Öykünün devamını serbest çeviriyle veriyorum:

"Uyuşturan balığı artık eve girmeyi düşünür. Oğul tepede, evin önündeki yüksek bir platformun üstünde oturmaktadır. Kargıyı tutup uyuşturan balığına saplar. Balık kaçar; ama adam aşağı iner, *se'ulavola* ağacından yaptığı ve areka palmiyeleri arasına sakladığı kargıyı alır. Bunu öyle bir şiddetle savurur ki uyuşturan balığı hava-

ya dikilir. İkinci kargı da saplanır. Adam *natu* meyve ağacına koşar, *tavaga* odunundan yaptığı kargıyı alır, fırlatır. Mango ağacına koşar, sert palmiye odunundan yaptığı kargıyı alır, uyuşturan balığının gözüne saplar. Sonra sağlam bir sopa alıp ölünceye kadar balığın sırtına indirir." Öykü, genç adama inanmak istemeyen, sonunda uyuşturan balığının ölüsünü görünce ikna olan büyük kardeşlerin eve dönüşüyle bitiyor. Sonra balık parçalanıyor ve lagün köyleri arasında paylaştırılıyor, tabii, Trobriand Adalarında genellikle olduğu gibi, mide bulandırıcı bir nesne sayılmadığı yerlere.

Digavina'nın öyküsü: Bu kadın kahramanın adı, dilsel yapısında kadının anatomik özelliklerini ve karakterini gösteriyor. Diga kökü "doldurmak", "içine yerleştirmek" demek; *vina* ise *vila*, yani vulvanın eski bir yerel biçimi. Digavina çok büyük, geniş cinsel organlara sahip. Yaslardan sonraki bütün büyük yiyecek dağıtımlarına (*sagali*) katılmayı ve payından daha fazlasını çalmayı âdet edinmiş, bunu da hindistancevizlerini, yamları, *taro*'ları, areka cevizlerini, betel kabuklarını, büyük şekerkamışı parçalarını ve koca muz hevenklerini vajinasına yerleştirerek yapıyor. Böylece yiyecek maddeleri, bütün diğer katılımcılara, ama özellikle de organizatörlere büyük üzüntü vererek esrarengiz bir biçimde ortadan kayboluyorlar. Sonunda Digavina'nın hilesi keşfediliyor. Bir sonraki *sagali*'de yönetici yiyecek maddelerinin arasına büyük, siyah bir mangrove akrebi (*kaykagu*) saklıyor, bu akrep *kasesa*'sını (klitorisini) sokuyor ve böylece kadın ölüyor. Bu trajik sonla öykü son buluyor.

Beyaz kakatuva ve klitoris: Karavata adında bir kadın beyaz bir kakatuva doğurmuş ve hayvan ormana kaçmış. Bir gün Karavata bahçeye gidiyormuş, klitorisine *kumkumuri*'ye (toprak fırına) dikkat etmesini söylemiş. *Kasesa* (klitoris) iyimser bir *ke ke ke ke* ile cevap vermiş. Fakat beyaz kakatuva ormandan her şeyi görmüş, hemen uçup gelmiş ve klitorise bir tokat indirmiş, klitoris acıklı bir sesle *ki ki ki ki* diye bağırarak yere yuvarlanmış ve bu sırada kakatuva ocağın içindeki yemeği yemiş. Büyük, yassı, tepemsi toprak fırını bir düşünün, başında küçücük klitoris nöbet tutuyor ve korkunç beyaz kakatuva sinsice uygun fırsat kolluyor. Durumun absürdlüğü Trobriandlıların çok güçlü mizah duyarlığını harekete geçiriyor.

Ertesi gün Karavata yine *kasesa*'sıyla konuşuyor: "Bir domuz ya-

kalayalım, biraz yam getirelim, hepsini birlikte toprakta pişirelim." Yine *kasesa*'sını çıkarıyor ve fırını beklemesi için orada bırakıyor; ilkinde olduğu gibi *kasesa* çok iyimser bir şekilde *ke ke ke ke* diyor. Yine beyaz kakatuva ağaçtan uçup geliyor ve *kasesa*'ya bir tokat indiriyor: *kasesa* acıklı bir *ki ki ki ki* sesiyle yere yuvarlanıyor ve yine katatuva ocağın içindekileri hallediyor. Ertesi gün kadın şöyle söylüyor: "Ben bahçeye çalışmaya gidiyorum, sen de yemeğe doğru dürüst göz kulak olacaksın." *Kasesa ke ke ke ke* diye cevap veriyor, ama her şey yine ilk iki günkü gibi oluyor ve Karavata'yla *kasesa*'sı açlıktan ölüyorlar.

Mvoydakema: Bu öykünün kahramanı sahilden tuzlu su getirmeye giden iki kadın görür. Onlara şöyle seslenir:

Vo!	*Taytu*	*vivila!*	*Vo!*	*Mitakuku,*
Hey!	İki	kadın!	Hey!	Kemirilmiş kirpikler,

kada	*mitakuku*	*yoku.*
bizim	kemirilmiş kirpiklerimiz	sen.

Serbest çeviriyle: "Hey! İki kadın geliyor. Hey, değerli hanımlar, sizinli karşılıklı kirpik ısırışmak isterdim."

Kadınlar az çok bizim halk ağzındaki "Nafile!"ye denk düşen bir biçimde:

O gala	*ikvani,*
Yok, hayır,	işe yaramaz,

diye cevap verirler.

Bunun üzerine Mvoydakema:

O! Kimali kadi kimali yoku,

diye bağırır; bu, "Ah, sen, erotik tırmalama" demek, başka sözcüklerle: "Sizinle erotik tırmalama yapmak isterdim."

Ama kadınlar yollarına devam ederler ve onu işinin başında bırakırlar, baltasını parlatırken. Fakat Mvoydakema arkalarından sahile

koşar; büyülü bir sözün yardımıyla denizi harekete geçirir, böylece deniz onu örtüp kuma gömer, yalnız penisi dışarda kalır.

Kadınlar birdenbire kumsaldaki bu tuhaf nesneyle karşılaşırlar ve kime ait olduğunu tartışmaya başlarlar. Sonunda ata biner gibi sırayla üstüne otururlar; her biri diğerini zorla kaldırıp yeni durumdan mümkün olduğu kadar çok yararlanmaya çalışır. Öykünün burası yerlilere çok eğlendirici geliyor. Kadınlar gittikten sonra Mvoydakema üstündeki kumları silkeler ve tekrar baltasının başına koşar, sahilden dönerken kadınlara öncekinin hemen hemen aynı sözlerle seslenir. Ertesi gün her şey yeniden tekrarlanır, yalnız bu defa her bir kadın sahildeki "sopa"yla (öyle ad takarlar buna) üç kez eğlenir. Üçüncü gün yine aynı şeyler olur; ama kadınlar "sopa"nın üstünde keyif bulduktan sonra onu gömülü olduğu yerden çıkarıp evlerine götürmeyi düşünürler. Yavaş yavaş Mvoydakema'nın çeşitli vücut parçalarını keşfederler, sonunda adam sıçrayıp kalkar ve kaçar. Kadınlar köye dönüş yollarında onun önünden geçmek zorundadırlar, Mvoydakema hünerlerinden söz ederek onları alaya alır.

Momovala: Momovala kızıyla birlikte bahçeye gider ve ona bir ağaca çıkmasını söyler. Yukarı bakar, kızın cinsel organlarını görür ve yüksek perdeden tiz bir ses çıkarıp bunu elini ağzına hızlı hızlı vurup keserek uzun bir *katugogova* çeker. Bu ses hoşlanır anlamda en güçlü heyecanı dile getirir. Kız neden bağırdığını sorar. Baba, "Yeşil bir papağan gördüm," diye cevap verir. Aynı şey yeniden olur, baba başka bir kuşun adını verir ve bu birkaç kez tekrarlanır. Kız ağaçtan indiğinde babası edepbezini çıkarmıştır ve ereksiyon durumundadır. Kız çok şaşırıp ağlar. Ama baba onu yakalayıp tecavüz eder. Her şey olup bitince kız şöyle çevrilebilecek bir şarkı söyler: "Ah, Momovala, Momovala! Barsaklarımın barsağı, babam, benim babam! Babam olacak adam beni aldı, buraya getirdi, bana kötülük etti." Annesi onu duyar ve neler olup bittiğini anlar. "Kızı yakalayıp becermiş. Gidip bir bakayım."

Anne yanlarına gelir, kız suçlar, baba inkâr eder. Kız nesi var nesi yok alıp sahile gider ve şarkı söyleyerek köpekbalığına seslenir, köpekbalığı gelmeli ve şunları yemelidir: önce kızın ot etek üretmek için kullandığı tahta parçalarını, sonra sepetini, daha sonra bir kolunu, sonra öbürünü vs. Kız her defasında her yeni nesne için aynı şarkıyı

söyler. Sonunda da şöyle der: "Beni tamamen ye." Nitekim köpekbalığı bunu yapar.

Evde Momovala anneye kızın nereye gittiğini sorar; böylece kızın trajik ölümünü öğrenir. Cevabı şundan ibarettir: Anneden eteğini çıkarmasını ve kendisiyle sevişmesini ister. Burada adamın yatay hareketleri betimlenir, bunlar o kadar güçlüdür ki karısı bağırır: *Yakay, yakay!* Bir acı ifadesidir bu; ama adam derine, hep daha derine girer sadece. Kadın yine bağırır ama yararı olmaz. Edimden sonra da ölür.

Ertesi gün bahçede insanlar neler olup bittiğini sorarlar. Momovala karısını bir kargının delip geçtiğini söyler: "Neresinden?" - "Vajinasından." Bunun üzerine Momovala penisini keser ve ölür.

Bütün derlediklerim içinde en korkuncu bu öykü herhalde.

4. *Folklorda Cinsellik – Efsaneler ve Mitler*

Saf anlatıcı, eğlendirici masallardan şimdi efsane ve mitlerin daha ciddi biçimlerine geçmek istiyoruz; öncelikle lagün köylerinden birinde, Kvabulo'da tam anlamıyla cinsel karakterli yerel bir efsane var. Öykü ciddiyetle mizah arasında orta buluyor. Yerliler için son derece önemli bir efsane; çünkü ünlü bir şarkıda dile geliyor ve köyün tarihiyle çok sıkı bağlantısı var, ayrıca yerel özelliklerin canlandırılmasındaki belli ayrıntılar efsanenin doğruluğunu önerdiği için gerçek de sayılıyor. Efsane birkaç trajik unsur da barındırıyor, özellikle de kahramanın kendi kendini hadımlaştırmasında ve uzaktaki yurduna duyduğu şiirsel özlemde. Ama asıl tema müstehcen; ve yerliler efsaneyi anlattıklarında ya da andıklarında —ki oldukça sık olan bir şey— bunu hiç de ciddi ve törenli bir biçimde yapmıyorlar, tam tersine abartmalardan ve uygunsuz benzetmelerden kesin bir keyif duyarak yapıyorlar, özellikle de hikâyenin belkemiğine, kahramanın, yani Kvabulo köyünün efsanevi reisinin uzun penisine ilişkin olarak. Öyküyü anlatırken yerlilerin anlatış biçimine olabildiğince sadık kalacağım.

İnuyvayla'u Efsanesi:

Bir zamanlar Kvabulo köyünde İnuvayla'u diye biri yaşardı, klanının, yani Lukuba klanının başı, köyünün başı. İnuvayla'u erkek

kardeşlerinin ve yeğenlerinin (kız kardeş oğlu) karılarıyla cinsel ilişki kurardı.

Erkekler balığa çıktıklarında İnuvayla'u bir evin önünde biter, duvarların örgüsünde bir delik açar, penisini buradan içeri sokup kadınla sevişirdi. Penisi çok uzundu; uzun bir yılan gibiydi. Kadınlar *koumvala* yaparlarken (yeni dikim döneminden önce toprağı süprüntülerden temizlerlerken) veya *pvakova* yaparlarken (yabani otları ayıklarlarken) İnuvayla'u bahçeye gitmeyi âdet edinmişti. Çitin arkasında uzak bir yere yerleşir, yabani çalılığın içinde durur, penisi toprağın üstünde bir yılan gibi kıvrılırdı. Penis sürüne sürüne onca yolu geçer, çalışırken eğilmiş bir kadına arkadan yaklaşırdı. Arkadan sert bir darbe indirir, kadın yere düşer, dört ayak üstünde yatar vaziyete gelince de İnuvayla'u penisini vulvasına sokarak kadınla sevişirdi.

Ya da kadınlar lagünde yıkanırlarken penis bir yılan gibi suyun altından süzülür, vulvalara girerdi. Veya kadınlar batı sahili kadınlarının sık sık yaptığı gibi deniz kabuğu toplamaya gitmişlerse (Resim 78) suya girip ayak parmaklarıyla lagünün çamurlarında kavkı yoklarlarken İnuvayla'u onlarla sevişirdi. Kadınlar su kaynağına gittiklerinde İnuvayla'u onların su kaplarını kırar, kadınlarla sevişirdi. O zaman erkekler çok kızarlardı, çünkü içecek suları olmazdı. Kadınları azarlarlardı. Kadınlar çok utanırlar, ama hiçbir şey anlatamazlardı, çünkü su şişeleri kırılmış olurdu. Bir gün erkekler karılarına şöyle emrettiler:

"Balık pişirin, *taytu* pişirin, *taro* püresi yapın; saygıdeğer yaşlı adamımız doyuncaya kadar yesin." Kadınlar, "Hayır," diye karşılık verdiler, "bunu yapmayacağız; bu adam bize kötülük ediyor, siz balığa gidip biz köyde kaldığımızda, bahçede çalışırken, kaynakta, lagünde ırzımıza geçiyor."

O zaman erkekler onu gözlemeye başladılar. Balığa çıktıklarını söylediler. *Veyka*'da (köyü çevreleyen sık çalılık) saklandılar ve her şeyi gördüler. İnuvayla'u bir kulübenin önünde durdu, duvarda bir delik açtı, penisi yerde sürüdü, delikten geçip içeri girdi: İnuvayla'u küçük kardeşinin karısına tecavüz etti. Adamlar bahçeye gittiler... (Burada hemen hemen aynı sözcüklerle, kahramanın kadınlara kötülük ettiği çeşitli durumları sayıyorlar.)

Kardeşleri ve yeğenleri bunları görünce çok öfkelendiler. Ertesi

sabah onu suya attılar, denizden Kvabulo köyüne kadar giren dar koyun ucundaki küçük göle attılar (Resim 79).

İnuvayla'u sudan çıkıp geldi. Evine döndü. Utanç içindeydi ve acı çekiyordu. Annesine şöyle söyledi: "Biraz *taytu*'yla balık pişir. Toprakta fırınla. Eşyalarımızı topla, yemeği de bir sepete koy. Kaldır, başına al. Gidiyoruz, buradan ayrılıyoruz."

Her şey hazır olunca evinden çıktı, *baku*'da durdu (köyün ana meydanı). *Baku*'ya karşı yüksek sesle ağladı. *Kema*'sını (balta) aldı, penisine doğru kaldırdı. Önce ağladı, bağırdı; baltayı iki eliyle tutuyordu. Sonra penisinin ucuna indirip kesti. Penisin ucu evin önünde *baku*'ya düştü, taşlaştı. Taş hâlâ Kvabulo *baku*'sunda köybaşının evinin önündedir. İnuvayla'u ağladı, bağırdı ve yürüdü. Dış sıradaki evlerin dışında durdu, geriye baktı, penisini eline aldı, ona baka baka ağladı. Tekrar baltasına davrandı. İkinci parça da düştü ve taşa dönüştü. Kvabulo köyünün hemen arkasında bu da hâlâ görülebilir. İnuvayla'u ağladı, bağırdı ve yoluna devam etti. Köyle dar koy arasındaki yolun ortasında durdu. Geriye, evlere baktı. Penisini avuçlarına aldı, ağladı, bir parça daha kesti. Parça taşa dönüştü, Kvabulo'dan pek uzak olmayan yerinde bu da görülebilir. İnuvayla'u kanolara geldi. Baltayı alıp penisinin henüz geride kalan kökünü de kesti. Penis taşa dönüştü, bu taş şimdi Kvabulo erkeklerinin kanolarını bağladıkları yerin yakınında bulunmaktadır. İnuvayla'u kanosuna bindi ve küreğiyle ilerletti. Dar koyun yarı yolunu gitmişti ki bir kez daha ağladı. Baltasına davranıp testislerini kesti. Koyun içinde büyük, beyaz mercan blokları (*vatu*) durur. Bunlar kanıttır; İnuvayla'u'nun testislerini kestiği yeri gösterirler.

İnuvayla'u ile annesi Lidoya, Kavataria'ya, Kvabulo'nun kuzeyindeki, güneye doğru deniz yolculukları yapılan bir köye gittiler. İnuvayla'u buradan büyük bir *vaga* (kano), bir *mvasava* çaldı (denize dayanıklı kano). Fakat kanonun sahibi onu yakaladı ve kovdu. Ba'u'ya gittiler (daha kuzeyde bulunan bir köy). İnuvayla'u denize dayanıklı bir kano aldı, annesi Lidoya'ya şöyle söyledi: "Sepetini içine koy, denize açılıyoruz." Denize açıldılar, İ'vaygili'ye geldiler (Kayleula'da bir köy). İnuvayla'u annesine şöyle söyledi... (Burada yukardaki sözler aynen tekrarlanıyor; sonra yollarına devam ediyorlar, başka bir köye geliyorlar, İnuvayla'u tekrar annesinden sepetini kanoya koyma-

sını istiyor ve böyle devam ediyor. Bunu lagün kıyısındaki ve Amphlett Adalarındaki köylerin, d'Entrcasteaux takımadasındaki yüksek dağlara, Koya'ya kadar sıkıcı bir biçimde sayılması izliyor.)

İnuvayla'u Koya'ya geldi, oraya yerleşti. O ve annesi orada oturdular; annesi bahçe kurmada ona yardım etti ve yemeğini pişirdi. İnuvayla'u bir yelken, bir de suyun içinde derine daldırılması gereken derin deniz ağıyla balığa çıkıyordu. Annesi dağ yamacında bahçeler açıyor, ona yemek pişiriyordu.

Bir gün İnuvayla'u yamacın yukarılarına tırmandı. Gün açıktı. Uzaklarda *budibudi*'lerin (muson döneminde ufukta toplanan küçük bulutlar) altında büyük, yassı Kirivina adasını gördü, beyaz lagünü seçti. Sularda bir kano gördü, memleketi Kvabulo'dan bir kano.[10] İçi ezildi (*inokapisi lopo'ula*). Köyünü yeniden görmek, botla Kvabulo'nun mangroveleri arasından geçmek istedi.

Denize açıldılar. Açık denizde karşılarına Kitava'dan bir bot çıktı. İnuvayla'u annesine şöyle söyledi: "Onlardan *sayaku* iste (güzel kokulu siyah boya); *mulipvapya* iste (kavkı süs)." Anne Kitavalı erkeklerden ricada bulundu. Adamlar kendi kanolarında onunla seviştiler ve biraz *sayaku*'yla kabuklardan yapılmış birkaç süs eşyası verdiler. İnuvayla'u'nun da biraz kırmızı boyasıyla birkaç kırmızı süs kabuğu vardı.

Koyun ucundaki iskelede süslendi. Köye girdi. Bayram süsü içinde *baku*'da (ana meydan) durdu, Koya'da (güneydeki dağlarda) yaptığı şarkıyı söyledi. Şarkıyı köydeki insanlara, erkek kardeşlerine ve yeğenlerine öğretti. Şarkıyla dansı onlara hediye etti. Kvabulo insanlarının bu dansı ve şarkısı her zaman için sevilmiştir. Dans *kaydebu*'yla (dans kalkanı) oynanır (Resim 81). Bvoytalu ve Suviyagila erkekleri dansı satın almışlardır, aynı biçimde onlar da oynarlar. İnuvayla'u ölünceye kadar köyünde yaşadı. Öykünün sonu budur.

Efsaneyi değişik köylerde anlattırarak birkaç varyantı toplamayı başardım; aynı şekilde burada verilmesi gereken birkaç açıklamayı da

10 Trobriand Adalarının yeşil denizi ve beyaz mercan kayalıkları ile Koya'nın kahverengi volkanik taşları, yüksek dağları ve derin mavi denizi arasındaki çok çarpıcı karşıtlık için *Argonauten des westlichen Pazifik*'e bakınız. Orada ayrıca yerlilerin doğayla olan duygusal ilişkisi ve bunun folklorda dile gelişi de verilmiştir.

aldım. Suçunun kefareti olarak kendi erkekliğini yok etme edimi bazen İnuvayla'u'nun yurda dönüşünden hemen sonraya yerleştiriliyor. Ama bu, doğal kalıntıların sırasıyla çelişiyor. Efsanede anlatılan taşlar bugün hâlâ mevcut; gerçi anatomik modelleriyle benzerlikleri zamanla kaybolmuş; buna karşılık büyüklükleri de enikonu artmış olmalı. Kalıntıları birçok kez gördüm, ama ne yazık ki ya hava şartları, ya saat, ya da met taşların bir fotoğrafını çekmemi hep engelledi. Eğer düşgücüne ve yorum sanatına gerekli hareket alanı bırakılırsa şu konuda hiç bir kuşku kalmaz: Testisler koydadır, sular alçaldığında yüzeye kadar ulaşan büyük, yuvarlak kaya blokları; *glans penis*, yani sivri, külah biçimli beyaz bir taşlaşmış mercan parçası köyün ana meydanında bulunuyor. Bu düzen öykünün yukarda anlatılan metnini doğruluyor.

Baş kişinin adının etimolojisi onun suçlarını gösteriyor; *inu* hiç kuşkuya yer bırakmadan dişil takı *ina*'dır, kadın; buna karşılık *vayla*'u fiili gerçekten de yağma etmek ya da çalmak anlamına gelir, böylece isim "kadın hırsızı" diye çevrilebilir. Eski zamanlarda Melanezya'da gerontokrasi (yaşlılar egemenliği) olduğu görüşünü savunanlara bu efsane özellikle ilginç gelecektir; çünkü burada yaşlı bir erkek "matriyark"ımız var, bu matriyark klanının genç erkeklerinin alanına tecavüz ediyor ve dev organı sayesinde köy topluluğunun bütün kadınları üzerinde hak iddia ediyor (ki dev organ da psikanalizci için büyük üreme gücünün sembolü olabilir). Efsanenin bazı bölümleri tartışılmaz bir biçimde eski bir çağın belirtilerini gösteriyor, buna karşılık diğer bölümler belli ki modernleştirilmiş. İlk bölümün yalın hamlığı ve burada fabl ile yeryüzü şekillerinin bağlantısının kuruluş tarzı, zamanla saf efsane haline gelerek dejenere olan gerçek mitin çok ilginç sosyolojik anlam yüklülüğünü gösteriyor, oysa hemen ardından verdiğimiz ikinci bölüm, modern, gerçek bir çevrede geçiyor. Lirik, betimleyici karakteri bu bölümü yeni bir tarih olarak karakterize ediyor.

Efsanenin birinci bölümünde kadınların İnuvayla'u'nun saldırısına kendi öncelikli hakları olan etkinlikler sırasında uğramaları da dikkat çekici; yani normal olarak bir tabuyla korunmuş, erkeklerin değil cinselliği kötüye kullanmak, kadınların yanına yaklaşmasının bile yasak olduğu zamanlarda tecavüze uğruyorlar (bakınız Bölüm II, kabile ya-

şamında erkek ve kadının çalışma alanları). Ortaklaşa yabani ot ayıklamada belli bölgelerde kadınların kendilerine yaklaşan her erkeğe fiilen saldırma haklarının olduğu unutulmamalı (Bölüm IX, 8). Burada hiç kuşku yok çok ilginç bir ilişki ortaya çıkıyor, düşgücü zengin, varsayımlardan hoşlanan bir antropologa mitin eskiliği için bir kanıt olarak hizmet edebilir ve *yausa* âdeti için bir teori verebilir bu. İnuvayla'u kadınlara tam da ot ayıklama ve su getirme gibi uğraşlar sırasında tecavüz etmekle hakarete daha ağır bir aşağılama katmış oluyor, ve efsane bize, kadınlara, kadın olarak ayrıcalıklarının açıkça aşağılanmasının —su şişelerinin kırılmasının yani— iffetlerinin ayaklar altına alınmasından daha ağır geldiğini anlatıyor. Yüzeysel bakan gözlemci için bu şişe kırma olayı İnuvayla'u'nun diğer noktalarda sevecen olan karakterindeki çirkin sadist özellik olarak görünebilir yalnızca; oysa gerçekte bütün bunların büyük sosyolojik anlamı var.

Efsanenin değişik bir versiyonu, İnuvayla'u'nun köyüne geri dönmediğini, tam tersine daha görünür görünmez kovulduğunu ileri sürüyor. Ben bu trajik versionu bir yana bırakmayı tercih ederim, birincisi bizde trajik bir son sevilmediği için, ikincisi de bu son Trobriandlıların sevecen ve pek az kinci karakteriyle bağdaşmadığı için.

Kvabulo'nun sakat kahramanına atfedilen şarkının, içeriği bakımından efsaneyle yalnızca gevşek bir bağı var. İlk kıta kahramanın günahlarını, bunların sonuçlarını ve İnuvayla'u'nun kefaret ödemeye hazır olarak uzaklara gitme kararını işliyor. İlk bölümde anılan mercan kayalıkları ve bataklık bölge —ki kahramanın yolu buradan geçer— efsanenin kahramanla annesinin amaçsız yolculuklarını betimleyen bölümünden şiirsel tablolardır.

İkinci ve üçüncü kıtalar efsaneye bağlı kalıyor. Annenin rolü, oğulun acısı, yolculuğun ilk aşamaları hem şarkıda hem efsanede var. Fakat şarkı efsanenin daha kaba ve belki de daha eski öğelerini dışarda bırakıyor ve erkekliğin yok edilmesine hiç değinmiyor. Burada yalnız terkedilen yurda, harabeye dönmüş eve duyulan özlem var.

Varsayım oluşturmanın çekici tahrikine bir kez daha boyun eğersek: Efsanenin birinci ve ikinci bölümleri tamamen farklı iki ayrı öykü olabilir mi? O zaman birinci bölüm birkaç ilginç sosyolojik aydınlatma ve parmak basmayla ilkel bir mit olur; buna karşılık ikinci bölüm ve şarkı da aşk delisi olduğu için topluluk içinde barındırılma-

yan, bu nedenle kovulan, daha sonra da kefaret olarak şarkısını ve pişmanlığını sunan gerçek ya da uydurulmuş bir kişiliğin, bir erkeğin öyküsü olur. Zaman içinde iki bağımsız anlatı efsanede iç içe girmiş; ama şarkıda öyle değil.

Dördüncü kıtadan itibaren şarkı süslenmeden ve danstan, kişisel onurdan, kendini övmeden, şarkıcının süslerine hayran olan kadınlardan, köyler arasından geçişinden ve geri döndüğü yurdundan söz ediyor. Her şeyiyle kendi janrında tipik bir şarkı. Geri kalanları bunlar kadar tam çeviremediğim için yalnızca ilk altı kıtayı aktarıyorum:

I
Bir gün İnuvayla'u'yu suya attılar.
Kadınlara saldırdığı apaçıktı herkesçe.
Battı suya, gitti dibe; çıktı sudan,
Yola koyulup gitti denize,
Raybvag'dan, *dumia*'dan geçip[11] denize çıktı.

II
Annemiz Lidoya, yemeği topla,
Gözlerimi Dugubakiki'ye çevirdim,[12]
Düşünürken köyümün *bvaulo*'sunu yaşlar akıyor gözlerimden,[13]
Gözlerimden yaşlar akıyor Kvabulo'yu düşünürken,
Latif havasını düşünürken, Kvabulo'nun.

III
Ah, Anne Lidoya, sepetini başına al.
Yürüyor usul usul, sendeliyor koy boyunca,
Kvabulo'yu terketti, evi kapalı onun;
İnuvayla'u ahlaksızlık yapmayacak bir daha,
Kapalı evi, İnuvayla'u'nun evi yok artık.

11 *Raybvag:* Mercan kayalıkları
Dumia: Bataklık
12 Kvabulo'nun lagün kıyısındaki iskelesi.
13 *Bvaulo:* Bir köyün üstünde asılı duran duman bulutu.

IV
Dikildi, koyun ağzında direk,
Şarkımı arıyorum, koyuluyorum yola, ben İnuvayla'u;
Yolum Gulagola, bu yol Tuma'ya gider,
Sonra Digidagala yolu, Teyyava'dan geçerek.[14]

V
Kulumata kadınları, dansınızı edin!
Süsleyin halka dansı için *tubuyavi*'yle yüzlerinizi![15]
İşte bir *tileva*'i size, köyüme gidin sonra,[16]
Oysayase'ye gidin, Oburaku'ya![17]

VI
Yola düşme zamanı, Kirivina'ya.[18]
Çocuklar alıkoymaya çalışıyorlar beni.
Yoluma gideceğim ben, varacağım Yalumuguva'ya.[19]
Dala'm, erkekler, sevdiklerim, kadınlar,[20]
Hayran kalıyorlar *paya*'ma.[21]
Okaykoda'ya vardığımda selamlayacak beni dostlarım.
Yüreğim kederli,
Bir Luba erkeğiyim ben, *kaysipu*'dur balığım,
Kötü günler kısmetmiş.

Olaylar anlatan efsaneler dışında yerliler uzak ülkelerle ilgili öyküler de anlatırlar. Eğer yerlilere inanılacak olursa hemen hemen her yönde ilginç bir ülke bulunur, yeter ki yeterince uzağa gidilebilsin. Bu bölgelerden biri tuhaf sakinleri nedeniyle bizi burada özellikle ilgilendiriyor.

14 Her iki yol da kuzeybatı kesimine gider.
15 *Tubuyavi:* Yüz makyajı için desen.
16 *Tileva'i:* Övgü armağanı (bakınız Bölüm XI, 3).
17 Her iki köy de güneydedir.
18 Kuzeybatıdaki bölge.
19 Kvabulo'nun kuzeyindeki köy.
20 *Dala:* Altıklan.
21 *Paya:* Bağadan yapılan kulak halkaları.

Kaytalugi Öyküsü:

"Çok uzaklarda, açık denizin —yerlilerin deyişiyle *valum*'un— öte yanında, Sim-Sim'le Muyuva arasından gidilirse (kuzey yönünde yani) büyük bir adaya varılır. Adı Kaytalugi'dir. Boyova kadar büyük bir adadır (Boyava Trobriand grubunun en büyük adasıdır). Birçok köy vardır orada. Buralarda yalnız kadınlar oturur. Hepsi güzeldir, etrafta çırılçıplak dolaşırlar. Edep yerlerindeki kılları kesmezler. Bunlar o kadar uzar ki *doba*'ya (ot eteğe) benzer.

Bu kadınlar çok kötü, çok vahşidirler. Bu, doymak bilmez arzularından ileri gelir. Denizciler tekneleriyle karaya oturduklarında kadınlar kanoları ta uzaktan görürler. Sahilde durup beklerler. Kumsal bedenlerinden kapkara olur, öyle sıkışık dururlar. Erkekler gelirler, kadınlar onları karşılamaya koşarlar. Hemen erkeklerin üstüne çullanırlar. Edep bezlerini yırtar çıkarır, erkeklerin ırzına geçerler. Okayaulo halkının *yausa*'sı gibidir tıpkı. *Yausa* zamanı *pvakova* sırasıdır. *Pvakova* bitince *yausa* da biter. Kaytalugi'de kadınlar bunu her zaman yaparlar. Erkekleri hiçbir zaman rahat bırakmazlar. Çok kadın vardır orada. Biri işini bitirince diğeri yanaşır. Cinsel ilişkide bulunamadıkları zaman adamın burnunu, kulaklarını, parmaklarını ayak parmaklarını kullanırlar; ölür adam.

Adada oğlan çocukları doğar. Bir oğlan çocuğu asla büyüyemez. Küçük bir oğlan ölünceye kadar kullanılır. Kadınlar kullanır onu. Penisini, parmaklarını, ayak parmaklarını, ellerini kullanırlar. Oğlan çok yorulur, hastalanıp ölür."

Yerliler çok anlamlı bir adı olan ada hakkında bunları anlatıyorlar. *Kayta* "cinsel ilişkide bulunmak, sevişmek" demektir; *ligu* takısı ise tam doyumu anlatır; böylece *kaytalugi* "doya doya sevişmek" anlamına gelir. Yerliler bu adanın gerçekten varolduğuna ve anlatılanların her ayrıntısına kesinlikle inanıyorlar. Şiddetli rüzgâr yüzünden adaya sürüklenen, ama Kaytalugi'ye dümen kırmaktansa ıssız kayalıklara çıkmayı yeğleyen denizciler üzerine ayrıntılı öyküler anlatıyorlar. Ada aşağı yukarı bir gün bir gecelik yolda bulunuyor. Sabah yola çıkıp *obomatu* (tam kuzeye) gidilirse ertesi sabah oraya varılabiliyormuş.

Ayrıca orada bulunup kaçmayı başarmış erkeklerin öykülerine de

inanılıyor. Uzun zaman önce Kaulagulu birkaç erkek adaya çıkmış, bazı versionlara göre bir *kula* seferinde yollarını kaybetmişler. Ama bir başka metinde Kaytalugi'ye bilerek gittikleri ileri sürülüyor. Nitekim iş iyi gitmiyorsa erkeklerden birinin meydan okuyucu bir öneride bulunması Trobriand Adalarında âdettir; adam alışılmamış bir kahramanlık eylemi, bir eğlence ya da şenlik önerir; ve bunu daima kendisi yönetmek, çoğunlukla da kendisi örgütlemek zorundadır, bazen finansmandan da o sorumlu olur. Böylece meydan okunanlar ona boyun eğmek zorunda kalırlar. Bir gün Kaulagulu erkekler yam dikiyorlarmış. Çok zor bir çalışmaymış bu, yam sırıkları taşlı zemine bir türlü girmiyormuş. O zaman köybaşı şöyle bağırmış: *Uri yokola Kaytalugi!* – "Sizi Kaytalugi'ye çağırıyorum! Dişilere bir ziyaret yapalım." Diğerleri kabul etmişler. "Kanolarını yiyecek maddeleriyle, yakacak odunla, su şişeleriyle ve taze hindistancevizleriyle doldurdular. Denize açıldılar. Bir gece deniz üstünde uyudular. Üçüncü sabah Kaytalugi'ye dümen kırdılar (Bu diğer versiyonlarla bağdaşmıyor, ama belki de rüzgâr elverişsizdi). Kadınlar sahilde toplanmışlardı: '*Va!* Ülkemize erkekler geliyor!' Kanoyu parçaladılar, kalıntılardan sahilde bir yığın yapıp üstüne oturdular. Seviştiler, seviştiler, seviştiler, bir ay, aylarca. Erkekler paylaşıldı, her erkek bir kadınla evlendi. Oraya yerleştiler."

"Erkekler aylarca bahçe açtılar, sonra karılarına şöyle dediler: 'Denizimizde çok balık var mıdır?' Kadınlar, 'Pek çok' diye yanıtladılar. 'Öyleyse izin verin kanomuzu onaralım,' dedi erkekler, 'balık tutalım, hep birlikte yiyelim.' Kanoyu onardılar, içine yapraklar ve yiyecek koydular, su şişelerini yerleştirdiler ve gittiler. Üç gün gidip Kaulagu'ya, vatanlarına geri döndüler. Karıları çoktan onların yasını tutmuş, yeniden evlenmişlerdi, ama şimdi onları tekrar görünce sevindiler, onlara geri döndüler." Erkekler diğerlerinin yanısıra yanlarında *usikela* diye bir muz cinsini de getirmişler. Şimdi her köyde *usikela*'ların yetiştiğini görmek ve yemek mümkün. Çok iyidir bunlar (Resim 82). Ve bu, Kaytalugi'nin gerçekten varolduğunun bir başka kanıtıdır.

Bilgi vericilerime Kaulagulu erkeklerin nasıl olup da değil yalnız hayatta kalmak, kaçmayı da başarabildiklerini sorduğumda şöyle cevap veriliyordu: "Bunlar çok güçlüdür, hiçbiri bir kadından fazlasını

yanına yaklaştırmadı." Ve tam kadınlar tepelerine çıkmaya başlayacakken erkekler yola düzülüp kaçmışlar. İsterse uydurma olsun, gerçek örnekler getirilir getirilmez her donmuş kanının katılığından çok şey yitirdiğine ilginç bir örnek.

Bir başka öykü de kuzey kıyısındaki bir köyden, Kaybola'dan bir adam hakkında anlatılıyor. Adam köpekbalığı avındayken fazla açığa gitmiş, Kaytalugi'ye gelmiş ve bir kadın tarafından koca olarak alınmış. Kadının pek sık olan kucaklamalarından yorgun düşen adam köyün bütün kanolarında delik açıp kendininkini özenle hazırlamış, sonra da karısına o sabah çok iyi balık olacağını söylemiş. Botunu hareket ettirip yelken açmış. Kadınlar onu izlemek için kanolarını suya indirmişler. Ama kanolar suyla dolup batmış, adam da mutlu bir şekilde Kaybola'ya geri dönmüş.

Bu adanın varlığı konusundaki kuşkularımı dile getirdiğimde yerli bilgi vericilerim şöyle karşılık veriyorlardı; insanın her şeye hemen inanmaması gerçekten güzel ve iyi bir şeydi elbette, yine de oraya gitmeye kalkışmamalıydım, çünkü asla geri dönmemem tehlikesi vardı. Ayrıca şunu ekliyorlardı: "Bütün *gumanuma*'lar (beyaz adamlar) Kaytalugi'ye gitmek isterlerdi, ama hepsi de korkarlardı. Bak, bir tek *gumanuma* bile bulunmamış orada!" Adanın varlığı konusunda çürütülmez bir kanıt daha!

Buraya kadar asıl olarak halk efsanelerinin dünyevi tipleriyle uğraştık ve içlerinde cinsel motifi egemen bulduk. Bir öykünün dini ya da ahlaki anlamlılığı azaldıkça, yani öykü yerlilere daha az gerçekmiş gibi göründükçe, içeriği de o kadar eğlendirici, o kadar hafif olur; ve bir öykü ne kadar hafifse o kadar çok cinsellik etrafında döner; mesela masallar (*kukwanebu*). Sadece bir tek efsane cinselliği ana motif olarak alır, bu da İnuvayla'u'nun efsanesidir; ve sadece bir tek coğrafi bilginin, Kaytalugi anlatısının ana motifi cinselliktir. Gerçek mitler (*lili'u*) cinselliği hemen hiç işlemezler. Sözgelimi insanlığın ve toplum düzeninin kökenine ilişkin mitler bundan tamamen yoksundur. Kahraman Tudava çevresinde dönen efsanelerde de cinselliğe tek atıf, Tudava'nın erkek eli değmeden doğuşunun anılmasıdır. Bu süreç çok edepli ve ölçülü bir dille şöyle anlatılır: Kahramanın annesi bir mağarada uyumaktadır, tavandan damlayan su (*litukva*) kızlık zarını deler, vajinasına girer, "onu açar" (*ikaripvala*), böylece kadının gebe kalması mümkün olur (bakınız Bölüm VII).

Hediye takasına (*kula*) ilişkin çeşitli mitlerde de yine hiçbir cinsel öğe bulunmaz, balık avının, kanonun, ya da *spondylus* kavkısı aramanın kökenine ilişkin mitlerde de öyle, keza yaşlılığa, ölüme ve ruhların yıllık ziyaretine ilişkin mitlerde de.

Ateş efsaneye göre güneşi ve ayı da doğuran kadından doğmuştur. Güneş ve ay sürekli gökyüzünde dolaşırlar, ama anne ateşi yanında alıkoyar ve vajinasında saklar. Ona gereksinmesi oldukça sakladığı yerden çıkarmaktadır. Fakat bir gün erkek kardeşi ateşi nerede sakladığını keşfeder, onu çalar ve başkalarına da verir. Kesin bir cinsel çeşnisi olan tek gerçek mit budur.

Doğaüstü varlıklara inançta cinsellik pek önemli bir rol oynamaz. Bu kuralın tek istisnası bazı cadıların (*yoyova*'ların) *tauva'u*larla cinsel ilişki kurduğu düşüncesidir. *Tauva'u*'lar, güney adalarının salgınlara yol açan, kötü, insan benzeri yaratıklarıdır, mesela İpvaygana'nın —Malasi klanından bir kadın; bütün egzogami kurallarına rağmen Modulabu'yla, yani Obveria'nın Malasi reisiyle evlenmişti— *tauva'u* bir dostu vardı, yaratık kadınla cinsel ilişkide bulunuyor, sonra ona kara büyü sanatını öğretiyordu (İpvaygana'yı 76 ve 77 nolu fotoğraflarda görebilirsiniz). Bomvaytani, Kaybola köybaşının karısı da tescilli bir cadıydı, böyle insanüstü kötü bir öğretmenle ilişkisinin olduğu söyleniyordu.

Fakat Trobriand Adalarında böyle durumlar tek tük kalır. Güney Massimlerde yaygın görünen cadılar toplantısı inancı kuzeyin hiçbir yerinde yoktur. Normanby Adası ile doğudaki adalardan olan bilgi vericiler, cadıların belli ki bir kara sanat uzmanı olan Ta'ukuripokapoka ile buluşmak için geceleri toplandıklarını söylediler, bu sırada danslar ediliyor, âlemler yapılıyormuş. Cadılar erkek varlıklarla, hatta Ta'ukuripokapoka'nın kendisiyle cinsel ilişkide bulunuyorlarmış.

5. *Trobriandlının Erotik Cenneti*

Trobriand Adalarında, hemen hemen her tür kültür çevresinde olduğu gibi, en önemli inanç öğretilerinden ya da mitolojilerden biri ölümden sonraki yaşamla uğraşır.

Trobriandlılar ruhlar dünyasını kuzeyde bulunan Tuma adındaki

küçük bir adaya yerleştirirler. Ölümlü gözlere görünmeden, dünyanın kaygılarıyla rahatsız edilmeden ruhlar orada normal Trobriand yaşamına çok benzeyen, yalnız özde çok daha hoş olan bir yaşam sürdürürler.[22] Burada en iyi bilgi vericilerimden birinin, Tomvaya Lakvabulo'nun (Resim 36) ağzından iyi betimleme veriyorum; kendisi ünlü bir kâhin, cevheri ve düşgücü hiç az olmayan (kurnazlığı da hiç az değil) bir medyumdur ve sık sık ruhlar dünyasına konuk olur.

"Tuma'da hepimiz reisler gibiyizdir; güzelizdir, verimli bahçelerimiz vardır ve hiç işimiz yoktur, bütün işi kadınlar yapar; çok miktarda takımız, hepsi de güzel birçok karımız vardır." Trobriandlının ruhlar dünyasına ilişkin olarak düşündüğü ya da umduğu kısaca budur, en azından bu dünya uzak spekülasyonların nesnesi olarak kaldıkça. Nitekim yerlilerin gelecekteki yaşama ilişkin düşünce ve beklentileri ölüme karşı tavır alışlarını etkilemez ve hiçbir biçimde, mümkün olduğunca çabuk Tuma'ya göçme özlemlerini körüklemez. Bu açıdan tıpkı bizim gibi davranırlar. Pek çok iyi Hıristiyan cennetin sevinçlerini ve avuntularını coşkuyla över ama kendisi oraya gitmek için hiç acele etmez.

Yine de, ortodoks bir fantezinin uzak ülküsü olarak ruhların Tuma'daki yurdu bir cennet olarak kalır, özellikle de erotik bir cennet. Bir yerli, çağdaş medyumların anlattıklarından bölük pörçük toparladığı geleneksel öyküleri ballandıra ballandıra anlattığında, heyecanla kendi kişisel umutlarından, beklentilerinden söz ettiğinde, az sonra bütün diğer açılar kaybolur, cinsellik ön plana çıkar. İlk sırada cinsellik; ama gösteriş, ihtişam, bolluk, iyi yiyecekler ve güzel çevre bakımından klasik süslerle yaldızlanmış olarak.

Yerlilerin düşüncesinde Tuma yalnız böyle güzel kadınlarla kaynamakla kalmaz, bu kadınların hepsi gündüzleri ağır iş görmeye, geceleri de dans etmeye hazırdırlar. Ruhlar sürekli geniş köy meydanlarındaki ya da yumuşacık kumlu deniz kıyılarındaki danslı şarkılı eğlencelerin mutluluğunu duyarlar; bol bol betel ve bol bol hindistancevizi sütü vardır, güzel kokulu yapraklar, büyülü takılar, zenginlik ve

22 *Baloma: The Spirits of the Dead in the Trobriand Island* ile karşılaştırınız; burada adadaki ilk yıllarımda yaptığım bir araştırmaya ilişkin geçici bir bilgi de bulunmaktadır.

nişanlar vardır. Tuma'da her bireye öyle çok güzellik, saygınlık ve ustalık bahşedilmiştir ki herkes hiç bitmeyen bir şenliğin büyük hayranlık uyandıran, şımartılmış başkişisi haline gelir. Olağanüstü bir sosyolojik manevra sayesinde bütün sıradan insanlar reisler haline gelirler, oysa hiçbir reis, rütbesinin düşürülmesini ya da uyruklarının ruhları tarafından gölgede bırakılmayı kabul etmez elbette.

Şimdi gelecekteki yurduna göçüş macerasında bir ruha eşlik edelim.

Belli başlangıç protokolleri yerine getirildikten sonra ruh Topileta'nın, Tuma yolunun bekçisinin karşısına çıkar. Bu kişi —Lukuba klanının bir üyesidir— insana çok benzer, eğilimleri, zevkleri, süs düşkünlüğü bakımından da gerçekten insan gibidir. Fakat yapısı bakımından bir ruhtur; dış görünüşü başının iki yanında yarasa kanatları gibi sallanan çok büyük kulaklarıyla karakterize olur. Bir ya da birkaç kızıyla birlikte yaşar.

Ruh, Topileta'yla dostça karşılaşmak, ona yolu sormakla iyi bir şey yapar; aynı zamanda ona değerli hediyeler sunar, bunları Tuma'ya yolculuğu için akrabaları vermişlerdir. Tabii bu değerli eşyalar cesetle birlikte gömülmüş ya da yok edilmiş değildir, sadece ölümden önce bedenine bastırılmış ve sürtülmüş, ölümden sonra da bir süre için cesedin üstüne konmuştur (bakınız Bölüm VI, 3). Yerlilerin inancına göre bu değerli eşyaların tinsel eşini ölenin ruhu gelecekteki dünyaya yolculuğunda yanına alır; bir versiona göre orada Topileta'ya hediye olarak verilirler, bir diğerine göre de ruhun kendisine Tuma'ya girişinde süs olarak hizmet ederler. Akıllı bir ruh her iki gerekliliği de yerine getirmenin yolunu hiç kuşkusuz bulacaktır.

Fakat Topileta yalnız hediyeyle memnun olmaz. Şehveti de hırsı kadar büyüktür; ruh dişiyse Topileta onunla kendisi sevişir, ruh erkekse aynı amaçla onu kızına devreder. Bu iş bittikten sonra Topileta yabancıya yolu gösterir ve ruh gider.

Ruhlar yeni birinin gelmekte olduğunu çok iyi bilirler ve onu karşılamak üzere toplanırlar. Sonra ruhun duygularını kökten değiştiren bir tören yapılır. Ruh geldiğinde acı içindedir. Geride bıraktıklarına, dul kalan karısına, sevdiklerine, çocuklarına üzülmektedir. Ailesini çevresinde görmeyi, karısının ya da dünyadaki sevgilisinin göğsüne yaslanmayı özlemektedir. Fakat Tuma'da *bubvayayta* denen güzel kokulu bir ot vardır, bu bir *vana* (demet) halinde bağlanıp güzel bir ruhkadın tarafından üstüne büyülü sözler okunur; bu işlem erkek bir ru-

hun adaya ayak basmasından hemen önce yapılır. Ruh, bekleyen gruba yaklaşırken, ruh-kadınların en ateşlisi —hiç kuşkusuz en güzeli de— ona doğru yürüyüp kokulu otu yüzünün önünde gezdirir. Koku burnuna girer, kokuyla birlikte de *bubvayayta* tılsımı. *Lethe* suyunun[23] ilk yudumu gibi, bu koku da geçmişe ilişkin bütün anıları siler; bu andan itibaren ruh bir daha karısını düşünmez, artık çocuklarını özlemez, dünyadaki sevgilisinin kucaklamalarını arzulamaz. Yalnızca Tuma'da kalmayı ve maddesiz de olsa ruh-kadınların güzel siluetlerini kucaklamak ister.

İhtirası uzun zaman doyurulmadan kalmaz. Ruh-kadınlar —biz ölümlülere bedensiz görünseler de— yeryüzünde bilinmeyen bir derecede ateşli ve ihtiraslıdırlar. Erkeğin çevresine toplanıp onu okşar, kendilerine çeker, onunla sevişirler. *Bubvayayta* tılsımı cinselliğini uyarınca erkek teslim olur; ve artık, ruh töreleriyle pek tanışıklığı olmayanlara belki rezilce gelebilecek, ama cennette belli ki tamamen meşru bir sahne oynanmaya başlanır. Erkek bu karşılamaya teslim olup konuksever ruh-kadınlarla sevişir, bu açıkta, diğerleri bakarken olur, ya da diğerleri de gösteriden uyarılıp aynı örneği uygularken. Erkeklerle kadınların ayrım gözetmeden birlikte oldukları, eş değiştirip tekrar birleştikleri böyle dizginsiz seks âlemleri ruhlar arasında çok sık olur. En azından bu konuda bana görgü tanıklarınca güvence verildi, tabii ruhlar dünyasından değil, medyumlar dünyasından tanıklarca.

Bu olayları gerçekten Tuma'da bulunmuş, ruhların arasında oturmuş ve sonra yaşadıklarını anlatmak için geri dönmüş bir miktar tanıkla tartışmak gibi büyük bir şansım oldu. Bilgi vericilerimin en önemlisi Tomvaya Lakvabulo'ydu; onu şahsen tanımadan ve kendisiyle birlikte çalışmadan çok önce adını duymuş, maceralarını ihtiyat ve kuşku karışımı bir ifadeyle aktarmıştım.[24] Kadın medyum Bvay-

23 *Lethe* suyu: Yunan mitolojisinde ölenlerin ruhlarına her şeyi unutturan yeraltı su kaynağı. (Ç.N.)

24 *Baloma: The Spirits of the Dead* ile karşılaştırınız. Bu makale üçüncü inceleme gezimden önce yayımlandı. Üçüncü gidişimde birkaç ay Oburaku'da kaldım, Tomvaya Lakvabulo'yu hem trans halindeyken, hem de ayıkken gördüm, onu medyum olarak da kullandım. Yukarda adı geçen makalede anlatıldığı gibi foyasının meydana çıkmasına rağmen, gerek kendi köyünde, gerekse Trobriand Adalarının başka her yerinde saygınlığı hiç azalmadan sürüyordu. Trobriandlılar bu açıdan da bizden pek farklı değiller.

lagesi ile de konuşma fırsatım oldu; Monigau ile ve daha az önemli birkaç başka medyumla da görüşebildim. Tuma'daki yaşama ilişkin olarak buraya kadar verilen ayrıntılar genel değerlerdir ve bilinen folklorün bir bölümünü oluştururlar, görgü tanıklarım yalnızca bu savların doğruluğunu onayladılar, ama bunlara daha büyük bir açıklık ve canlılık vermeyi başarabiliyorlardı. Şimdi en iyisi bana verilen ezoterik türden birkaç bilgiyi aktarayım.

Tomvaya Lakvabulo bu dünyada Beyava adında bir kadınla evlenmişti, kadın benim Oburaku'ya gelişimden aşağı yukarı bir yıl önce ölmüştü. Tomvaya Lakvabulo onu o zamandan beri Tuma'da görüyordu ve tuhaftır ki kadın ona sadık kalmıştı: kendini orada da onun karısı olarak görüyor, başka kimseyle ilişki kurmak istemiyordu. Bu, Tomvaya Lakvabulo'nun kendi versionu. Ama şunu da itiraf ediyor: Ölü Beyava, daha doğrusu ruhu, bu açıdan bütün ruh-kadınlar arasında şimdiye dek hiç olmamış bir istisna oluşturuyor. Çünkü evli bekâr hepsi cinsellik açısından herkese açıktırlar, kuşkusuz Tomvaya Lakvabulo'ya da. Bir tek Beyava istisnasıyla hepsi *katuyausi* düzenler ya da *ulatile* ziyaretlerini karşılarlar.

Tomvaya Lakvabulo Tuma'ya ilk ziyaretini çok zaman önce, Beyava henüz genç ve güzelken yapmış. O zamanlar güzel ruh-kızlardan biriyle tanışmış, adı Namyobe'i imiş ve Guyona Vabusi'nin, Tuma kıyısında büyük bir köy olan Vabusi'nin köybaşının kızıymış. Kız ona âşık olmuş, çok güzel olduğu, ayrıca onu *bubvayayta*'yla büyülediği için Tomvaya Lakvabulo kızın tahriklerine kapılıp onunla evlenmiş. Böylece bir anlamda bigami yaşamaya başlamış, ya da en azından ruh bigamisi; çünkü yeryüzünde Oburaku'da bir karısı, bir de Vabusi'de ruh-karısı varmış. O zamandan beri ruhlar ülkesini trans halindeyken düzenli ziyaret etmiş; böyle bir durumdayken haftalarca ne yiyor, ne içiyor, ne de yerinden kıpırdıyor (en azından teoride; Tomvaya Lakvabulo'yu böyle bir trans durumundayken ziyaret ettim, ve bir konserve kutusunun içeriğiyle —iyi cins sığır eti— biraz limonatayı içine aldırmayı başardım, ayrıca iki çubukluk tütünü kabul etmek üzere onu yerinden kıpırdatmayı da başarabildim). Tuma'ya bu mesleki ziyaretler, orada Namyobe'i'yle buluşmanın hoşluğu bir yana, bir hayli kârlıdır; çünkü Tomvaya Lakvabulo ziyaretlerinde yanına ruhlar için zengin hediyeler alır, bunları ona ölenlerin geride bırak-

tıkları emanet ederler. Bu hediyelerin tinsel kısmının Tuma'daki ruhlara gerçekten ulaştığından kuşkulanmam için hiçbir neden yok.

Beyava'nın kocasının ruh ilişkisini bilmekte kalmayıp bunu hoş karşılaması, hatta kendi kızına ruh-eş Namyobe'i'nin adını vermeye razı olması gerek Tomvaya Lakvabulo gerekse ölü Beyava için iyi bir puan. Şimdi iki kadın Tuma'da birbirleriyle karşılaşmış bulunuyorlar, fakat farklı köylerde oturuyorlar. Bu durum genel kurala uymuyor, çünkü dünyadaki her köyün kendi ruhlar kolonisi vardır, ölenler ölümden sonra buraya giderler. *Sui generis* (kendine özgü bir biçimde) halkı oraya bu dünyadan göçmeyen ve aykırı özellikler gösteren birkaç köy de vardır. Bunlardan birinde, hindistancevizi palmiyeleri kadar yüksek sırıkların üzerine kurulmuş evlerde yalnız kadınlar oturur. Köye hiçbir erkek ayak basamaz, şimdiye dek hiçbir erkek bu kadınlarla cinsel ilişki kurmamıştır. Bunlar çocuk doğururlar ama yalnız kız çocuğu doğururlar. Ama neyse ki böyle dişi namus kahramanları Tuma'da istisna oluşturur; orada mutlu ruhlar, aşk, sevinç ve hazla kuşatılmışlardır.

Yaşamın ve aşkın tadını çıkarabilmek için genç olmak gerekir. Yaşlılık Tuma'da bile ruhlara yapacağını yapar, yani: kırışıklıklar, güçsüzlük, kır saçlar. Fakat Tuma'da bunun bir çaresi vardır, bir zamanlar bütün insanlar için erişilebilir olan, ama şimdi bu dünyada yitirilmiş bir çare. Çünkü Trobriandlı için yaşlılık doğal bir durum değil, bir talihsizlik, bir felakettir. Çok zaman önce, insanlığın toprak altından yeryüzüne çıkmasından hemen sonra, insanlar yaşlı kırışmış deriyi üstlerinden çıkararak istemli bir biçimde gençleşebiliyorlardı, tıpkı akrepler, yılanlar, kertenkeleler ve toprağın içinde eşelenip sürünebilen, zaman zaman eski gömleği çıkarıp atan ve yeni, mükemmel bir derinin içinde yaşamaya devam eden yaratıklar gibi. İnsanlık bu sanatı şanssız bir biçimde yitirmiştir, ama Tuma'daki mutlu ruhlar bu özelliği korumayı bilmişlerdir.[25] Kendilerini yaşlı buldukları zaman pörsümüş, kırışmış deriyi çıkarır, tam güçle, pürüzsüz bir tenle, siyah saçlar ve sağlıklı dişlerle ortaya çıkarlar. Böylece yaşam onlar için, aşkın ve hazzın himayesinde, gençliğin sonsuz bir yinelenişi olur.

25 Daha fazla ayrıntı için *Myth in Primitive Psychology*'de "Myth of Dead and the Recurrent Cycle of Life" başlıklı bölüme bakınız.

Tuma'da zaman danslarla, şarkılarla ve buna bağlı şeylerle geçer; şenlik giysileri, şenlik süsleri, güzel kokulu yağların ve otların mayhası ruhları sevindirir. Serin mevsimlerde her akşam, inatçı alize rüzgârları yatıştığında ya da boğucu muson rüzgârları döneminde denizin taze meltemi havayı canlandırdığında ruhlar şenlik giysilerini giyer, köylerinin *baku*'sunda dans etmeye koyulurlar, tıpkı Trobriand Adalarında olduğu gibi. Bazen de dünyadaki âdetten saparak kumsala gider, sert, serin dalgalarla dövülen kumların üstünde dans ederler.

Ruhlar tarafından birçok şarkı yazılmıştır, bunlardan bazıları medyumlarla yeryüzüne de ulaşır. Bu tür çoğu ürünle uygunluk içinde bu şarkılar ozanın yüceltilmesine hizmet eder. "Kadının *butia*'sı (çiçek çelengi) onuruna şarkı yakarlar, dansı onuruna, *nabvoda'u*'su (süslü sepeti) onuruna, yüz makyajı ve süsleri onuruna şarkı yakarlar." Bahçe işinde ve oyma sanatında ustalığın, savaşta ya da *kula*'da öne çıkan başarıların ruhlar için artık çabaya değer olmadığı ortada. Bunun yerine dans ve kişisel güzellik kutlanıyor, ilk elde de cinsel hazza arkaplan ve giriş olarak.

Burada örnek olarak böyle bir şarkı vermek istiyorum; şarkının adı *Usiyavenu*, yazarı Tuma'daki bir ruh; yeryüzüne Oburakulu Mitakayyo tarafından getirilmiş, ben Trobriand Adalarına geldiğimde bu medyum artık kalıcı olarak Tuma'ya yerleşmişti.

I
Avare hazzın şarkısını söylemek istiyorum,
Yüreğim dudaklarımdan taşıyor.
Onlar halka olmuşlar *baku*'da,
Yanlarına, *baku*'ya gitmek istiyorum.
Borular çalıyor; dinle!
Bak, *butia* çelengi alev alev,
Sevgilimin *butia*'sı.

II
Babam ağlıyor, ölüm dansı yapıyorlar benim için.
Gel! Betel cevizi çiğneyelim, kendimizi *bubvayayta*'ya bırakalım,
Kıralım kabuğunu betel biberinin.
Betel cevizi – donuklaşıyor zihnim...

III
Sevgilim kumsalda duruyor ihtiras dolu,
Dolup taşıyor sevgilim, Tuma'nın kuzey kıyısında,
Kızıl saçlı adam beni görüyor rüyasında.
Çok süslü bir sepeti var onun; yüzü
yusyuvarlak ay gibi.

IV
Alçaktan beyaz bulutlar toplanıyor ufukta,
Sessizce ağlıyorum.

V
Tuma'da bir tepede, sallıyorum uyuyan bebeğimi.
Gidip kız kardeşimi aramak istiyorum,
Bir *bagido'u* koymak istiyorum başımın çevresine,
Ağzımı betel ceviziyle boyamak istiyorum,
Batı kıyısında kavkı bileziklerle
Süslenmek istiyorum.

Bir Trobriand şarkısı boşluklar ve dinleyicilerin iyi bildiği belli olaylara imalar bakımından her zaman zengindir; bir yabancı için asla tam anlamıyla anlaşılır olmaz. Ama yerli bilgi vericilerim bile şarkıyı tümüyle açıklayamadı.

İki giriş dizesine bakılırsa ilk kıta Tuma'da dans hazırlığını anlatıyor. İkinci kıtada dünyaya duyulan ilginin ansızın dikkatdışı bırakılışıyla karşı karşıyayız, nedeni de *bubvayayta* büyüsü. Üçüncü kıtada bir kadın sevdiği erkekten söz ediyor. Kadın belli ki henüz yeryüzünde; kocası veya sevgilisi de —belki de şarkının yazarı— Tuma'ya gitmiş. Kadın muson bulutlarının toplandığı kuzeybatıya bakıp sevgilisi için ağlıyor (IV. kıta). Çevrilen kıtaların sonuncusunda kendisi de Tuma'ya gelmiş ve kılığını betimliyor; giyinişi, bütün ruhlarda olduğu gibi düşüncelerinin merkezine yerleşmiş gibi görünüyor. Çocuğunu unutmamış olması kadın için iyi bir puan; ancak böyle duygulu bir anının Tuma'nın hafifmeşrep atmosferiyle nasıl bağdaştığını bilgi vericilerimden hiçbiri açıklayamadı.

Bölüm XIII

AHLAK ve YAŞAM TARZI

Trobriandlıların cinsel özgürlüğü asla "ahlaksızlık" diye adlandırılıp olmayan bir kategoriye yerleştirilemez. Ne kural, ne değer, ne de sınırlama olmaması anlamında "ahlaksızlık", ne kadar bozulmuş ve çökmüş olursa olsun aslında kültür değildir. Ama, kendi uyguladığımızı ileri sürdüğümüzden farklı bir ahlakın egemen olması anlamında "ahlakdışılık", bizimkinden, yani Hıristiyan ve batı etkisindeki kültürlerden farklı olan her toplumda beklenebilecek bir şeydir.

Gerçekten de Trobriandlıların, özgürlükleri ve ayrıcalıkları kadar çok edep ve terbiye kuralları vardır. Buraya kadar anlatılmış olan ve belli bir cinsel özgürlüğü garanti eden bütün âdetler içinde kendi kesin sınırlarını da göstermeyen tek bir âdet yoktur; yeni sınırlamalar da kabul ettirmeden cinsel dürtüye verilmiş tek bir ödün yoktur; şu ya da bu dengeyi talep etmeden klasik tabuda yapılmış tek bir yumuşatma yoktur.

Bütün Trobriand kurumlarının bir olumsuz, bir de olumlu yanı vardır; bunlar ayrıcalıklar, haklar bağışlarlar, ama feragat de talep ederler. Böylece evlilik, hukuksal, ekonomik, kişisel birçok ayrıcalık sunar, ama evlilik aynı zamanda, özellikle de kadınlar için, evlilik dışı ilişkiden feragat, yaşam tarzında ve davranışta bir dizi kısıtlama

demektir. *Bukumatula* (bekâr evi) kurumunun hem kendi tabuları, hem de ayrıcalıkları vardır. *Yausa, katuyausi* ve *ulatile* gibi amaç ve hedefleri cinsel bağımsızlık olan âdetler bile pek çok sınır ve koşulla daraltılmıştır.

Bir önceki bölümü okuduktan sonra Trobriandlılara karşı hâlâ ahlaki bir üstünlük duygusu taşıyan herkese şunların dosdoğru ve açık açık söylenmesi gerekir: Trobriandlı insanın giysi ve davranış konusunda bizimki kadar açık bir edep duygusu vardır; belli durumlarda bizim onun karşısında dehşete düştüğümüz kadar, belli durumlarda o da bizim karşımızda dehşete düşebilir. Sözgelimi boşaltım süreçleri sırasında alt sınıflardan çoğu Avrupalıya göre çok daha fazla incelik gösterir, insan ihtiyaçlarının karşılanması için Güney Fransa'da ve diğer Akdeniz ülkelerinde yaygın olan belli kurumlar Trobriandlıda tiksinti ve nefret uyandıracaktır. Kuşkusuz, cinsel ilişkinin çeşitli biçimleri karşısında geniş bir hoşgörü gösterir; bunun için de cinsel dürtünün çeşitli sapkınlıklarının dışındadır. Bizim yüksek cezalara çarptırmayı gerekli gördüğümüz "doğaya aykırı fuhuş"un Trobriandlının yaşamında yeri yoktur, olsa olsa aşağılayıcı şaka nesnesi olur. Avrupalıların birbirlerine sıkı sıkı sarılıp dans ettiklerini gördüğünde ya da duyduğunda, bir beyazın kız kardeşinin yanında şakalar yaptığına ve kendisine şaka yapılmasına izin verdiğine, ya da karısıyla topluluk içinde samimi olduğuna tanık olduğunda Trobriandlı dehşete düşer. Kendimize ister Hıristiyan ister agnostik (bilinemezci) diyelim, gerçekte Trobriandlının kendi ahlak kuralları karşısındaki tutumu tamamen bizimkiyle üst üste düşer. Kendi ahlak yasalarına sağlam bir inanç besler, bunların çiğnenmesini hoş görmez ve hatta bunlara —bütün noktalarda ve zorlanmadan değilse de— oldukça istekle ve iyi niyetle riayet eder.

Bize doğal, uygun ve ahlaklı görünen pek çok şey Trobriandlı için nefret verecek bir şeydir. *Onus probandi* (deneme yükü) Trobriandlının ahlakının yanlış bizimkinin doğru olduğunu, onun sınır ve engellerinin yetersiz ve yapay, buna karşılık bizimkilerin amaca uygun ve doğal olduğunu ileri süreceklere kalsın. Bir açıdan onun düzenlemeleri biyolojik bakımdan bizimkine göre daha iyi temellendirilmiştir, daha sağlıklıdır; bir başka açıdan daha ince ve daha öngörülüdür; bir diğer açıdan da evlilik ve aile için daha iyi bir koruyucudur. Diğer

konularda da hakkımız olmayan bir şekilde belli bir üstünlük iddia edemeyiz. Tamamen farklı türde bir kültürün cinsel ahlakıyla ilgilenen kişi şunu aklından çıkarmamalıdır: Cinsel dürtü hiçbir zaman tam özgür değildir, ama toplumsal emirlerle tümüyle boyunduruğa vurulmaya da izin vermez. Özgürlüğün sınırları değişiktir, fakat her zaman, duvarını tek başına biyolojik ve psikolojik özgürlük dürtülerinin koyduğu bir alan vardır, ve yine, geleneğin ve uzlaşmanın tartışılmaz hâkimler olduğu bir başka alan vardır.

Bu bölümün konusuna girmeden önce ortalığı temizlemek gerekliydi, çünkü sosyolojide cinsel ahlaka yanlış yaklaşmaktan daha büyük bir hata kaynağı yoktur; ve yanılgıdan kaçınmak burada özellikle zordur, çünkü bunlar, aydınlanma istemeyen cahilliğe, sevgi dolu bir anlayıştan korkan hoşgörüsüzlüğe temellenirler.

1. *Edep ve Terbiye*

Bildiğimiz gibi Trobriandlılar yalnız uygulanmaları titizlikle denetlenen ve geçerlilikleri cezalarla korunan iyi tariflenmiş yasalara sahip olmakla kalmazlar, aynı zamanda, uyanık bir hak ve haksızlık duygusuna, incelikten ve duygululuktan hiç yoksun olmayan bir dizi davranış ilkesine de sahiptirler.

Bunun en iyi örneğini, yeme içme, dışkılama ve işeme gibi son derece temel fizyolojik işlevlerle ilgili âdet ve töreler oluşturur; ayrıca bunlar ana temamıza, cinsel konulardaki yaşam tarzına da önemli bir ışık tutuyor.

Yemek yemek yaşamsal bir zorunluluk olarak değerlendirilmez, yerli, yiyeceğin fayda değerini bilmez. Gerçekten de beslenme gibi fizyolojik bir zorunluluğun varolduğundan ya da vücudun besinler üzerine kurulduğundan hiç haberleri yoktur. Onların görüşüne göre insan iştahı olduğu için yemek yer, acıktığı ya da pisboğaz olduğu için. Yemek yeme olayı çok sevindirici bir şeydir ve neşeli ruh halinin uygun bir ifadesidir. Büyük yiyecek maddesi birikimi (Resim 43), bunların törenle dağıtılması (*sagali*), zaman zaman da, topluca olmasa da hemen yenmesi yerlilerin bütün şenlik ve törenlerinin çekirdeğini oluşturur. "Neşeleneceğiz, kusuncaya kadar yiyeceğiz," diyor yer-

liler, herhangi bir halk şenliği öncesinde, sevinç içinde. Kim yiyecek dağıtırsa, kim çok büyük *sagali*'ler düzenlerse o büyük bir adam, iyi bir adamdır. Yiyecek maddeleri çeşitli biçimlerde gösteriye çıkarılır, ve yeni ürüne, zengin bahçe mahsulüne, verimli bir balık partisine büyük bir ilgi olur (Resim 84).

Fakat hiçbir zaman topluluk içinde yemek yenmez, yemek yemek genelde oldukça tehlikeli, nazik bir iş sayılır. Bir Trobriandlı yalnız yabancı bir köyde yemek yememekle kalmaz, aynı köy topluluğu içinde bile birlikte yemek yemek pek yaygın bir şey değildir. Büyük bir dağıtımdan sonra insanlar paylarını alıp ateşlerinin başına çekilirler, her grup diğerlerine arkasını döner. Büyük çapta gerçek bir toplu şölen hiçbir zaman olmaz. Topluca *taro* pişirilen büyük pişirmede bile akrabalardan oluşan küçük gruplar kendi paylarına düşen tencereyi kuytu bir köşeye götürüp başına toplanırlar, orada hızlı hızlı ve tanıksız yemekleri yerler (Resim 85).

Gerçekte yemek insanları toplumsal bakımdan birleştiren bir araç olmaktan çok, birbirlerinden ayırıp yalıtlayan bir araçtır. Öncelikle, belli yiyeceklerle ilgili tabularda rütbe farkları dışa vurur. Yüksek rütbeli insanlar yalnızca dar çevreler içinde yemek yemeye aslında zorlanmışlardır; eğer daha az soylu kişiler onların yanında yemek yiyecek olurlarsa soyluları şoke etmemek için normal besinlerinin bir bölümünden feragat etmek zorunda kalırlar. Yani sofra âdâbı bir aile işidir ve pek de incelmiş değildir. Yemek parmaklarla yenir, ağız şapırdatmak, doygunluğu gürültülü bir biçimde belli etmek ve geğirmek terbiyesizlik sayılmaz; ama insanın yalnız yemek düşünmesi ve yiyeceklerin üstüne hırsla atılması çirkin bir şeydir.

Yiyecek bolluğu iyi ve onur verici bir şeydir, yokluğu kötü ve utandırıcıdır. Fakat çok miktarda yiyecek maddesine sahip olmak, tehlikesi olmadan ancak bir reisin ya da başka bir yüksek rütbelinin başarabileceği bir ayrıcalıktır. Fazla iyi bir bahçeci olmak, fazla büyük, fazla süslü, fazla dolu yam evlerine sahip olmak sıradan bir insan için kesinlikle tehlikelidir. Reis yiyecek maddelerini hediye biçiminde dağıtır, haraç olarak alır. Süslü yam evlerine sahip olmak yalnız ona düşer; *milamala* (ruhların geri dönüşü) sırasındaki dağıtım törenlerinde ve hasat zamanındaki yiyecek sergilerinde reis bütün diğerlerine fark yapmak zorundadır.

Vilamalia büyüsü denen büyü psikolojik bakımdan ilginçtir. Temel yeme dürtüsüne yönelmiştir ve ilgili kişinin bütün iştahını alır, böylece adamın yiyecek maddeleri yam evinde kalıp çürür. *Malia* (bolluk) ve *molu* (yokluk ya da açlık) yerlilerin yaşamında iki önemli kavramdır.[1] *Molu* kötü ve utandırıcıdır. Bir kimseye aç olduğunu söylemek korkunç bir aşağılama sayılır, ya da "*gala kam*" ("yok yiyeceğin" – "yiyecek bir şeyin yok"), veya "*togalalagala yoku*" ("varlıklı değilsin") demek. Bu aşağılama yerlilerin yokluğu ve açlığı nasıl başa kaktıklarının bir örneğidir. İnsanlar, "Senin köyünde yiyecek bir şey yok mu?"gibi alaylı bir soruyla karşılaşmaktansa gerçek açlığa katlanmayı tercih ederler.

Kısaca toparlarsak: Yemek yemek yerliler için güçlü bir dürtünün, şiddetli bir tutkunun ifadesidir. Böyle bir şey olduğu için de günlük yaşamın önemli bir parçasıdır; akşam yemeği, işten sonraki dinlenme ve komşularla edilen sohbet kadar vazgeçilmez bir aile olayıdır. Yemek her şenlikte ve törenlerde önemli bir rol oynar. Yiyecek sosyal farklılıkları daha da belirginleştirmeye yarayan araçlardan biridir, gerek rütbe farklarını, gerekse kabile gruplaşmasını iyice öne çıkarır, böylece dolaylı şekilde sosyal bağ olarak işler. Yerliler yiyeceğin yutulmasından sonra sindirim borusunda neler olup bittiğiyle ilgilenmezler; yiyeceğin dönüşümü kültürel yaşamı ancak sindirim süreci tamamlandıktan sonra tekrar etkiler, yani artık-ürünler yerlilerin dikkatini çektiği ve bunlar dışkılama sürecini gizlemelerine yardım edecek âdetler ve kültürel düzenlemeler gerektirdiği zaman. Çünkü, vücut bakımıyla ilgili bölümde daha önce de değindiğimiz gibi (Bölüm X, 4), yerlilerin kendi vücutlarındaki ve çevrelerindeki kirlilikle ilgili çok güçlü, estetik bir kaygıları vardır. Hoş olmayan kokular ve pis eşyalar onlara iğrenç gelir, özellikle de dışkılama olayıyla bağlantılı her şey.

Bu nedenle, yas töresinin en ağır talebi vücudu kurum veya odun kömürüyle sıvamak değil, yıkanma yasağıdır. Evin içinde dışkılamak, yas ya da ağır hastalık dolayısıyla eve bağlanmış olanların çok ağır bir yükü sayılır, bu aynı şekilde gerekli hizmetleri görmek zorun-

1 "The Lunar and Seasonal Calendar in the Trobriands" adlı makalemle karşılaştırınız. (*Journal of the Royal Anthropological Institute*, 1927)

da kalan akrabaların da yüküdür. Tekrar tekrar, çocukların ebeveynlerine, özellikle de babalarına sonsuza dek minnet beslemeleri gerektiği söylenir, çünkü baba bir zamanlar çocuğun kakasını bir kap içine almış, çalılığa götürmüştür, bu sırada da kaçınılmaz olarak kendini kirletmek zorunda kalmıştır; o nedenle çocuk da daha sonraları ebeveynlerine bakmalı, hastalandıklarında eşite eşitle karşılık göstermelidir.

Ölenlerin işleme tabi tutulması, belli cenaze törenlerine bağlı olarak ceset üzerinde yapılan işler, bazı akrabaların yükümlü olduğu gibi cesedin çürümüş parçalarını yeme töreni, bütün bunlar kahramanca bir özveri gerektirir.

Yerliler köyde her tür pislik birikmesini engellemeye özen gösterirler, özellikle de yerleşim yerinin yakınında dışkı biriktirmekten şiddetle kaçınırlar. Köyler her zaman özenle tertemiz süpürülür; çöpler köyün kıyısında *vava* denen büyük yığınlar halinde istiflenir. Kokmuş balık gibi özellikle kötü kokan maddeler çoğunlukla toprakla örtülür.

Helaları köyden epey uzaktaki çalılığın içinde bu amaç için belirlenmiş iki yerden oluşur, biri erkekler için, diğeri de kadınlar için. Yerliler bu yerlere son derece bilinçli bir biçimde riayet ederler, bir Trobriand köyünün sokakları ve çevresi, çoğu Avrupa köyünün, özellikle de Roman köylerinin çevreleriyle karşılaştırıldığında çok başarılı dereceler alır.

Yerliler bu yerlere asla birlikte gitmezler, aynı şekilde bir kişinin başkalarının yanında dışkılaması da söz konusu değildir. Deniz üstündeyken adam kendini suyun içine bırakıp suyun altında boşalır, bu sırada diğerleri onu kanodan tutarlar. Dışkılama sırasında her iki cins de yere çömelir; kadınlar çömelmiş konumda, erkekler ayakta işerler.

Bazı köyler mangrove bataklığıyla lagün arasında öyle sıkışmıştır ki yerleşim yerinin dışında pek az kuru toprak kalır, buralarda helalar gerçekten sorun olur (bakınız Resim 86). Böyle köylerde bir cins kumsalın bir tarafına, diğeri öbür tarafına gider ve kendilerine metle örtülmüş yerler ararlar. Buna rağmen bu köylerin adı kötüye çıkmıştır; böyle köylerden geçerken yerli eşlikçilerimin burunlarını tuttuklarına ya da durmadan öğürdüklerine çok tanık oldum, buraların pis yönetildiğine ilişkin birkaç açık yorum da duydum. Ancak bu balıkçı

köylerinde bile balık artıkları özenle kaldırılıyor ve insanlar balık yedikten sonra ellerini özenle yıkayıp ardından hindistancevizi yağıyla yağlıyorlar.

Dışkılamadan sonra vücudun ilgili kısımları yumuşak yapraklarla özenle temizleniyor, bu bağlamda bu yapraklara *poveyesi* deniyor (*po* = "boşalma" kökü, *yevesi* = yapraklar). Çocuklar bu açıdan ince bir temizliğe teşvik ediliyorlar, dikkatsiz bir çocuk ebeveynleri veya daha büyük arkadaşları tarafından pek ender azarsız bırakılıyor:

Mayna popu! *Gala kuvaysi* *kosiyam,*
Koku bok! Yıkamıyorsun bok kalıntılarını,
(Bok kokuyorsun!)

mayna *kasukvanise!*
koku alıyoruz biz!
(kokunu duyuyoruz!)

Sosyal farklılıklar yerlilerin bu konulardan söz etme biçiminde bir hayli etkili oluyor. Dışkı için genel terim olan *popu*, ya da dışkılama fiili *popu* veya *pvaya* hiçbir zaman bir *guya'u*'nun (reisin, yüksek rütbeli bir adamın) yanında kullanılmıyor. Bunun yerine kibar bir sözcük seçilip, *solu* ya da *sola* (aşağı inmek), "aşağı gitmek" (*busi*), "gidip gelmek" (*bala baka'ita*) gibi dolamlamalar kullanılıyor. Bir kişinin reisin yanında "sıçmaya gitmeliyim" (*bala bapopu*) sözleriyle mazeret açıklaması imkânsız, tam tersine *bala babusi*, "aşağı iniyorum", ya da "*bala baka'ita*, "bir gidip geleceğim" demesi gerek.

"Dışkı" sözcüğü tipik sövgü sözlerinde de kullanılıyor, "bokunu ye", *kumkvam popu veya kukome kam popu*. Bu söz iyi bir tavırla söylenirse şaka kabul edilip bağışlanabiliyor, yine de takılmayla hakaret arasındaki sınırda bulunuyor ve hiçbir zaman kızgınlıkla söylenmemesi gerekiyor. Özellikle de asla bir reisin kulağına gitmemeli; bunu reise karşı hakaret niyetiyle kullanmak bağışlanmaz bir suç oluyor.

Omarakana'nın reisi To'uluva'yla ezeli düşmanı Kabvaku köybaşı arasındaki son savaşta aşağıdaki olay geçti, bir reise yöneldiğinde yerlilerin bu hakarete karşı tutumlarını göstermesi bakımından karakteristik bir olay bu. Savaşa ara verildiği bir sırada düşman güçler kar-

şılıklı dururken Kabvakululardan biri bir ağaca tırmanıp To'uluva'ya şöyle bağırdı: "*Kukome kam popu*, To'uluva." Küfür en nazik koşullarda edilmişti, reisi hedef alıyordu ve ad verilerek herkesin önünde yüksek sesle söylenmişti; hakaret bu biçimiyle en ağır halindeydi. Barış yapılıp bütün diğer düşmanlıklar unutulduktan sonra, Si'ulobubu To'uluva'nın özel olarak bu amaç için gönderdiği birtakım adamlar tarafından kargılarla güpegündüz öldürüldü. Kurbanın ailesi ve klandaşları itiraz bile edemediler, nerede kaldı ki "kan akçesi" istesinler ya da *lugwa* (kan davası) gütsünler. Herkes biliyordu ki adam cezasını hak etmişti ve ölümü işlediği suç için uygun, haklı bir *mapula*'ydı (bedel, karşılık). Hatta bu talebi reisin domuzlarından birine yöneltmek bile (eğer reis bunu duyabileceği bir uzaklıktaysa) hakaret sayılıyor; ama köpeğine böyle hitap etmeye izin var.[2]

Yerlilerin duygu ve düşünce dünyasında cinsel işlevle boşaltım süreçleri arasında en ufak bir bağlantı yok. Bildiğimiz gibi çekici insan idealine her şeyden önce titiz bir temizlik girer. *Sodomi* yerlilere son derece tiksindirici gelir, buna karşı tutumları şu sözden anlaşılabiliyor: "*Matauna ikaye popu* (adam dışkıya giriyor)." Dışkı büyüde, âdet ve ayinlerde, hatta kara büyüde bile hiçbir rol oynamıyor.

Ben yerlileri her zaman çok temiz buldum ve onlarla olan çokkatlı ilişkimde hiçbir zaman nahoş bir koku almadım. Orada yerleşmiş olan bütün beyazlar da yerlilerin vücut kokusunun Avrupalılara kötü gelmediği konusunda birleşiyorlardı.

Bağırsak gazları hiçbir zaman diğer insanların yanında salıverilmiyor. Böyle bir davranış çok aşağılayıcı, onur kırıcı sayılıyor ve suçlusunu çok utandırıyor. Failin meçhul kalacağı bir kalabalıkta bile böyle bir hata Melanezya'da terbiyeye aykırı düşer, bu açıdan, bir yığın yerli içinde bulunmak Avrupa köylülerinin bir toplantısında bulunmaktan özde daha hoştur.[3] Birisinin başına tesadüfen böyle bir talihsizlik gelirse ayıp çok derin hissediliyor ve ilgili kişinin adını lekeliyor. Okuyucu bir önceki bölümde anlattığımız masalda zavallı

2 5. paragraftaki ve *Myth in Primitive Psychology*'deki domuzla köpek efsanesiyle karşılaştırınız, söz konusu makalede iki hayvanın tarihsel anlamları da verilmiştir.

3 Avrupalı köylülerin bu açıdan nasıl davrandıklarını gösteren ilginç sosyolojik bilgiler için Zola'nın *La Terre*'ine bakmak yeter.

bitin bağırsak gazlarını gürültülü bir şekilde salıvermesinin bedelini ne kadar pahalı ödediğini herhalde anımsayacaktır.

Kötü kokular ne kadar nefret edilen ve sakınılan bir şeyse güzel kokular da o kadar aranan, değer verilen bir şey. Adanın enfes kokulu pek çok çiçeğinin yerlilerin süslenmesinde sık sık kullanım alanı bulduğunu biliyoruz: uzun, beyaz, taze pandanus yaprakları, *butia*'lar, aralarında birinci sırayı nane'nin (*sulumvoya*) aldığı koca bir güzel kokulu otlar kümesi. Sandal ağacıyla parfüme edilmiş yağların kullanıldığını da biliyoruz. Hoş kokular büyüde büyük bir rol oynar; önceden de söylediğimiz gibi birçok *kula*, aşk, güzellik ve saygınlık büyüsü ayini, nane üzerine, *butia* çiçekleri üzerine, ya da *vana* (kol bileziklerinde çiçek demeti) olarak kullanılan diğer güzel kokulu otlar üzerine uygulanır. Vücut temizliği büyüde her yerde temel bir rol oynar, *kaykakaya*'ların (yıkanma yapraklarının) afsunlanması ayinin önemli bir bölümüdür.[4]

Gerçekte koku alma duyusu insanların büyülenmesinde en önemli faktördür, eğer büyü etkisini en güçlü biçimde gösterecekse burundan içeri girmelidir. Aşk büyüsü kurbana, afsunlanmış güzel kokulu bir madde aracılığıyla ulaştırılır. Büyücülüğün çok tehlikeli ikinci aşamasında da, kara büyü yapılan nesne ya da karışım yakılır ki dumanı burun yoluyla bedene girsin ve orada hastalığa (*silami*) neden olsun. Bu nedenle Trobriand Adalarında evler hiçbir zaman kazıklar üstüne kurulmaz, bu, kötü büyücünün işini kolaylaştırabilir çünkü. Yani büyünün bedene burundan girdiği düşüncesi yerlilerin kültürünü hiç de az etkilemiyor.

Kötü cadılar (*mulukvausi*) dışkı kokusuna benzer bir koku yayarlar; özellikle de yükselmiş deniz üstündeki insanlar bundan çok korkarlar, çünkü cadılar suda özellikle tehlikelidirler. Çok genelde dışkı ve kokuşmuş madde kokusu sağlığa zararlı sayılır. Yerlilerin inancına göre ölülerin bedeni özel bir madde yayar, gerçi sıradan gözlere görünmez bu madde, ama büyücüler tarafından hissedilir ve onlara köyün üstüne çökmüş duman bulutu (*bvaulo*) gibi görünür. Yine *bvaulo* adı verilen bu yayılma ölenin ana tarafından akrabaları için özel-

4 Bu kitabın VIII. ve XI., *Argonauten des westlichen Pazifik*'in XIII. ve XVII. bölümleri ile karşılaştırınız.

likle tehlikelidir, bu nedenle bunlar cesede yaklaşamaz, emredilmiş ceset hizmetlerini yapamazlar (bakınız Bölüm IV, 2).

Giysilerin edebe uygunluğu ve nizami tarzı üzerine daha önceden bildiklerimizin birkaç sözcükle kısaca tekrarlanması gerekiyor. Burada giysinin, dış görünüşü güzelleştirmek, sosyal farklılıkları belirtmek ve duruma göre özel bir olayı karakterize etmek gibi çeşitli işlevleriyle ilgili değiliz, tam tersine şimdi kılığın utanma duygusuyla ilişkisi üzerine birkaç şey söylemek istiyoruz. Trobriand Adalarında utanma duygusu cinsel bölümlerin ve vücudun buna bitişik küçük bir bölgesinin örtülü olmasından başka bir şey gerektirmez; ama yerli bu emrin yerine getirilmemesini ahlaki ve psikolojik açıdan tıpkı bizim gibi hisseder, bedenin giysiyle örtülü olması gereken bölümlerinin gerektiği kadar titizlikle gizlenmemiş olması, kötü, utanç verici bir şeydir, küçültücü anlamda da gülünçtür. Ayrıca kadınlar, rüzgâr veya hızlı hareket nedeniyle giysilerinin yeterince görev yapamayacağından korktukları zaman ot eteklerini belli bir özenle ve zarif tavırlarla korumayı da çok iyi bilirler.

Erkek cinsel organlarını örten, sarartılmış geniş pandanus veya areka palmiyesi yaprağı her zaman öyle titizlikle ve sağlam bağlanır ki bunu düzensiz gördüğümü hiç anımsamıyorum. Vücutta taşındığı sürece hiçbir insan buna dokunamaz. Bu giysi parçası için kullanılan *yaviyu* sözcüğü, sanki vücudun bir parçası söz konusuymuş gibi, sıkı iyelik zamiriyle kullanılır. Terim kaba sayılır ve yalnız çok büyük içlidışlılıkta kullanılabilir. Ama balıkta ve dalışta olduğu gibi edepbezinin pratik nedenlerden ötürü çıkarılması gerektiğinde, bu, yanlış bir utanç olmaksızın ve en ufak bir uygunsuz merak gösterilmeden yapılır. Yerliler davranışlarıyla ve sözleriyle, çıplaklığın, gerekli olduğunda utanılacak bir şey olmadığını, ancak özensizlikten ve şehvetten ileri geldiğinde utandırıcı olacağını dile getirirler. (Bakınız Bölüm III, 1 ve bir önceki bölümün 3. ve 4. paragrafları.) Kadın giysisi ve bunun adı böyle katı bir tabuya bağlı değildir gerçi, ama o da utanma duygusunun hizmetinde aynı derecede özenle araç olarak kullanılır.

Örneklerimiz özel yaşamın çeşitli alanlarıyla ilgili: yemek yemek, boşaltım, çıplak bedenin görünüşüne karşı tavır. Böylelikle yerlilerin âdâbını anlatmak, aynı zamanda da şunu göstermek istedim: Bizi şid-

detle şoke edebilecek belli şeylere rağmen, Trobriandlılar başka açıdan bir incelik ve ölçülülük gösteriyorlar, bu yalnız iyi düşünülmüş ve iyi temellenmiş olmakla kalmıyor, aynı zamanda gerçekten ahlaklı bir tutumu dile getiriyor, yani diğer kişilerin duygularının ve belli biyolojik ilkelerin gözetildiğini gösteriyor. Biz, etini parmaklarıyla koparan, ağız şapırdatarak, homurtulu sesler çıkararak ve geğirerek yemekten duyduğu keyfi belli eden bir vahşi karşısında dehşete düşüyor olabiliriz, karşılıklı bit ayıklayıp yeme âdeti ise bize kesinlikle iğrenç geliyordur. Fakat yerli de, kötü kokulu peynirleri silip süpüren, konserve kutularının içindeki ne idüğü belirsiz iğrençlikleri yalayıp yutan, ya da yalnız en aşağı rütbeden kişilere serbest olan arsız uyuşturan balıklarını, yaban domuzlarını ve diğer şeyleri yiyen Avrupalı karşısında aynı derecede dehşete düşer. O da beyaz adamın zaman zaman kendini şnapsla ya da viskiyle uyuşturma ya da saldırganlaştırma âdeti karşısında şoke olur. Cahil bir beyaza Melanezya kılığı yetersiz görünebilirken, yerli de Avrupalıların yerleşim yerlerine yaptığı yolculuklarda karşılaştığı tuhaf âdeti, beyaz kadınların şenliklerde giysilerini çoğaltmak yerine azaltmalarını çirkin ve uygunsuz bulur.

Yerlilerle beyazlar arasındaki ilişkiler şimdi daha liberal, daha anlayışlı bir tutumla düzenleniyor, yine de şimdi bile böyle konuları anımsamak ve şunu unutmamak iyi olur: Akıl ve yaşam tarzı bizden, başkalarının duygularına saygı göstermemizi talep ediyor, çünkü onların kültür kavramlarına bu duygular denk düşüyor.

2. *Cinsel Ahlak*

Bu bölümün konusuna girmeden önce, daha önceden bildiğimiz en önemli olguları bir kez daha özetlemek ve saymak istiyoruz, böylece okuyucu bunları doğru ilişki içinde görebilir. Çünkü, tek tek olguların girişikliği ve bunların yerlilerin yaşamındaki büyük ya da sınırlı anlamlılığı, izole olguların kendisinden daha önemli değilse de en az onlar kadar önemlidir, tabii eğer doğru sonuçlar çıkarmak ve Trobriand toplum yaşamının gerçeğe sadık bir tablosunu elde etmek istiyorsak.

Şeyleri yerlilerin bakış açısından, yani kabilenin toplumsal yaşamıyla doğru ilişkisi içinde görmek istiyorsak şunu unutmamamız gerekir: Cinsellik böyle bir şey olarak tabu değildir. Yani, cinsel edim, iki kişi arasında ve belli sosyal gerekleri yerine getiren bir eşle geçmek koşuluyla, ayıplanacak bir şey değildir, evlilikle müeyyideye bağlanmış olmasa bile. Cinsel özgürlüğü daraltan sınırlar, bu sınırları koruma biçimi ve sınırı aşmaya tekabül eden cezalar iki grupta toplanabilir: cinsel faaliyetin belli biçimlerini sakıncalı, uygunsuz ya da aşağılık diye damgalayan genel tabular; bir de belirli bireyler ve gruplar arasında cinsel ilişkiyi yasaklayan sosyal karakterli sınırlamalar.

A. Genel Tabular

1. *Cinsel Dürtünün Sapık ve Yanlış Yolu:* Eşcinsellik, teşhircilik, oral ve anal erotizm —psikanaliz terimlerini kullanırsak—, yerlilerce, daha önce de söylediğimiz gibi, cinsel dürtünün doğal işleyişi için sakat ve aşağılık bir doyum yolu olarak değerlendirilir. Psikolojik olmaktan çok sosyal kökenli olan bu yaklaşım, neredeyse hiçbir sapkınlığın ortaya çıkmamasını getirir. Cinsel sapmalar gülünç duruma düşürülür, iğneleyici, komik anekdotlara malzeme olur ve böylelikle yalnız uygunsuz diye nitelenmekle kalmayıp son derece istenmeyen bir şey olarak gösterilir.

2. *Cinsel Konularda Açıklık ve Edep Duygusunun Azlığı:* Cinsel edimin veya erotik faaliyetlerin topluluk içinde yapıldığı hemen hemen hiç görülmez. İnsanın kapalılığa özenle uymaması, meraklı olması, hele de başkalarını aşk yaparken gözetlemeye kalkışması yakışıksız ve aşağılık bir davranış sayılır. Cinsel edim kabilenin toplumsal yaşamında yalnızca pek az sayıdaki olayda topluluk önünde yapılabilir, röntgenci ise pornografik masal ve efsane dünyasında bile yoktur. Bu kuralın tek istisnası Bölüm IX, 5'te anlattığımız erotik yarış şenlikleridir (*kayasa*). Bu uluortalık tabusundan sürekli olarak yalnızca Tuma'daki mutlu ruhlar muaftır, buna karşılık kadınların erkeklere tecavüzüne ilişkin bilgilerde (mesela *yausa*'da veya Kaytalugi Adasında) cinsel edimin açıkta yapılması, daha çok, direnç göstermeyen kurbanın yüzkarası olarak geçer. Yani töre, cinsel ilişkinin bütün terbiye kurallarına göre kesin bir kapalılık içinde olmasını emrediyor.

3. *Cinsel Aşırılık:* Cinsel şehveti belli etmek veya karşı cinsin sevgisini küstahca ve utanmazca yollarla kazanmaya çalışmak, gerek

erkekler, gerekse kadınlar için kötü ve aşağılık sayılır, ama özellikle de kadınlar için. Bu ahlaki tutum, aşk konularında fazla başarılı olan, bundan ötürü de gıpta ve kıskançlık uyandıran kişiler hakkındaki olumsuz yargıyla karıştırılmamalı.

3. *Zevksizlik:* Daha önceden bildiğimiz gibi (Bölüm X, 2), çirkinliğin belli belirtileri ve itici bir dış görünüş erotik etkinlikle bağdaşmaz sayılır, hatta yerliler böyle nitelikleri olan biriyle hiç kimsenin cinsel ilişki kuramayacağını ya da kurmayacağını iddia edecek kadar ileri gidiyorlar. Bu salt iddianın arkasında, yarı ahlaki, yarı estetik kesin bir anlayış vardır, bu, gerçekten canlı, ama kuşkusuz pratikte bazen direnç gösteremeyen bir duyguya temellenir. Bedeni tiksinti uyandıran bir insanla ilişkisi olmak, kötü, yakışıksız, aşağılık bir şeydir. Bu tür tabuları daha önce işlemiştik (Bölüm X, 2), burada yeniden geri dönmemize gerek yok.

4. *Daha Az Önemli Çeşitli Tabular:* Bir miktar etkinlik, devam ettikleri süre içinde cinsel perhiz ve kadınlarla her tür temastan uzak durmayı gerektirir; sözgelimi savaş, deniz yolculukları, bahçe çalışması ve birkaç büyü ayini böyledir. Gene belli fizyolojik durumlar sırasında, özellikle de gebelikte ve emzirme döneminde hiçbir kadının bir erkekle ilişkisi olamaz. Böyle tabular, cinsel ilişkinin insan bedeninin belli durumlarıyla ve belli uğraşların özü ve amacıyla bağdaşmaz olduğu, dolayısıyla bunlara sekte vurmaması genel ilkesine dayanır.

B. Sosyolojik Tabular

5. *Egzogami:* Bir totem klanı içersinde cinsel ilişkiye ve evlenmeye izin verilmez. Aynı altklan içinde bunlar daha da katı biçimde yasaklanmıştır, çünkü altklana ait olmak gerçek akrabalık demektir. Ortak kökenleri jenealojik olarak gösterilebilen iki insan arasındaki tabu daha da katıdır. Fakat egzogami tabularının bu üç derecesi için yerli dilinde bir tek sözcük vardır: *suvasova*. Fiktif bir durumu hukuksal ya da biçimsel açıdan yerlilerle tartışacak olursanız, hep, bütün egzogami yasaklarının eşit bağlayıcılıkta olduğunu, klan, altklan ya da jenealojisi gösterilebilen akrabalığın hiç farketmediğini ileri sürerler. Dolayısıyla etnolog duruma göre yerlilerin davranışlarından başka, konuşmalarından başka bir izlenim edinir. Aşağıda konuyu daha derinlemesine incelerken gerçek uygulamayla teorik hukuk anlayışını yan yana koyacağız.

6. *Aile ve Ev İçersindeki Tabular:* Baba çocuklarıyla akraba değildir, dolayısıyla egzogami hükümleri altına girmez. Bununla birlikte baba kız arasında cinsel ilişki katı ve kesin bir biçimde yasaktır. Aynı evin üyelerini birbirlerinden uzak tutan tabunun —geçerli teoride değilse de— hiç kuşkusuz kabilenin gerçek yaşamında egzogami tabusunun yanında belirli bir egemenliği var. Bu yalnız babayla kızın ayrılmasında değil, erkeğin kendi annesiyle ya da kız kardeşiyle ensestinin bir kuzinle cinsel ilişkiye göre karşılaştırılamayacak bir öfke uyandırmasında da ortaya çıkıyor, kuzinle cinsel ilişki, sözde "sınıf" olarak anne veya "sınıf" olarak kız kardeş olan biriyle olduğu halde, mazur görülüyor.

7. *Zina Tabusu:* Evlilik yararına bu koruyucu önlem V. Bölümde ayrıntılarıyla anlatıldığından burada yalnızca adının anılması yeterli.

8. *Kayın Akrabalığına İlişkin Tabular:* Özel bir yasak bulunmamasına rağmen, bir erkekle kaynanası arasında cinsel ilişki kesinlikle meşru değildir, adamın, karısının kız kardeşleriyle ya da erkek kardeşinin karısıyla da erotik ilişkileri olamaz. Ölen eşin kız kardeşiyle evlenmek gerçi yasak değildir, ama hoş görülmez.

9. *Reisin Ayrıcalıklarının Korunması:* Bu ve daha ilerde ele alınacak sınırlamalar buraya kadar anılan tabular katılılığında bağlayıcı değildir; bunlar daha çok, oldukça belirsiz davranış kurallarıdır ve bu kurallara genel bir faydalılık duygusu ile bazı kapalı uzlaşmalar geçerlilik kazandırır. Rütbeli bir erkeğin ilgi duyduğu kadınla ilişki kurmak tehlikeli bir iştir. Normal zina yasağı, ilgili kadın bir reisle evli olur olmaz kesinlik kazanır. Reis karısı (*giyovila*) özel bir saygı ve genel tabu nesnesidir, ama "zinada da itaatteki kadar değerlidir", çünkü diğer kadınlara göre daha arzulanmaya değerdir ve çoğunlukla da arzulanmaya onlardan daha az eğilimli değildir; içinde *giyovila* sözcüğü geçen birçok deyiş ve söz, belli bir ironi ve saygılı bir alay bile barındırır.

10. *Rütbe Sınırları:* Yüksek ve aşağı soy arasındaki ayrım —bir klanı diğerinden ayıran şey— erkekler için olduğu kadar kadınlar için de geçerlidir. Yüksek rütbeli (*guya'u*) kişilerin soylu olmayanlarla (*tokay*) çift oluşturmamaları genelgeçer bir ilkedir. Evlenmelerde bu hükme katı bir biçimde yalnız parya köyleri Bvoytalu ve Ba'u söz konusu olduğunda uyulur, ne erkekleri ne de kadınları başka bir köyün sakinleriyle kalıcı bir ilişki kuramayacağından bu köyler zorunlu ola-

rak endogam olmak zorundadırlar. En yüksek altklanın, yani Omarakana'nın Tabalu'sunun üyeleri (Malasi klanı) kendilerine en uygun evlilik eşlerini kuzeybatı bölgesindeki başka bir *dala*'dan (altklandan) alırlar.

Bu ayrımlar evlilik öncesi ilişkide de kendini hissettirir. Yüksek rütbeli bir kız için aşağı soydan bir erkekle ilişkiye razı olmak utandırıcı bir şey olur. Fakat rütbe farklılıkları saymakla bitmeyecek kadar çoktur, aşk öyküleri söz konusu olduğunda belli ki kurallar çok katı işlemiyor, yine de Omarakana, Liluta, Osapola veya Kvaybvaga gibi soylu köylerin kızları *katuyausi* gezilerinde Ba'u ve Bvoytalu gibi "mundar" köylere gitmiyorlar.

11. *Aşk Bağlantılarının Sayısına İlişkin Sınırlamalar:* Söylediğimiz gibi, cinselliğe fazla belirgin, fazla ısrarlı bir ilgi —özellikle de kadınlarda— olumsuz değerlendirilir; aşk konularında fazla açık, fazla genel başarı da öyle. Fakat ayıplamanın türü iki durumda çok farklıdır. İkinci durumda adam, bu işten pek mutlu olmayan rakiplerinin düşmanlığını kazanır. Büyük dansçı, ünlü aşk ve güzellik büyücüsü en keskin nefrete ve güvensizliğe hedeftir ve dolayısıyla kara büyünün tehlikelerine açıktır. Davranışı "kötü"dür, "ayıp" değil; tam tersine aslında gıpta edilmeye değerdir ve aynı zamanda diğerlerinin çıkarına ket vurucudur.

Böylece cinsel ilişki özgürlüğünü daraltan sınırlamaların sonuna gelmiş bulunuyoruz. Elbette ki konunun ensest, egzogami ihlali, ya da evlilik ayrıcalıklarına veya diğer haklara saygısızlık oluşuna göre ahlaki öfke farklı şiddettedir. Son anılan dört kategori —zina, reisin evlilik haklarına saldırı, eşit değerde olmayanla cinsel ilişki ve çok fazla sayıda aşk öyküsü— ne hor bakma, ne de ahlaki öfke uyandırır; zarar gören tarafın gücüne göre —ki kamuoyu pasif bir biçimde onun yanında yer alır— hor bakma ve öfke *zorla yaratılır*. Eylem üzerinde yakalanan bir zinacı, sırasında öldürülebilir; bu, haklı bedel olarak değerlendirilir ve kan gütmeye neden olmaz, özellikle de zina suçu bir reis karısıyla işlenmişse (Bölüm V, 2). Belirgin biçimde başarılı bir erkek —özellikle de aşağı kökendense ve sadece kişisel özellikleriyle kendini göstermişse— doğrudan zorbalıklar biçiminde kötü büyü sanatının tehlikelerine daha çok maruzdur. Büyücülük, birisi zina şüphelisi olduğu, ama yakalanamadığı zaman da ileri sürülür.

Mezardan çıkarılan cesetler üzerindeki bazı işaretler de, misilleme önlemi olarak kötü büyücülüğe tanıklık ettiklerinden etnolojik yönden ilginçtir. İleri sürüldüğüne göre, bu işaretlerden, adamın hangi alışkanlığının, özelliğinin ya da suçunun kötü büyü aracılığıyla ölümünü getirdiği saptanabilir. Trobriandlılar —birçok ilkel halk gibi— "doğal nedenlerle ölüm"e inanmazlar. Ölüm eğer görünür bir yaralanmanın sonucu değilse mutlaka kara büyüye yorulur, bunu ya bir büyücü kendi dürtüsüyle yapmıştır, ya da düşmanına ölüm getirmesi için ona ödeme yapan bir başkasının emriyle yapmıştır. Ceset töreye göre mezardan çıkarıldığında kurbanın vücudunda belli işaretler bulunur (*kola vabu*), bunlardan ilgili kişinin neden öldürüldüğü keşfedilebilir, dolayısıyla bunun kimin teşvikiyle yapıldığı da tahmin edilebilir. Böyle işaretler teşvik edici neden olarak cinsel kıskançlığa, kişisel düşmanlığa veya politik ya da ekonomik çekememezliğe delalet edebilir; sık sık, kurbanın fazla güçlü erotik eğilimlerinin kendi ölümüne yol açtığını da gösterirler.

Sözgelimi bazı cesetlerde, yerlilerin aşk yaşamı için karakteristik olan erotik tırmalama izlerinden hiç farkı olmayan belli işaretler bulunur. Ya da mezar açıldığında ceset kendine doğru çekilmiş, ayrık bacaklarla yatmaktadır, cinsel birleşme sırasında erkeğin ve kadının aldıkları pozisyonda yani. Ya da ağız sivrilmiştir, tıpkı sevgililerin birbirlerini köyün ateşinin dışına, karanlığa çekmek için şapırtılı öpücük sesleri çıkardıklarında olduğu gibi. Ya da gövde bit kaynamaktadır, ve biz biliyoruz ki karşılıklı birbirinin bitini ayıklamak ve avı yemek âşık çiftlerin eğlencesi olarak görülür. Bütün bu işaretler, cinsel hazlara fazla düşkün olduğu ya da güçlü bir rakibin öfkesine rağmen fazla sayıdaki fetihleriyle övünebildiği için adamın büyüden ötürü ölmüş olduğuna delalet eder. Bazen cesedin üstünde dans makyajını anımsatan, desen benzeri bir miktar belirli işaret de bulunur; bunlar da ölümün nedeninin ölünün dış görünüşüne, dansçı olarak ve danstaki sanatının sonucu baştan çıkarıcı olarak yaptığı üne duyulan haset olduğunu gösterir.[5]

Böyle işaretleri ölenin kendi akrabaları keşfetmelidir; çoğunlukla

5 *Crime and Custom*, S. 87-94 ile karşılaştırınız; orada büyü işaretlerinin tam listesi ve toplum yaşamındaki önemi verilmiştir.

bunlardan açıkça söz edilir, ama genelde büyücünün veya ona sipariş verenin adı verilmeden. Bu işaretler hiçbir biçimde ayıp veya utandırıcı bir şey olarak değerlendirilmez; yerlinin geri kalan diğer tabulara, yani kocanın, sevgilinin ve toplumun haklarını koruyan tabulara karşı tutumu düşünülünce bu özellikle önemlidir. Aşkta başarı, dış güzellik ve öne çıkmış yetenekler cezayı hak eder, çünkü bunlar kadınlar üzerinde özellikle güçlü etkiler yapmakta ve her zaman birisinin haklarını çiğnemektedir, bu kişi de, eğer mümkünse, büyü sanatının yardımıyla, kendisine yapılan haksızlığın intikamını alacaktır. Fakat diğer cinsel suçların aksine zina ve kadınlar yanında başarı ayıp ya da ahlakça şüphelilik olarak değerlendirilmez, tam tersine bunlar kıskanılacak şeylerdir, günahkârın başını âdeta trajik bir ün halesiyle donatırlar.[6]

Dilde, tabunun yerlilerce değerlendirilişine de biraz ışık tutan en önemli bilgiyi herhalde *bomala* (tabu) sözcüğünün kullanılışı veriyor. *Boma* ismine sıkı iyelik belirten zamir takıları eklenir: *boma-gu* (benim tabum), *boma-m* (senin tabun), *boma-la* (onun tabusu). Bu şu demektir: Bir kişinin tabuları, yani yememesi, dokunmaması ya da yapmaması gereken şeyler, dilde, kişiliğine en yakından bağlı olan şeylerle aynı sıraya konuyor, yani vücudunun parçalarıyla, akraba grubunun öğeleriyle ve ruhu (*nonola*), iradesi (*magila*) ve içi (*lapoula*) ile aynı yere. Şu halde *bomala* —bir kişinin uzak durması gereken şeyler— adamın kişiliğinin temel bir parçası; ahlaki donanımına ait bir şey.

Listemizdeki bütün sınırlamalar ve yasaklar bu adı hak etmez. Doğru kullanımında sözcüğün anlamı daha birçok ince ayrıma tabi kılınmıştır, bunlar duruma göre vurgulamadan ve bağlamdan çıkar. Tam anlamında *bomala* sözcüğü yerlilerce *suvasova* olarak özellikle belirtilen bütün eylemler için kullanılır, yani aile içi ensest ve egzoga-

6 Malzemeyi kolayca görülebilecek bir biçimde sunabilmek için tabuları bir biçimde sınıflandırmak zorundaydım. *Fundamentum divisionis*'imin —yasak eylemin tipi yani— böyle bir bölümleme için tek olası temel olmadığı açık. Tabuları sözgelimi ahlaki duygunun yeğinliğine ya da yasağa karşı genel ilginin çeşitli derecelerine göre ayırmak da mümkündü. Daha önce de değinilmiş olan bu ayrımlar aşağıdaki anlatının içinde daha da netleşecek.

minin ihlali için. Bu bağlamda *bomala* sözcüğü, klanın ve ailenin geleneksel yapısına ters düştüğü ve eskiden beri varolan (*tokunabogvo ayguri*, "eski zamanlarda emredilmiş") bütün çiğnenemez yasalara aykırı olduğu için yapılmaması gereken bir eylemi anlatır. Yerlilerin duygusuna göre kökleri şeylerin özünde olan bu genel yasadışı kılınma dışında, *suvasova* tabusuna aykırı bir hareket beraberinde doğaüstü bir ceza da getirir, deriyi çıbanlarla kaplayıp bütün vücutta ağrılara ve sıkıntıya neden olan bir hastalıktır bu. (Ancak, endogam cinsel ilişkinin bütün kötü sonuçlarını yok eden özel bir büyü uygulayarak bu doğaüstü cezadan kaçınmak mümkün.) Erkek ve kız kardeşler arasında bir ensest söz konusu olunca yerlilerin tutumu güçlü bir duygu vurgusuyla belli edilir, yani *bomala* sözcüğünün anlamına gözden kaçırılamayacak bir tiksinti ve ahlaki nefret yüklenir. Dolayısıyla en dar ve en özel anlamlarında bile *bomala* ve *suvasova* sözcüklerinin çeşitli anlam nüansları vardır ve geleneksel yasalarla toplumsal düzenlemelerden oluşan karmaşık bir sistem önerirler.[7]

Bomala sözcüğü "tabu" olarak gerçek anlamında, bir makamın, bir konumun ya da bir faaliyetin beraberinde getirdiği daha önemsiz çeşitli yasaklar için de kullanılır; bu kullanışta bile, doğaüstü güce dayanan kesin bir hüküm hâlâ biraz vardır. Fakat *bomala* böyle tabular için tek sözcük olmasına rağmen, bu bağlamda başka bir duygusal konumu, daha ılımlı bir yargıyı ve başka bir tür yasağı anlatır.

Daha az katı bir anlamda, *bomala* zinaya, reisin cinsel ayrıcalıklarına saldırıya ve toplumsal bakımdan en yüksek ve en düşük yerdekilerin istenmeyen birleşmesine ilişkin tabuları niteler. Bu bağlamda sözcükte kesin bir kuraldan başka hiçbir anlam yoktur, doğaüstü müeyyidelerle tehdit etmez ve sözcüğe ne ahlaki öfke, hatta ne de güçlü sorumluluk duygusu iliştirilmiştir. Sözcüğün bu kullanılışı aslında tam doğru değildir: *bubunela*, "âdet", "yapılagelen şeyler" sözcüğünün olumsuz anlamda kullanılması bu durumlarda daha yerinde olabilirdi.

Ayıp ve doğadışı olarak hissedilen, sağlıklı, kendine saygısı olan hiçbir insanın yapamayacağı işleri *bomala*'yla anlatmak doğru olmaz.

7 Geleneksel yasaların çeşitli biçimlerde çiğnenişine ve çeşitli yasa hilelerine ilişkin daha geniş bir bilgi *Crime and Custom*'da bulunmaktadır.

Bu sözcük "onur ve edep yokluğu" için de kullanılamaz, âdâba aykırı hazları ve aşktaki aşırı başarıyı anlatmak için de uygun olmaz.

Şu halde sözcüğün kullanılışından yerlilerin tabuları üç sınıfa ayırdıkları ortaya çıkıyor: Doğaüstü otoriteyle birlikte gerçek tabular; doğaüstü bir otorite olmaksızın açık yasaklar; bir de ayıp, uygunsuz ya da bir biçimde tehlikeli oldukları için yapılmaması gereken belli eylemlere ilişkin yasaklar.

Dilde, meşru olanla yasak olan arasındaki ayrımı dile getirecek ve on iki sınıfa ayırdığımız bütün sınırlamalara uygulanabilecek en kapsamlı aracımız *bvoyna* ve *gaga* sözcük çiftinde bulunuyor (iyi ve kötü). Böyle genel terimler elbette ki çok katlı bir kullanıma izin verirler; uzun bir anlam dizileri vardır ve hassas bir anlamı ancak bağlam dolayısıyla alırlar. Erkekle kız kardeşi arasındaki ensest gibi anlatılmaz derecede nefret verici eylemler ve bir reis karısıyla zina yapmak gibi hem çekici, hem tehlikeli işler, ayrım gözetmeden *gaga* diye nitelenebilir. *Gaga* bir defasında "ahlaki açıdan akla sığmaz" anlamına gelir, bir başka defasında "yasaya aykırı, töreye aykırı" olur, bir başka defasında da "uygunsuz", "tiksindirici", "ayıp", "hoşa gitmeyen", "çirkin", "tehlikeli", "tehlikeli derecede pervasızca", "tehlikeli, bu yüzden de hayranlık uyandırıcı" anlamlarına gelir.

Buna uygun olarak *bvoyna* sözcüğü de "tatlı", "haz verici"den başlayıp, "baştan çıkarıcı", "iştah kabartıcı, çünkü yasak", "güçlüğü nedeniyle ahlaki açıdan övülmeye değer"e varıncaya dek her şeyi anlatır. Dolayısıyla, yasak meyvelerin iştah kabartan kokusunu yayan bir eyleme —duruma, bağlama, konuma ve cümlenin duygu değerine göre— pekâlâ hem *bvoyna* hem *gaga* denebilir. Yani bir sözcük listesinin izole parçaları olarak bu sözcükler, sadece, ahlaki değerlendirmeye ilişkin belli belirsiz bir fikir verirler, hatta Trobriandlıların görüşlerini ve değerlerini saptamada bize *bomala* sözcüğünden daha az yardımları dokunur.

Yerli diline ait bir sözcük dikkatsiz bir etnografın elinde tehlikeli bir araç haline gelebilir, hele de etnograf terimlerin anlamını değişik bağlamlardaki çok katlı kullanımından çıkarmasını sağlayacak güvenilir bir dil bilgisinden yoksunsa. İzole terimleri çeviriyle Pidgin İngilizcesine aktarmak ve böyle kaba çevirileri "yerlilerin düşünce dünyası" diye sunmak tamamen yanıltıcıdır. Antropolojide, yerli dilindeki

ilgili deyişlere tam egemen olmayan ve sosyolojik karakterlerini bilmeyen gözlemciler tarafından yanlış yorumlanmış bölük pörçük sözcük listelerinin kullanılmasından daha büyük bir hata kaynağı yoktur. Bu zararlı sonuçlar en güçlü biçimde "sınıflamalı akrabalık terimleri sistemi" denen hatalı derlemelerde ve bölük pörçük dil malzemesinin teori için kaygısızca istismar edilmesinde görülür.[8]

Yerli diline tamamen hâkim bir kişi *bvoyna* ve *gaga* sözcüklerinin çeşitli anlam nüanslarını gerçek söyleniştеki duygu tonundan çıkarır. Bu duygu tonu, cümlenin duygu değeriyle, yüz ifadesiyle, sözcüğe eşlik eden jestler ve ilgili davranışla da birleşerek, net olarak ayrılan bir miktar anlamı verir. Bir kez daha söyleyelim: *Gaga*, gerçek bir iğrenme duygusuna eşit, gerçek bir ahlaki öfkeyi ifade edebilir, ya da yararcı bir bakış açısından ciddi bir kaygıyı dile getirir, veyahut da —eğer sözcüğe bir sırıtma eşlik ediyorsa— sevindirici, bağışlanabilir bir durumu anlatır. Ancak böyle gözlemler, etnograf için kendi yönelimi açısından ne kadar değerli olursa olsun, yalnızca fonografik ve sinematografik resimlerin yardımıyla kesin kanıtlar haline gelir; oysa böyle fotoğraflar almak tamamen imkânsız değilse de bazı durumlarda çok zor olabilir.

Ancak etnograf tetikteyse ve tonu ve jestleri doğrudan gözlemlemeyi öğrenmişse, neyse ki, çıkardığı sonuçları, inandırıcı kanıtlar haline gelmesi daha kolay başka bir malzemede sınayabilir. *Bvoyna* ve *gaga* sözcüklerinin anlamını açıklamaya kalkıştıklarında yerlilerin yararlandığı bir miktar dolamlama ve net sözler vardır. Böyle kapsamlı açıklamalar çeşitli köy ve bölgelerden çeşitli kişilerin ifadelerinde birbirinden bağımsız olarak tekrar tekrar karşımıza çıkar. Bunlar, duygusal ayrımlarla üst üste düşen ve bu ayrımlara kolayca aktarılabilecek bir biçim veren dilsel bir kanıt malzemesi oluştururlar.

En ağır suçlar söz konusuysa —erkek-kız kardeş arasındaki ensest, ev grubu içindeki yasak cinsel ilişki, ya da karı koca arasında aleni uygunsuzluklar— yerliler *gaga* sözcüğünü çok ciddi bir tavırla, bazen de seslerinde gerçek bir tiksintiyle söylerler. Sonra bilgi verici, ihtimal, *bayse sene gaga* ("bu kötüdür"), *gaga gaga* (tekrar sözcüğün

8 Bundan sonra yayımlanacak çalışmamda bu iddia daha geliştirilecek, *Psychology of Kinship, "International Library of Psychology"* (Kegan Paul).

anlamını güçlendirir), ya da *gaga mokita* ("gerçekten kötü") benzeri bir açıklama yapıp ekler: *Sene mva'u bayse, gala tavagi* ("Bu çok vahimdir, biz bunu yapmayız"). Bir yerli böyle bir suçu işlemiş bir kişinin ne hissedeceğini ya da yapacağını söylemesi için sıkıştırılırsa çoğunlukla şu cevap alınır: *Gala! Gala tavagi - taytala ta'u ivagi - nonola bigaga - binagova, imamato, ilo'u:* "Hayır, biz bunu yapmayız. Eğer birisi bunu yapmışsa ruhuna kötülük girdiği ve aklını yitirdiği için yapmıştır, o zaman yeniden uyandığında (yani kendine gelip suçunu açıkça görebildiğinde) intihar eder." Cevap olumsuz da çıkabilir: *Gala tavagi - tanumvaylava;* ya da: *gala tavagi - tamvasava, bigagabile:* "Biz bunu yapmayız, o yüzden de aklımıza getirmeyiz"; veya, "Biz bunu yapmayız, o yüzden de işe koyulur, temiz kalırız." Bir yerlinin böyle konuları tartışmaya enikonu direndiği de olabilir: *Bayse gaga, gala talivala, biga gaga:* "Bu kötüdür, biz bundan söz etmeyiz, kötü bir konuşma bu." Ciddi bir tavırla, tiksintiyle ya da öfkeyle söylenen bütün bu kararlı sözler güçlü bir tasvip etmeme tavrını dile getirir. Deneyim ve uyum soru sorucuya böyle şeyleri asla soru sorulanın kendi kız kardeşi ya da karısıyla bağlantılı olarak ele almamayı öğretir. En nazik yerli bile, bu türden patavatsızca bir sözle onu incitmişseniz hemen çekip gider ve günlerce sizden uzak durur. Bütün bu sözler ve davranışlar *gaga* sözcüğünün ilk anlamını anlatıyor.

Şu halde gaga belli bağlamda, tiksindirici, çirkin, ağza alınmayacak anlamına gelebiliyor; başka durumlarda ise yerlilerin cinsel duyarlığına ters düşen, doğası nedeniyle hoş olmayan şeyleri ve aşağılık görülen eylemleri anlatıyor. Burada duygu tonu yalın tiksintiden yarı alaylı redde kadar değişebiliyor. O zaman açıklamalar şöyle oluyor: *Gala tavagi; imimayna nanogu; balagoba:* "Biz bunu yapmayız, içim fena olur (eğer yaparsam), kusarım." *Tonagova bayse si vavagi:* "Kafası çalışmayan bir insanın yapacağı iş bunlar." *Gala tavagi, kadamvasila:* "Biz bunu yapmayız, utanç duyarız çünkü." *Sene gaga - makavala mayna popu:* "Çok kötü, bok gibi kokuyor." *Makavala ka'ukva - tomvota gala:* "Köpeğe göre iş bu, insana göre değil", yani, "Böyle bir davranış pis bir hayvana yakışır, insana değil."

Yerliler cinsel sapmaların kötü oluşuna belli nedenler gösterirler: sodomide dışkının iğrendirici niteliği, teşhircilikte aşağılık bir biçimde onur ve edep yokluğu, oral sapkınlıklarda hoş olmayan tadlar

ve koku. Bütün bu ifadelerde *gaga* sözcüğü ikinci anlamındadır: "doğadışı, iğrendirici, sağduyulu bir insana yakışmayan". Burada hem estetik hem de ahlaki bir anlayış dile geliyor; geleneksel bir yasağın çiğnendiği duygusundan çok, doğanın bir yasasının maskara edildiği duygusu egemen.

Açıklamaların bir başka türü de "tehlikeli" anlamında *gaga* sözcüğünü anlatıyor. *Gaga - igiburu'a matauna; takokola bvaga'u, kidama igisayda, sene mva'u - boge bikatumate:* "Kötü. Çünkü adam (zarar gören) kızgın. Büyücüden korkarız biz, bizi bu durumda görürse ceza ağır olabilir, öldürülebiliriz." Ya da: *Gala tavagi, pela guya'u;* veya: *pela la mvala:* "Reis yüzünden yapmayız bunu", veya, "koca yüzünden." Burada kötü, "tehlikeli, intikamı hak eden", "zarar görenin öfkesini uyandıracak şey" gibi bir anlama geliyor.

Nihayet daha az önemli tabular söz konusu olduğunda şu cevaplar alınıyor: *Gala pela bomala bagula:* "Bahçe tabusu nedeniyle kötü." *Gala pela kabilia; tavagi - boge iyousi kayala:* "Savaş nedeniyle kötü; bunu yaparsak kargı isabet eder bize." Yani burada *gaga* sözcüğüyle, bir dizi eylemin istenmeyen eylemler olduğu ve özel sonuçları nedeniyle bunlardan kaçınmak gerektiği dile getiriliyor.

Şu halde *bvoyna* ve *gaga* sözcüklerinin kullanılışında dile gelen çeşitli ahlaki değerler *bomala* sözcüğünde dile gelenlerle hemen hemen çakışıyor.

Şimdi listemizdeki tabulara ilişkin, buraya kadar sadece değinilmekle kalan birkaç ayrıntıyı daha vermek istiyoruz, ve bu da aşağıdaki sırayla olacak: Bundan sonraki iki bölümde sınıflamamızın ilk grubunu, yani cinsel alandaki genel yasakları ele alacağız, 5. ve 6. paragraflarda ise cinsel özgürlüğe getirilen sosyal sınırlamaları işleyeceğiz.

3. *Cinsel Sapmaların Mahkûm Edilmesi*

Yerlilerce ayıp sayılan cinsel eylemlerin en büyük sınıfını cinsel dürtü sapmaları oluşturur (Paragraf 2'deki listemizde 1 numara). Sodomi, eşcinsellik, fetişizm, teşhircilik ve mastürbasyon gibi fenomenler yerlilere göre doğal cinsel edimin yerine konan zavallı araçlar-

dır yalnızca, bu yüzden de kötüdürler ve yalnız bir budalaya layık işlerdir. Böyle etkinlikler ruh haline göre ya iyi kalpli ya da ısırıcı bir alaya hedef olur ve açık saçık şakalarla komik öykülere malzeme verir. Bu tür eylemler yalnızca toplum tarafından aşağılanmıştır, yasalarla yasaklanmış değildir. Ceza görmezler ve sağlık açısından da zararlı görülmezler. Bir yerli böyle bir eylem için hiçbir zaman tabu (*bomala*) sözcüğünü kullanmaz, çünkü sağduyu sahibi herhangi bir insanın böyle bir şeyi yapmak isteyeceğini kabul etmek incitici olur. Bir erkeğe ciddi ciddi bu türden bir şeyi hiç yapıp yapmadığını sormak, adamın gururunu ve özsaygısını derinden yaralamak, doğal duygusunu incitmek demektir. Böyle yollara başvurduğuna göre adamın belki de güdülerini doğal yollardan doyurmaya yeteneksiz olduğunu varsaymak gururu için çok kırıcı olurdu. Trobriandlı sapıklıkları aşağılar, tıpkı iyi, temiz yiyecekler yerine sınırlı ya da mundar şeyler yiyen bir insanı veya yam evi boş olup açlık çeken bir kişiyi aşağıladığı gibi.

Aşağıda "sapmalar" konusunda birkaç tipik düşünceyi aktarıyorum. "Bizim köyümüzde hiçbir erkek ve hiçbir kadın böyle bir şey yapmaz." "Hiç kimse dışkıya girmek istemez." "Hiçbir insan bir köpeği bir kadına tercih etmez." "Ancak bir *tonagova* (aptal) yapar bunu." "Ancak bir *tonagova* elle doyum sağlar. Büyük bir ayıptır bu; o zaman biz hiçbir kadının onunla sevişmek istemediğini anlarız; anlarız ki bunu yapan adam hiçbir kadını elde edememiştir." Yerlilerin bütün ifadeleri yedeğin, geçici çarenin doyurucu olmadığını vurguluyor ve buradan çıkardıkları sonuç, hem ilgili kişinin acınacak zavallılığı, hem de cinsel bir kusur oluyor. Örnek olarak diyelim Orato'u getiriliyor, Omarakana köyünün sakat, doğru dürüst konuşamayan delisi; ya da çeşitli albinolar veya özellikle çirkin birkaç kadın öne sürülüyor; "Bunlar şu veya bu sapkınlığa belki yönelebilir," diyor yerliler, "ama normal bir erkek veya normal bir kadın asla."

Biz elbette ki bu genel, kesinlikle geçerli kural laflarının yalnızca düzmece bir ideali anlattığını, gerçeğin buna pek uymadığını biliyoruz. Çok sınırlı boyutta da olsa bu tür yoldan çıkmaların çoğu oluyor; tıpkı çirkinlerin, soysuzların da normal cinsel etkinliğin tümüyle dışında olmamaları gibi (bakınız Bölüm X, 2).

Şimdi sapmaların çeşitli tiplerine bakalım:

Eşcinsellik: Cinsel dürtünün bu anormalliği Trobriandlılarda varsa bile yalnızca.daha çok manevi biçimiyle var, yani duygusal, platonik arkadaşlık olarak. Arkadaşların birbirini kucaklamasına, aynı yatakta uyuyup birbirlerine sarılmalarına ya da kol kola ortalıkta dolaşmalarına töre izin veriyor, hatta bu tamamen âdet olmuş bir şey. Böyle kişisel bir arkadaşlıkta —ki yerlilerde doğal ifadesini bedensel temasta buluyor— çoğu kez güçlü bir sevgi kendini belli ediyor. Genç delikanlıları sık sık çiftler halinde görmek mümkün: Monakevo ile Toviyamata, Mekala'i ile Tobutusava, Dipapa ile Burayama. Okuyucunun büyük bölümünü tanıyabileceği bu gençleri her zaman birlikte görebilirsiniz. Bazen bir dostluk gelip geçici bir durum oluyor yalnızca, ama sürebiliyor da ve Bagido'u'yla Yobukva'u arasında olduğu gibi karşılıklı sevgi ve yardımlaşma isteğiyle dolu kalıcı bir ilişkiye dönüşebiliyor; duyduğuma göre birbirlerinin uzlaşmaz düşmanı olmadan önce Mitakata ile Namvana Guya'u arasında da böyle bir dostluk varmış. İki erkek arasındaki böyle sıkı bir bağ için *Lubaygu*, "arkadaşım" sözcüğü kullanılıyor; ilgi çekici olan, bu sözcüğün erkekle kadın arasındaki aşk ilişkisini de anlatması. Ama dildeki bu denklikten yola çıkıp duygu içeriğinin aynılığına varmak, salt, bir cins bunu diğer cins için kullandığında sözcüğün bir yan anlamı oluyor diye bir Fransızın *ami* sözcüğünü her kullanışında eşcinsel bir ilişkiyi kastettiğini kabul etmek kadar yanlış olur. Fransa'da —Trobriand Adalarında da öyle— *ami* (*lubaygu*) sözcüğünün anlamını bağlam ve o anki durum kesinleştirir ve bunu anlamca farklı iki sözcüğe ayırır.

Saf "arkadaşlık"la "eşcinsel ilişki" arasındaki kesin sınırı saptamak gerçi her toplumda zordur, gerek kavramların esnekliği, gerekse de bu konuda olgu toplamanın zorluğu bu saptamayı güçleştirir, ama bu, Trobriand Adalarındaki gibi bir toplumda hemen hemen imkânsızdır. Ben şahsen "eşcinsellik" ifadesini, şimdilerde psikanalizin ve oğlancı aşk havarilerinin etkisiyle moda olduğu gibi o belirsiz, neredeyse kasten her şeyi kapsayan anlamda kullanmayı yanıltıcı görüyorum. Transseksüellik doyumun sürekli aynı cinsten bir bedenle temas aracılığıyla sağlandığı bir ilişki diye tanımlanırsa, Trobriand Adalarındaki erkek dostluğu eşcinsel değildir ve transseksüellik burada hiç sık görülmez. Çünkü söylediğimiz gibi bu eylem gerçekten kötü ve pis görülür, nitekim bağırsak ifrazatıyla teması getirir ve bu da yerlilere gerçekten bulantı verir. Ve aynı cinsten insanlar arasındaki eğilimin

klasik göstergeleri tümüyle onaylanırken, tırmalama, kirpik ısırma ya da dudakla dokunma gibi erotik sevgi gösterileri yerlileri isyan ettirir.

Söylediğimiz gibi teoriyle pratik arasında belli bir uyumsuzluk her zaman vardır; ama böyle istisnaların kapsamını ve önemini saptıyorsak, her zaman, doğal olmayan yaşam koşullarını ve yabancı kültürlerin etkisini gözönüne almamız gerekir. Şimdi beyaz egemenliği altında birçok yerli hapishaneye, misyon merkezlerine, plantasyonlardaki barakalara tıkılmıştır. Cinsler birbirlerinden koparılmış, normal ilişki imkânsız hale getirilmiştir; oysa düzenli etkinliğe hazırlanmış bir dürtü kolay kolay bastırılamaz. Beyaz adamın hiç de yeri değilken budalaca uygulanmış etkisi ve ahlakı eşcinselliğe yardımcı olmaktadır. Yerliler zührevi hastalıkların ve eşcinselliğin batı kültürüne borçlu oldukları kutsal bereketlerden olduğunu çok iyi biliyorlar nitekim.

Eski dönemlerden belgeli hiçbir sapıklık örneği verememe rağmen, tek tük olayların her zaman ortaya çıktığına kuşkum yok. *İkaye popu*, "dışkı düzüyor"; *ikaye pvala*, "rektum oyuyor" gibi deyişler ve böyle davranışlar karşısındaki yanlış anlaşılması imkânsız tutum yeterli kanıttır. Bazı bilgi vericilerim eşcinselliğin eskiden uygulandığını itiraf ettiler, ama onların iddiasına göre hep akılca eksikler yapmıştır bunu. Genelde şu açık: Bu reddedici tutum dirençli bir ahlak duygusu üzerinde zorlanmamış, tam tersine derinden yerlilerin doğal duyarlığına işlenmiş. Bu tavır normal cinsel ilişki için çok fırsat olmasına mı bağlı, yoksa ağır cezalandırma yerine alaya alınca eşcinsellikle daha etkili mi savaşılıyor; bunlar ancak ilerdeki pratik araştırmalarda kesinleştirilebilecek sorular.[9]

Sodomi (hayvanlarla cinsel ilişki): Cinsel dürtünün bu sapması, pis, doyurucu olmayan bir çare olarak aşağılanır ve transseksüelliğe göre daha da uygunsuz, daha da gülünç görülür. Yine de totem kültürüne sahip bir halkın, yani hayvanlarla akraba olduğunu ileri süren ve domuzlarına evin üyesi olarak bakan bir halkın sodomiyi mundar, doğadışı bir iş olarak görmesi ilginç. Yerliler, mitik çağlarda olanlar türünden totemle evlilik ve totemle cinsel ilişki ile çağdaş "totemle düşüp kalkma" arasında hiçbir bağlantı görmezler.

Buna karşılık kumsalda bir köpekle cinsel ilişkide bulunan bir

9 *Sex and Repression in Savage Society* ile karşılaştırınız, 2. Bölümde konu enine boyuna tartışılmıştır. (Bakınız Kabalcı Yayınları, *İlkel Toplumlarda Cinsellik ve Baskı*)

adamla ilgili açıkça kanıtlanmış bir olay var. İlginç olan da bu öykünün bütün bölgede ünlenmiş olması; adamın adı, olayın bütün ayrıntıları, hatta köpeğin adı, "Jack", her köyde biliniyor. Bir diğer ilginç nokta da olayın her zaman eğlendirici fıkra olarak anlatılması; hem de bütün belirtiler olay insanın kendisinin, bir akrabanın veya bir dostun başına gelse konunun hiç de eğlendirici olmayacağını gösterirken. "Ben bunu yapsam hayatıma son verirdim —veya ana tarafından bir akrabam, ya da bir dostum yapsa—". Oysa fail Moniyala ayıbı hiçe saymış, Sinekata'da mutlu, memnun, yaşamını sürdürüyor. Orada kendisiyle tanışma ve uzun uzun konuşma zevkini tattım, ancak bir zamanlar attığı yanlış adımı kendisinin yanında asla anmamak gerekiyor, çünkü yerliler, birinden bu konuda bir ima duyarsa *lo'u* yapacağını söylüyorlar (yüksek bir ağaçtan atlayarak intihar edeceğini).

Olay şöyle aktarıldı: Moniyala bir tüccarın yanında çalışıyormuş, tüccarın Jack adında bir av köpeği varmış, ikisi dost olmuşlar, bir gün bir kız Moniyola'yı kumsalda köpekle sodomi yaparken görmüş. Bir rezalet çıkmış, yerli misyon vaizi konuyu beyaz yargıca intikal ettirmiş ve Moniyala altı aylığına hapsi boylamış. Serbest bırakıldıktan sonra plantasyon işçisi olarak yabancı yerlere kapağı atmış ve birkaç yıl Yeni Gine'de kalmış. Sonra yurduna döndüğünde tüm öyküye rağmen ayakta kalmayı başarmış; oysa herkes daha en başında intihar edeceğini düşünüyormuş. Yerliler bir köpeğin bir domuzdan daha kötü olduğu konusunda hemfikirdirler, çünkü köpek daha pis hayvandır.

Sadizm ve Mazoşizm: Birbirinin tamamlayıcısı olan bu sapıklıkların yerlilerin cinsel yaşamında büyük bir rol oynayıp oynamadığını söyleyemeyeceğim. Sevgi göstermenin zalimce biçimleri —tırmalama, ısırma, tükürme— (ki erkek kadına göre bunlara çok daha fazla katlanmak zorunda) sadizmin ve mazoşizmin erotik unsur olarak yerlilerin aşk yaşamında hiç bilinmeyen bir şey olmadığını kanıtlıyor. Öte yandan erotik âdet olarak eziyet hiç bilinmiyor, zulmün —ister aktif olarak uygulayan, ister pasif olarak boyun eğen için olsun— başlıbaşına bir doyum sağlayabileceği düşüncesi yerlilere yalnız anlaşılmaz gelmekle kalmıyor, aynı zamanda gülünç de görünüyor. Bu nedenle de bu tür sapkınlıkların kesin biçimleri içinde varolmadıklarını kabul etmekten yanayım.

Fellatio (oral ilişki) mahrem aşk oyununda herhalde uygulanıyor (yukarda Bölüm X, 12'ye bakınız). Edindiğim bilgileri yalnızca erkeklerden aldım ve bana bir erkeğin kadın cinsel organlarına asla bu tarzda dokunmayacağı söylendi; ama aynı zamanda *penilinctus*'un geniş ölçüde uygulandığı da bildirildi. Ne var ki bu erkek ifadelerinin doğruluğundan hiç emin değilim. *İkanumvasi kalu momona*, "cinsel organların akıntısını yalamak" deyişi *fellatio*'nun her iki biçimini de kapsıyor.

Mastürbasyon (*ikivayni kvila*, "adam penisini elliyor"; *isulumomoni*, "menisini pişiriyor") şakalarda sık sık geçen bilinen bir olaydır. Yine de yerliler böyle bir şeyi ancak bir aptalın (tonagova), veya zavallı bir albinonun ya da doğru dürüst konuşamayan bir erkeğin yapacağını ileri sürerler, başka sözcüklerle, kadınlardan hiçbir şey elde edemeyen bir erkeğin. Bu nedenle mastürbasyon kaba sayılır ve bir erkeğe yakışmayacağı düşünülür, ama daha çok alaylı anlamda; yoksa çok ılımlı yargılanır. Kadın mastürbasyonuna karşı da aynı tutum izlenir (*ikivayni vila*, "vulvasını elliyor" *ibasi vila o yamala*, "elini vajinasına sokuyor").

Gece boşalmalarına ve düşlere daha önce değinmiştik (Bölüm XII, 1). Bunlar, bildiğimiz gibi, büyünün bir sonucu olarak kabul edilir ve büyünün etkililiğinin bir kanıtı olarak görülür.

Teşhircilik yerliler için gerçekten aşağılık ve tiksindirici bir şeydir; giysilerin biçimi, erkek edepbezinin ve kadın eteğinin giyilmesinde ve taşınmasında gösterilen büyük özen üzerine daha önceki değerlendirmelerimizden bu çıkıyor.

Cinsel dürtünün bu sapmaları ele alındığında belli pratikler arasına —*fellatio* ve tutkulu, heyecanlı okşamalar gibi— bir yanda hazırlık niteliğindeki cinsel okşamalar, diğer yanda kendisi amaç olan sapkınlıklar, yani kesin sapıklıklar diye kesin bir sınır çizilemez. Bu uygulama cinsel oyunun sadece bir parçası olarak normal birleşmeye götürüyor mu, yoksa kendisi başlıbaşına doyum sağlamaya yeterli mi; belirleyici olan budur. Bu bağlamda şunu unutmamak gerekiyor: Yerlilerin sinirsel uyarılganlığı bizimkine göre çok sınırlıdır, erotik fantezileri görece daha uyuşuktur, cinsel uyarılma ve tümesansa yalnız görmeyle, kokuyla ve cinsel organlara dokunmayla ulaşılmaz, bir erkekte veya kadında orgazm sağlamak için daha güçlü bedensel te-

mas, hazırlayıcı aşk oyunu, her şeyden önce de mukozaların doğrudan sürtünmesi gereklidir. Bu nedenle, hazırlayıcı aşk oyununun yerlilerde bizzat amaç haline gelmesinin, yani sapıklık olarak gelişmesinin, daha kolay uyarılabilen halklardakine göre daha zor olduğu kabul edilebilir.

4. *Sözde ve Davranışta Edep*

Cinsel konulardaki genel edep duygusu (2. paragraftaki listede 2 numara) üzerine daha önceki bölümlerde söylenenlere pek az şey eklenebilir, olguları belleğe çağırmak için kısa bir toparlama yapmak yeterli olacak. Sözdeki ve davranıştaki ölçülülük, orada bulunanların birbirleriyle olan ilişkilerine göre farklı büyüklüktedir. Kız kardeşin ya da erkek kardeşin varlığı toplumsal tonda ve konuşmada kesin terbiyelilik gerektirir; ana tarafından kuzen ve kuzinlerin, aynı klan üyelerinin varlığında da daha sınırlı boyutlarda da olsa aynı şey geçerlidir. Bir kadına kocası bile eşlik ediyor olsa katı terbiye kurallarının yerine getirilmesi gerekir. Karısının kız kardeşi de aynı biçimde insana yük getiren bir yol arkadaşıdır, daha küçük ölçüde kadının annesi ve ana tarafından bütün yakın akrabaları da öyle. Bir reisin varlığında aşağı insanlar ne şaka yapabilir, ne de laubali deyişler kullanabilirler. İnsanın konuşurken ne kadar ileriye gidebileceği samimiyetin derecesine ve tanışıklığın süresine göre belirlenir. En şamatacı dostlarımın kibarca, ciddi tavırlarla ve vakarla öyle oturup havadan, sağlıktan, yolculuk etmenin hoşluğundan, ortak dostların esenliğinden ve diğer genel konulardan konuştuklarına sık sık tanık oldum, ve bu da orada denizaşırı yerlerden ya da adanın uzak bir köşesinden gelme yabancılar olduğu içindi! Adamlar uzaklaşır uzaklaşmaz sohbet çoğunlukla bu kibarca ölçülülüğün acısını çıkarmak üzere özel bir şamata havasına bürünürdü.

Ne var ki, doğru topluluk içinde konuşurken dizginsizlik meşru ve sevilen bir şey olsa bile insanlar yine de topluluk içinde her zaman davranışları bakımından kendilerini büyük baskı altına alırlar. Trobriand Adalarında, eski zamanlarda buralarda hüküm sürmüş olması beklenen dizginsiz zevk sefanın izlerini ve kalıntılarını aramak boşu-

nadır. Güneyin *kayasa*'sı tek olası istisna olmak üzere (Bölüm IX, 5), diğer Melanezya köyleri hakkında anlatılanlar türünden, erkeklerle kadınların herkesin gözü önünde sevişikleri aleni taşkınlıklar yoktur. Eski çağları anlatan mitler ve efsanevi âdetler elbette ki biraz bir şey ifade eder, ama aslında bunlarda bile şehveti doyurmaya yönelik toplu taşkınlıklar söz konusu değildir. Yerliler cinsel konularda utanmazlığa kesinlikle karşıdırlar. "Böyle bir şey yapmaktan, hatta sadece konuşmaktan bile çok utanacaklarını" söylerler, "böyle bir şey köpeğe göre bir şeydir." Bekâr evinde (bakınız Bölüm III, 4) her çiftin sessizce ve rahatsız edilmeden baş başa olmasına büyük özen gösterilir. Bütün bunlar yerlilerin giyimde edebe bu kadar çok önem vermesiyle uyum içindedir.

Aşık çiftler bile son derece terbiyeli davranırlar. Karanlık bastıktan sonra, hatta basmadan önce de her Avrupa parkında sık sık görülebilecek sahneler bir Trobriand köyünde tamamen olanaksız olurdu. Bildiğimiz gibi, genç erkeklerin el ele tutuşmaları, birbirlerine sokulmaları ya da sarılmaları ahlakdışı sayılmaz, kızlar da aralarında sık sık yaparlar bunu; ama sevişen bir çiftin topluluk içinde böyle bir şey yapması doğru değildir. Yabukva'u'yla nişanlısını bir iki kez gündüz vakti bir şiltenin üstünde yan yana yatarlarken gördüm —el ele, gözden kaçırılamayacak bir biçimde, ama çok edepli bir tavırla birbirlerine sokulmuş olarak—, evlilik öncesinde bulunan genç bir çift için çok doğal bulacağımız bir şekilde yani. Fakat bir konuşmada bu konuya değindiğimde yerlilerden hemen, bunun yeni bir moda olduğunu, eski âdete göre doğru bir şey olmadığını duyuyordum. Tokolibeba —bir zamanların ünlü bir Don Juan'ı, şimdi ise ateşli, yaşlı bir tutucu ve terbiye havarisi— ısrarla ve inatla bunun *misinari si bubunela*, "misyoner modası" olduğunu iddia ediyordu, Hıristiyanlığın getirdiği şu yeni moda uygunsuzluklardan biri. Müteveffa Muhterem C.M. Hyde'ın Honolulu'daki kitapsız zevkperestliğe gösterebileceği bir gayretkeşlik ve haklı öfkeyle buna savaş açıyordu Tokolibeba.

Erotik oyunların yerliler için ne kadar değerli olduğunu artık çok daha iyi anlıyoruz, bu sırada sağlanan bedensel temasa normal koşullarda izin verilmiyor çünkü. Bütün başlangıç okşamaları karanlığın koruyuculuğunda olmak zorunda, bu fırsatı da oyunlar veriyor, bunlar çoğu kez, yakın bedensel teması gerekli kılan aşk büyüsünden de

destek görüyor (Bölüm X ve XI). Meme başlarına afsunlu bir elle dokunulur, afsunlanmış bir parmak vajinaya sokulur ya da burna büyülü bir koku tutulur; her şey karanlıkta, gizlice yapılır, bu fırsatı da oyun verir. Bundan her zaman kuşkulanılır, ama asla görülemez; bazen işin sonu tartışmaya ve kavgaya da varır, çünkü birisi, bir kızı kendisinden vazgeçirmek için bu türden bir şeye başvurulduğunu ileri sürer, ama bir görgü tanığı bulmak çok zordur.

Göreneğin bu sapmaları etnografın ne kadar tetikte olması gerektiğini gösteriyor. Alan araştırmamın ilk dönemlerinde yerliler Yeni Gine'nin güney kıyısından getirttiğim aşçım Ubi'ubi'yi bir kızın vajinasına parmak sokmakla suçladılar. O zamanlar çalışmamda büyük bölümüyle Pidgin İngilizcesi kullanıyordum, şimdi kayıtlarımın içinde çevirmenimin bana bu eylemin yerli dilinde özel bir adı olduğunu aktardığına dair bir not buluyorum: "*Boy he call him kaynobasi vila*", yani, "âdetin yerliler arasındaki adı vulvayı delmek'tir." Başka zaman pek ciddiye alınmayan bu eylemin yerlilerde neden bu kadar çok ahlaki isyan uyandırdığını pek kavrayamamıştım, notlarıma şöyle yazmıştım: "Parmağın vajinaya girmesi yerlilerde ahlaki bakımdan çok çirkin bir eylem sayılıyor." Böylece dili az biliyor olmam ve yerlilerle sadece yüzeysel bir tanışıklık beni tamamen yanıltmıştı. Tüm olayı doğru bakış açısından görebilmek için genelde yerlilerin terbiye sorunu karşısındaki tutumlarını, özelde de büyü yardımıyla erotik afsunlama inançlarını bilmem gerekiyordu. Asıl sorun, aşçımın biraz yakışıksız bir harekette bulunmuş olması değil, etkisi güçlü bir büyünün yardımıyla kızın duygularını asıl sevgilisinden uzaklaştırmak şüphesi altında bulunmasıydı.

Şu halde cinslerin birbirlerine karşı davranışları çok belirli bir edep kodeksine tabi; bu —söylemek bile gereksiz— elbette ki ahlakla aynı şey değil. Öte yandan söze daha geniş bir hareket alanı bırakılmış. Bir yandaki sözle diğer yandaki davranışın göreli özgürlüğü karşılaştırmalı etnoloji için ilginç bir inceleme konusu olurdu, çünkü bu eşit gelişmiyor gibi görünüyor. Sözdeki daha büyük özgürlük —deyim yerindeyse emniyet subabı olarak—, davranıştaki daha büyük ölçülülükle bir arada olabiliyor, tabii tersi de geçerli.[10]

10 *Sex and Repression*, Bölüm II ile karşılaştırınız.

Uygun toplumsal çevrede cinsellik çok sevilen bir konuşma malzemesidir. Açık saçık şakalar, edepsizce saçmalar ve fıkralar, halkbilgisindeki cinselliği tartışırken de gördüğümüz gibi, sohbetin herkesçe kabul görmüş bir biçimini oluşturur. Bazı yerliler konuşmalarında çok ölçülüydüler ve edepsiz hikâyelerle daha az ilgiliydiler, kimisi de edepsizlikte ve şüpheli şakalarda âdeta ihtisas kespetmişti. Yerlilerde mizah duyarlığı da çok çeşitliydi; ekşi suratlı, hiç gülmeyen huysuzlardan, ya da naiv, iyi yürekli hebennekalardan, nükteye her zaman hazır, sıradan bir öyküyü iyi anlatmayı bilen, şakayı anlayan gerçek espri ve mizah adamına kadar bütün ara aşamalar vardı. Paluva ve oğlu Monakevo ile, Tokulubakiki ve Kayla'i ile sık sık karşılıklı birbirimize bir iyi "takılırdık"; bir imayı ya da bir şakayı yanlış anladıkları hiç olmazdı, ve sık sık, muziplikten hiç yoksun olmayan isabetli yorumlarla masraflarıma dikkat çekerek beni yürekten güldürürlerdi. Sonra resmi köy delileri vardır; bunlardan bazıları, mesela Omarakana'nın Orato'u'su gibi olanlar, dil kusurlarını ayrıcalık haline getirmeyi bilirlerdi, mizah anlayışı daha kaba ve kıt olan diğerleri ise el şakası yapıp esprilerini yüksek sesle böğürür, yüksek rütbelilerle bile şakalaşmaya kalkışır, ya da —bazen çok ustaca— özelliklerini taklit ederlerdi.

Fakat mizahın her çeşidinde cinsel alay ve imalar büyük rol oynar. Ortada yasak akrabalık derecesinden kişiler yoksa cinsel konular dolambaç yapmadan konuşulur; anatomik ve fizyolojik terimler, sapkınlıklarla özel niteliklere ilişkin ifadeler sakınmasız kullanılır.

Bu tür iğneleyici sözlerin gündelik konuşmaya ne kadar işlemiş olduğunu göstermek için yalnızca birkaç tipik deyişi vereceğim. Oyunun ve ortak çalışmanın heyecanı içinde yerliler şöyle deyişlerle genel bir sevinç havası yaratırlar: "*Agudeydes, akay kvim!* - "Hey, penisini işlet!" Ya da bir kadına söyleniyorsa: "*Vim, kasesam!* - "Vulvan, klitorisin!" Mizahi bir deyiş şöyle: *Yakay, puvagu!* - "Ah, testislerim!" Cinsel organlarla ilgili böyle sözler arkadaşlar arasında şaka olsun diye sık sık ediliyor.

Böyle tipik, şaka yollu çeşitli imalara daha önce masallarda da rastlamıştık, özellikle de kayabalıkçılının yaşlı İlakavetega'ya söylediği şarkıda (bakınız Bölüm XII, 3). Cinsel organların yanlış oluşumuna ilgi uzun penisli adamın öyküsünde, yiyecek maddelerini vaji-

nasına tıkan kadının öyküsünde ve beş klitorisli yaşlı annenin öyküsünde ortaya çıkıyor. Gerçek yaşamda yerliler şakadan şuna benzer şeyler söylerler: *Kvaypvase vim,* "vulvan çürük", ya da *vim ipvase,* "vulvan çürümüş senin", veya *kvaybulabola vim,* "vulvan korkunç genişlemiş", ya da değişiklik olsun diye. *kvaypatu vim,* "vulvan daralmış". Bir erkeğe de, *kaykukkupi kvim,* "penisin çok küçük", *kaygatu kvim,* "penisin pis", *kaypaki kvim,* "penisin çıban dolu". Şakalar bir yana, yerliler cinsel organlardaki olası yanlış oluşumlara veya yararlı büyümelere de canlı bir ilgi duyuyorlar. Böylece yüksek rütbeli bir erkeğe özellikle büyük, özellikle güçlü bir organ yakıştırılıyor. Sözgelimi müteveffa en yüksek reis Numakala'nın birleşme sırasında uzayan ve ucu bilye gibi şişen bir penisi olduğu söyleniyor. Bu, özel bir üstünlük sayılıyor ve tam bir ciddilikle, imrenilecek erotik artılar hanesine yazılıyor.

İki kişinin cinsel bakımdan uyuşmaması çoğu kez şakalara neden olur. Şunu önceden de biliyoruz: Tilapo'i veya Kurayama gibi çirkinlikleriyle ünlü kadınlarla cinsel ilişki düşüncesi çoğu kez şaka yollu konuşmalara yol açar: *Kvoy Tilapo'i!* - Git Tilapo'i ile yat!" hakaretin çok yumuşak bir biçimidir, bir arkadaş onun köyünün doğrultusundan geliyorsa aşağı yukarı şöyle bağırılır kendisine: *Boge kakaye Tilapo'i?* "Tilapo'i ile mi yattın?" Edepbezinin yerine oturmasında en ufak bir bozukluk, hatta hayali bir bozukluk hemen yakalanacaktır: *Yavim boge ipvase, tagise puvam,* "edep bezin çürümüş, bırak da testislerini görelim." Benzer şakalar edep yerlerindeki kıllar yeterince traş edilmediği, yaşlı bir kadınla veya bir reis karısıyla gönül eğlendirildiği ileri sürüldüğü zaman da yapılır. Sık sık, aşırı veya gayrimeşru cinsel ilişki yüzünden takılmalar olur: *Tokakayta yoku, tokaylasi yoku, tosuvasova yoku:* "Seni çapkın, zinacı! Ensestçi seni!" Yine de bütün bu deyişler ilk elde dostça takılmalar için kullanılır, ciddi, küçük düşürücü küfür biçimleri bundan kesin bir biçimde ayrılır. Sövgüler —bizde de, Trobriand Adalarında da— sınırlı derecedeki hoşnutsuzluklara tepki olarak hizmet görür ve ciddi biçimde küçük düşürmeksizin şeylere ya da insanlara yönelir. Ancak en güçlü sövgü sözleri böyle önemsiz nedenlerle kullanılmaz. Öfkeyle edilen küfürlerin, eğer ilgili kişi sinirlerine hâkim olamazsa ciddi sonuçları olabilir. Kişisel ilişkilerin kısa ya da uzun süreli bozulmasına, dövüşmeye,

hatta genel çatışmalara yol açabilir. Hakaret, insanları utandırmak veya korkutmak için kasıtlı da edilebilir; bu durumda günahkârı yolundan çevirmek için kötülükleri güçlü sözcüklerle önüne serilir, ama bunun için suçun yeterince ciddi olması gerekir, yine de ilişkilerin kopması veya intihar gibi trajik sonuçlar doğuracak kadar ciddi ya da utandırıcı değil. Kocasının ihanetinden kuşkulanan bir kadın, onu utandırmak için başka insanların önünde zinayla ilgili çeşitli dolambaçlı ya da doğrudan sözler eder. Bunu yalnız dar bir arkadaş çevresi içinde yapacak ve bir kadının kocası karşısında koruması gereken ölçülülüğü bu ahlaki amaçla bırakacaktır. Ya da bir dayı, egzogami kurallarına kolayca karşı gelen yeğenine bu yolla sitemlerde bulunur; bir baba, fazla seçimsiz ya da fazla saldırgan cinsel etkinliği nedeniyle kızını azarlar. Böyle sitemler yakında çok insan varsa edilmez, fakat uygun arkadaş ya da akraba çevresi içinde toplumsal yaşamın düzenlenmesi için önemli bir rol oynarlar. *Kakayuva,* "utandırmak", "korkutmak", "sarsmak" ve *yakala,* "birisine kendisiyle ilgili gerçeği söylemek"; böyle sözcükler bu tür işlemleri anlatır.[11]

Böyle eğitici suçlamalar sırasında, zinacı (*tokaylasi*), ensestçi (*tosuvasova*) gibi hakaretamiz sözcükler kullanılır, ya da bir kadına karşı olduğunda şehvet budalası (*nakakayta*), sürtük (*nakaytabva*) gibi. Kuşkusuz, aynı sözcükler iyi niyetli azarlama için değil, yalnızca kırıcı, kasıtlı hakaret olarak da kullanılabilir; böyle bir durumda bunlar hiç hak edilmemişse hakaret iki kat ağır olur. Çünkü Trobriand Adalarında, başka yerlerde de olduğu gibi, gerçek, nefretin en gaddar aletidir.

Küfürlü konuşma, yalnızca küçültücü olması gereken belli hakaretlerde de kullanılır, çoğu kez yapılması pek mümkün olmayan eylemlere ilişkin olduklarından kural olarak gerçekle hiçbir ilgisi olmayan hakaretlerde yani. Bu türden çoğu söylem tipik emir kipiyle başlar, küfreden insana böylesi iyi gelir, bu durumda "Git, falancayla yat" denir, falanca ise aşk birleşmesinin tahmini kişisi olarak uygun-

11 *Crime and Custom,* Bölüm XII ile karşılaştırınız; orada *yakala* üzerine başka bilgiler ve bu sözlü suçlamanın toplum yaşamının düzenlenmesindeki önemi de bulunmaktadır. *Sex and Repression*'un II. Kısmında küfürler üzerine olan IV. bölümle karşılaştırınız.

suz bir kişidir, mesela iğrençlik derecesinde çirkin bir kişi, bir köpek veya vücudun daha az çekici bir yeri. Bu, bu tür hakaret sözlerinin en zararsız biçimidir, yalnızca bir kırma kastı varsa kırıcıdır. Eğer eş olması yasayla yasaklanmış bir kişi anılıyorsa durum gerçekten ciddileşir; iki ensest emir, *kvoy inam*, "git ananla yat" ve *kvoy lumuta*, "git kız kardeşinle yat", *kvoy um kvava*, "git karınla yat"la birlikte bu tür hakaretlerin ana üçlüsünü oluşturur. İlk anılan talep ancak bir şaka olabilir ve çoğu kez iyi niyetli sövgü olarak kullanılır, bazen kızgınlıkla da söylenebilir, ama hiçbir zaman ciddi biçimde kırıcı olmaz. Bu aynı zamanda kişiye yönelik olmayan bir ilençtir de, aşağı yukarı bizim "Lanet Olsun!"umuz veya "Allah belasını versin!"imiz gibi.

Kız kardeşle ilişki talebi belli bir kişiye yöneldiğinde bağışlanmaz derecede kırıcı sayılır, hatta tehlikeli sonuçlarla o kadar yüklü görülür ki hiçbir zaman kişiye yönelik olmadan ya da genel ilenç olarak kullanılmaz. Hele bir de kız ya da erkek kardeşin gerçek adı eklenirse —*lumuta* sözü bir erkeğe söylenirse "kız kardeşin", bir kadına söylenirse "erkek kardeşin" anlamına gelir— hakaret iki kat kötü olur, Trobriandlı için bu aslında yoktur. Tuhaftır ki "karınla yat" talebi daha da kötüdür. Bu, yerliler için o kadar ağza alınmaz bir şeydir ki küfür ve hakaret sözlerine ilgime rağmen bunu öğrenmem çok uzun sürdü; bilgi vericilerim bana bu deyişi aktarırken bile çok ciddi, süklüm püklüm tavırlara giriyorlar ve mümkün olduğunca çabuk konuyu değiştirmeye çalışıyorlardı. Yerlilerin bu tutumu evlilikte aşk yaşamının her zaman tümüyle gizli olması kuralına bağlı; bu hakarette özellikle çirkin olan şey gerçekten olan bir olayı anıştırması.

Bir diğer küfür de çeşitli varyantlarıyla birlikte bu bölümde daha önce de andığımız "bokunu ye". Üçüncü ve yine bildiğimiz bir kategoriyi de (bakınız Bölüm VII, 6) ilgili kişinin ana tarafından herhangi bir akrabasına benzediği iddiaları oluşturuyor; en kötüsü de elbette kız kardeşle benzerlik. *Migim lumuta*, "yüzün kız kardeşinin yüzü" en kötü hakaretlere giriyor.

Dar anlamda yüce değerlere sövme yok; yerliler bana ataların ruhları hakkında hiçbir zaman saygısızca konuşmadıklarını ve gerek bu dünyada, gerekse daha sonra Topileta (Bölüm XII, 5) hakkındaki sözlerinde her zaman çok özenli olduklarını söylediler.

Küfretmek ve hakaret etmenin karşılığı olan yerli sözcükleri *kam-*

toki ve *kayluki; ikayluvaygu* ya da *ikamtakaygu* "bana küfrediyor" demek. Bir başka deyiş, *ikavitagi yagagu,* sözcüğü sözcüğüne "adımı lekeledi" demek; ana tarafından bir akrabayla benzerlik ileri sürülünce *ikavitagi migigu,* "yüzümü lekeledi" deniyor. Bütün bu sözler özde hakarettir, ama hakaret görenin adının veya sosyolojik bir hakaret söz konusuyla kız kardeşin, eşin ya da annenin adının eklenmesi gerek.

Burada ve diğer yerlerde şu ortaya çıkıyor: Yerliler gerçekten olan bir şeye dokunur dokunmaz daha büyük ölçülülük gerekiyor, o zaman her tür ima ya da küfür daha ağır oluyor. Bir erkek kendisi ve aşk deneyimleri hakkında ne kadar özgürce bilgi verirse versin —nitekim bu kitabın en iyi malzemesini dostlarımın samimi açıklamaları oluşturdu— burada belli bir sınır var; birçok tanıdığımın enseste, zinaya giren ya da tabuyla yasaklanmış ilişkilerini kendilerinden değil, en iyi arkadaşlarından öğrendim. Bu öyküler adamın arkasından ne kadar özgürce ve ayrıntılarıyla konuşulsalar da, hiçbir zaman ilgili kişinin yüzüne karşı anılmıyor. Omarakana reisinin oğullarının ensest aşk ilişkilerinden, Monakevo'nun ya da Mekala'i'nin umutsuz evlilik hayallerinden asla onların yanında söz edilmez. Orada bulunan kişilerin özel işlerine anlayış duygusu, Trobriandlılar arasında da iyi yetişmiş Avrupalılardaki kadar yaygındır.

Şimdi tabularımızın üçüncü kategorisine geliyoruz, cinsel doymazlığın ve şehvet düşkünlüğünün çirkin görülmesine (Bölüm 2'deki listeye bakınız). Sürekli ve saldırgan cinsel etkinliğe yol açan dürtüye hâkim olamamak erkekte de kadında da aşağılanır, ama yalnızca kadında gerçekten çirkin sayılır. Yakalusa hakkında böyle söyleniyordu (Kasana'i'li bir reisin kızı), kendi dürtüsüyle erkeklere yaklaşıyor ve kendisiyle yatmalarını istiyormuş. Omarakana'dan birçok kızın da benzer biçimde adı çıkmıştı. Ölçülü bir cinsel ilişkiyle yetinemeyen ve her gece birçok erkeğe ihtiyaç duyan erkek delisi kızlara ilişkin açık durumlar da vardır. Kitavalı bir kız gerçekten de aşk macerası arayarak bütün ana adayı dolaşıyordu. Sineketa'ya da geldi, ben de tam o sırada orada bulunuyordum. Kız hakkında çok konuşuldu, yine de konuşmalar fazlaca hakaret eder tarzda değildi. Bir grup delikanlıyla birlikte ormana gidip orada sırayla her biriyle bir köşeye çekildiği söyleniyordu, bu uğraşla günler ve geceler geçirmiş.

Öncelikle, yerlilerin bir kadının cinsel doymazlığında bu kadar çirkin ne bulduklarını anlayalım. Bu herhalde kadınların cinsel ilişkiye düşkünlükleri değil, ilk adımı kızların atması da değil; onlara hoş gelmeyen daha çok, daha uygun biçimde, yani büyüyle baştan çıkarma yerine açıkça talepte bulunmaları. Ayrıca bir kadının böyle baskıcı bir talip olmayı gerektiren cinsel başarısızlığını ve kişisel onur duygusundaki eksikliği de ayıplıyorlar.

Yerliler böyle kadınlara *nakaytabva* (erkek delisi) diyorlar; terim bana şöyle açıklandı: *Sene bidubadu tomvota ikakayta; gala ilukvali kalu bulabola, sene nakaytabva.* Bu aşağı yukarı şöyle çevrilebilir: "Böyle bir kadın birçok erkekle yatar, açıklığının büyüklüğünden hiç memnun olmaz, biz böyle birine erkek delisi deriz." Burada doğrudan doğruya cinsel doymazlık söz konusu ediliyor, başka sözcüklerle: nemfomani.

Nakaytabva için iki başka terim de *nakaytayta*, "sevişme delisi kadın" ve *naka'ulatile*, "orospu". Bunlar bana şöyle açıklandı:

Kidama	*tayta*	*vivila*	*gala*	*imaymaysi*	*tau'a'u,*
Eğer	bir	kadın(a)	yok	gelmek	erkekler,

ilolo	*vala*	*titolela,*	*imvayi*	*ta'u,*	*yagala, naka'ulatile.*
o gider	doğru	kendisi,	o gelir	erkeğe,	onun adı orospu.

Ya da serbest çeviriyle: "Bir kadına hiçbir erkek gelmiyorsa kadın inisiyatifi ele alıp kendisi bir erkeğe gider, biz böyle bir kadına orospu deriz." Böyle kadınların erotik başarısızlık ayıp sayıldığı için ahlaki bakımdan mahkûm edildikleri ortada.

Erkekte şehvet düşkünlüğü de aynı nedenle mahkûm edilir. Kadınların peşinden koşan ve onları kendisiyle ilgilenmeye zorlayan bir erkek *tokokolosi* diye nitelenir. Ben kendim ilginç bir örnek yaşadım. Bir buçuk yıllık aradan sonra Omarakana'ya dönüp Namvana Guya'u ile eski dostluğumu tazeledim. Bildiğimiz gibi Mitakata ile kavgasında yenik düşmüştü ve ondan gözü dönmüşçesine bir öfkeyle nefret ediyordu; bu yüzden onu benim gözümde küçültmeye çalışıyor, zehir gibi suçlamalar getiriyordu:

Tokokolosi	*matauna,*	*ibia*	*vivila;*
Şehvet düşkünü	bu adam,	zorla çekiştiriyor	kadınları;

boge	*ipakayse*	*kumaydona.*	*Minana*	*ipakki,*	*matauna*
tabii	reddediyor	hepsi.	Bu kadın	reddediyor,	bu adam

iyousi,	*ibia.*
yakalıyor,	çekiştiriyor.

Durumu gerçekten endişe verici göstermek için Namvana Guya'u araya bir nebze de teşhircilik katıyordu:

İliku	*yavila,*	*bitotona*	*kvila;*	*iluki*
Çıkarıyor	edepbezini,	dikiliyor	penisi;	söylüyor

vivila:	*"Kuma*	*kvabukvani*	*kvigu."*	*Boge*	*ipakayse*
kadına:	"Gel	tut	penisimi."	Tabii	reddediyor

vivila,	*pela*	*tokokolosi*	*vivila.*
kadınlar,	çünkü	şehvet düşkünü	kadınlara karşı.

Serbest çeviriyle: "Edepbezini çıkarıyor ve penisini dikilmeye bırakıyor. Sonra kadına, 'Gel, okşa penisimi,' diyor. Böyle şehvet düşkünü olduğu için kadınlar ondan nefret ediyorlar."

Bu bir tek ifade bile yerlilerin teşhirci eğilimleri, sürekli kadın avcılığını ve aşkta başarısızlığı ne kadar aşağıladıklarını göstermeye yeterli, ve tabii kadınların fazla gayretkeş asılmalardan hoşlanmadıklarını da gösteriyor; ayrıca burada edepbezinin çıkarılmasıyla ereksiyon arasında ilginç bir bağlantımız da var.

Yerlilerin cinsel aşırılıklar karşısında tüm tavır alışları, ölçülülüğe, onurluluğa ve başarıya yüksek değer biçtiklerini, hayran olduklarını gösteriyor; ve bu da bir insana böylesi yakıştığı için değil yalnızca, aynı zamanda, çapkını ve cüretliyi oynamanın gereksiz olduğunu kanıtladığı için de. Talip olmada zorbalığın, baskıcı sertliğin ve kandırma manevralarının devre dışı bırakılması yönündeki ahlaki emir, böyle araçların alçaklık olduğu biçimindeki güçlü kanıya temellen-

miştir; çünkü gerçek değer ve gerçek onur, insanın arzulanmasında, karşı cinsi kişisel üstünlükleriyle, güzelliğiyle ve büyüyle fethetmesindedir. Böylece anlatımızın bütün iplikleri bir tek, çok-katlı örnekte birleşerek dokunuyor: Terbiye, ahlak ve estetik yargı talip olma psikolojisine ve büyüyle fethetmeye tamamen uygun düşmektedir.

Bu çalışmanın çerçevesi dışına çıkabilseydim aynı örneğin törensel ekonomik takasa ve yerlilerin yasal yükümlülüklerde karşılıklılık görüşlerine de nasıl temel oluşturduğunu göstermek isterdim. Her yerde, doğrudan istemenin, açgözlülüğün ve doymazlığın aşağılandığını görüyoruz, ama öncelikle de gerçek yoksulluk ve muhtaçlık onur kırıcı sayılıyor. Öte yandan bolluk ve zenginlik kaygısız cömertlikle birleştiğinde onur ve saygınlık getiriyor.[12]

Artık tartışmamız gereken bir sınıf tabumuz kaldı, 2. paragraftaki listenin 5 numarası: toplumsal yaşamın özel süreçlerinden ileri gelen çeşitli yasaklar. Erkekler savaş hizmetinde bulunuyorlarsa eşleriyle ya da sevgilileriyle her tür cinsel ilişkiden uzak durmak zorundadırlar. Tabu belli bir günden itibaren işlemeye başlar, *vatula bulami* denen özel bir törenle kıtaların teftiş edilip savaş büyüsünün başladığı gündür bu. Erkeğin yükümlülüğü her tür cinsel ilişkiden uzak durmak değildir yalnız, bir kadınla aynı şiltede ya da aynı yatakta bile yatamaz. Belli evler erkekler için ayrılır, kadınlarla çocuklar diğer kulübelerde kalırlar. Böyle zamanlarda her tür cilveleşme yerlilerin kanısına göre savaşı kazanma ihtimalini tehlikeye düşürür ve bu nedenle de alçakça ve uygunsuz bir şeydir. Zaten tek tük suçlu da çok belirli cezalarla anında belalarını bulurlar. Cinsel ilişkide bulunan kişinin penisine veya testislerine bir düşman kargısı saplanır; sevgilisiyle burun buruna uyumuşsa burnundan ya da yakınından isabet alır. Hatta bir kızla aynı şilte üstünde sadece oturmuş olsa bile kıçı düşman saldırıları karşısında emniyette olmayacaktır. Bilgi vericimin bu konuları anlatma tarzından, savaş tabularına bilinçle ve tam kapsamıyla uyulduğu izlenimini edindim. Hiç kuşkusuz erkekler savaşın heyecanına çok güçlü kapılıyorlar, o kadar güçlü ki olağan ve bu yüzden de belki daha az çekici olan aşk sporlarına herhangi bir ilgi gösteremiyorlar.

12 Ekonomi psikolojisine ilişkin daha derinlemesine inceleme için *Argonauten des westlichen Pazifik*, Bölüm VI'ya, karşılıklılık ilkesi için de *Crime and Custom*'a bakınız.

Bahçeler de hiçbir biçimde aşk işleriyle bağdaştırılamaz. Bir çift ne kendi bahçesinin sınırları içinde, ne de yakında bir yerde aşk yapmamalıdır. Yasak aşkı tarifleyen bir sözde bahçeyi çevreleyen çalılık kuşağı (*tokeda*) açık seçik geçmektedir (Resim 87). Bahçelerde ya da bahçe toprağının çevresinde cinsel ilişkide bulunmak yerlilerce *isikayse tokeda* diye adlandırılır, "bahçenin yakınındaki çalılık kuşağında oturuyorlar." Kadınlar dişi cinse özgü bahçe işleriyle meşgulken, yani *pvakova* (yabani ot ayıklama) ve *koumvali* (toprağı bitkilerden temizleme) ile meşgulken erkeklerin onlara kur yapmaya kalkışması özellikle çirkin sayılır. Okuyucu efsanevi çapkın İnuvayla'u'nun kadınlara tam da bu ve diğer özgün kadın işleriyle meşgullerken yaklaşma âdetinde olduğunu, hatta bunun karakterinin en kötü yanı olduğunu anımsayacaktır. Bir erkeğin ot ayıklama, deniz kabuğu toplama, su getirme, ormanda çalı çırpı toplama ve törenle ot etek üretme sırasında orada bulunması bile doğru değildir. Bahçede cinsel ilişkide bulunmak özel bir belayla cezalandırılır: Meni kokusuna gelen çalılık domuzları çitleri kırıp fideleri talan ederler.

Kocalarının ve sevgililerinin *kula* seferinde bulunduğu süre içinde özel bir tabu kadınlara iffetliliği görev kılar. Her tür sadakatsizlik kocanın kanosunun hızını etkiler ve çok yavaş gitmesine neden olur (yukarda Bölüm V, 2'ye de bakınız). Gebelik sırasındaki ve doğumdan sonraki tabular daha önce ayrıntılarıyla anlatıldı (Bölüm VIII), âdet kanaması sırasında kurulan cinsel ilişkiye duyulan nefreti de anlattık (doğaüstü cezayla güçlendirilmeyen bir nefret). Böylelikle genel tabulara bakışımızı bitirmiş olduk; şimdi akrabalıktan ve evlilik ilişkisinden gelen özel yasaklara dönüyoruz.

5. *Egzogami ve Ensest Yasağı*

Belli sosyal hükümler daha önce anlatılan genel tarzdaki tabulardan ayrıdır, bunlar karşı cinsin kişilerini ilişki kurulabilir olanlar ve ilişki kurmak yasak olanlar diye ikiye ayırır; ayrıca cinsel ilişkiyi evliliğin yasal ilişkisiyle sınırlayan ve belli bağlanmaları diğerlerinden daha istenmeye değer olarak açıklayan hükümler de vardır. Bu hükümler belli cinsel bağlantıları fizyolojik tarzlarından ötürü ya da bel-

li bir durum nedeniyle çirkin diye nitelerler, bu arada onaylamamanın derecesi iğrenmeyle dehşet arasında değişir. Şimdi anlatılacak olan kurallar yalnızca toplumsal düzen çerçevesinde ele alınabilir, burada aile kurumu ve klanlar halinde bölünme özellikle önem taşımaktadır.[13]

Yerlilerin totem örgütlenmesi ana hatlarıyla basit ve simetriktir. İnsanlık dört klana ayrılmıştır (*kumila*). Yerlilerin kanısına göre totem özelliği tıpkı cinsiyet, ten rengi ve boy bos gibi değiştirilemez bir biçimde her bireyin yaradılışında bulunur. Bunun değiştirilmesi olanaksızdır; bireyin yaşamının ötesine uzanır, çünkü öbür dünyaya da taşınır ve ruh yeniden beden bulma yoluyla geri döndüğünde bunlar değişmemiş olarak tekrar bu dünyaya getirilir. Bu dörtlü totem bölünmesi yerlilerin görüşüne göre bütün dünyada geçerlidir ve bütün insan gruplarını kapsar. Bir Avrupalı Trobriand Adalarına gelince yerliler kendisine çok sade bir biçimde ve safça, dört sınıftan hangisine dahil olduğunu sorarlar; karşınızdaki en akıllıları bile olsa yerlilere bu dörtlü totem bölünmesinin bütün dünya için geçerli olmadığını, bunun insan doğasında bulunmadığını anlatmak hiç kolay değildir. Dörtten çok klanın bulunduğu komşu bölgelerin yerlileri dörtlü şemaya hiçbir güçlük çıkmadan dahil edilirler, bu, birçok yabancı klan Trobriand'ın dört klanına bölüştürülerek yapılır. Küçük grupların bu şekilde büyüklerin arasına yerleştirilmesi için Trobriand kültüründe bir örnek vardır, nitekim büyük totem klanlarından her biri *dala* denen ya da bizim altklan adını verdiğimiz daha küçük grupları kapsar.

Altklanlar en az klanlar kadar önemlidir, çünkü aynı altklanın mensupları gerçekten akrabadırlar, rütbeleri eşittir ve Trobriand toplumunun yerel birimini oluştururlar. Her yerel topluluk yalnızca tek bir altklana mensup insanlardan oluşur; köyün toprakları üzerinde, çevredeki bahçe toprağı üzerinde ve bir miktar yerel ayrıcalık üzerinde ortak hakları vardır. Büyük köyler çok sayıda yerel birimden oluşur, fakat her birimin köyde kendisine ait alanı ve bunun yanısıra bü-

13 Evlilik kurumu aileden ayrılamaz, bu nedenle aşağıda yer yer değinilecektir, esasen evliliğin getirdiği tabulardan ve düzenlemelerden söz edilirken daha önce de birçok ayrıntısı işlenmişti (Bölüm IV, V ve VI ile ve bu bölümün bir önceki paragrafıyla karşılaştırınız).

yük bir parça bahçe toprağı vardır. Altklana ve klana aitliği anlatmak için çeşitli terimler bile vardır. Aynı altklandan olan insanlar gerçek akrabalardır ve birbirlerine *veyogu*, akrabam derler. Aynı klana mensup, ama başka bir altklandan olan kişi için bu terim yalnızca yüzeysel biçimde, mecazi anlamda kullanılır; daha ileri bir sorgulama yapılırsa böyle bir kişinin yalnızca yalancı akraba olduğu öğrenilir; küçük gören bir terim olan *kakaveyogu* (sahte akrabam) terimiyle ele alınır.

Dört klandan herbirinin kendi özel adı vardır: Malasi, Lukuba, Lukvasisiga, Lukulabuta. Klan adı bir erkeğin ya da kadının sosyal kimliğini belirtmeye yarar: "Adım şudur, bir Malasi'yim." Erkekleri, kadınları ya da karışık bir topluluğu aynı klanın mensupları olarak nitelemek için klan adlarından ve belirtme hecelerinden oluşan özel kombinasyonlar vardır: *Tomalasi* - bir Malasi erkeği; *immalasi* - bir Malasi kadını; *memalasi* - Malasi insanları; *tolukuba* - bir lukuba erkeği; *imlukuba* - bir Lukuba kadını; *milukuba* - Lukuba insanları vs. Bir erkek "*Iomalasi yaygu*" derse, insanlığın her yeri kapsayan dörtlü bölünmesi içinde kendi yerinin sosyolojik tanımını vermiş olur. Bu ifade bir yerliye aynı zamanda bir dizi kişisel özelliği, en azından olasılıkları da açıklar, sözgelimi büyü bilgisini, oturma yerini (altklanın adı da anılırsa), ahlaki bir zihinsel tutumu, tarihsel kökenleri, belli hayvan ve bitkilerle ilişkileri ve rütbe yüksekliğini. Böylece Malasiler diğer totem gruplarından daha soylu olduklarını söylerler, bu, diğer klanların mensupları tarafından çok isteksizce teslim edilen bir durumdur.

Ama Malasiler kendi lehlerine güzel, tarihsel bir kanıt getirebilmektedirler. Ana adanın kuzey kıyısında, Laba'i köyünün yakınında, mercan kayasının su yüzüne çıktığı Obukula denen bir yer vardır. Obukula aslında bir "kovuk" (*dubvadebula*) ya da "ev"dir (*bvala*), yani soyun ilk atalarının yeraltından yeryüzüne çıktığı yerlerden biri. Çünkü bu dünya ortaya çıkmadan önce insanlar bir yeraltı yaşamı sürdürüyorlardı, bu her açıdan şimdiki Trobriand köylerindeki yaşama benziyordu ve aynı sosyal yapıyı gösteriyordu. Aynı yerel topluluk halinde oturuyorlardı, klanlar ve altklanlar halinde bölünmüş, bölgeler olarak toplanmışlardı, bugünkü yerliler gibi ciddi bir aile yaşamı sürdürüyorlardı. Mülkleri de vardı, yani *gugu'a*'ları (araç gereçleri), *vaygu'a*'ları (değerli eşyaları), evleri, kanoları ve toprakları. Sanat ve el sanatı icra ediyorlardı ve özel büyülerin sahibiydiler.

Artık yeryüzüne çıkmaya karar verdiklerinde bütün varlarını yoklarını topladılar ve yerleşmek istedikleri bölgelerde yüzeye çıktılar. Bu yer çoğunlukla bir mağarayla, büyük bir kaya bloğuyla, küçük bir gölle, dar bir deniz girintisinin uzantısıyla ya da yalnızca köyün veya yolun ortasındaki büyük bir taşla belirtilir (Resim 88'e bakınız). Böylelikle "kovuk" ve çevresi üzerindeki, yani köyün bulunduğu arazi üzerindeki —çoğunlukla kovuğun hemen çevresidir bu—, çevre topraklar üzerindeki ve buna bağlı ekonomik ayrıcalıklar ve etkinlikler üzerindeki sahiplik iddialarını gösterirler. Trobriand mitolojisine göre kural olarak böyle bir "kovuk"tan ilkin yalnızca bir çift çıkmıştır, bir erkekle kız kardeşi: Kadın üremeyi başlatmak için, erkek de kız kardeşini korumak ve geçimini sağlamak için. Yani kural şöyledir: *bir* klan, *bir* köy, *bir* bahçe toprağı payı, *bir* bahçe-balık avı-büyü sistemi, *bir* kardeş ata çifti, *bir* rütbe, *bir* köken. Köken hiçbir zaman gerçekten izlenemez, ama hepsi, "kovuk"tan çıkmış olan ilk kadın ataya dayandıklarına inanırlar.

Bu "bir kovuk-bir soy-bir altklan" kuralının yalnızca bir tek istisnası vardır, daha önce anılmış olan Obukula kovuğu. Bu olayda dört klanın hepsi için yalnızca bir kovuğumuz var; atalar altklana değil, klana aitlikle belirleniyorlar, gün ışığına çıkış da belli bir oturma yerini, belli bir mülkiyeti ya da tek bir altklan için ayrıcalıkları değil, dört klanın rütbe merdivenindeki ilgili konumunu belirliyor.

Obukula kovuğu efsanesi şöyle: Önce Lukulabuta'nın temsilcisi gün ışığına çıktı, yani onun totem hayvanı olan *kaylavasi* (kabarcıklı iguana veya dev kertenkele); bu hayvanların tarzı olduğu üzere toprağı kenara yığdı ve bir ağacın tepesine çıktı, bu uygun yerden diğerlerini beklemeye koyuldu. Çok beklemedi. Onun açtığı delikten köpek fırladı, Lukuba klanının hayvanı; köpek sahnedeki ikinci kişi olarak en yüksek rütbeyi aldı ve başarabildiği sürece bunu elinde tuttu. Ancak onuru kısa ömürlü oldu, çünkü az sonra domuz göründü, rütbece insana en yakın olan değerli hayvan, Malasilerin asalet hayvanı. Son olarak da Lukvasisiga klanının hayvanı göründü, çeşitli versionlara göre yılan, opossum ya da timsah; mitler bunun hangi hayvan olduğu konusunda birleşmiş değil, ve gerçekte bu şüpheli yaratık öyküde ve Trobriand totemizminde en önemsiz rolü oynuyor.

Domuz ve köpek birbirleriyle oynamaya başladılar, sonra köpek

çalılığa girdi ve *noku* adındaki bir bitkinin meyvelerini keşfetti. Yerlilerce çok değersiz bir yiyecek sayılır bu, hiçbir insana, hiçbir klana yasak olmamasına rağmen yalnızca en büyük kıtlık ve açlık dönemlerinde yenir. Köpek meyveyi kokladı, yaladı, yedi. Domuz bu elverişli durumdan yararlandı; anında şu sözlerle kendi rütbesini en yüksek rütbe olarak açıkladı: "Sen *noku* yiyorsun, dışkı yiyorsun; aşağı sınıftansın. Şimdiden sonra *guya'u* benim, en yüksek benim." Malasilerin bütün diğer klanlardan daha büyük soyluluk iddiası bu olayla başlar; en yüksek yeri de bunun altklanlarından biri olan Tabalu elinde bulundurmaktadır; bunlar soyluların en soylusudurlar, rütbece en yüksek olanlardır; bu yalnız Trobriand Adalarında değil, komşu köylerde de tanınır.

Yerliler rütbedeki farkı böyle açıklıyorlar. Mundar yiyeceklerden yararlanma —sosyal bakımdan aşağı olmanın en önemli göstergesi— Lukuba'nın düşmesine, Malasi'nin yükselmesine neden olmuştur. Ancak unutulmamalı ki en soylu altklan Tabalu dışında, Bvoytalu köyünde oturan en aşağı altklan da Malasi klanına girer. Kendisine biraz önem veren hiçbir Lukuba erkeği bu köyden bir Malasi kadınıyla evlenmez, hiçbir Tabalu bu köyün sakinlerinden biriyle akraba olmak istemez, bir *kakaveyola*'ya (yalancı akrabalık grubuna) ait olduklarının söylenmesine bile çok içerlerler. Büyük Bvoytalu köyündeki, Ba'u ve Suviyagila'daki çeşitli yerel toplulukların yerlileri, daha önce de söylediğimiz gibi hemen hemen endogam bir bölge oluştururlar, bu bölge içinde çeşitli klanların mensupları dışardan eş bulamadıklarından egzogamiyi kendi köy çevreleri içersinde gözetmek zorundadırlar. Yani totem egzogamisi kendi içinde işleyen endogam bir bölgemiz var.

Demek ki rütbe yüksekliği için altklan klandan daha önemli. Aynı şey yerel hak ve ayrıcalıklar için de geçerlidir. Bir köy Kvoynama altklanından Lukvasisigalara aitse, yalnızca bu altklandan olanların orada yurttaşlık hakkı vardır. Lukvasisiga'nın bu altklandan olmayan diğer üyeleri orayı ancak Malasiler ya da Lukubalar kadar yurt bilebilirler. Yani klan bir grup olmaktan çok, içinde bir miktar hayvanın, bitkilerin ve diğer doğal nesnelerin sayıldığı sosyal bir kategoridir. Ancak klanın totemci karakteri fazla önemli değildir, dinsel anlamı sosyal işlevleri tarafından tamamen arkaplana itilir. Bir bütün olarak

klan yalnızca belli büyük kutlamalarda ortaya çıkar, Malasi'nin, Lukuba'nın, Lukvasisiga'nın veya Lukulabuta'nın bütün altklanları birlikte davranıp karşılıklı birbirlerini desteklediklerinde.

Klan ve altklanla, bunların örgütlenmeleriyle, mitolojik ve sosyal işlevleriyle biraz ayrıntılı uğraşmak zorunda kaldık, bunları yalnız her birine bir yerli adı yakıştırılmış, soy belirten şemalar olarak değil, canlı, etkili birimler olarak göstermek için bu gerekliydi. Ancak burada klan örgütlenmesinde bizi ilk elde ilgilendiren şey egzogami; yani klan içersinde cinsel ilişki yasağı. Aynı büyük grupların bütün mensupları, söylediğimiz gibi, kendilerini aynı adlarla nitelerler; bu, özellikle de basit kültürlerde salt bir etiket değildir, tam tersine özün belirtilmesidir. Ortak ad bir dereceye kadar kişilerin özünün özdeşliği anlamına gelir ve akrabalık bedence aynılığı içerir.

Klanın yerlilerin düşünce dünyasındaki ve toplum düzenindeki gerçek anlamı ilginç bir dil oyununda netleşiyor. "Arkadaş" için yerli sözcüğü *lubaygu*'dur ve "kendisinden hoşlandığım için özgür seçimle ilişki kurduğum adam" demektir. Bir Avrupalı yerli dilini yeni öğreniyorsa bu sözcüğü kaçınılmaz olarak yanlış kullanacaktır. Zira birbiriyle iyi anlaşan ve belli ki dost olan iki erkeği birlikte fazlaca görünce, önce ikisinin akraba olup olmadıklarını anlamaya çalışmadan ilişkilerini hemen *lubayla* (arkadaşı) sözcüğüyle niteleyecektir. Oysa bu sözcük yalnızca başka bir klandan bir arkadaş için kullanılır; bir akrabadan böyle söz etmek yalnız yanlış değil, uygunsuzdur da. Ne zaman bir adamın aynı altklandan yakın yoldaşı için labaym (arkadaşın) ifadesini kullansam oldukça sert biçimde düzeltilirdim: *Gala! Veyogu-matauna, veyoda - kumila taytadinesi!* ("Hayır! Bu adam benim akrabam, klanımız aynı!" Böylece erkekler arasındaki ilişkilerin iki türü, arkadaşlığın karşılığı olan iki sözcükle dilde de açıkça belirtiliyor: Birisi "sınırların bu yanındaki arkadaş", diğeri "sınırların öte yanındaki arkadaş" demek. Bu ayrım "klanlık" kavramının ne kadar kesin olduğunu gösteriyor, bu, akrabalık terimlerinin sınıflamalı kullanımına ve yerlilerin tüm akrabalık dokusuna da uygun düşüyor.

Bir erkekle bir kadın arasındaki ilişki söz konusu olduğunda da elbette ki aynı ayrım geçerli. O zaman *lubaygu* sözcüğü "sevgili" anlamına geliyor ve asla aynı klandan bir kadın için kullanılamıyor; hatta bu durumda sözcük *veyola* (akrabalık, yani özün aynılığı) kavramıyla

iki erkek arası ilişkidekine göre daha az bağdaşabilir oluyor. Aynı klandan kadınlar yalnız kız kardeş diye anılabiliyor (*ludaytasi*, kız kardeşimiz; *luguta*, kız kardeşim; *lumuta*, kız kardeşin; *luleta*, kız kardeşi). Farklı klandan kadınlar genel tabu ifadesiyle niteleniyor (zamir ekleriyle): *tabudayasi*, kuzinlerimiz; *tabugu*, kuzinim; *tabum*, kuzinin vs.) Bu sözcük ilk olarak "babanın kız kardeşi" demek; "babanın kız kardeşinin kızını" ya da "baba tarafından kuzinleri" de kapsıyor, ya da geniş anlamıyla "erkekle aynı klandan olmayan bütün kadınları."

Bu genişlemiş anlamında sözcük "yasal olarak hak kadın", "cinsel ilişki kurabilir kadın" oluyor. Böyle bir kadın için *lubaygu* (sevgilim) ifadesi doğru kullanılmıştır, fakat bu ifade akrabalık nitelemesi *luguta*, kız kardeşim ile kesinlikle birleşemez. Yani bu dil kullanımı egzogami kurallarını ve büyük ölçüde de bunun temelindeki düşünceleri cisimlendiriyor. Geniş anlamda erkek ve kız kardeş ilişkisi içinde bulunan, yani aynı klana mensup olan karşı cinsten iki insan ne evlenebilirler, ne de cinsel ilişkide bulunabilirler, hatta birbirlerine herhangi bir cinsel ilgi bile gösteremezler. Klan ensestine ya da egzogaminin çiğnenmesine karşılık gelen yerli sözcüğü bildiğimiz gibi *suvasova*'dır.

Tosuvasova yoku (seni ensestçi), *kaysuvasova kvim* (ensestçi penis), *kvaysuvasova kim* (ensestçi vulva) gibi deyişler, söylediğimiz gibi, hakaret ya da suçlama kategorisine girer. Ancak bunlar hem yüzeysel biçimde, bir hakaret amacı olmadan, hem de ciddi ciddi bir olgunun saptanması için kullanılabilirler; o zaman bunların trajik sonuçları bile olabilir. Deyişin bu ikili kullanımı, egzogami ihlalinin çeşitli dereceleri arasındaki derin bir ahlaki ayrıma da denk düşer; bu ayrım ancak uzun alan araştırmalarından sonra görülebiliyor, çünkü hiçbir şeyden habersiz etnologa kaçınılmaz olarak yerlilerce yutturulan, resmi, önerilmiş bir teoriyle üstü örtülmüştür. Önce, soru-cevap yöntemiyle ortaya çıktığı şekliyle bu *suvasovo* teorisini anlatmak istiyorum, ama bununla yerlilerin asıl davranışı yalnızca kaba hatlarıyla verilmiş olacak.

Zeki, dürüst bir bilgi vericiye nokta nokta egzogaminin ve klan örgütlenmesinin çeşitli yanları sorulur ve bu çeşitli ifadelerden bir resim oluşturulursa, kaçınılmaz olarak şu sonuca varılır: Klan içersin

de evlenmeye ve cinsel ilişkiye ne izin verilir, ne de bunlar bugüne değin gerçekten ortaya çıkmıştır; hatta bunlar yerliler için ciddi bir arzu bile ifade etmiyor gibidir. Herkes insana aynı klandan bir erkekle kadın arasındaki evliliğin tamamen imkânsız olduğunu, nitekim bunun hiç görülmediğini anlatacaktır; cinsel ilişki de son derece uygunsuzdur ve kamuoyunca büyük bir isyanla mahkûm edilir. Böyle bir şey yapmaya kalkışacak bir çift keşfedilme durumunda bütün köyün öfkesini üzerine çekecektir; suçlular son derece küçük düşecek, dehşetli utanacaklardır. "Peki, olayın duyulması halinde ne yapacaklardır?" sorusuna ise kaçınılmaz olarak şöyle yanıt verilir: "Bir hindistancevizi palmiyesinden atlayarak intihar ederler." Nahoş bir durumdan sıyrılmanın bu iyi bilinen yoluna *lo'u* deniyor.

"Ya keşfedilmezlerse ne olur?" Bu soruya çoğunlukla, egzogaminin ihlalinin başlıbaşına, her zaman öldürücü olmasa da nahoş bir hastalığı yanısıra getirdiği cevabı alınır. Bu misilleme cezası önce karnın şişmesiyle belli olur, sonra deri solar ve küçük çıbanlarla örtülür, bunlar zamanla büyür ve ilgili kişi günden güne erir. Böyle hastalıklı bir organizmada minicik bir örümcek ya da sinek benzeri küçük bir böcek bulunur. Bu böcek egzogaminin gerçek bir ihlaliyle kendiliğinden ürer. Yerliler bunu şöyle anlatıyorlar: "Cesetlerde kurtlar buluruz. Nereden gelir bunlar? *İmavi mala* - oluşurlar işte. *Tosuvasova*'nın (egzogami çiğneyenin) bedeninde de bir böcek tam böyle oluşur işte. Bu böcek küçük bir yılan gibi kıvrıla kıvrıla gider, her yeri dolaşır; gözleri şişirir, yüzü şişirir, karnı şişirir; tıpkı *popoma*'da ya da *kavatokulo*'da olduğu gibi (*popoma:* su inmesi ya da diğer önemli beden şişmeleri; *kavatokulo:* kemirici hastalık)." Ve böyle bir hastalığı çekmiş ya da çekmekte olan kişilerden bol bol örnek verilir.

Yani yerlilerin açıklamaları enseste ve egzogamiye ilişkin tutarlı bir öğretiyi veriyor, titiz bir etnograf bunu aşağı yukarı şöyle toparlayabilir: "Egzogami gerek evliliğe gerekse cinsel ilişkiye ilişkin olarak yerliler için kesin bir tabudur; emre karşı gelmek en güçlü ahlaki aşağılanmayla karşılaşır, bu, suçlulara karşı toplumun öfkesini uyandırır ve bunlar işledikleri suçun açığa çıkması halinde intihara başvururlar. Bunun doğaüstü bir cezası da vardır, ölüme yol açabilen korkunç bir hastalıktır bu. Bunların sonucunda egzogamiye çok katı uyulur, ihlal hiç görülmez."

Etnograf bu ifadenin dayanağı olarak dilden kanıtlar getirecektir: "Egzogami ihlali için sadece bir tek sözcük var, *suvasova;* bunun yakın akrabalarla bir ensest ya da sadece aynı klandan bir kadınla cinsel ilişki olması hiç farketmiyor. Ayrıca dil kullanımında tipik biçimde klan dayanışması da açığa çıkıyor, âdete ve yasağa âdeta kendiliğinden itaatlilik. Klan dayanışması adların birliğinde, totem hayvanların birliğinde ve totem özdeşliğinin diğer birçok biçiminde de dile geliyor. Bu dayanışmanın gerçekten varolduğunun bir başka kanıtı da akrabalık terimlerinin sınıflamalı kullanımıdır."

Oysa şimdiye dek belirtilerini gördüğümüz gibi, ne klan dayanışması, ne akrabalığın sınıflayıcı karakteri, ne de egzogami tabusunun çiğnenmezliği gerçek yaşamda her zaman ayakta tutulamıyor. Egzogami ihlalinin çeşitli dereceleri için uzun bir cezalar ve tekdirler dizisi varolmakla kalmıyor, aynı klan içersinden evlilikler bile biliniyor, hatta tabuya en kötü karşı gelmeler bile klasik hilelere ve örtbas edilmeye müsait.

Şimdi, ikisi arasında ciddi bir çelişki olduğunu açığa çıkarmak için, yerli ifadelerinin özüyle kendi doğrudan gözlemlerimin sonuçlarını karşı karşıya koyacağım. İfadeler ahlaki ideali anlatır, gözlem bize gerçek davranışın bundan ne kadar saptığını öğretir. İfadeler bize, örf ve âdetin, meraklı yabancıya kaçınılmaz olarak gösterilen düzgün üst düzeyini gösterir; yerlilerin yaşamının dolaysız gözlemi ise insan davranışının bunun altında kalan katmanlarını açığa çıkarır, bunlar gerçi örf ve âdetin katı üst kabuğuyla örtülmüşlerdir, ama insan doğasının kabaran ateşinden daha çok etkilenirler. Sözlü ifadelere göre insan davranışının tek biçimi gibi görünen pürüzsüz homojenlik, kültürel gerçekliği daha iyi bilince yokolur.

Derlenen sözlü malzemeyle doğrudan gözlem arasındaki uyumsuzluk etnografide yanılgıların ana kaynaklarından biridir; ama şunu vurgulamak isterim ki bunun sorumluluğu yerli bilgi vericilere yüklenemez; bu daha çok etnografın soru-cevap yöntemine safça güveninden ileri gelir. Yerli, ahlak yasasını tüm acımasızlığı ve tamlığıyla anlattığında yabancıyı kasıtlı olarak yanıltmak istemiyordur. O yalnızca, iyi düzenlenmiş bir toplumun gerçekten saygıdeğer ve tutucu bir üyesinin yapacağı şeyi yapmaktadır; insan yaşamının gölgeli yanlarını ve çirkinliklerini bir tülle örtmekte, kendi yetersizliklerini,

hatta yakınlarının zayıflıklarını görmezden gelmekte, görmek istemediklerini görmemektedir. Hiçbir centilmen, "insanın yapmayacağı" bir şeyin, genelde kötü ve uygunsuz sayılan bir şeyin yapıldığını itiraf etmek istemez. Tutucu bir zihin böyle bir şeyi bilmezlikten gelir, özellikle de bir yabancıyla konuşurken; çünkü kirli çamaşırlar herkesin gözü önünde yıkanmaz.

Melanezyalılar anlayışsızlığa karşı en az Victoria döneminin yaşlı bir beyefendisi ya da yaşlanmış bir bakiresi kadar duyarlıdırlar, terbiye ve edep sorununda da en az onlar kadar tutucudurlar. Marslı bir etnografın bizim muhterem beyefendimizi ya da yaşlı kızımızı İngiltere'deki evlilik ahlakı üzerine sorguya çektiğini düşünelim. Marslı, monogaminin evliliğin tek biçimi olduğunu, evlilikten önce her iki eşin de iffetli yaşamak zorunda olduklarını ve zinanın yasa, ahlak, töre ve namus anlayışı ile en katı biçimde yasaklanmış olduğunu dinleyecektir. Bütün bunlar bir yanıyla tamamen doğrudur, dinin ve etiğin kabul edilmiş idealleridir. Eğer Marslı soruşturmaya devap edip, zinanın gerçekten olup olmadığını araştıracak olursa, bayımız (ya da bayanımız) bu soruyu hakaret olarak hissedecek ve buz gibi bir soğukluk ya da ateşli bir kızgınlıkla tepki gösterecektir. (Unutulmamalı ki o da bilgi verici olarak hizmet görmeye ancak, verdiği bilgi karşılığında bir çubukluk tütün alan Melanezyalı kadar alışkındır.)

Varsayalım ki Marslı, antropolojinin bazı okullarının önerdiği gibi alan araştırmasının modern yöntemlerini benimsemiş ve artık "somut soruşturmalara" geçiyor. Bu sırada gerçekten zor durumlara düşebilir. "Arkadaşının karısıyla kaç kere yattın, karın kaç kere başka bir erkekle yattı?" somut sorusuna cevap sözle değil, elle verilecek ve Marslı —eğer hâlâ bunu yapabilecek durumdaysa— not defterine şöyle yazacaktır: "Dünya denen gezegenin yerlileri asla zina yapmıyorlar; güçlü bir grup duygusu —hatta belki de bir grup içgüdüsü— onları bu suçtan koruyor; bu kutsal yasaya karşı olası bir suçun hipotetik olarak anılması bile onları tuhaf bir ruh haline sürüklüyor ve bu, şiddetli duygu patlamalarına, heyecanlı tezahürlere, zorbaca davranışlara yol açıyor." Sinirli yeryüzü sakinleri için "vahşi" tanımını çok uygun gösteren bir şey.

Bu bilgi açık ki tek yanlı olurdu, oysa dünyalı bilgi verici soru soranı hiç de yanıltmak istememişti. Bizim kendi toplumumuz söz ko-

nusu olduğunda bilmecenin çözümünü biliyoruz. Bilgi verici evlilikte sadakatin hiç de bu kadar ciddiye alınmadığını bildiği halde bunu yabancının önünde açık etmek istemez; hatta kendisi bile tamamen aklından çıkarır, idealine duygusal bakımdan bu denli bağlanmıştır. Öyleyse bir Melanezyalı da, "egzogami ihlali" yalnızca sır olarak arkadaşlar arasında tartışılabilecek bir konuyken, söz ana tarafından yakın bir akrabayla enseste getirilince son derece sarsılacaktır. Trobriand Adalarındaki bir centilmen, eğer kabilenin onuru öyle gerektiriyorsa, kendini aldatmaya en az bizim kadar hazırdır. Kendisine birkaç sap tütün veriliyor ve hadi bakalım anlatsın en mahrem, en nazik konuları. Antropolog, aceleci ve çoğu kez de sıkıştırıcı sorularıyla, olgular ve ayrıntılar üzerindeki ısrarcılığıyla, Trobriandlıda aynen, hipotetik Marslı sorgucunun bizde uyandırdığı duyguyu yaratır. Yerli kendini haksızlığa uğramış hisseder ve etnografın alan araştırmasının başından beri tekrar tekrar karşılaştığı gibi, konu üzerinde konuşmamakta direnir; ya da durumu terbiye duygusunun gerektirdiği şekliyle öyle ideal bir biçimde canlandırır ki kendisi ve soydaşları pırıl pırıl görünürler, hiçbir insan, toplum yaşamının hiçbir yanı kötü çıkmaz.

Çünkü, bu onur duygusunun ve soyun şerefine gösterilen anlaşmalı özenin dışında, yerlinin çıkagelmiş her Avrupalıya toplumsal yaşamının gölgeli yanlarını göstermek istememesinin başka, ciddi bir nedeni daha vardır. Beyazların onun cinsel yaşamına burunlarını sokmasını sık sık yaşamıştır; kimisi yerli kadınlara yanaşmak ister, kimisi —ki bu daha da kötüsü— ahlak öğütleri vermek, onu doğru yola getirmek ister; kimileri de, en tehlikelileri, sosyal yaşamı için başa çıkılmaz sorunlar anlamına gelen yasalar ve yönetmelikler çıkarırlar. Böylece en basit temkinlilik ona, açıkça ortada olan genellemelerin dışına çıkmamayı, ahlak kural ve yasalarının yalnızca kaba bir çerçevesini vermeyi öğretir, nitekim bu kadarı misyonerler ve hükümet görevlileri içindeki en kuşkucu işgüzar için bile itiraz edilemeyecek bir şeydir.

Bütün bunlardan şu çıkıyor: Tümüyle soru-cevap yöntemine bel bağlayan aceleci bir alan araştırmacısı en iyi durumda yasaların, yönetmeliklerin, örf ve âdetin cansız bir iskeletini bir araya getirir, gerçi bunlar boyun eğilmesi *istenen* kurallardır, ama gerçeklikte sık sık

saptırılırlar. Çünkü gerçek yaşam kendini hiçbir zaman tümüyle kurallara tabi ettirmez. Dolayısıyla etnografın en zor, ama vazgeçilemeyecek görevi, sapmaların ölçüsünü ve biçimini saptamaktır.

İstisnalara, sapmalara, ihlallere girebilmek içinse yerlilerin davranışını çok yakından tanımak gerekir; bu da ancak dillerine hâkim olmakla ve uzun zaman aralarında yaşamakla mümkündür. Oysa modern bilimsel alan araştırmalarının çoğu, soru-cevap tekniği üzerine kurulan o aceleci, sistemli, bazen de fazla sistemli yöntemlerle yürütülmüştür. Bu çalışmanın hastalığı, yerli kültürünün meşru ve yasal kurumlarını aşırı derecede basitleştirmesinde ve aşırı derecede muntazam göstermesindedir.[14] Bu tür malzeme ne yazık ki antropolojide, yerlilerde yasa ihlalinin ve aykırılığının olmadığı, örf ve âdete mutlak olarak ve kendiliğinden uyulduğu görüşünü ortaya çıkarmıştır.

Artık asıl konumuza, "ensest ve egzogami"ye döner ve az önce tartıştığımız metodolojik ilkeleri buna uygularsak, kendimize şu soruyu sorma durumunda oluruz: Tabular üzerine daha öğrenilecek ne var ve bunu hangi yolla öğrenebiliriz? Önce ilişkilerin pürüzleri giderilmiş bir resmini veren, hatta belki kaba soruları hırçın bir biçimde reddeden bilgi verici, insanı zamanla daha iyi tanır, ya da somut bir deneyim aracılığıyla gerçek ilişkilerle tanıştığınızı farkeder. O zaman ona itiraz edilebilir; çoğu kez doğru ize bizi kendisi götürecek, istisnalarla yasa ihlalleri üzerine doğru açıklamalar yapacaktır.

Çok yetenekli ve yararlı bilgi vericilerimden biri, bu kitapta adı sık sık geçen Gomaya, ensest söz konusu olunca başlarda son derece duyarlıydı; böyle bir şeyin olabilirliği konusundaki her türlü imayı reddediyordu. Tam da bazı karakter bozuklukları nedeniyle çok değerli bir bilgi vericiydi, gururlu ve kabilenin şerefi söz konusu olur olmaz kolayca alınan biriydi, çok da kurumluydu ve övünmeye bayılıyordu. Ama kısa sürede aşk öykülerini benden saklayamayacağını anladı, bunlar bütün bölgenin dilindeydi çünkü. Kendisiyle aynı klandan bir kızla, İlamveria'yla ilişkisi genel konuşma konusuydu. Ancak Gomaya kaçınılması olanaksızı bencilliğini tatminle birleştirmeyi iyi biliyordu; nitekim bana, klan egzogamisini çiğnemenin —o ve sevgili-

14 Bu nokta *Crime and Custom*'da ana tez olarak işlenmiştir; yukardaki iddiaya ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bu yapıta bakınız.

si Malasi'nin değişik altklanlarındandılar— aslında çok arzulanacak, ilginç bir aşk deneyimi olduğunu açıkladı.

Gebe kalmış olmasa kızla evlenecek olduğunu da anlattı; pek hoş görülmese de böyle evlilikler mümkündür. Ne var ki onu bir de egzogami tabusu ihlalini izleyen hastalık bulmuştu. Bunun üzerine doğduğu köy olan Sinaketa'ya göçtü, orada durumu daha da kötüleşti, sonunda babasının arkadaşı olan yaşlı bir adamdan yardım gördü, adam musibete karşı çok etkili bir büyü biliyordu. İhtiyar bazı otların ve suların üstüne bir tılsım formülü okumuş ve Gomaya bu ilacı kullanınca durumu yavaş yavaş düzelmişti. İhtiyar daha sonra bu büyüyü ona da öğretmişti; o zamandan beri —Gomaya gururla ekliyordu— en çok kendi klanından kızlarla yatmayı seviyordu, tabii her zaman koruyucu önlem olarak büyüyü kullanıyordu.

Bütün söylediklerinden, egzogami ihlalinin aslında hayran olunacak büyük bir iş olduğu sonucu çıkıyor, çünkü böylece bir erkek sahip olduğu aşk büyüsünün güçlülüğünü kanıtlamış oluyor; yalnız kadınların doğal direncini alt etmekle kalmıyor, kabile töresinin kurallarına da boyun eğdirmiş oluyor. Böylece tek bir kişisel öykünün davranışın ana hatlarını öğrenmem ve egzogami hükümlerinin belli sorunlarını ve açık seçik çelişkilerini kavramam mümkün oldu. Diğer yerlilerle daha geniş sohbetler yapmak, ama özellikle de somut örnekler toplamak suretiyle ilk bilgiyi tamamlamayı ve yerli yerine yerleştirmeyi başardım. Çünkü Gomaya doğaldır ki kendi gururunu tatmin etmek için bazı noktaları abartıyor, dolayısıyla olguları çarpıtıyordu. Sözgelimi kendini kuralın tek parlak istisnası olarak gösteriyordu; bana alttan alta, enseste karşı büyüyü pek az kişinin bildiğini, egzogami ihlalinin eşsiz bir cesaret işi olduğunu ima ediyordu. Bütün bunlar doğru değildi.

Gerçek şu ki klan içersinde *kakaveyola* (klan akrabası ya da yalancı akraba) denenlerle egzogami ihlali her yerde oluyor, resmen yasaklanmış olmasına, uygunsuz görülmesine ve doğaüstü cezalarla göz korkutmasına rağmen bu böyle. Tam isabetli olmayan bir karşılaştırma yaparsak, egzogami ihlali Trobriandlıların toplumsal yaşamında aşağı yukarı zinanın Fransız Roman'larında oynadığı rolü oynuyor. Ne ahlaki öfke, ne de dehşet uyandırıyor, ama önemli bir kurumu yaralıyor ve resmen gayrimeşru sayılması gerekiyor.

Klan içersinden evlenme —aşk ilişkisinden farklı olarak— kurala ağır bir tecavüz sayılıyor. Ortaya çıkan birkaç durum (sözgelimi Bölüm XII, 4'deki durumlar) evlilik bir kez yapılmışsa yerlilerin artık karışmadıklarını gösteriyor. Ama çok geçmeden anladım ki bir evliliğin ensest karakterini ilgili kişinin karşısında anmak uygunsuz bir şey, sadece yakın akrabalarının birinin yanında bundan söz etmek de öyle. Hatta böyle günahkârların yanında enseste ve egzogamiye genel anıştırmalar bile yapmamak gerekiyor. Doğaüstü cezalara daha önce adı geçen koruyucu önlemlerle çare bulunuyor; yapraklara sarılmış yabani zencefil kökleri, kızdırılmış taşlarla ısıtılmış su ve ince muz yaprakları "okunuyor", bu büyü hemen her yerde biliniyor ve bol bol kullanılıyor.

Şu halde egzogami kuralı işleyişi bakımından hiç de tek yönlü ve ayrımsız değil, sözgelimi evliliğe ve cinsel ilişkiye farklı uygulanıyor; kamuoyu belli bir hareket alanı bırakıyor ve doğaüstü cezalardan kurtulunabiliyor. Egzogaminin özünün ve işleyişinin açık bir biçimde kavranmasını sağlamak için bunun bütün ayrıntılarıyla saptanması gerekiyordu.

Egzogami kuralının değişik klanlarda değişik katılıkta gözetiliyor olması da ilginç. Dört totem grubu içinde en ısrarlı egzogami ve ensest ihlalcileri ününü Malasiler elinde bulunduruyor. Bilinen bütün ensest evlilikler bu klan içinde yapılmış, ve bana söylendiğine göre bu hiç de arızi bir durum değil; böyle evliliklere yalnız Malasiler göz yumuyor, başka hiçbir klan bunu yapmıyor. Bir sonraki bölümde öğreneceğimiz ensest miti de yine Malasi klanına bağlı; aşk büyüsü ve ensest hastalığından korunma için uygulanan büyü de onların.

Eşler yalnız aynı klandan olmakla kalmayıp aynı zamanda aynı altklandan da (*dala*) olduklarında egzogami kuralı çok daha katı gözetiliyor. Böyle insanlara *kakaveyola*'lardan farklı olarak gerçek akraba deniyor (*veyola mokita* veya kısaca *veyola*). Bunların arasında bir ensest olduğunda sır çok daha katı saklanıyor, bir hoppalık, el altından bir kahramanlık yok, evlenmekse tamamen imkânsız.

Jenealojisi gösterilebilen akrabalık durumunda kurallar daha da katı işliyor. Annenin kız kardeşinin kızıyla ensest insanı intihara bile götürebilen iğrenç bir iştir. Başka bir yerde bir intihar olayını anlat-

mıştım,[15] bu bize böyle bir ensestin duruma göre nasıl cezasını görmesi gerektiğini gösteriyor. Öz kız kardeşle ensest daha önce de söylediğimiz gibi yerliler için korkunç bir suçtur. Ama burada bile kabile yasasının pürüzsüz bir biçimde, mutlak emniyetle işlediğini düşünmek yanlış olur; çünkü kurala karşı gelmeler hem gerçek yaşamda, hem de folklorda ortaya çıkıyor. Ama bu daha sonra.

Şu halde kuralın homojenliği ve bunu güçlendiren müeyyidelerin basitliği yüzeysel bir görüntü yalnızca; bunun altında çeşitli akıntılar, alt akıntılar akıyor ve gerçek toplumsal yaşamı asıl oluşturan da bunlar. Üst yüzeyde *bir* sözcüğümüz —*suvasova*—, *bir* klan akrabalığımız, *bir* cezamız, *bir* meşru ve gayrimeşru kavramımız var. Gerçekte ise evlilikle salt cinsel ilişki arasında, klanla altklan arasında (*kakaveyola* ve *veyola*), jenealojisi gösterilebilen akrabalıkla salt altklan üyeliği arasında, öz kız kardeşle sınıflama dolayısıyla kız kardeş denen arasında fark var. Ayrıca bir yasanın kamuoyu tarafından doğrudan zorlanmasıyla doğaüstü müeyyideler tarafından zorlanması arasında da ayrım yapmamız gerekiyor. Bu karmaşık ilişkileri derinlemesine anlamak için yapılan bir deneme bizi sosyal örgütlenmenin temel faktörüne, akrabalığa götürüyor; bunu ise aile yaşamını ve aile düzenini bilmeden gerçekten anlamak olanaksız.

6. *En Yüksek Tabu*

Trobriandlıların bütün sosyolojik bölünmelerinin, yerel topluluklarının, klanlarının, altklanlarının ve sınıflanmış akrabalık gruplarının kökü ailededir. Yerlilerin akrabalık sistemi, ancak ebeveynlerle çocuklar arasında ilk bağların nasıl doğduğu, yavaş yavaş nasıl sağlamlaşıp geliştiği ve sonunda yerel grup ve klanlık bağlarına doğru nasıl genişlediği incelenince kavranabilir.

Ana hukukunun temel ilkeleri bu kitabın daha I. Bölümünde verilmişti, çünkü bu ilişkileri ve babayla çocuk arasındaki ilişkiyi bilmeden yerlilerin tek bir töresini anlatmak ya da anlamak mümkün değildir. Buradan şunu biliyoruz ki yerlilerin hukukuna göre yalnız ana hat-

15 *Crime and Custom*, s. 77 ve 78'le ve aşağıda Bölüm XVI, 3 ile karşılaştırınız.

tındaki akrabalık akrabalık sayılır, yalnız bu, kan ve beden aynılığı olarak görülür. Yine biliyoruz ki yerlilerin gözünde babayla çocuk birbirlerine yalnızca bir dizi karşılıklı yükümlülükle bağlanmışlardır, ancak bununla ikisi arasında güçlü duygusal bağlar tamamen imkânsız kılınmış değildir. Bu noktada kaba hatlarıyla yerlilerin akrabalık terimlerini öğrenmek gerekli görünüyor; bu konunun daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmasını ise gelecekteki bir yayına saklıyoruz.[16]

Akrabalık Terimleri

A. Kan Akrabalığı

1. *Tabu(gu)*	Büyükanne, büyükbaba, torun; babanın kız kardeşi, babanın kız kardeşinin kızı.
2. *İna(gu)*	Anne, annenin kız kardeşi; annenin klanından olan kadınlar.
3. *Tama(gu)*	Baba, babanın erkek kardeşi; babanın klanından olan erkekler; babanın kız kardeşinin oğlu.
4. *Kada(gu)*	Annenin erkek kardeşi (dayı) ve karşıtı (yeğen): kız kardeşin oğlu ve kız kardeşin kızı.
5. *Lu(gu)ta*	Kız kardeş (bir erkek söylüyorsa), erkek kardeş (bir kadın söylüyorsa); aynı klandan ve aynı kuşaktan kadın (bir erkek söylüyorsa), aynı klandan ve aynı kuşaktan erkek (bir kadın söylüyorsa).
6. *Tuva(gu)*	Ağabey (bir erkek söylüyorsa), abla (bir kadın söylüyorsa); aynı klandan ve aynı kuşaktan, ama yaşça daha büyük erkek (bir erkek söylüyorsa), aynı klandan ve aynı kuşaktan, ama yaşça daha büyük kadın (bir kadın söylüyorsa).
7. *Bvada(gu)*	Yaşça daha küçük erkek kardeş (bir erkek söylüyorsa), yaşça daha küçük kız kardeş

16 "International Library of Psychology"de yayımlanacak olan *Psychology of Kinship.*

(bir kadın söylüyorsa); aynı klandan ve aynı kuşaktan, ama yaşça daha küçük erkek (bir erkek söylüyorsa), aynı klandan ve aynı kuşaktan, ama yaşça daha küçük kadın (bir kadın söylüyorsa).

8. *Latu(gu)* Evlat, erkek veya kız.

B. Evlilik

9. *(Ulo)mvala* Koca.
10. *(Ulo)kvava* Karı.

C. Evlilikle Oluşan Akrabalık

11. *Yava(gu)* Kayınpeder, kaynana.
12. *Lobou(gu)* Karının erkek kardeşi (kayınbirader), enişte (kız kardeşin kocası).
13. *İva(gu)ta* Kocanın kız kardeşi, erkek kardeşin karısı.
14. *Tuva(gu)* Karının ablası, kocanın ağabeyi.
15. *Bvada(gu)* Karının küçük kız kardeşi, kocanın küçük erkek kardeşi.

Aşağıdaki akrabalık tablosunda büyük harflerle yazılmış birkaç sözcük bulunmaktadır, bütün akrabalık terminolojisinin anahtarı bunlardır ve gerek yerli kültürünün sosyolojik sistemine, gerekse de bunun dilde ifade edilişine temel oluşturmaktadır. Bu sözcükler ev üyelerini adlandırıyor, çocukluğun öncelikli ilgi çemberini ve duygusal bağlarını kapsıyor; daha sonraki yaşamın tüm sosyal bağlarına çıkış noktası oluşturan ilişkileri adlandırıyor.

Önce *inagu* (annem) sözcüğünü alalım; dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi Trobriand Adalarında da bir çocuğun söylemeyi öğrendiği ilk sözcüktür bu.[17] Buna bir annenin kendi çocuğunu belirttiği *la-*

17 Akrabalık tablosunda terimler iyelik zamirleri kullanılmadan verilmiştir, listede ise birinci tekil şahsa ait takıyla verilmiştir (*gu*). Bu takı çoğunlukla köke ulanır (*inagu*, "annem"; *tamagu*, "babam" vs.), ama *lu-gu-ta* ve *iva-gu-ta* sözcüklerinde araya sokulur. İkinci tekil şahıs *m* ya da *mu* takısıyla belirtilir; *tamam*, "baban"; *lumuta*, "kız kardeşin"; üçüncü tekil şahıs takısı la'dır. Gerçek konuşmada kök hiçbir zaman tek başına kullanılmaz. Soyut anlamında sözcük üçüncü tekil şahıs ekiyle birlikte kullanılır. *İnala* hem "anne", hem de "onun annesi" anlamına gelir. Bütün eril terimler normal dizilmiştir, dişil terimlerse italik harflerle belirtilmiştir; en yakın aile üyelerini anlatan terimler büyük harflerle yazılmıştır.

tugu terimi denk düşer, Trobriandlılarda akrabalığın tüm örgütlenme sistemi anne-çocuk ilişkisinin bu iki terimine dayanır. (Tablomuzdaki "ben" annesi tarafından *latugu* diye anılır; daha sonra kendisi de tablodan görülebileceği gibi aynı ifadeyi kendi çocukları için kullanır.) Burada öncelikle annenin çocuğuna karşı güçlü duygusal ilgisi ve meme çocuğunun anne organizmasına bağlılığı var elimizde; bu iki ilişki de fizyolojik karakterlidir ve bütün insan toplumlarında vardır; bunun ötesinde Trobriand Adalarında ana-çocuk ilişkisi bir dizi törensel âdetle sosyolojik olarak da belirlenmiştir, bu âdetler gebelikle başlar ve ilk anneliğin anayla çocuğu küçük, izole bir ikili grup halinde birbirine sıkıca bağlayan çeşitli görev ve tabularına kadar gider (bakınız Bölüm VIII). Bedence aynı özden sayılmadığı halde, baba, yani *tama* da çocukla sıkı duygusal, hukuksal ve ekonomik ilişki içindedir (Bölüm VII). Resim 89 ve 90, şefkat ve gurur dolu ana baba davranışının tipik örneklerini gösteriyor.

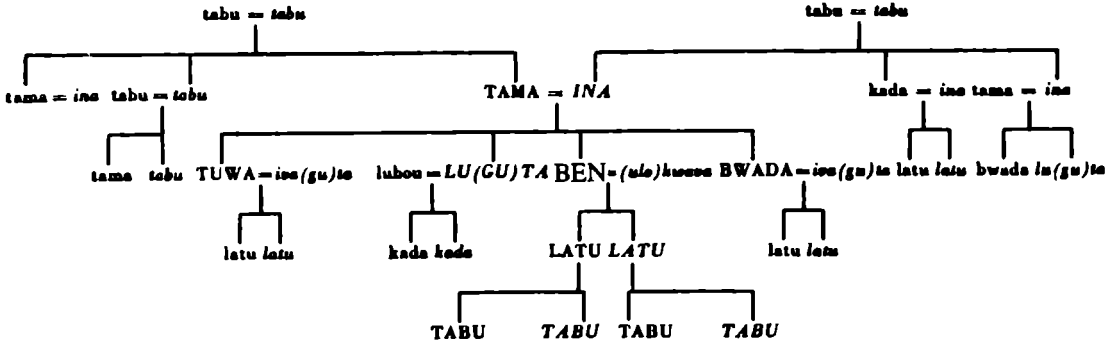
Çocuk büyüdükçe zamanla daha büyük bağımsızlığa kavuşur; ama belli açılardan bu Melanezya'da bizdekine göre daha ağır işler. Memeden kesme daha geç bir tarihte olur; çocuk babanın ve annenin şefkatli kaygısıyla etrafında pervane olunarak her yere taşınır ve neredeyse birdenbire özgürlüğe ve bağımsızlığa kavuşuncaya kadar gözetim altında tutulur. Daha önceden de bildiğimiz gibi (Bölüm III), çocuğun cinsel özgürlüğü ana babası tarafından kısıtlanmaz; bu yöndeki ilgileri elbette ki evin dışındadır ve bunlar aynı yaştaki oyun arkadaşlarıyla ilişkisinde hiçbir güçlük çıkmadan bir subap bulur.

Çocuğun aileden kopmasının zamanla daha çok ön plana çıkan ve bireyin gelecekteki tüm cinsel yaşamını etkileyen bir başka nedeni daha vardır. Söz konusu olan, Trobriandlının en yüksek tabusu; yani erkekle kız kardeşi arasında her tür erotik duygulanımın, hatta sadece şefkatli duygulanımların bile yasak olması. Bu tabu yerlilere ahlak yönünden kötü ve iğrenç görünen her şeyin sembolüdür. Bireye aşılanan ilk ahlak kuralıdır, sosyal ve ahlaki müeyyidelerin işletilmesiyle mutlak olarak uyulmaya zorlanan tek kuraldır. Yerli geleneğinin tüm dokusuna öyle derinden işlemiştir ki her bir insanın içinde sürekli uyanık ve canlı tutulur.

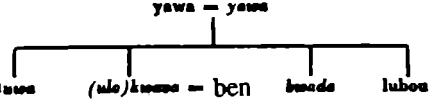
Erkek ve kız kardeş arasındaki bağ *luguta* terimiyle anlatılır (listemizdeki 5 numara). Bu söz, bir erkeğin ağzında "kız kardeş", bir

JENEALOJİK AKRABALIK TABLOSU

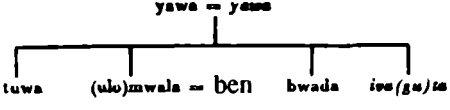
I. Akrabalık Terimleri

II. Evlilik Dolayısıyla Akrabalık (bir erkek konuşuyorsa)

III. Evlilik Dolayısıyla Akrabalık (bir kadın konuşuyorsa)

kadının ağzında "erkek kardeş" anlamına gelir; geniş anlamıyla da yasak gruptan, yani ben'le aynı klan ya da altklandan karşı cinsten bir kişiyi belirtir; geniş ve mecazi anlamda sözcük, tabu olan her kişi ya da nesne için kullanılmaktadır. Eğretileme olarak "kız kardeş" (*luguta*) sözcüğü, bir tılsımın etkisiz kılınması ya da bir hastalığın defedilmesi gerektiğinde büyü formüllerinde de sık sık kullanılır.

Luguta ifadesi yalnız tabu konmuş akrabalık derecesi için kullanılır, çünkü aynı ana babanın aynı cinsten çocukları birbirlerini başka adlarla anarlar (*tuvagu, bvadagu*); *tuvagu*, bir erkek söylüyorsa "ağabeyim", bir kadın söylüyorsa "ablam" demektir; *bvadagu* ise bir erkek söylüyorsa "küçük erkek kardeşim", bir kadın söylüyorsa "küçük kız kardeşim" anlamına gelir.

Daha çocuğun küçük yaşlarında, *luguta* sözcüğü çevresinde, yeni bir düşünceler ve ahlak kuralları grubu gelişmeye başlar. Çocuk kaprislerine ve isteklerine itiraz edilmesini çok ender yaşadığından, hatta bunu hiç öğrenmediğinden, aynı evdeki diğer küçük varlığa dostça, şefkatle ya da muziplikle yaklaşır yaklaşmaz birdenbire kaba davranış görmesi, azarlanması, hatta cezalandırılması gerçekten sarsıcıdır. Uyarılmış duyarlık aracılığıyla bu bulaşma, çevredeki insanların ahlaki tepkilerinin böyle farkedilişi yerlilerin toplumsal yaşamında bireye kuralların ve değerlerin aşılanmasını sağlayan en güçlü faktördür belki de.

Erkek ve kız kardeş arasında her türlü yakın temas olasılığını imkânsız kılmak için alınmış tüm o kapsamlı önlemler ve bağlanmış âdetler de elbette ki büyük önem taşır. Cinsel yanı olan bir çocuk oyununa, hatta sevilen herhangi bir oyuna aynı anda katılmak her ikisine de kesin olarak yasaklanmıştır. Ve bu da yalnız büyüklerce düzenlenmez, çocukların kendileri de buna kesinlikle uyarlar.

Bir kız kardeş baba evinde yaşıyorsa, yetişkin genç erkek daha önce de söylediğimiz gibi bekâr evinde (*bukumatula*'da) yatmak zorundadır (Bölüm III'e bakınız). Genç kız aşk maceraları sırasında erkek kardeşi tarafından görülmemeye korkuyla özen göstermek zorundadır. Erkek ve kız kardeşler belli işlerde aynı grup içinde görünürlerse, sözgelimi aynı kanoda gider ya da bir aile buluşmasında birlikte yer alırlarsa, bütün topluluk kendini zorlama bir davranışa ve son derece edepli konuşmaya zorlanmış hisseder. Bu nedenle ne-

şeli toplantılarda ve şenlikli eğlencelerde erkek ve kız kardeşler asla aynı anda bulunamazlar, çünkü onların varlığı eğlenceye kama sokacak, bütün neşeyi söndürecektir.

Erkek anasoyu bir toplumda kız kardeşinin vasisi olduğu halde, kız kardeşi ona boyun eğmek, emirlerine itaat etmek ve onu ailenin reisi olarak görmek zorunda olduğu halde, erkek kız kardeşinin ne aşk öykülerinde, ne de planlanan evliliğinde söz söyleme hakkına sahip değildir. Ancak evliliğin aktedilmesinden sonra, o da daha çok temsili anlamda, kadının ailesinin başı olur, kız kardeşinin çocukları tarafından *kadagu* (dayım) diye anılır ve dayı olarak özellikle de oğlanlar üzerinde büyük etkisi vardır.[18]

Bir erkeğin kız kardeşinin aşk maceralarından titizlikle uzak durmaya çalışması, benim kanıma göre sadece arzu edilen bir durum değil, bir olgudur. Bana tekrar tekrar, bir kızın kiminle evlenmek üzere olduğunu bütün köy bilirken erkek kardeşinin bu konuda en ufak bir bilgiye sahip olmayacağı söylendi. Ve ben onun duyabileceği mesafe içinde olaya en uzak bir anıştırma bile yapılmadığını biliyorum. Bana şöyle anlatıldı: Bir erkek tesadüfen kız kardeşiyle sevgilisini aşk yaparlarken yakalayacak olursa üçünün de *lo'u* yapması gerekir (bir hindistancevizi ağacından atlayarak intihar). Bu açık ki bir abartma; herhalde ideale uygun, ama gerçeğe uymuyor; eğer böyle kötü bir rastlantı olursa büyük olasılıkla erkek kardeş kendisini ve diğerlerini hiçbir şey görmediğine inandıracak ve gizlice ortadan kaybolacaktır. Ama biliyorum ki böyle olasılıkları ortadan kaldırmak için çok şey yapılıyor, ve hiç kimse, rüyada bile, erkek kardeşinin önünde böyle şeylerden söz etmeyi aklından geçirmiyor.

Şu halde erkek ve kız kardeşler ev yakınlığının tuhaf bir tarzı içinde büyüyorlar: sıkı ortaklık içinde, ama hiçbir kişisel ya da samimi ilişki olmaksızın; mekân bakımından yakın, akrabalık ve ortak çıkarlar dolayısıyla yakın, ama işin asıl özüne gelince birbirlerinden daima gizemli bir biçimde gizlenerek. Birbirlerine bakmalarına bile izin yok; gelişigüzel söz alışverişinde bulunamıyorlar, duygu ve düşünce dünyalarını asla birbirleriyle paylaşamıyorlar. İleri yaşlarla bir-

18 *Sex and Repression* Kısım II, Bölüm VI ve IX, *Crime and Custom* II, Bölüm III ile ve bu kitapta Bölüm I, 1 ile karşılaştırınız.

likte diğer cins cinsel aşk fantezilerinde gitgide daha çok yer tutmaya başladıkça erkek-kız kardeş tabusu da gitgide katılaşıyor. Dolayısıyla kız kardeş erkek için âdeta cinsel yasakların sembolü oluyor, meşru olmayan bütün cinsel eğilimlerin, aynı kuşak içindeki bütün yasak akrabalık derecelerinin ilk örneği olarak kalıyor; ne de olsa tabu daha uzak akrabaya uzanınca gücünü yitiriyor çünkü.

Bir önceki kuşağın en yakın akraba kadını anne de aynı biçimde bir tabuyla çevrili; ama bu biraz farklı bir duygusal renk gösteriyor. Anneyle ensest gerçekten dehşet verici bir şey olarak algılanıyor; ama bu tabu erkek-kız kardeş tabusundan çok farklı bir tarzda zihne işleniyor, çok farklı bir tarzda gözetiliyor. Anne çocuğun ilk yıllarında onunla çok sıkı bir bedensel bağlılık yaşıyor, bu konumu çocuk büyüdükçe yavaş yavaş bırakıyor. Söylediğimiz gibi çocuk memeden çok geç kesiliyor, erkek ve kız çocuklar annelerinin kollarına atılıp ona istedikleri kadar sarılabiliyorlar.

Küçük bir oğlan oyun olarak küçük kızlara cinsel yaklaşmalarına başlayınca annesiyle olan ilişkisi bundan hiçbir biçimde etkilenmiyor; bu işleri özellikle gizli tutması da gerekmiyor. Çoğunlukla da bu konuları ebeveynleriyle fazla konuşmuyor, ama bu ona hiçbir tabuyla yasaklanmış değil. Büyüyüp daha ciddi aşk ilişkilerine girince, belli durumlarda sevgilisiyle anne babasının evinde bile yatabiliyor. Yani annesiyle olan ilişkisi ile cinsel ilişkisi birbirinden kesin biçimde ayrılmış; ama yan yana sürebiliyorlar. Böylece bir yanda cinsellik, diğer yanda anne sevgisi etrafında dönen düşünce ve duygular, katı bir tabuyla ayrılmaksızın birbirlerinden çok kolay ve doğal biçimde ayrı tutulabiliyor.

Ve normal erotik eğilim sorunsuz doyurulabildiği için de, daha güçlü şehevi unsurlar anneyle olan şefkatli ilişkiden ve bedensel bağdan kendiliğinden siliniyor. Anneye ensestçe eğilim her zaman son derece ayıp, doğadışı ve ahlakdışı sayılıyor, ama erkek-kız kardeş arasındaki ensestle aynı korku ve dehşet duygusunu uyandırmıyor. Yerlilere anneyle ensesten söz açınca ne katı redle, ne de erkek-kız kardeş ensestine yapılan her anıştırmanın kaçınılmaz olarak doğurduğu duygusal tepkiyle karşılaşılıyor. Trobriandlılar olayın olabilirliği üzerine şoke olmadan konuşuyorlardı, ama anneyle ensestin âdeta ihtimaldışı görüldüğü açıkça hissediliyordu. Bu tür ensestin hiç

olmadığını iddia etmek istemiyorum, ama bu konuda hiçbir somut ipucu bulamadım; belleklerde ya da söylencede hiçbir olayın saklı kalmamış olması bile yerlilerin bu konuya görece daha az ilgi duyduklarını gösteriyor.[19]

Anneanne ile erkek torunu da aynı biçimde birbirleri için cinsel tabudur, fakat bu ilişki hiçbir dehşet barındırmıyor, çünkü böyle bir ensest olasılığı sadece gülünç görünüyor. Bildiğimiz gibi yaşlı bir kadınla cinsel ilişki uygunsuz, budalaca, inestetik sayılır. Anneanne ile torun arasında her tür ensest olasılığı da bu anlamda değerlendiriliyor. Ama iyi ahlaka bu tür aykırılık Trobriandlının düşünce dünyasında, folkloründe ve törelerinde hiçbir rol oynamıyor. Anneanne ile torun birbirlerine *tabugu* diyorlar; bu terim "büyükbaba", "büyükanne", "torun çocuğu" ve geniş anlamında "atalar" ve "ardıllar" demek.

Buraya kadar ev topluluğu içersinde ana hattındaki bireysel akrabalıktan söz ettik; anneyle çocuk arasındaki, erkek ve kız kardeş arasındaki akrabalık; anneanneyle ilişki şimdiden ev topluluğunun dışına taşıyor. Bu grubu kasıtlı olarak, sınıflamalı denen akrabalık ilişkilerinden titizlikle ayırdım; bireysel ve "sınıflamalı" akrabalık yerlilerce hukukta, törede ve düşünce dünyasında her zaman net olarak ayrılır, antropolojide ise karmakarışık edilir; bu, tehlikeli bir yanılgı kaynağı olmuş, sosyal örgütlenmenin ve akrabalık ilişkilerinin gerek gözlemini, gerekse teorisini yanlış yola sürüklemiştir. Akrabalık tablomuza bakar ve artık dar aile çevresinin dışına çıkarsak, yakın aile üyeleri için kullanılan belli terimlerin aile çevresi dışında da yinelendiğini görürüz. Yetişmekte olan çocuğun ilişki kurduğu çoğu kişi çocuğun en yakın aile üyeleriyle şu ya da bu biçimde karşılaştırılıyor ya da aynı basamağa yerleştiriliyor, dolayısıyla ana, baba, erkek ve kız kardeşler için kullanılan terimler yavaş yavaş daha geniş bir anlam kazanıyor. Daha büyük dünyanın ilk kişisi olarak akrabalar çemberine annenin kız kardeşi giriyor; ona da asıl anneyle aynı ad, *inagu* düştüğü halde bu öbüründen net biçimde ayrılmıştır. "Annenin kız kardeşi" anlamındaki *inagu* sözcüğünün baştan itibaren başka bir

19 *Sex and Repression* adlı kitabımda anne ensesti ve kız kardeş ensesti karşısındaki farklı tavırları incelemiştim; orada ayrıca, bu durumun anasoyu akrabalık sistemiyle ve yerlilerin çocuk cinselliğine karşı tavırlarıyla nasıl bağdaştığını da göstermiştim.

anlamı vardır; aşağı yukarı "ikinci anne" ya da "temsilci anne" demektir. Annenin kız kardeşi aynı köy topluluğu içinde oturuyorsa ailenin sık gelen bir konuğudur, belli işlerde ve belli zamanlarda annenin yerine geçer, çocuğa bakar, ona çok sevgi gösterir. Yetişkinler çocuğa ona da *inagu* demeyi öğretirler; kavramın bu genişlemesi çocuğa çok doğal ve akla yakın gelir, nitekim annesiyle ve teyzesiyle olan ilişkileri de birbirine çok benzemektedir.

Ama hiç kuşku yok ki sözcüğün yeni kullanılışı her zaman olduğu gibi kalır: bir genişletme, bir eğretileme. Bu ikinci anlamında *inagu* başka bir duygu vurgusuyla kullanılır, bir dizi dolamlama, özel söyleyişler ve vurgular ikinci anlamı birinciden ayırır. *Inagu*(2) (annenin kız kardeşi) sözcüğü ancak dil eğitimi olmayan bir Avrupalıya *inagu*(1) (öz anne) ile eş anlamlı görünür, özellikle de Avrupalı dile hâkim değilse. Bu noktada her zeki yerli doğru soru sorulduğu takdirde etnografın yanlışını söyleyebilir.

Duygusal içeriğin bu yavaş yavaş genişlemesi ve buna uygun değişim başka sözcüklerde de olur; böylece *luguta* sözcüğü annenin kız kardeşinin kızı için kullanılınca oğlanda yalnızca, yumuşatılmış, sulandırılmış bir kız kardeşlik kavramı uyandırır. Öz kız kardeş yeni ilişkinin ilk örneği olarak kalır, öz kız kardeşe karşı gözetilen tabuya ikinci sıradaki kız kardeşe karşı da uyulmalıdır. Ancak iki tabu ve iki ilişki arasındaki ayrım açıkça varlığını sürdürür. Gerçek kız kardeş aynı evde oturur, oğlan onun gelecekteki vasisi olarak ona karşı dolaysız bir sorumluluk hisseder; kız, oğlana dayatılan ilk ve tek ciddi yasağın kaynağı olarak kalır. İkinci sıradaki kız kardeşse başka bir evde, hatta başka bir köyde oturur, oğlanın ona karşı hiçbir yükümlülüğü ya da sorumluluğu yoktur, ve ona ilişkin yasak ilk tabunun yalnızca zayıflamış bir genişlemesidir. Böylece öz kız kardeşi gence, ana tarafından kuzinine göre çok farklı bir ışıkta görünür, hem de yalnız akrabalığın derecesine ilişkin olarak değil, asıl özüne ilişkin olarak da. Ana tarafından birinci dereceden bir kuzinle ensest belki gayrimeşru sayılır, ama korkunç bir şey değildir; gözüpekçe ve tehlikeli bir şeydir, ama tiksindirici değildir. Bu ayrımla ilgili ilk duygu daha sonra kabile yasasını öğrenirken pekişir. Bir erkek *luguta* (1)'in, birçok yükümlülük borçlu olduğu, evlenmesinden sonra kısmen bakmak zorunda olduğu ve ona karşı en yüksek tabuya uyacağı

kişi olduğunu bilir ve kabul eder. *Luguta*(2)'ninse ona karşı ileri süreceği hiçbir özel hak iddiası yoktur, erkek ne onun asıl vasisi, ne de evlendikten sonra ailesinin reisidir, cinsel tabu da asla aynı katılıkta geçerli değildir.

Inagu(2) ve *luguta*(2) diye belirtilen grupta daha uzak akrabalara geçtiğimizde ilişkinin yakınlığı ve tabunun katılığı hızla azalır. Sözgelimi *luguta* ilişkisi: Ana hattında aynı büyüknineden gelen bir oğlanla bir kız *luguta*'dırlar, ama tabu çok daha zayıftır; bunun ötesinde, akrabalık artık soyağacıyla gösterilemeyeceği için terimi kullanmak da zorlaşacaktır; bu ancak aynı altklan içersinde gerçek akrabalık olur: *Luguta, veyogu mokita; delamesa taytanidesi* "kız kardeşim, gerçekten akrabam; altklanlarımız aynı."

Altklandan klana (*kumila*) geçersek ilişki hemen daha da gevşeyecek, tabu daha da zayıflayacaktır: *Luguta vala, kakaveyogu; kama kumila taytanidesi* "Sadece kız kardeşim, yalancı akrabam; klanlarımız aynı." Burada *luguta* sözcüğü en geniş, yani gerçekten sınıflamalı anlamında tarif edilmiştir. Bildiğimiz gibi, cinsel ilişki kurmanın gerçi yasa gücüyle yasaklanmış olduğu, ama yine de denenebildiği kadınlardan birini anlatır. Yani *luguta* sözcüğünün bu en geniş anlamı en yüksek tabunun temsilcisi olan *luguta*(1)'in anlamından tümüyle farklı bir anlamdır.

Ev topluluğu içersindeki bireysel akrabalık ilişkilerinden yola çıkarak bireyin yaşam akışında akrabalığın genişlemesini izledik ve bu sırada, klanlığı, egzogamiyi, enseste ilişkin tabuyu incelerken vardığımız sonuca vardık. *Luguta* sözcüğü, kadınları "yasak" ve "hak" diye bölen ikili bir dalı anlatır.

Diğer terim *tabugu*'nun da ("yasal olarak hak kadın") aynı biçimde kökeni ailededir ve sonra o da aynı biçimde genişletilir. Bu süreci izlemek istiyorsak soyağacının diğer yanına dönüp baba tarafındaki ilişkileri incelememiz gerekir.

Baba tarafındaki en önemli kişilik açık ki babanın kendisidir. Burada aile ahlakının ikinci temel olgusuyla karşılaşıyoruz: Baba çocuklarıyla kan akrabası olmadığı halde, baba kız arasında cinsel ilişki —arasıra olmasına rağmen— yalnız yasaya aykırı ve uygunsuz olmakla kalmıyor, aynı zamanda kesin bir ahlaki tiksinti de uyandırıyor. Baba kız arasında evlenmeye izin yoktur, hatta yerli böyle bir şeyi düşünemez bile.

Bu tabunun çiğnendiği bilinen en önemli olay Lukuba klanının Mvauri altklanından Kumatala'nın öyküsüdür (Tabalu'dan sonra en soylu altklan). Kumutala Liluta köyünün başıdır ve en büyük kızı güzel Bogagupo'u'yla birlikte yaşamasıyla tanınmaktadır. Bir başka bilinen olay, yine çok yüksek rütbeden olan ünlü büyücü Piribomatu'nun olayıdır. Yerlilerin deyişiyle adam kızı Bokaylola'ya "yanaşmakta" ya da "yaklaşmaktadır." Bu, yerlilerin, bir erkeğin öz kızıyla üvey kızı arasında ahlaki açıdan hiçbir fark olmadığı biçimindeki görüşleriyle uyuşmaktadır. Zaten bu ikincisi için özel bir terim de yoktur. Çünkü, çocukla bağ yalnızca anne aracılığıyla kurulduğundan ve ensest yalnız anne dolayısıyla yasak olduğundan, bir kızın şimdiki evlilikten mi, daha önceki bir evlilikten mi olduğu hiç farketmeksizin, kadının çocuklarından biriyle cinsel ilişki kurmak aynı derecede gayrimeşrudur.

Sözgelimi Kububulo köyünün başı Budiya, Bodulela adında bir kızı olan bir dulla evlenmişti.

Matauna	*imvoyki*	*Bodulela,*	*sene*	*gaga*	*bayse,*
Bu adam	yanaşır	Bodulela(ya),	çok	kötü	bu,

boge	*latula*	*minana.*	*Isuvi*	*vabvala;*	*minana*
artık	evladı	bu kız.	Girer	eve;	bu kız

boge	*iliku*	*dabela;*	*ikanupvagega;*
çoktan	çıkarmış	eteğini,	ayrık bacaklarla yatar;

igise	*matauna*	*vila,*	*ikaya.*
görür	bu adam	vulvayı,	girer.

Yani: Adam tesadüfen kulübeye girdiğinde üvey kızı gece için eteğini çıkarmıştır ve tahrik edici bir pozisyonda orada yatmaktadır, belki de yarı uykuda. Böylece uyarılan Budiya şeytana uyar ve kınanacak işi yapar.

Bu versionda ensest aksi bir tesadüfe yoruluyor; ama başka açıklamalara göre Budiya üvey kızını uzun zaman arzulamıştır zaten, ancak kız reddetmiştir, ta ki onu aşk büyüsüyle kandırıncaya kadar. Aşk büyüsünü Gumabudi'nin de kullandığı söyleniyor, kendi öz kı-

zıyla düzenli yatan Yalumugva köybaşının. Bu kızla, yani Bulubvaloga'yla daha önce de karşılaştık, en yüksek reisin oğullarından birinin, Gulayviyaka'nın karısıydı çünkü, babasının karılarından biriyle zina yaptığı için kocasını terketmişti.

Baba kız arasındaki ilişkinin ahlaki çirkinliği için öne sürülen bütün nedenler, söylediğimiz gibi, babanın anneyle evliliğine ve ev topluluğundaki konumuna bağlıdır. *Sene gaga pela boge iva'i inala, boge iyousi vilakuria:* "Çok kötü, çünkü kızın annesiyle evlendi, ilk evlilik armağanını aldı bile." (Bölüm IV, 3'le karşılaştırınız.) Bir erkek kendi kızıyla da yatamaz, çünkü küçükken onu okşamak, kollarına almak görevidir. "Kendi çocuklarımızla (kızlarımızla) yatmayız, çünkü baba okşar, kollarına alır." Ya da yerliler şunu vurgularlar: "Baba kızının evliliğinde ve gönül işlerinde söz söylemek durumunda olduğu için onunla yatamaz."

Baba kız arasındaki enseste ilişkin olarak burada değinilen olaylar genelde bilinen olaylardır; ama her zaman bunlardan büyük bir çekingenlikle söz ediliyor, asla ilgili kişinin önünde konuşulmuyordu. Böyle bir suçu işlediğinden kuşkulanılan kişi herkesin içinde suçlanacak olursa bir ağaçtan atlayıp intihar eder, diyor yerliler. Baba kız arasındaki ensest ne kadar uygunsuz sayılsa da dikkat çekici bir biçimde *suvasova* (klan egzogamisi ya da ensesti) sözcüğüyle adlandırılmıyor ve bir hastalığa da neden olmuyor; ayrıca bu tabunun temelinde yatan ideolojinin *suvasova*'dakinden çok farklı olduğunu da biliyoruz.

Baba (*tama*) sözcüğünün yadırgatıcı bir biçimde babanın kız kardeşinin oğluna uzaması önemlidir, çünkü bu, dilin âdetleri ve düşünceleri ne kadar etkilediğini göstermektedir. Baba tarafından birinci dereceden kuzenle evlilik ve cinsel ilişki doğrudan yasaklanmamıştır, ama hoş görülmez. Belki en az Kirivina'da Malasilerce mahkûm edilmektedir; diğer bölgelerin yerlileri —ki aykırı bir âdet onlara bunu sunduğunda komşularını karalamak için hiçbir fırsatı kaçırmazlar— Kirivina'daki "babalarıyla evlenen ve yatan" kızlardan aşağılayarak söz ederler. Dile hâkim olmayan, yerlilerin âdet ve düşüncelerini yalnızca yüzeysel bir biçimde bilen bir etnolog buna dayanarak "sınıflama anlamında bir babayla evlenme ve cinsel ilişki karşısındaki tiksinti"den söz edebilir, böylelikle de yerlilerin "annenin kocası" olan

baba ile "babanın kız kardeşinin oğlu" olan *baba* arasında hiçbir ayrım yapmadıkları izlenimini uyandırabilir. Böyle bir açıklama tümüyle isabetsiz olurdu.

Bir erkeğin kızıyla cinsel ilişkisi olamaz, çünkü kız karısının en yakın akrabasıdır; dolayısıyla kadının diğer yakın kadın akrabalarının da tabu olması beklenebilir. Nitekim durum budur. Kadının kız kardeşleri üzerinde de katı bir tabu vardır, adam tuhaftır ki bunları (yaşlarına göre) kendi büyük ve küçük erkek kardeşleri için kullandığı, bir kadının da büyük ve küçük kız kardeşlerine hitap ederken kullandığı iki adla niteler: *tuvagu* ve *bvadagu*. Yani bu durumda bir erkek karşı cinsten kişiler için cins eşitliği anlatan terimler kullanıyor. Buna uygun olarak bir kadın da kocasının büyük ve küçük erkek kardeşlerine bu iki ifadeyle hitap eder, ve bunlarla cinsel ilişki yasaktır. Bu kuralın çiğnendiği birkaç olay bilinmektedir; en ünlüsü de daha önce sözünü ettiğimiz Manimuva ile Dakiya'nın öyküsüdür (Bölüm VI, 1). Burada da, tabunun *suvasova* olarak nitelenmemesine rağmen, karısının kız kardeşleriyle cinsel ilişkiye karşı yerlide güçlü bir duygusal tepki vardır, çünkü evlendikten sonra kadın onun için hemen hemen öz kız kardeş gibi olmuştur. Bir erkek aynı biçimde karısının annesiyle de ilişkiden kaçınmalıdır, ancak bunun dışında ona yasak getiren bir tabu yoktur.

Çeşitli bilgi vericileri titizce sorgulamak suretiyle ve kendi doğrudan gözlemlerimin yardımıyla, tabunun katılık derecesine göre düzenleyerek aşağıdaki cinsel tabular listesini çıkardım:

1. En katısı erkek-kız kardeş ensesti yasağı; *suvasova* tabularının merkezi bu; ihlali gerek gerçeklikte, gerekse efsanede son derece seyrek görülüyor.
2. Anneyle ensest doğadışı ve düşünülemeyecek bir şey sayılıyor; bilinen olay yok; *suvasova*'nın önemli bir biçimini oluşturuyor; bundan, erkek-kız kardeş enseslindeki aynı tiksintiyle söz ediliyor.
3. Erkeğin kendi kızıyla cinsel ilişkisi *suvasova* diye nitelenmiyor; doğaüstü bir cezası yok; son derece kötü hissediliyor; bilinen birçok olay var.
4. Annenin kız kardeşinin kızıyla cinsel ilişki *suvasova*'nın bir biçimi; çok seyrek oluyor, çok kötü bir şey sayılıyor ve her za-

man gizli tutuluyor; ortaya çıkması durumunda ağır biçimde cezalandırılıyor.

5. Karının kız kardeşiyle ilişki *suvasova*'ya girmiyor, ama kötü görülüyor; evlenme, ister poligami biçiminde, ister ölen eşin kız kardeşiyle olsun, güçlü bir onaylamama ile karşılaşıyor; yine de oluyor, aşk ilişkileri de seyrek değil.
6. Kaynanayla ya da erkek kardeşin karısıyla cinsel ilişki yakışıksız bir şey; ama *suvasova* değil ve galiba arada bir oluyor.
7. "Sınıf" olarak *luguta* ile (kız kardeşim) cinsel ilişki *suvasova;* kabile yasasıyla yasaklanmış ve doğaüstü cezaları var; ama sık sık deneniyor ve neredeyse çok rağbet gören bir şey.

Bu ayrımlara ilişkin ilginç bir yorum aşağıdaki ifade de bulunuyor: *Lagutu totaugu - sene agu mvasele; tuvagu, bvadagu - ulo kvava tuvala, bvadola - agu mvasila. Tabuda, kadada, latuda o poyomili gala tomvasila.* Çevirisi: "Çocuğum gerçekten benim, çok utanırım; 'ağabeyim', 'erkek kardeşim' (ki o kadınlara böyle diyorum), karımın ablası, küçük kız kardeşi; ayıp bana. Torunlar, kız kardeş kızları, çocuklar —bunların hepsi sınıflamalı anlamda— utanç duymayız." Burada belli ayrımlar yerlilerce biliniyor ve dile getiriliyor; bilgi vericimin kendiliğinden yaptığı böyle bir açıklamada sınıf olarak kız kardeşi anmamış olması dikkat çekici; bu hiç yakışık almazdı. Daha ileri bir yorum da şu olguda bulunuyor: Bir erkeğin anasına sövülebiliyor belki; *kvoy inam,* "git ananla yat" denebiliyor, ya da bir kadına babasıyla yatması söylenebiliyor (*kvoy tamam*); ama asla bir erkeğin kız kardeşine ya da kızına sövülmüyor. Ancak ana-oğul ensesti hiç kuşkusuz baba-kız ensestinden çok daha az olduğundan bunu üçüncü değil, ikinci sıraya yerleştirdim.

Anılması gereken önemli bir ilişki daha kaldı: *tabugu,* babanın kız kardeşi veya babanın kız kardeşinin kızı. Bunu daha önce *luguta*'nın karşıtı olarak anmıştık (*luguta:* bir erkek söylediğinde kız kardeş). Babanın kız kardeşi, yasal olarak hak olan, hatta cinsel ilişki için önerilen ideal kadındır; yani yerlilerin teorisinde, çünkü gerçeklikte yeri bu kadının kızı alır.

Bir erkeğin cinsel konularda babanın kız kardeşine karşı tutumu kendi kız kardeşine karşı tutumunun tam tersi olmalıdır. Babanın kız kardeşiyle cinsel ilişki çok uygun ve yerinde bir ilişkidir. "Bir deli-

kanlının babasının kız kardeşiyle çiftleşmesi çok iyidir." Yerliler bu temel ahlak kuralını tekrarlamaktan hiç yorulmazlar; bu sırada nazik dolamlama *masisi deli* (birlikte yatmak) ya da *mvoyki* (ziyarete gelmek) yerine kaba "*kayta*" terimini kullanırlar. Babanın kız kardeşinin varlığı her zaman belli bir dizginsizliği, mahut şakaları ve edepsiz öyküleri davet eder. Açık saçık şarkılarda sık sık şu nakarat geçer: *Deli sidayase, deli tabumayase* (yoldaşımız kadınlarla, halalarımızla). Hala ve kız kardeş asla aynı topluluk içinde eğlenemezler, çünkü birincisi edep bağlarını gevşetir, ikincisi sıkar.

Bir erkekle halası arasındaki cinsel ilişki gerçi teoride ve konuşmalarda sembol olarak bir rol oynar, ama gerçek yaşamda rolü pek azdır. Hala erkek için yasal olarak hak olan tüm kadınların ve cinsel özgürlüğün simgesidir âdeta. Ona önerilerde bulunabilir, hatta çöpçatanlık yapabilir, ama erkeğin çok ender durumlarda halasıyla cinsel ilişkisi olur. Hala daha yaşlı bir kuşaktandır ve cinsel çekiciliğinden elinde kalanı çoğu zaman pek tahrik edici değildir. Ama o ve yeğeni bunu arzuluyorlarsa yatabilirler; yalnız kadın evliyse belli bir terbiyenin korunması gerekir. Halayla evlilik, hak, hatta arzu edilen bir şey olmasına rağmen, hiçbir zaman olmuyor gibi; yaşayanlar arasında ya da tarihi anlatılardan tek bir örnek bulmam mümkün olmadı.

Genç adam halasının yerini alacak doğru kadını onun kızında bulur. Bu ikisi cinsel ilişki ve evlilik için özellikle uygun sayılıyorlar. Çoğu kez çocuk nişanı yoluyla birbirlerine sözlenirler (bakınız Bölüm IV, 4). Yerliler, eğer yaşı izin veriyorsa, hala kızının, bir gencin cinsel ilişki kuracağı ilk kadın olması gerektiğini söylerler.

Ama *tabugu* terimi hemen, kuzinlerle aynı altklandan ve aynı klandan olan diğer kızlara da genişletilir; sonunda sınıflayıcı terminolojinin klasik sınırlarının dışına çıkan bir genişletmeyle, "kız kardeşin klanından olmaya bütün kadınlar"la eş anlamlı olur. Sınıflayıcı terminolojinin klasik genişlemeleri klan sınırlarına kadar gider. "Anne" sözcüğü kullanılan en geniş anlamında annenin klanından olan bütün kadınları kapsar. Oysa "yasal olarak hak kadın" anlamında *tabugu* sözcüğü üç klana uzanır ve yasak olan dörtte bir kadının tam tersine dişi insanlığın yaklaşık dörtte üçünü kapsar. Ama bu tema —akrabalık sistemi içindeki karmaşık ilişkiler ve nitelemeler— bizi bu incelemenin dışına götürüyor, söylediğimiz gibi gelecekteki bir yayına saklanmalı.

Demek ki cinsel ahlakın ve cinsel özgürlüğün anahtarı, *luguta* ve *tabugu* grupları arasındaki karşıtlıkta bulunuyor ("kız kardeşler" ve "baba tarafından çapraz kuzinler"). Erkek ve kız kardeşler arasındaki ensest tabusu Trobriand toplum düzeninin en önemli ve en dramatik özelliklerini doğuruyor; bu, geleneksel öğretide kendine özgü bir çatlakla, dogmatik bir tutmazlıkla daha da özel bir biçimde öne çıkarılıyor, buna göre aşk ve büyüsü erkekle kız kardeşi arasındaki ensestten kaynaklanıyor. Şimdi son bölümde bu önemli miti anlatalım.

Bölüm XIV

VAHŞİLERİN BİR ENSEST MİTİ

Vahşi denen insan uygar insana her zaman oyuncak olarak hizmet etmiştir: pratikte kolay sömürü aracı olarak, teoride ise korkunç sansasyonları sağlayan kişi olarak. Vahşilik, son üç yüzyılın okur kitlesine, insan doğasının beklenmedik olasılıkları için bir kaynak olmuştur, ve vahşi, gözlemciye ya da teoriye o sırada nasıl uygun düşüyorsa, zalim ya da soylu, zevk düşkünü ya da iffetli, yamyam ya da insancıl olarak, şu ya da bu apriori hipoteze süs olmuştur.

Gerçekte Melanezya'da tanıdığımız vahşi, ak ya da kara, koyu karanlık ya da aydınlık biçiminde hiçbir tabloya uymaz. Yaşamı sosyal açıdan her yönden bir çitle çevrilmiştir onun; ahlakı, ortalama Avrupalının ahlakıyla aşağı yukarı aynı yüksekliktedir; yani ikincinin töreleri ve âdetleri de Trobriandlınınki kadar açıksözlüce anlatılacak olursa. Evlilik öncesi cinsel ilişkiyi olanaklı kılan, hatta teşvik eden düzenlemeler dizginsiz karma cinsel yaşamın ilk aşamalarına, ya da "grup evliliği" gibi, bilinen sosyolojik terimlerle toparlanması zor kurumlara inanmak için pek az neden verir.

Trobriand Adalarında görülen türden dizginsizlik biçimleri, bireysel evlilik, aile, klan ve yerel grup örgüsüne o kadar iyi uyar ve belli görevleri o kadar amaca uygun biçimde yerine getirir ki, geriye, hipo-

tetik ilk durumlara işaret ederek açıklanacak önemli ya da anlaşılmadık hiçbir şey kalmaz. Bu biçimler bugün de hâlâ yaşamaktadır, çünkü evlilik ve aileyle yan yana, hatta evliliğin ve ailenin yararına iyi hizmetler görmektedirler; ve varolmaları için geçmişte bugünkünden farklı nedenlerin belirleyici olduğunu kabul etmek için hiçbir sebep yoktur. Bunlar muhtemel ki tüm zamanlarda aynı nedenlerden ötürü varoldular; kuşkusuz biraz farklı biçimdeydiler, ama aynı temele dayanıyorlardı. En azından benim olgular karşısındaki teorik yaklaşımım bu.

Ama şunu da tekrar tekrar söylemek aynı derecede önemli: Sınırlamalar, tabular ve ahlaki hükümler mutlak katılıkla uygulanmaz, bunlara kölece uyulmaz ve hiçbiri tam emniyetle işlemez. Tekrar tekrar gördük ki, cinsel davranış kurallarına ancak yaklaşık olarak uyuluyor, böylece ihlaller için oldukça geniş bir hareket alanı kalıyor; yasaya ve düzene hizmet eden güçler de yeterince büyük esneklik gösteriyor. Vahşi, estetik, ahlak ve edep ölçütüne vurulacak olursa, herhangi bir uygar toplumun üyesiyle aynı insanca zayıflıkları, yetersizlikleri ve eğilimleri gösterir. Ne tüyler ürpertici namus romanına kahraman olarak uygun düşer, ne de pitekantropüsün karma cinsel yaşamına ilişkin bir dedektif öyküsüne anahtar olabilir. Benim görüşüme göre o, bizim şişirilmiş cinsel sansasyonlara duyduğumuz açlığı yatıştırmaya bile uygun değildir.

Ama tabii Trobriandlının cinsel yaşam öyküsü belli dramatik unsurlardan yoksun değildir; belli karşıtlıklar ve çelişkiler, insanda neredeyse, gerçekten "açıklanamaz" bir şeyin bulunmuş olduğu umudunu uyandırabilir, böylelikle, geçmiş gelişme durumlarına ya da kültür çağlarına ilişkin zevk sefa hipotezlerinde, fantastik sanrılarda, sefahat tezi doğru gibi görünür. Yerlilerin söylencesinde en dramatik anlatı erkek ve kız kardeşler arasındaki enseste ilişkin mittir herhalde, ki aşk büyüsüne inanç da buna bağlanmıştır.

Bütün kurallar ve tabular içinde yalnızca bir tanesinin yerlilerin düşüncesi ve ahlak duygusu üzerinde gerçekten güçlü bir zor uyguladığını biliyoruz; ama işte bu ağza alınmayacak suç kutsal öykülerinden birinin konusu ve aşk büyüsünün temelidir, böylelikle toplumsal yaşam çarkının âdeta tam ortasına nişan alır. İlk bakışta burada inançta ve ahlaki gelenekte neredeyse akıl ermez bir tutmazlık var gibi görünür; bu bizi yerlilerde ahlak duygusunun varlığını inkâr etme-

ye, ya da onları "zihinsel gelişmenin mantıköncesi evresine" yerleştirmeye yöneltebilecek bir şeydir; ya da insan kardeş evliliğini eski âdetlerin kalıntısı olarak gösterebilir, veya bunun, biri kardeş evliliğini onaylayan, diğeri mekruh sayan iki kültür katmanının yan yana gelişi olduğunu ileri sürebilir. Ama ensest efsanesinde olan bitenleri ve bunların kültürel bağlantısını anlamayı öğrendikçe, ne yazık ki örf ve âdetteki bu ve benzeri çelişkiler bize artık pek sansasyonel gelmemeye, inanılmaz ve ahlakdışı görünmemeye başlar, bunlar gitgide, "vahşi ruhu", pitekantropi veya "kültür çevresi" hipotezleriyle açıklama diye daha az bağırır olurlar; bunun yerine kendimizi, bunları çağdaş, gözlenebilir olgular için kullanılan klasik sözcüklerle açıklayabilme durumunda görürüz. Fakat felsefi ve ahlaki demesek de teorik değerlendirmelere fazla daldım; sadık, tutkusuz kronist olarak kendi daha iddiasız, kanaatkâr, sade çalışmama dönmenin zamanıdır.

1. *Aşk Büyüsünün Kaynakları*

Aşk —çekim gücü; bir kadından bir erkeğe veya bir erkekten bir kadına yayılan ve yalnız bir tek arzuyu canlı bırakan gizemli uyarım— aşk bildiğimiz gibi yerlilerin görüşüne göre *bir tek* ana kaynaktan doğar: aşk büyüsü.

Trobriandlıların önemli büyü sistemlerinin çoğu mitlere dayanır. Rüzgâr ve yağmur üzerindeki insan egemenliğinin kökeni, insanın toprağın verimliliğini ve balık sürülerini etkileyebilme yeteneği, büyücünün yıkıcı ya da iyileştirici güçleri, hepsi, insana bir vakitler büyü yapma yeteneğini bağışlamış olan belli ilk olaylara dayanır. Mit, mantıksal ya da ampirik nedensellik anlamında bir açıklama vermez. Dogmatik düşünceye uygun olduğu üzere belirli bir gerçeklik atmosferinde cereyan eder ve bilimsel *Niçin* sorusuna akılcı bir cevaptan çok, asıl olarak büyünün etkililiği ve gizli, geleneksel anlamı için bir teminat içerir. Mitte bildirilen olgular ve bunların temelinde yatan düşünceler yerlilerin görüşlerini ve davranışını etkileyip renklendirir. Uzak bir geçmişin olayları özdeneyim gibi yaşanır.[1] Burada ele aldı

1 Bu işlevsel mit görüşü *Myth in Primitive Pyschology*'de, *Argonauten des westlichen Pazifik* Bölüm XII'de ve *Sex and Repression* Kısım II'de daha ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır.

ğımız mitte bu özellikle önemlidir, çünkü bu mitin temelinde, büyünün en güçlü ahlaki tabunun duvarlarını bile yıkacak güçte olduğu düşüncesi yatmaktadır. Geçmişin şimdiki zaman üzerindeki bu etkisi o denli güçlüdür ki mit kendi tekrarlanışlarını kendisi doğurur ve kabile yasasına karşı işlenen affedilmez belli suçları açıklamak için sık sık kanıt olarak gösterilir.

Çeşitli aşk büyüsü sistemlerinden daha önce söz etmiş ve en önemli iki sistemin iki belirli yer çevresinde, İva ve Kumilabvaga'da gruplaştıklarını, buraların bir mit aracılığıyla aşk büyüsünün kökenine bağlandıklarını göstermiştik.

Aşağıda, Kumilabvaga'daki, yani trajik olayın geçtiği yerdeki bilgi vericilerimin bana anlattığı şekliyle miti aktarıyorum.[2]

Önce anlatıyı serbest ama sadık çeviriyle vereceğim, sonra bilgi vericimin yaptığı yorumlar geliyor, parantez içindeki sayılar okuyucuya bu çeviriyi yerli dilindeki metinle ve bir sonraki bölümün içeriğini oluşturan sözcük sözcük çeviriyle karşılaştırma imkânını verecektir.

Mit:

(1) Kaynak (aşkın ve büyünün kaynağı) Kumilabvaga'dır. (2) Orada bir kadın iki çocuk doğurdu, bir kız bir oğlan. (3) Anne geldi ve kendine bir ot etek kesmek için (oturdu); oğlan (aşk büyüsü için) büyülü otlar kaynatıyordu. (4) Hindistancevizi yağı içinde güzel kokulu yapraklar kaynattı. (5) Kabı içindeki sıvıyla birlikte (kapının yanındaki bir çatı kirişine) astı ve yıkanmaya gitti. (6) Kız kardeşi odun toplamaktan eve döndü; odunları yere bıraktı, annesinden bir ricada bulundu: "Bana erkek kardeşimin eve getirdiği suyu getir." (7) Anne şöyle yanıtladı: "Git kendin getir; üstünde eteği kestiğim tahtadan bacaklarım uyuştu benim." (8) Genç kız kulübeye girdi, su kabını orada gördü; başı büyülü sıvının bulunduğu kaba çarptı; hindistancevizi yağı döküldü, birkaç damlası kızın saçına düştü; genç kız yağı eliyle sıvazladı, sildi, kokladı. (9) Böylece aşk büyüsü onu çarptı; içine girdi, aklını başından aldı. (10) Kız gitti, suyu aldı, getirip yere koydu. (11)

2 Başka bir yerde (*Sex and Repression*) mitin yoğunlaştırılmış ve bir hayli basitleştirilmiş bir versionunu vermiştim; kanımca bu işlem sırasında biraz zarar gördü. Yerli dilindeki tam metin ve iki çeviriyle burada verilen version, tam, doğru aktarım sayılmalı.

Annesine sordu: "Eee, kardeşim" (Nereye gitti?)" Anne, "Eyvah, çocuklarım çıldırdı! Kardeşin kumsala indi," dedi.

(12) Kız dışarı koştu, açık deniz kıyısındaki doğu kumsalına doğru hızla koştu. (13) Yolun kumsala açıldığı yere geldi. Burada eteğini çıkarıp yere attı. (14) Kumsal boyunca çırılçıplak koşmaya başladı; Bokarayvata kumsalına koştu (Kumilabvagalıların yıkandıkları ve kanolarını kumsala çektikleri yer). (15) O sırada erkek kardeşiyle karşılaştı, genç adam körkayalar arasındaki Kadi'usavasa geçidinde yıkanıyordu. (16) Kız onun yıkandığını gördü, suya girip ona doğru gitti, ardısıra koştu. (17) Onu Kadilavolu kayalığına kadar izledi. Erkek buradan dönüp gerisingeri gitti. (18) Kız arkasından koştu, erkek Olakavo kayalıklarına gitti. (19) Geri geldi, tekrar Kadi'isuvasa geçidine gitti (ilk yıkandığı yere yani). Kız onu orada yakaladı, sığ suda yere uzandılar.

(20) Orada yattılar (ve seviştiler), sonra kıyıya çıkıp tekrar seviştiler. Yamacı tırmandılar, Bokarayvata mağarasına gittiler, orada da yere yatıp seviştiler. (21) Mağarada birlikte kalıp uyudular. (22) Yemediler, içmediler; utançtan, vicdan azabından ölmelerinin nedeni budur.

(23) O gece İva'da bir adam bir rüya gördü. Rüyasında onların *sulumvoya*'larını gördü (aşk büyüsü için kullanmış oldukları naneleri). (24) "Ah, rüyam! İki insan, bir erkekle kız kardeşi birlikteler! Hayallerini görüyorum, Bokarayvata mağarasında yan yana yatıyorlar." (25) Adam Galeya deniz kolundan denize açıldı; Kitava'ya doğru kürek çekip kanosunu bağladı. Her yeri aradı, ama hiçbir şey bulamadı. (26) Da'uya deniz kolundan kürek çekip Kumilabvaga'ya geldi, kıyıya doğru kürek çekti, yanaştı. Bir kuş gördü, arkadaşlarıyla birlikte bir fregat kuşunu; havada süzülüyorlardı.

(27) Adam yürüdü, yamaca tırmandı; gitti, onları ölü gördü. (28) Ve işe bak! Göğüslerinden bir nane bitkisi bitmişti Adam kardeşlerin yerde yatan bedenlerinin yanına oturdu, sonra kumsal boyunca yürüdü. (29) Yolu arıyordu; aradı, buldu, köye gitti. (30) Köye girdi. Anne orada oturmuş, ot eteğini dikiyordu. Adam, "Denizde neler oldu biliyor musun?" dedi. "Çocuklarım oraya gidip seviştiler, ve utanç onları mahvetti." (31) Adam konuşup şöyle dedi: "Hadi, şu büyülü sözü söyle de duyayım." (32) Kadın büyülü sözü ona söyledi, tekrar tekrar

okudu, adam kulağını açtı, dinledi, sonunda iyice öğrendi. Baştan sona ezberledi. (33) Tekrar gelip sordu: "Hindistancevizi yağının büyülü şarkısı nasıl?" (34) Bu İvalı adam öğrenmek için ısrar etti. "Hadi, hindistancevizi yağının şarkısını söyle bana."

(35) Kadın ona şarkıyı sonuna kadar söyledi. Sonra adam şöyle dedi: "Sen burada kal, ben şimdi gidiyorum. Büyünün bir bölümü, ilk bölümü burada kalsın. Gözünü, son bölümünü ben yanıma alıyorum, ve bunun adı *Kayro'iva* olsun." (36) Adam gitti, mağaraya, kardeşlerin göğüslerinden bitip büyüyen nane bitkisine geldi. (37) Ottan bir dal kopardı, kanosuna koydu, yola çıktı, Kitava'ya getirdi. (38) Kitava'da karaya çıktı, biraz dinlendi. Sonra yoluna devam edip İva'ya yanaştı.

(39) Bunlar onun sözleridir (İva'da söyledikleri): "Büyünün ucunu buraya getirdim, gözünü (en sivri, yani en etkili bölümünü). Buna *Kayro'iva* diyelim. Kök ya da alt bölüm (daha az önemli bölüm), yani *Kaylakava,* Kumilabvaga'da kalıyor. (Şimdiden sonra konuşmacının sözleri İva'ya değil, Kumilabvaga'ya ilişkin. Bu açık ki bir iç çelişki; çünkü adam mitte İva'da konuşuyor. Bunun nedeni belki de mitin bilgi vericim tarafından yanlış aktarılması.) (40) Bu büyünün suyu Bokarayvata, deniz geçidi Kadi'usavasa'dır. *Silasila* çalılığı oradadır (kumsalda), *givagavela* çalılığı oradadır. (41) Lagün köylerinden insanlar yıkınmaya geldiler mi (su kaynağına ya da deniz geçidine) çalılıklar kanar. (42) Bu su onlara tabudur; yalnız bizim köyümüzün genç insanları gelip yıkanabilirler. (43) Fakat bu sularda yakalanan bir balık onlara tabudur (köyümüzün geçn insanlarına). Ağlara böyle bir balık takılacak olursa kuyruğunu kesmek gerekir o zaman yaşlı kişiler onu yiyebilir. (44) Kumsalı süpüren bir demet hindistancevizinden onlar (gençler) bir tane bile yiyemezler, bu tabudur. Bunu yalnız yaşlı erkeklerle yaşlı kadınlar yiyebilir.

(45) Gidip Bokarayvata'da yıkandıktan sonra deniz kıyısına geri döndüklerinde kumda bir çukur açar, üstüne bir tılsım okurlar. (46) Daha sonra uykuda, rüyalarında balıkları görürler. Balıkların (denizden) sıçradıklarını, bu çamurlu suya girdiklerini görürler. (47) Balıklar burun buruna yüzerler. Sadece bir tek balık varsa onu denize geri atarlar. (48) İki taneyseler, bir dişi bir erkek, o zaman delikanlı bu suda yıkanır. Köye gider, bir kadın alıp onunla yatar (49) Onunla tekrar

tekrar yatar ve ailesiyle sözleşme yapar, böylece evlenebilirler. Bu, mutlu sondur, birlikte yaşar, bahçelerini işlerler.

(50) Eğer bir yabancı büyü için buraya gelirse, büyünün bedelini değerli bir eşya biçiminde yanında getirir. (51) Onu buraya getirip size sunar, büyü kendisine verilir: (52) *İsikai* yaprakları için, betel kabukları için formülleri verirsiniz, yıkanma büyüsünü, duman büyüsünü, istiridye büyüsünü verirsiniz; obsidienler için, hindistancevizi için, *silasila* yaprakları, *buresi* yaprakları, hindistancevizi lifleri, *gimgvam* yaprakları, *yatotu* yaprakları ve tarak için olan büyülü sözleri de verirsiniz; bütün bunlar için yüklü bir *laga* bedeli ödemeleri gerekir.

(53) Çünkü, büyünüzün erotik hizmetinin karşılığı budur. Sonra eve dönüp domuz eti, yam, olgun betel cevizleri, sarı betel cevizleri, olgun muzlar ve şekermakışı yiyebilirler. (54) Çünkü size hediye olarak değerli eşyalar, yiyecek maddesi, betel cevizi getirmişlerdir. (55) Çünkü siz büyünün ustalarısınız, bunu verebilirsiniz. Siz burada kalırsınız, onlar büyüyü götürürler, ama siz sahipler burada kalırsınız; çünkü siz bu büyünün temel taşısınız."

Bu mit aslında büyünün nasıl doğduğunu değil, Kitava'dan İva'ya nasıl geldiğini anlatıyor. Ama en önemli kültürel işlevi, aşk büyüsünün etkililiği için değerli bir emsal oluşturmasında; çünkü bu, gerçek bir olay olarak değerlendiriliyor. İva ve Kumilabvaga büyü formüllerinin ve ayinlerinin yeterince güçlü olduklarına kanıt getiriyor, bunlar o kadar güçlü ki erkek ve kız kardeş arasındaki korkunç duvarları bile yıkabiliyor ve onları enseste sürükleyebiliyor.

Şimdi anlatıya biraz daha yakından bakıp bazı karanlık noktaları aydınlatalım. Metne yapılan ve anlatıcının bizzat kendisinden gelen ekler, aşağıda yerli dilinde verilen metne ait sayıların eki olarak gösterilmiştir.

İki çocuğun yaş durumları üzerine bilgi vericim şunları söyledi: (56) "Erkek daha büyüktü, kız sonra doğdu." Aile Malasi klanındandı, bu klan, söylediğimiz gibi, egzogami ve ensest tabularını çiğnemeye pek eğilimlidir. Yerli bilgi vericimi aynen aktarıyorum: (57) "Bak, Malasiler akrabalarıyla evlenirler. Vavela'da bir adam vardı, Bigayuvo diye biri, Nabvayera'yla evlendi (bir kadın akrabası); Vakuta'da bir

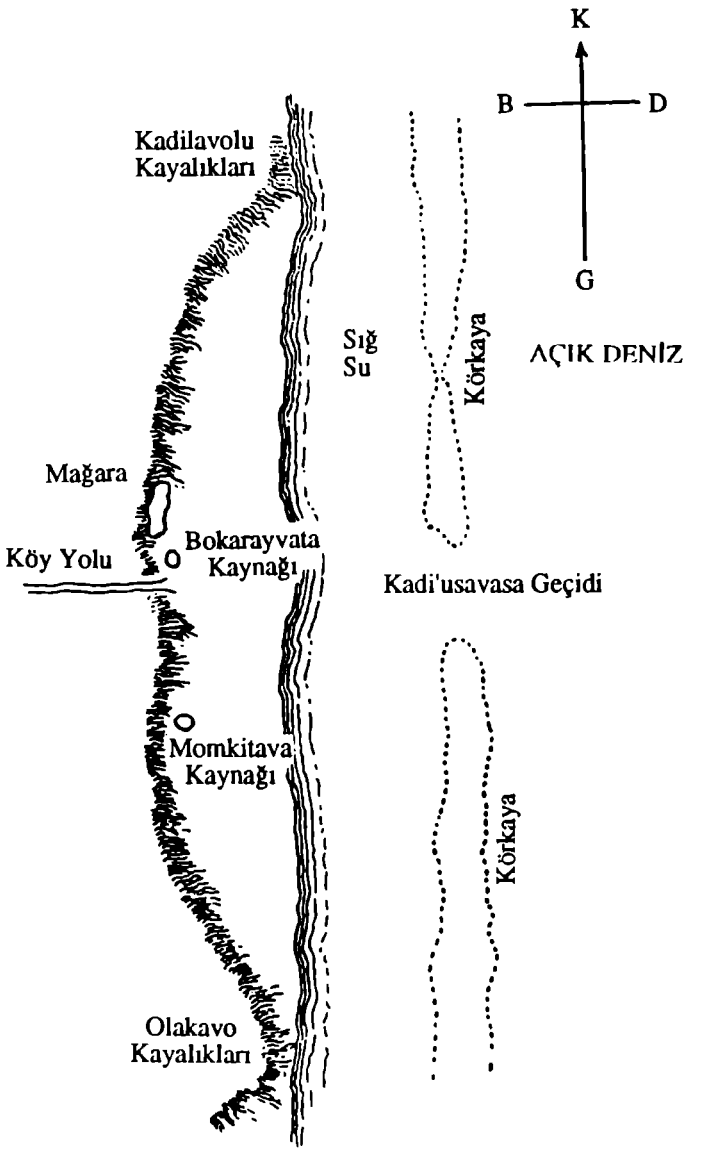
adam var; Kitava'da Basilasila'yla evlenen Pvaygasi diye biri var." Bana yalnız bu bilgi verici tarafından aktarılan bu isimler, bir Malasi erkeğiyle bir Malasi kadını arasındaki evliliğe ilişkin olarak daha önce anılan olaya ekleniyor (Bölüm XII, 4).

Artık mitimize geri dönersek; belli ki yerliler Kumilabvaga Malasilerinin aşk büyüsünü çoktandır biliyor olduklarını kesin bir olgu olarak kabul ediyorlar. Gerçekten de hemen hemen bütün büyülerin en eski zamanlardan beri varolduğu ve her altklan tarafından yeraltındaki bir yerleşim yerinden yeryüzüne getirilmiş olduğu inancındadırlar. Kızın büyülü yağı tesadüfen koklaması olayına annenin rolüyle belli bir dramatik tad veriliyor; anne eve kendisi girip suyu kızına getirmiş olsa bütün bu facia önlenmiş olacaktı. Ana soyundaki akrabalık bağının asıl kaynağı olan o, iki çocuğu karnından çıkarmış olan anne, trajedinin de istemeden nedeni oluyor. Çoğu mitte ve efsanede olduğu gibi burada da erkeğin pasif kalıp aktif taraf olarak kadının görünmesi ilginç. Kaytalugi öyküleri, kadınların *yausa*'daki davranışları, öbür dünyada dişi ruhların yeni gelene hazırladıkları karşılama bununla üst üste düşüyor. Adem'e de elmayı Havva verir, ve Tristan'a aşk iksirini İsolde sunar.

Asıl günah, biraz kuru olmasına rağmen açık sözcüklerle betimleniyor. Ancak anlatının bu bölümü yerliler için çıplak sözcüklerde bulunandan daha çok şey ifade ediyor. Çünkü hepsi, tropik yaprak kitleleriyle sarılmış dik beyaz mercan kayalıklarıyla, yaşlı, sarkan ağaçlar arasına gizlenmiş karanlık, gizemli mağaralarıyla açık denizdeki güzel manzarayı iyi biliyorlar. Mit onlara tanıdık bir ortamın ve aynı çevrede yaşadıkları birçok aşk deneyiminin sözcükleriyle sesleniyor.

Klasik olduğu üzere, olayda rol alan kişilerin ruhsal durumlarına anlatıda hiçbir özel anıştırma yok. Ama aşağıdaki yorumları almayı başarabildim: (58) "Erkek kızı görür: eteği yoktur. İrkilir, kaçar; kadın onu kovalar. (59) Ama sonra onun da içinde arzu uyanır, aklı başından gider ve sevişirler." Ve daha sonra (61) "Artık onun da ihtirası için için alevlenmişti; kızı bütün bedeniyle arzuluyordu; (62) seviştiler; birbirlerini okşadılar, karşılıklı birbirlerini tırmaladılar." Yani erkek kovalandığını görünce şehvete yenik düştü ve aşkın işkencesini kız kardeşi kadar şiddetli hissetti.

Kovalamacanın ve günahın öyküsü, kumsaldaki ilgili yerleri gös-

Şekil 4. Kumilabvaga Kumsalı

teren krokinin yardımıyla daha iyi anlaşılacak (Şekil 4). Erkek sığ kumsalın ortasına açılan dar kano geçidinde yıkanıyordu. Kız kardeşinin çırılçıplak geldiğini görünce sudan çıktı ve kumsal boyunca çevredeki kayalık zincirinin bir ucundan öbür ucuna koştu. Günahı işledikten sonra mağaraya gittiler ve hazin, romantik sonlarına kadar orada kaldılar. Krokide, neredeyse ayrıntılarıyla öğrendiğimiz iki su kaynağı da verilmiştir.

İki kardeş, birleştikten sonra, ihtirastan yenip bitirilmiş, ama utanca derinden boyun eğmiş durumda birbirlerinin yanında kalıyorlar, ta ki sonunda ölüm aşklarına bir son verip onlara özgürlük getirinceye dek. (63) "Hiçbir şey yemediler, hiçbir şey içmediler, canları hiçbir şey istemedi. İki kardeş ensest işledikleri için utanç içindeydiler." Burada aşk ve ölüm motifleri yan yana; gerçi kaba ve uygunsuz bir biçimde ama yerlilerin dilinin ve fantezisinin izin verdiği oranda dramatik. Ölümde ikisinin aşkın sembolüyle, bedenlerinden biten kokulu nanelerle sarılmış olması ilkel estetiğin bir figürüdür.

Sevgililerin ölümüyle asıl drama sona erer; daha sonra gelenin ilk perdeyle yalnızca dogmatik anlamda ve öğreti anlamında bir bağı vardır. Ama İvalı adamın macerasına ve yaptıklarına ilişkin biraz fazla ayrıntılı betimlemeler —özellikle de büyüyü öğrenişine ve bunun kullanılış kurallarını saptamasına ilişkin bilgiler— sosyolojik bakımdan son derece ilginçtir, burada mitin pratik değeri, yerlilerin görüşleri ve davranışı için yönlendirici anlamı net biçimde ortaya çıkıyor.

İvalı adam aslında kimdi; iki kardeşle aynı klandan mıydı; onların dostu muydu, yoksa yalnızca bir büyücü müydü; bunları bilgi vericilerimden hiçbiri söyleyemedi, ne yazık ki ben de İva Adasından kimseyle bunu kendim konuşmayı başaramadım.

Fregat kuşlarının efsanede niçin ortaya çıktığı da oldukça karanlıkta kalıyor, çünkü bunların ne Malasi klanıyla, ne de aşkla herhangi bir ilgileri yok. Bana şöyle söylendi: (64) "Bunlar insan kokusu aldıkları yere giderler." İvalı adamın büyülü sözü öğrenmek için biraz yadırgatıcı ısrarcılığını (33. dize; metinde klasik *yapa*, "büyülü söz" terimi yerine *vosi*, "şarkı" diye geçiyor) bilgi vericim ayrıca bir hindistancevizi yağı büyüsünün olmasıyla açıkladı; bunun biraz farklı bir metni var ve yağın cevizden kaynatılarak çıkarılması sırasında

okunuyor; aşk büyüsü için ille de gerekli değil ve güzel kokulu otların hazırlanmış hindistancevizi yağı içinde kaynatılması sırasında okunan büyü tılsımlarıyla karıştırılmamalı. Bu büyü tılsımı aşağıdaki bölümde, 65. ve 66. dizelerde verilmiştir. Anlatıda mitin son dizelerinin (40. dizeden itibaren) İva sakinlerine değil, Kumilabvagalılara yönelik olduğuna ve bu tutarsızlığın ihtimal öykünün bilgi vericim tarafından kötü aktarılışına dayandığına daha önce işaret etmiştim. Kendisine bunu sorduğumda, uzak Kumilabvaga'daki insanların yaptıkları ayrıntılı işlerin İva'daki insanlar için çok önemli olmayacağı konusunda kafası tamamen açıktı, ama öyküsünü herhangi bir biçimde değiştirebilme durumunda değildi.

Bir şeyi daha belirtmek isterim, bu da İva'nın bugün aşk büyüsüyle ilk yerden çok daha ünlü olduğu; mit büyünün belli eski ayinlerini Kumilabvaga için hâlâ kurtarmaya çalışıyor, nitekim o asıl oraya ait. Sonuncu bölümde bu aşk büyüsünün belli ana karakter özellikleri betimleniyor; bunun körkayalar içindeki geçide, kumsaldaki deniz suyuna ve orada bulunan su kaynaklarına gizemli ve mitik bir biçimde bağlı olduğunu öğreniyoruz. Bu yerde kıyıya çarpan dalgalar içinde yıkanmak insanı güzelleştiriyor. (69) "Biz Kumalabvaga'nın gençleri körkaya geçidinde yıkanırız; yıkanırız ve yüzlerimiz aydınlık, güzel olur." Benzer bir etkiyi, kayalıkların eteğinde, Bokarayvata mağarasının aşağısında bulunan iki acı su kaynağı da yapıyor. Fakat burada bir cins ayrımı var (70) "Bokarayvata erkek suyudur; kadın suyunun adı Momkitava'dır. (71) Biz (genç erkekler) bu sudan (yani kadın suyundan) içecek olursak saçlarımız ağarır." Bir cins diğerine ait birikintide yıkandığında ya da bu sudan içtiğinde bu dış görünüşüne zarar veriyor.

İki küçük balıkla ilgili hikâye (dize 46 ve 48) tam açık değil; bilgi vericimin yorumu da aslında ilk ifadesinin bir tekrarı oldu ve bütünü daha anlaşılır hale getirmedi (aşağıda yerli dilindeki metnin 72. ve 73. dizelerine bakınız.)

Son dizelerde aşk büyüsüyle yapılan ticaretin ekonomik yanının ısrarla vurgulanması ilginçtir. Burada geri ödemenin ve karşılıklılığın yerliler için ne kadar ciddi bir şey olduğuna bir örneğimiz daha oluyor. Ama unutulmamalı ki böylelikle ekonomik anlamın ötesinde köy sakinlerinin büyünün ustası olarak ayrıcalıkları da simgeleştiril

miş oluyor; bedelde öncelikle bunun tanınışı vardır, görülen hizmetler için bir ücret değil yalnızca. Serbest aktarımla yerli dilindeki metnin altındaki sözcük sözcük çeviriler arasında titiz bir karşılaştırma, birinciye bazı yorumların eklenmiş olduğunu gösteriyor. Burada her durumu teker teker haklı göstermem mümkün değil, bu bizi çok karmaşık dil tartışmalarına götürür.

2. *Efsanenin Özgün Metni*

(1) *U'ula* *vala* *Kumilabvaga.* *(2) Le'une* *latula,*
Temel işte Kumilabvaga. Kadın gebe çocuğa,

ayta *vivila,* *tayta* *ta'u.* (3) *İmva,* *itata'i*
bir kadın, bir erkek. Geliyor, kesiyor

doba *inasi;* *isulusulu* *ka'i* *matauna.*
ot etek anneleri; kaynatıyor yaprakları bu adam.

(4) *Isulubuyala* *makvoyne* *kvoyvaga.*
Kaynatıyor hindistancevizi yağı bu Kvoyvaga yaprakları.

(5) *Isouya,* *ila* *matauna,* *ikakaya.*
Asıyor, gidiyor bu adam, yıkanıyor.

(6) *İmaga* *luleta,* *ivoa* *ka'i,* *itaya,*
Geliyor ama kız kardeşi, kırıyor odun, bırakıyor,

inasi *ilukva:* *"Kuvoki* *kala* *sopi* *luguta."*
annesi(ne) diyor: "Getir buraya onun suyunu erkek kardeşim(in)."

(7) *İkaybiga:* *"Kuvoki,* *vala* *boge* *ikanaki* *kaydovaga*
O diyor: "Sen getir, tam şu anda duruyor kesme tahtası

kaygegu." (8) *İsuvi* *minana* *vivila,* *ikanamvo*
bacağım(da)." Çıkıyor bu kadın, duruyor burada

sopi; ivori kukula, ibusi bulumi,
su; dokunuyor saçı, dökülüyor hindistancevizi yağı,

ibvika kukula, ivagi yamala, ivaysa,
damlıyor saçına, alıyor kız koluyla, sıvazlıyor,

isukvani. (9) *Boge ivoge, boge layla olapoula,*
kokluyor. O anda çarpıyor, o anda giriyor içine,

ivagi nonola. (10) *Ila ikasopi, imaye,*
alıyor aklını. Gidiyor, su alıyor, getiriyor,

iseyeli. (11) *Ikatupvo'i inala: "Mtage, luguta?"*
oturuyor. Soruyor annesine: "Sahi, erkek kardeşim?"

Kavalaga: "O latugva boge inagovasi! Boge
Sözü onun: "Ah, çocuklarım artık çılgın! Çoktan

layla valuma." (12) *Ivabusi,*
gitti o açık denize." (Kız) çıkıyor,

ilokeya valuma. (13) *Ivabusi okadu'u'ula*
gidiyor doğru açık denize. Geliyor yolun sonuna,

ilikvo dabela, iseyemvo. (14) *Ivayayri*
çözüyor ot eteğini, yere koyuyor. Kıyıyı izliyor

namvadu, ila Bokarayvata. (15) *Ilaki*
çırılçıplak, gidiyor Bokarayvata(ya). Gidiyor doğru

luleta, ikakaya Kadi'usavasa. (16) *Ikikakaya*
kardeşi(ne), o yıkanıyor Kadi'usavasa(da). O yıkanıyor,

ivabusi, layka, ibokavili. (17) *Ibokavili*
kız geliyor, erkek gidiyor, kız kovalıyor. Kız kovalıyor,

ila'o o Kadilavolu papapa; itoyevo, ila.
gidiyorlar doğru Kadilavolu kayalıklarına; o dönüyor gidiyor.

(18) *Ibokavili, ila Olakava, itoyevo,*
Kız izliyor, erkek gidiyor Olakavo(ya doğru), dönüyor,

ikaymala. (19) *Ikaymali, ila o Kadi'usavasa.*
geri geliyor. Geri geliyor, gidiyor doğru Kadi'usavasa'ya).

Iyousi, ikanarise vala obvarita.
Kız yakalıyor, yatıyorlar tam denizin içinde.

(20) *Ikanukvenusi, ikammaynagvasi, ivino'asi.*
Yatıyorlar, kıyıya gidiyorlar, bitiriyorlar.

Imvoynasi, ilousi Bokarayvata o dubvadebula,
Tırmanıyorlar, gidiyorlar Bokarayvata(ya) içine mağaranın,

ikenusi. (21) *Ikanukvenusi, imamisisi.* (22) *Gala*
yatıyorlar. Yatıp kalıyorlar, uyuyorlar. Yok

ikamkvasi, gala imomamsi, u'ula ikorigasi.
yemek, yok içmek, neden bu ölüyorlar.

(23) *Aybagi kirisalaga ilaki guma'Iva. Imimi*
Gece büyünün etkisi buluyor İvalıyı. O rüya görüyor

kirisala, kasi sulumvoya. (24) *"O! Gumimi,*
büyü etkisi(yle), onların nane bitkisi(ni). "Ah! Rüyam,

tayyu, tomvota, kositayyu luleta, nonola
iki kişi, insan, ikisi beraber kız kardeşi, aklım

oduvadebulo Bokarayvata ikenusi." (25) *Ivola*
mağarada Bokarayvata(da) yatıyorlar." Kürek çekiyor

Galeya, i'ulavola Kitava, ikata vagu,
Galeya(ya), kürek çekiyor Kitava(ya), bağlıyor kano(sunu),

ine'i, inenei, gala. (26) *Ivola Da'uya,*
arıyor, arıyor, tarıyor, yok. Kürek çekiyor Da'uya(ya),

ima Kumilabvaga, i'ulavola, italaguva,
geliyor Kumilabvaga(ya), kürek çekiyor, karaya çıkıyor,

iginaga mauna, dauta deli sala,
görüyor kuşu, fregat kuşu birlikte arkadaşlarıyla,

ikokvoylubayse (27) *İmva, imvoyna, ila,*
süzülüyorlar. (Adam) geliyor buraya, tırmanıyor, gidiyor,

igise, ikatuvili, igise, boge ikarigeyavisi.
görüyor, dönüyor, görüyor, çoktan ölmüşler.

(28) *U! Laysusinaga sulumvoya ovatikosi;*
Bak! Fışkırmış ama nane bitkisi göğüslerinden;

isisu, ikanukvenusi, ivayariga.
o oturuyor, onlar yatıyorlar, (adam) kıyı boyunca koşuyor.

(29) *İnene'i keda, ine'i, ibani, ikammayvagna*
Arıyor yolu, arıyor, buluyor, gidiyor doğru

o valu. (30) *İkasobusi; manina isisu,*
içine köy(ün). Giriyor; bu kadın oturuyor,

itata'i doba; ikaybiga: "Avaka
kesiyor ot etek; adam diyor: "Ne (oldu)

okvadevo?" "Lagutva aylasi, ikaytasi.
deniz kıyısında?" "Çocuklarım gittiler, seviştiler,

ivagi *kasi* *mvasila."* (31) *Ilivala,*
yaptı onların utancı." Adam konuşuyor,

ikaybiga: *"Kuma,* *kukva'u* *megva,* *alaga."*
diyor: "Gel buraya, söyle büyü(yü) duyayım."

(32) *Ikavo,* *ikikavo,* *ilaga,* *isisavo,*
Kadın söylüyor, tekrar söylüyor, adam dinliyor, öğreniyor,

ivina'u; *isavo,* *isisavo,* *ivinaku,*
bitiriyor; öğreniyor, iyice öğreniyor, bitiriyor,

imvo, *imuri* *kaysisula.*
buraya geliyor, değiştiriyor oturduğu yeri.

(33) *Imimuri,* *igise* *ikvokvo;* *ikaybiga:*
Sonra değiştiriyor, görüyor bitmiş; diyor:

"Kuneta *kakarivosila?"* (34) *Ikatupovi,*
"Hindistancevizi yağı büyülü şarkısı onun?" Soruyor,

ilivala, *matauna* *guma'Iva:* *"Vasila* *kuma*
diyor, bu adam İvalı: "Şarkısını onun gel

kulivala!" (35) *Ilivala* *boge* *ivinakvo,*
söyle!" Söylüyor (kadın) artık bitiriyor,

ikaybiga: *"Bukusisu* *balaga;*
adam diyor: "Sen kalabilirsin, ama ben gidebilirim,

kayu'ula *kayla-kava* *bukuseyemvo,*
büyülü otun alt kısmını kava büyülü otunu burada bırakabilirsin,

matala *bala'o* *kayro'iva."* (36) *Ivabusi,*
gözünü ben götürebilirim, İva büyülü otunu. Adam gidiyor,

ivoki *makayna* *ulumvoya,* *boge* *laysusina,*
yaklaşıyor bu nane bitkisi(ne), çoktan fışkırmış,

itoto *ovitakosi,* *ku'igunigu.*
duruyor göğüslerinde, naneler. (özel bir değişik söyleyiş)

(37) *Ikituni,* *idigika* *vaga,* *ivola,*
Kopanyor, yüklüyor kano(ya), kürek çekiyor,

ila'o *Kitava.* (38) *I'ulavola,*
götürüyor Kitava(ya). Kürek çekmeye devam ediyor,

italaguva *Kitava,* *ivayvosi;* *iulavola,*
yanaşıyor Kitava(ya), dinleniyor; kürek çekiyor,

italaguva *Iva.*
yanaşıyor İva(ya).

(39) *Kavala:* *"Matala* *kayla-kava* *ikanova*
Konuşması: "Gözü *kava* büyülü otu(nun) orada duruyor

Kumilabvaga. (40) *Sopila* *Bokarayvata,* *korikadala*
Kumilabvaga(da). Suyu Bokarayvata, geçidi

Kadi'usavasa; *silasila* *itomvo,* *givagavela*
Kadi'usavasa; *silasila* bitkisi orada, givagavela bitkisi

itomvo. (41) *Kidama* *taytala* *bimaye* *odudom,*
orada. Eğer bir adam gelecek olur(sa) lagünlere,

ikakayasi, *boge* *bibuyavi.* (43) (42) *Bomala*
yıkanacak olur(sa), hemen kanarlar. Tabu ona

sisopi. Bimaysi gudi'ova'u, bikikayavasi.
suyunuz. Gelir(se) yeni yetme genç erkekler, onlar yıkanabilirler.

(43) *Kidama bikola yena, gala bikamsi;*
Eğer yakalarsa balık, yok yemek;

ikola, ikatunisi yeyuna, likamsi numvaya
yakalar, keser kuyruğunu, yiyebilir yaşlı kadın

tomvaya. (44) *Luya ikatupisavo uvatola,*
yaşlı erkek. Hindistancevizi denizden gelir birkaç,

bikamsi kvoytanidesi, bomala, gala bikamsi;
yiye(mez) bir tane bile, tabu ona, yok yemek;

numvaya, tomvaya bikamsi. (45) *Sopila*
yaşlı kadınlar yaşlı erkekler yiyebilirler. Suyu

Bokarayvata. Kidama bimayse ikakayasi,
Bokarayvata. Eğer gelirler buraya, yıkanabilirler,

bilousi orakayvayne; iyenisi, imegvasi.
gidebilirler yukarıya; çukur açarlar, afsunlarlar.

(46) *Igauga bimissi yena; imimisisi,*
Ama sonra rüyada görürler balık; rüya görürler gerçekten,

ipelasi; bilousi, ikanavoyse makvoyna sopi.
atlar balıklar; giderler, yatarlar bu su.

(47) *Kabulula natana, kabululo nayvela, bikakayasi.*
Burun bir, burun ikincisi, yıkanabilirler.

Kidamaga natadinesi bili sasayse, bila obvarita.
Ama eğer sadece bir tane, dışarı atılır, o gidebilir denize.

(48) *Kidama nayyu, tayta vivila, tayta ta'u,*
Eğer iki tane, bir dişi, bir erkek,

bikakayasi, *ayvayse* *ovalu,* *vivila* *biyousise*
yıkanabilirler, giderler köye, kadın bulurlar,

bimasisisi. (49) *İmasisi,* *ibubulise* *vayvai,*
yatarlar. Yatarlar, harekete geçerler evlilik akrabaları;

iva'isi, *boge* *ayvokvo,* *bisimvoyse,* *ibogulasi.*
onlar evlenirler, artık geçmiştir, kalabilirler, bahçe işlerler.

(50) *İmaga* *taytala* *gudiva'u,* *kalubuvami*
Ama buraya gelir bir genç adam, büyü bedeliniz

vaygu'a, (51) *İmamayse,* *iseyemvasi* *vaygu'a,*
değerli eşyalar. Getirirler buraya, koyarlar *vaygu'a*(ları),

bukuyopvo'isiga. (52) *İsika'i* *kasina*
afsunlayabilirsiniz. *İsaka'i* yapraklarını *kasina* yapraklarını

kaykakaya *ripuripu* *kayvori*
kaykakaya yapraklarını *ripuripu* yapraklarını *kayvori* yapraklarını

bukumegvasi, *memutu* *bukumegvasi,*
afsunlayabilirsiniz, obsidienleri afsunlayabilirsiniz,

luya *bukumegvasi,* *silasila*
hindistancevizini afsunlayabilirsiniz, *silasila* yapraklarını

bukumegvasi, *buresi* *bukumegvasi,*
afsunlayabilirsiniz, *buresi* yapraklarını afsunlayabilirsiniz,

kvogsanu *ukumegvasi,* *gingvam*
hindistancevizi liflerini afsunlayabilirsiniz, *gingvam* yapraklarını

bukumegvasi, *yatotu* *bukumegvasi,*
afsunlayabilirsiniz, *yatotu* yapraklarını afsunlayabilirsiniz,

sinata *bukumegvasi,* *bilagvayse.*
tarak afsunlayabilirsiniz, karşılığını ödemeleri gerekir.

(53) *Vayla* *mimegva* *sebuvala;* *bilousi,*
Çünkü sizin büyünüz büyü için ödeme; gidebilirler,

ikamsi *kasi* *bulukva,* *kasi,* *kasi lalova,*
yerler sizin domuzunuzu, yemeğinizi, olgun betel cevizlerinizi,

kasi samaku, *kasi kayla'usi,* *kasi toutetila,*
sarı betel cevizlerinizi, olgun muzlarınızı, olgun şekerkamışlarınızı,

kasi voderi, *bikamsi.* (54) *Bogvaga* *aymayase*
yamlarınızı, yerler. Ama önce getirirler

vaygu'a, *kaulo,* *bu'a,* *lulukvasi.*
vaygu'a, yam yemeği, areka cevizi, siz yersiniz.

(55) *Tolimegva* *yokvami,* *mtage* *bukusakayse,*
Büyü ustası siz, doğrusu verebilirsiniz,

kasimvoyse, *bilavoysaga,*
siz burada oturuyorsunuz, ama onlar götürebilirler,

bukusim vaysaga, *tolimegva* *yokvami* *u'ula.*
sizse burada oturuyorsunuz, büyü ustası siz kendiniz temel.

Bilgi vericimin yorumu:

Anlatı için aşağıdaki açıklamalar yapıldı. Her açıklamanın başındaki sayı, ilgili olduğu cümleyi belirtiyor.

2'ye ek: İki çocuğun yaş durumları üzerine:

(56) *Kuluta* *ta'u,* *isekeli* *vivila.*
Büyük çocuk erkek, sonra geliyor kadın.

Adları bilinmiyor; Malasi klanından oldukları kesin.

(57) *Kugis, Malasi inayva'isi vesiya:*
Görüyorsun, Malasiler evleniyorlar ana tarafından akrabalarıyla;

taytala Vavela, Bigoyuvo, Namvayera;
bir erkek Vavela(lı), Bigayuvo (adamın adı), Nabvayera (karısının adı)

tayta Vakuta; tayta Kitava, Pvaygasi,
bir adam Vakuta(lı); bir Kitava(lı), Pvaygasi (adamın adı),

Bosilasila.
Bosilasila (karısının adı).

16'ya ek: Kardeşlerin ensesti işlemeden önceki davranışları şöyle açıklandı:

(58) *Ta'u igisi: gala dabela, ikokola,*
Erkek görüyor; yok eteği (kızın), korkuyor,

isakauli; minana vivila ibokavili.
kaçıyor; bu kadın kovalıyor.

(59) *İgo'u boge itubvo olapoula matauna,*
Daha sonra artık karışıyor içi bu adamın,

ikaytasi.
sevişiyorlar.

14-21'e ek: Çevrenin krokisi (Şekil 4) kovalamaca üzerine söylenenleri somutlaştıracaktır.

19'a ek:

(60) *İkanarise vala obvarita.*
Yattılar tam denizin içinde.

Bu ifadenin ne anlama geldiğini sormam üzerine, bilgi vericim, ensesti ilkönce su içinde işlediklerini söyledi. Öyküyü birlikte gözden geçirdiğimizde iki kardeşin tutkusunu daha ayrıntılı betimledi:

(61) *Boge kala la'iya ivagu olapoula,*
Artık erkeğin ihtirası kaplıyor içini,

magila kumaydona vovala.
arzusu tüm bedeni(ni).

(62) *Boge ikaytasi, ikininise,*
Artık sevişiyorlar, hafifçe tırmalıyorlar,

ikimalise.
şehvetle tırmalıyorlar.

22'ye ek: İki sevgilinin neden yemeyip içmeyip öldüklerine açıklama olarak bilgi vericim şunları söyledi:

(63) *Gala sitana ikamkvasi, imomamsi,*
Yok bir lokma bile yemek, içmek,
(yemiyorlar), (içmiyorlar),

pela gala magisi, boge ivagi simvasila,
çünkü yok istekleri, artık kaplıyor utançları,

pela luleta, ikaytasi.
çünkü kardeş onlar, sevişiyorlar.

26'ya ek: Fregat kuşlarının davranışına açıklama olarak:

(64) *İkokvoylubayse, ilousi isukonisi*
Havada süzülüyorlar, onlar giderler duyarlar

mayna tomvata.
koku insan.

33'e ek: Metinde *megva* veya *yapa* (büyülü söz) diye değil de *vosi* diye nitelenen büyülü formül aşk büyüsü için hindistancevizi yağı kaynarken söyleniyor; bu formül şöyle:

(65) *Mekaru, karuvagu; mevira viregu;*
Safrakesesi, benim safrakesem; kadın, benim kadınım;

meboma, bomotu. (66) *İpela*
kuzeybatı rüzgârı, kuzeybatı rüzgârı. Yerdeğiştiriyor

karuvagu, mevira, viregu, meboma,
safrakesem, kadın, benim kadınım, kuzeybatı rüzgârı,

bomata, medara, dara.
kuzeybatı rüzgârı, özlem, özlem.

Ayin şiddetli rüzgârda yapılmıyor:

(67) *Kidama sene bipeula yagila, gala*
Eğer çok şiddetli(yse) rüzgâr, yok

tavagi megva; tage biyuvisa'u. (68) *İga'u*
biz büyü; böylece alıp götüremez. Daha sonra

nivayluva, batavagi ola'odila, tamiga'i
sakin hava, yapabiliriz çalılıkta, afsunlayabiliriz

kvoyvaga ka'ukva'u. Kvayavi bibogi
kvayvaga bitkisini sabah. Akşam gece

boge tasayki vivila.
artık veririz kadın(a).

40'a ek: Kai'usavasa körkaya geçidindeki su tılsımlıdır, bunun içinde yıkanan bir kimse güzelleşir.

(69) *Okarideka Kadi'usavasa gvadi yakida*
Kadi'usavasa geçidinde çocuk biz kendimiz

takakaya, bitarise migida.
yıkanırız, güzelleşir yüzümüz.

Acı su kaynaklarına ilişkin olarak da şunları öğreniyoruz:

(70) *Ta'ula* *lasopi Bokarayvata;* *vivila* *Momkitava.*
Erkeğinki Bokarayvata suyu; kadın(ınki) Momkitava.

(71) *Kidama* *tamomsi* *bayse* *sopi,* *boge* *takasouso'u.*
Eğer içersek bu suyu, hemen kır saçlı oluruz.

Bir cinsin kişisinin diğer cinse ait suda yıkanması genel olarak dış görünüşü için zararlıdır.

Metinde geçen *silasila* ve *givagavela* bitkileri su kaynaklarının yakınında yetişmektedir (dize 40).

Eski zamanlarda diğer köylerin insanları, hatta komşu lagün köylerinin (Sinaketa ve diğerleri) halkı bile bu sularda yıkanamazmış.

46'ya ek: Balıklarla ilgili sorum üzerine bilgi vericim şunları söyledi:

(72) *Imagi'ise,* *imimise* *yena,* *nayiyu* *naketoki,*
Afsunlarlar, rüyada görürler, balık, iki küçük hayvan,

sikum, *nayyu* *kabulula kabulula.*
sikum balığı, iki tane burun buruna.

(73) *Natonidesi,* *talisala,* *bila* *obvarita,*
Sadece bir tane, atarız gerisingeri, gider denize,

gala takakaya.
yıkanmayız.

49'a ek: Bu dize böyle bir büyünün yalnız aşka değil, evliliğe de yol açabileceğini anlatıyor.

(74) *Bilivala* *veyola* *vivila;*
Erkek konuşabilir ana tarafından akrabaları(yla) kadın(ın);

kavala: "Kuvokeya kuka'isi ummvala boge."
der: "Götürüyorsun, evleniyorsun, senin kocan artık."

3. *Gerçek Ensest Olayları*

Artık mitten gerçeğe dönelim ve bugünkü günde yaşananların uzak geçmişteki emsalleriyle nasıl bağdaştığına bakalım! Görünüşteki kesin tabuya rağmen, yerlilerin gerçek, ezici nefretine rağmen, erkek-kız kardeş arasında ensest olaylarının gerçekten olduğu artık ortaya çıktı. Bu, gerçi yerliler örf ve âdetteki kimi değişimleri onların etkisine yorarlar ama, beyazlarla temasın getirdiği bir yenilik de değildir. Kabilenin ahlakına böyle karşı gelmeler, çok geride kalan zamanlarda, beyazların adaya ayak basmasından çok önce de vardı; bunlar bugün de hâlâ belleklerdedir, hâlâ adlarla ve ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

Daha önceki en yüksek reislerden Purayasi kız kardeşiyle yaşamasıyla tanınıyordu; bir başkası da —Numakala— bu ağır suçtan ciddi biçimde şüphe altındadır. Bunlar elbette ki Malasi klanındandırlar; diğer birçok hanedana ve ünlü hükümdara olduğu gibi, hiç kuşkusuz onlara da, güçlerinden duyulan korku, yasaüstü konumlarının yarattığı duygu olağan cezalardan korunma aracı olarak hizmet etti. Ayrıca tarihsel kişilikler olarak kendileri ve eylemleri sıradan insanlar kadar kolay unutulmuyor. Bilgi vericilerim, eski zamanlarda bir ensest suçunun ortaya çıkmasının her iki suçlu için de klasik biçimde intihar anlamına geldiğini söylediler, en azından ortada sıradan insanlar varsa. Fakat misyonerlerin ve hükümet görevlilerinin akınıyla örf ve âdet öyle soysuzlaştı ki —yerliler böyle söylüyor— insanlar en kötü suçla bile yaşamaya devam edebiliyor, ayakta kalabiliyorlarmış.

Bir erkeğin ensest tabusunu bir kez çiğneme karşılığında şimdi de en yüksek bedeli ödeyebileceğini bana aşağıdaki, yakından gözlemlediğim olay kanıtladı. Henüz birkaç haftadır Omarakana'daydım ki 1915 Temmuz'unda bir sabah tercümanım ve biricik bilgi vericim (o zamanlar henüz Pidgin İngilizcesiyle çalışıyordum), komşu köy Vakayluva'da Kima'i adında genç bir adamın bir ağaçtan düştüğünü ve —tesadüfen— hayatta kaldığını söyledi. Daha sonra öğrendim ki

—yine tesadüfen— başka bir genç adam ağır yaralanmış. Bu rastlantı o zaman bana çok tuhaf geldi, ama dili bilmediğim ve bunun sonucu olarak da yerlilerin tam güvenini kazanmış olmadığım için, tahminlerimle karanlıkta yordamlamaya çalıştım; ayrıca o sıralar yas ve gömü âdetleriyle çok meşguldüm, bunlar o zamanlar benim için yeniydi henüz; böylece çok geçmeden, trajedinin temeline inmek için çabalamaktan vazgeçtim.

Daha sonra içime bir kuşku düştü, ağaçtan düşme *lo'u*'yla intihar olabilirdi pekâlâ, ne var ki yerliler bu konuda inatla susuyorlardı. Etnograflar için, en yeni tarihlerin, her yönüyle gerçekten önemli, trajik olaylarını araştırmak kadar zor bir şey yoktur, yerel beyaz görevlinin kulağına gittiği takdirde yargılanmalara, tutuklanmalara ve toplum yaşamında diğer ciddi hırpalanmalara yol açabilecek olaylardır bunlar. Üstelik bu olayda, daha sonra öğrendiğime göre, işin içinde bir de politik öğe vardı: Kima'i en yüksek reisin can düşmanı olan Moliasi'nin akrabasıydı çünkü ve olay Kirivina ve Tilataula hükümdarları arasındaki tarihsel gerilimi yeniden alevlendirmişti.[3]

Ancak Trobriand Adalarını son ziyaretimde, yani trajedinin üstünden neredeyse üç yıl geçtikten sonra öykünün kaba çizgilerini öğrenebildim, Kima'i annesinin kız kardeşinin kızıyla bir ilişki kurmuştu. Bu sır değildi, ama, olayın köyde genel olarak onaylanmamasına rağmen, krizi ancak kızın nişanlısı çıkardı. İkisini ayırmak için birçok denemede bulunduktan sonra Kima'i'yi herkesin önünde tahkir etti. Nişanlı, Kima'i'nin ensestçi olduğunu bütün köye bağıra bağıra anlattı, daha doğrusu haykırdı, üstelik ensest ilişkide bulunduğu kızın adını da verdi. Bu, bildiğimiz gibi hakaretin en ağır biçimidir, nitekim istenen etkiyi yaptı. Kima'i intihar etti. Buna neden olan genç adamsa Kima'i'nin akrabalarınca ağır biçimde yaralandı. iki olayın tuhaf bir biçimde üst üste düşmesi buradan geliyordu. Kız şimdi evli ve kocasıyla mutlu bir evliliği var. Bütün olay bana yerlilerin hak hukuk düşüncelerine biraz bakma olanağını sağladı, ama bu konuyu başka bir yerde işledim.[4] Burada bizi her şeyden önce işin cinsel yanı ilgilendiriyor ve şimdi buna dönelim.

---

3 Trobriand Adalarındaki politik durumlar için Seligman'ın *Melanesians* adlı yapıtına ve *Argonauten des westl. Pazifik*, Bölüm II, 5'e, ayrıca *Myth*, Bölüm II'ye bakınız.

4 *Crime and Custom*, S. 77f.

Ne var ki ensestin bütün biçimleri —daha affedilmez biçimleri bile— böyle trajik bir sona yol açmıyor. Bugün pek çok çiftin en alçakça biçimiyle *suvasova* işlemekten, yani erkek-kız kardeş ensestinden şüpheli olduklarına hiç kuşku yok. Bokaylola adındaki hoş bir genç kızın olayı bana ayrıntılarıyla anlatıldı, kızın albino erkek kardeşinin "ziyaretlerine" izin verdiği söyleniyordu. Bilgi vericimin olayı anlatış biçiminden, töreye aykırı iki durumun üst üste düşmesinin ikisini de biraz yumuşattığını çıkardım. Bir albinonun bir kadına gitme olanağı olmadığından ve aslında kendisi gerçek bir erkek sayılmadığından onunla ensest daha az çirkin görülüyor.

Erkek-kız kardeş ensestine ilişkin en anlamlı ve en açık olay, Okopukopu köyünden iki Malasi insanının adı çıkmış ilişkisidir.

Trobriand Adalarına geldiğimde Mokadayu henüz hayat doluydu ve bende olağanüstü yetenekli, zeki bir erkek izlenimi bıraktı. Tanrı vergisi güzel sesiyle şarkıcı olarak büyük ün yapmıştı, bir süre, kazançlı bir iş olan ispritizma medyumluğu mesleğini de icra etti. Bu konuda tamamen kendi gücüyle bazı büyük işler başardı, ki bunlar bizim modern ispritizmamızın da parlak noktalarını oluşturur, mesela ektoplazma üretimi veya maddeleştirme fenomenleri gibi (çoğunlukla değersiz nesneler); ama Mokadayu'nun uzmanlığı daha çok maddesizleştirme üzerineydi (daima değerli nesneler). Sözde "denetlediği ruha" ait olan bir kolu veya eli çağırırdı; bu el, değerli nesneleri, yiyecek maddelerini, betel cevizlerini ya da tütünleri görünmez yapmaya her zaman hazır olur ve bunlar hiç kuşkusuz ruhlar dünyasının yolunu tutarlardı. Gizemli fenomenlerin genelgeçer yasasına uyarak Mokadayu'nun "denetlediği ruh" ve diğer ruh dostları yalnız kör karanlıkta çalışırlardı. Öbür dünyadan gelen ünlü el ancak belli belirsiz görünürdü, o da dünyevi malları birer birer kaparken.

Ne var ki küstah ve saygısız kuşkucular Trobriand Adalarında bile vardır; bir gün kuzeyli genç bir reis gizemli eli yakalayıverdi ve bir şiltenin arkasında gizlenip yattığı raftan Mokadayu'yu aşağı çekti. Bunun üzerine inançsızlar ispritizmayı alaya almaya, hatta resmen suçlamaya kalkıştılar, ama vefalılar Mokadayu'ya armağanlar getirmeye, ödemelerde bulunmaya devam ettiler.

Ama o genelde kendini aşka ve müziğe adamayı daha uygun bulmuş, nitekim bizde olduğu gibi Trobriand Adalarında da bir bariton ve-

ya tenor kadınlar yanındaki başarısından emin olabilir. "Gırtlak *vila* (vajina) gibi uzun bir geçittir," der yerliler, "ve ikisi birbirini çeker." Gerçekten de Mokadayu reisin karısıyla yatmayı âdet edinmişti, Trobriand Adalarında çok rağbette olduğu üzere evli kadınları tercih ediyordu. Neticede, hiç kuşkusuz *suvasova*'nın (klan ensesti) alt basamaklarının tadını çıkardıktan sonra, hayatının en heyecan verici kahramanlığı olacak olaya sıra geldi.

Kız kardeşi İnuvediri köyün en güzel kızlarından biriydi. Tabii çok sevgilisi vardı; ama kızda tuhaf bir değişiklik oldu ve artık sevgililerıyle yatmayı istemez oldu. Gençleri birbiri ardınca bıraktı. Bunlar kafa kafaya verdiler ve sevgililerine ne olduğunu anlamaya karar verdiler. Belki de, bütün arzularına tümüyle cevap veren, bütün diğerlerini gölgede bırakan yeni bir sevgilisi vardı. Bir akşam gençler iki kardeşin babalarının evine geri dönmüş olduklarını farkettiler. Şüpheleri doğrulanıyordu; dehşet verici bir şey gördüler. İki kardeş sevgiliydiler. Sonuç büyük bir skandal oldu, haber bütün köye yayıldı ve iki kardeş suçlarının bilindiğini hissetmeye başladılar. Deniyor ki olay ortaya çıktıktan sonra birkaç ay daha ensest durumunda birlikte yaşamışlar, birbirlerini öylesine tutkuyla seviyorlarmış; ama sonunda Mokadayu köyü terketmek zorunda kaldı. Kız başka köyden bir adamla evlendi. Bana, eskiden olsa ikisinin sorgusuz sualsiz intihar edeceği söylendi.

Mokadayu ile kardeşinin öyküsü böyle. Diğerleriyle, daha önce anılan olaylarla birleştirilince, "töreye kölece tabilik" iddiasının ne kadar yetersiz olduğunu gözler önüne seriyor. Ama böylece karşı görüş de —yani yerlilerin ahlak yasalarının yalnızca görüntüden ve aldatmacadan ibaret olduğu görüşü— gücünü yitirmiş oluyor. Gerçekte olay şöyle: Yerliler tabularına ve ahlak yasalarına inanmalarına rağmen, doğal tutkularına ve eğilimlerine de her zaman karşı koyamıyorlar; böylece —tüm insanların yaptığı gibi— kuralla dürtü arasında bir uzlaşma sağlamayı deniyorlar.

İlk bakışta o denli gizemli, aykırı görünen ensest miti, gerçek yaşamda da gözleyebileceğimiz bazı eğilimleri yansıttığını anladığımızda özgünlüğünden çok şey yitiriyor. Ensest arzusu belli ki Trobriandlılar için varolan bir şey; ama güçlü bir tabu bu arzuya kolay boyun eğmeyi engelliyor.

Bugün olan gerçek ensest olaylarını haklı göstermek için mitin kullanılması ilginçtir. Sözgelimi Mokadayu'nun klanından bir adam, onun ahlaka aykırı suçunu şöyle açıklamaya ve örtbas etmeye çalıştı: Mokadayu başka bir kızı kendine âşık etmek için hindistancevizi yağından bir aşk büyüsü hazırlamıştı; İnuvediri eve gelmiş, farkında olmadan sıvının bir kısmını dökmüştü, böylece büyü aklını başından almıştı, eteğini çıkarıp çırılçıplak yatağa uzanmış, sabırsızlıkla kardeşini beklemeye başlamıştı. Sonra Mokadayu kulübeye girip kardeşini çırılçıplak görünce birdenbire içinde ihtiras alevlenmişti, belki büyünün etkisini o da hissetmişti. Mitin bu yeniden yazılmışı, daha doğrusu kopyası, bana açık açık, suçluların haklı çıkarılışı olarak sunuldu; böylece tiksindirici eylemi yanlış bir adımdan çok, yolundan döndürülemez yazgıya yüklemek gerektiği kanıtlanmış oluyordu. Yani mit, gerçeklikte olan biteni açıklamak, olayı yerliler için kavranabilir ve kabul edilebilir kılmak için kullanılıyor. Mitin bu kullanılışındaki ruhsal tutum, sosyolog için bizzat mitin işlevini netleştiriyor.

Şu halde ensest arzusunun egemen tabuyla birleştirilemez olduğu hiç de doğru değil; tam tersine bu arzu bu yolla güçlendiriliyor, nitekim yasak meyveler tüm zamanlarda insan için bir imrendiricilik ifade etmiştir. Bu bugün de böyledir ve hep böyle kalacaktır. Psikanalizin bu problemin çözümünde nereye kadar yardımcı olabileceğini, nerede sadece yanılgıya neden olacağını daha önceki bir çalışmamda ortaya koymaya çalışmıştım.[5] Burada yalnızca şunu tekrarlamak istiyorum: Ensest mitini gerçek yaşamla karşı karşıya koyarsak, yerlilerin tipik rüyalarını, müstehcen söylemlerini ve tabulara karşı tutumlarını genelde bununla karşılaştırırsak, mitin görünürdeki yadırgatıcılığı için doyurucu bir açıklamayı hipotezler alanında değil, olgular zemininde buluruz.

5 *Sex and Repression.*

1. Omarakana'nın köy meydanı
Ortada reise ait büyük yam evi, arkasında konuk kulübeleri, solda reisin evi, arka planda geniş ringin birkaç evi. (Bölüm I, 2; Bölüm III, 4)

2. Reisin gözde karısı ve ailesi
Kadamvasila iki gelininin arasında kulübesinin önünde oturuyor; bu kadınların arkalarında kocaları duruyor, soldaki Kalogusa, sağdaki Yobukva'u. Küçük kız kardeşleri Kenoria duş alıyor. Aile yemeği için pişmiş yamlar ve muzlar hazırlanmış. (Bölüm I, 2 ve 3; Bölüm III, 4; Bölüm IV, 1 ve 3)

3. Reis ve oğulları
To'uluva, kolu platforma dayalı; sağında Namvana Guya'u ve birkaç daha az önemli oğlu; arka planda Mvaydayli. Büyük deniz kabuğu ve çok süslü cephe reislik payesinin göstergeleridir. (Bölüm I, 2; Bölüm II, 1)

4. İki ezeli düşman
Reisin oğlu ve reislik makamının mirasçısı kavgalarından önce dans süsü içindeler. (Bölüm I, 2; Bölüm II, 2; Bölüm X, giriş)

5. *Taro* pişirme töreni
Tepsilerdeki hamurlar (solda) önce kadınlar tarafından hazırlanıyor, sonra büyük toprak tencerelerde pişirilip uzun çubuklarla karıştırılıyor. Ortada soldaki minik yam evi, önünde duran küçük oğlana ait. Konut ringi üzerindeki bir yerden, yam evlerinin arasından köy meydanına bakıyoruz. (Bölüm, I, 3; Bölüm IV, 3; Bölüm XI, 2)

6. Yük taşıma yastıklarıyla kadınlar
Yolda dinlenmek için mola vermişler; yükler indirilmiş, ama yastıklar başlarında. Ortadaki kadın omzunda bir yas kalıtı taşıyor. (Bölüm I, 3; Bölüm VI, 4)

9. Ot etek üretimi
Pandanus yaprakları ateşte ısıtılmak suretiyle dayanıklı ve esnek hale getiriliyor. Kadınlardan biri yas göstergesi olarak saçlarını kazımış. (Bölüm I, 4)

10. Yaprakların kurutulması
Demetler haline getirilmiş muz yaprakları vişneçürüğüne ve karmin kırmızısına boyandıktan sonra güneşe asılıyor. Bu lagün köyünün (Teyava) iç ringinde yalnız yam evleri görünüyor. (Bölüm I, 4; Bölüm III, 4)

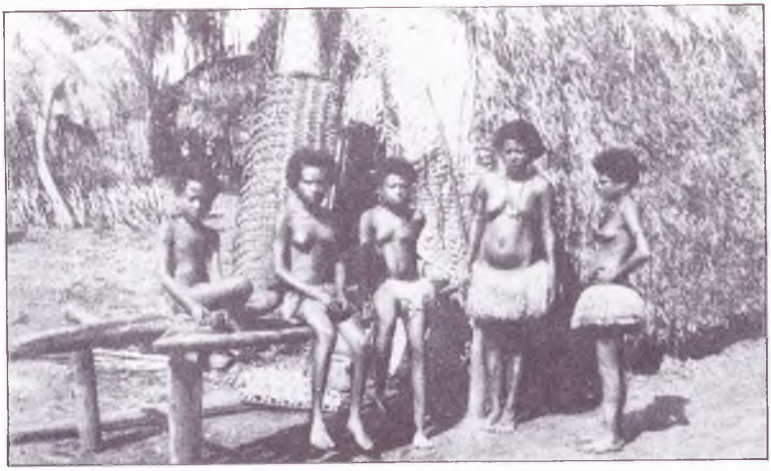
13. Süslenmiş kadınlar (Bölüm II, 2)

14. Tam bayram süsü yapmış erkekler (Bölüm II, 2)

17. Küçük çocuklar *sagali* oynuyorlar.
Törenli yiyecek dağıtımları (*sagali*'ler) yerlilerin yaşamında önemli olaylardır; büyüklerin hırsını ve ihtırsını uyarır, çocukların da düşgücünü harekete geçirirler.

18. Genç kız grubu
Omarakana'nın yeni yetme genç kızları reisin eşlerinden birini, İsupvana'yı ziyarette. Sağda İtana, soldan ikinci Geumvala. Soldaki üç kız yalnız iç etek giymiş. (Bölüm III, 3; Bölüm X, 4)

21. *Bukumatula*'nın önünde genç kız
Ot etek için muz yaprağı hazırlıyor (Bölüm III, 4)

22. Kalogusa, reisin oğlu (Bölüm IV, 1)

25. Mitakata ile Orayayse
Kocasının bitlerini ayıklıyor; erkekle kadın arasında herkesin içinde yapılmasına izin verilen daha az mahrem sevgi gösterilerinden biri. (Bölüm V, 1; Bölüm X, 3)

26. Mutlu bir aile
Tokulubakiki ve karısı Kuvo'igo yam evlerinin önündeler; küçük kızları klasik durumda annesinin belinde. (Bölüm V, 1)

29. Köyde *urigubu*
Taşıyıcılar yamları yeniden yam evinin önünde konik bir yığın halinde istifliyorlar, içeriye bir süre sonra alınacak. (Bölüm V, 3)

30. Poligam bir aile
Bir kanonun denize indirilmesi nedeniyle yapılacak bir törende Reis To'uluva bu amaç için hazırlanmış yüksek bir platformda oturuyor; çevresinde karılarından birkaçı ve çocukları var; sağındaki, oğlu Gilayviyaka. (Bölüm V, 4)

32. Süslenmiş ceset
Genç bir kadının cesedi; ani bir ölümle ölmüş ve kocası yasını tutuyor. Dul koca süslenmiş cesedi tutuyor. Cesedin yüzü boyanmış; özenle hazırlanmış renkli bir ot etek giydirilmiş. Bacakları bağlanmış, kolları henüz bağlı değil; burun delikleri vs. de henüz hindistancevizi lifleriyle kapatılmamış. (Bölüm VI, 3)

33. Mezardan ilk çıkarmadan sonra ceset
Ceset çürüme belirtileri gösteriyor; bacakların bağlanmış olduğu yer net biçimde görülebiliyor. Dul koca Toyadala cesedi tutuyor. Bölüm VI, 3)

36. Kâhin Tomvaya Lakvabulo
Evinin kapı eşiğinde oturuyor; dulluk takkesi traş edilmiş başını örtüyor. Bir trans durumundan kısa süre önceki tipik ifadeyi gösteriyor. (Bölüm VII, 2; Bölüm XII, 5)

37. Albino
Bu erkekle normal bir Melanezyalı arasındaki boya farkı en iyi, kahverengi kol bandının tenle yaptığı kontrasttan anlaşılabilir; diğer bütün resimlerde iki renk tam anlamıyla birbirine karışıyor. (Bölüm VII, 3; Bölüm X, 2)

40. Gebelik mantosu
Fotoğraf bir ilk gebelik töreninde alındı. Kadının üstünde durduğu şilte, ayaklarının dibinde büyülü otlarla dolu sepet (sağda) ve şeytankeneviri çiçeklerinden yapılmış taç görülebiliyor, siyah saçlarının tam tersine teninin açık rengi de dikkat çekiyor. (Bölüm VIII, 1 ve 4)

41. Gebelik giysilerinin ilk afsunlanışı
Sözcükleri taşıyan nefesler giysilerin içine işlemeli; bu nedenle kadınlar eğilip ağızlarını ota sıkıca yapıştırıyorlar (Bölüm VIII, 1)

44. Suya giden yol (Bölüm VIII, 2)

45. Yıkanma töreni (Bölüm VIII, 2)

48. Baba evine dönüş (Bölüm VIII, 2)

49. Platformda nöbet (Bölüm VIII, 2)

52. Figürlü bir oyun (Bölüm IX, 1)

53. "Sıçanlar" (Bölüm IX, 1)

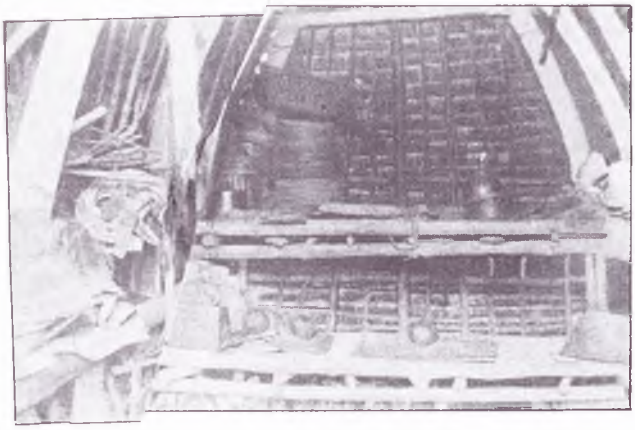
56. Saklambaç oyunu için tipik yer (Bölüm IX, 2)

57. Hasat tablosu
Fotoğraf bir ürün *kayasa*'sı (yarışması) sırasında çekildi; 1 no'lu fotoğrafta da görülen büyük yam evinin yeni yapılmış olması nedeniyle Omarakana'ya büyük miktarlarda yiyecek maddesi getirilmişti. (Bölüm IX, 3)

7. Bir aile yolda
Kadın bir sepet içinde büyük yam yumrusu taşıyor ve çocuğu tipik tutuşla beline almış; erkeğin omzunda eğri bir balta var. Çocuk aynı zamanda hem babasına hem annesine tutununca kendini güvenlikte hissediyor.

8. Bir kulübenin iç
Arka duvar boyu[illegible]aki yatma bankı. Alt yatakta kâfur ağacından Çin işi bir kutu, bezler, su kapları, [illegible]üüş bir şilte ve bir sepet. Üst yatakta yuvarlak sepet içinde su kabağından yapı[illegible]keç kabı ve birkaç demet pandanus yaprağı. (Bölüm I, 3)

11. Cenaze töreninde dans
Oburaku'da, İneykeya'nın ölümünden sonra. Resim 33'le karşılaştırınız. (Bölüm II, 2; Bölüm VI, 3)

12. Cenaze töreninde ot eteklerin paylaştırılması (Bölüm II, 2)

15. Çocuklar etnologa bir oyunu gösteriyorlar. (Bölüm III, 1)

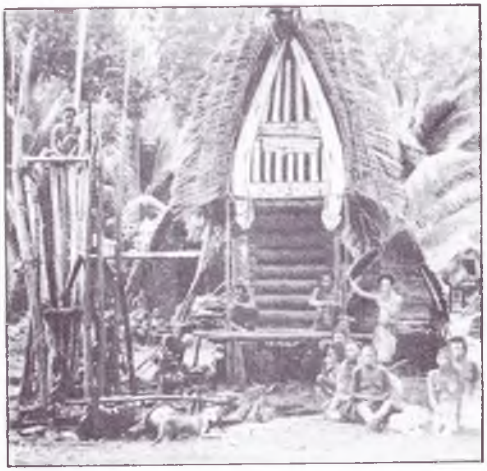
16. Çocuk cumhuriyeti
Etnografik çalışma sürerken bazen genel bir sohbet olur, bunu fotoğraf makinesiyle saptamak kalemle saptamaktan daha kolaydır. (Bölüm III, 1)

19. Çok süslü bekâr evi
Vakuta'da bekâr bir reisin evi (*lisiga*); süslü olması reis evi olmasından ileri geliyor, aynı zamanda bekâr evi olarak kullanılıyor. (Bölüm III, 4; Bölüm II, 1)

20. Yam bahçesinde gençler (Bölüm III, 3)

23. Evlilik armağanlarının hazırlanışı
Yüksek rütbeli genç bir koca yeni yapılmış, bol süslü yam evinin sağında duruyor; *pvata'i* yeni yapılıyor; genç kadının erkek kardeşi son düzeltmeleri yapıyor. Yiyecek maddelerinin bir bölümü şimdiden, prizma biçimli yapının çevresinde duruyor. (Bölüm IV, 3; Bölüm II, 1)

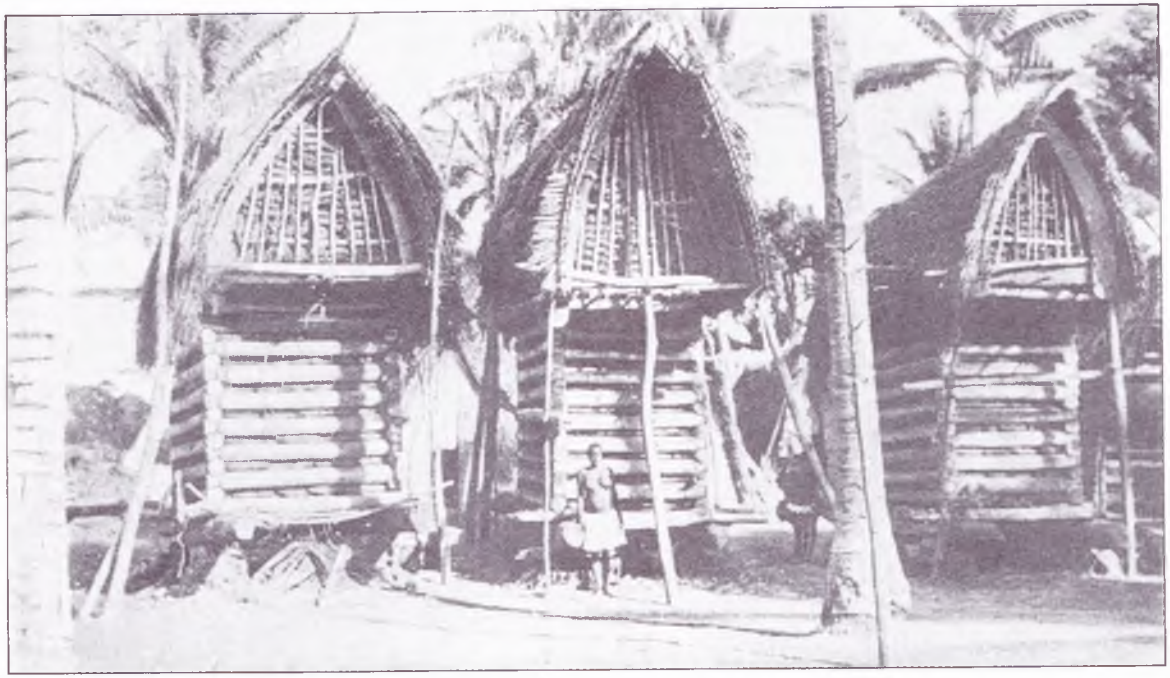
24. Tamamlanmış evlilik armağanı
Köyün kıyısında alışılmamış derecede büyük bir *pvata'i taytu*'larla dolu (küçük yam), üstüne *kuvi*'ler (büyük yam) ve *taro*'lar konmuş. (Bölüm VI, 3)

27. Bahçede evlilik armağanı
Reis için yapılan bir ürün yarışması nedeniyle insanlar orada yığılmış yamlara hayranlıklarını gösteriyorlar (Bölüm V, 3)

28. Hasat armağanının taşınması
Küçük bir grup: Erkekler yükü omuzlarında, kadınlar başlarında taşıyorlar. Bir ürün yarışmasında yollar ard arda uzun bir konvoy oluşturan insanlarla dolar. (Bölüm V, 3; Bölüm I, 3)

31. Bir reis karısı ve yıllık evlilik armağanı
Ilaka'ise yiyecek depolarının önünde; bunlar her yıl hasat zamanı erkek kardeşleri ve ana tarafındaki erkek akrabaları tarafından doldurulmak zorunda. (Bölüm V, 4; Bölüm I, 2)

34. Derin yasa gömülmüş dul kadın
Göğsü siyah boncuktan kordonlarla kaplı (belirleyemediğim bir bitkinin tohumları); kadın kocasının saçından yapılmış bir kolye takmış, ikinci bir kolye kocasının ipinden, bir üçüncüsü de bezinden yapılmış, hepsinin üstünde çene kemiği var. Kadının saçları tamamen kazınmış, yüzü siyaha boyanmış. (Bölüm VI, 3)

35. Yarı yasta dul kadın
Bir önceki resimle aynı kadın; şimdi sadece bir kolye ve çene kemiğini taşıyor; saçları tekrar uzamaya başlamış; artık siyaha boyanmıyor ve sağ kolundaki bilezikte küçük bir güzel kokulu ot demeti taşıyor. (Birkaç ay sonra yeniden evlendi) (Bölüm VI, 3)

38. İki erkek kardeş
Namvana Guya'u ile Yobukva'u arasındaki benzerlik o kadar çarpıcı ki, biri yas göstergesi olarak kafasını traş etmiş olmasına rağmen bu resimde bile farkediliyor. Bu fotoğraf aynı zamanda yas kılığının dış görünüşte yaptığı değişikliği de gösteriyor. (Bölüm VII, 6; Bölüm X, 2)

39. Baba ve oğul
Reis To'uluva elinde bir bambu pipoyla evinin önünde duruyor; oğlu Dipapa, kucağında babasının kireç kabıyla ayaklarının dibinde oturuyor. (Bölüm VII, 6; Bölüm I, 2).

42. Beyaz zambak yaprakları kesiliyor (Bölüm VIII, 1)

43. Bekâr bir anne
Yam evleriyle (solda) konutlar (sağda) arasındaki tipik bir sokağın ortasında İlamveria. Ortak pişirme için büyük tencereler hazırlanıyor. (Bölüm VII, 4; Bölüm X, giriş)

47. Yere değmekten koruma (Bölüm VIII, 2)

46. Gebelik mantosunun ikinci afsunlanışı (Bölüm VIII, 2)

50. Bir anne ve ilk çocuğu
Emzikli kadın ikinci *saykeulo*'sunu giymiş. (Bölüm VIII, 4)

51. Halka oyununda çocuklar (Bölüm IX, 1)

54. "*Kuboya* balıkları" (Bölüm IX, 1)

55. Bit ayıklarken (Bölüm X, 9)

58. Resmi gösteri dansları
Omarakanalı dansçılar Liluta köyü halkına *Rogayevo* dansını öğretiyorlar, ot etek giymiş ve ellerinde pandanus yaprakları tutan erkeklerce oynanan ağır bir dans bu. Seyircilerin çoğunluğu fotoğrafçının arkasında kalan gölgeli bir yerde oturuyor. (Bölüm IX, 3)

59. Kvaybvaga'nın *ulatile*'leri
Daha doğrusu, bu köyün şarkıcıları ve dansçıları. Fotoğraf, önceki şenlikler dolayısıyla oldukça erken başlanan bir *karibom* hazırlığı sırasında alındı. Melanezya güzelliğinin seçkinlerini temsil ediyorlar denemez. (Bölüm IX, 6; Bölüm III, 3)

60. Lagünde *ulatile* (Bölüm IX, 9)

61. Lagun kıyısında (Bölüm IX, 9)

62. *Katayausi* veya hasat ziyareti için süslenmiş kızlar (Bölüm IX, 3 ve 7; Bölüm III, 3)

63. *Katuyausi* grubu (Bölüm IX, 7)

64. Bagido'u
Reislik payesinin mirasçısı evinin önünde duruyor; önünde iyi tanıdığımız tipler yere çömelmişler: "Köy delisi" Orato'u, ayrıca Ulo Kadala ve Tokulubakiki (çocuklu). Arka planda etnologun çadırı görünüyor. (Bölüm X, giriş; Bölüm VI, 1)

65. *Kaydebu* dansı
Omarakana *baku*'sunda oyma kalkanlarla halka dansı. Kakatuva tüylerinden yapılan basit, ama görkemli kafa süsleri dikkat çekiyor. (Bölüm X, 1; Bölüm II, 2)

66. Bu tip, yerlilere göre güzel sayılmaz. (Bölüm X, 1)

67. Bir Melanezya güzeli (Bölüm X, 1)

68. Etnolog ve peruk takmış bir adam
Etnolog oldukça ünlü büyücü ve iyi bir bilgi verici Togugu'a'yla konuşuyor; adamın tüm başını örten bir peruğu ve elinde spatülüyle birlikte kireç kabı var. Okuyucular 4. paragrafta aktarılan iddiaların ne kadar gerçeğe uyduğunu bu fotoğraftan görebilirler (Avrupa ve Melanezya yüz tipi arasındaki yerlilerle karşılaştırınız). (Bölüm X, 2 ve 4)

69. Yaprak ve giysi
Her birinin elinde tuttuğu palmiye yapraklarından özel giysileri üretilecek. (Bakınız Resim 9; Bölüm X, 4; Bölüm I, 4)

70. Törenli yiyecek dağıtımı (Bölüm XI, 2)

71. Dağıtımdan sonra
Kadınlar yiyecek maddelerini sepetlere dolduruyorlar. En öndeki sıra yam evleri; arkada doğrudan toprağın üstüne kurulmuş kulübeler. (Bölüm XI, 2)

72. Güzellik büyüsü için köy korusunda toplanma (Bölüm XI, 3)

73. *Kasavaga* danslarının provası (Bölüm XI, 2; Bölüm II, 2)

74. İstiridye büyüsü (Bölüm XI, 4)

75. Yüzün büyüyle boyanışı (Bölüm XI, 4)

76. *Vana*'ların törenle takılması (Bölüm XI, 4)

77. Son cila (Bölüm XI, 4)

78. Deniz kabuğu toplayan kadınlar (Bölüm XII, 4)

79. İnce uzun Kvabulo koyunun sonu (Bölüm XII, 4)

80. Son dansa hazır (Bölüm XI, 5; Bölüm II, 2)

81. *Inuvayla'u* dansı (Bölüm XII, 4)

82. Kaulagu'da *usikela* muzları (Bölüm XII, 4)

83. Bir şenlik için yiyecek maddeleri
Yamlar yerde yığınlar halinde ve *pvata'i*'ler dolu (çubuklardan yapılmış prizmatik depolar): en üstte hindistancevizleri, muzlar ve areka cevizleri. Tüm bunlar yerlilerde güçlü bir güzellik, güç ve saygınlık duygusu uyandırıyor. Böyle yiyecek maddesi yığma *mulamala* sırasında (ruhların yıllık geri dönüşü), ayrıca cenaze törenlerinde ve diğer yiyecek dağıtımlarında (*sagali*) yapılıyor. (Bölüm XIII, 1)

84. İnsanlar sahilde büyük bir balık partisine hayranlıklarını gösteriyorlar. Kalabalığın bir kısmını balıkçılar oluşturuyor, bir kısmı da onları karşılamak ve balıkları taşımak için gelmiş; çoğunluk seyirci, balıkçıların başarısına ve balık bolluğuna çok sevinmişler. (Bölüm XIII, 1)

85. *Taro* yiyen küçük bir grup (Bölüm XIII, 1; Bölüm XI, 2)

86. Tipik bir lagün köyü (Bölüm XIII, 1)

87. *Tokeda:* bahçenin çevresindeki çalılık kuşağı
Bitkileri yaban domuzlarından ve kangurulardan koruyan sağlam çit net biçimde görülebiliyor; solda çitte bir giriş yeri var, burada yakacak odun taşıyan bir kadın görülüyor. (Bölüm XIII, 4)

88. Vakuta Adasındaki küçük bir köyde ataların yeryüzüne çıktığı yer. (Bölüm XIII, 5)

89. Anne ve çocuk (Bölüm XIII, 6; Bölüm VIII, 1 ve 4)

90. Baba ve çocuk (Bölüm XIII, 6)

KABALCI

"Okurlar bu kitapta, derin bilgelikle birleşmiş ve yazarı antropologların en çok okunanı yapan o edebi çekiciliği bulmayı bekleyeceklerdir. Hayal kırıklığına uğramayacaklar. Canlı eğretilemeler, resimsi betimlemeler, Trobriandlıları yaşayan bir gerçeklik haline getiriyor; onları oldukları gibi görüyor ve kendimizi onların ada yaşamlarını sanki paylaşıyor gibi hissediyoruz." - Spectator

"Yazar, Trobriandlıların cinsel yaşamının tüm alanlarını, bu yaşamın karmaşık tabu ve duygusal-cinsel ilişkiler sistemiyle ilişkisini, hatta bunun düşlerin gerçekdışı dünyasındaki parçalarını inceliyor. Az bilinen insan toplulukları üzerine yapılmış etnolojik çalışmaların çoğu, bununla karşılaştırıldığında, bizimle onlar arasında var olan bellibaşlı farklılıklara ilişkin basit eskizler olarak kalıyor. Profesör Malinowsk'nin kitabına, yalnızca basit bir okumanın çok ötesinde, burada bir araya getirilmiş verileri özümsemeden önce birçok kez başvurmak gerekir. Kitap karşı konulmaz bir güç taşıyor, Havelock Ellis'in önsözde belirttiği gibi, zamanla değeri artacak bir klasik olacağına kuşku yok."
The Times Literary Supplement